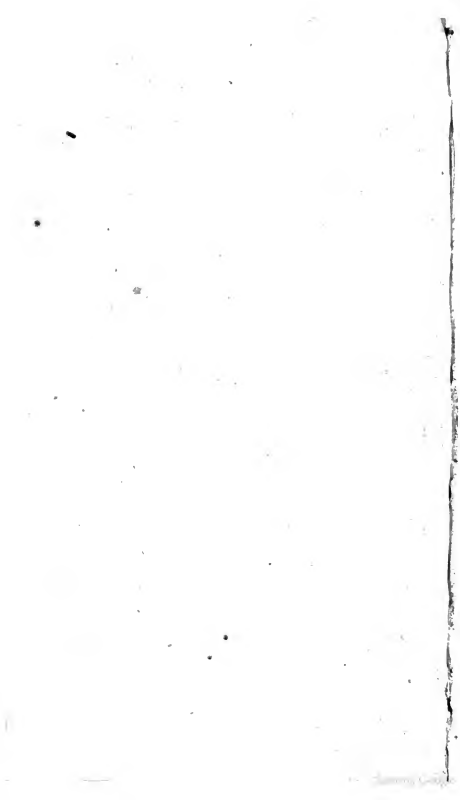

TEOLOGIA
DOGMATICA

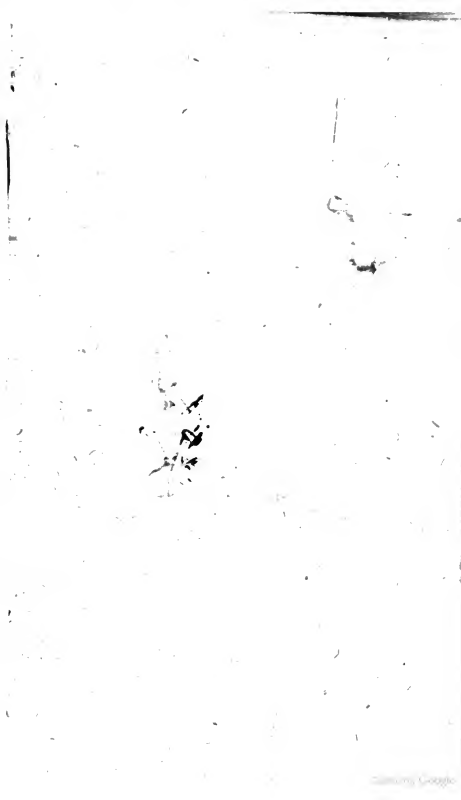
163
K
3.

BIB. NAZ. NAPOLI

BIBL. NAZ.
VITT. EMANUELE III

163
K
3

NAPOLI

##

2

28

THEOLOGIA DOGMATICA

E T

MORALIS,

AD USUM SEMINARIJ

Catalaunenſis.

TOMUſTERTIUS.

Continens Tractatus de Actibus humanis; de
Vitiis & Peccatis; de Regulâ Morum;
de Fide, Spe, & Charitate.

*Autore D. LUDOVICO HABERT, Sacre
Facultatis Pariſienſis Doctore Theologo,
& Socio Sorbonico.*

Quarta Editio emendatioꝛ.

P A R I S I I S,

Apud BARTHOLOMÆUM ALIX, viâ
Jacobæâ, ad inſigne Griphi.

M. DCC. XXXVI.

Cum Approbationibus, & Privilegio Regis.

MISS A T

PAID

NEW YORK

1874

INDEX CAPITUM.

Tractatus de Actibus humanis.

CAP. I. D E nomine Actus humani,	pag. 1
§. I. De Voluntario,	3
§. II. De violentiâ & coactione,	4
§. III. De ignorantia,	7
§. IV. De Libero,	19
§. V. De Morali,	25
CAP. II. De bonitate & malitiâ actuum humanorum,	27
CAP. III. Utrum omnis humana actio sit bona vel mala, nec ulla sit indifferens?	36
CAP. IV. De objecto actuum humanorum,	39
CAP. V. De circumstantiis actuum humanorum,	44
CAP. VI. De fine actuum humanorum,	49
§. I. De variâ acceptione finis,	ibid.
§. II. De Definitione finis,	52
§. III. De Effectibus finis,	54
§. IV. De quinto & sexto effectu finis,	63
§. V. De septimo & octavo effectu finis,	69
COROLLARIUM,	79
§. VI. De divisione finis,	82
§. VII. De verâ hominis beatitudine objectivâ,	86
§. VIII. De Beatitudine formali,	91
§. IX. De Beatitudine, qua homini in hac vitâ competere potest,	97
CAP. VII. De merito actuum humanorum,	113
§. I. Utrum opera ex gratiâ elicita, sint verè bona?	115
§. II. Utrum bona opera gratia auxilio elicita, sint meritoria?	119

INDEX CAPITUM.

§. III. <i>Utrum honestum sit operari intuitu mercedis aeternae?</i>	123
§. IV. <i>Utrum liceat fiduciam ponere in propriis meritis?</i>	125
§. V. <i>Quotuplex sit meritum?</i>	128
§. VI. <i>De conditionibus ad meritum de condigno requisitis,</i>	132
PRIMA CONDITIO,	134
SECUNDA CONDITIO,	137
TERTIA CONDITIO,	142
QUARTA CONDITIO,	145
QUINTA CONDITIO,	146
SEXTA CONDITIO,	147
§. VII. <i>De iis, quae cadunt sub meritum de congruo,</i>	148
§. VIII. <i>De iis, qui pertinent ad meritum de congruo,</i>	154
CAP. VIII. <i>De divisione Actuum humanorum,</i>	159

TRACTATUS

De Vitiis & Peccatis.

CAP. I. D E variâ acceptione vitii & peccati,	165
CAP. II. <i>De definitione peccati,</i>	168
CAP. III. <i>De maculâ peccati,</i>	171
CAP. IV. <i>De divisione peccati,</i>	175
CAP. V. <i>De peccato morali & veniali,</i>	178
CAP. VI. <i>De peccati mortalis differentiâ à veniali,</i>	184
CAP. VII. <i>De peccato originali,</i>	194
§. I. <i>Utrum existat peccatum originale?</i>	195
§. II. <i>Quid sit peccatum originale, & in quo formaliter consistat?</i>	215
§. III. <i>Expenduntur sententia Hæreticorum circa formalem rationem peccati originalis,</i>	219
§. IV. <i>Expenduntur sententia Catholicorum circa rationem formalem peccati originalis,</i>	226
§. V. <i>Quomodo traducatur originale?</i>	233

INDEX CAPITUM.

§. VI. <i>Utrum peccatum primi parentis transeat ad omnes sine exceptione homines, qui viâ ordinariâ ex ipso nascuntur, aut excipienda sit Mater Christi?</i>	238
§. VII. <i>De pœnis peccati originalis.</i>	253
CAP. VIII. <i>De causâ efficiente peccati,</i>	267
CAP. IX. <i>Satisfit nonnullis difficultatibus circa cogitationes morosas,</i>	275

TRACTATUS

De Regulâ Morum.

PRIMA PARS.

De Conscientiâ.

CAP. I. D E definitione Conscientiâ,	287
CAP. II. D E divisione Conscientiâ,	289
CAP. III. <i>De bonâ malâ-ve conscientiâ,</i>	290
CAP. IV. <i>De Conscientiâ probabili,</i>	302
CAP. V. <i>De tusâ & tutiore opinione,</i>	314

SECUNDA PARS.

De Legibus.

CAP. I. D E Legis nomine, & variâ ejus accep- tione,	316
CAP. II. <i>De definitione Legis,</i>	318
CAP. III. <i>De Legis acceptatione,</i>	333
CAP. IV. <i>De subje.to Legis,</i>	336
CAP. V. <i>De Legis observatione,</i>	344
CAP. VI. <i>De Legis divisione,</i>	352
CAP. VII. <i>De differentiâ Legis naturalis & posi- tiva,</i>	360
CAP. VIII. <i>De interpretatione Legis,</i>	367
CAP. IX. <i>Utrum Lex obliget cum gravi nocumen- to, atque etiam cum vita periculo?</i>	376
CAP. X. <i>De dispensatione in lege positivâ,</i>	381

INDEX CAPITUM.

CAP. XI. De Libertatibus Ecclesia Gallicana,	361
CAP. XII. Expenduntur reliqua difficultates circa dispensationes, & alias gratias,	397
CAP. XIII. De Consuetudine,	408
CAP. XIV. De Lege humana,	417
CAP. XV. De lege divina veteri,	428
CAP. XVI. De Lege Evangelica,	452
§. I. Quid sit Lex Evangelica, & in quo consistat,	453
§. II. Utrum Lex Evangelica sit praeceptiva?	459
§. III. Utrum Lex Evangelica sit alia à veteri?	466
§. IV. Utrum Lex Evangelica sit veteri gravior?	482
§. V. Utrum in Lege Evangelica dentur consilia?	487
§. VI. Utrum Lex Evangelica sit aliquando mutanda?	494

TRACTATUS DE FIDE, SPE & CHARITATE, 496

PRIMA PARS.

De Fide.

CAP. I. D E definitione Fidei,	497
§. I. Exponitur definitio fidei ab Apostolo tradita,	ibid.
§. II. Quomodo fides definiri possit juxta Dialecticorum leges?	501
§. III. Consecutaria quadam colliguntur ex definitione fidei,	510
CAP. II. De interno actu fidei,	528
§. I. De definitione & proprietatibus interni actus fidei,	ibid.
§. II. De necessitate interioris actus fidei,	541
§. III. Satisfit nonnullis difficultatibus circa Symbolum Apostolorum,	548
CAP. IV. De externo actu fidei,	553
CAP. V. De peccatis fidei oppositis,	559

SECUNDA PARS.

De Spe.

CAP. I.	D E Spei definitione, objecto, & divisione,	564
CAP. II.	De differentiâ spei à fide & charitate,	589
CAP. III.	De Spei necessitate,	601
CAP. IV.	De Spei certitudine,	607
CAP. V.	De peccatis oppositis Spei Theologica,	614
CAP. VI.	De causis Spei Theologica,	627
CAP. VII.	De effectibus Spei Theologica, ubi de timore Dei,	629

TERTIA PARS.

De Charitate.

CAP. I.	D E nomine & definitione Charitatis,	645
CAP. II.	De objecto materiali & formali charitatis,	660
CAP. III.	De necessitate charitatis,	673
§. I.	De praecepto amoris Dei,	674
§. II.	De praecepto amoris proximi,	686
CAP. IV.	De ordine charitatis,	701
CAP. V.	De effectibus charitatis,	711
§. I.	De internis effectibus charitatis,	ibid.
§. II.	De eleemosynâ,	719
§. III.	De correctione fraternâ,	732
CAP. VI.	De peccatis charitati oppositis,	752
§. I.	De novem primis peccatis charitatis oppositis,	753
§. II.	De Scandalo,	759

FINIS INDICIS.

*Approbatio D. PASTEL, Doctoris & Socii
Sorbonici.*

DE Mandato Illustrissimi Galliarum Cancellarii;
librum legi, cui Titulus est: *Theologia Dogma-
tica & Moralis, ad usum Seminarii Catalaunensis*.
Hunc luce publicâ dignum judico: continet enim
documenta Evangelio, & doctrinæ Ecclesiasticæ ma-
ximè consentanea, quæ Clericis imprimis magno
uui esse possunt. Datum Parisiis anno Domini 1706:
die sextâ mensis Maii.

PASTEL, Lector Sorbonicus.

*Approbatio D. BRILLON, Doctoris Sorbonici &
Theologia Professoris.*

Illustrissimi Galliæ Cancellarii jussu, legi novam
hanc Theologiæ Dogmaticæ & Moralis editionem
ad usum Seminarii Catalaunensis; quod quidem opus
propriâ laude & publicis elogiis ita se commendat
ipsum, ac tuetur, ut nostris non indigeat. Datum
in Sorbonâ pridie Calendas Augusti anno 1717.

BRILLON.

TRACTATUS

TRACTATUS
DE
ACTIBUS
HUMANIS.

HEOLOGI vulgò distinguunt inter actionem hominis, & actionem humanam: ab homine quidem utraque procedit, sed illa sine rationis advertentiâ; ista cum advertentiâ & humano modo. De posteriori duntaxat instituitur hic Tractatus.

CAPUT PRIMUM.

De notione actûs humani.

Q. Quid est actus humanus?

R. 1°. Est actus à voluntate hominis deliberatè procedens. Ita sanctus Thomas 1. 2. qu. 1. a. 1. *Illæ solæ actiones, inquit, vocantur propriè humane, quarum homo dominus est: est autem dominus suorum actuum per rationem & voluntatem:*

Tom. III.

A

2 DE ACTIBUS HUMANIS.

unde & liberum arbitrium esse dicitur facultas voluntatis & rationis. Illa ergo actiones propria humana dicuntur, quæ ex voluntate deliberatâ procedunt: si autem alia actiones homini convenient, possunt dici quidem hominis actiones, sed non propria humana, cum non sint hominis in quantum homo est.

Dicitur 1°. à voluntate hominis procedens, quod fit vel immediatè, vel mediâtè. Si immediatè à voluntate procedat, ut amor, odium, desiderium, &c. actus dicitur elicitus: si mediâtè tantum, ut meditatio, deambulatio, &c. actus dicitur imperatus; quia nec meditatio, nec deambulatio exeunt à voluntate, sed ab aliis potentiis; illa ab intellectu, hæc à facultate motrice. Dicuntur tamen actus à voluntate imperati, quia non procedunt à suis potentiis, nisi imperante voluntate. Ad instar actuum voluntatis Philosophi ac Theologi distinguunt actus virtutum moralium in elicitos & imperatos, quamvis omnes à voluntate immediatè procedant. Actus virtutis elicitus est ille, qui immediatè à virtute producit, ut oratio à virtute Religionis: imperatus, qui non nisi mediante aliâ virtute producit: sic oratio ad obtinendam veniam peccatorum, est actus pœnitentiæ imperatus; quia oratio non procedit à pœnitentiâ nisi mediante Religione, cujus est proprius & elicitus actus.

Dicitur 2°. *deliberatè*, hoc est, cum advertentiâ rationis, & ex electione, ac proinde liberè.

Actus autem à voluntate procedit, vel consentaneè ad rectam rationem, vel dissentaneè; sub quo respectu dicitur actus moralis.

Ergo in actu humano tria sunt spectanda, scilicet voluntarium, liberum, & morale; de quibus sigillatim agendum.

PARAGRAPHUS I.

De Voluntario.

Q. *Quid est voluntarium ?*

R. Est id, quod fit à principio interno, id est, à voluntate, cognoscente singula, in quibus est actio. Ita Philosophi & Theologi summo consensu post Aristotelem, S. Gregorium Nyssenum, S. Damascenum, ac precipuè S. Bern. Tract. de grat. & lib. arbit. cap. 2. num. 4. & S. Thom. 1. 2. qu. 6. art. 1. & 2.

Ergo ad voluntarium duo absolutè requiruntur. Primò, debet esse à principio intrinseco; unde violenta tractio in carcerem non est voluntaria in eo, qui trahitur; quia fit à principio extrinseco, nempe à satellitibus, nec ad eam tractus quidquam confert. Secundò, debet agens, à quo procedit actio, voluntaria agnosce-re ea, in quibus versatur ejus actio, singulas nempe circumstantias, locum, finem, tempus, &c.

Dices: actio aliquando est magis voluntaria, etiamsi procedat ex minori cognitione & deliberatione: ergo ad voluntarium non pertinet cognitio.

Probatursi antecedens: concupiscentia augeat voluntarium, & causat ignorantiam, seu inadvertentiam, ita ut quo magis ardet concupiscentia, eo actus sit magis voluntarius, & mentis cæcitas major.

Nego anteced. cujus confirmationem distinguo: concupiscentia causat ignorantiam & inadvertentiam circa ea, quæ ab objecto possent avertere, & impedire actionem, Concedo: circa ea, ad quæ movet concupiscentia, putà delectabilia, Nego. Itaque multa spectanda sunt

4 DE ACTIBUS HUMANIS.

circa objectum concupiscentiæ, scilicet bonum sensibile, & delectabile, turpitudine peccati, prohibitio legis, pœnæ quas Deus minatur. Cum autem hæc posteriora frænum injiciant concupiscentiæ, & motum ejus restringant, efficit, ut peccator inde oculos mentis avertat, & eatenus excæcetur: ad priora verò convertat, nempe ad delectabilia, & attentius ea expendat.

Ergo amor est cæcus, & oculatus, seu perspicax, sub duplici respectu. Nempe oculatus est & perspicax respectu eorum, ad quæ inclinat: cæcus verò respectu eorum, quorum consideratio motum ejus impediret.

Ergo quem justitia magis delectat, is in bono sapientior est, & in lege Dei scrutandâ perspicacior: contra verò qui temporalia concupiscit, in iis prudentius se gerit, juxta illud Lucæ 16. *filiis hujus seculi prudentiores filiis lucis in generatione suâ sunt.*

PARAGRAPHUS II.

De violentiâ & coactione.

Q. 1°. *Quotuplex est violentia seu coactio?*

R. Duplex; alia absoluta, alia secundum quid, quæ dicitur à sancto Thoma coactio insufficiens,

Q. 2°. *Quid est coactio absoluta?*

R. Est actio, quæ procedit à principio extrinseco, nihil conferente passo, ut tractio in carcerem, quæ totaliter est à satellitibus.

Q. 3°. *Quid est coactio insufficiens, & secundum quid?*

R. Est actio, quæ est partim à principio intrinseco, partim ab extrinseco, ut consensus, quem gravis metus extorquet.

Q. 4°. *Omnis coactio tollit-ne voluntarium?*

R. Absoluta tollit, insufficientis verò minuit duntaxat.

Probatur utraque responsionis pars. Actio voluntaria ex dictis procedit à principio intrinseco, nempe à voluntate: atqui quod fit per coactionem absolutam: ut violenta tractio in carcerem, nullatenus procedit à principio intrinseco: quod autem fit coactione insufficienti, partim est à principio intrinseco seu voluntate; partim à principio extrinseco, puta ab eo, qui per metum extorquet consensum voluntatis. Ergo coactio absoluta voluntarium prorsus excludit; insufficientis verò minuit duntaxat.

Q. 5°. *Voluntas potest-ne cogi coactione absolutâ?*

R. Non potest quoad actus elicitos. Hæc est responsio omnium Philosophorum & Theologorum, præsertim vero S. Bernardi Tract. de grat. & lib. arbit. cap. 1. 2. 3. 12. &c. Et S. Thomæ 1. 2. qu. 6. art. 4.

Probatur; quia omnis elicita voluntatis actio est volitio, quemadmodum omnis operatio intellectus est intellectio: atqui repugnat volitionem ab alio principio, quam à voluntate procedere; esset autem manifesta contradictio, volitionem non esse quid voluntarium.

Dices: vis seu metus gravis reddit matrimonium nullum: ergo tollit omnino consensum, ac proinde voluntarium.

Distinguo consequ. tollit omnino consensum quoad effectum, & vim obligandi, Concedo, quoad entitatem, Nego consequ. Itaque qui per vim consentit matrimonio, simpliciter voluntariè consentit, estque involuntarius secundum quid duntaxat. Sed consensus ille, ex dispositione juris positivi, nullam parit obligationem, nulliusque est effectus. Idem dicendum est de

6 DE ACTIBUS HUMANIS.

voto solemnī ex gravi metu emissō ; nam tale votum non ligat voventem , etiā si sit absolutē & simpliciter voluntarium.

Confirmatur responsio. Valet matrimonium , si metus sit iuste incussus , putā si constuprator metu gravioris pœnæ cogatur ducere virginem à se corruptam : ergo metus non tollit absolutē voluntarium.

Ergo apostasia , perjurium , & alia crimina metu extorta , sunt absolutē voluntaria , & secundū quid involuntaria , nec proinde omnino excusanda ; min⁹ tamen gravia sunt , quia etsi metus non tollat omnino voluntarium , minuit tamen.

Dices : concupiscentia , ex dictis , auget voluntarium , & tamen minuit gravitatem peccati , ergo majus aut minus voluntarium non reddit peccatum gravius aut levius.

Nego consequ. nam gravitas aut levitas peccati non solum repetitur ex voluntario , sed etiam ex libero. Porro concupiscentia , dum auget voluntarium , minuit liberum ; quia magis inclinat & determinat : minor autem libertas minuit gravitatem peccati.

Ergo , inquires , gratia minuit meritum ; quia dum facit nos magis voluntarios in lege Domini , reddit min⁹ indifferentes , ac proinde min⁹ liberos.

Nego consequ. namque vera radix meriti est charitas ; indifferentia verò , seu potestas agendi & non agendi , est conditio requisita ad meritum , quatenus efficit ut homo sit dominus sui act⁹. Unde quo major est charitas , eo majus sequitur meritum ; quia ex intensiori charitate act⁹ intensior & perfectior procedit.

PARAGRAPHUS III.

De Ignorantiâ.

Q. 1°. *Q*uotuplex est ignorantia?
 R. Alia est ignorantia juris, alia facti: alia vincibilis, alia invincibilis.

Q. 2°. *Q*uid est ignorantia juris?

R. Est ea, quâ quis ignorat legem, v. g. consanguinitatem, aut affinitatem esse matrimonii impedimentum dirimens. Hæc autem ignorantia vel est juris naturalis, vel juris positivi, sive divini, sive humani.

Q. 3°. *Q*uid est ignorantia facti?

R. Est ea, quâ quis sciens legem, v. g. affinitatem esse matrimonii impedimentum dirimens, nescit eam, cum quâ contrahit, esse sibi affinem.

Q. 4°. *Q*uid est ignorantia vincibilis?

R. Est ignorantia eorum, quæ quis scire potest & debet.

Dico, *debet*; si enim quis ignoret ea, quæ scire non tenetur, non est in eo ignorantia, sed mera nescientia, nec negligentia est insimulandus, si non curaverit addiscere. Hinc quod est nescientia in plebe, potest esse ignorantia vincibilis in Pastore.

Q. 5°. *Q*uid est ignorantia invincibilis?

R. Est ignorantia eorum, quæ quis scire non potest, nec tenetur.

Dico, *nec tenetur*; si quis enim munus temerè suscipiat, nec scientiam ad illud exercendum necessariam comparare possit, ignorantia illius non censetur invincibilis, ut ex infra dicendis patebit.

Q. 6°. *Q*uotuplex est ignorantia vincibilis?

A iiiij

3 DE ACTIBUS HUMANIS.

R. Duplex; affectata, quando quis de industriâ vult nescire, ut liberior peccet; & crassâ, ut si quis directè quidem non affectet ignorare, debitam tamen non adhibeat diligentiam, ut ignorantiam vitet.

Q. 7°. *Ignorantia vincibilis tollit-ne voluntarium?*

R. 1°. Affectata auget voluntarium, & peccatum, nedum tollat. Ita Sanctus Thomas 1. 2. qu. 76. a. 4. *ex intentione ... voluntatis*, inquit, *ad peccandum provenit, quod aliquis vult subire ignorantia damnum, propter libertatem peccandi.*

R. 2°. Crassâ minuit voluntarium; quia minuit cognitionem; actio enim, quæ procedit à principio minùs cognoscente singula, in quibus est actio, est minùs voluntaria; ac proinde minùs malitiæ continet, juxta illud Luc. 12. *Servus, qui cognovit voluntatem domini sui, & non præparavit, & non fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit multis: qui autem non cognovit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.* Et 1. Tim. cap. 1. *miserecordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.*

R. 3°. Ignorantia crassâ non tollit absolutè voluntarium, nec omnino excusat à peccato, quia est volita saltem indirectè, quatenus nempe qui eâ laborat, voluntariè vel omittit diligentiam necessariam ut addiscat, vel suscipit officium, ad quod prestandum non potest adipisci scientiam requisitam. Porro qui vult causam, vult consequenter effectum cum eâ necessariò conjunctum.

Confirmatur responsio, 1°. ex Scripturâ, Luc. 12. mox laudato, *qui autem non cognovit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.* In lib. Levitici varia sunt instituta sacrificia ad expianda ignorantie peccata. Psal. 25. David petit veniam pro peccatis ignorantie, *ignorantias meas ne memineris. Domine.*

DE ACTIBUS HUMANIS 9

Confirmatur 2°. ex Concilio Diospol. in quo damnata fuit hæc Pelagii propositio, *Oblivio & ignorantia non subjacent peccato, quoniam non secundum voluntatem veniunt, sed secundum necessitatem.* Contra quam propositionem Patres insurgunt his verbis: *hæc reprobat sancta Synodus, & sancta Catholica Ecclesia.* Hunc Pelagii errorem in auctore quodam reviviscentem egregiè refellit sanctus Bernardus Tractatus de Baptismo ad Hugonem Victorinum cap. 4.

Dices: ex dictis, ubi nulla est cognitio, nullum quoque est voluntarium, nec proinde peccatum: atqui plures nesciunt quæ scire possunt & debent, nec advertunt se nescire; imò existimant, etiam ex aliorum testimonio, se nosse quæ oportet, nec in mentem eorum venit sibi adhibendam esse majorem diligentiam: ergo ignorantia vincibilis nonnunquam tollit voluntarium & peccatum.

Minor probatur multis exemplis: 1°. Judæorum, qui ex zelo legis persecuti sunt Christum Dominum; *si enim cognovissent, inquit Apostolus I. Cor. 2. nunquam Dominum gloria crucifixissent.* 2. Hæreticorum, ex quibus non pauci solo Dei timore videntur suæ sectæ addicti. 3°. multorum tum Judicum, tum Pastorum, & Confessariorum, qui ubi ponunt tenebras lucem, ibi putant se obsequium præstare Deo.

Distinguo minorem. Plures nesciunt nec advertunt se nescire, sed advertere possunt, & debent, Concedo: advertere non possunt, nec debent, subdistinguo; & in illâ hypothesi ignorantia est invincibilis, qualis est in infidelibus negativis, Concedo; & ignorantia illa est vincibilis, Nego min. & conseq.

Ad Confirmationem; respondeo 1°. Judæos per miracula & prophetias potuisse cognoscere

Christum Dominum, juxta illud Joan. 5. *si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi; de me enim ille scripsit.* 2°. Hæreticos & alios infideles, quibus annunciatum est Evangelium, si vellent attendere ad notas veræ Religionis, eam in Ecclesiâ Romanâ facilè esse deprehensuros. Porro Pastores & Judices Catholici multò minùs sunt excusandi ob ignorantiam, quàm infideles; habent enim libros, de quorum auctoritate non dubitant: habent & qui explicent, si quæ occurrant difficiliora; sed legere negligunt, & audire contemnunt.

Ex his duo colliges.

Primum: meritò à summo Pontifice Alexandro VIII, & à Clero Gallicano anno 1700. damnatam fuisse hanc quorundam Modernorum propositionem, *Peccatum Philosophicum seu morale quantumvis grave in eo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat; est grave peccatum, sed non est offensiva Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque aternâ pœnâ dignum.* Quæ propositio ab Illustrissimis Antistitibus notatur ut scandalosa, temeraria, piarum aurium offensiva, & erronea. Quid enim absurdum magis, quàm nequissimum peccatorem vix offensam Dei incur-
rere; quia vix de Deo cogitat: justum vero sapius cadere, quia in conspectu Dei sollicitè ambulat; dæmonem in tuto salutem hominum ponere, dum mentis oculos excæcat, & eos falsâ boni specie deludit.

Secundum: peccata ignorantix vincibilis, etsi minus malitiæ contineant, majori tamen damnationis periculo exponere, & eatenus quam maximè esse timenda, ut quæ cum impœnitentiâ finali plerumque sint conjuncta; quis enim illud emendare cogitabit, in quo se peccare non arbitratur? hinc geminata Ecclesiæ preces,

illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte, Psal. 12. ab occultis meis munda me, Psal. 18. hinc firmissimarum Ecclesiæ columnarum tremor, nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum, 1. Cor. 4. multum timeo occulta mea, quæ norunt oculi tui, mei autem non. Tu nosti de hac re ad te gemitum cordis mei, & flumina oculorum meorum; sanctus Aug. lib. 10. Confessionum cap. 37.

Q. 8º. Quid observandum ad sedandos graves conscientiamotus ex diſſis nascenses; uadendumque ignorantiam, si qua in nobis sit, non esse vincibilem seu voluntariam, nec proinde peccata, qua inde sequuntur, nobis in Dei iudicio fore imputanda.

R. 1º. Quoad ignorantiam juris, communis est Theologorum & Canonistarum doctrina, ut ignorantia non censeatur vincibilis, sufficere eam diligentiam, quæ moraliter sit in hominis potestate, spectatis circumstantiis ejus personæ, & rei tractandæ, quamvis major dari possit: non imputandam ignorantiam scienti, quæ communiter noverunt homines ejusdem professionis, nec requiri, secluso contractu, ut quis excellat inter doctissimos. Hinc Actuarius seu Notarius, qui viciosum scripsit contractum ex ignorantia, quam soli peritissimi vitare potuissent, non peccavit, nec damnum inde secutum refarcire tenetur: contra verò si erravit in iis, quæ facilia sunt, quæque communiter norunt, qui ad illud munus sunt idonei. Idem iudicium esto de Pastore, Confessario, & Advocato; hi quippe, si in suis consiliis errent, ubi periti non errarent, peccant, & obnoxii sunt restitutioni: secus si hæc scirentur duntaxat à peritissimis.

Dixi, secluso contractu; namque ex Tractatu de Iustitiâ & jure pag. 153. sunt contractus, qui requirunt diligentiam singularem, & peritiâ excellentem.

R. 2°. Quoad ignorantiam facti, quâ nonnunquam laborant etiam viri doctissimi. Hæc non videtur vincibilis seu voluntaria, nec proinde imputanda in peccatum iis, qui mandata Dei impensè diligunt, omnem culpam summopere timent, instantius orant, ne obrepat, & certam morum regulam, de quâ suo loco, sibi præstituant. Quis verò ante tribunal Christi illius patrociniū suscipiat, qui ignorat se eodem spiritu superbix & cupiditatis pulsari, quem in aliis cum multâ eruditione & magna animi fortitudine detegit ac reprehendit.

Q. 9°. *Ignorantiâ invincibilis excludit-ne omnino voluntarium & peccatum.*

R. Excludit, siue illa sit facti, siue juris, etiam naturalis, in hypothesi, quod detur ejusmodi ignorantia.

Probat; quia ex dictis illud voluntarium non est, quod sit à principio nullatenus cognoscere singula, in quibus est actio: voluntas enim non fertur in incognitum. Atqui agens ex ignorantia invincibili nullatenus cognoscit, nec cognoscere potest ea, in quibus est ejus actio; alioquin ignorantia ejus non esset invincibilis: ergo quod sit ex ignorantia invincibili, prorsus involuntarium est. Porro nullum est peccatum, nisi sit voluntarium: *Usque adeo*, inquit sanctus Augustinus lib. de verâ Religione cap. 4. *peccatum voluntarium est, ut nullo modo sit peccatum. si non sit voluntarium: & hoc ita manifestum, ut nulla doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat.*

Confirmatur ex summis Pontificibus Pio V. Gregorio XIII. & Urbano VIII. qui damnarunt sequentes Bani propositiones, *Ad rationem & definitionem peccati non pertinet voluntarium. Item, infidelitas negativâ in iis, quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.* Alexander quoque VIII.

DE ACTIBUS HUMANIS. 14

perstrinxit eundem errorem his Propositionibus restitutum. Prima, *In statu natura lapsa ad peccatum mortale, & demeritum sufficit illa libertas, quæ voluntarium ac liberum fuit in causâ suâ peccato originali, & voluntate Adami peccantis.* Secunda, *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris natura, hæc in statu natura lapsa operantem ex ipsa, non excusat à peccato formali.*

Dixi, etiam *juris naturalis, in hypothesis quoddam detur ejusmodi ignorantia invincibilis*; nam questio est infra examinanda, utrùm revera detur.

Dices 1º. peccatum originale est peccatum propriè dictum; quia voluntarium fuit in Adamo: ergo quæ fiunt ex ignorantia invincibili contra legem naturalem, sunt formaliter peccata, cum in Adamo sint æquæ voluntaria.

Nego consequentiam & paritatem; quia, ex dicendis tractatu de peccatis, peccatum originale est peccatum naturæ, satisque est ad illud contrahendum, quod natura humana fuerit vitiata in sua origine per voluntatem Adami, in quo, tanquam in capite, omnes continebantur. At quæ fiunt ex ignorantia, sunt actus personales ac proinde debent esse voluntarii propria voluntate. Peccatum autem personale non potest esse voluntarium propria voluntate, nisi adsit, aut adesse possit & debeat aliqua cognitio. Porro posterius Adam nec debuerunt, nec potuerunt in illo prævidere quæ faciunt ex ignorantia invincibili: ergo illa non sunt peccata formaliter, sed materialiter duntaxat.

Confirmatur 1º. Si sacrilegia, homicidia, adulteria, &c. essent peccata naturæ, iis omnibus homines nascerentur obnoxii, & pro iis parvuli sine Baptismo decedentes pœnas in alterâ vitâ luerent, quod ne ipsi quidem Adversarii admittunt: ergo ut quis horum censeatur reus,

fatis non est quòd natura in Adamo vitata ad ea inclinet, sed accedat necesse est propriæ voluntatis consensus, qui cum ignorantia invincibili exire nequit.

Confirmatur 2°. Ex concessis Adversariorum, ignorantia invincibilis facti & juris positivi excusat à peccato: atqui illa ignorantia est æquè effectus peccati originalis, & æquè voluntaria in Adamo, ac ignorantia invincibilis juris naturalis: Ergo.

Dices 2°. Sanctus Augustinus pluribus in locis probat ignorantiam invincibilem non excusare: libro enim de grat. & lib. arbit. c. 3. sic habet: *sed & illa ignorantia qua non est eorum, qui scire nolunt, sed & eorum, qui tamquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, ut sempiterno igne non ardeat, si propterea non credidit, quia non audivit omnino quod crederet; sed fortassis ut mitius ardeat; non enim sine causâ dictum, Effunde iram tuam in gentes quæ te non noverunt. Et epist. 194. aliàs 105. Inexcusabilis est, inquit, omnis peccator vel vitio originis, vel additamento propriæ voluntatis, sive qui novit, sive qui ignorat. Ergo.*

Distinguo anteced. neminem excusat à peccato originali, quod in Adamo contraxit, Concedo: à peccato actuali, subdistinguo: si scire potuit, Concedo: si scire non potuit, Nego antecedens. Itaque infideles negativi, juxta mentem sancti Doctoris, duplici ignorantia laborant, nempe vincibili & invincibili. Ignorantia legis naturalis in ipsis vincibilis est, & ideo peccant, si illam non servant; sed mitius ardebunt; quia illorum peccata minus sunt gravia, utpote ex ignorantia; servus enim, ait Christus, qui non cognovit voluntatem domini sui, vapulabit paucis: ignorantia verò Legis Evangelicæ, de quâ nihil audire potuerunt, invincibilis est, nec proinde in ipsis

peccatum formaliter, sed pœna peccati duntaxat. Quod autem hæc solutio sit ad mentem sancti Augustini, patet tum ex lib. 3. de libero arbitrio cap. 19. tum ex laudatâ epistolâ 194. sic enim habet cit. cap. 19. de ignorantia juris naturalis, rectè fortasse quæreretur (homo) si erroris aut libidinis nullus hominum victor existeret. Cum verò ubique sit præsens, qui multis modis per creaturam sibi Domino servientem, aversum vocet, doceat credentem, diligentiam hortetur, conantem adjuvet, exaudiat deprecantem, non tibi deputatur ad culpam quod invitatus ignoras, sed quod negligis quærere quod ignoras. De ignorantia autem juris positivi, seu legis Evangelicæ, sic scribit laudatâ epistolâ 194. in iis, qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est; in iis autem, qui non potuerunt, pœna peccati.

Instabis sanctus Augustinus impugnât hanc Pelagii propositionem, obliuio & ignorantia non subjacent peccato: atqui Pelagius non negavit ignorantiam vincibilem subjacere peccato; id enim agnoscit sanctus Augustinus: tractat iste, inquit, de peccatis ignorantia. & dicit hominem pervigilare debere, ne ignores, ideoque esse culpandam ignorantiam: Ergo sanctus Augustinus post Patres Diospoliticos contendit ignorantiam invincibilem non excusare à peccato.

Distinguo minorem: non negavit subjacere peccato ignorantiam naturæ viribus vincibilem, Concedo: vincibilem solo gratiæ auxilio, cujus necessitatem non agnoscebat, Nego minorem. Igitur ignorantia, quæ secundum Pelagium erat invincibilis, vinci poterat auxilio gratiæ, quod Deus suppliciter petentibus non denegat, sed Pelagius de viribus liberi arbitrii præsumens negligebat illud auxilium hoc sophismate delusus. Vel possum adhibitâ diligentia expellere ignorantia tenebras, vel non possum: si possum

& negligo, ignorantia mihi imputatur: si non possum, ignorantia est, non voluntatis, quod peccem. Contra arguit sanctus Augustinus: illud non est dicendum impossibile, quod Deus reddit facile per gratiam suam, quam petentibus misericorditer concedit: *Humana superbia*, inquit, *tanquam praesumens, de viribus liberi arbitrii, excusatam se putat, quando ignorantia est, non voluntatis, quod peccat. Potius disputat, quam utoret. Et dicat, da mihi intellectum, ut discam mandata tua.*

Urgebis: atqui sanctus Augustinus sapientius docet ea, quae sunt ex ignorantia invincibili, esse peccata: ergo.

Distinguo antecedens, esse peccata metaphoricè & denominativè, quemadmodum scriptura nonnunquam vocatur manus, quia per manum exarata est, Concedo: propriae & formaliter, Nego antecedens, & quidem ad mentem sancti Augustini, qui citato libro de libero arbitrio cap. 19. sic scribit: *nam illud, quod ignorans quisque non rectè facit, & quod rectè volens facere non potest, ideo dicuntur peccata, quia de peccato illo libera voluntatis originem ducunt. Illud enim praecedens meruit ista sequentia; nam sicut linguam dicimus non solum membrum, quod movemus in ore, dum loquimur, sed etiam illud, quod huius membri motum consequitur, id est formam tenoremque verborum, secundum quem modum dicitur alia lingua Graeca, alia Latina: si non solum peccatum illud dicimus, quod proprie vocatur peccatum; libera enim voluntate, & absente committitur: sed etiam illud, quod jam de huius supplicio consequatur necesse est.*

Dices 3°. ex sancto Thomâ quodlib. 3. qu. 4. art. 2. in iis quae pertinent ad fidem & bonos mores nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicujus Magistri: ergo ignorantia invincibilis non excusat.

Nego conseq. ibi enim loquitur sanctus Thomas de eo, qui sequitur opiniones manifestè repugnantes Scripturæ, aut Ecclesiæ auctoritati. *Qui enim, inquit, assentit opinioni alicujus Magistri contra manifestum Scriptura testimonium, aut contra id, quod publicè tenetur secundum Ecclesiæ auctoritatem, non potest ab erroris vitio excusari.* Et qu. 12. art. 2. ad 2. *Si alicui dicat conscientia, ut faciat illud, quod est contra legem Dei: si faciat, peccat: quia ignorantia juris non excusat à peccato, nisi forte sit ignorantia vincibilis.*

Q. 1°. Datur-ne ignorantia invincibilis juris naturalis?

Nota 1°. jus naturale tripliciter spectari posse: 1°. in suis principiis, quale est istud, *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* 2°. In conclusionibus, quæ proximè deducuntur ex primis principiis, qualia sunt præcepta Decalogi, *non occides, non mœchaberis, &c.* 3°. in remotioribus conclusionibus, cujusmodi sunt usura, matrimonii indissolubilitas, &c.

Nota 2°. prima principia, & primas conclusiones rursus spectari posse vel simpliciter & absolute, purà, *mendacium non dices*: vel in quibusdam circumstantiis, v. g. *non mentieris, etiamsi proximus ab injustâ morte liberari non possit.* His prænotatis.

R. 1°. Non datur ignorantia invincibilis circa prima principia juris naturalis, neque circa primarias ejus conclusiones.

Probatur 1°. auctoritate sancti Augustini, qui in Psal. 116. sic scribit: *Nullus est qui faciat injuriam alteri, nisi qui sibi fieri nolit; etenim in hoc transgreditur naturalem legem, quam non sinitur ignorare, dum id facit quod non vult pati.* Idipsum agnovit ipse Aristoteles lib. 3. Moral. ubi sic docet: *quæ agenda, quæve fugienda sunt, nullus improbus ignorat, & hoc*

18 DE ACTIBUS HUMANIS.

ipso vitio improbi & iniusti sunt. Non igitur ideo quisque involuntariè agere dicitur, quia quod expedit, nescit: omninò enim ista ignorantia quâ quis eligit certum ali-quod malum, non efficit ut involuntaria sit illa actio, sed ut mala sit: talem enim ignorantiam vitio vertimus.

Probatur 2°. ratione, quâ utitur sanctus Thomas, nempe peccatum naturam humanam prorsus non corrumpit, alioquin homo per peccatum defineret esse homo, & in aliam speciem transmutaretur: atqui si in eo nullum rationis lumen remaneret, quo perciperet prima principia per se nota, jam non esset homo: ergo illa principia ignorare nequit. Porro qui novit prima principia, ex iis facilè elicit conclusiones, quæ immediatè ex iis sequuntur.

R. 2°. circa conclusiones remotiores juris naturalis, quales sunt prohibitio usuræ, uxorum pluralitas, matrimonii indissolubilitas, etiam interveniente aliquâ gravi causâ, &c, potest esse ignorantia invincibilis; quia non deducuntur ex primis principiis nisi longiori discursu, cuius moraliter capaces non sunt ut plurimum homines indocti, tardioris ingenii, consuetudine, & aliorum exemplo præoccupati.

Dices: Ex Gersonio lib. de vitâ spiritali, *concors est sententia, nullam in iis quæ legis naturalis sunt, cadere ignorantiam invincibilem.* ergo.

Distinguo anteced. quæ legis naturalis sunt, si spectetur quoad prima principia & primarias conclusiones, Concedo: si spectetur quoad conclusiones remotiores, Nego antecedens. Nam ipsimet Theologi nonnunquam circa illas conclusiones variè opinantur.

R. 3°. Conclusiones etiam primariæ juris naturalis in quibusdam circumstantiis aliquando invincibiliter ignorari possunt, v. g. in hypothesi quod homicidium, aut oppressio virginis

vitari non possit sine mendacio officioso, aliquis sibi certò persuadere potest mendacium in hoc casu non solum esse licitum, sed etiam præceptum.

Advertes tamen difficilius agnoscendam esse ignorantiam invincibilem in iis, quæ juris naturalis sunt, quàm quæ juris positivi; qui enim hâc ignorantia laboravit, fortè diligentiam non adhibuit, non oravit; Deum interius monentem audire contempsit; fortè etiam aliquis rationis radius, licèt exiguus, ejus mentem perstrinxit, sed dormitantem non excitavit. *Vigiliis continuis*, inquit sanctus Augustinus lib. 22. de Civitate Dei cap. 23. *excubant justi, ne opinio verisimilis fallat, ne decipiat sermo versutus, ne tenebra alicujus erroris, effundant, ne quod malum est, bonum esse credatur.* Unde qui in iis ex ignorantia peccaverint, non ita facilè ab omni culpâ excusandi, quàm qui ignorantia facti aut juris positivi lapsi fuerint.

Atque hæc de voluntario, quod primo loco in actibus humanis spectari debet.

PARAGRAPHUS IV.

De Libero.

Q. 1°. **V**oluntarium est-ne idem ac liberum?

R. Minimè; crescente enim voluntario per concupiscentiam, minuitur liberum. Nonnunquam tamen S. Augustinus, S. Thomas, & alii, liberum & voluntarium confundunt; quia nomen libertatis in variâ significatione accipitur. *Quando rogavit Christus pro Petro*, inquit S. Aug. lib. de corrept. & grat. c. 8. *ne deficeret fides ejus; quid aliud rogavit, nisi ut haberet in fide liberriam, invictissimam, perseverantissimamque volun-*

tatem? ubi voluntas maximè voluntaria dicitur liberrima.

Q. 2°. *Quotuplex est libertas?*

R. Duplex: alia dicitur libertas naturæ, alia libertas arbitrii.

Q. 3°. *Quid est libertas natura?*

R. Est libertas, per quam habet quævis natura, ut sine obstaculo tendat in suum finem, & bonum sibi conveniens; sic dicimus aquam liberè fluere, quando violenter non retinetur: Beatos liberè in Deum ferri; quia corpore mortali non prægravantur; & eo sensu Deus dicitur à S. Augustino & à S. Thomâ liberè vivere, liberè seipsum amare. Ex quibus patet hanc libertatis speciem non excludere necessitatem, & in hac acceptione voluntarium ac liberum aliquando esse quid idem.

Q. 4°. *Quid est libertas arbitrii?*

R. Est potentia activa, quæ, positis omnibus ad agendum prærequisitis, potest agere vel non agere.

Dicitur 1°. *potentia*: neque enim est actus, cum homo maneat liber, etiamsi non agat. Neque etiam est habitus; quia idem habitus non inclinatur ad actus contrarios, v. g. ad actum temperantiæ & intemperantiæ: libertas autem arbitrii se habet ad utrumque.

Dicitur 2°. *activa*, ut distinguatur libertas arbitrii à potentiâ passivâ, quæ est indifferens ad recipiendam hanc vel illam formam, putà albedinem, aut nigredinem; determinaturque, non à seipsâ, sed ab agente eam disponente. At libertas arbitrii est potentia indifferens ad agendum vel non agendum, & sui ipsius determinativa.

Dicitur 3°. *positis omnibus ad agendum prærequisitis*. In quo distinguitur causa libera à causis

necessariis. Hæ nimirum, quandiu non ponuntur prærequisita ad agendum, indeterminatæ sunt & indifferentes ad hunc vel illum effectum, v. g. ignis ad comburendum lignum, aut ad liquefaciendum metallum: ubi verò ponuntur, necessariò determinatæ sunt ab objectis & dispositionibus: ignis v. g. necessariò comburit lignum præparatum, & sibi applicatum. Causa verò libera, positis omnibus ad agendum prærequisitis, potest suspendere suum actum, nec nisi à seipsâ determinatur.

Ad libertatem autem arbitrii exercendam prærequiritur rationis iudicium; ita tamen ut ab ipso voluntas non determinetur necessariò, ut advertit sanctus Bernardus lib. de grat. & lib. arbit. cap. 2. his verbis: *Habet sanè (voluntas) quocunque se volverit, semper rationem comitem, & quodammodo pedissequam, non quod semper ex ratione, sed quòd nusquam absque ratione moveatur; ita ut multa faciat per ipsam contra ipsam, hoc est, quasi per ejus ministerium, contra ejus consilium, sive iudicium... est verò ratio data voluntati, ut instruat illam, non destruat: destrueret autem, si necessitatem ei ullam imponeret.*

Q. 5°. *Qualibet necessitas tollit-ne libertatem arbitrii?*

R. Physica tollit: moralis non tollit, sed minuit duntaxat.

Q. 6°. *Quid est necessitas Physica?*

R. Est ea, quâ simpliciter & absolutè aliter non possumus agere. Talis est necessitas, quâ Beati amore in Deum feruntur.

Q. 7°. *Quid est necessitas moralis?*

R. Est ea, quam etsi valeamus superare, nunquam tamen superabimus, quia totas vires non sumus adhibaturi. Unde stante eâ solâ necessitate, habet quis liberam electionem, mere-

22 DE ACTIBUS HUMANIS.

turque vel laudem, si ejus actio fuerit honesta; vel vituperium, si inhonesta. De hâc necessitate intelligendus est sanctus Augustinus Julianum sit alloquens: *Erras si nullam putas esse peccandi necessitatem*: necessitatem, inquam ego, moralem & insufficientem, non physicam & absolutam.

Q. 8°. *Quotuplex est libertas arbitrii?*

R. Duplex, nempe contrarietatis, & contradictionis.

Libertas contrarietatis dicitur, ea, quâ quis potest eligere contraria, bonum & malum: contradictionis, quâ quis potest ponere actum, & non ponere; velle, & non velle.

Q. 9°. *Quotuplex est libertas contradictionis?*

R. Duplex, scilicet specificationis, & exercitii.

Libertas specificationis ea est, quâ quis potest eligere hunc vel illum specie actum, v. g. jejunium, aut eleemosynæ erogationem: exercitii, quâ voluntas, etsi necessario determinata ad unum objectum, v. g. Deum amandum, mortem crucis subeundam, indeterminata tamen manet ad hunc vel illum actum; potestque hunc potius eligere, quàm alium. Consule quæ ad hujusce divisionis intelligentiam diximus Tractatu de Incarnatione pag. 156. & seq. ubi probavimus libertatem exercitii sufficere ad meritum, cum per eam agens verè sit dominus sui actus, agatque humano modo.

Q. 10°. *Qua arbitrii libertas competit homini?*

R. In statu naturæ sive integræ, sive corruptæ, competit illi libertas contrarietatis & contradictionis, sive specificationis, sive exercitii: in statu verò beatitudinis non competit, nisi libertas contradictionis.

Prima pars probatur 1°. ex Scripturâ Eccli. 15.

Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi, ex sanctis Patribus: ex sancto Augustino lib. de spiritu & litt. cap 33. agit Deus ut velimus & credamus.. sed consentire vel dissentire posse propria voluntatis est. & ex S. Bern. cit. c. lib. de grat. & lib. arb. ubi necessitas, ibi libertas non est: ubi libertas non est, nec meritum, ac per hoc nec iudicium.. cum ergo voluntas nil liberum habeat nisi se merito non iudicatur nisi ex se. Siquidem nec tardum ingenium, nec labilis memoria, nec inquietus appetitus, per se statuunt hominem, sicut nec contraria innocentem: & hoc non ob aliud, nisi quia hac necessitate & prater voluntatem posse provenire probantur. 3°. ex summis Pontificibus Innocentio X. & Alexandro VII. qui tanquam hæreticam damnarunt hancce Jansenii propositionem, ad merendum & demerendum in statu nature lapsa non requiritur libertas à necessitate, sed sufficit libertas à coactione. Objectiones, quæ contra fieri possunt, vid. Tract. de Gratiâ pag. 516. & seq.

Secunda pars probatur; quia libertas contrarietatis ex dictis est facultas agendi contraria, bonum & malum, atqui hæc facultas non competit Beatis, cum sint impeccabiles: ergo.

Q. 11°. Quare Beati sunt impeccabiles?

R. Quia voluntas non potest ferri in malum nisi sub ratione boni apparentis; malum quippe ut malum non est appetibile. Unde in hoc statu nullus peccat nisi aliquo modo ignorans & deceptus saltem à propriâ concupiscentiâ, juxta illud Sap. 4. fasciatio... nugacitatis obscurat bona. & instantia concupiscentia transvertit sensum: atqui ratio nihil voluntati Beatorum proponere potest contrarium legis æternæ, tanquam bonum apparens & appetibile; cum tam clarè & tam perfectè videant Deum esse omne bonum, ut necessariò illis appareat malum & fugien-

24 DE ACTIBUS HUMANIS.
dum, quidquid voluntati ejus repugnat.

Q. 12°. *Sub quo respectu Beati habent libertatem contradictionis, sive specificationis, sive exercitii?*

R. 1°. Nullam habent respectu visionis intuitivæ, & amoris beatifici; quia ex mox dictis Beati peccare non possunt, nec habent libertatem contrarietatis: atqui defectus est & peccatum liberè à Deo averti: ergo. Deinde arbitrii libertas non est respectu ultimi finis; illum enim necessariò volumus saltem in genere; sed respectu duntaxat mediorum: hinc vulgare effatum, *electio non est finis, sed mediorum*: æger v.g. non deliberat an sanitatem eligat; sed illâ præsuppositâ, investigat media, & eligit quæ videntur aptiora ad illam consequendam. Porro visio Dei intuitiva, & amor beatificus sunt ultimus finis hominis, ac proinde sunt actus maximè necessarii.

Nec dicas homini viatori liberum esse constituere suum ultimum finem in Deo vel in creaturâ; illud enim est maxima liberi arbitrii imperfectio, quam ex eo patimur, quòd Deum obscurè cognoscamus, & alia tanquam bona appetibilia appareant. Unde licet ultimum finem sub ratione genericâ necessariò appetamus, cum tamen in specie liberè constituimus in Deo, vel in creaturâ. Sed ejusmodi infirmitas & imperfectio tolletur in patriâ, ubi clarè & dilucidè apparebit malum esse quidquam appetere præter Deum. Interim verò per gratiam minuitur ille defectus, & eò magis, quò plus in virtute proficimus.

R. 2°. Beati habent libertatem contradictionis, tum specificationis, tum exercitii, respectu eorum, quæ non sunt necessariò conjuncta cum ultimo fine; quia cum ejusmodi bona non sint summa, sed finita, possunt appeti aut non appeti

appeti absque præjudicio legis æternæ. Undè fit ad perfectionem Dei pertinet, quod necessarium amet seipsum utpote summum bonum; liberè verò creaturas, quas non produceret, nec conservaret, si vellet: ita ingens perfectio est creaturæ rationalis sic immobiliter & necessario adherere Deo, ut non trahatur more brutorum ab objectis inferioris ordinis.

PARAGRAPHUS IV.

De Morali.

Q. 1°. QUID significat nomen illud, Morale?
R. Quod ad mores pertinet.

Q. 2°. Quid est mos?

R. Mos generatim est frequens operandi modus communis vel generi, putà omnibus animalibus; vel speciei, v. g. homini.

Mos autem oritur vel ex naturali instinctu & naturæ pondere, vel ex electione voluntatis liberè se determinantis ex rationis judicio. Primum constituit mores animalium, & insensatorum hominum, ut habetur Sap. 12. Secundum verò mores hominum, qui ut tales non agunt nisi ex deliberatâ voluntate.

Q. 3°. Quid ergo morale dicit præter liberum?

R. Dicit ordinem & relationem ad naturam rationalem; liberum quippe dupliciter spectari potest, vel præcisè, prout deliberatè exit à voluntate, vel prout exit consentaneè vel dissentaneè ad naturam rationalem, seu rectam rationem; & sub hoc respectu actus humanus dicitur moralis, bonus, vel malus, laude vel vituperio dignus.

Ergo omne liberum est morale, & vice versâ omne morale est liberum; quia omnis actus li-

ber vel est consentaneus naturæ rationali, & secundum rectum rationis iudicium; vel dissentaneus.

Dices: operatio artificialis libera est, nec tamen moralis; ergo omnis actio libera non est moralis.

Nego antecedens: neque enim artifex exiit hominem, ut vacet suo operi, sed debet illud perficere, tum secundum artis suæ regulas, tum maximè secundum rectam rationem, omnium actuum humanorum regulam, cui subesse debent omnium disciplinarum regulæ: alioquin actus, licet ad normam artis expressus, erit simpliciter malus, & bonus secundum quid duntaxat, scilicet in genere artificialium, & artifex ab eo verè denominabitur improbus homo, bonus verò artifex: namque artifices, juxta sanctum Augustinum libri 1. Confessionum capite 35. *dum foras sequuntur quod faciunt, intus relinquentes à quo facti sunt, exterminant quod facti sunt.* Mirare ergo hominum cæcitatem, qui, ut artes discant, nomenque sapientissimi artificis mereantur, nihil omittunt, sudant, ingenium acuunt, longiùs peregrinantur, & peritissimos quosque consulunt: cum vix pedem moveant, aut animum applicent, ut vitam rectè instituant, ac probi homines evadant; omnia satagunt habere quàm optima, præter mores.

Hactenus de actu humano secundum essentiam spectato; nunc, quod caput est, dicendum de morali ejus bonitate & malitiâ, quæ sunt ejus proprietates.

CAPUT II.

De bonitate & malitiâ actuum humanorum.

Q. 1°. **I**n quo consistunt bonitas & malitia actionis humanae?

R. 1°. Bonitas seu honestas actionis humanæ consistit in conformitate & convenientiâ cum naturâ rationali, adeo ut rectè & ex virtute vivere idem sit homini, ac rationabiliter agere. Res enim quælibet est bona, cum facit ea, ad quæ nata est: *Vitem laudamus*, inquit Seneca, *si fructu palmites onerat & cum ipso ad terram, pondere eorum, quatulit, adminicula deducit. In homine laudandum est quod ipsius est, consummaturque ejus bonum, si implet, cui natus est*: atqui natura hominis est rationalis: ergo bonus est, & bene agit, si rationabiliter & ex recto rationis judicio operatur.

Hæc responsio comprehendit actiones supernaturales; quamvis enim sint supra naturam, ipsi tamen maximè conveniunt, cum ex sancto Augustino posse habere fidem, naturæ sit humanæ, non pecorinæ.

R. 2°. Malitia actionis humanæ consistit in difformitate & repugnantia cum naturâ rationali. Responsio patet ex precedenti; nam contrariorum contrariæ sunt rationes: ergo si bonitas actionis humanæ est ejus conformitas cum naturâ rationali, malitia est ejus difformitas cum naturâ rationali.

Q. 2°. *Quomodo definitur actio moraliter bona, & actio moraliter mala?*

R. Bona definitur, actio humana, libera, naturæ rationali consentanea.

Mala verò , actio humana , libera , naturæ rationali dissentanea & repugnans.

Q. 4°. *Unde habet actio humana , quòd sit consentanea naturæ rationali ?*

R. Ex eo quòd illam perficiat; in eo quippe sita est essentia boni relativi , de quo est hîc sermo; agitur enim de bono relativè ad hominem, non ad pecora.

Q. 5°. *Quotuplex igitur est bonum ?*

R. Duplex , absolutum & relativum.

Absolutum , est integritas & perfectio rei secundùm se spectatæ. Hanc integritatem laudavit Deus in operibus suis; legitur enim Gen. 1. *viditque Deus cuncta quæ fecerat & erant valdè bona*, quia scilicet erant perfectissima in suâ specie; nec ulli deerat quidquam ex iis , quæ illius naturæ congruebant.

Relativum , est virtus perficiendi aliud , seu perfectivitas , adeò ut bonum relativum idem sit ac perfectivum.

Q. 5°. *Omne bonum absolutum est. ne etiam bonum relativum respectu cujuslibet naturæ ?*

R. Minimè ; nam calor , qui est bonus igni , nocivus est aquæ ; venenum , quod perficit serpentem , corrumpit hominem ; denique ex sancto Augustino , quod natura est pecoris , vitium est hominis , id est quod consentaneum naturæ pecorinæ , est dissentaneum naturæ rationali.

Q. 6°. *Quanam sunt proprietates boni relativi ?*

R. Convenientia & appetibilitas ; hoc enim ipso , quo res est alterius perfectiva , est quoque ei conveniens , ac consequenter ab eâ appetibilis.

Ergo nihil appetibile aut conveniens , nisi bonum : nullum autem bonum , nisi perfectivum.

Ergo sola actio humana censenda est bona , quæ est hominis perfectiva ,

Ergonec divitiæ, nec voluptas, nec fama seu honores sunt bonum hominis; quia illum non perficiunt, nec reddunt meliorem: imo, si hujusmodi adhæreat, deprimunt, deterioremq; efficiunt; quemadmodum enim aurum ex commixtione metalli inferioris fit minoris pretii, sic animus redditur deterior, cum rebus inferioribus agglutinatur. *Fieri non potest, inquit sanctus Augustinus in Psalm. 32. ut res deterior te faciat meliorem: deterius te est quidquid cupis, quo beatus esse desideras. Aurum, argentum, qualibet corporalia quibus inhias acquirendis, fruendis possidendis, inferiora sunt. . . . Potest corpus tuum melius fieri per meliorem (animum;) quia subiectum est corpus animo . . . ut cum fueris justus animus tuus sit postea immortale etiam corpus tuum . . . jam ergo superest ut quæras quid melius sit, quam animus tuus.* Angelus quidem melior est homine, sed non est bonum hominis; quia non est perfectivus hominis; cum homo non sit formatus ad possidendum. Angelum: quemadmodum lumen, quamvis sit melius odore, non potest tamen perficere odoratum; quia odoratus factus non est ad recipiendum lumen.

Ergo Deus est summum bonum cujuslibet rei; quia rerum omnium est summè perfectivus; perfectio enim effectus est assimilari suæ causæ, ex quâ haurit quidquid in se habet bonitatis. Porro sicut oculi inter omnia corporis membra, quæ lumine perlustrantur, speciali modo illius capaces sunt, utpotè ad illud recipiendum specialiter formati & dispositi; non enim lumine circumfunduntur duntaxat, quemadmodum alia corpora; sed illud percipiunt ac sentiunt, illo fruuntur, delectantur, & ita perficiuntur, ut & ipsæ evadant lumina, juxta illud Matth. 6. *Lucerna corporis tui est oculus tuus: maxima verò sit illis pœna & miseria, si in tenebris jaceant.* Similiter ex

omnibus creaturis, quæ bonitate divinâ collustrantur, sola mens humana & Angelica efformata est ac ordinata ad illam percipiendam & possidendam cognitione & amore. *Erat lux vera*, ait Evangelista, *qua illuminat omnem hominem* aululum verò pecus. Et Apostolus 2. Cor. 3. *nos verò, omnes revelatâ facie gloriam Domini speculantes, in eundem imaginem transformamur, à claritate in claritatem*, id est adempto velamine terrenorum, animum ad Deum erigentes, participes efficitur ejus gloriæ, sapientiæ, ac divinitatis; & in illâ claritate in dies proficimus, donec venerit quod perfectum est: *Cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est*, 1. Joan. 3.

Ergo actus humanus eò est melior, quò magis Deo conjungit; quia naturam rationalem magis perficit: peior verò, quò magis à Deo avocat; quia naturæ rationali magis repugnat eamque magis inficit ac corrumpit.

Ergo actus mali miserum hominem reddunt; cùm enim sint contrarii & noxii naturæ rationali, non minùs illam excruciant, quàm pulvis & aliæ sordes oculum corporis. *Et idcò*, inquit, sanctus Augustinus concione secundâ in Psalm. 32. *perversi sunt homines, qui mali volunt esse, miseri nolunt. Et cùm malitia sit individua comes miseria, isti perversi non solum mali esse volunt, & miseri nolunt, quod fieri non potest; sed ideo volunt mali esse, ne miseri sint.* Peccatum est vermis ille, qui in damnatis non moritur; quia corrodingo, malitiæ eorum nunquam absùmit.

Ergo observatio mandatorum præsertim legis naturalis est toto corde expetenda, quia naturæ rationali maximè conveniens: idcò autem maximè conveniens, quia ipsius summè perfectiva, ac proindè summè delectabilis; operatio enim, quò perfectior; eò magis delectat, ut infra di-

cetur. Undè vox est Ecclesiæ: *dilexi mandata tua super aurum & topazion... Latabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa*, Psalm. 118. *desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel & favum*. Psal. 18. Si quid autem difficultatis & molestiæ nunc sentimus in exequendis Dei mandatis, undè interturbatur hæc justitiæ suavitas, illud oritur ex palato animæ malè affecto, & ex colluctatione carnis & spiritûs propter quam vigiliæ, abstinentiæ, & aliæ corporis afflictationes assumendæ sunt veluti collyria, quibus sanatur spiritualis oculus. Sed illa corporalis exercitatio locum non habebit, reparatâ sanitate: justitiæ verò amor & cultus in æternum manebit, utpotè vera hominis perfectio & felicitas: quid est enim possessio Dei, inquit sanctus Augustinus, nisi possessio sapientiæ & totius justitiæ? Deus quippè est veritas, & justitiæ plenitudo; ac proindè nostra beatitudo, quæ in possessione Dei consistit, est gaudium de veritate & de justitiâ.

Ergo latum est discrimen inter legem naturalem & leges civiles ac humanas: istæ nimirum plerumque sunt onera, quibus subjici servitus est, & subduci singularis gratia principis; quia bonum commune, quod spectatur à lege humanâ, & præsertim attenditur in principe, quandoque pugnat cum bono privato. Contra verò, legem naturalem implere usque ad minimos apices, vera est hominis libertas, vera felicitas, & maximum Dei beneficium; ipsa quippe est divinus radius legis æternæ, fulgor imaginis Dei, quæ ex S. Augustino lib. 12. de Trinitate cap. 11. *Non custoditur nisi ad ipsum, à quo imprimitur. Ut... se homo laudet*, ait enarr. in Psalm. 144. *arrogantia est: ut Deus se laudet, misericordia est... itaque quoniam hoc nobis prodesse novit, ut*

amemus eum, laudando se amabilem se facit. Quid ita? quia bonum amando, nos meliores efficimur. Hæc est gratia, quam Filius Dei nobis promeruit, quamque continuò postulamus, ut mandata Dei adimpleamus; quia in illis custodiendis salus & perfectio nostra, Deus mihi jubet, quod sibi proficit; sed illi, cui jubet, sanctus Augustinus epist. 138. aliàs §.

Dices: 1°. Rectitudo seu bonitas artefacti consistit in conformitate ad regulas artis: ergo & bonitas actionis humanæ in conformitate ad legem quæ est regula morum. Hinc à sancto Augustino definitur peccatum, *factum, dictum, vel concupitum contra legem Dei.*

Distinguo anteced. consistit in conformitate ad regulas artis secundariò, Concedo: primariò, nego antecedens. Nam opus artificis eò præcisè & formaliter est rectum, quò aptum & concinnatum usui, ad quem destinatur; domus v.g. tum perfectè ædificata censetur, cum est commoda & benè disposita ad habitandum. Per applicationem verò regularum, tanquam per mensuram cognoscitur domus habere perfectionem, quæ ei competit; proindeque conformitas cum regulis est quid consequens ipsam operis perfectionem. Similiter actio humana bona est præcisè, quia conformis est naturæ rationali: sed bonitas illa deprehenditur vel per conscientiae testimonium, vel per legis applicationem, cui si contraria reperiatur, rectè judicatur mala, & ita potuit definiri peccatum per oppositionem ad legem, tanquam per aliquid consequens & magis notum.

Instabis 1°. Actio mala non est, nisi intelligatur facta contra aliquam prohibitionem: ergo malitia primariò consistit in difformitate ad legem.

Nego anteced. quia nonnulla sunt per se mala,

& ideo prohibita : cur enim v. g. lex æterna, prohibet mendacium , nisi quia per se malum est? ergo prius mendacium intelligitur malum, quam intelligatur prohiberi. Cur verò per se malum est , nisi quia repugnat naturæ divinæ, & imagini ejus, scilicet naturæ rationali?

Instabis 2°. Actio humana contra legem positivam v. g. manducare carnes die veneris, agrum colere die festo , non est mala , nisi quia prohibetur; sublata enim prohibitione , licitum erit illis diebus carnes manducare, & agrum colere: ergo malitia ejusmodi actionum non consistit in difformitate cum naturâ rationali, sed cum lege.

Nego consequ. quia non obedire legitimæ potestati , est res per se mala , & repugnans naturæ rationali & divinæ.

Dices 2°. Perfectio imaginis consistit in conformitate cum suo exemplari; defectus verò in difformitate: atqui Deus est exemplar rerum omnium: ergo perfectio seu bonitas actionum nostrarum reponenda est in conformitate cum bonitate divinâ, ac consequenter cum lege æternâ seu voluntate divinâ.

Confirmatur actio contraria naturæ rationali habet rationem offensæ Dei : atqui offensæ Dei intelligi non potest , nisi actio facta sit contra legem æternam, & Dei voluntatem: ergo actio humana eò precisè bona vel mala est , quò fit secundum , vel contra legem æternam.

Respondeo concedendo primum argumentum; quidquid enim conforme vel difforme est imagini, eo ipso censetur conforme vel difforme ejus prototypo seu exemplari. Perindè ergo est reponere bonitatem & malitiam actionum humanarum in conformitate & difformitate sive cum naturâ rationali , sive cum naturâ divinâ , quia quod convenit aut repugnat uni , convenit &

repugnat alteri, cum altera habeat rationem exemplaris, altera verò imaginis. Undè lex naturalis nihil est aliud, quàm impressio divinæ bonitatis, & radius quidam legis æternæ, quam S. Bernardus vocat legem Dei, adeò ut conveniat homini eadem probare & improbare, vel le & nolle, quæ Deus probat & improbat, amat & rejicit. Aptius tamen exprimitur bonitas & malitia actionum humanarum per conformitatem & difformitatem cum naturâ rationali, quàm cum naturâ divinâ; quia cum bonitas divina alio modo participetur ab homine, quàm à creaturis inferioribus, multaque fiant ab istis naturæ suæ conformia, ac consequenter legi æternæ, quæ tamen essent vitia in naturâ rationali, debuit potius definiri bonitas aut malitia actionis humanæ per conformitatem aut difformitatem cum naturâ rationali.

Ad confirmationem respondeo, actionem rationali naturæ repugnantem verè esse offensam Dei; quia est contra ejus bonitatem, ac consequenter contra legem æternam.

Instabis ex S. Augustino Enchyr. c. 101. *Aliquando bona voluntate homo vult aliquid, quod Deus non vult, . . . tanquam si bonus filius patrem velit vivere, quem Deus bonâ voluntate vult mori. Et rursus fieri potest, ut hoc velit homo voluntate malâ, quod Deus vult bonâ: velut si malus filius velit mori patrem, velit hoc etiam Deus.* Ergo quæ conveniunt naturæ rationali, non semper conformia sunt bonitati divinæ, & legi æternæ

Distinguo consequens: non semper conformia sunt in objecto materiali, seu in re volitâ, Concedo: in objecto formali, seu in ratione & modo volendi, Nego consequ. Itaque cum Deus voluntate optimâ & rectissimâ voluerit mortem patris alicujus, voluntas ejus non potest honestè

displicere voluntati filii. Sed si spectetur objectum materiale, seu res volita, filius non solum potest, sed etiam debet nolle mortem patris, saltem voluntate conditionatâ, licet Deus illam absolute velit; quia ejusmodi conditionata voluntas non est contraria divinæ; Deus enim posuit necessitudines inter propinquos & amicos, efficitque propensiores voluntatum ad invicem quemadmodum inclinat membrum corporis, v. g. brachium ad sui conservationem, ita tamen ut paratum sit se exponere pro salute capitis. Imo nec Deus ipse secum pugnat, cum voluntate antecedenti & conditionatâ vult omnes homines salvos fieri, cum tamen plures ex his damnare decreverit: sicut nec Judex sibi ipsi est contrarius, dum morti addicit reum, quem vellet vivere; ista quippe sub diversis rationibus appetuntur, in quibus voluntas humana, si recta sit, semper est conformis divinæ.

Dices 3°. Si quis ex ignorantia invincibili credat sibi mentiendum esse, ut eruat proximum à periculo mortis, actio illa est difformis naturæ humanæ: nec tamen mala est: ergo malitia actionis non est difformitas cum naturâ humanâ.

Distinguo antecedens: est difformis materialiter, Concedo: formaliter, Nego anteced. convenit enim naturæ rationali, ut operemur secundum quod ratio dicat post adhibitam, quam possumus, diligentiam. Porro qui erat in hac vel simili hypothese, non minus est laudandus, quam artifex, qui opus suum perficit secundum regulas artis, sed in materiâ, cujus vitium cavere non potuit, nec debuit.

CAPUT III.

*Utrum omnis humana actio sit bona vel mala, nec
ulla sit indifferens?*

QUÆSTIO esse nequit de actionibus indeliberatis, & sine advertentiâ elicitis; quia cum humanæ non sint, hoc est, nec liberæ, nec morales; bonitas aut malitia moralis non potest eis competere. In confessio est apud omnes dari actiones humanas ex objecto planè indifferentes, hoc est, actiones, quæ versantur circa objecta nec bona, nec mala, cujusmodi sunt ambulatio, lectio & plures actiones ludicræ.

Controversia itaque, & quidem celebris est in Scholis tum Philosophis, tum Theologicis, utrum actiones humanæ ex objecto indifferentes possint quoque esse formaliter indifferentes in individuo, seu in exercitio. Ad quam dirimendam,

Nota bonitatem & malitiam actuum humanorum non repeti ex objecto duntaxat, sed etiam ex fine & circumstantiis, adeò ut actio possit esse indifferens vel etiam bona ex objecto; mala autem vel ex circumstantiis, ut ludere, & confabulari in Templo; vel ex fine, ut legere ad ostentationem, scilicet ut in litteris versatus appareas. His premisis, ad propositam quæstionem

R. 1°. Vix in hocce statu naturæ corruptæ datur actio ex objecto indifferens, quæ in individuo non sit mala aut bona, ex fine aut circumstantiis.

Probatum; quia omnis actio, quæ vel procedit ex concupiscentiâ & cupiditate, vel quæ caret debitis circumstantiis, procul dubio mala est:

atqui in hocce naturæ corruptæ statu, nisi ratio invigilet, attendatque ad honestatem, ut bene & laudabiliter ejusmodi actiones fiant, semper, aut ferè semper vel procedunt ex concupiscentiâ, hoc est, ex motivo superbiæ, vanitatis, cupiditatis, & voluptatis, vel saltem carent debitis circumstantiis: ergo semper, aut ferè semper malæ sunt, nisi ad honestatem dirigantur.

Major probatur 1°. ex Scripturâ, Ecclesiastici cap. 18. *Post concupiscentias non eas, & à voluntate tuâ avertere.* 2°. ex Clero Gallicano, qui anno 1700. hanc propositionem jam ab Innocentio XI. proscriptam anno 1679. *Comedere & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum, modo non obsit valetudini; quia licitè potest appetitus naturalis suis actibus frui:* hanc censurâ notavit, hac propositio temeraria est, scandalosa, perniciofa, & ad Epicuri scholam ableganda. 3°. quia mala arbor malos fructus facit, Math. 7. Atqui concupiscentia est mala arbor, ex S. Augustino passim contra Julianum, & alios Pelagianos: Ergo, Præterea bonum est ex integrâ causâ, malum verò ex minimo defectu: ergo si humana actio fiat sine omnibus circumstantiis debitis, mala est absque dubio.

Minor probatur 1°. quia in hoc statu caro concupiscit adversus spiritum, sensus & passionem non expectant rationis imperium, sed præveniunt; ac proinde dormitante ratione, dominantur concupiscentia & carnales animi affectus. Deinde ferè semper ejusmodi actiones inordinatæ sunt ex aliquâ circumstantiâ. 1°. In iis plerumque perditur tempus, cujus jactura pejor est quàm pecuniæ. Hanc de causâ Christus Math. ap. 12. omne verbum otiosum damnat: *manet os,* inquit Tertullianus lib. de patientiâ cap. 8. *minis vani & supervacui disti reatus.* Et S. Cæsa-

rius homil. 30. *Si extra Ecclesiam occupari otiosis sermonibus, malum est, quanto magis in Ecclesia? Sanctus quoque Bernardus sermone de triplici custodia, ait: nemo vestrum, fratres, pauci astimet tempus, quod in verbis consumitur otiosis.* 29. Actiones ex objecto indifferentes, nisi ratione regantur, mentem phantasmatibus obnubilant, & rebus terrenis implicant, minusque ad divina reddunt expeditam. Quis autem indifferentes, dixerit actiones adeo noxias? Restat ergo quaestionem esse de iis actionibus, quibus naturæ indulgetur, secluso omni motivo honestatis & turpitudinis, nullâ dominante cupiditate, nullâve interveniente circumstantiâ malâ, quæ hypothetis potius pertinet ad statum naturæ innocentis, quam ad præsentem. Utrum autem ejusmodi actiones, si dentur, sint indifferentes in individuo, aut in exercitio.

R. 2º. Ejusmodi actiones non sunt indifferentes, quia homo non est purum animal, sed animal rationale: ergo tenetur humano modo, id est rationabiliter naturæ infirmitatem juvare, & necessitatibus ejus subvenire. Quod si in hujusmodi more pecudum sensibus deserviat, imaginem Dei in se deturpat, & naturam rationalem deformat. *Honor hominis verus*, inquiebat supra sanctus Augustinus, *est imago . . Dei, qua non custoditur, nisi ad ipsum, à quo imprimitur*; dedecus verò ejus similitudo pecoris, dum ad ima propellitur, id est, ad ea, quibus pecora delectantur.

Confirmatur, ex sancto Bernardo serm. 36. in Cant. *Sunt, inquit, qui scire volunt eo tantum fine, ut sciant, & insipis curiositas est.*

Porro quid magis conveniens naturæ rationali, quam scire, cum id maximè appetat? Attamen turpe est id velle, juxta sanctum Docto-

rem, nisi adsit aliquod motivum honestum, scilicet vel ut ædificemur ipsi, vel ut alios ædificemus. Audiamus ergo Apostolum, his verbis graviter monentem 1. ad Cor. 10. v. 31. *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*

CAPUT IV.

De objecto Actuum humanorum.

DIXIMUS bonitatem & malitiam ex triplici capite reperti, nempe ex objecto, circumstantiis & fine. Cur autem & quomodo objectum conferat ad bonitatem & malitiam actuum humanorum, hic demonstrandum suscipimus. Itaque,

Q. 10. *Quare bonitas & malitia actuum humanorum desumuntur ab objecto?*

R. Quia actus formam & speciem ab eo recipiunt; visio v. g. differt essentialiter ab auditu, estque eo melior & nobilior, quia habet objectum nobilius: ergo si objectum actus humani sit bonum aut malum, actus similiter erit bonus aut malus.

Confirmatur responsio ex more, primâ ratione omnium actuum humanorum, cujus proprium est transferre amantem in amatum, juxta illud Osee 9. *facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ dilexerunt.* & S. Augustinus tractatu 2. in primam S. Joannis, n. 14. *talis est quisque, inquit, qualis ejus dilectio est. Terram diligis? terra es: Deum diligis? quid dicam? Deus eris?*

Q. 2°. *Quotuplex est objectum?*

R. Duplex, materiale, & formale.

Materiale est id, circa quod versatur actio, v. g. miseria pauperis est objectum materiale actus misericordiae; quia circa illam versatur.

Formale est ratio; sub quâ actio tendit in objectum; sic sublevatio pauperis est objectum formale actus misericordiae; quia misericordia tendit in pauperem sublevandum.

Q. 3°. *Ex quonam objecto actus desumit suam bonitatem, aut malitiam?*

R. Ex utroque, sed præcipuè ex objecto formali.

Probat 1°. de materiali; quia quò objectum materiale est præstantius, eò perfectior actus existit, ceteris paribus; quò verò naturæ rationale magis repugnat, eò actus est peior. Hinc amor Dei melior est amore proximi, licet uterque habeat idem objectum formale, nempe bonitatem Dei; & odium Dei peius est odio proximi. Deindè objectum per se malum putà mendacium, reddit actum malum, etiamsi voluntas in illud feratur motivo honesto, v. g. charitatis.

Probat 2°. de objecto formali; ex S. Augustino tractatu 17. in primam S. Joannis: *non quid faciat homo, inquit, considerandum est, sed quò animo & voluntate faciat. In eodem facto invenimus Deum Patrem, in quo invenimus Judam: benedicimus charitatem, in quâ Pater Filium, & Filius seipsum tradiderunt: detestamur iniquitatem, quâ Judas Dominum.*

Præterea objectum materiale vel est per se indifferens, ut deambulatio, & sic nullam actui tribuere potest bonitatem, nisi ratione objecti formalis, ut si fiat ambulatio motivo religionis: vel est per se bonum, ut sacrum audire, parentes colere, nec sic reddit actionem bonam, nisi voluntas moveatur bonitate objecti formalis

(quod ideò dicitur objectum motivum) audia-
turque sacrum motivo religionis , colantur pa-
rentes motivo pietatis ; qui enim indifferenter
ista præstaret , actio ejus non esset bona.

Q. 4°. *Qua mentis attentio & intentio requiritur
ut objectum formale seu motivum bonitatem conferat
operi ?*

Advertes quadruplicem distingui intentionem.
Prima dicitur interpretativa , cùm quis ita est
affectus , ut si tale motivum in mentem veniret,
ex illo operaretur. Secunda est habitualis , ut in
amente , qui multa facit ex habitu , quem sanus
contraxerat. Tertia est actualis , cùm quis actu
advertit ad honestatem objecti , & ex eâ move-
tur. Quarta est virtualis, estque effectus actualis
intentionis quæ præcessit , ut in Concionato-
re , qui ex actuali motivo charitatis concionari
incipit , sed in decursu totus est ad persuaden-
dum , non attendens amplius ad pulcritudinem
charitatis. Intentio tamen actualis, quæ præces-
sit , dicitur virtualiter manere ; quia virtute
illius concionem prosequitur : his præmissis ,

R. 1°. Intentio interpretativa nullam actibus
tribuit bonitatem ; quia in illos nullatenus in-
fluit. Deindè non sufficit ad culpam , nec enim
Deus quemquam condemnabit propter mala ,
quæ fecisset , si hæ aut illæ occasiones occurris-
sent : ergo multò minùs sufficit ad bonitatem ,
quæ plus voluntarii & liberi requirit.

R. 2°. Habitualis intentio præcisè sumpta
nullam actibus confert bonitatem aut malitiam ;
quia actiones , quæ sunt ex habitu , nec sunt li-
beræ , nec morales , nec proinde capaces boni-
tatis aut malitiæ, quod videre est in allato amen-
tis exemplo , qui multa dicit aut facit ex ha-
bitu , propter quæ non meretur laudem aut vi-
tuperium.

Dices: qui sæpiùs pejerat ex habitu, toties peccat, etiamsi non advertat se pejere.

Distinguo antecedens. Si consuetudinem non retractaverit, voluntarièque remaneat habitus, Concedo; quia qui vult liberè causam, censetur velle cætera, quæ indè consequi ignorare non potest: peccat, si habitum retractaverit, Nego antecedens: actiones enim, quæ sine advertentiâ procedunt ex habitu, quem patitur quis contra voluntatem, nec sunt voluntariæ, nec liberæ.

R. 3°. Actualis intentio non est necessaria, sed virtualis sufficit, ut actiones virtute illius elicite sint bonæ moraliter.

Probat 1°. auctoritate S. Thomæ libro 3. contra gentes cap 138. in quo sic habet: *Voluntas præcedens actum, manet virtute in totâ consecutione actûs, & ipsum laudabilem reddit, etiam quando de proposito voluntatis, propter quod actus incæpit, in executione operis non cogitatur; non enim oportet quod qui propter Deum iter arripuit, in quâlibet parte itineris de Deo cogitet actû.* 2°. Talis est operandi modus hominis, & si quid ultra ab eo exigatur plusquam humanum est: operarius v. g. tota die de mercede cogitare nequit, nec peregrinus de patriâ, ad quam tendit, & nihilominus ille totâ die operatur mercedis amore, & iste pergit patriæ desiderio.

Ex quibus sic argumentari licet: illud opus verè est bonum, quod fit ex motivo honesto: atqui opus, quod fit propter Deum virtute præcedentis actualis intentionis, est ex motivo honesto: ergo verè est bonum.

Q. 5°. *Quandonam recta intentio, qua manè præcessit, censetur per totam diem virtualiter manere, bonitatemque conferre singulis diei operibus?*

R. 18. Cum sancto Bonaventurâ in 2. dist. 41.

art 1. quæst. 3. satis non est, quòd quis manè offerat Deo quidquid per diem facturus est, nisi pius ille affectus influat in singula ejus opera; quia alioquin non essent effectus sed objectum præcedentis voluntatis: atqui objectum non desumit bonitatem ullam à bonâ voluntate, quæ circa illud versatur; nec enim aliorum actiones meliores evadunt; ex eò quòd charitatis affectu illas Deo offeram, cùm non procedant ex bonâ meâ voluntate.

R. 2º. Ut intentio, quâ quis manè intendit omnia opera referre ad Dei gloriam, sit efficax, comprimatur necesse est quoslibet contrarios affectus, quibus mens preveniri solet, puta lucri faciendi, voluptatis captandæ, famæ consequendæ, &c. ac solâ ubique dominetur, aliàs sequentia opera non essent ejus effectus, sed cupiditatis.

R. 3º. Quantumcunque matutinis horis ferveat hujusmodi intentio, vix tamen erit causa omnium operum nisi identidem iteretur, præsertim si opera illa varia sint ac disparata, & operans modicam habeat virtutem. Et ratio est, quia corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, & caro continuò concupiscit adversus spiritum. Undè sicut aqua ad ignem semel calefacta, paulatim tepescit, ac tandem frigescit, propter naturalem ad frigus propensionem; sic & intentio nostra sensim remittitur, nisi per certa temporis intervalla nos ipsos admoneamus, & mentem ad Deum erigamus.

Dixi 1º. *præsertim si opera illa varia sint ac disparata*: nam si quis per totum diem vacaret unico operi, v. g. peregrinaretur motivo religionis, vel litteris operam daret ex affectu charitatis, faciliùs intelligeretur perseverare pia intentio, maxime si initio remissa non fuerit, nec contra-

44 DE ACTIBUS HUMANIS.
rio affectu, putà vanitatis, oppugnetur.

Dixi 2°. *Et operans modicam habiat virtutem* : diuturnior enim esse potest recta intentio in viris sanctis : tum quia ardentius in Deum feruntur, nec proinde tam citò tepescunt : tum quia passionibus in illis moderatiores sunt, nec ita acriter rationem impugnant; quemadmodum enim globus semel percussus, diutius ac longius volvitur in viâ declivi, quàm in acclivi; sic & pia affectio constantior esse solet in animo propenso in bonum, quam in repugnante. Hæc est salutis via, quam quisquis non tenuerit, errat, & in vanum currit; *non enim qui spiritu suo agunt, sed quotquot Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei.* Augustinus in Psalm. 118.

CAPUT V.

De circumstantiis actuum humanorum.

Q. 12. **Q**UID sunt circumstantia actuum humanorum?

R. Sunt quædam conditiones morales, quæ circumstant & comitantur actum humanum, ut tempus quo & locus ubi producantur.

Q. 2°. *Quare bonitas & malitia actuum humanorum desumuntur ex circumstantiis?*

R. Quia sicut dantur objecta consentanea, aut dissentanea naturæ rationali, ita & circumstantiæ. Si enim decet v. g. vestire nudum, quod est objectum misericordiæ, multò magis si nudus ille sit Sacerdos, quæ est circumstantia huiusce actus misericordiæ. Item si turpe est spoliare proximum, turpius si pauper sit, si Sacerdos, primum pertinet ad objectum iniustitiæ, cætera habent rationem circumstantiarum,

DE ACTIBUS HUMANIS. 45

Confirmatur. Bonitas operis naturæ, v. g. equi, non consistit in solâ equi essentiâ, sed ex variis accidentibus, membrorum proportionem exurgit. Perfectio quoque artefacti præter figuram, quæ est forma artificialis, complectitur varium ornatum, concinnam partium habitudinem & dispositionem. Ergo similiter bonitas moralis actuum humanorum non à solo objecto, à quo formam & speciem accipiunt, ut diximus, sed & ab adjunctarum circumstantiarum concursu petenda est, v. g. si congruant personæ, loco, tempori, &c.

Q. 3°. *Quot sunt circumstantiæ actuum humanorum?*

R. Septem vulgò numerantur, sequenti versu expressæ:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Quis, significat conditionem operantis, si iustus aut peccator eleemosynam tribuat; si conjugatus aut voto astrictus fornicetur.

Quid, denotat conditionem objecti, an magna aut levis plaga sit inflicta; an res furto sublata sit sacra, aut profana; an odium contra totam familiam exarserit, vel contra privatam personam.

Ubi, locum designat, an peccatum commissum sit in loco sacro, vel profano.

Quibus auxiliis, v. g. quibus instrumentis usus sit homicida; indè enim colligitur num homicidium fuerit casuale aut voluntarium; an consulens proximi commodo, mendacium adhibuerit; ex hac quippe circumstantiâ actus efficitur malus; quia ex sancto Augustino lib. contra mendacium cap. 7. n. 18. *Quæ constat esse peccata, nullo bona causa obtentu, nullo quasi bono fine, nullâ velut bonâ intentione faciendâ sunt.*

Cur, exprimit finem extrinsecum, qui est accidentalis actui, quique dicitur finis operantis, v. g. cur largitus est eleemosynam, an ut Deo satisfaceret pro peccatis.

Quomodo, notat modum actionis, an facta sit remissè aut intensè, an ex malitiâ aut ex ignorantia & infirmitate; an ex negligentia, aut ex contemptu.

Quando, significat tempus, utrùm v. g. die festo quis inebriatus sit, agrum proximi messuerit; quia in posteriori exemplo actus pugnat contra justitiam simul & religionem; in priori verò contra temperantiam & religionem.

Q. 4°. *Quid observandum circa circumstantias?*

R. Expendendum an novam addant speciem bonitatis, aut malitiæ; an augeant duntaxat aut minuant, sive notabiliter, sive leviter intra eandem speciem.

Q. 5°. *Quandonam circumstantia novam addunt speciem bonitatis aut malitiæ, vel augent duntaxat?*

R. 1°. Addunt novam speciem bonitatis aut malitiæ, quando efficiunt, ut actus vel pertineat ad diversas virtutes, vel contra eas pugnet. Sic circumstantia Sacerdotis in paupere sublevando efficit ut eleemosyna pertineat ad misericordiam, & ad religionem. Similiter malitia furti in loco sacro, est contra justitiam & religionem propter circumstantiam loci.

Hinc in genere moris plures peccati species possunt concurrere in uno & eodem actu, propter multiplices ejus circumstantias, ut patet in Sacerdote, qui ad peccandum induxit suam consanguineam conjugem: 1°. enim peccavit contra charitatem, ratione scandali, quo induxit aliam personam ad peccandum: 2°. contra castitatem: 3°. contra religionem, ut qui sit persona sacra: 4°. contra justitiam erga maritum:

§ 2. contra reverentiam consanguineis debitam quod peccatum dicitur incestus. Et hæc accuratè sunt observanda, cum in sacramentali confessione explicari debeant, ex definitione Concilii Tridentini sess. 14. can. 7. his verbis: *Si quis dixerit in Sacramento pœnitentie ad remissionem peccatorum necessarium non esse jure divino, confiteri omnia & singula peccata mortalia . . . & circumstantias, quæ peccati speciem mutant . . . anathema sit.*

Dixi, quando pugnat contra aliam specie virtutem, non verò contra duo præcepta eandem virtutem spectantia, ut contingeret in eo, qui jejunium quadragesimale violaret his diebus, quibus occurrunt jejunia Quatuor Temporum; is enim unius specie peccati reus esset; quia duo illa jejunii præcepta eodem die occurrentia ad unam pertinent virtutem. Secùs si solvens jejunium quadragesimale, ex aliâ virtute astringeretur præcepto jejunii, putà ex religione voti, vel ex injuncta à Confessario satisfactione; cum enim diversa illa præcepta spectent diversas virtutes, violatio jejunii quadragesimalis in illo casu esset duplex specie peccatum.

R. 2°. Circumstantiæ augent vel minuunt notabiliter bonitatem, sive malitiam actûs intra eandem speciem virtutis sive peccati, quando longè major aut minor est honestas sive turpitudine in cultu aut violatione ejusdem virtutis. Sic longè laudabilius est qui pauperem sublevari ex necessariis, quàm qui ex superfluis, qui cum fervore perseverat in bono opere, arduo & difficili, quàm qui remissè & leviter illud attingit. Contra verò gravius peccat contra justitiam, qui furatur ingentem pecuniæ summam, quàm qui modicam: qui, cum Sacerdos sit, peccat contra castitatem & religionem, quàm qui Diaconus, aut Subdiaconus duntaxat est initiatus.

Utrum autem ejusmodi circumstantiæ, quæ notabiliter peccatum aggravant, in Confessione sacramentali sint explicandæ, expendetur ubi de Pœnitentiâ.

Q. 6°. *Quid requiritur, ut actus humanus bonitatem aut malitiam ex circumstantiis trahat.*

R. Ut conferant actui bonitatem, necesse est ut sint prævisæ, & aliquo modo intentæ, quatenus honestæ sunt; quia ex dictis nulla est bonitas moralis nisi sit voluntaria. Ut autem conferant malitiam, satis est, quod cum vitari possint & debeant, nihilominus voluntas illas vitare negligat; malum quippe est nolle declinare à malo. Hinc qui dat eleemosynam Sacerdoti, non attendens circumstantiam personæ, non elicit actum religionis, sed misericordiæ duntaxat. Qui verò eum percutit, nullam Sacerdotii habens rationem, peccat simul contra justitiam, & religionem. Et ratio hujusce discriminis est quòd bene agere sit quædam perfectio, quæ in actibus humanis elucere non potest sine aliquâ diligentia & conatu voluntatis: malè verò agere sit defectus qui sequitur negligentiam & socordiam.

Dices actio bona ab homine justo elicitæ, est meritoria, etiam si justus non advertat ad meritum: ergo circumstantiæ conferunt bonitatem actioni, quamvis nec cognoscantur, nec intendantur.

Nego consequ. quia meritum aut demeritum sunt quid necessariò consequens opus bonum vel malum independenter ab intentione agentis; eo enim ipso quis meretur laudem aut vituperium, quo voluntariè & liberè facit ea quæ sunt naturæ rationali consentanea aut dissentanea. Imò plus meretur præmii, si gratuitò velit operari; quia opus ejus est magis voluntarium, & ex intensiori amore proficiscitur.

CAPUT

CAPUT VI.

De fine actuum humanorum.

Finis in moralibus primum locum obtinet : *Non valde attendas quid faciat homo, sed quid, cum facit, aspiciat*, inquit sanctus Augustinus in Psal. 31. & sanctus Thomas 1. 2. qu. 1. ar. 3. *Actus dicuntur humani*, inquit, *in quantum procedunt à voluntate deliberatâ : objectum autem voluntatis est bonum & finis : & ideo manifestum est, quod principium humanorum actuum in quantum sunt humani, est finis.*

Quamobrem operæpretium est, ut de fine accuratiùs differamus. Ac 1°. quidem dicemus de variâ finis acceptione : 2°. de ejus definitione : 3°. de effectibus : 4°. de divisione : 5°. speciatim de ultimo fine, qui est nobilissima finis species, & hominis beatitudo.

PARAGRAPHUS I.

De variâ acceptione finis.

Q. 1°. **Q**uotuplex est finis acceptio?

R. Finis dupliciter accipitur : 1°. improprie pro termino cujusque rei, etiam si ille non intendatur, hoc sensu mors dicitur finis vitæ, vespera finis diei : 2°. proprie pro bono, in quod tendit agens, & quo obtento, cessat motus ejus.

Ergo finis proprie dictus habet rationem causæ & termini : causæ quidem, quia incitat & movet ad operandum, v. g. sanitas intenta ad quærenda & accipienda remedia : termini quoque, quia obtento fine agens quiescit. Ita san-

ctus Thomas citato articulo 3. *id ad quod terminatur actus humanus*, inquit, *est id quod voluntas intendit tanquam finem.*

Dicēs : ex præcedenti capite , finis numeratur inter circumstantias actûs humani. Ergo non est prima ejus causa.

Distinguo antecedens : actûs humani imperati , Concedo : actûs humani imperantis , nego antecedens. In agente ergo propter finem formaliter , duo sunt distinguendi actus : alter imperans & elicitus , nempe intentio seu desiderium efficax obtinendi finis : alter imperatus , scilicet electio & usus mediorum ad obtinendum finem.

Porro finis est circumstantia actûs imperati , tribuitque illi bonitatem vel malitiam accidentalem ; causa verò motiva actûs imperantis conferens illi speciem seu bonitatem , vel malitiam essentialem.

Responsio elucidabitur quibusdam exemplis. Qui largitur eleemosynam ad obtinendum remissionem peccatorum , duos elicit actus ; alterum imperantem , qui versatur circa finem , estque intentio obtinendæ remissionis peccatorum , & hujusce actûs causa motiva est remissio peccatorum , quam agens intendit ; ideòque actus ille est elicitus à virtute pœnitentiæ , ex quâ speciem & bonitatem essentialem desumit. Alter verò actus est electio & largitio eleemosynæ , imperata à præcedenti actu pœnitentiæ : hic autem actus elicitur à virtute misericordiæ , cujus proprium objectum motivum est sublevare miseriam pauperis , & ex illo objecto habet suam speciem , & bonitatem essentialem. Cum verò accidentale sit illi , quòd imperetur à virtute pœnitentiæ , fiatque propter hunc vel alium finem ; finis respectu illius est mera circumstantia , nec tribuit illi nisi bonitatem accidentalem.

DE ACTIBUS HUMANIS. 51

Idem cernere est in actu malo, v. g. in furto propter adulterium patrato: intentio adulterii in eo, qui sic furatur, est actus adulterii & intemperantiæ imperans furtum quod est actus iniustitiæ. Prior actus, qui est imperans, malitiam essentialem haurit ex adulterio, quod habet rationem finis & primi moventis. Posterior verò essentialiter malus est ex proprio iniustitiæ objecto, accidentaliter autem ex fine, nempe ex adulterio, ex cuius intentione imperatur, & ideo finis respectu illius est circumstantia.

Ergo bonitas & malitia actuum humanorum, potissimum ex fine repetenda est; quia ex dictis actio eatenus est moraliter bona aut mala, quatenus est deliberatè voluntaria: atqui actio maximè ex fine est voluntaria; quia finis propter se appetitur, cætera verò propter ipsum: per quod autem unumquodque tale, inquiunt Philosophi, & illud magis per se, hoc est, per quod cætera amantur, & illud magis; *Quod enim amatur propter aliud*, inquit S. Augustinus, *non illud amatur, sed aliud propter quod amatur*: v. g. potio medica propriè non amatur, sed sanitas, propter quam potio amara sumitur. Ergo.

Q. 2º. Quotuplici modo finis propriè dictus accipi potest?

R. Duplici scilicèt in actu primo, & in actu secundo.

Finis in actu primo est res ipsa, quæ movere potest ad agendum; virtus autem movendi est ejus bonitas sive vera, sive apparens; in tantum enim allicit ac movet, in quantum est amabilis & appetibilis: atqui allicit quatenus apparet bonus, malum enim quatenus malum non allicit, sed fugat; non appetitur, sed timetur: ergo finis in actu primo est bonum propter se appetibile, saltem apparenter.

52 DE ACTIBUS HUMANIS.

Finis in actu secundo est res bonitate suâ saltem apparenti actu illiciens, attrahens ac movens. Causalitas ejus seu influxus, est motio seu amor; illud enim est causalitas finis, quo posito, intelligitur finis actu influere, &, ut ita dicam, causare; & quo sublato, non influit, atqui positâ motione, seu amore & desiderio finis intelligitur actu influere; nam ex S. Thomâ qu. 22. de veritate art. 2. *Sicut influere causa efficientis, est agere; ita influere causa finalis, est appeti & desiderari*: sublata verò motione, finis non influit, sicut sublata actione ignis, v. g. calefactione, ignis actu non agit, nec calefacit; sed est tantum in potentiâ ad agendum & calefaciendum. Ergo. Porro de fine in actu secundo hîc præsertim agitur.

Ergo Deus est omnium finis in actu primo; quia est summum bonum, quo omnes possunt allici, & moveri desiderio illius assequendi; sed non est peccatorum determinatus finis in actu secundo: quia illis non placet, nec ejus bonitate alliciuntur; *solus non habet quod nobis displiceat*, inquit S. Augustinus concione 2. in Psal. 32. & *nemo tam multa habet, quâ infidelibus displiceant... Et...* (quod piget dicere, sed tamen dicam, nosti enim quàm verum dicam) *faciliùs placet Pantomimus quàm Deus.*

PARAGRAPHUS II.

De definitione finis.

Q. **Q**uomodo definitur finis?

R. Definitur, id cujus gratiâ aliquid fit. Dicitur 1°. *id.* hoc est res bona, saltem apparenter; quia voluntas, ut jam diximus, non potest allici, aut moveri nisi aliquo bono.

Dicitur 2°. *cujus gratiâ*, id est, *cujus amore* & fruendi desiderio agens operatur, quo distinguitur finis propriè dictus, tùm à medio, tùm à fine impropriè dicto, seu à puro termino.

A medio quidem; quia licèt multa fiant propter medium, putà propter præparandum pharmacum, aut lucrandam pecuniam, attamen nec pharmacum, nec pecunia dici possunt finis, cùm illa non fiant amore pharmaci, aut pecuniæ, sed amore duntaxat sanitatis, & commodæ sustentationis, in quibus agens requiescere intendit; nam, ut suprà dicebat sanctus Augustinus, *quod amatur propter aliud, non illud amatur, sed aliud propter quod amatur*. Hinc bonum utile, ut utile, non habet rationem finis, quia ad aliud ordinatur.

Dixi, *ut utile*; quia etsi pecunia non habeat ex se rationem nisi boni utilis, apprehenditur tamen ab avaro ut bonum delectabile, idèoque illam intendit ut finem, & ejus amore operatur, cùm eam obtentam nedum in proprios usus consumat, quin illam diligenter servet, & in ejus possessione quodammodo requiescat.

Eadem quoque ratione finis distinguitur à puro medio, ad quod agens ita opera sua dirigit, ut illud non appetat, nec illius gratiâ agat, ut videre est in illo, qui cùm multa præparet pro tempore ægritudinis, ad quam novit certò terminandam sanitatem, quâ impræsentiarum fruitur, non habet tamen ægritudinem pro fine, sed pro termino; quia illam nec amat, nec appetit; sed quantum potest, propellit. Sic carnales homines quædam bona opera ordinant ad futuram vitam quæ præsentis futurus est terminus: sed finis illorum propriè non est, cùm illam non ament, nec appetant; sed timeant duntaxat, ne post præsentis vitæ terminum, miseri evadant

§4 DE ACTIBUS HUMANIS.

Dicitur 3°. *aliquid finis*, quo significatur finem esse primam omnium operationum sive naturalium, sive artificialium, sive moralium causam.

Et ratio est, quia omnia appetunt bonum suum, & ad illud tendunt moventurque sive à seipsis, ut rationalia, sive à superiore voluntate, nempe divinâ, ut irrationalia & inanimata, quæ à Deo aguntur, & diriguntur sicut sagitta à sagittante, inquit S. Thomas. Ergo finis est bonum, cujus gratiâ omnia fiunt. Ex dictis autem omne bonum est perfectivum, ac proinde finis cujusque rei est ejus perfectio.

Ergo bonum & finis non reciprocantur; quamvis enim omnis finis sit bonus, saltem apparen-ter, aliàs non appeteretur; bonum tamen omne non est finis; quia multa sunt bona, propter quæ consequenda nihil sit: victoria, v. g. & scientia sunt quid bonum, sed finis non sunt ignavi & desidiofi; quia neuter operatur illarum gratiâ.

Cùm autem homo seipsum moveat ad finem: plurimi refert ad mores, ut à scopo non aberret, noveritque quid sit proprium bonum, in quo finem constituat, quidve amor finis parere debeat. De primo nonnulla jam prælibavimus capite de objecto actuum humanorum; pluraque dicemus sequentibus Paragraphis. De secundo nunc tractandum suadet ordo doctrinæ.

PARAGRAPHUS III.

De effectibus finis.

Q. 1°. *Q*uot sunt finis effectus?

R. Octo numerantur. Primus est voluntas seu volitio, & amor finis. Secundus, intentio, seu desiderium efficax. Tertius, con-

filium. Quartus, consensus. Quintus, electio. Sextus, imperium. Septimus, usus mediorum. Octavus, fruitio, sive quies in fine adepto & bono possessio. Ex his effectibus tres versantur circa finem, nempe voluntas, intentio, & fruitio: ceteri verò circa media.

Dices: omnes illi actus, solâ fruitione exceptâ, sunt causa finis, cum per eos acquiritur: ergo non sunt ejus effectus.

Distinguo antec. sunt causa finis in executione, Concedo: finis in intentione, Nego antecedens. Finis itaque dupliciter spectatur, scilicet in intentione, & in executione. Finis in intentione est bonum voluntati propositum, ut propter se appetendum, & ut sic movet voluntatem ad amorem sui, & ad efficaciter operandum, ut obtineatur, ac proinde est causa actuum, quos recensuimus. Finis verò in executione est bonum jam obtentum & possessum, ut sanitas, commoda habitatio: quod cum non obtineatur, nisi per inquisitionem, electionem, & usum mediorum, sequitur omnes illos actus esse causam possessionis, quæ vocatur finis in executione.

Q. 2°. *Quis ordo illorum actuum.*

R. Bonitate objecti propositâ voluntati. 1°. loco exurgit simplex volitio, seu amor & complacentia. Hic actus cæteris quidem necessariò præsupponitur; nisi enim placeat bonum apprehensum, v. g. castitas, &c. nullus sequitur conatus ad illud consequendum; sed si sit solitarius, non efficit ut bonum evadat finis in actu secundo; quia simplex complacentia potest versari circa bonum apprehensum ut impossibile, putâ circa victoriam, quam imbellis sibi repræsentat ut impossibilem: bonum autem apprehensum ut impossibile, non habet rationem finis, quantumcunque placeat, cum nihil fiat gratia illius. Nisi

ergo simplex illa voluntas, quæ velleitas dici solet, quasi semivoluntas, adjunctam habeat intentionem, effectus finis esse nequit.

Intentio proximè sequitur amorem seu complacentiam; naturale enim est velle possidere quod placet & amatur. Intentio autem est efficax desiderium finis, seu actus voluntatis efficaciter tendentis in bonum per media consentanea. Ergo intentio continet saltem virtualitèr propositum inquirendi, & adhibendi media; qui enim vult sincerè & efficaciter finem consequi, v. g. vincere cupiditates, intelligitur velle uti mediis, sine quibus finis non potest obtineri. Undè patet ex intentione pendere totam humanorum actuum seriem & æconomiam. Porro qui efficaciter finem intendit, is statim cogitat de mediis, quibus obtineri possit, illaque sollicitè inquirat, si non habeat ad manum. Quare.

Tertius finis effectus statuitur consilium seu deliberatio, estque actus mentis inquirentis, & ponderantis media, eorumque proportionem ad finem; consilium quippè non est de fine, sed de mediis; id enim est finis in agibilibus, inquit S. Thomas, quod prima principia in speculativis; sicut ergo in speculativis nulla potest esse quaestio circa principia an, v. g. idem possit simul esse & non esse, sed circa conclusiones ex iis deductas: similiter in practicis non initur consilium, nec deliberatur de fine, putà, an Deus sit colendus, salus comparanda, superbia, aut fornicatio fugienda, sed de mediis, quibus Deus rectè coli possit, salus obtineri, & superbia aut fornicatio efficaciter vitari. Sine ejusmodi consilio appetitus finis, & propositum illius assequendi quantumcunque vehemens, est inefficax & mera velleitas, quemadmodum S. Augustinus in seipso advertit, cùm adhuc illicitis amoribus

detineretur. Mirum in modum placebat illi pulchritudo castitatis, ad illam conabatur, nec attingebat, & ideo prorumpebant flumina lactymarum, sed frustra: *tam multa feci*, inquit lib. 8. Conf. cap. 8. & 9. *ubi non hoc erat velle quod posset & non faciebam quod & incomparabili affectu amplius mihi placebat, & mox ut vellem possem... unde hoc monstrum, & quare illud?* Quia nimirum non ex toto volebat, non totus assurgebat veritate sublevatus, consuetudine prægravatus. Ut ergo intentio finis sit plena & efficax, ad deliberandum de mediis moveat necesse est; quia sine mediis finis obtineri nequit, nec proinde efficaciter intendi.

Dices: consilium & deliberatio sunt operationes intellectûs: atqui operatio intellectûs non potest esse effectus finis: ergo neque consilium nec deliberatio.

Minor probatur. Finis ex dictis non movet, nisi per bonitatem: atqui bonitas non afficit, nec movet intellectum, utpotè quæ non sit objectum intellectûs, sed voluntatis.

Nego minorem, cujus confirmationem distinguo, bonitas non afficit, nec movet intellectum immediatè, Concedo: mediatè, hoc est, mediante imperio voluntatis, Nego minorem. Voluntas itaque delinita bonitate finis, excitat intellectum ad inquirenda media, quibus finem assequi possit, applicat, acuitque ad ponderanda quæ ex præcogitatis sint aptiora, & confutanda quæ à proposito eam avocare possent. Intellectus quippe sub imperio voluntatis se habet sicut famulus, qui noctu præferens facem ante dominum, non pergit, nisi quò & quâ vult dominus, nec lucem admovet, nisi ubi ille præcipit.

Ergo sicut rectâ intentione, ita consilio veracinitur tota morum disciplina & bonitas; quia

deficiente regulâ, nimirum sano & prudenti consilio opus quod ad illam dirigitur ac efformatur, vitiosum exire oportet; scriptum quippè est Gen. 4. vers. 7. ut legunt sancti Augustinus & Gregorius juxtâ septuaginta Interpretes, *si rectè offeras, & non rectè divides, peccasti.* In quem locum sanctus Gregorius lib. 30. Moral. cap. 14. sic habet: *Rectè non dividitur, si hoc quod piè agitur, etiam subtiliter non discernatur: oblata quippè dividere est qualibet bona studia nostra sollicitè discernendo pensare, quod nimirum qui agere dissimulat, etiam rectè offerens peccat, & nonnunquam hoc sit reatus criminis, quod putatur causa virtutis.* Hinc Spiritus sanctus Eccli. 37. hisce gravissimis verbis monet: *Ante omnia opera verbum verax precedat te, & ante omnem actum consilium stabile.*

Verum prudens illud ac stabile consilium non est expectandum à peccatoribus, utpotè qui careant prudentiâ supernaturali, & sapissimè naturali. Supernaturali quidem, cujus est actus humanos ordinare ad ultimum finem supernaturalem; quia cum illa sit appendix charitatis, in quâ radicatur, sicut ceteræ virtutes morales infusæ, pereunte charitate, pereat ipsa necesse est, regnetque prudentia carnis genuina cupiditatis soboles. Sapissimè quoque naturali prudentiâ carere peccatores constans est Philosophorum doctrina; quia juxtâ tritum illorum effatum, unu quisque judicat secundum quod affectus est: malè autem affecti sunt peccatores erga ultimum finem, ac proinde inordinata eorum voluntas, quæ aliis facultatibus imperat, pervertit rationis judicium, & cogit mentem ad nutum suum cogitare & consulere; cogitare quippè à cogendo dictum vult sanctus Augustinus lib. 10. Conf. cap. 11. Sic ergo, inquit S. Bernardus, vel quivis Auctor Tractatus ad Fratres de Monte

Dei cap. 16. *voluntas neglecta facit cogitationes otiosas & indignas Deo: corrupta perversas, quas parant à Deo, pia efficaces ad fruendum Deo: Et nonnullis interjectis, pergit idem Auctor: In omni genere cogitationis, omnia quacunque cogitanti occurrunt, conformantur intentioni voluntatis. Idèd homini Deum amare volenti, vel jam amanti, suus semper consulendus est animus, quid sit quod in totum vult & propter quod vult; quia scilicet ad votum voluntatis, si plena sit, mens præoccupata dabit consilium. Undè scriptum est Eccli. 8. v. 20. Cum fatuis consilium non habeas; non enim poterunt diligere, nisi quæ eis placent. Et Sap. 4 vers. 12. Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona, & inconstantia concupiscentia transvertit sensum sine malitiâ. Hoc est, cupiditas rerum terrenarum, quæ à Sapiente dicuntur vanitas vanitatum, & à S. Augustino, nugæ nugarum, mentem decipit, ac fascinat, ut peccati fœditatem, & virtutis pulchritudinem, vel non videat, vel non æstimet; & inconstantia, græcè, agitatio, & impetus cupiditatum ac passionum immutat & evertit sensum hominis, etiam qui alioqui innocens est & sine malitiâ. Ex quibus discant ipsimet iusti tùm suspendendum iudicium & consilium, cùm pulsari se sentiunt motu iræ, odii, invidiæ, & cujuslibet inordinati affectûs; periculum namque est ne concitatus spiritus sine discretione aliquid decernat. Tolle autem discretionem; inquit S. Bernardus ser. 49. in Cant. *virtus vitium erit, ipsaque affectio naturalis in perturbationem magis convertetur, exterminiumque natura.* Et tractatus de gradibus humilitatis cap. 4. *Amor, sicut & odium, veritatis iudicium nescit. Vis iudicium veritatis audire? Sicut audio, iudico. (Joan. 5.) non sicut odi, non sicut amo, non sicut timeo E legibus humanis statutum speciales amicos consensuum, (litigantium)**

*non debere admitti ad iudicium; ne vel fallant, vel fallantur amore suorum. Quòd si culpam amici tuo iudicio amor illius aut minuit, aut prorsus abscondit: quàn-
to magis amor tui tuum contra te iudicium fallit? Ut igitur in pendendis pònderibus æquantur lances, ne si examini sit aliqua inclinatio, iudicium iniquum feratur; ita qui deliberat (nisi se ipsi decipere velit) omnem privatum affectum seponere debet; neque enim quid ipse velit, illud inquit; sed quid efficacius sit, & magis expediat ad intentum finem consequendum, qui sane non erit legitimus, nisi illum meliorem efficiat, ut patet ex dictis.*

Quæ cum ita sint, unicuique perspicuum esse debet, deliberationem in iis, quæ spectant mores, esse periculi plenam, ac veluti scopulum, quem humana ratio nunquam declinabit, nisi regatur Spiritu Christi, qui idcirco dicitur Consiliarius, magni consilii Angelus. Quin ipsemet Plato agnovit consultationem rem esse planè divinam.

Enimverò plures videas, qui deliberant, non quid ad salutem, sed quid ad præsens negotium expediat, satisque illis esse videtur, si omittant quæ mala sunt & contrà salutem evidenter pugnantia, quasi verò beatitudo obveniat sine labore & industriâ, nihilque pro eâ molientibus. Quam paucos in seculo reperias qui sint indeterminati, ac indifferentes circa matrimonium, vel Clericatum: circa Beneficium, aut officium in Republicâ: circa hanc aut illam artem: solumque interrogent, *quid faciens vitam æternam possidebo?* ita ut cætera spectentur ab ipsis ut media duntaxat, quæ ut quibusdam possunt esse utilia ad salutem, sic aliis non nisi impedimenta existunt; habitâ ratione ingenii, indolis, & aliarum dispositionum? Annon omnes, aut ferè omnes,

ubi audierint aliquid horum ipsis non congruere, statim opponunt exempla eorum, qui iis in Republicâ necessariis strenuè & laudabiliter defuncti sunt? Tantùmque abest ut illa respiciant, uti æger medicamentum sanitati superfluum, vel etiam noxium; quin obstinatiùs illis adherent, tanquam fini unicè intento, adeò ut tota illorum deliberatio in eo sit, quo modo, & quâ viâ timorem damnationis aternæ probabiliter à se expellant, cælestisque felicitas terminus sit terrenæ, ad quam omnia studia sua dirigunt. Hæc est prudentia seculi, quam Apostolus mortem vocat, Rom. 8. quia charitatem extinguit, ut cupiditas omnes actus humanos sibi vindicet tanquam proprios effectus.

Neque verò existimandum est eos qui cum Prophetâ unam à Domino petunt, ac requirunt ex consilio veraci & stabili semper agere, nec unquam in suis deliberationibus decipi. Namque amor sui, quem iusti in hâc mortali vitâ totaliter non exuunt, mentes eorum sæpe præoccupat, fallitque iudicia, & inconstantia concupiscentiæ ad agonem relictæ, transvertit eorum sensum sine malitiâ; denique Angelus Sator transfigurat se in Angelum lucis, ut sagittet in occulto rectos corde; eos enim ad peccatum, quod tantoperè exhorrent non traheret, nisi præcipiti, aut fallaci consilio. *Nec unquam bonus, nisi boni simulatione deceptus est.* inquit S. Bernardus ser. 66. in Cant. Hinc est illud Proverb. 3. *ne innitaris prudentiæ tuæ, nemo quippè in propriâ causâ Iudex.* Et merito, inquit S. Bernardus epist. 87. *quia qui se sibi magistrum constituit, stulto se discipulum subdit...* Ego de me expertus sum quod dico; & faciliùs imperare, & securiùs possum præesse aliis multis, quam soli mihi. Et epist. 82. *Cunctis penè sapientibus contingere solet in rebus videlicet dubiis plus alieno se, quàm*

proprio credere iudicio; & qui aliorum faciliè ambigua quaque elucidant, in suis consueverunt scrupulosius basitare.

Ergo consilium verax & stabile quærendum est à sapiente, ad illius iudicium morales Philosophi & Theologi singularia referunt: & ratio est, quia cum in aliorum causâ omnino liber sit à privatis illis affectibus, qui nos aut fluctantes reddunt, aut præoccupatos præcipitant, serenâ & tranquillâ mente decernere potest, quid magis expediat, modò tamen notam ipsi faciamus sinceram & candidam nostram mentem, scilicet nos verisimilia non inquirere, sed vera: non blanda & quæ cupiditati faveant, expetere; sed quæ utiliora, & salutis viciniora. Timor enim displicendi & excidendi ab amicitia aut honorificâ existimatione, præsertim nobilium, gravissima est tentatio, quæ plerumque conturbat sapientes, & vehementer impellit ad adulatoria consilia, quod Deus testatur Ezech. 14. v. 9. se permittere in pœnam interrogantis: *Propheta cum erraverit, & locutus fuerit verbum: Ego Dominus decepi Prophetam illum.* Et vers. 10. *juxta iniquitatem interrogantis. sic iniquitas Propheta erit.* Sic deceptus est Achab lib. 3. Reg. cap. 22.

Quartus finis effectus est consensus, qui describi potest, actus voluntatis adhærentis consilio rationis & acceptantis media ab intellectu proposita. Quando ratio consilium dat ex imperio voluntatis, naturaliter placet consilium, & faciliè voluntas consentit iis quæ ratio proponit; quia consentanea sunt ejus inclinationi. Sed si consilium suggeratur exteriùs, putà à sapiente, voluntas nonnunquam repugnat, momenta opponit contra, & consilium datur incassum, nisi cordis duritia auferatur à Deo interiùs voluntatem præparante & inclinante per gratiam suam.

PARAGRAPHUS IV.

De quinto & sexto effectu finis.

ELECTIO numeratur quintus finis effectus, describiturque actus liber voluntatis, quò ex pluribus mediis idoneis & placentibus, per consensum unum cæteris præfert in ordine ad finem intentum. Ergo electio versatur circa media.

Dices 1°. Electio pertinet ad intellectum, cum ipsius sit judicare unum alteri præferendum. Ergo non est actus voluntatis.

Nego antecedens. Potest enim esse mentis judicium sine electione, juxta illud Poëtæ, *video meliora proboque, deteriora sequor*. Electio itaque formaliter est acceptatio medii, quod mens judicat magis conducere ad finem. Undè Ethicorum 3°. dicitur appetitus intellectivus.

Dices 2°. Electio nonnunquam est actus necessarius, quando nimirum unicum suppetit medium. Ergo malè dicitur actus liber.

Distinguo antecedens. Est actus necessarius in allatâ hypothesi, necessitate finis, Concedo: necessarius formaliter & in exercitio, Nego antecedens. Electio, sive assumptio cibi, v. g. sine quo vita animalis conservari nequit, est necessaria quidem cupienti conservare vitam animale, sed formaliter & in exercitio est libera; quia sicut potest quis nolle finem, nempe diuturniorem vitam, potest etiam nolle sumere cibum. Ergo liberè Pilatus damnavit Christum Dominum, & reus liberè pejerat, ac proindè neuter à gravi peccato excusandus, quamvis neuter alio modo potuerit vitare ille indignationem Cæsaris, iste mortem; quia uterque finis est liberè intentus,

ac proindè liberè eligitur medium unicum ad illum conducens. Fatendum tamen est quòd ubi unicum est medium, electio non distinguatur à consensu, & minùs propriè dicatur electio.

Dices 3°. potest quis deliberare an finem suum constituat in Deo, an in voluptatibus, aut mundi honoribus, ergo electio æquè potest esse de fine ac de mediis.

Nego consequentiam; quia deliberatio illa (quæ fieri nequit sine gravissimo peccato, cum in eâ Deus & creatura ponantur in quodam æquilibrio) non est de fine, sed de mediis. Finis enim qui intenditur in ejusmodi deliberatione est beatitudo in communi, & perfecta quies deliberantis: medium verò quo possit illum acquirere, est vel Deus, vel bona temporalia. Undè eadem res potest esse finis & medium sub diverso respectu: est finis, cum propter se amatur: est verò medium, cum amatur propter aliud. *Sunt perversi*, inquit S. Augustinus lib. 11. de Civitate Dei, cap. 25. *qui frui volunt nummo, uti autem Deo, quoniam non propter Deum nummum impendunt, sed Deum propter nummum colunt.*

Q. 1°. *Quid requiritur ut electio sit recta & honesta?*

R. Generatim debet prudenter fieri; quod enim fit imprudenter, malum est & peccatum; prudentia quippè definitur, habitus rectæ cum ratione activus, vel recta ratio agibilium: ergo quod fit contra prudentiam, illud fit contra rectam rationem. Porro quod fit contra rectam rationem, malum est & peccatum.

Q. 2°. *Quandonam electio censetur prudenter fieri?*

R. Quando eligitur quod efficacius est, & rectius conducens ad debitum finem consequendum. Et ratio est, quia recta electio est fructus, ad quem tendit deliberatio; in deliberatione

enim prudentia, quæ consiliativa dicitur à sancto Thomâ post Aristotelem, inquit media ad finem, & ex iis excogitatis judicat unum præ cæteris eligendum, utpotè magis aptum: ergo si voluntas aliud minus idoneum eligat, agit contra prudentiam & rectam rationem.

Confirmatur 1°. quibusdam familiaribus exemplis. Proponitur viatori duplex via, quâ possit ad patriam, quo tendit, pervenire: alter est brevior, facilior, & securior: altera longior, salebrosa & multis periculis obnoxia. Item Advocato duæ rationes suppetunt evincendi adversarium, alterâ rem brevi & ferè sine expensis conficiet, alterâ nonnisi longo processu & magnis expensis. In utroque illo exemplo viator & Advocatus, vel alium finem præter eum quem præ se ferunt, ille patriam, iste justitiam non intendunt, vel alium intendunt: si non intendant, & nihilominus medium minus idoneum eligant, non solum imprudentiæ, sed & stultitiæ notam non effugient: si alium intendant, quod verisimilius est, viator fortè vult invisere amicum, Advocatus lucri cupidus expetit pinguius honorarium, in quâ hypothesei perspicuum est amorem, sive patriæ, sive justitiæ, non esse causam hujusce electionis, sed privatum finem quem insinuavimus. Idem dixeris de eo, qui proficitur se in omnibus gloriam Dei, & vitam æternam intendere, cum tamen omissis mediis aptioribus, alia eligit, non quidem inepta, sed minus idonea, & minus secunda; proculdubio amor Dei & desiderium cælestis patriæ non movet illum ad ejusmodi electionem, sed sub obtentu gloriæ Dei obumbrat negotium cupiditatis, quâ incitatur ad præferendum minus idoneum.

Confirmatur 2°. eligere quod est minus aptum, rejecto aptiori, ad consequendum finem hone-

stum, non est actus virtutis: Ergo nec prudentiæ, quæ & ipsa est virtus, & sine quâ nulla est vera virtus.

Probatur ant. virtus definitur habitus electivus secundum rectam rationem: atqui recta ratio non judicat præferendum medium minus aptum: Ergo.

Nec dicas prudentiam & rectam rationem non consulere quidem ejusmodi electionem, sed eam non prohibere; nam ex S. Thomâ 2. 2. q. 47. a. 8. ex communi Philosophorum Scholâ, prudentia non solum est consiliativa, sed etiam præceptiva. *Et quia inquit, iste actus est propinquior fini rationis practica (quod est bonum opus) inde est quod iste est principalis actus rationis... & per consequens prudentia. Et hujus signum est, quod perfectio artis consistit in judicando, non autem in precipiendo: idè reputatur melior artifex, qui volens peccat in arte quasi habens rectum judicium, quàm qui peccat nolens, quod videtur esse ex defectu judicii: sed imprudentia est è converso... imprudentior enim est, qui volens peccat, quasi deficiens in principali actu prudentia qui est precipere, quàm qui peccat nolens.* Undè articulo 13. concludit veram prudentiam, non esse in peccatoribus; quia licet de agendis aliquando bene consulant & judicent, deficiunt in principali actu prudentiæ, qui est efficaciter præcipere.

Dices 1º. Consilia Evangelica sunt de meliori bono & aptiora ad salutem: atqui non peccat contra prudentiam, qui ea non eligit: ergo prudentia non præcipit, ut eligatur medium magis idoneum.

Distinguo maj. sunt aptiora absolutè, & in se spectata, Concedo: respectivè, & per ordinem ad omnes & singulos homines, Nego maj. namque ex Apostolo. 1. Cor. 7. *melius est... nubere, quam uri.*

Dist. etiam min. non peccat contra prudentiam qui ea non eligit in quibusdam circumstantiis, Conc. in quibuscumque circumstantiis, Neg. min. Itaque unusquisque proprium donum habet ex Deo, inquit Apostolus. c. 7. alius quidem sic: alius verò sic: prudentis est primò per consilium inquirere ad quid sit à Deo institutus, deindè id eligere ad quod vocatur, alioquin si mundi concupiscentis attractus vocationi suæ non respondeat, contra prudentiam & rectam rationem graviter peccat.

Dices 2º. ex communi Theologorum sententiâ, satis est juxta prudentiæ leges amplecti viam tutam, relictâ tutiore: Ergo.

Dist. ant. satis est aliquando, C.: semper, N. ant. Sicut igitur contra prudentiam aliquando peccatur per defectum; putà per negligentiam; ita & per excessum, nempe per nimiam sollicitudinem: timorem inutilem & scrupulosam anxietatem: scrupulosus v. g. timet, ne quas passus est inter orandum mentis evagationes, voluntariæ fuerint; securiùsque sibi fore decernit, si orationem repetat: prudentia ejusmodi anxietatem improbat, nec judicat in iis circumstantiis securiùs esse eligendum, sed per apostolum Rom. 12. dicit, *rationabile obsequium vestrum*, & per Regium Prophetam, Psal. 13. *trepidaverunt .. ubi non erat timor*. Aliquando verò prudentia & recta ratio per eundem Apostolum, 1. Cor. 6. clamat, *omnia .. licent, sed non omnia expediunt*. Joannes Baptista non præcepit publicanis & militibus ad se venientibus, Luc. 1. ut officia sua dimitterent; sunt enim licita & tuta, si in se spectentur; sed respectivè ad aliquos sunt occasiones peccandi ferè proximæ, proindèque prudentia & recta ratio iis consulit præcipitque, ut viam tutiorem eligant. Quare, ubi de salute

animæ agitur, multi cupiditate excæcati in suam perniciem abutuntur, receptis iisque verissimis Theologorum sententiis, *liberum est amplecti consilia Evangelica*. Item, *licet sequi opinionem tutam, relicta tutiore*; quia cum non attendant quid sibi expediat, corruunt & damnantur in viâ tutâ: cum contra steterint & salvati fuissent in tutiore.

Dixi, *ubi agitur de salute animæ*; namque prudentiores sunt filii seculi in iis quæ spectant corporis salutem; nec prosterentur artem, v. g. refarciendi tecta domorum, eo prætextu, quod ars illa sit licita, Reipublicæ utilis, sitque necessarium, ut aliqui eam profiteantur, nisi prius expendissent, num caput sit illis satis firmum, ut vertiginem timere non debeant. Ad prudentiam quippè pertinet, inquit S. Thomas 2. 2. q. 47. a. 3. spectare non solum rationes universales, sed etiam singulares, in quibus est operatio.

Sextus finis effectus dicitur imperium, estque actus practicus intellectûs imperantis usum mediorum, quæ post habitam deliberationem electa sunt tanquam ad finem magis idonea. Plerumque enim contingit voluntatem non exequi ea quæ elegerat, & observanda proposuerat, propter nascentes difficultates, tum ex parte passionum, quæ rebellant: tum ex circumstantiis, quæ in deliberatione & electione non fuerant prævisæ: tum ex parte ipsiusmet voluntatis, quæ inconstans est, quæque remisit ex pristino intentionis fervore, & ita evanescente causalitate seu motione finis, omnes suprà numerati effectus inutiles abeunt, & operans quasi in mediâ subsistit viâ, nisi recta ratio præcipiat, & prudentia stimulis conscientiæ voluntatem impellat. Quare S. Thomas, & omnes Philosophi communiter inter partes prudentiæ numerant

memoriam, sollicitudinem, five vigilantiam; rationem, circumspectionem, & cautionem contra totidem defectus prudentiæ oppositos, scilicet oblivionem, negligentiam, inconsiderationem & inconstantiam.

Dices: imperium, pertinet ad voluntatem: Ergo non est actus intellectûs.

Dist. ant. cum S. Thomâ cit. q. 47. art. 8. ad 3. imperium absolutè & simpliciter pertinet ad voluntatem, & secundùm quid ad intellectum, Conc. pertinet ad voluntatem, & nullatenus ad intellectum, Nego ant. namque recta ratio voluntatem movet, eamquè ordinat tanquam regula, cui debet conformari. Sed voluntas simpliciter movet intellectum, eique absolutè imperat opus, v. g. meditationem.

PARAGRAPHUS V.

De septimo & octavo finis effectu.

USUS septimus finis effectus dupliciter sumitur, scilicet activè & passivè. Activè sumptus, est actus elicitus voluntatis applicantis se ipsam & alias potentias ad exequenda media prædicta, ut volitio dandi eleemosynam aut jejunandi. Passivè verò spectatus, est ipsa executio, verbi gratiâ, largitio eleemosynæ aut jejunium.

Fruitio est quies in fine possessio, ultimus effectus causæ finalis, ac veluti fructus operantis; ad fruitionem quippè usus terminatur, sicut motus ad quietem, desiderium & animi contentio ad rei concupitæ possessionem.

Ergo usus est circa media, fruitio verò circa finem. *Eâ re dicimur frui*, inquit S. August. l. 11. de Civ. Dei. c. 25. *qua nos, non ad aliud referenda, per seipsam delectat; uti verò eâ re, quampropter aliud quarimus. Undè temporalibus magis utendum est, quàm fruendum, ut frui mereamur æternis.*

Ergo quies, quæ intelligitur nomine fructificationis, propriè non est cessatio operationis; sed gaudium & delectatio, ac proindè vitalis actus voluntatis suaviter quiescentis in possessione boni amati, *fruihur*, inquit S. Augustinus, lib. 10. de Trin. c. 10. *rebus cognitis, in quibus voluntas delectata conquiescit.*

Q. 1°. *Quid est illa finis possessio, ex quâ oritur delectatio & quies?*

R. Est operatio naturæ conveniens; sic per cognitionem & amorem possidetur sapientia; per visionem oculorum possidentur lux & colorata, per auditionem sonora; per gustum sapida; hinc languente operatione, putà, gustu, tactu, minuitur delectatio, cessante verò evanescit omninò.

Q. 2°. *Qualis debet esse operatio, ut pariat delectationem & quietem?*

R. Debet esse 1°. connaturalis seu conveniens & perfectiva, 2°. perfecta & non impedita; alioqui si sit nociva & violenta, v. g. si lædat temperamentum, ut nimia potatio, dolorem parit: si sit imperfecta & impedita, si v. g. imperfectè audiatur egregius Orator aut Cantor, tædium affert.

Q. 3°. *Quot requiruntur, ut operatio sit perfecta & causa delectationis?*

R. Tria. Primum, est excellentia & bonitas objecti; objectum enim excellentius, est magis perfectivum, redditque operationem meliorem & magis convenientem; ac proindè magis delectabilem. Secundum, est modus tendendi in objectum seu in rem amatam; nam si sit intensus & vehemens, operatio erit perfectior & delectatio major, ut patet in famelicis, qui avidè cibum capiunt: contra verò, si modus agendi sit remissus & frigidus, si verbi gratiâ nulla sit ferè

cibi appetitio, delectatio erit mediocris, vel etiam nulla. Hinc oratio fervens, est causa delectationis, languida verò fastidii, denique quotquot tepidè & negligenter agunt, ex suis operationibus voluptatem non capiunt, sed tædium. Ob eandem rationem delectationes, quæ sensu percipiuntur, diuturnæ esse nequeunt; quia sensatio, quæ initio erat vehemens, paulatim languescit. Tertium, est nobilitas potentiæ; quò enim potentia est nobilior, cæteris paribus, operatio ejus est melior & magis perfectiva, ac proindè magis appetibilis & delectabilis, visio v. g. est operatio olfactione perfectior, ideòque delectabilior; quia facultas visiva, ex quâ procedit visio, est olfactiva nobilior.

Dices: ex S. Thomâ 1. 2. q. 31. a. 6. delectationes, quæ sensu, præsertim tactu percipiuntur, sunt omnium maxima: atqui operationes ex quibus nascuntur, sunt omnium imperfectissimæ: Ergo delectatio non semper respondet perfectioni operationis.

Distinguo majorem, in statu naturæ corruptæ & inordinatæ, in quo animales & ignobiles illæ operationes sunt omnium vehementissimæ, & quidem in dedecus creaturæ rationalis, undè ex eis homo naturaliter erubescit, Concedo: in statu naturæ integræ & ordinatæ, Nego majorem; natura enim rationalis recta & integra non inclinatur ad operationes sensuum, nisi propter operationes mentis, quibus subvenire debent tanquam instrumenta. Quod autem propter aliud appetitur, minùs appetitur, quàm quod propter se intenditur; ac proindè, cum natura rationalis ex primavâ suâ institutione non feratur in operationes facultatum inferiorum, nisi quatenus juvant operationes superiorum, scilicèt intellectûs & voluntatis, iis non fruitur nec delectatur,

sed utitur duntaxat ad quiescendum in operationibus spiritualibus, ad quas tendit tanquam ad proprium bonum & ultimam perfectionem. Vehemens ergo & effrenus ille impetus, quem nunc habet ad bona sensibilia, ac præsertim carnalia, & delectationes inde consequentes pœna peccati est, & signum immanis corruptionis; rationes enim iudicium impediunt ac pervertunt, nedum illud juvant. Annon ex morbo est quòd prægnantes in cibum appetant, & ad delicias utantur iis, quæ sanis nauseam, & horrorem excitant? Quis pruritus libidinis minus malum æstimet, quàm pruritus scabiei, quo qui laborat liberari satagit, contemptâ voluptate, quam, scalpando percipit? Itaque ejusmodi delectationes naturales non sunt, sed agritudines, & meræ deceptiones; *risum reputavi errorem*, ait Sapiens Eccl. 2. & *gaudio dixi, quid frustra deciperis?*

Addere liceat, quia verissimum est, delectationes sensuum non posse dici summas absolute; 1°. quia operationes, ex quibus exurgunt, non delectant, nisi in quâdam mediocritate consistant; intensior enim operatio lædit temperamentum, & dolorem parit, juxta illud Prov. 14. *Risus dolore miscetur, & extrema gaudii luctus occupat.* 2°. Delectationes corporeæ, cum motum consequantur, stillatim fluunt, sitim non extinguunt, sed provocant; cibus v. g. voluptate non afficit, nisi in transitu, & voluptuosus ita delectatur eâ parte quam gustat, ut desideret frui eo quod sumendum superest: sic qui delectabiliter audit elegantem orationem, non vult stare syllabam, ut in eâ quiescat, sed citò transvolare appetit, ut aliæ veniant, cumque & gulosus ad satiæatem pervenit, & auditor longâ attentione fatigatus est, delectatio veluti somnium evanescit.

At in delectationibus spiritualibus nullus ex iis defectibus

defectibus occurrit: 1°. enim totæ simul haberi possunt; cum operationes ex quibus pendent, successivæ non sint. 2°. Mediocritas in illis non requiritur; quia operationes spirituales, quarum sunt fructus, quò intensiores sunt, eò magis animam perficiunt. Verum quidem est, quòd quandiu mortalem vitam vivimus, operationes spirituales plerumque sunt magis remissæ, quàm corporeæ, ac propterea minùs delectant: sed ille defectus oritur, ut jam diximus, ex corruptione naturæ, cui, ut paulatim reparetur per gratiam Mediatoris, spiritualia & Deus ipse fiunt in dies præsentiora, eamque tam vehementer & suaviter ad se rapiunt, ut in illo raptu & extasi aliud sapere non possit, *intromittis me*, inquit S. Augustinus lib. 10. Confess. cap. 40. *in affectum multum inusitatum introrsus, ad nescio quam dulcedinem, qua si perficiatur in me, nescio quid erit, quod vita ista non erit.*

Dices 2°. actus virtutum sunt media ad ultimum finem: atqui justus prudenter & rationabiliter fruitur ac delectatur ejusmodi actibus: Ergo fruitio æquè est mediorum ac finis.

Distinguo majorem, sunt media simul & fines, Concedo: sunt media pura: Nego maj.

Distinguo similiter consequens, fruitio est mediorum, quæ habent etiam rationem finis. Conc. est mediorum, quæ prudenter & rationabiliter finis esse nequeunt, Nego consequ.

Medium itaque duplex, scilicet purum & non purum. Purum dicitur quòd ita necessarium aut utile est ad finem consequendum, ut propter se nullatenus sit appetibile, ut pharmacum: non purum verò quòd & propter se appetibile est, sub quo respectu est finis, & ulterius conducit ad nobiliorem finem assequendum & eatenus habet rationem medii. Porro actus virtutum sunt me-

dia non pura; quia sunt propter se expetibiles; & simul inserviunt ad obtinendum ultimum finem. Sed ista paulò latiùs sunt explicanda; plurimi enim refert ad mores nosse quid liceat amplecti ut medium non purum, & ita eo frui & delectari, quidve ut purum medium, quo solum utendum sit. Nam ex sancto Augustino. l. 10. de Trin. c. 10. *non est alia vita hominis vitiosa atque culpabilis, quàm malè utens & malè fruens.* Et. l. 1. de Doctrinâ Christianâ c. 3. & 4. *Frui autem, inquit, est amore inharere alicui rei propter seipsam: uti autem quod in usum venerit, ad id quod amas, obtinendum referre, si tamen amandum est. Nam usus illicitus abusus potius, vel abusus nominanda est.* Itaque

Q. 4°. *Quid in moralibus spectari debet vel ut purum medium nullatenùs propter se amabile, sed notabiliter ad aliud referibile: vel ut medium non purum, hoc est, simul propter se amabile, & ad aliud insuper referendum; vel denique ut purus finis propter se expetibilis, & nullo modo ad aliud referibilis?*

R. 1°. Illud spectari debet ut purum medium, quod naturam rationalem nec perficere, nec meliorem reddere potest. Responsio necessariò sequitur ex dictis; eatenùs quippè rem aliquam appetere licet, quatenùs nobis est bona; quia malum velle nefas est: atqui quod naturam rationalem nec perficere, nec meliorem reddere potest, illud secundùm se spectatum non est nobis bonum, quo frui & delectari liceat: ergo spectari debet ut purum medium ad illud referendum, sive ut utile, sive ut necessarium.

Ergo temporalia, quantumcunque sensibus delectabilia, ut fama, honor, rerum abundantia quibus non utimur sine sensu voluptatis, sunt pura media, quibus duntaxat uti licet, nullatenùs frui; quia naturam rationalem nec perficiunt nec meliorem reddunt, imo amor

illorum, qui dicitur cupiditas, inficit & corrumpit. *Quid intersit*, ait S. Augustinus l. 2. de Serm. Domini in monte, c. 24. *inter bonum quod appetendum est, & necessarium quod sumendum est, hanc suam sententiam declaravit*; Quærite primum regnum Dei & justitiam ejus, hæc omnia adjicientur vobis. Regnum ergo Dei *justitia Dei bonum necessarium est*: & hoc appetendum, & ibi finis constituendus. Cætera adjicientur, nempe fama, honos, rerum sufficientia operanti ex charitate, etiamsi ea non intendat, imò etiamsi ea à cogitatione suâ repellat, ne fiat transgressor primarii illius præcepti, *non concupisces*. Undè pergit S. Doctor c. 25. *non dicit, deinde ista quærite, quamvis necessaria. ne cum ista quæratis, illinc avertamini, aut in duos fines constituatis, ut & regnum Dei propter se appetatis, & ista necessaria, sed hæc potius propter illud*.. Ergo simplici corde tantummodo propter regnum Dei debemus operari bonum ad omnes, non autem in hac operatione, vel solam, vel cum regno Dei mercedem temporalem cogitare. Et l. 1. de Doct. Christ. c. 4. hancce Catholicam doctrinam, & in Scholis Philosophorum celebrem illustrat egregiâ similitudine ad captum lectorum accommodatâ, quomodo ergo, inquit, si essemus peregrini, eaque peregrinatione, utique miseri, opus esset vel terrestribus, vel marinis vehiculis quibus utendum esset, ut ad patriam, quâ fruendum erat, pervenire valeremus; Quod si incœnitatem itineris, & ipsa gestatio vehiculorum nos electaret, conversi ad fruendum his, quibus uti deimus, nollemus citò viam finire, & perversâ suavitate implicati alienaremur à patriâ, cujus suavis faeret beatos. Sic in hujus mortalitatis vitâ peregrinantes à Domino, si redire patriam volumus, ubi beate esse possimus, utendum est hoc modo (ut vehiculis necessariis) non fruendum.. ut de corporalibus temporalibusque rebus aterna & spiritualia capiamus.

Abusus est ergo non usus, ac proindè peccatum, delectari prælationis honore, & nominis celebritate, quia turpis vanitas est: rei alterius amore, quàm vitæ æternæ, lucrum intendere, quia turpis cupiditas est: actibus naturalis appetitûs frui, quia turpis voluptas est. *Tu voluptate frueris, ego utor;* inquit ipse Seneca Epicurum insectans, l. 16. de Vitâ beatâ c. 88. & S. Augustinus l. 10. Conf. c. 31. *his tentationibus quôtidie conor resistere, & invoco dexteram tuam ad salutem meam.* Deniquè in sancti Doctoris sententiâ, aliud hominis peccatum non est, quàm frui utendis, & uti fruendis, ac proindè circâ intentionem finis, & quotidianum rerum usum maximè vigilare debet Christiana pietas.

R. 2°. Actus Christianæ virtutis sunt media non pura, quibus frui simul & uti licet tanquam fine & mediis.

Probat. Illud habet rationem finis & mediî, quod naturam rationalem perficit, melioremque reddit, ac insuper inservit ad acquirendum summum bonum & ultimum finem: atqui ejusmodi sunt Actus Christianæ virtutis: Ergo. Major constat ex dictis.

Minor quoad posteriorem partem, nempe actus Christianæ virtutis esse media ad acquirendum ultimum finem, est de fide, Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* 2. Tim. 4. *Reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illâ die justus Judex, non solum autem mihi, sed & iis qui diligunt adventum ejus.*

Quoad priorem verò partem, nimirum quòd ejusmodi actus habeant rationem finis propter se expetibilis, cujus possessione frui & delectari licet,

Probat. 1°. ex Scripturâ, Psal. 18. *Mandata Dei dicuntur, & desiderabilia super aurum & lapidem*

pretiosum multum, & dulciora super mel & favum.
 Psal. 118. *Quomodo dilexi legem tuam, Domine, tota die meditatio mea est,* Sap. 6. v. 19. *Custoditio autem legum consummatio incorruptionis est.*

Probatur 2°. ratione. Quod perficit naturam rationalem, melioremque reddit, illud est propter se expetendum, & eo obtento frui licet ac delectari; omnia enim appetunt suam perfectionem, & in ejus possessione quiescunt: atqui actus veræ virtutis perficiunt naturam rationalem, melioremque efficiunt: virtus à Philosophis definitur, habitus laudabilis, qui facit simpliciter bonum habentem se. Vide quæ in hanc rem dicta sunt pag. 31. Porro delectatio est fructus operationis perfectæ, charitas ex S. Augulino in Psal. 76. sine gaudio esse non potest. Gaudes de auro tuo, de cuppâ tuâ plenâ, & non gaudes Dêo plenus? Fructus spiritûs per quem diffunditur charitas in cordibus nostris sunt gaudium, pax, Gal. 5. v. 22. Hanc cordis lætitiâ nulla amaritudo turbat, *repletus sum consolatione,* quiebat Apostolus 2. Cor. 7. v. 4. *Superabundo audio in omni tribulatione nostrâ.* Deniquè Deus, qui non mentitur, beatos dicit cultores justitiæ, *beati imaculati in viâ, qui ambulant in lege Domini.* Psal. 118. Verùm quia opus justitiæ in hac vitâ non potest esse undequaque perfectum, justus ne eo plenè non quiescit, sed ultimam suam perfectionem cò ardentius appetit, & bonis actibus promereri sollicitius satagit, quòd ad eam propius accedit, & hâc ratione virtutis operibus inquam mediis rectè utitur.

Ergo carnales & superbi Philosophi, ut Stoici, malè de virtute sentiunt.

Ac primò quidem carnales, qui solo damnationis timore adacti utuntur operibus virtutis tantam puris mediis per se ingratis, non secus ac

æger injucundis remediis ad morbum expellendum, eodemque planè modo animas vulneribus peccatorum faucias tradunt Confessario curandas, quo ille corpus sanandum committit Medico. Nempè cum Confessario disceptant, ne plura bona opera, quàm necessaria ad salutem injungat, eumque præferendum judicant qui paucioribus & facilioribus remediis veniam peccatorum & vitam æternam pollicetur: iis autem non hilariter, sed patienter obtemperant; quia non amore virtutis, sed ex necessitate finis injuncta perficiunt. Enimverò juxtâ S. Thomam illud interest finem inter & pura media, quòd finis utpotè bonum per se amabile, absque modo & mensurâ appetatur, desideriumque illius sit illimitatum & quodammodo infinitum? contra verò in mediis, mediocritas semper requiratur, adeò ut illud eis superfluum & inutile reputetur, rejiciaturque, sine quo finis obtineri potest. Æger v. g. vult sanitatem absque limitatione, nec unquam contendit cum Medico, ne plus sanitatis procuret, sed ne remedia sine necessitate multiplicet. Sic se habent corda carnalium, voluptati & cupiditati eorum nunquam satis; quia finem in eâ constituunt, & ad illam tendunt, ut ad bonum per se expetibile & alio non referibile: hoc unum timent à Confessario, ne quid ex eâ minuat, & plura bona opera imponat, quàm absolutè necessaria sint ad remissionem peccatorum, & vitam æternam obtinendam, nec advertunt miseri se cum illâ voluntate (quæ sanè mala est, cùm non amet quod amandum & naturæ rationali consentaneum) non posse unquam esse beatos. Quid enim est æterna felicitas nisi gaudium de veritate, de Deo totius justitiæ fonte? nisi ergo delectet eos justitia, & mutetur perversa eorum voluntas, mi-

feri essent in patriâ, in quâ unus est actus, nempe frui Deo, qui est veritas, charitas, & omnis virtus: mala autem voluntas non mutabitur post mortem; quia ubi ceciderit lignum, ibi in æternum erit: ante mortem ergo mutetur necesse est, alioquin ipsis claudetur janua Regni cælestis.

Secundò, malè etiam sentiunt de virtute superbi Philosophi, ut Stoïci, qui ita dicunt, frui meâ virtute mihi bonum est, ut ad illud nempe ad Deum; utpotè summum bonum eam non referant, sed eâ in seipsis fruantur & quiescant., cum veræ virtutis officium sit nos unire Deo totius justitiæ fonti, à quo, & in quo est nostra perfectio, & omnimoda requies. Quare si virtus à Deo sejungatur, idem planè est, ac si separetur radius à suo sole, rivulus à suo fonte, & ramus à suâ radice, *si quis in me non manserit, ait vera vitis Joan. 16. mittetur foras sicut paimes, & arefcet, & colligent eum, & in ignem mittent.*

C O R O L L A R I U M.

QUÆ de effectibus finis hætenùs diximus, certa sunt, non solum apud Theologos, sed etiam apud Philosophos; nam S. Thomas quem in hac materiâ Magistrum secuti sumus, suam doctrinam ex Aristotele ubique confirmat, ut cuilibet perspicuum sit se peccare contrà lumen rationis suum & fidei, si alicubi à præscriptis morum regulis deflectat.

Accuratiùs autem de iis differendum fuit; quia sunt prima morum rudimenta, ac veluti elementa, ex quibus laudabiles actus humani quodammodo componuntur, & in quæ ultimo resolvi debent; nulla quippè est bona actio, nisi fiat ex amore finis honesti & boni perfectivi: ex rectâ intentione, eâque efficaci; ex prudenti con-

filio & electione, dirigaturque in rerum usu & fruitione juxtà regulas præmissas. Qui ergo voluerit actus suos ad examen revocare, & de iis verum judicium ferre, ut solent virtutis studiosi, discurrat necesse est per singulos finis effectus, expendatque ex quo amore processerint: quæ fuerit ejus intentio, an simplex aut duplex: quæ deliberatio & electio: quis usus & quæ fruitio, seu delectatio; alioquin externa boni species fallit: multa quippè ad oculum videntur recta, quæ regulis applicata reperiuntur distorta; & *nonnunquam hoc fit reatus criminis, quod putatur causa virtutis*, inquit supra S. Gregorius.

Dixi ea, quæ spectant finis effectus, esse prima laudabilium morum rudimenta, ac veluti elementa, ex quibus actus humani componuntur, & quæ ultimò resolvi debent, ut quivis intelligat neminem posse absque eorum perfectâ notitiâ, & familiari usu, rectè vivendi artem tenere. Enimverò ut quis in quâlibet arte peritus evadat, eum prima tirocinia ponere oportet: in grammaticâ v. g. litterarum notas primò distinguere, deindè in syllabas & dictiones conjungere: in picturâ similiter umbratiles lineas ducere, situm & proportionem, quam habent inter se membra corporis delineandi observare: ac deniquè ita scitè colores miscere, ut visum fallat imago, videaturque partim è summâ tabellâ exilire, partim in imâ jacere: alioquin frustra & incassum Ludimagister discipulis horum ignaris imitandam proponet egregiam orationem, aut absolutum Archetypum. Eodem ferè modo se habent Pastores, qui in panegyricis Orationibus ad sequenda Sanctorum exempla hortantur plebem, quam nondùm imbuerunt rudioribus hisce prudentiæ præceptis, ex quibus, nec aliàs exurgit actus moraliter bonus.

Nec dicas, hujusmodi rudimenta difficiliora esse ac sublimiora, quàm ut vulgus Christianorum ea capere possit. Namque 1°. ars bene vivendi est omnium nobilissima, ac planè divina, nec quisquam sine gratiâ Christi eam assequitur. Ipse Aristoteles, & alii Philosophi, qui inflatis buccis, ut loquitur S. Augustinus, regulas à nobis hîc expositas, aliis eruditè tradiderunt, eas in praxi secuti non sunt; & quamvis multa ab eis præclarè ac veluti heroicè gesta legamus; tamen si discutatur quo fine facta fuerint, vix reperiuntur, quæ juxtà regulas ab ipsis præscriptas, veram virtutis laudem mereantur, ut observat idem S. Augustinus lib. de spir. & litt. cap. 27. Vide quæ in hanc rem diximus tract. de Gratiâ pag. 496. 2°. Cùm naturale sit homini rationabiliter vivere, & omnes sint à Deo instituti ad virtutem excolendam, repugnat aliquem esse ita rudem, ut incapax sit artis bene vivendi. Esto nonnulli reperiantur tam stolidi & stupidi, ut aliquas artes edoceri nequeant; quia natura eorum ad illas non est à Deo efformata; sed cùm in unoquoque ad virtutem sit ordinata, nullus est qui ad eam institui, & in arte bene vivendi excellere non possit, si ad Deum, à quo est sapientia, & omne donum perfectum, suppliciter recurat, ac proindè quòd quis in hac arte peccet, negligentia illius est tribuendum. 3°. Nullus est actus verè bonus, quin sit conformis regulis hîc præscriptis: Ergo omnes suo modo illas tenere debent; alii quidem, ut vulgus Christianorum, saltem confusè & imperfectè: alii, nimirum Pastores, utpotè insipientium Magistri, distinctè & perfectè, quò possint discipulorum actus ad normam virtutis expendere, defectus advertere, & corrigere. Ex quibus patet Illos Pastores graviter hallucinari, qui sibi satis

esse putant, si plebs curæ suæ commissâ memoriter teneat rudimenta fidei, prout infantibus tradi solent; cum præcipuum illorum opus sit majoribus tradere regulas rectè vivendi, & instare juxtâ Apostolum opportunè & importunè, ut ad illas opera sua dirigant. Quàm autem assiduus esse debeat bonus Pastor in hocce docendi munere, Deus ipse per Prophetam declarat Isaïæ 58. ubi sic præcipit: *Clama, ne cesses.* Et Patres Tridentini cæss. 1. cap. 2. de reformat. *diebus saltem Dominicis & festis solemnibus plebs sibi commissas pro suâ & earum capacitate pascant salutaribus verbis, docendo . . . vitia, quæ eos declinare, & virtutes, quas sectari oporteat, ut pœnam æternam evadere, & celestem gloriam consequi valeant.* Dicendo, *saltem*, hoc est, ad minimum, innuunt omninò expetendum, ut id fiat frequentius, si possit. Undè S. Augustinus, *Quamvis assidue prædicemus, inquit, minus tamen reddimus, quàm debemus, dicente Scripturâ. Clama, ne cesses.*

PARAGRAPHUS VI.

De divisione finis.

Q. 1°. **Q**UOMODO finis dividitur?

R. Dividitur 1°. in æternum, & æternum.

Finis internus est ille, ad quem actus proximè tendit ac terminatur: sic sublevatio pauperis est finis internus eleemosynæ: quia eleemosyna proximè & immediatè tendit ad sublevandum pauperem. Undè finis ille dicitur finis operis, estque planè idem cum objecto.

Finis externus est ille, ad quem actus remotè & mediante fine interno refertur; sic remissio peccatorum est finis externus eleemosynæ in eum finem collatæ; quia sicut aqua extinguit ignem,

ait Sapiens Eccli. 3. ita eleemosyna, mediante sublevatione pauperis, extinguit peccatum. Hic finis dicitur finis operantis, non verò operis, quia actus ex naturâ suâ ad eam non tendit, sed ex intentione operantis. Undè bonitas, quam actus ex fine externo desumit, non est ipsi essentialis, sed accidentalis duntaxat, ut suprà diximus.

Dividitur iterum finis in intermedium, & ultimum.

Intermedius finis is est, ad quem actio ita refertur, ut ipse ad ulteriorem finem referatur: sic venia peccatorum, quæ intenditur in allato eleemosynæ exemplo, est finis intermedius; quia ulteriùs ordinatur, nempe ad beatitudinem.

Ultimus finis dicitur, ad quem omnia ita referuntur, ut ipse ad aliud non referatur; sed eo obtento omninò quiescat agens, qui, si sit intelligentiâ præditus, illâ quiete efficitur beatus. Namque ex S. Augustino lib. octoginta trium questionum, quæst. 5. *non cadit in animalia rationis expertia, ut beata sint*; quia aguntur & possidentur potius, quàm agant & possideant: beatitudo autem est possessio summi boni.

Q. 2°. *Quotuplici modo ultimus finis spectari potest?*

R. Duplici, scilicet objective, & formaliter.

Finis ultimus objective spectatus, est res bona, quæ intenditur: formaliter verò sumptus, est ipsa rei possessio.

Porro res illa debet esse summum bonum, alioquin ultrà eam aliud esset appetendum, & ita non omnia ad eam referrentur, nec in eâ quiesceret appetitus: ergo finis ultimus, summum bonum, beatitudo, saltem respectu intellectuum, sunt omnia synonyma, quæ idem prorsus significant.

Q. 3°. *Quotuplici modo spectari potest beatitudo objective sumpta?*

D vj

R. Duplici. Primò, confusè seu indeterminatè & secundùm rationem universalem summi boni, abstrahendo ab omni bono specificè sumpto, ut cernere est in eo, qui incertus in quo felicitas ponenda sit, animum ad plura converteret, putà ad divitias, voluptates, experturus an in illis posset quiescere; is enim ageret amore finis ultimi, sed confusè & indeterminatè spectati. Secundò beatitudo seu finis ultimus spectari potest distinctè & determinatè, ut si quis rem determinatam, v. g. Deum, vel gloriam mundi sibi proponat tanquam summum bonum, & ad illud assequendum contendat.

Q. 4°. *Homo agit-ne semper propter ultimum finem?*

R. Semper agit propter ultimum finem spectatum in genere & indeterminatè, non verò spectatum in specie & determinatè.

Prima pars probatur 1°. ex sancto Augustino lib. 10. de Civ. Dei cap. 1. *Omniū certè sententia est, inquit, qui ratione uti possunt, beatos esse omnes homines velle.* Et lib. 13. de Trin. cap. 3. *Quidquid autem laetenter aliud aliquis velit, ab hac voluntate non recedit.* Sed præsertim conc. 1. in Psal. 118. ubi sic habet: *Beatum... esse tam magnum est bonum, ut hoc & boni velint & mali. Nec mirum est, quòd boni propterea sunt boni; sed illud est mirum, quòd etiam mali propterea sunt mali; ut sint beati: & libro 2. Confess. cap. 6. ignavia quasi quietem appetit, quæ verò quies certa præter Deum? Luxuria satietatem atque abundantiam se cupit vocari; tu tamen (Deum alloquitur) es plenitudo & indeficiens copia incorruptibilis suavitatis... perversè te imitantur omnes, qui longè se te faciunt, & exollunt se adversum te. Sed etiam sic te imitando intimant Creatorem te esse omnis natura, & idèd non esse, quòd à te omni modo recedant.*

Probatur 2°. ratione duplici, quâ utitur sanctus Thomas 2. 2. qu. 1. art. 6. Namque 1°. beatitudo est expletio naturalis appetitus: atqui nihil facit homo, nisi ut expleat naturalem appetitum: ergo in omnibus actionibus beatitudinem saltem implicite appetit. Illud ipsum agnovit Aristoteles l. 1. Ethic. cap. 12. ubi docet beatitudinis causâ omnes operari omnia. 2°. Ultimus finis se habet ad motum appetitus, sicut se habet in aliis motionibus primum movens. *Manifestum est autem, inquit Angelicus Doctor, quod causa secunda moventes, non movent nisi secundum quod moventur à primo Movente. Unde secunda appetibilia non movent appetitum, nisi in ordine ad primum appetibile, quod est ultimus finis.*

Secunda pars probatur; quia qui de ultimo fine non cogitat, vel etiam ab eo se avertit, ut aliò tendat, is sanè non operatur propter ultimum finem determinatè sumptum: atqui sic se habent peccatores: *homines, inquit S. Augustinus lib. 13. de Trin. cap. 31. ut eos quaque res maximè delectavit, ita in eâ constituerunt vitam beatam.* Epicurus ait, frui carne meâ bonum est: Stoïcus, frui meâ mente bonum est. Christianus verò, mihi adhærere Deo bonum est. Deniquè apud Philosophos Gentiles tanta fuit in hac parte opinandi libido, & sententiarum varietas, ut idem sanctus Doctor lib. 19. de Civ. Dei cap. 1. numeret ex Varone ducentas octoginta octo opiniones circa summum bonum. Redite errantes, inquit sanctus Doctor in Psalm. 33. & lib. 4. Conf. cap. 12. non est hæc via: bonam rem quæritis, sed non in regione ejus illam quæritis. *Beatam vitam quæritis in regione mortis, non est illic; quomodo enim beata vita ubi nec vita? Descendit huc vita nostra (Filius Dei) & tonuit clamans, ut redeamus hinc.* Nusquam enim

periculosius erratur, quàm in definitione ultimi finis; quia sicut se habet primum principium in speculabilibus; ita ultimus finis in operabilibus, inquit S. Thomas ex Philosopho. Sicut ergo constituto semel incerto aut falso principio, totam conclusionum seriem nutare, aut in præcipitum erroris discurrentem trahi necesse est: ita posito fictitiæ beatitudinis fundamento, morum fabrica, ac spiritualis disciplinæ structura stare nequaquam potest.

PARAGRAPHUS VII.

De verâ hominis beatitudine objectivâ.

Q. 1°. **Q**UÆNAM est determinata hominis beatitudo objectivè spectata?

R. Solus Deus, quia in eo consistit vera hominis beatitudo, quod est summum hominis bonum; atqui solus Deus est summum hominis bonum, ut suprà demonstravimus pag. 28. Ergo.

Confirmatur 1°. ex S. Augustino pluribus in locis sed præsertim epist. 55. aliàs 52. ad Macedonium his verbis: *Neque enim beatum facis hominem, nisi qui fecit hominem. Nam qui tanta creatura sua bonis malisque largitur, ut homines sint, ut vigentes sensibus, valentes viribus, affluentes opibus sint: se ipsum bonis dabit, ut beati sint; quia etiam hoc munus ejus est, ut boni sint.* Et lib. 13. Conf. Cap. 8. Deum sic alloquitur: *Satis ostendis quàm magnam creaturam rationalem feceris, cui nullo modo sufficit ad beatam requiem quidquid minus est, ac per hoc nec ipsa sibi... malè mihi est præter te non solum extrâ me, sed & in me ipso & omnis mihi copia quæ Deus meus non est, egestas.* Deniquè lib. 1. Conf. cap. 1. *Fecisti nos ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.*

Confirmatur 2°. ex S. Thomâ 1. 2. qu. 2. art. 8. in quo discurret: *objectum voluntatis*, (quæ est appetitus humanus) *est universale bonum*, sicut *objectum intellectus est universale verum*. Ex quo patet quod nihil potest quietare voluntatem hominis, nisi universale bonum; quod non invenitur in aliquo creato, sed solum in Deo; quia omnis creatura habet bonitatem participatam. *

Q. 2°. Tenetur-ne homo dirigere omnia opera sua ad Deum tanquam ad ultimum finem sibi determinatum, & objectum suæ beatitudinis?

Constat ex dictis hominem necessariò appetere ultimum finem in communi, & ex illâ generali intentione semper agere: liberè verò se determinare ad ultimum finem in particulari, qui alius non est, quàm Deus, principium & finis cujusque rei. Hinc naturaliter oritur proposita quæstio; utrùm homo Deum intendere debeat in omnibus operibus suis.

R. 1°. Cum sancto Thomâ 1. 2. qu. 1. art. 6. ad 3. homo non tenetur Deum actuali intentione intendere in omnibus operibus suis; quia actualis intentio requirit actualem mentis attentionem, seu cogitationem: atqui homo, quandiu mortalem hanc vitam vivit, non potest semper actu de Deo cogitare; hæc perfectio est propria Spirituum beatorum, qui etsi deputentur ad hominum custodiam, nihilominus in suâ administratione semper vident faciem Patris, Matth. 18. *Non oportet*, inquit Angelicus Doctor, *ut semper aliquis cogitet de ultimo fine, quandocunque aliquid appetit, vel operatur; sed virtus prima intentionis, quæ est respectu ultimi finis, manet in quolibet appetitu cujusunque rei, etiamsi de ultimo fine actu non cogitetur, sicut non oportet quod qui vadit per viam, in quolibet passu cogitet de fine*. Undè ad mentem sancti Thomæ.

R. 2°. Homo intentione, saltem virtuali, tenetur singula sua opera ad Deum referre.

Probatur 1°. ex Scripturâ, Psal. 104. *Quarite Dominum, & confirmamini; quarite faciem ejus semper;* In quem locum sic scribit S. Augustinus: *Charitas invenit Deum per fidem; & eum quarit habere per speciem; est enim sine fine quarendus, quia sine fine amandus...* Et nimirum hoc est, *quarite faciem ejus semper, ut non huic inquisitioni, quâ significatur amor, finem præstet inventio, sed amore crescente, inquisitio crescat inventi.* Matth. 6. *Quarite ergo primum regnum Dei, & justitiam ejus: & hæc omnia adjicientur vobis.* Quæ verba expendens S. Augustinus lib. 2. de serm. Domini in monte cap. 25. hæc habet: *non dicit, deinde ista quarite, quamvis necessaria... ne cum ista quaratis, illinc avertamini, aut ne duos fines constituatis, ut & regnum Dei propter se appetatis, & ista necessaria, sed hæc propter illud...* Ergo simplici corde tantummodo propter regnum Dei debemus bonum operari ad omnes. I. Cor. 10. *sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite.* Et Coloss. cap. 3. *Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu-Christi.*

In quem locum S. Thomas lectione 3. sic scribit: *Quidam dicunt quod hoc est consilium; sed hoc non est verum. Sed dicendum est quod non est necessarium quod omnia in Deum referantur actu sed habitu.*

Probatur 2°. ratione. 1°. Finis ultimus ex omnium consensu est ille, ad quem omnia referuntur: atqui solus Deus est finis ultimus: Ergo. 2°. omnis creatura debet tendere ad id, ad quod movetur à suo auctore: atqui Deus ut primus movens omnia ad seipsum movet, & adducit, inanimata quidem, & irrationalia necessario, rationalia verò liberè; omnia propter eib'um operatus est Dominus. Ergo creatura rationalis deficit à

suâ rectitudine, & abutitur suâ libertate, nisi omnes actus suos ad Deum dirigat, saltem intentione virtuali, *nemo sit superbius extrâ viam*, inquit S. Augustinus præf. in Psal. 31. *nemo piger in viâ. Si quis deviasse invenerit, redeat ut in viâ ambulet. Si se in viâ invenerit, in eâ ambulet ut perveniat.* Adde, quod gratia sit divina quædam motio in ordine ad vitam æternam; ac proindè quisquis Spiritu Dei agitur, hic vitam æternam intendit.

3°. Appetitus humanus necessariò tendit in beatitudinem in communi, ut suprà diximus: officium ergo sit rectæ rationis investigare, in quo consistat illa beatitudo, cùmque eam extrâ Deum non consistere invenerit, tùm oportet omnes actus humanos ad Deum dirigat juxtâ pondus, & innatam inclinationem naturæ rationalis; alioquin actio non esset consentanea naturæ rationali, nec proindè bona.

4°. Dominus vitam æternam nobis proponit ut mercedem bonorum operum: atqui herus mercedem non debet servo, qui propter ipsum non operatur: Ergo bona nostra opera ad Deum referri debent.

5°. Regula peccandi est regula credendi & operandi: quid autem orantes petere debeamus, docuit Magister noster in Oratione Dominicâ adeò necessaria, *ut aliter orare, non ignorantia sola sit, sed & culpa*, inquit S. Cyprianus serm. de oratione. Et S. Augustinus epist. 138. aliàs 121. cap. 12. *Quisquis id dicit, quod ad istam Evangelicam precem pertinere non possit, etiamsi non illicitè orat, carnaliter orat: quod nescio quemadmodum non dicatur illicitè, quandoquidem Spiritu renatos non nisi spiritualiter decet orare.* Atqui ex eodem S. Doctore laudatâ epist. & ex S. Thomâ 2. 2. qu. 83. art. 9. hoc unum in oratione petendum est, nempe vita æterna, & media ad illam consequendam, & quidem continuò, juxtâ illud Luc.

18. *Oportet semper orare, & non desicere*: quatenus desiderium vitæ æternæ debet in nobis esse virtualiter continuum, ut fusè explicamus tract. de Religione pag. 455. & seq.

Dices 1º. præceptum affirmativum, quo præcipitur actus bonus, non obligat pro semper, ut loquuntur Theologi; atqui præceptum, quo jubemur actus nostros ad Deum referre, est affirmativum: Ergo non obligat pro semper.

Distinguo majorem; præceptum affirmativum media duntaxat spectans, Concedo: finem ultimum spectans, Nego majorem. Et ratio disparitatis est, quod unus sit ultimus finis, ad quem omnes tendere debent; plura verò media, respectu quorum est electio juxta prudentiæ regulas; non enim omnia omnibus semper & ubique conveniunt; ensis v. g. non est restituendus domino furibundo; cum prævidetur eo percussurus proximum: oratio intermittenda, quando familia ope nostrâ indiget: cura pauperum relinquenda, si præceptum superioris ad alia vocet. Ex quibus liquet præceptum de mediis non semper & pro semper obligare; quia non semper concurrunt omnes circumstantiæ, in quibus media illa prudenter assumi possint. Sed præcepta, quæ ultimum finem spectant, ut fides, spes, & charitas, semper & pro semper obligant; quia etsi non omni modo, saltem aliquo ad Deum tendere debemus.

Instabis: præceptum charitatis est affirmativum, & Deum respicit: atqui non tenemur semper & pro semper ex charitate agere, aliàs peccatores, qui charitate carent, & ex gehennæ metu operantur, nullum actum bonum elicere possent, quod est falsissimum & hæreticum: Ergo.

Distinguo majorem, est aliquod præceptum affirmativum Deum respiciens, Concedo: est

unicum præceptum affirmativum Deum respiciens, Nego majorem; spes enim etiam Deum respicit ut ultimum finem, & ex eâ saltem peccatores qui se ad justificationem disponunt, divinæ justitiæ timore concussi, ad misericordiam Dei se convertunt, atque vitæ æternæ intuitu laboriosis pœnitentiæ operibus defunguntur.

Dices 2°. opera virtutum moralium, v. g. colere parentes, benefacere amico, habent rationem finis intermedii, licetque iis frui & delectari, ut suprà dictum est; ergo non tenemur ea ulterius referre; sed satis est quòd per se sint ad Deum referibilia.

Distinguo antecedens; licet iis frui & delectari in Domino, Concedo; in seipso, Nego ant. illud enim est superbia, & turpis vanitas.

PARAGRAPHUS VIII.

De Beatitudine formali.

JAM diximus beatitudinem formalem esse ipsam summi boni possessionem, quia illud est beatitudo formalis, quo formaliter Beati efficiuntur: atqui possessione summi boni formaliter Beati efficiuntur: Ergo possessio summi boni est beatitudo formalis, circa quam

Q. 1°. *In quo consistit illa possessio?*

R. Non consistit nisi in aliquâ operatione perfecta.

Probatur 1°. quia beatitudo formalis est ultima hominis perfectio: atqui ultima hominis perfectio est operatio; quæ enim sunt in potentia, censentur imperfecta; sapiens & insipiens eandem habent naturam, iisdem instruuntur potentiis, solâ operatione discrepant, à quâ ille denominatur perfectus, iste imperfectus.

Probatur 2°. in Beatitudine formali intelligitur perfecta quies, & plena delectatio: atqui delectatio ex dictis est confectarium quid, & proprietas perfectæ operationis: delectatio oculorum, aurium, & gutturis, est consentanea & perfecta perceptio lucidi, concentus, & sapidi: insensitiva, ut cognitionis sunt incapacia, ita & delectationis: Ergo beatitudo formalis, seu possessio summi boni, neque in potentiis, neque in habitibus laudabilibus, sed in solâ operatione perfecta est reponenda; operatio enim est quid ultimum rei. Undè Aristoteles lib. 2. de cælo, docet unumquodque esse propter suam operationem.

Q. 2°. *Qua operatio potest esse formalis beatitudo.*

R. Debet esse potentiæ prestantioris, & versari perfectissimo modo circa objectum perfectissimum. Et ratio est, quia beatitudo formalis debet esse ea possessio, quæ quietet & satiet appetitum: atqui nisi hæc tria concurrant in operatione, non explebit appetitum: Ergo.

Minor probatur 1°. vilior potentia non percipit; nisi objecta inferiora, ut auditus sonos: quis autem crederet hominem beatum ex suavissimo concentu, cum interim cæcus sit? Idem dicito de eo qui fruitur gratissimo spectaculo, sed amens est, aut stolidus. Natura rationalis majori pondere ad altiora fertur, quæ possidere nequit, nisi per præstantiorem facultatem, ac proinde formalis ejus beatitudo non potest esse nisi operatio præstantioris potentiæ, & idcirco maximè excolendæ, *quid est aliud beatè vivere*, inquit S. Augustinus lib. octoginta trium qu. 35. *nisi æternum aliquid cognoscendo mente habere? Id autem habere non possumus, nisi eâ re, quâ præstantiores sumus, id est, mente. Quidquid autem mente habetur, noscendo habetur.* 2°. Si objectum sit bo-

num mediocre, operatio, quæ circa illud versatur, erit possessio mediocris boni, ac proinde non satiabit appetitum, nec erit beatitudo formalis, ut quæ debeat esse possessio summi boni. 3°. Deniquè nisi potentia præstantior perfectissimo modo attingat objectum, quantumcunque excellens & infinitum, non quiescit, nec expletur ejus appetitus; quia imperfecta est ejus possessio. Hinc est quòd in hac mortali vitâ simpliciter beati esse non possumus; quia licet Deum mente noverimus; per fidem tamen ambulamus, & non per speciem: quæ autem relatione & testimonio aliorum cognoscimus, minus afficiunt, quàm quæ visu percipimus: Ergo operatio non erit formalis, nostra beatitudo, nisi hæc tria ad eam concurrant, nempe præstantior potentia, objectum præstantissimum, & modus operandi perfectissimus.

Ergo visio Dei intuitiva est formalis hominum beatitudo, ut quæ sit operatio facultatis præstantissimæ, mentis scilicet: versetur circa objectum in omni genere perfectionis infinitum; sitque perfectissima illius possessio; nosse enim Deum est illum habere: imò ex S. Augustino lib. 83. quæstionum, qu. 35. *illud ipsum est, quod nihil aliud sit habere, quàm nosse*. Sicut aliter non possidetur lumen quàm per visum, nec suavis contentus, quàm per auditum; ita nec veritas & sapientia, quàm per cognitionem. Qui videt iurum, non illud propterea possidet; quia visio iuri non tribuit jus & facultatem eo utendi in proprios usus: contra verò, qui veritatem & sapientiam perfectè novit, is possessor illius est, nec ejus refulget, gloriâ clarescit, suavitate profunditur, & cæteris ejus dotibus amplificatur. Quid est autem Deus, ad quem cor nostrum iam ardentè suspirat, nisi subsistens veritas,

ipsamet sapientia? Ergo quibus clarè apparebit, erit illorum Deus & omnia; hoc est interprete S. Augustino lib. 22. de Civ. Dei cap. ultimo, erit undè satientur: erit quæcunque ab omnibus honestè desiderantur, & vita, & salus, & victus & copia, & gloria, & honor, & pax, & omnia bona. Deniquè in divinam transferentur similitudinem, juxtà illud 1. Joan. 3. *Cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.*

Confirmatur 1º. ex Scripturâ Psalm. 16. *Satiabor, cùm apparuerit gloria tua.* Psalm. 79. *Ostende faciem tuam, & salvi erimus.* Joan. 17. *Hac est autem vita aterna, ut cognoscant te, solum Deum verum.* 2º. ex S. S. Patribus. S. Ambrosius lib. 2. de Offic. cap. 2. sic scribit: *Scriptura divina vitam beatam in cognitione posuit divinitatis.* S. Chrysostomus hom. 81. in Joan. *Omnis requies inquit, est Filium Dei videre.* S. Augustinus quoque lib. 1. de Trinitate cap. 8. sic habet; *Hac contemplatio promittitur nobis omnium actionum nostrarum finis.* Et lib. de spir. & litt. cap. 32. *Illâ cognitione, illâ visione, illâ contemplatione satiabitur bonis anima desiderium; hoc enim ei solùm sat est, ultrà non habet quod appetat, quod inhiat, quod requirat.*

Dices ex S. Augustino lib. de Moribus Eccl. cap. 3. beatus dici non potest, qui non amat quod habet, etsi optimum sit; nam qui non appetit, quod appetendum esset, agrotat: nihil autem istorum animo contingit sine miseriâ. Undè concludit S. Doctor eam esse beatam vitam, cùm id quod est hominis optimum, & amatur, & habetur. Ergo amor ad beatitudinem formalem pertinet.

Distinguo. consequens, pertinet ut pars integralis, vel tanquam proprium quid necessario fluens à visione intuitiva, Concedo: pertinet ut pars essentialis, Nego. conseq. Quemadmodum igitur homo v. g. dupliciter spectari po-

est, nimirum vel secundum essentiam, & quatenus est animal rationale: vel secundum integritatem, quatenus est aliquod totum constans ex essentia, partibus integrantibus, & proprietatibus, puta ex natura humanâ, mente, appetitu, brachiis, pedibus, &c. Ita duobus modis imitur beatitudo. 1°. integrè, & ut sic completitur visionem intuitivam, amorem, durationem indefectibilem, corporis sanitatem, & immortalitatem. 2°. essentialiter, & sub hoc aspectu consistit in solâ intuitivâ Dei visione, ex quâ fluunt cæteræ veluti proprietates, nempe amor fruitivus, duratio indefectibilis propter impeccantiam, corporis immortalitas, & aliæ vires gloriose.

Ac primò quidem amor fruitivus: cum enim & dictis liberum non sit cohibere innatum beatitudinis appetitum, adeò naturalis est ac præconderans; nemo non intelligit ex visione Dei intuitivâ, quâ non solum præsens exhibetur, sed & possidetur summum illud bonum tam ardentè, tamque constanter expetitum, statim surgere impotentis amoris incendium, & imensam voluptatem, cui comparata omnis aliundè cunctitas, inquit S. Bernardus epist. 114. *mærorum: omnis suavitas, dolor: omne dulce, amarum: omne corum, fœdum; omne postremò quodcunque aliud lectare potest, molestum.* Deindè ex operatione perfectâ nascitur delectatio & gaudium, sicut sole radius, & ex luce fulgor, adeò ut quò perfectior est operatio, eò magis gaudium effrescat: atqui visio Dei intuitiva est summa & prima hominis perfectio, nec ultra superest, quò appetitus tendere possit: Ergo in eâ plenè ivescit, juxtà illud Psal. 16. jam laudati: *Sabor, cùm apparuerit gloria tua, nec in hac satie timendum est fastidium;* quia ex S. Grego-

rio hom. 36. in Evangel. hoc distare solet inter delicias corporis & cordis, quòd in illis appetitus placet, experientia displicet: in illis appetitus saturitatem, saturitas fastidium generat: in istis autem appetitus saturitatem, saturitas appetitum parit; quia quantò magis earum sapor percipitur, eò ampliùs cognoscitur, quod avidiùs ametur. Et hoc sensu dicitur 1. Pet. cap. 1. in quem desiderant Angeli prospicere; quia, inquit S. Augustinus in Psalm. 104. quem quisque diligit, etiam cum eum videt sine fastidio, semper vult esse presentem.

Secundò, visio Dei intuitiva parit in Beatis firmitatem & securitatem de suâ perseverantiâ, quatenùs eos reddit impeccabiles; peccare enim est deficere à summo bono, à quo nullus recedere potest, nisi delusus falsâ specie boni apparentis, juxtà tritum effatum, *omnis peccans est ignorans*; & illud Prov. 14. *errant qui operantur malum*: atqui deceptio non cadit in eos, qui omne bonum tam clarè intuentur, tamque perfectè possident, ut nihil extrà appetibile appareat; adeò sunt provelti, inquit S. Anselmus lib. de casu Diaboli cap. 16. *ut sint adepti quidquid potuerunt velle; nec jam videant quid plus velle possint, & propter hoc peccare nequeunt.*

Dices in cælesti patriâ alii aliis sunt feliciores: Ergo inferiores felicitatem superiorum appetere possunt utpotè majus bonum, ipsis invidere, ac proindè peccare.

Nego conseq. namque ex S. Augustino lib. 22. de Civ. Dei cap. ultimo: *id etiam beata Civitas illa magnum in se bonum videbit, quòd nulli supericri nullus inferior invidebit . . . quia nec in corpore vult oculus esse, quia est digitus, cum membrum utrumque contineat totius carnis pacata compago.* Sic itaque habebit donum alio minùs ut hoc quoque donum habeat, nec velit ampliùs. Inferior itaque beatitudinem

dinem superioris apprehendit ut bonum simpliciter & absolutè majus, non verò ut bonum sibi, nec proindè à se appetibile, quemadmodum nec digitus perfectiones oculi appetit, nec benè vestitus homo vestem hominis grandioris, quia latior illa vestis & amplior sibi non est bona & conveniens.

Tertiò, ex intuitivâ Dei visione nascitur corporis immortalitas, & ceteræ dotes gloriosæ, ut expressè docet S. Augustinus epist. 118. aliàs 50. ad Dioscorum cap. 3. *tam potenti naturâ, inquit, Deus fecit animam, ut ex ejus plenissimâ beatitudine, qua in fine temporum Sanctis promittitur, reundet etiam in inferiorem naturam, quod est corpus, non beatitudo, qua fruëntis & intelligentis est propria, sed plenitudo sanitatis, id est incorruptionis vigor.* Idem docet S. Thomas 3. p. qu. 45. art. 2. & in Supplemento quæst. 83. & 85. probat corporis subtilitatem & agilitatem provenire ex dominio absoluto animæ glorificatæ in corpus, cujus est forma, *ratione cujus domini, inquit, corpus gloriosum spirituale dicitur quasi omnino spiritui subjectum.* Omnia ergo dici possunt de illâ ineffabili perfruitione veritatis, ut notat S. Augustinus lib. qu. Evang. qu. 39. *Et tantò magis omnia dici possunt, quanto minùs dignè dici aliquid potest. Nam ipsa est lux illuminatorum, requies exercitatorum, patria redeuntium, esca indigentium, & corona vincentium.*

PARAGRAPHUS IX.

De beatitudine, qua homini in hac vitâ competere potest.

2.1°. **E**ST-NE aliqua hujusce statûs beatitudo?
R. 1°. Non potest esse perfecta, & simpliciter dicta, 1°. quia beatitudo habet rationem terminis, est enim ultimus finis: atqui in hoc

statu sumus semper peregrini & viatores: vñ nobis, si hñc quiescere appetimus, quin nostrum sit votum velocius currere, & citius apprehendere. 2º. Quia, ut habetur Job. 7. militia est vita hominis super terram: non est nobis pax à lege peccati, quæ est in membris nostris: à tentationibus, quæ nos continuò infestant: à conscientia, quæ pungit: à metu iudicii, qui angit: à morbis & aliis miseriis, quæ cruciant. Deniquè exclamat Apost. Rom. 7. *infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius?* Nihilominus.

R. 2º. In hocce statu agnoscenda est aliqua beatitudo inchoata, & imperfecta, 1º. quia Scriptura, quæ neminem fallit, nonnullos hñc beatos prædicat, Psalm. 111. *Beatus vir qui timet Dominum.* Psalm. 118. *Beati immaculati in viâ.* Matth. 5. *Beati pauperes spiritu.* Undè S. Augustinus lib. 11. de Civit. Dei cap 12. *Quis, inquit, primos illos homines in Paradiso negare audeat beatos fuisse ante peccatum, cum hodie non imprudenter beatos vocemus, quos videmus justè ac piè cum spe futura immortalitatis hanc vitam ducere sine crimine vastante conscientiam, facillè impetrantes peccatis huius infirmitatis divinam misericordiam?* 2º. quia qui summum bonum imperfectè possidet, ille est imperfectè beatus: atqui homo in hoc statu summum bonum imperfectè possidere potest; qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo, 1. Joan. 4. *Misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra.* Gal. 4. *Fructus autem Spiritus est gaudium, pax, ut dicitur Gal. 5. pax, inquam, quæ exuperat omnem sensum, & quam Apostolus vult esse in iustis continuam.* Gaudete, inquit, in Domino semper, iterum dico, gaudete, Phil. 4. & Psalm. 33. *Gustate, & videte quoniam suavis est Dominus.*

Ergo iusti, non solum propter spem futuræ beatitudinis nunc dicuntur beati, quomodo bea-

tum dicimus ægrum, qui sub manu medici utiliter secatur, & utitur ad sanitatem; sed insuper propter aliquam participationem beatitudinis, secundum aliqualem summi boni fruitionem, ut loquitur S. Thomas 1. 2. qu. 5. art. 3. ad primum. Porro ista prælibatio tantâ suavitæ afficit animam, ut omnia mundi oblectamenta arbitretur veluti detrimenta, Philipp. cap. 3.

Dices: ex Apostolo 1. Cor. 15. *Si in hac vitâ tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.* Ergo veri Christiani ex solâ spe futuræ mercedis felices sunt censendi.

Distinguo antecedens, miserabiliores sub aliquo respectu, & in circumstantiis, in quibus loquebatur Apostolus, Concedo: absolutè, & ex ipso Christianæ vitæ instituto, Nego antecedens. Apostolus igitur, dum hæc scriberet, præ oculis habebat miseram sub Principibus ethnicis Christianorum sortem, ac præsertim Apostolorum, ad quos nonnulli Interpretes laudatum textum restringunt; hi quippè, præter quotidianas contrâ vitiorum incentiva conflictationes omnibus pietatis cultoribus communes, ubiquè exosi, maledictis lacesciti, plagis affecti, ac tandem excarnificati, mortalium miserrimi videbantur, quamvis invictæ suæ virtutis delectationibus intus reficerentur; teste ipsomet Apostolo 2. Cor. 1. *Sicut abundant passiones Christi in nobis; ita & per Christum abundat consolatio nostra.* Et cap. 6. *quasi tristes semper autem gaudentes;* ipsa quippè virtus ipsis amplissimum erat præmium, felicioresque sunt boni, etiam dum hîc vivunt, quàm mali, quantumlibet fortunati. *Si (quod absit) illius tanti boni spes nulla esset,* inquit S. Augustinus lib. 21. de Civit. cap. 15. *malle debuimus in hujus conflictationis molestia remanere, quàm vitiis in nos dominationem permittere.* Illud ipsum senserunt

etiam Philosophi, qui, licet animas mortales statuerint, nihilominus definierunt felicius esse secundum virtutem vivere, quam cupiditatibus obsequi. Unde merito Christus Marc. 10. vers. 30. Sectatoribus suis amplam mercedem non modò in futurâ, sed etiam in præsentî vitâ promittit; *nemo est, inquit, qui non accipiat centies tantum nunc in tempore hoc ... cum persecutionibus, & in sæculo futuro vitam æternam.* Ergo.

Q. 2°. *In quo consistit inchoata illa præsentis vitæ felicitas?*

Tria constant ex dictis: primum, nullâ rerum creatarum possessione nos effici beatos; quia res creata nec meliores, nec perfectiores nos reddere queunt. Secundum, Deum solum, utpotè summum bonum, esse beatitudinem nostram objectivam, sive in præsentî, sive in futura vitâ. Tertium, beatitudinem formalem non consistere, nisi in aliquâ operatione perfectâ; quia beatitudo formalis est quid ultimum, ad quod tendit natura rationalis: atqui sola operatio ex dictis habet rationem ultimi. Quæritur autem hîc (quod maximi refert) quamnam sit illa operatio, cui præcipuè vacandum, ut in terris inchoetur nostra felicitas.

R. 1°. Cum S. Thomâ 1.2. qu. 3. art. 5. & 2. 2. qu. 182. art. 1. beatitudo formalis præsentis vitæ non consistit in actionibus virtutum moralium; quæ dici solent vita activa. 1°. quia ejusmodi actiones proximè non attingunt Deum, qui est summum bonum nostrum, sed versantur circa objecta creata, ut misericordia circa miseriam proximi depellendam, fortitudo circa adversa toleranda, temperantia circa voluptates refræ-
nandas; *vita contemplativa*, inquit S. Doctor, *est secundum divinam; vita autem activa secundum humana.* 2°. Quia major est delectatio vitæ contemplativæ, quam activæ; perfectior enim operatio ex

dictis magis delectat: atqui contemplatio est operatio perfectior operatione practica: *Martha turbatur, Maria quiescebat, inquit S. Augustinus serm. 103. aliàs 26. de verbis Domini. 3º. contemplatio propter se diligitur, vita verò activa ordinatur ad contemplationem, tanquam medium ad finem, mores, inquit S. Augustinus tract. 18. in Joan. perducunt ad intelligentiam. Beati quidem dicuntur qui lugent, sed sicut beatum dicimus agrum qui invenit salutaria remedia, non in quibus quiescat, sed per quæ perveniat ad sanitatem: opera iustitia, pergit S. Doctor, sunt veluti collyria, quibus sanatur oculus mentis, ut veritas nobis suaviter eluceat, quæ est illud necessarium, propter se expetendum. Quamobrem, lib. 19. de Civit. Dei cap. 19. otium sanctum quarit charitas veritatis, negotium iustum suscipit necessitas charitatis. Quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ vacandum est veritati. Si autem imponitur, suscipiendæ est propter charitatis necessitatem: sed nec sic omnimodo veritatis delectatio deferenda est; ne subtrahatur illa suavitas, & opprimatur ista necessitas. Ex quibus colligere licet eos à rectâ viâ aberrare, qui inutili otio torpent, si desint exteriora opera, quibus proximi necessitatibus serviant. 4º. quia vita activa transit, utpotè quæ sit temporalis; beatitudo verò hic incipit, inquit S. Gregorius hom. 14. in Ezech. ut in caelesti patriâ perficiatur; quia amoris ignis, qui hic ardere inchoat, cum ipsum, quem amat, viderit amplius ignoscit. Unde Christus ad Martham, interprete S. Augustino serm. 104. aliàs 27. de verbis Domini: *Maria meliorem partem elegit, non auferetur ab eâ; à te autem quod elegisti, auferetur, sed bono tuo auferetur, ut quod melius est, detur; auferetur enim à te labor ut quies detur.* Absit ergo à pietate fidelium,*

maximè Clericorum, ut tadio afficiantur, si defint ignorantes, quos doceant: errantes quos reducant; esurientes, quos pascant, ista quidem debita officia suscipit necessitas charitatis, sed otium sanctum quærit charitas veritatis, ut amplius patebit ex sequenti responsione. Itaque.

R. 2°. Inchoata beatitudo vitæ præsentis consistit in Dei contemplatione. Probat; quia beatitudo consistit in operatione omnium perfectissimâ: atqui contemplatio est operatio omnium perfectissima. 1°. versatur circâ summum bonum, estque ejus inchoata possessio, ac proinde maximè delectat. 2°. habet rationem finis, ad quem cæteræ actiones referuntur. 3°. in exitu non auferetur, sed perficietur. Ergo.

Dices 1°. nonnulli vocantur à vitâ contemplativâ ad regimen animarum, quod pertinet ad vitam activam: Ergo vita activa est perfectior, & ratio finis magis ipsi competit, quàm contemplationi.

Nego conseq. quia ex S. Thomâ 2.2. qu. 182. art. adi. tertium, *cùm aliquis à contemplativâ vitâ ad activam vocatur, hoc non fit per modum subtractionis, sed per modum additionis.* Et quidem ad mentem S. Augustini, suprà sic monebat. *Si imponitur (cura animarum) suscipienda est propter charitatis necessitatem; sed nec sit omnino veritatis delectatio deferenda est, ne subtrahatur illa suavitas, & operetur ista necessitas.* Articulo autem quarto docet Angelicus Doctor vitam activam addi contemplativæ, ut ab eâ moveatur & dirigatur. *Ratio enim superior, quæ contemplationi deputatur, comparatur ad inferiorem, quæ deputatur actioni, sicut vir ad mulierem, quæ est per virum regenda, ut Augustinus dicit 12. de Trinitate.*

Dices 2°. vita activa majoris est meriti, quàm contemplativa, juxtà illud S. Gregorii hom. 12.

in Ezech. *nullum sacrificium est Deo magis acceptum, quàm zelus animarum.* Ergo vita activa est melior & præferenda.

Nego antecedens; namque ex S. Gregorio lib. 6. Moral. cap. 28. *magna sunt vita activa merita, sed contemplativa potiora.* Et hom. 3. in Ezech. contemplativa major est merito: quia, ut ratiocinatur S. Thomas art. 2. ejusdem quæstionis, vita contemplativa directè & immediatè pertinet ad dilectionem Dei; activa verò ad dilectionem proximi: atqui quod directè pertinet ad dilectionem Dei, est magis meritorium ex suo genere, quàm quod pertinet ad dilectionem proximi: Ergo vita contemplativa comparatè ad activam, est majoris meriti. Sed si quis utramque conjungat, & igne charitatis succensus, rapiat ad amorem Dei quos potest, hortando, rogando, portando cum mansuetudine, & lenitate, ut loquitur S. Augustinus in Psalm. 33. habet utriusque meritum, nec est sacrificium magis acceptum, quàm si Deo animam tuam offeras per contemplationem, agasque insuper, ut alii simile munus ipsi exhibeant. Hoc docuit Christus suo exemplo, ipsum imitati sunt Apostoli, & qui deinceps sanctitate eminuerunt. *Bonum acquirit gradum* (inquit S. Bernardus serm. 3. de Assumptione Beatae Mariæ) *qui benè ministraverit: fortè meliorem, qui benè vacaverit Deo: optimum autem, qui perfectus est in utroque.*

Dices 3°. beatitudo debet esse continua: atqui contemplatio est admodum rara & brevis, ut docent communiter SS. Patres. *Aliquando*, inquit S. Augustinus lib. 10. Confess. cap. 40. *intromittis me in affectum multum inusitatum introrsus ad nescio quam dulcedinem. . . sed recido in hac arum-
nosa ponderibus, & resorbeor solitis, & teneor, & multum fleo.* S. Gregorius hom. 14. in Ezech. sic

habet: *Furtim & tenuiter anima quiddam attingit de incirconscripto lumine, sed ad semetipsam protinus re-verberata revertitur.* Et S. Bernardus serm. 31. in Cant. in eandem rem scribit: *desiderium cordis ejus tribuetur ei... ex parte tamen, idque ad tempus & tempus modicum. Nam cum vigiliis & observationibus, & multo labore, & imbre lacrymarum quasitus affuerit, subito dum teneri putatur, elabitur: & rursus lacrymanti & insectanti occurrens comprehendi patitur, sed minimè retineri, dum subito iterum quasi è manibus evolat.* Deniquè Innocentius XI. damnavit vanam Quietistarum præsumptionem, quæ docebant contemplationem in hac vitâ posse esse continuam, animamque à sensibus abstractam, & divinitate delibutam non debere è tantâ sublimitate descendere, ad compescendas sensuum ludificationes, & refræandas libidinis insanias utpotè quæ non imputentur in peccatum animæ sic in Deum transformatæ: Ergo.

Distinguo min. Contemplatio est admodum rara & brevis, quoad aliquem specialem actum, Concedo: quoad omnes & singulos actus, quos complectitur, Nego min. In vitâ itaque contemplativâ plures sunt distinguendi actus. Primus est fides, cui justus quantumcunque perfectus semper attendere debet tanquam lucernæ in caliginos à nostrâ peregrinatione lucenti, alioquin facile in fanaticorum somnia & deliria declinaret; scriptum est enim Habac. 2. justus ex fide vivit, Beatus verò exultat in specie: *Nunc quidem,* inquit S. Bernardus serm. 31. in cant. *apparet quibus vult, sed sicuti vult, non sicuti est: non sapiens, non sanctus, non propheta videre illum sicuti est, potest.* Secundus actus, isque præcipuus, est charitatis, quæ juxta S. Thomam 2. 2. qu. 180. art. 7. ad primum, rationem habet primi moventis seu principii & finis in vitâ contemplati-

vā. Finis quidem; quia delectari in Domino, & gustare quā suavis sit, propriè sunt actus charitatis, ad quos ultimò tendit vita contemplativa. Charitas habet etiam rationem primi movēdis & principii, quia ex dictis intentio & desiderium fruendi Deo, est primus ultimi finis effectus, qui in actu ponit omnes animæ facultates & laudabiles habitus; fides enim & ceteræ virtutes sine charitate sunt mortuæ, verbum Dei insipidum, lectio injucunda, oratio languida & frigida, meditatio penè nulla; sed fervor charitatis iis admotus idem præstat, inquit Richardus à sancto Victore lib. 5. de Contemplatione cap. 7. quod ignis suppositus vasi aquā semipleno, nimirum aquam nativo ejus frigore expulso leviorē reddit, ebullientem ad superioris vasis partes effert, ac tandem supereffluere facit. In hunc modum celestis desiderii ardor, cum vehementer exæstuat animam humanam divini amore fervidam, supra semetipsam ad superna contuenda rapit, fidem vivam efficit, mentem ad pias & sanctas cogitationes exacuit determinatque dona Spiritus Sancti, quæ diximus esse charitatis appendices ab eā inseparabiles, scilicet intelligentiam, scientiam, & sapientiam, movet ad proprios actus, qui mirum in modum considerationem juvant vitamque contemplativam perficiunt ac delectant. Namque per intelligentiam anima, Spiritu Sancto specialiter operante, clariùs videt, quā credibilia sint quæ fides obscurè proponit de rebus divinis, & indè ampliùs incitatur, ad illa appetenda. Per scientiam meliùs percipit, quæ fides docet de vanitate rerum creatarum, doletque usque ad lacrymas, quoad meliora contendenti importunè se ingerant, ac sensus demulce ant: sed ejusmodi lacrymæ tam suaviter fluunt ut nu-

merentur inter singularia Spiritûs-Sancti dona, nec Christus dubitaverit pronuntiare beatos, qui cœlesti illo rore perfunduntur, ait enim Mat. 5. *Beati qui lugent.* Deniquè per sapientiam anima gustat quàm suavis sit Dominus, quàm dulcia ejus eloquia, ex quo sapore nascitur ultimus & perfectissimus contemplationis actus, qui est perspicax & liber contuitus animi res divinas degustantis; ut enim ratiocinatur Gerson; Tract. de Monte contemplationis cap. 2. idiota, qui mel gustu percipit, meliùs novit ejus dulcedinem, quàm superbus Philosophus, qui illam non expertus, de ejus naturâ & proprietatibus steriliter disserit. Porro ultimus ille actus est quidem brevis, nec ita frequens; sed actus charitatis potest esse continuus, saltem virtualiter; namque ex S. Augustino ep. 130. aliàs 121. in ipsâ fide, spe, & charitate continuato desiderio semper oramus, ut fusiùs demonstramus tract. de Religione, ubi de oratione continuâ, pag. 463. & sequentibus.

Q. 3°. *In quo actu ex recensitis consistit inchoata formalis beatitudo vite præsens?*

R. 1°. Non consistit in actibus scientiæ acquisite: tùm quia natura humana non accepit ut per seipsam beata esse possit, quemadmodum argumentatur S. Augustinus contrà Manichæos: tùm quia hæc scientia sine charitate inflat, non ædificat: ingurgitat, non confortat, nec satiat ut loquitur S. Bern. serm. 9. in Cantica: tùm quia beatitudo, ex dictis, est quid optimum: scientia autem acquisita minus est bonum, quàm habitus infusi & supernaturales: Ergo.

R. 2°. Neque etiam consistit in actibus donorum Spiritûs-Sancti, scilicèt, intelligentiæ, scientiæ & prudentiæ; quia ex S. Thomâ 1. 2. q. 168. art. 8. virtutes Theologicæ meliores sunt, & præ-

ferendæ donis Spiritûs-Sancti ; perfectiùs est enim veritates divinas , & Deum ipsum immediatè, quamvis obscure, cognoscere, quàm de solâ credibilitate rerum revelatarum habere claritatem. Atqui dona Spiritûs-Sancti versantur circà rationes & motiva, quibus res revelatæ cernuntur credibiles & amabiles. Undè evidentia quæ competit donis , & reddit actus fidei clariores & perfectiores, spectat solum animæ dispositiones, per quas anima fit magis expedita ad credendum, sperandum & amandum, & faciliùs mobilis à Spiritu-Sancto, per ea quippè videt credibilia omnino esse, quæ Deus dixit & promisit, sed illa non attingit, nisi per fidem, spem & charitatem.

R. 3°. Neque in actibus fidei inchoata beatitudo formalis hujus vitæ præcisè consistit, quamvis illos non excludat, sed ipsos supponat. 1°. Quia fides invenitur in peccatoribus : beatos autem esse impios & iniquos, quis vel impius dixerit, inquit S. Augustinus concione primâ in Psal. 118. cum sit malitiæ individua comes miseria ; nam beatitudo & perfectio reciprocantur : atqui peccatum opponitur perfectioni, cum sit defectus : ergo & beatitudini. 2°. Quia fides magis habet rationem laboris quàm præmii, credimus quod non videmus, ut mereamur intelligere : charitas verò ipsa sibi præmium, ipsa sibi merces, fructus ejus sunt gaudium, pax, Gal. 5. Deindè ex Apostolo 1. Cor. 13. Fidei visio succedit, *sive scientia*, inquit, *destruetur ; ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus, cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est*. At charitas nunquam excidit, non evacuatur per gloriæ perfectionem, sed eadem numero manet, ut docet S. Thomas 1. 2. q. 67. art. 6. Quia imperfectio, quæ ei competit in

viâ, est ipsi accidentalis; non est enim de ratione amoris, quod sit imperfectus: nihil autem prohibet, quominus idem numero quod prius ex accidenti fuit imperfectum, postea perfectum evadat; idem enim homo imperfectus in infantiâ crescit, & vir evadit. Sed imperfectio cognitionis est essentialis fidei; definitur enim ab Apostolo, Heb. ii. *argumentum non apparentium*. Unde perspicuum est fidem non posse esse perfectam cognitionem, destruendamque illucescente visione intuitivâ.

R. 4°. Inchoata beatitudo formalis præsentis vitæ in actibus charitatis consistit.

Probatur 1°. ex dictis in præcedenti responsione. 2°. Quia charitas facit simpliciter bonum habentem se; cum *quaritur*, inquit S. Augustinus Enchyrid. cap 117. *utrum quis sit homo bonus, non quaritur quid credat, aut quid speret; sed quid amet*. Et Ep. 167. aliàs 29. *ubi illa plena & perfecta est, nihil ex vitio remanebit. & tantò quis invenitur in peccando minor, quantò in diligendo Deum & proximum major*. 3°. Quia dilectio Dei est actus hujus vitæ perfectissimus: ergo & maximè delectabilis: delectatio enim ex dictis sequitur operationem, ac proinde in dilectione Dei reponenda est inchoata hujus vitæ beatitudo.

Antecedens probatur. Ille actus est omnium perfectissimus, quo plenius & perfectius possidetur summum bonum, & appetitus rationalis magis quiescit, atqui per actus charitatis Deus, qui est summum bonum, plenius & perfectius possidetur, appetitusque rationalis magis delectatur & quiescit, quàm per actus cæterarum virtutum sive Moralium, sive Theologicarum: Ergo.

Minor constat quoad actus virtutum moralium, ut qui versentur circa media & objecta creata: demonstratur verò quoad actus virtutum

Theologicarum, nempe fidei & spei, quæ quidem versantur circa Deum sed longè imperfectiori modo, quàm charitas; namque 1°. spes respicit Deum ut absentem, & ut bonum revera summum, sed obtentu difficile: charitas verò ut præsentem, quia *qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* 1. Jo. 4. 2°. Per fidem assentimur Deo de se loquenti, sed non videmus quæ ab illo audimus, & indè appetitus accenditur desiderio videndi quid sit, & quomodo se habeat quod dicitur: Mens quidem illud, quo potest modo, sibi repræsentat; nam assensus fidei non est sine cognitione: omnis autem cognitio est repræsentatio objecti. Porro mens in hac vitâ non potest sibi repræsentare Deum per propriam speciem, sed per alienam, scilicet per creaturas, per quas tendit ad primam veritatem; sed cum illa habitet lucem inaccessibilem, hæret quasi ad ejus januam, ibique excipitur ab assensu fidei credens vera esse quæ audit, etsi ea capere non possit. In illo autem cognitionis termino incipit dilectio, ut docet S. Thomas 2. 2. qu. 27. art. 4. & omni scientiæ supereminens attingit Deum, ut in se est, eique tanquam summo bono conjungit amantem, *qui plenus est charitate*, inquit S. Augustinus in Psal. 118. *plenus est Deo*, & lib. 15. de Trin. c. 18. *nullum est isto Dei dono excellentius; solum est quod dividit inter filios regni aterni & filios perditionis aternæ. Dantur & alia per Spiritum sanctum munera, sed sine charitate nihil profunt.*

Dices 1°. Proprius actus charitatis in hac vitâ est desiderium videndi Deum, juxta illud Psal. 104. *Quærite faciem ejus semper*: atqui beatitudo non potest esse desiderium; neque enim ille dici potest beatus, qui non habet quod amat, ex S. Augustino lib. de Morib. Eccl. c. 3. cum beatitudo sit fruitio, & quies in summo bono posses-

fo : ergo nullus actus charitatis potest esse beatitudo præsentis vitæ.

Distinguo maj. actus aliquis, isque præcipuus charitatis est desiderium videndi Deum, Conc. unicus, Nego maj. namque ex S. Gregorio Hom. 30. in Evang. *Qui mente integrâ Deum desiderat, perfectò jam habet quem amat; neque enim quisquam posset Deum diligere, si eum quem diligit, non haberet.* Et S. Augustinus in Psal. 104. *Charitas, inquit, invenit Deum per fidem, & eum quarit habere per speciem. Est enim sine fine quarendus, quia sine fine amandus...* Proinde quem quisque diligit, etiam cum eum videt sine fastidio, semper vult esse præsentem, hoc est semper quarit eum esse præsentem... ut non huic inquisitioni, quâ significatur amor, fidem præstet inventio, sed amore crescente, inquisitio crescat inventi. Porro ex eodem S. Doctore in Psal. 76. *Charitas sine gaudio esse non potest; scriptum est enim Gal. 5. Fructus Spiritûs est gaudium, pax, &c. Gaudes de auro tuo; de cuppâ tuâ plenâ & non gauderes Deo plenus?*

Dices 2°. fides se habet ad virtutes Theologicas, sicut prudentia ad virtutes Morales: atqui prudentia est perfectior virtutibus moralibus, quas dirigit: ergo & fides charitate, cui lucem præstat.

Nego maj. namque ex S. Thomâ 1. 2. q. 66. art 6. ad prim. *Prudentia moderatur motus appetitivos ad morales virtutes pertinentes; sed fides non moderatur motum appetitivum tendentem in Deum, qui pertinet ad virtutes Theologicas, sed solum ostendit objectum; motus autem appetitivus in objectum excedit cognitionem humanam, secundum illud ad Ephes. 3. supereminentem scientiæ charitatem Christi.*

Instabis: beatitudo formalis vitæ futuræ consistit in operatione intellectûs, utpotè facultatis præstantissimæ: ergo inchoata beatitudo vitæ præsentis in actibus fidei, quæ est virtus intelle-

ctualis, ac proinde præstantior virtutibus appetitivæ facultatis.

Nego conseq. quia ad beatitudinem satis non est quòd actus sit præstantissimæ facultatis nisi ipse sit perfectus, habeatque rationem finis, in quo appetitus quiescat: atqui actus fidei informis, ut aiunt, hoc est, charitate destituta, adeò est imperfectus, ut nequidem ad perfectionem virtutis pertingat ex S. Thomâ 2. 2. qu. 4. a. 5. Nedum appetitum satiet, quin illum magis accendit desiderio videndi ea quæ dicuntur. Contrà verò actus charitatis est maxima hominis perfectio, quam in hac vitâ consequi possit: habet rationem ultimi finis; cum sit inchoata Dei possessio & fructio; qui enim manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo; *totum habet*, inquit S. Augustinus Tract. 7. in Joan. *qui habet charitatem*; quæcunque enim verè bona sunt, ab illâ fluunt tanquam à radice: sine illâ fides & spes mortuæ sunt, & per illam duntaxat vivunt: sine illâ nulla in homine vera prudentia, nulla virtus moralis infusa & supernaturalis: ipsâ adveniente, sequuntur omnes virtutes, & Spiritûs Sancti dona tanquam ejus proprietates, *sit in te charitas*, inquit S. Augustinus Con. 27. in Psal. 118. *& necesse est plenitudo scientia consequatur*, quia charitas non est sine dono intelligentiæ, scientiæ & sapientiæ. Et in Psal. 149. *Quisquis habet charitatem conscientiam suam attendat, & ibi videt Deum*: nec tantùm videt, sed & gustat quàm suavis sit Dominus, undè identidem exclamare cogitur cum Prophetâ Psal. 30. *quàm magna multitudo dulcedinis tuæ!* Magna sanè ac prorsus ineffabilis illa ferventis charitatis suavitas: ut quæ omnes peccati illecebras inanes reddat, nullâ adversitatis amaritudine turbetur, *superabundo gaudio in omni tribulatione nostrâ*, inquit Apo-

stolus 2. Cor. 7. *Quapropter in nullis scripturis aliud (præter charitatem) inquiratis*, Augustinus in Psal. 140.

Urgebis: fidei succedit visio intuitiva tanquam ejus præmium & merces: ergo fides est inchoata hujus vitæ beatitudo.

Distinguo ant. quoad priorem ejus partem: succedit, sicut dies succedit nocti, quam expellit, Conc. succedit sicut clara lux auroræ, quam perficit, Nego ant. evacuatur enim fides, adveniente visione beatificâ, charitas verò perficitur.

Distinguo etiam alteram partem antecedentis, visio intuitiva est præmium & merces fidei formata, ut aiunt, hoc est, fidei quæ per dilectionem operatur, Concedo: fidei informis & charitate destitutæ, Nego ant. nam ex S. Thomâ 1. 2. q. 114. a. 4. *Meritum vitæ æternæ primò pertinet ad charitatem, ad alias verò virtutes secundariò, secundùm quod earum actus à charitate imperantur.* scriptum quippè est Jac. 1º. *cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.*

Sit ergo charitas primum movens in moribus, prima in intentione, præsit nostris consiliis & deliberationibus, applicet ad opus, & omnia ex ejus fiant imperio; quia est totius moralis disciplinæ finis, juxta illud Apostoli 1. Tim. 1. *finis autem præcepti est charitas*, & Psal. 72. *mihi autem adharere Deo bonum est.* addit S. Augustinus, *hoc est totum bonum*, ac proindè vera beatitudo: *quia qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*, 1. Joan. 4.

Ergo mirare mentis humanæ depravationem in quibusdam Modernis Theologis qui eò sunt progressi, ut docuerint, 1º. hominem non teneri amare ultimum finem neque in principio, neque in decursu vitæ mortalis. 2º. Præceptum

noris Dei per se tantum obligare in articulo mortis. 3°. Præceptum affirmativum amoris Dei & proximi non esse speciale, sed generale, cui et aliorum præceptorum adimpletionem satisficit. Quid enim rationi magis repugnans, quam remedia assumere, & finem non intendere, v. g. ugnare sine desiderio victoriæ, remedia adhibere, neglectâ sanitate? Sed quid impium maioris quam docere creaturam non teneri amare aut Creatorem, filium patrem, servum dominum beneficium, captivum redemptorem? Quæ Clerus Gallicanus anno 1700. meritò damnavit ejusmodi propositiones, primam ut hæreticam, secundam & tertiam ut scandalosas, erroneas, impias, atque Evangelicæ legis spiritum extinguentes: præiverant Alexander VIII. anno 1690. Innocentius XI. anno 1679. & Academia Parisiensis anno 1665.

CAPUT IV.

De merito Actuum humanorum.

AGITUR hîc duntaxat de actibus bonis; constat enim apud omnes, etiam infideles, actus moraliter malos non mereri nisi pœnam. sed gravis est controversia Catholicos inter & heterodoxos, circa actus bonos, utrum scilicet præmiis sint digni ac meritorii.

Pelagiani contendunt actus bonos viribus naturæ elicitos esse meritorios vitæ æternæ, contra quem errorem acriter pugnavimus Tract. præcedenti de Gratiâ, & iterum nobis pugnandum erit, ubi de conditionibus ad meritum requisitis.

Lutheranis verò & Calvinistis nomen meriti idèò exosum est, ut Calvinus l. 3. Instit. cap 15.

parag. 2. & sequentibus, audeat scribere Veteres Patres pessimè consuluisse fidei sinceritati, dùm usi sunt vocabulis meriti & mercedis. Sed vel ipsum Spiritum Sanctum reprehendat, qui in Scripturis sanctis vocabula illa usurpat, ut Mat. 5. v. 12. *merces vestra copiosa est in cœlis*: vel, quod æquius est, fateatur sæpessimè consuluisse sectæ Calvinianæ, dùm scripsit illam esse contrariam veterum Patrum Traditioni. Hinc Sectatores ejus in hâc parte illum deferunt, agnoscuntque bona justorum opera meritoria esse, non quidem vitæ æternæ ad quam per solam fidem perveniri contendunt, sed alicujus præmii temporalis etiam spiritualis: idque non ex dignitate operum, quæ secundùm ipsos sunt vera peccata, sed ex indulgentiâ Dei tementis eorum fœditatem.

Ut autem radicitus evellatur ejusmodi perniciosus error, operæ præmium est advertere Novatores duobus niti principiis iisque falsissimis. 1°. docent actus Spiritu Christi inspirante, & movente elicitos infici concupiscentiâ, & privati amoris fœditate, ac proindè vera esse peccata, in reprobis quidem mortalia, in prædestinatis verò venialia. Venialia autem dicunt, non eo sensu, quo Catholici venialia vocant peccata, levia; hanc enim divisionem peccatorum in gravia & levia ejiciunt, contenduntque nullum esse peccatum, quod non mereatur damnationem æternam; sed dicunt venialia esse in electis sacrilegia, homicidia, & gravissima quæque, quatenus Deus illa non imputat prædestinatis: verbum verò otiosum, mendacium jocosum, & cætera leviora in reprobis esse mortalia, & pœnis æternis vindicanda. 2°. definiunt non sine injuriâ Christi meritum aliquod tribui bonis operibus ex gratiâ elicitis; quia si opera nostra essent alicujus meriti, in iis confidere liceret: atqui

DE ACTIBUS HUMANIS. 115
nnis nostra fiducia in meritis Christi est collo-
anda. Ergo. Hinc Calvinus lib. 3. instit. cap. 2.
paraphrasi ultimo tragicè exagitat Magistrum
sententiarum, ex eo quod scripserit spem in no-
bis gigni ex gratiâ Dei, & meritis præcedenti-
bus; *Deus, inquit, non immeritò tales bestias excre-
ur. O Magistrum talibus discipulis dignum, quales in-
imis tabularum scholis nactus est!*

Quamobrem nobis inquirendum est. 1°. utrùm
opera ex gratiâ elicitâ, sint verè bona? 2°. utrùm
sint meritoria? 3°. an sit honestum operari intui-
u mercedis æternæ? 4°. an liceat in bonis operi-
bus fiduciam ponere? 5°. quotuplex sit meri-
tum? 6°. quot requirantur conditiones ad meri-
tum? 7°. quænam cadant sub meritum de con-
signo? 8°. quæ sub meritum de congruo?

PARAGRAPHUS I.

Utrùm opera ex gratiâ elicitâ, sint verè bona?

R. DE fide est opera ex gratiâ elicitâ, sive
ante, sive post justificationem, verè
esse bona, nec dici posse peccata. Ita definiit
Concil. Trident. sess. 6. can. 7. *Si quis dixerit
opera omnia, quæ ante justificationem sunt, quâcunque
ratione facta sint, verè esse peccata, vel odium Dei me-
reri . . . anathema sit.* Et can. 25. *Si quis in quolibet
bono opere justum saltem venialiter peccare dixerit aut
(quod intolerabilius est) mortaliter; atque idèd pœnas
æternas mereri, tantùmque ob id non damnari: quia
Deus ea opera non imputet ad damnationem, anathe-
ma sit.*

Probatur 1°. ex Scriptura, Job. cap. 1. & 2. di-
citur vir rectus, simplex, ac timens Deum, & re-
cedens à malo, nec in omnibus, quæ ipsi accide-
runt, peccasse labiis suis, in quem locum sic scribit

S. Gregorius lib. 2. Moral. cap. 8. *Si in sermonibus suis dicimus Job deliquisse, Deum (quod sentire nefas) dicimus in suâ propositione victoriam perdidisse.* Matth. 7. *Videant opera vestra bona* Luc. 7. *Laudatur peccatricis pœnitentia, remittuntur ei peccata multa, (ait Christus) quoniam dilexit multum.*

Probatur 2º. ex Patribus. S. Hieronymus l. 3. contra Pelagianos, *hoc nos dicimus, inquit, posse hominem non peccare, si velit, quandiu intentus est animus.* S. Augustinus l. de bono conjugii cap. 6. sic habet: *Conjugalis concubitus generandi gratia, non habet culpam; concupiscentia verò satianda, sed tamen cum conjugē, venialem habet culpam; adulterium verò, siue fornicatio libidinem habet culpam.* Mitto alios textus parag. sequenti laudandos.

Probatur 3º. ratione duplici. Prima, si omnia bona opera essent peccata, vera esset ista argumentatio: nullum peccatum est faciendum: atqui omnia bona opera sunt peccata: ergo nulla bona opera sunt facienda, Deus non est amandus nec colendus, non est tribuenda eleemosyna. Secunda, si actus ex gratiâ elicitī essent peccata, id certē oriretur vel ex innatâ concupiscentiâ, vel ex defectu charitatis intensioris, vel ex admixtione peccati venialis; adversarii quippē aliud non proferunt adversus bona opera: atqui nihil horum vitiat actus supernaturales.

Non primum; quia, ex dicendis ubi de peccatis primi concupiscentiæ motus, quibus resistitur, peccata non sunt; nullum quippē est peccatum, quod non sit voluntarium.

Non secundum; quod enim minùs ferveat charitas in viâ, quàm in patriâ, peccatum non est, sed defectus, ut docet S. Augustinus lib. de Spiritu & Litterâ cap. ultimo. *Neque enim inquit, si esse nondum potest tanta dilecti Dei, quanta illi cognitioni plena, perfectæque debetur, jam culpa deputandum est.*

Non tertium; nam ex S. Hieronymo cit. lib. contra Pelagianos, *qui cautus est, & timidus, test ad tempus vitare peccatum.*

Dices 1°. Eccle. 7. *non est . . . homo justus . . . si faciat bonum, & non peccet.* Isaïæ 64. *facti sumus ut immundus omnes nos, & quasi pannus menstruata universa justitia nostra: ergo omnia opera istra motibus concupiscentiæ, & privato amoris sunt inquinata.*

Nego consequ. namque 1°. non dicit sapiens; omnem justum in singulis actibus cadere, imò Job. 25. asserit eum aliquando surgere, *sepius im cadet justus, & resurgit.* 2°. Loquitur Isaïas nomine Civitatis Jerosolymitanæ, in quâ plus erant impii, propter quos Civitas hostibus erat tradenda; ait enim, *non est qui invocet nomen tuum, qui consurgat, & teneat te.* Deindè justitiæ, quibus est sermo, sunt interprete S. Hieronymo, ceremoniæ, sacrificia, & alia legis exteriora opera, quibus Judæi Idololatrarum & peccatores impænitentes Deum placare contendebant, cum tamen Deus illa rejiceret propter offerentium corruptos mores, *incensum abominabile est mihi . . . sabbatum & festivitates alias non scio.* Isaïæ 1.

Instabis; Matth. 6. omnibus præscribitur hæc laudandi forma, *sanctificetur nomen tuum . . . fiat voluntas tua;* undè sic argumentatur Lutherus; petimus quod non habemus, ut nomen Dei sanctificetur in nobis, ejusque voluntas fiat: ergo nobis polluitur nomen Dei, & ejus voluntati sumus rebelles.

R. 1°. Retorquendo argumentum contra Lutherum: Christus non jubet nos petere quod inquam sumus impetraturi: ergo per orationes poscimus à Deo obtinere, ut sanctificemus nomen ejus; impleamusque ejus voluntatem.

R. 2°. Peccatores per quos nomen Dei blasphematur petunt quod nullatenus habent; petunt iusti, ut perseverent in eo, quod jam habent, & perficiatur in eis quod acceperunt.

Dices 2°. constans est ex SS. Patrum doctrinâ, omnia iustorum opera esse vitiosa; sic enim habet S. Hieronymus Dialogo 1. contra Pelagianos, *tunc ergo iusti sumus, quando nos peccatores fatemur, & iustitia nostra non ex proprio merito, sed ex Dei misericordiâ consistit.* S. Augustinus Ep. 167. aliâs 29. *illud, inquit, quod minus est (charitatis) ... ex vitio: ex quo vitio non est ... qui faciat bonum & non peccet.* Et lib. 9. Confess. c. 13. *va etiam laudabili vita hominum, si remotâ misericordiâ discusias eam.* S. Gregorius lib. 9. Mor. c. 1. sic de Jobo scribit. *Sanctus vir quia omne virtutis nostra meritum esse vitium conspicit, si ab aeterno arbitrio districtè judicetur, subiungit, &c.* Deniquè S. Bernardus Serm. 5. de verbis Isaïæ ait, *nostra ... si quæ est; humilis iustitia, recta forsitan, sed non pura, nisi fortè meliores nos esse credimus, quàm patres nostros qui non minus veraciter, quam humiliter aiebant, omnes iustitiæ nostræ tanquam pannus menstruæ mulieris. Quomodo enim pura iustitia, ubi adhuc non potest culpa deesse?* Ergo omnia bona opera sunt peccato infecta.

Nego antecedens. Nam laudati Patres per iustitiam 1°. non intelligunt unum aut alterum opus, sed totam vivendi rationem, quâ homo denominatur iustus; quæ cum admixta habeat multa peccata venialia, iusti indigent Dei misericordiâ, & ad pœnitentiæ remedia semper confugere debent. Hanc esse mentem SS. Hieronymi & Augustini, patet ex laudatis eorum textibus in confirmationem nostræ sententiæ, quæ est Catholica. 2°. docent ex vitio esse, quod minor sit nostra iustitia; quia quando concupiscen-

ia consensum sive perfectum, sive imperfectum nobis extorquet, culpa nostra est. S. Gregorius iudato cap. 1. loquitur de iustitiâ, in qua condimus quasi ex nobis sit, sic enim scribit, *quis se auctori bonorum comparat, bono se, quod acceruat, privat; qui enim accepta bona sibi arrogat suis intra Deum donis pugnatis; sanctus autem vir, quia omne virtutis nostra meritum esse vitium conspicit, si ab eterno arbitrio iudicetur, rectè subjungit, qui voluerit contendere cum eo non poterit ei respondere unum pro ille: cum Deo autem contendere, est non ei, sed sibi gloriam sua actionis tribuere.*

PARAGRAPHUS II.

Utrum bona opera gratia auxilio elicita sint meritoria?

R. **D**E hoc est esse meritoria; sic enim definit Concilium Tridentinum sess. 6. can. 32. *Si quis dixerit, hominis iustificati bona opera ita esse dona Dei ut non sint etiam bona ipsius iustificati merita . . . anathema sit.*

Probatur 1°. ex Scripturâ, Matth. 5. *Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis: & cap. 2. venite benedicti Patris mei, possidete . . . Regnum, &c. esurivi enim, & dedistis mihi manducare. Rom. 2. reddet unicuique secundum opera ejus, iis qui sem, qui secundum patientiam boni operis gloriam . . . & incorruptionem quarunt, vitam aeternam. 2. ad Tim. 4. bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illâ die iustus iudex.*

Probatur 2°. ex Patribus; S. Cyprianus l. de unitate Ecclesiæ ait, *præceptis ejus (Dei) obtemperandum est, ut accipiant merita nostra mercedem.* sanctus Basilius l. de Spiritu Sancto cap. 24. sic scribit, *homo ex operibus iustitiæ salvatur* S. Chryso-

stomus Hom. 4. de Lazaro, *si justus est Deus, inquit, & illis reddet pro meritis, id est bonis & malis.* S. Hilarius, *de nostro est beata illa aternitas promerenda.* S. Ambrosius l. 1. de officiis cap. 15. *non-ne evidens est meritorium aut premia, aut supplicia manere post mortem?* S. Augustinus ep. 194. aliàs 105. ad Sixtum, *nulla-ne sunt merita justorum? sunt planè, quia justi sunt; sed ut justi fierent, merita non fuerunt...* Sicut merito peccati tanquam stipendium redditur mors, ita merito justitia tanquam stipendium vita aterna. S. Bernardus Serm. 68. in Cant. *merita habere cures, habita... data noveris, perniciofa paupertas, penuria meritorum.*

Dices 1°. Rom. 6. *habetur, gratia autem Dei vita aterna: & Psal. 102. qui coronat te in misericordiâ & miserationibus.* Unde S. Augustinus concione 2. in Psal. 70. sic scribit: *Cum premium venerit, sua dona coronabit; & S. Bernardus Serm. 1. de Annunciatione, neque, inquit, talia sunt hominum merita, ut propterea vita aterna debeatur ex juve, aut Deus injuriam aliquam faciat, nisi eam donaret: ergo.*

Distinguo ant. vita aterna est gratia, & misratio, quatenus Deus gratuito ad eam eligit, vocat, & auxiliis efficacibus, aliàs indebitis, perducit, Conc. est gratia & misratio duntaxat, nullamque habet rationem mercedis, aut pramii, quasi eâ mercede digna non sint bona justorum opera, Nego ant. & quidem juxta interpretationem S. Augustini lib. de Corrupt. & Grat. cap 15. in quo sic habet: *Vita aterna, quam certum est bonis operibus debitam reddi, à tanto Apostolo gratia Dei dicitur, cum gratia non operibus reddatur, sed gratis detur: sine ullâ dubitatione consistendum est idèò gratiam vitam aternam vocari, quia his meritis redditur, qua gratia contulit homini.*

Instabis 1°. ex Apostolo Rom. 8. *non sunt condigna passionibus*

*passiones hujus temporis , ad futuram gloriam quæ re-
velabitur in nobis : Ergo.*

Distinguo antecedens : non sunt condignæ, si secundum entitatem, & veluti materialiter spectentur, Concedo : si secundum virtutem & influxum Christi capitis nostri, per quem voluntariè sustinentur, Nego antecedens. Sic Passio Christi v. g. secundum entitatem spectata similis est passioni plurium Martyrum, qui per crucis tormentum, & alia atrocissima supplicia consummati sunt, nec sub illo respectu condigna fuit exaltatione, quæ subsecuta est. Sed si spectetur secundum valorem & dignitatem personæ, quæ facta est obediens usque ad mortem, meritum ejus, præmium infinitè excedit. Porro Christus vivit in Justis tanquam caput in membris, illos movet & regit per communicationem vii spiritus, qui fit in eis fons aquæ salientis in vitam æternam, ut dicitur Joan. 4. Nimirum qua fontis in canali compressa ascendit ad altitudinem sui principii, seu scaturiginis : atqui spiritus-sanctus est Deus & vita æterna, ad quam ordinat & dirigit actiones justorum : ergo cum non deficiat in suis consiliis & operationibus, ubi non est quin illas actiones ad tantum præmium promoveat.

Confirmatur : semen quercus secundum entitatem & materiam spectatum non habet proportionem cum procerâ quercu, virtute tamen continet illam ; cum illam producat. Sic in moralibus, qui brevi tempore insignem victoriam relict, ex quâ salus Reipublicæ pendebat, omnium judicio meritus est illustriores Reipublicæ dignitates, quamvis ejus actio materialiter spectata non sit cum illis conferenda.

Instabis 2°. Lucæ 17. ait Christus, *cum fecerint omnia . . dicite , servi inutiles sumus : Ergo.*

Nego consequ. Ideò enim servos inutiles nos existimare debemus, 1º. quia nihil utilitatis per nostra bona opera Deo conferimus; 2º. quia cum naturâ Dei servi simus, potest quidquid libuerit præcipere, etiam nullâ propositâ mercedis spe. Hinc S. Augustinus Serm. 163. aliàs 3. de verbis Apostoli, sic exclamat: *ô magna bonitas Dei! cui pro conditione reddere debeamus obsequium, utpotè servi Domino, amicitiasim præmia nobis repromittit, ut à nobis obsequia debita servitutis extorqueat.* Præterea advertit S. Chrysostomus, Christum Dominum non dixisse nos inutiles servos esse, cum omnia præcepta perfecimus; sed jussisse, ut id dicamus ad cavendam superbiam.

• Dices 2º. S. Augustinus Ser. 164. aliàs 15. de verbis Apostoli in illud Psalmi, *pro nihilo facies illos*, sic scribit: *Nihil invenis undè salves.* Et S. Bernardus cit. Serm. 15. in Psal. *Qui habitat: totum*, inquit, *hominis meritum est, si totam spem suam ponat in eo, qui totum hominem salvum facit: Ergo.*

Nego consequ. Hæc enim & similia intelligenda sunt eo sensu, quo laudata scripturæ loca, scilicet vitam æternam jure non dari meritis, quia merita nostra supponunt gratiam, & gratuitam Dei promissionem: Deus quippè bona opera poterat à nobis exigere absque ullâ mercedis pollicitatione, quæ S. Augustinus fusiùs explicat l. de Grat. & lib. arbit. c. 6. 7. & 8. & nos infrà demonstrabimus, ubi de conditionibus meriti.

Dices 3º. non potest sine Christi injuriâ aliquid tribui meritis nostris; quia videremur partiri cum ipso gloriam, dum salutem nostram partim ad ejus merita, partim ad nostra referremus: Ergo.

Nego antecedens, & ejus confirmationem. Merita quippè nostra sunt ejus dona, cum ipse in nobis operetur velle & perficere, ac proindè

non in nobis, sed in ipso solo gloriamur.

Confirmatur responsio. Hoc Christus Salvator est in ordine gratiæ & morum, quod Deus Creator est in ordine naturæ: atqui Deus in eo manifestat suam omnipotentiam, & infinitam virtutem, nedum insufficientem ostendat, quod causis secundis efficaciam tribuat: ergo à pari gloria Christi, & infinita vis passionis ejus in eo maxime elucet, quod non solum sibi, sed & nobis fit merendi principium.

Ergo inquires, sicut Christus dicitur in nobis operari, rectè etiam diceretur in nobis mereri.

Nego sequelam; quia Christus expleto redemptionis opere, non est in statu merendi, cum non sit amplius viator, sed ex omni parte comprehensor. Itaque jam in nobis non meretur, quia per Passionem suam omnia nobis promeritus est; sed nobis applicat Passionis suæ merita, & est in nobis principium bene operandi & merendi.

PARAGRAPHUS III.

Utrum honestum sit operari intuitu mercedis aternæ?

DE fide est id licitum esse & honestum; ita enim definiit Concilium Tridentinum sess. 6. can. 31. *Si quis dixerit, justificatum peccare, dum intuitu aternæ mercedis bene operatur, anathema sit,*

Probatur 1º. ex Scripturâ Psal. 118. *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum propter retributionem.* Matth. 6. *Quærite ergo primum regnum Dei, & justitiam ejus.* Luc. 16. *Facite vobis amicos de mammonâ iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.*

Probatur 2º. ex S. Augustino in Psal. 120. *quid & inquit, nesciat sinistra, quid faciat dextera*

tua? id est, quando facis opus bonum, propter vitam æternam fac; nam si opus bonum propterea feceris in terrâ, ut terrena tibi in cibum Deus tribuat, scit sinistra tua, quid faciat dextera tua; miscuisti sinistram dextera tua. Noli facere nisi propter vitam æternam: hoc fac, & ideò securus facias; hoc enim mandavit Deus.

Probatur 3°. ratione: cuilibet operanti licet intendere finem, pharmacum videlicet sumere intuitu sanitatis, decertare propter victoriam: atqui finis bonorum operum supernaturalium, est vita æterna: Ergo.

Dices: mercenarium est intueri mercedem: atqui Christus damnat mercenarios, Joan. 10. & S. Thomas 2. 2. q. 19. art. 4. ad. 3. docet amorem mercenarium cum vera charitate non posse subsistere: Ergo.

Distinguo maj. Mercenarium est intueri mercedem tanquàm finem principalem, ita ut nisi propositâ mercede quis injunctum opus non perficeret, Concedo: tanquàm finem secundarium, Nego majorem.

Porro justus ita affectus est, ut Deo imperanti obsequeretur, etiamsi mercedem non proponeret.

Instabis 1°. sordidum & servile est operari propter mercedem: Ergo.

Distinguo antecedens: propter mercedem ipso opere viliorē, v. g. evangelizare propter bona temporalia, Concedo: propter mercedem, ad quam naturaliter ipsum opus tendit, scilicet beatitudinem, Nego antecedens.

Instabis 2°. Deus debet diligi amore amicitia, non concupiscentia, undè S. Bernardus l. de diligendo Deo, *non sine premio diligitur Deus, etsi absque premii intuitu diligendus sit*: Ergo.

Distinguo antecedens: Deus non debet diligi

amore concupiscentiæ non referibili ad amorem
amicitiæ, quemadmodum concupiscimus ali-
menta, Concedo: referibili, Nego antecedens.
Deus enim spe & charitate amatur; spes autem
est amor concupiscentiæ: charitas verò amor
amicitiæ, ad quem spes introducit, in quantum,
inquit S. Thomas 2. 2. qu. 17. a. 8. *aliquis sperans*
remunerari à Deo accenditur ad amandum Deum: &
Idè in viâ generationis spes est prior charitate. Vera
quidem est S. Bernardi sententia, Deum absque
præmii intuitu esse diligendum; & ita charitate
diligitur: sed charitas non excludit amorem
spei, seu concupiscentiæ, imò illum perficit,
quia, ut docet S. Thomas loco cit. *de amicis ma-*
ximè speramus.

PARAGRAPHUS IV.

Utrum liceat fiduciam ponere in propriis meritis?

NOTA 1°. fiduciam nihil aliud esse, quàm
spem perfectam, ex S. Thomâ 2. 2. quæst.
129. art. 6.

Nota 2°. aliud esse fiduciam nasci ex bonis
operibus, aliud fiduciam ponere in bonis ope-
ribus. Fiduciam ponit in bonis operibus, qui
ea intuetur, ac numerat, atque ex iis confidit,
quemadmodum Apostolus dùm scriberet 2. ad
Timoth. cap. 4. *bonum certamen certavi, cursum con-*
summavi, fidem servavi in reliquo reposita est mihi co-
rona justitiæ. Sed quamvis ignoremus an opera
nostra sint in Deo facta, propterea quæ in iis non
confidamus: attamen ex iis fiducia nasci potest;
quia Spiritus-Sanctus, qui habitat in justis, &
per quem benè operantur, ex Apostolo Rom. 8.
reddit testimonium spiritui eorum, quòd sint
filii Dei; datque illis fiduciam clamandi, *Abba,*

Pater. Sic Job. etiam si diceret c. 9. *verebar omnia opera mea*, nihilominus ex bonis operibus cor ejus ita paratum erat sperare in Domino, ut nullâ adversitate commoveretur ejus fiducia, *etiam si occiderit me*, inquit cap. 13. *sperabo in ipso*. His observatis, ad propositam quæstionem.

R. 1°. Ex bonis operibus nascitur fiducia in Deum.

Probatur 1°. Ex Scripturâ. Tobix 4. *Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam*. Rom. 5. *Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem*. 1. ad Tim. 3. *qui enim benè ministraverint, gradum bonum sibi acquirunt, & multam fiduciam in fide, quæ est in Christo Jesu*. 1. Jo. 3. *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum*.

Probatur 2°. ex sanctis Patribus. S. Cyprianus tract. de eleemosynâ, *præclara & divina res*, inquit, *salutaris operatio, solatium grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium*.

S. Chrysostomus hom. 2. in 2. ad Cor. ait: *Optamus ut ex benefactis habeas fiduciam*. Et hom. 15. operis imperfecti: *sicut oleum accendit lumen, ita & bona opera excitant fidem cordis, & dant confidentiam animæ*. S. Augustinus Præfat. in Psal. 31. *Ille sperat, qui bonam conscientiam gerit: ut ergo speret regnum & credat, operetur*.

Probatur 3°. ratione. 1°. Ex bonis operibus nascitur bona conscientia, sicut ex malis mala: atqui ex bonâ conscientia nascitur fiducia: Ergo. 2°. Actus boni virtutes generant ac perficiunt: Ergo spes, quæ est virtus Theologica, ex bonis operibus crescit, ac perficitur.

R. 2°. Absolutè potest poni fiducia in operibus verè bonis: in praxi tamen multis de causis non est ponenda.

Prima pars probatur 1°. ex Scripturâ lib. 2.

Esdrae cap. 5. ait Nehemias vir sanctus : *Memento mei, Deus meus, in bonum, secundum omnia, quae feci populo huic.* Psal. 17. David ex multâ fiduciâ dicit, *Retribuât mihi Dominus secundum justitiam meam.* Et Apostolus c. 4. 2. ad Timoth. *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, in reliquo reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex.*

Probatur 2°. ratione; quia fidelis est Deus in promissis suis. Ergo qui conscius est se perfecisse ea, pro quibus Deus pollicitus est mercedem, potest fidenter dicere, juxta S. Augustinum, *feci quod jussisti, imple quod promisisti.*

Secunda pars, nempè multis de causis fiduciam in bonis operibus non esse ponendam.

Probatur 1°. ex auctoritate Ecclesiae, quae hanc orandi formam nobis praescribit, *Deus, qui conspicis, quia ex nullâ nostrâ actione confidimus.*

Probatur 2°. multiplici ratione. Prima, quia *nescit homo utrum amore, an odio dignus sit,* Eccl. 6. Secunda, quia nobis non constat an opera nostra sint in Deo facta, & ex rectâ intentione procedant; namque *pravum est cor omnium & inscrutabile; quis cognoscet illud?* ait Dominus Jeremiae cap. 17. & S. Gregorius, *sape opus nostrum causa est damnationis; quod putatur esse profectus virtutis.* Tertia, quia nullum opus est meritorium, ex dicendis, nisi sit supernaturale, & à Spiritu-Sancto movente: atqui ex dictis Tract. de Gratiâ, nullus absque speciali Dei revelatione certò scire potest, an Spiritu Dei moveatur: Ergo. Quarta, quia tam frequentes sunt nostri lapsus, ut veniam petere videatur tota nostra justitia, meritòque timere debeamus, ne Deus nos projiciat à facie suâ, & Spiritum-Sanctum suum auferat à nobis, ac retrahat auxilia efficacia, sine quibus nemo perseverat. Quinta, quia periculum est,

ne ex bonis operibus inflemur, gloriemurque in nobis, sicut Phariseus Luc. 18. namque ex sancto Chrysostomo hom. 3. in illud, *elevatum est cor ejus* (Oziæ) 2. Paral. c. 26. *nihil perinde gignit superbiam, ut bona conscientia, nisi advigilemus.* Unde & Christus sciens quod post benefacta nos hic morbus adurit, dicebat discipulis, cum feceritis omnia, dicite, quia servi inutiles sumus. Quando nihil arbitramur operatos egregium, amplius etiam ob talem meremur affectum, quam propter opera ipsa, quæ fecimus. Minimum itaque de se sensisse tam magnum est, quam magnas res fecisse. Et S. Bernardus Serm. 68. in Cant. *Habet merita (Ecclesia) sed ad promerendum, non ad præsumendum. Ipsum non præsumere, nonne promereri est? Ergo eò præsumit securius, quò non præsumit.*

Atque ex his responsionibus facillè conciliantur, qui inter se pugnare videntur textus, tum Scripturæ, tum SS. Patrum, ubi sermo est de merito & fiduciâ bonorum operum.

PARAGRAPHUS V.

Quotuplex sit meritum?

R. DUPLEX, aliud de condigno, aliud de congruo. Meritum de condigno necessàriò præsupponit gratiam sanctificantem, estque iustorum proprium: meritum verò de congruo nonnunquam justificationem præcedit, estque commune iustis & peccatoribus, qui ad justificationem disponuntur; nam iustus gratiam alteri mereri potest de congruo, ut infra dicetur, & bona opera peccatoris pœnitentis sunt meritoria de congruo. Ita Theologi communiter, paucis exceptis, ut Durando, & Soro.

Ac 1º. quidem Durandus in 2. dist. 27. qu. 2.

contendit nullum posse esse in creaturâ condignum meritum, quia Deus non potest illi constitui ita debitor, ut nisi mercedem redderet, injustus foret.

Sotus verò lib. 2. de naturâ & gratiâ capitulo 4. probat ex S. Augustino nullum ante justificationem agnoscendum meritum. Sic enim habet. S. Doctor epist. 186. aliàs 106. *Si aliquid boni operatur homo, ut gratiam mereatur, non ei merces imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Si autem credit in eum, qui justificat impium, ut deputetur fides ejus ad justitiam, profectò antequam gratiâ justificetur impius, quid est, nisi impius?* Deindè S. Thomas, qui 1. 2. qu. 104. art. 6. concesserat justum alteri mereri posse de congruo primam gratiam, negat art. 7. posse similiter sibi mereri reparationem post lapsum, *desiderium*, inquit in responsione ad primum, *quo quis desiderat reparationem post lapsum, justum dicitur, & similiter oratio: quia tendit ad justitiam; non tamen ita quòd justitiæ innitatur per modum meriti, sed solum misericordiæ.* Et ratio est, quia qui meretur, acquirit jus ad id quod meretur: atqui peccator nullum habet jus ad gratiam sanctificantem, & remissionem peccatorum; aliàs esset ei debita.

Confirmatur Durandi simul & Soti sententia ex Concilio Tridentino; namque Patres can. 32. sess. 6. simpliciter docent hominis justificati bona opera ita esse dona Dei, ut sint etiam bona ipsius justificati merita; de condigno autem nihil prorsus. Et can. 7. cavent dicere opera, quibus peccatores disponuntur ad justitiam esse meritoria. Sed satis ipsis est definire non esse peccata. Ergo ex Concilio Tridentino nec bona justorum opera sunt meritoria de condigno, nec pœnitentium de congruo. Nihilominus.

Probatur utrumque membrum allatæ divisio-

nis, ac primò quidem contrà Durandum, quòd in justis benè operantibus agnoscendum sit meritum de condigno; quia ad meritum de condigno necesse non est, quemadmodum supponit Durandus, ut debeatur merces, seu præmium ex strictâ justitiâ; sed satis est, quòd opus proportionem habeat ad mercedem, & intercedat promissio ex parte remuneratoris. Ista duo tam necessariò requiruntur, ut si alterutrum desit, nullum sit meritum propriè dictum, nec merces debita: aliquis v. g. magnâ animi fortitudine, & singulari prudentiâ hostes patriam devastantes profligaverit, dignus quidem est, qui Imperator à Rege præficiatur exercitibus; sed illud imperium non est illi debitum, si nullum intercesserit pactum aut promissio: contrà verò Rex promiserit ejusmodi imperium Medico, qui filium ejus à lethali morbo sanaverit, curatio illa non erit meritum, sed mera conditio sine quâ non; quia nec ordinem, nec proportionem habet ad tantam dignitatem. Atqui opus justî ex gratiâ elicitum est proportionatum, & æquivalens vitæ æternæ; justus enim, utpotè filius Dei adoptivus, per gratiam sanctificantem factus consors naturæ divinæ, ut loquitur S. Petrus epist. 2. cap. 1. & inesse divino constitutus, jus habet ad vitam æternam, tanquam ad hæreditatem paternam, opera ejus per motionem Spiritûs-Sancti ad eam tendunt ac diriguntur, ut ad proprium terminum, exceduntque quodlibet aliud inferius premium, adjunctam insuper habent Dei promissionem: Ergo sunt vitæ æternæ meritoria de condigno.

Confirmatur ex S. Thomâ 1. 2. qu. 114. art. 3. in quo sic scribit: *Si autem loquamur de opere meritorio, secundum quod procedit ex gratiâ Spiritûs-Sancti, sic est meritorium vitæ æternæ ex condigno; sic enim valor meriti attenditur secundum virtutem Spiritûs-*

Sancti moventis nos in vitam aeternam, secundum illud Joan. 4. Fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam, Attenditur etiam pretium operis secundum dignitatem gratiæ, per quam homo confors factus naturæ divinæ, adoptatur in filium Dei, cui debetur hæreditas ex ipso jure adoptionis, secundum illud Rom. 8. Si filii & hæredes.

Probatur 2º. contrà Sotum opera supernaturalia, quibus peccator disponitur ad justificationem, esse meritoria de congruo, 1º. ex S. Augustino lib. de prædestinatione Sanctorum; *Quis inquit, dicet eum, qui jam capit credere, ab eo, in quem credidit nihil mereri?* Et epist. 194. aliàs. 105. *Nec ipsa peccati remissio sine aliquo merito est: neque enim nullum meritum fuit illius, qui dicebat, propitius esto mihi peccatori.* Deniquè epist. 186. aliàs 106. *Si quis dicat quòd gratiam benè operandi fides mereatur, negare non possumus, imò gratissimè consistemur.* Quando ergo S. Doctor in textu, quem laudat Sotus ex eadem epistolâ, negat impium aliquid boni operari, ut gratiam mereatur, manifestè loquitur de primâ gratiâ ad credendum necessariâ, quam nullum bonum opus præcedit saltem meritorium, cum fides sit prima radix meriti; *hanc fidem, inquit, volumus habeant (Semipelagiani) ut impetrent charitatem.* 2º. S. Augustinus, & alii sancti Patres, qui contrà Semipelagianos decertarunt, constanter docent pium credendi affectum, & primum salutis desiderium habere rationem alicujus meriti, nec proinde in nobis exurgere solis viribus liberi arbitrii, alioquin gratiam non fore gratiam, sed mercedem. Ergo in eorum sententiâ quoddam imperfectum meritum in peccatoribus præcedit justificationem.

Ex silentio autem Concilii Tridentini hoc unum colligi potest, scilicet Patres nihil circà præsentem controversiam definiisse, quod ultro

fatemur. Quamquam favere videtur communi sententiæ, cum can. 32. sess. 6. definit justificatum bonis operibus verè mereri augmentum gratiæ, & vitam æternam; nam particula, *verè*, denotat meritum de condigno, utpotè simpliciter dictum meritum; quippè de congruo est meritum secundum quid; nemo enim absolute & simpliciter dixerit peccatorem bonis suis operibus mereri remissionem peccatorum, quæ est opus misericordiæ, non verò justitiæ, licet eam præcedant bona opera, tanquam dispositiones in adultis requisitæ, & de congruo meritoria.

Quod autem opponitur ex S. Thomâ, illud intelligendum est de justo, qui post multa bona opera lapsurus est in grave peccatum, à quo neque de condigno, neque de congruo meretur resurgere, propterea illa opera, quæ ejus lapsum præcesserunt: quod verissimum est, quia præcedentia illa merita extincta sunt per peccatum subsequens, juxta illud Ezech. cap. 18. quod laudat S. Doctor. *si . . . averterit se justus à justitiâ suâ, & fecerit iniquitatem . . . omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur.*

PARAGRAPHUS VI.

De conditionibus ad meritum de condigno requisitis:

REM aggredimur in praxi maximè necessariam & sine quâ non proderunt quæ hactenus tradidimus tum in hocce Tractatu de bonitate, & sine actuum humanorum, tum in præcedenti de Gratiâ. Namque, ut argumentatur S. Augustinus tract. 45. in Joan. *cui non datur semper vivere, quid prodest bene vivere?* Annon in vacuum gratiam accipit, qui fructum, ad quem data est, hoc est, meritum condignum ex eâ non

colligit? ad quid felicitatem nostram à longè afficiamus, si desit quo eam promereamur? Proponitur autem ut merces, nonnisi pretio ac merito bonorum operum comparanda. *Carere meritis, satis ad judicium est. . . pernicioſa paupertas, penuria meritorum*, inquit S. Bernardus ser. 68. in Cant. Servus, qui inutilem servaverat pecuniam homini ſui, projicitur in tenebras exteriores, Matth. 25. Quin Tertullianus, & poſt eum S. Greg. lib. 33. Moral. cap. 26. Deum in futuro iudicio nobis exhibent veluti nummularium, qui examinat, ponderatque monetam, ne adulterina ſit, aut levior: *qui*, inquit, *numisma percipiunt, prius qualitatem illius, poſt figuram, ad extremum pondus examinant, ne ſub auri ſpecie as lateat, ut hoc quod veraciter aurum eſt, moneta reproba ſigura dehoneſtet, aut quod eſt aurum eſt recta ſigura eſt, hoc non integrum pondus leviget.* Singulorum ergo plurimi intereſt noſſe, & paſtorum docere, qui ſint proprii characteres meriti condigni, & præſentiendo iudicium Dei perpendere, utrùm in bonis noſtris operibus nulla deſit ex conditionibus ad verum meritum requiſitis. Itaque

Q. Quot ſunt conditiones ad meritum de condigno requiſita?

R. Ex conſtanti Catholicorum doctrinâ ſex requiruntur, & ſufficiunt. 1°. Opus debet eſſe bonum. 2°. Supernaturale. 3°. Ab homine juſto. 4°. Liberum. 5°. In ſtatu viæ elicitedum. 6°. Denique merces debet ei promitti.

Probatuſ reſponſio quoad ſingula, quamvis in catecheſibus ſatis fuerit tria priora exponere; quia præterquamquod memoria puerorum ac rudiorum non eſt nimis oneranda, ſi tria illa in noſtro opere adfuerint, cætera non deerunt, etiamſi de illis non cogitemus.

PRIMA CONDITIO.

EST cuique naturali lumine notum non esse opus laudabile, ac præmio dignum, nisi fuerit bonum; nam ex Tertulliano, natura omne malum pudore & timore perfudit, adeò ut qui mali operis conscius est, naturaliter de eo erubescat, & indè puniri timeat, si non ab hominibus saltem à Deo, *tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum*, inquit Apostolus Rom. cap. 2. Et cap. 6. *stipendia enim peccati, mors*, & quidem æterna, nisi Deus misereatur; malitiæ enim individua comes est miseria. Quòd si quis contendat dari opus in exercitio, seu individuo, nec bonum, nec malum, sed prorsus indifferens, quod suprà negavimus; concedat necesse est, illud non esse laude ac præmio dignum, sicut nec pœna, aut vituperio. Deindè ex communi omnium sensu, nemo mercedem ab eo expectaverit, in cuius gloriam & obsequium non fuerit operatus; longè enim absurdissimum foret, si quis à te remunerari expecteret, ex eo quòd suam vineam in proprium commodum diligenter excoluisset; atqui nulum opus cedit in Dei gloriam & obsequium, nisi fuerit bonum: Ergo.

Huc autem revocare necesse est, quæ de bonitate actuum humanorum præmittenda duximus; cum ex iis nostrum pendeat meritum, neque enim satis est operari bonum, nisi & benè. Annon artifex, qui injunctum opus elaboravit, laudabilem materiam adhibuit, putà pretiosum pannum, sed malè, & præter artis regulas concinnavit, pœnam meretur, nedùm mercedem? Sic se habent apud Deum, qui operibus ex objecto bonis vacant, publicam rem administrant, familiam regunt, agrum colunt, & quæ sunt ho-

est sui statûs ac conditionis, exequuntur; sed
 iò, quàm ad vitam æternam ista referunt,
 ita ad lucrum, auram paupularem, & favo-
 rem humanum: *Officium quippè nostrum*, inquit
 sanctus Augustinus conc. 12. in Psal. 118. *non
 vitio, sed sine pensandum est, ut scilicet non tantum si
 unum est quod fecimus, sed præcipuè si bonum est propter
 id fecimus, cogitemus.* Hinc Psalmista Deum eni-
 è rogat; & ex illo Ecclesia, dicens. *Averte oculos
 eos, ne videant vanitatem, in viâ tuâ vivifica me;*
 hoc est temporalia non intendam, sed spiritua-
 lia; vanitas enim vanitatum omnia quæ sub So-
 geruntur, Eccli. 1. *in quâ vanitate*, pergit S. Do-
 ctor, *præcipuum locum obtinet amor laudis humana,*
propter quam multa magna fecerunt, qui Magni in hoc
culo nominati sunt, multumque laudati in civitatibus
ntium quærentes, non apud Deum, sed apud homines
oriâ... ad quam pervenientes perceperunt mercedem
tam vani vanam. Ab hâc vanitate volens Dominus
 vertere oculos suorum: *Attendite, inquit, ne justiti-*
am vestram faciatis coram hominibus, ut vi-
eamini ab eis, alioquin mercedem non habe-
itis apud Patrem vestrum, qui in cælis est...
monuit ne etiam propter pecuniam, dicens? Non po-
stis Deo servire & mammonæ? Monuit ne pro-
pter ipsum necessarium victum, atque vestitum, di-
ns: Ne solliciti sitis animæ vestræ quid mandu-
etis, neque corpori vestro, quid induamini. Si
um vanum est propter hominum laudes bona facere,
tantò vanius propter adipiscendam pecuniam, vel au-
ndam, sive retinendam, & si quid ejusmodi est com-
odi temporalis, quod nobis accidit extrinsecus, quia
omnia vanitas. Ex quibus concludit lib. 2. de serm.
 Domini in monte cap. 25. *Ergo simplici corde tan-*
modo propter regnum Dei debemus operari bonum
omnes. Non autem in hâc operatione vel solam, vel
in regno Dei mercedem temporalem cogitarè; alio-

quin mercedem non habebimus apud Patrem nostrum, qui in cælis est, quin ab illo audituri sumus tristem illam vocem: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.*

Oremus igitur, & multùm oremus, cùm opus aliquod meditamur, ut quod propriis viribus non licet, avertat Deus oculos nostros, ne videant vanitatem, vigilemusque ejus auxilio nixi, ne quod in nobis remanet cupiditatis, in decursu operis sensim germinet, inficiatque quod ad ejus gloriam duro corde susceperamus; cupida enim est illa arbor, seu radix mala, quæ non potest bonos & condignos fructus facere.

Neque verò timendum est, ne regnum cælorum, & justitiam ejus unicè quærentibus, vitæ hujus necessaria desint, cùm scripto teneamus Dei promissum Matth. 6. *hac omnia adjicientur vobis*, etiam de iis non cogitantibus; sicut enim semen mandatum terræ, dormiente agricolâ, germinat, crescit, & in messëm maturefcit; sic quodlibet opus strenuè elaboratum, naturaliter parit commodum temporale, etiamsi agens nonnisi regnum Dei, & justitiam ejus intenderit. An caupo v. g. qui desiderio consequendæ vitæ æternæ accensus, diversantes ad se hospites humanè excipit, minùs emolumentum capiet, quàm qui lucro inhians, hocce officio defungitur, aut quivis operarius minorem mercedem consequetur, ex eo quod omnem laborem & industriam ad Deum referat? Imo multò amplius lucrabitur; tùm quia finis nobilitas, ac præmii magnitudo acuit diligentiam & solertiam; sicut autem umbra corpus, ita diligentem operarium fama sequitur, & multitudinem ad ipsum trahit: tùm præsertim, & magis ad sensum textûs mox laudati; quia Deus ut providus Pater filiis sibi obsequentibus necessaria suppedit

at, rectam eorum intentionem remunerat benedictionibus, etiam temporalibus; harum uippè meritoria sunt de congruo bona iustorum opera. *Pietas autem*, inquit Apostolus 1. Tim. 4. *ad omnia utilis est, promissionem habens vite quæ nunc est, & futura.*

Quæ cum ita sint, lugendi profectò, & quàm epissimè à Pastoribus commonendi innumeri omnes, quibus pereunt opera, alioquin ex officio bona, & condigna vitæ æternæ pretia, si ad illam, ut par est, referrentur. Namque ad comparandum regnum cælorum necessarias impensas faciunt agricolæ, nec plura exiguntur, quàm impenduntur ab artificibus, & aliis, qui utiliter pro Republicâ laborant, ac divinæ providentiæ iu noctuque sudantes deserviunt, finem tantummodo mutent, non contemplantes quæ videntur, sed quæ non videntur, ut loquitur Apostolus, & æternum gloriæ pondus in præmium certò consequentur. Verùm quia ad ejusmodi opera sola incitat cupiditas, sola vires & animos subministrat, meritis exeunt vacui, tandemque ad lucem veritatis evigilantes exclamare coguntur cum illo, qui dicebat: *Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus*, Luc 5.

SECUNDA CONDITIO.

QUODLIBET opus moraliter bonum meritorium non est, etiam de congruo, nisi sit supernaturale. Est fidei dogma, variis in Conciliis definitum contrà Pelagianos & Semipelagianos, & confirmatum in Tridentino sess. 6. an. 1. 2. & 3. *omnem palmitem*, inquit Christus Joan 15. *in me non ferentem fructum, tolles eum* (Pater) et v. 5. *qui manet in me & ego in eo, hic fert fructum cultum; quia sine me nihil potestis facere.* Undè Patres Tridentini cap. 16. ejusdem sessionis sic docent:

Cum ille ipse Christus Jesus, tanquam caput in membra, & vitis in palmites, in ipsos justificatos jugiter virtutem influat, qua virtus bona eorum opera semper antecedit, & comitatur, & subsequitur, & sine qua nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent. Et ratio est quia debet esse proportio, & quædam æqualitas inter opus & mercedem, inter meritum & præmium; nemo enim dixerit vile opus bajuli v. g. mereri primos Reipublicæ honores: atqui nulla est proportio inter opus naturale, & præmium supernaturale; multòque magis distat gloria cælestis, ab actu moraliter bono, etiam heroïco, quàm prima regni dignitas à vilissimo bajuli opere, cum gloria cælestis sit divinum quid, excedatque omnem ordinem creatum. Ergo nullus actus potest esse tanti præmii meritorius, nisi sit supernaturalis & ordinis divini: opus meritorium hominis, inquit S. Thomas 1. 2. qu. 104. art. 3. dupliciter considerari potest: uno modo secundum quod procedit ex libero arbitrio: alio modo secundum quod procedit ex gratiâ Spiritus-Sancti. Si consideretur secundum substantiam operis & secundum quod procedit ex libero arbitrio; sic non potest esse condignitas, propter maximam inæqualitatem. Si autem loquamur de opere meritorio secundum quod procedit ex gratiâ Spiritus-Sancti, sic est meritorium de condigno vita æterna: sic enim valor meriti attenditur secundum virtutem Spiritus-Sancti moventis nos in vitam æternam; attenditur enim pretium operis secundum dignitatem gratiæ, per quam homo confors factus naturæ divinæ adoptatur in Filium Dei, cui debetur hæreditas ex ipso jure adoptionis.

Q. 1°. Quot requiruntur ut actus sit supernaturalis?

R. Duo, nempe principium supernaturale, & objectum, seu finis supernaturaliter movens.

Principium quidem; quia causa naturalis non nisi naturaliter operatur. Ut ergo voluntas hu-

nana, quam diximus esse principium actuum
 noralium, supernaturaliter agat, Christo tan-
 quam capiti jungatur, unumque cum ejus
 spiritu principium efficiatur necesse est, juxta
 illud Joan. 15. *Qui manet in me & ego in eo, hic fert
 fructum multum; quia sine me nihil potestis facere.* In
 Christo autem manendum, non habitu dunta-
 cat, & per gratiam sanctificantem, sed & actu,
 & per actualem ejus Spiritus influxum. Sicut
 enim oculus plenissime sanus, ex S. Augustino
 sine corporali lumine videre nequit; sic anima
 quantumcunque per gratiam habitualem seu san-
 ctificantem sanata, absque actuali Spiritus-sancti
 influxu & lumine, supernaturaliter non operatur.

Attrahitur autem vivificus ille Spiritus per
 orationem, juxta illud Psal. 118. *Os meum aperui,
 & attraxi Spiritum,* quam idcirco virtualiter conti-
 nuam esse debere docet S. Thomas; & nos fuse
 explicamus Tract. de Religione, Paragrapho 7°.
 de Oratione. Ergo qui propriam nituntur industriam,
 & neglecto orationis studio, toto naturæ impe-
 tu feruntur ad opera exteriora, puta mercatu-
 ram, agriculturam, lectionem, &c. non viden-
 tur operari supernaturaliter, nec proinde apud
 Deum mereri; quia principium ex quo proce-
 dunt ejusmodi opera, est merè naturale.

Objectum quoque, seu finis supernaturaliter
 movens, concurrere debet ad actum supernatura-
 lem, quia omnis actus speciem & essentiam de-
 sumit ab objecto & motivo, ac proinde actus erit
 naturalis, si motivum sit naturale, qualis est ci-
 vilis honestas, familia alenda, captanda homi-
 nis benevolentia, lucrum faciendum, scientia
 acquirenda. Cum autem certò scire non possi-
 mus, utrum ista duo ad actus nostros concur-
 rant, nonnisi ex quibusdam conjecturis colli-
 gimus nos supernaturaliter operari. Unde verò

140 DE ACTIBUS HUMANIS.
id conicere liceat, jam diximus pag. 42.

Q. 2°. *Ad meritum de condigno requiritur-ne ut opus supernaturale nullâ lege sit præceptum, sitque, ut aiunt, supererogationis?*

R. Minimè, imò affirmans sententia communiter à Theologis damnatur ut temeraria, & erronea.

Probatur 1°. ex Scripturâ, quæ servantibus mandata vitam æternam in mercedem promittit, Luc. 6. *Diligite inimicos vestros... & erit merces vestra multa.* Matth. 16. *Si ... vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Et cap. 25. datur regnum Dei propter opera misericordiæ, & quidem præcepta; qui enim ea omiserunt, mittuntur in gehennam ignis. 2. Tim. 4. *Fidem servavi, in reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi ... justus Judex.*

Probatur 2°. ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 16. ubi docet nihil justificatis deesse, quominus; lenè illis quidem operibus, quæ in Deo sunt facta, divina legi pro hujus vita statu satisfacisse, & vitam æternam suo etiam tempore (si tamen in gratiâ decesserint) consequendam, verè promeruisse censeantur.

Probatur 3°. ratione; quia laudabile est implere præceptum cum rectâ intentione, & pio affectu. Ergo.

Dices Luc. 19. habetur, *Cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus.* Enimverò servus nec dominum sibi debitorem constituit, dùm facit quod debet, nec debitor creditorem, cui solvit debitum: Ergo.

Nego consequ. quia meritum apud Deum non fundatur in commodo & utili, quod ei conferamus, sed in voluntariâ honestate operis, quæ in ejus gloriam cedit, alioquin nec mereremur amplectendo divina consilia; cùm nihil utilitatis Deo inde accrescat.

Ad confirmationem respondeo , apud homines meritum non repeti , sicut apud Deum , ex honestate operis , sed ex labore in eorum utilitatem impenso , ac proindè par non est utrobique ratio.

Q. 3°. *Actus supernaturalis cujuslibet virtutis, estne in homine justo meritorius de condigno ?*

R. Theologi in oppositas abeunt sententias ; alii affirmant , alii negant , contenduntque nullum in homine justo actum esse meritorium de condigno vitæ æternæ , nisi sit elicited , aut imperatus à charitate. Ita S. Thomas 1. 2. qu. 114. art. 4. Bellarminus , & plures alii , quibus in re tanti momenti adhærendum videtur , cum hæc sententia sola in praxi sit tuta , *meritum vitæ æternæ* , inquit Angelicus Doctor , *primò pertinet ad charitatem ; ad aliàs autem virtutes secundariò secundum quòd earum actus à charitate imperantur*. Et in responsione ad tertiam objectionem , nempe quòd actus fidei , patientiæ , & fortitudinis sint maximè meritorii , ut patet in Martyribus , sic habet , *fidei actus non est meritorius , nisi fides per dilectionem operetur , ut dicitur Gal. 5. similiter etiam actus patientiæ & fortitudinis non est meritorius , nisi aliquis ex charitate hac operetur , secundum illud 1. ad Cor. 13. Si tradidero corpus meum , ita ut ardeam , charitatem autem non habuero , nihil mihi prodest*. Quæ responsio excludit effugium Patronorum oppositæ sententiæ , qui S. Thomam in corpore articuli interpretari conantur de actibus virtutum acquisitarum. In hæc enim responsione expressè meminit actus fidei , quem negat esse meritorium vitæ æternæ , nisi imperetur à charitate.

Probatur autem illa sententia 1°. ex Scripturâ , quæ disertis verbis beatitudinem charitati promittit Joan. 14. *qui autem diligit me , diligetur à*

*Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei me-
ipsum. 1. Cor. 2. oculus non vidit, nec auris audivit,
nec in cor hominis ascendit qua praparavit Deus iis,
qui diligunt illum. Jac. 1. Beatus vir qui suffert ten-
tationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet co-
ronam vita, quam repromisit Deus diligentibus se.*

Quando igitur regnum cælorum promittitur pauperibus spiritu, misericordibus, persecu-
tionem passis propter justitiam, subintelligi de-
bet conditio ut supra interpretabatur S. Tho-
mas, modò ista bona imperentur, dirigantur-
que à charitate; quia ex Apostolo cit. epist.
ad Cor. c. 13. *Si habuero omnem fidem ... si distri-
buero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si
tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem
autem non habuero, nihil mihi prodest.*

Probatur 2°. ratione duplici. Prima, quia de-
bet esse proportio inter meritum & præmium.
Cum ergo gloria æterna sit præmium præstan-
tissimum, per actum præstantissimum, scili-
cèt charitatis, obtineri debet. Secunda, quia
major gloria non retribuetur præcisè ei, qui
plus pro Christo laboraverit, sed qui plus eum
dilexerit, ut patet in beatâ Virgine, quæ tot
labores non sustinuit, quot Apostoli. Ergo.

TERTIA CONDITIO.

BAÏUS Doctor Lovaniensis absoluto Concilio
Tridentino, cui interfuerat, docuit pro-
positione decimâ-tertiâ sententiam, quæ docet
opus bonum citrà gratiam adoptionis factum,
non esse regni cælestis meritorium, inter erro-
res Pelagii numerandam. Et propositione 16. ra-
tionem meriti in eo solùm consistere, quòd quis
obediat legi divinæ; quas propositiones cum
pluribus aliis proscripserunt Summi Pontifices

Pius V. Gregorius XIII. & Urbanus VIII.

Certum est igitur statum gratiæ sanctificantis esse conditionem necessariam meriti de condigno.

Probatur 1°. ex Scripturâ Ezech. 18. si *reverterit se justus à justitiâ suâ ... omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur.* Porro si peccatum subsequens delet merita prius acquisita, à fortiori impedit, quominus nova acquirantur. Joan. 15. *sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me manseritis:* atqui Christus non manet in nobis, nisi per charitatem, & gratiam sanctificantem, juxta illud 1. Joan. 4. *qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Enimverò peccatum lethale animam separat à Deo, Isaïæ 59. *iniquitates vestra diviserunt inter vos & Deum vestrum.*

Probatur 2°. auctoritate tum Concilii Tridentini sess. 6. cap. 16. supra laudato, ubi ad meritum prærequirit gratiam sanctificantem: tum Summorum Pontificum, qui oppositam Bani sententiam proscripserunt: tum sanctorum Patrum; sanctus enim Augustinus lib. 1. ad Bonifacium cap. 2. sic scribit: *non vivunt rectè homines, nisi effecti filii Dei.* Et lib. de fide & operibus cap. 14. *sequuntur bona opera hominem justificatum, non præcedunt justificandum.* S. quoque Gregorius lib. 22. Moral. cap. 2. expendens illud Genes. 4. *Respexit: .. ad Abel & ad munera ejus,* docet eum ab omni malitiâ debere esse purgatum, qui cupit ut sua munera Deo placeant.

Probatur 3°. ratione multiplici. Prima: vita æterna promittitur, ut hæreditas: atqui hæreditas non servatur nisi filiis: *si ... filii & hæredes,* inquit Apostolus Rom. 8. *Servus ... non manet in domo in æternum.* Joan. 8. Secunda, si ad meritum de condigno statûs gratiæ sanctificantis non esset

necessarius, sequeretur peccatorem posse mereri de condigno remissionem peccatorum; & infusionem gratiæ sanctificantis; qui enim meretur hæreditatem, eo ipso meretur adoptari in filium, quia, ut jam observavimus, hæreditas non datur nisi filiis, atqui à sensu Catholicorum omninò alienum est peccatorem veniam mereri de condigno. *Dicat peccator*, inquit S. August. in Pl. 7. *Salvum me fac, Domine, propter misericordiam tuam . . . quia nullum habet meritum peccator, qui adhuc justificari desiderat.* Tertia, quia idem simul mereretur vitam æternam, & damnationem: vitam quidem ut contendit opposita sententia: damnationem verò, quia peccator est, & reus pænæ æternæ: atqui ista duo sunt manifestè contradictoria: Ergo. Quarta, si personæ dignitas nihil conferret ad meritum, actiones Christi non fuissent infiniti meriti; nam secundum entitatem spectatæ erant finitæ, & ejusdem speciei cum bonis justorum operibus. Sicut ergo suum valorem hauriebant ab ejus personâ infinitè dignâ; sic bona justî opera sunt apud Deum accepta; quia procedunt à personâ gratâ & amicâ. Deus, Genes. 4. 1º. respexit ad Abel justum, deinde ad munera ejus. Id ipsum in hominum moribus positum cernimus; si enim munuscula ad aliquem deferantur, priùs interrogat à quo fuerint missa: si ab amico, gratanter accipiuntur: si verò ab inimicò, contemnuntur.

Dices 1º. Scriptura illud unum proponit ad consequendam vitam æternam, nempe mandatorum observationem, *si . . . vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Ergo.

Distinguo anteced. proponit hominibus justificatis, & in Christo regeneratis, Concedo: peccatoribus, Nego anteced. *Nisi enim quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu-sancto, non potest introire in regnum Dei.*

Dices

Dices 2°. hæc doctrina peccatores eo ipso à bonis operibus avocat, quo eos spe remunerationis dejicit : Ergo.

Nego antecedens. Quamvis enim bona opera non sint in peccatoribus condigna vitæ æternæ merita, sunt tamen necessariæ dispositiones ad justitiam : debitæ satisfactiones, sine quibus Deus justè iratus non placatur : salutaria remedia, quibus neglectis, nec morbi animi depelluntur, nec sauciata conscientia pristinae sanitati restituitur. Undè peccator eò instantius piis operibus incumbere debet, quò in majori periculo versatur, quàm justus. Ille durâ Diabolî servitute premitur, iste in spe filiorum Dei gloriatur : illi extrema minatur Deus, nisi respiscat, & læsæ suæ justitiæ satisfaciât, hunc pollicitationibus recreat, accenditque : ille stat ad veniam incertus, & misericordiam implorat timidus : iste coronam gloriæ expectat justo Dei adjutorio innixus, juxta illud Psalm. 7. *justum adjutorium meum à Domino*. Quot igitur in peccatoribus incentiva boni operis ; quot stimulis urgendi à Pastoribus, ut per pœnitentiam in gratiam Dei quàm citissimè redeant, & bonæ arbores effecti fructus ferant dignos vitæ æternæ.

QUARTA CONDITIO.

OPus condignum debet esse liberum à necessitate, ut constat ex Constitutionibus ubique receptis Summorum Pontificum Innocentii X. & Alexandri VII. qui hancce Jansenii propositionem uti hæreticam damnarunt : *Ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ, non requiritur in homine libertas à necessitate, sed sufficit libertas à coactione.*

Probatur 1°. ex Scripturâ Eccli. 31. justus dicitur mereri laudem & gloriam, quia potuit trans-

gredi, & non est transgressus: facere mala, & non fecit. 2°. Ex S. Augustino, qui lib. 5. de Civit. cap. 7. docet nullâ justitiâ bonis præmiâ, & malis supplicia esse constituta, si à Dei præscientiâ necessitas imprimatur. 3°. ratione; quia ut quis sit præmio vel pœnâ dignus, debet habere dominium suæ actionis, & de eâ disponere prout vult; ideo enim est laudandus, aut vituperandus, quòd seipsum moverit, ac determinaverit ad opus bonum vel malum, à quo abstinere poterat: atqui agens ex necessitate absolutâ, non habet dominium suæ actionis, nec de eâ disponit prout vult tanquam dominus: ergo nec præmio nec pœnâ est dignus. Plura vide in hanc rem tract. de gratiâ, pag. 519. & seq.

QUINTA CONDITIO.

AD meritum requiritur ex Dei ordinatione status viatoris.

Probatur 1°. ex Scripturâ, quæ in morte figit meriti terminum, Joan. 9. *venit nox, quando nemo potest operari.* Gal. 6. *dum tempus habemus, operemur bonum.* 2°. ex S. Hieronymo in cap. 9. Eccl. *Viventes, inquit, possunt bona opera perpetrare: mortui verò nihil valent adjicere ad id, quod secum tulere de vitâ.* Nulla autem ratio afferri potest, cum id totum pendeat à liberâ Dei voluntate, & quidem congruenter; quia cum beati & reprobi sint in termino, ultrâ progredi nequeant: progredierentur autem, si illi nova merita, isti demerita congererent.

Dices, Beati in cælis multa nobis obtinent suis orationibus: Ergo merita locum habent in patriâ.

Distinguo anteced. obtinent per modum impetrationis, Concedo: per modum meriti, Nego

anteced. Oratio itaque dupliciter spectari potest, 1°. ut supernaturale Religionis opus in honorem Dei, & ejus obsequium : & sub eo respectu est in viatoribus meritoria, vel de condigno, si sint iusti ; vel de congruo, si peccatores. 2°. ut mera petitio, sicut in paupere efflagitante elemosynam, & sub eâ ratione est impetratoria duntaxat ; nam pauper obsecrationibus suis non meretur aliquid accipere, cum nihil faciat in obsequium nostrum. Porro orationes Sanctorum spectantur ut meræ petitiones, quibus Sancti multa nobis impetrant, non verò merentur, propter momenta suprâ allata. Sic Christus semper vivens ad interpellandum pro nobis. Heb. 7. nova nobis non meretur ; sed impetrat solummodo, ut merita vitæ suæ mortalis nobis applicentur.

SEXTA CONDITIO.

AD meritum de condigno intercedere debet gratuita Dei promissio.

Probatur 1°. ex sæpius laudato cap. 16. sess. 6. Concilii Tridentini ; in quo patres docent justificatis proponendam esse vitam æternam, tanquam mercedem à Deo promissam bonis eorum operibus.

Probatur 2°. ex Bullis Summorum Pontificum Pii V. & Gregorii XIII. qui secundam hanc Baii propositionem proscripserunt. *Sicut opus malum ex suâ naturâ est mortis æternæ meritorium : sic bonum opus ex suâ naturâ est vitæ æternæ meritorium.*

Probatur 3°. ex S. August. ser. 158. aliâs 16. de verbis Apostoli : *Debitor, inquit, factus est Deus, non à nobis aliquid accipiendo, sed aliquid quod ei placuit, promittendo. Aliter enim dicimus h. mini, debes mihi, quia promissisti mihi : & aliter dicimus, debes mihi, quia dedi tibi. Possumus exigere dominium nostrum,*

ut dicamus, redde quod promissisti, quia fecimus quod jussisti.

Probatur 4°. ratione duplici. Prima, quia cum simus naturâ servi Dei, jure potest à nobis omnia opera exigere, & tenemur reddere, etiam nullâ mercede propositâ. Undè S. August. serm. 169. aliàs 15. de verbis Apostoli, sic loquitur: *nihil addi ad istam benevolentiam potest: (quâ nempe mercedem repromittit) quis est, qui dicat, lunem te, & do tibi mercedem?* Secunda quia nemo tenetur rem suam vendere offerenti justum pretium, nisi pactum vendendi præcesserit, nec mercenario merces debetur, si non conductus laboraverit.

Dices, peccatum meretur pœnam, etiâ si nullum intercesserit pactum: ergo & bonum opus mercedem.

Nego conseq. Disparitas est quòd per peccatum Deus non fiat debitor homini peccanti, quin ipse peccator redditur debitor justitiæ divinæ; undè peccata dicuntur debita; potest autem creatura se obligare Creatori absque ejus promissione.

PARAGRAPHUS VII.

De iis, quæ cadunt sub meritum de condigno.

Q. 1°. QUÆNAM cadunt sub meritum de condigno?
R. Vita æterna, & augmentum gratiæ sanctificantis. Ita definiit Concilium Tridentinum sess. 6. can. 32. his verbis: *Si quis dixerit, hominis justificati bona opera ita esse dona Dei, ut non sint etiam bona ipsius justificati merita, aut ipsum justificatum bonis operibus . . . non verè mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, & ipsius vitæ æternæ (si tamen in gratiâ decesserit) consecutionem, atque etiam gloriæ augmentum; anathema sit.*

Probatur: tùm quia ex conditionibus ad meritum de condigno requisitis, & mox recensitis nulla deest bonis iusti operibus in Deo factis: tùm quia id expresse docet Scripturâ sacra. De vitâ quidem æternâ habetur 2°. *Timoth. 4. reposita est mihi corona iustitia, quam reddet mihi Dominus illâ die iustus iudex, non solum autem mihi, sed & iis, qui diligunt adventum ejus.* De augmento etiam gratiæ sanctificantis legitur *Psal. 83. ibunt de virtute in virtutem, in quem locum sic scribit sanctus Augustinus, quanto plus amaveris, tanto plus ascendis. Coloss. 1. ut ambuletis dignè, Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientiâ Dei.*

Dixi, *augmentum gratiæ sanctificantis*, quia primus ejus gradus non cadit sub meritum de condigno; cùm ante illum homo non sit iustus & filius Dei adoptivus, sed peccator.

Dices, ergo neque primus gloriæ gradus cadit sub meritum de condigno, utpotè qui debeat tanquam hæreditas primo gradui gratiæ sanctificantis, qui ex dictis necessario presupponitur ad omne meritum de condigno.

R. 1°. Graves Theologi ejusmodi ratione permoti concedunt primum gloriæ modum non cadere sub meritum de condigno, sed posteriores duntaxat. Nihilominus

R. 2°. Cum communiori sententiâ negando sequelam, & quidem ad mentem Concilii Tridentini; Patres enim laudato can. 32. expresse distinguunt inter vitæ æternæ consecutionem, & ejus augmentum, definiuntque justum verè mereri utrumque. Et ratio est, quia primus gloriæ gradus possideri potest duplici titulo, nempe titulo hæreditatis debitæ filiis adoptionis, & titulo mercedis propter bona opera, quæ justificationem subsequuntur.

Instabis : si homo potest mereri de condigno primum gloriæ gradum per merita , quæ justificationem consequuntur ; quidni poterit similiter mereri primum gradum gratiæ sanctificantis per actus subsequentes ?

R. Disparitas est , 1°. quia Scriptura & Patres simpliciter & absolutè docent vitam æternam retribui meritis , nusquam autem peccatorum remissionem & justificationem ; sed eam constanter referunt ad Dei misericordiam : 2°. quia justificatio , seu primus gratiæ sanctificantis gradus ex dictis est principium meriti de condigno , atqui principium meriti non cadit sub meritum : sed ei necessariò præsupponitur.

Confirmatur : Si justificatio daretur propter bona opera eam secutura ; idem æquè dici posset de gratiâ vocationis , & primâ gratiâ actuali , nempe eam concedi intuitu futurorum bonorum operum , quod tamen est hæreticum.

Q. 2°. *Quoties augetur gratia sanctificans , augetur ne pariter omnes virtutes infusa , ut fides , prudentia , temperantia , &c.*

R. Augentur , quia gratia postulat illas virtutes tanquam proprietates , per quas justus disponitur ad omnia bona opera : ergo eo ipso , quo justus per intensiorem gratiam sanctificantem ad illa magis inclinatur , consentaneum est , ut ad illa per virtutes amplius disponatur , & expeditior fiat. Undè Concilium Tridentinum docet in justificatione simul infundi gratiam , virtutes , & dona.

Q. 3°. *Potest-ne justus semper in gratiâ proficere , quandiu est in viâ ?*

Negarunt Beguardi , & Beguinæ asserentes hominem in præsentî vitâ cum perfectionis gradum posse acquirere , quo redderetur prorsus impeccabilis , & amplius in gratiâ proficere non

posset: quem errorem damnavit generale Concilium Viennense sub Clemente V. anno 1311.

Quare

R. Justus in hac vitâ potest semper proficere in gratiâ.

Probatur 1°. ex Scripturâ, Prov. 4. *justorum . . . semita quasi lux splendens procedit & crescit usque ad perfectam diem*, quæ est in alterâ vitâ, ut interpretantur S. Gregorius, Venerabilis Bedâ, & alii, Eccli. 18. *ne vercaris usque ad mortem justificari, quoniam merces Dei manet in æternum*, Apoc. ultimo, *qui justus est, justificetur adhuc*, quod universaliter dicitur de omnibus justis.

Probatur 2°. ex S. S. Patribus. S. Augustinus, Ser. 169. aliàs 15. de verbis Apostoli sic habet, *perfecti viatores, nondum perfecti possessores: & novèritis quod perfectos viatores dicat, qui jam in viâ ambulat. Quid est ambulare? breviter dico, proficere. Si dixeris, sufficit, periisti, semper adde, semper ambula, semper profice. S. Leo, Ser. 2. de Quadragesimâ, hæc est, inquit, perfectorum vera justitia, ut nunquam præsumant se esse perfectos; ne ab itinere nondum finiti intentione cessantes, decidant in deficiendi periculum, ubi proficiendi deposuerint appetitum.*

Probatur 3°. ratione, quia semper justî tenentur præcepta implere: atqui opus præceptum, ex dictis, est meritorium: Ergo.

Objiciebant Beguardi; si semper justî proficerent, Christo perfectiores evadere possent, quod est absurdum & impium.

Nego sequelam; quia causa meriti est gratia, suprà cujus motionem nemo supernaturaliter operari, nec proindè mereri potest: atqui nullus secundum ordinariam Dei potentiam, tantam gratiam habere potest, quanta collata est Christo, ut diximus tractatu de Incarnatione: ergo nullus quantumcunque crescat in virtute,

152 DE ACTIBUS HUMANIS.
ad perfectionem Christi pervenire potest.

Q. 4°. *Bonum opus in justis est-ne meritorium de condigno alterius boni operis?*

R. Minimè; quia in hoc statu nullum bonum opus perficitur, nisi auxilio efficaci: atqui justus non potest mereri de condigno auxilium efficax, Ergo.

Q. 5°. *Quare justus piis operibus non meretur de condigno gratiam efficacem?*

R. 1°. Quia nulla de eâ extat Dei promissio. 2°. Quia Scriptura & SS. Patres docent continuo implorandum Dei auxilium, ut acceptis ejus donis benè utamur, & in bonis operibus perseveremus, ut fusè probamus tractatu de Religione, ubi de necessitate orationis, pag. 455. & seq. atqui quod obtinetur per orationem non habet rationem mercedis, sed gratuiti doni. 3°. Quia si gratia efficax deberetur cuilibet justorum bono operi, omnes justi perseverarent; quia gratia efficax semper habet effectum, nec unquam ei resistitur. Undè perspicuum est, quòd si justus per primum opus bonum mereretur de condigno gratiam efficacem, infallibiliter alterum bonum opus sequeretur, quod similiter meritorium gratiæ efficaciæ tertium exciperet, & sic deinceps usque ad ultimum vitæ terminum. Quæ autem contrà objici possunt solvimus tract. de Attributis pag. 455. & seq. ubi pluribus ostendimus donum perseverantiæ, quod in adultis complectitur auxilia efficacia, cadere quidem sub meritum de congruo, minimè verò sub meritum de condigno.

Q. 6°. *Justus meretur-ne de condigno augmentum gratiæ sanctificantis per quodlibet opus à charitate elicatum aut imperatum?*

R. Duplex est in scholis sententia: alii, ut S. Bonaventura, & Durandus, negant justum

per actus gratia sanctificante remissiores mereri
 ejus augmentum; quia habitus non augentur
 per actus se remissiores, sicut corpus calidum
 ut quatuor non potest calc fieri per aliud corpus,
 quod sit duntaxat calidum ut duo. Alii magis
 communiter affirmant justum mereri illud aug-
 mentum per ejusmodi actus etiam remissos; sed
 mentem suam non uno modo explicant. Alii
 quippè contendunt augmentum gratiæ habitua-
 lis seu sanctificantis non statim rependi ejusmodi
 actibus remissis, sed differri donec vel confera-
 tur gloria, vel justus producat actum intensio-
 rem, ad quem disponit actus remissus: hanc suam
 sententiam colligunt ex sancto Thomâ, qui 1. 2.
 qu. 114. art. 8. sic respondet ad tertium, *dicen-*
dum, inquit, *quòd quolibet actu meritorio meretur*
augmentum gratiæ; sed sicut vita aeterna non statim red-
ditur, sed suo tempore, cum scilicet fuerit sufficienter dis-
positus ad gratiæ augmentum. Et 2. 2. q. 24. art. 6. ex
 professo quærit, utrum quolibet charitatis actu
 habitus charitatis augeatur, & ita statuit, *non*
quolibet actu charitatis, charitas actu augetur; sed qui-
libet actus charitatis disponit ad charitatis augmentum,
in quantum ex uno actu charitatis homo redditur promp-
tior iterum ad agendum secundum charitatem: & habi-
litate crescente, homo prorumpit in actum ferventiorum
dilectionis. & tunc charitas augetur in actu. Alii vo-
 lunt augmentum gratiæ sanctificantis statim re-
 tribui actibus charitatis etiam remissis: probant-
 que, quia nec Scriptura nec Concilia, nec
 SS. Patres hujusce dilationis meminere, imò
 Concilium Tridentinum videtur illam exclu-
 dere, dum disertè docet justum renovari de
 die in diem; in gratiâ acceptâ crescere,
 & ire de virtute in virtutem. Sed illud est
 notatu dignum, quòd Patres definiant can.
 32. sess. 6. piis justis operibus gloriam retri-

buendam cum hac conditione; *si in gratiâ decesserit*, nullam verò conditionem apponant, ubi sermo est de augmento gratiæ, sed simpliciter & absolutè statuunt justificatum bonis operibus mereri augmentum Gratia.

Confirmatur 1º. quia absurdum videtur justum, qui præviis charitatis actibus in justificatione abundantiorē gratiam accepit, propter tria simul Sacramenta ipsi collata, scilicet Baptismum vel Pœnitentiam, Confirmationem & Eucharistiam, iisdem charitatē actibus utpotè remissis, non mereri augmentum gratiæ, quibus alter gratiâ inferior illud mereretur. 2º. Quia actus supernaturales physice non augent habitus infusos, sicut actus naturales habitus acquisitos, sed moraliter duntaxat & meritoriè: atqui negari non potest quin Deus aliquando pro actibus remissioribus in præmium rependat habitum longè intensiorem; namque in glorificatione augetur perficiturque habitus charitatis in mercedem præcedentium actuum, qui in viâ fuerunt longè remissiores amore beatifico. Et ita corrumpitur fundamentum primæ sententiæ, quamquam non pauci Philosophi docent habitus acquisitos intendi per actus etiam remissiores.

Q. 7º. *Iustus potest-ne alteri mereri gratiam & vitam æternam?*

R. Non potest de condigno, potest de congruo, non tamen ipsam prædestinationem. Responsio quoad singulas partes probata est, ubi de prædestinatione, tract. de attributis, pag. 407. & seq.

PARAGRAPHUS VIII.

De iis qua pertinent ad meritum de congruo.

PLURA jam diximus circa meritum de congruo, ac primò quidem de ejus existentia parag. 5. pag. 128. 2º. de iis quæ sub meritum de congruo cadere possunt, tum citato parag. tum parag. 7. immediatè præcedenti. Superfunt dun- taxat nonnullæ difficultates nunc solvendæ. Ita- que

Q. 1º. *Quot sunt conditiones ad meritum de con- gruo?*

R. Quatuor 1º. opus debet esse bonum, 2º. su- pernaturale: 3º. liberè elicited, 4º. ab homi- ne viatore. Probatur iisdem planè momentis, quibus suprà demonstravimus easdem conditio- nes requiri ad meritum de condigno; pro utro- que enim merito æquè sunt efficacia, ut legenti patebit.

Quod verò spectat cæteras conditiones ad me- ritum de condigno necessarias, nempe statum gratiæ sanctificantis & Dei pactum seu promif- sionem, absolutè non requiruntur ad quodlibet meritum de congruo, utpotè quòd precisè fun- detur in motione Spiritûs Sancti, & in bonita- te operis proportionatâ beneficio accipiendò; nam Cornelius Act. 10. suis eleemosynis & ora- tionibus meruit de congruo, quod Deus ipsi non promiserat.

Dixi duas illas conditiones absolutè non re- quiriri ad quodlibet meritum de congruo, ut in- nuerem eas aliquando intervenire; nam Ezech. 18. v. 21. Deus peccatori pœnitenti veniam pro- mittit: sanctus quoque Jacobus c. 5. supponit necessarium justitiæ statum, ut quis alteri me-

reatur, *multum . . . valet*, inquit, *deprecatio iusti assidua*. Et sanctus Ambrosius, *Si diligis Dominum Deum tuum, non solum tibi, sed etiam aliis, poteris mereri*. Denique constat apud omnes neminem, nisi sit iustus, posse sibi mereri de congruo donum perseverantiæ.

Q. 2°. *Donum sequitur-ne infallibiliter meritum de congruo?*

R. Sequitur, si meritum habeat rationem ultimæ dispositionis: secus, si se habeat ut remota dispositio; quia motio Spiritus-Sancti semper consequitur finem, nisi creatura impedimentum opponat: atqui nullum est impedimentum ex parte creaturæ, quæ mota à Spiritu-Sancto, extremam manum operi imponit; secus, si retrahat; hinc bona, quæ iustus aliis meretur, iis non semper obveniunt; quia plerumque ponunt obicem.

Q. 3°. *Potest-ne quis sibi vel alteri mereri bona temporalia?*

R. Potest per actus supernaturaliter & ex gratiâ elicitos mereri saltem de congruo, tum sibi, tum aliis, ea bona temporalia, quæ ad propriam vel aliorum salutem sunt divinitus ordinata. 1°. Quia Christus præcepit ut nobis & aliis petere-mus panem nostrum quotidianum, quo nomine intelliguntur omnia vitæ præsentis necessaria: atqui huiusmodi præceptum supponit Deum ut optimum patrem filiis rogantibus & promerentibus ea subsidia velle concedere: quæ aliquando negligentibus & immeritis denegat. 2°. Quia congruum est (nisi ponamus obicem) ut sequatur effectus, ad quem promerendum Deus nos suâ gratiâ movet. 3°. Quia bona temporalia quatenus à Deo ordinata ad nostram salutem, pertinent ad gratias exteriores, quas Christus nobis promeruit: Ergo.

Dixi; *saltem de congruo*, illud quippè communiter admittunt Theologi, sed difficultas est circa meritum condignum; quia quod cadit sub meritum de condigno, habet rationem præmii & mercedis, ex S. Thomâ 1. 2. qu. 114. art 10. atqui bona temporalia non sunt præmium virtutis; cùm bona & mala æquè eveniant bonis & malis, ut habetur Eccl. 9. Attamen S. Doctor cit. art. videtur concedere justos posse sibi mereri temporalia de condigno; ait enim, *si temporalia bona considerentur prout sunt utilia ad opera virtutum, quibus perducimur in vitam aternam, secundum hoc directè & simpliciter cadunt sub meritum, sicut & augmentum gratiæ... tantum enim dat Deus viris justis de bonis temporalibus, & etiam malis, quantum eis expedit ad vitam aternam, & in tantum sunt simpliciter bona hujusmodi temporalia.* Undè dicitur Psal. 33. timentes autem Dominum non minuentur omni bono: atqui juxtà Sanctum Doctorem & omnes Catholicos, justi merentur de condigno augmentum gratiæ: Ergo & bona temporalia quatenus gratiæ augendæ subserviunt, proptereaque dicit ea simpliciter cadere sub meritum, cùm contrà meritum congruum suprâ vocet meritum secundum quid, & eam sententiam amplectuntur Gamacheus, Sylvius & alii.

Dixi 2º. *per actus supernaturales*; quia quamvis in statu naturæ puræ homo mereri potuisset etiam de condigno bona temporalia per actus moraliter bonos, & viribus naturæ elicitos, utpotè præmio proportionatos; in hoc tamen statu non agnoscitur meritum propriè dictum, nisi sit ex meritis Christi, & ex influxu Spiritûs ejus: atqui merita Christi nobis non applicantur per opera moraliter bona solis naturæ viribus elicita: Ergo,

Dixi 3º. *qua ad salutem aternam sunt ordinata.*

scilicet à Deo simul & ab ipso operante; ut innuerem orationes, eleemosynas, & alia opera ex objecto bona, quæ sunt ex cupiditate pro adipiscendis bonis temporalibus, nedum esse alicujus meriti apud Deum, quin esse peccata, & iram ejus provocare; sed de his plura tract. de Religione, ubi de oratione, pag. 440. & seq.

Dices 1°. Exodi 1°. Deus beneficiit obstetricibus, quæ contrà præceptum Pharaonis non interfecerant nascentes Hebræorum masculos, proptereaque ædificavit eis domos: atqui opus illud non fuit sine vitio; in eo quippè mentitæ sunt obstetrices: ergo ad præmerenda bona temporalia, bonum opus non requiritur.

Nego min. Peccarunt quidem obstetrices, cum per mendacium occultarunt Pharaoni opus misericordiæ ergà Hebræos, sed ipsum opus fuit in eis laudabile, & moraliter bonum; quis enim dixerit filium peccasse audiendo sacrum; quia ad declinandam iram patris hæretici falso postea negavit se audisse sacrum? Deus autem non remuneravit mendacium obstetricum, sed bonum earum opus, quod præcesserat.

Instabis; Ezech. 29. dicitur, *Rex Babylonis servire fecit exercitum suum servitute magna adversus Tyrum* (quia per annos 13. oppugnavit eam, tandemque vastavit, Deo ita ordinante, in vindictam ejus scelerum) . . . *& merces non est reddita ei . . . Erit merces exercitui illius, & dedi terram Ægypti, pro eo quod laboraverit mihi*: atqui obsidio illa ac vastatio fuit opus malum & injustum in Nabuchodonosore, utpotè ex impotenti libidine dominandi: Ergo per actus moraliter malos potest quis mereri saltem de congruo bona temporalia.

Distinguo maj. Erit merces exercitui illius improprie & materialiter quemadmodum Deo

materialiter, & præter intentionem in illâ obfidi-
 dione fervivit, Concedo: erit merces propriè
 & formaliter, Nego maj. Deus itaque in hac
 narratione probat fe effe rerum omnium Domi-
 natorem, & pro infinitâ fuâ fapientia ac iuftitiâ,
 ad quos voluerit, transferre regna terræ: ſibi
 adſcribendas Nabuchodonoforis, & aliorum
 Regum victorias, dicitque eos per ejuſmodi
 opera ſibi ſervire, ſed veluti instrumenta irra-
 tionalia; cùm nec Nabuchodonofor, nec Ale-
 xander Macedo, nec Romani illum agnoverint.
 Dedit ergo eis mercedem improprie dictam,
 quemadmodum pabula pinguiora dantur ju-
 mentis, ex multo & utili labore defatigatis.

Dices 2°. ex cit. cap. 9. Eccleſ. *Univerſa aquè
 eveniunt iuſto & impio*: Ergo bona temporalia non
 cadunt ſub meritum.

Distinguo anteced. aquè eveniunt in diverſum
 uſum & finem, Concedo: aquè eveniunt in eun-
 dem uſum & finem, Nego antec. *quia*, inquit S.
 Thomas cit. art. 10. ad 4. *boni per huiusmodi ma-
 nu ducuntur ad beatitudinem*, non autem mali. Im-
 piis mala eſt ſive proſperitas, ſive adverſitas:
 proſperitas quidem, quia ſi miſer eſt, qui malè
 concupiſcit, ſanè miſerior dicendus eſt, ex S.
 Auguſtino, qui habet quod malè concupiſcit;
 inde enim exardeſcit ſuperbia & cupiditas, ſicut
 ex majori lignorum copiâ creſcit incendium.
 Contrà verò electis proſperitas eſt instrumen-
 tum bonorum operum, & adverſitas veluti for-
 nax in quâ probantur, & excoquantur eorum vir-
 tutes. Undè, juxta S. Auguſtinum tract. 73. in
 Joan. Deus malis concedit iratus, quod juſtis
 negat propitiùs. *Novit enim Medicus*, inquit, *quid
 pro ſua quid contrà ſuam ſalutem poſcat egrotus. Quod
 ſi fecerit, non ut ſalvator facit, quod eſt nomen ejus fi-
 delibus ejus. Eſt quippè impiis & damnator.*

CAPUT VIII.

De divisione actuum humanorum.

Q. 1°. **Q**UOMODO dividuntur actus humani?
 R. Dividuntur 1°. in elicitos, qui immediate à voluntate procedunt, ut amor, & imperatos, qui mediante aliâ facultate, à voluntate exeunt, ut ambulatio, quæ imperatur à voluntate, sed immediate procedit à facultate motrice. 2°. in interiores, v. g. velle dare eleemosynam, appetere vindictam: & exteriores, ut actu dare eleemosynam vel vindictam sumere. 3°. in bonos & malos. Boni subdividuntur in bonos moraliter, & bonos supernaturaliter. Et hi rursus sunt meritorii, vel de condigno, vel de congruo.

Circà actus malos plura sunt exponenda Tractatu sequenti, qui est de peccatis. De bonitate autem actuum humanorum generatim spectatâ, ac de eorum merito satis superque diximus in hocce Tractatu. De bonitate verò morali expressè egimus Tractatu de gratiâ pag. 487. & de supernaturali, ibidem pag. 318. Superfunt duntaxat nonnullæ difficultates solvendæ circà actus, interiores & exteriores. Itaque

Q. 2°. *Utrum actibus exterioribus competat specialis bonitas, aut malitia?*

R. 1°. Actus exterior, putà eleemosyna, non est bonus moraliter, nisi extrinsecè, & denominatione petita ab interiori voluntatis actu. Ita S. Chrysostomus hom. 19. in Matth. *Voluntas est, inquit, qua aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo: opera autem testimonia sunt voluntatis.* Et sanctus Thomas 1. 2. qu. 28. art. 4. ad 2. sic

scribit: *Bonitas actûs exterioris... non est alia à bonitate voluntatis, quàm habet ex ipso actu velito.* Et ratio est, quia actus exterior eatenus est bonus moraliter, quatenus est voluntarius, liber, & tendens ad honestatem, ut patet ex dictis: atqui per se formaliter nec est voluntarius, nec liber, nec tendens ad honestatem, sed quatenus imperatur, & dirigitur ab interno voluntatis actu libero, à quo denominatur voluntarius, liber & moralis: ergo extrinsecè tantum & denominativè est bonus.

R. 2°. Actus exterior indirectè & occasionaliter auget bonitatem actûs interioris, quatenus difficultas, diuturnitas laboris, defatigatio, & alia quæ solent comitari opera externa, occasionem voluntati præbent exerendi vires, majorem conatum adhibendi, actus internos multiplicandi, quandiu perficitur opus externum, quandiu v. g. martyris corpus per varia tormenta dilaniatur. Ergo simpliciter & absolutè melius est esse Martyrem in re, quàm in voto; longam & difficilem peregrinationem conficere Religionis causâ, quàm proponere tantum, aut vovere; quia nimirum propter ejusmodi opera exteriora, voluntas plures & intensiores actus repetit.

Advertit tamen sanctus Thomas cit. articulo, quòd si voluntate existente plenâ & perfectâ, desit occasio vel possibilitas ponendi actum exteriorem, nihil minuitur de ejus merito & præmio; *quia, inquit, involuntarium absolutum non minuit meritum.* Quod autem dictum est de bonitate actuum exteriorum, idem cum proportionem censendum de eorum malitiâ, nempe malos esse moraliter extrinsecè tantum & denominatione petitâ ab actu interioris voluntatis malè, indirectè tamen & occasionaliter augere malitiam actûs interioris; qui enim cruentat manum sanguine

proximi, crudelior est, majori & diuturniori flagrat odio, quàm qui solùm voluit occidere.

Ergo in Confessione Sacramentali actus exterior exprimendus, meritòque Alexander VII. proscripsit hanc propositionem, *qui habuit copulam cum solutâ, satisfacit Confessionis præcepto, dicens, commisi grave peccatum cum solutâ contra castitatem, non explicando copulam.*

Adde quòd actus exterior, ex S. Thomâ cit. art. 4. pertinet ad interiorem, tanquàm materia ad formam, efficitque cum illo unum actum completum; ac proindè qui reticeret actum exteriorem, non integrè peccatum confiteretur.

Q. 3°. *Undè petenda est unitas, vel multiplicitas actuum humanorum?*

Hæc quæstio non videtur esse alicujus momenti, nisi propter Confessionem Sacramentalem, in quâ secundùm definitionem Concilii Tridentini, debent explicari peccata secundùm speciem & numerum. Cui quæstioni ut fiat satis

Nota 1°. unitatem & multiplicitatem actuum humanorum duplicis esse generis, aliam specificam, aliam numericam; actus enim humani aliquando distinguuntur specie, ut furtum, & ebrietas; aliquando solo numero, ut duo furta, qui sunt actus ejusdem speciei, sed numero distincti.

Nota 2°. actus humanos dupliciter spectari posse, scilicèt physicè, & moraliter; ita ut nonnunquam plures actus physicè numero distincti, moraliter reputentur unus actus. His præmissis,

R. 1°. Unitas, vel diversitas specifica actuum humanorum sumitur ab unitate, vel diversitate objecti formalis; quia objectum formale, seu motivum ex dictis dat speciem & formam actui. Hinc peccata non differunt specie, etiamsi pugnent contrà distincta præcepta, quibus eadem

virtus præcipitur : secus si diversa ; quia in priori hypothefi est idem objectum formale : in posteriori verò diversum. Sic fornicatio , verbi gratiâ , in Sacerdote & Diacono , est ejusdem speciei ; quia est contrà eandem virtutem Religionis , quamvis gravior fit in Sacerdote , propter circumstantiam Sacerdotii notabiliter aggravantem , in Confessione sacramentali exprimendam ; Sacerdotium enim , utpotè sacratius , majorem requirit munditiem , quàm Diaconatus. In Sacerdote verò & laïco fornicatio differt specie ; quia in illo castitatem lædit simul & Religionem , in isto verò castitatem duntaxat.

R. 2º. Actus humani physicè spectati , multiplicantur numero pro mutatione objecti & circumstantiarum : sic in illo sunt duo actus physicè distincti , qui post inflictum semel vulnus , aliud iterùm eidem infligit ; si verò moraliter spectentur actus , plures physicè reputantur unus moraliter ; & ideo non numerandi in Confessione , si ex naturâ suâ , vel ex communi hominum consuetudine ordinentur ad eundem actum principalem ; & absque ullâ ferè morâ. Statuit quis v. g. percutere inimicum , ensẽ accipit , iter aggreditur ; & dum pergit ad locum , sæpius iterat propositum occidendi , tandemque exequitur ; hi omnes actus censentur moraliter unus actus. Idem dicendum de adulterio , in quo factis intelliguntur actus , qui præcedunt tanquam dispositiones.

Dixi 1º. si ex naturâ suâ , vel ex communi hominum consuetudine ordinentur , &c. quia si actus insolitus , & contrà specialem virtutem pugnans , ad alium præcipuè intentum disponeret , in Sacramentali Confessione esset exponendus , ut si quis in allato exemplo homicidii ensẽ furatus esset ad occidendum , peccatum illud furti mo-

raliter effct ab aliis distinctum, tùm numero, ut patet, tùm specie; quia est contrà aliam virtutem, nec solet adhiberi ejusmodi actus ad homicidium patrandum.

Dixi 2°. *ad eundem actum præcipuè intentum*; nam si sint duo actus principales, qui ad se invicem non ordinentur, v. g. si in eâdem pugnâ occidantur duo homines, duæ habeantur copulæ cum eâdem, & eodem tempore, erunt duo numero actus, etiam moraliter; ac proindè exprimendi in Confessione. Idem dicendum de eo, qui sæviret in cadaver hominis mox à se occisi, tenereturque hunc actum declarare, cùm sit alterius speciei pertineatque ad crudelitatem, nec soleat intelligi in homicidio.

Dixi 3°. *& absque ullâ ferè morâ fiant*; quia si tam longum temporis intervallum intercedat, ut actus illi censerì non possint moraliter conjuncti, multiplicantur numero, & in Confessione sunt numerandi. Ita S. Thomas 1. 2. qu. 20. art. 4. ubi sic habet: *Cùm aliquis vult aliquid facere, bono fine vel malo, & tunc quidem non facit, postmodum vult & facit, duplicatur actus voluntatis: & sic fit duplex bonum, vel duplex malum.* Hinc qui per plures dies meditatur homicidium, furtum, adulterium, plura numero peccata etiam moraliter committit, nec facit Confessionem integram, si dicat se reum esse unius homicidii, furti, adulterii; sed insuper exprimere debet, quoties voluerit homicidium, furtum, adulterium perpetrare.

TRACTATUS DE VITIIS ET PECCATIS.

CAPUT PRIMUM.

De variâ acceptione vitii & peccati.

Q. 1°.

UTRUPLE modo vitium & peccatum sumuntur?

R. Duplici, 1°. latè pro quolibet defectu sive naturæ, sive artis. 2°. strictè pro morali rationis defectu. Priores defectus dicuntur vitia & peccata secundum quid, v.g. vitia & peccata naturæ, aut arte facti: posteriores simpliciter vocantur vitia & peccata. Et ratio est; quia, cum natura, aut artifex deficit, peccat solum contra finem particularem; nec effectus utriusque, licet vitiosus, repugnat legi æternæ, reduciq; potest ad Deum ultimum rerum omnium finem: contra verò defectus moralis adversatur legi animæ æternæ nec potest ad Deum referri.

Ergo peccatum seu vitium strictè sumptum, est deordinatio voluntaria naturæ rationalis in iis quæ spectant mores.

Q. 2°. *Vitium & peccatum suntne unum & idem?*

R. Aliquando promiscuè accipiuntur : propriè tamen differunt.

Q. 3°. *In quo differunt ?*

R. Differunt sicut actus & habitus. Peccatum quippè est actus moraliter malus : vitium verò est habitus , seu dispositio per se inclinans ad actum moraliter malum.

Ergo peccatum est quid pejus vitio ; quia malè agere pejus est , quàm dispositum esse ad malè agendum. Primum punitur , non secundum.

Dices : ab habitu homo denominatur simpliciter bonus aut malus , non verò ab actu ; mendax v. g. non dicitur , qui semel mentitur , sed qui dispositus est ad mentiendum : ergo vitium pejus est peccato.

Nego conseq. ideò enim quis ab habitu , non ab actu dicitur bonus vel malus ; quia habitus est permanens , actus verò transiens. Undè qui semel mentitus est , si habitum mentiendi non contraxit , præsumi debet non velle mentiri ; fortè enim consilium mutavit. Sed si per impossibile quis continuò mentiretur , aut Deum diligeret nullo contracto habitu , potiori jure dicendus esset malus aut bonus , quàm si retinens habitum mentiendi , aut Deum diligendi , ab omni actu mendacii vel dilectionis abstineret.

Ergo vitium & virtus sunt duo contraria ; quia virtus est habitus inclinans ad actus bonos ; vitium verò est habitus inclinans ad actus malos.

Dices : illi habitus non sunt contrarii , qui se ab eodem subjecto non expellunt : atqui virtutes , quæ in justificatione infunduntur , non expellunt à pœnitente vitia , quæ per malam consuetudinem contraxerat , cùm iustificatus eandem experiatur difficultatem circa prosecutionem boni , & fugam mali : Ergo vitium non est contrarium virtutibus saltem infusis.

Distinguo majorem, qui se non expellunt in gradu intenso, Concedo: in gradu remisso, Nego majorem. Nam calor remissus non expellit frigus remissum.

Porro in justificatione remittuntur, ac debilitantur pravae dispositiones, quae praecesserant. *Qui habuit habitum intemperantiae, inquit S. Thomas qu. 1. de virt. art. 10. ad 16. cum convertitur, non remanet in virtute temperantiae infusa habitus intemperantiae in ratione habitus, sed in via corruptionis.* Quemadmodum enim, recedente animâ, cadit corpus continuæque subjacet corruptioni, donec in pulverem resolvatur: sic habitus vitiosi, cum per contritionem desinunt esse voluntarii, lethale accipiunt vulnus, inquit sanctus Doctor; quia voluntate jam contra ipsos retinente, sensim minuuntur, donec prorsus desinant.

Ergo vitium est contra naturam: tum quia adversatur & opponitur virtuti, quae est naturae rationalis perfectio: tum quia pugnat contra rationis ordinem. *Omne vitium, inquit S. Augustinus lib. 3. de libero arbitrio cap. 14. eo ipso, quo vitium est contra naturam est. Si enim natura non nocet, nec vitium est. . nullius ergo rei rectè vituperatur vitium, nisi cujus natura laudatur.*

Ergo natura est admodum iis corrupta, qui necdum peccato repugnent, quin potius non lætantur, nisi malè fecerint.

Dices 1°. ea peccata duntaxat dicuntur contra naturam, quae sunt enormia, ut sodomitia, bestialitas: Ergo.

Distinguo antecedens; contra naturam genericam, Concedo: contra naturam specificam, Nego antecedens. Itaque quodlibet vitium & peccatum est contra naturam rationalem, licet non semper pugnet contra universalem animalium naturam, juxta illud S. Augustini, *vitium est*

hominis, quod est natura pecoris. Sed enormes illæ luxuriæ species simpliciter dicuntur peccata contrà naturam; quia non solum adversantur speciei hominis, sed etiam animalium generi.

Dices 2º. quæ sunt contrà naturam admodum rara sunt ut monstra: atqui vitium & peccatum in pluribus reperiuntur: ergo non sunt contrà naturam.

Distinguo majorem. Si natura sit integra, Concedo: si sit corrupta, Nego majorem. Morbus enim est contrà naturam, attamen grassante peste in pluribus reperitur. Porro *homo, cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis, Psal. 48.*

CAPUT II.

De definitione Peccati.

Q. 1º. QUID est peccatum?

R. Ex dictis est deordinatio voluntaria naturæ rationalis in iis, quæ spectent mores.

Definitur autem à S. Augustino lib. 22. contrà Faustum cap. 27. dictum vel factum, vel concupitum contrà legem æternam. Hæc definitio probatur à S. Thoma 1. 2. qu. 71. art. 6. & obtinuit in Scholis.

Dices 1º. Neque peccatum originale est factum sed congenitum: neque peccatum ommissionis quo omittitur actus præceptus; sed est negatio actus debiti: neque peccatum habituale; habitus enim opponitur actui. Ergo hæc definitio non convenit omni peccato.

Respondeo ad singula.

Ad primum. Peccatum originale dici potest factum

factum voluntarium voluntate primi parentis, quæ non solum erat voluntas privata personæ, sed etiam communis omnium hominum, tanquam membrorum, quorum Adamus constitutus erat caput. Ita S. Augustinus lib. 1. Retract. cap. 11. ubi sic habet : *Illud quod in parvulis dicitur originale peccatum, cum adhuc non utantur arbitrio voluntatis, non absurdè vocatur etiam voluntarium ; quia ex primâ hominis voluntate contractum, & factum est quodammodo hereditarium.*

Ad secundum respondet S. Thomas quæst. 76. art. 2. ad primum, ex communi hominum usu in istis nominibus, *factum, dictum, concupitum*, intelliguntur negationes oppositæ. Hinc dicimus de aliquo, quod malè faciat, dùm omittit officium, non respondet interroganti, & non amat quæ ipsum decent.

Ad tertium. Peccatum habituale est moraliter concupitum seu volitum, quatenus est macula remanens ex actu voluntario, & non retractata, ut mox dicitur.

Dices 2°. Peccata quæ sunt contrà leges humanas, sive Ecclesiasticas, sive civiles, non sunt contrà legem æternam. Ergo.

Nego antecedens. Lex quippè æterna, sicut & recta ratio, jubet ut filii obediant parentibus, subditi superioribus, servi dominis suis. Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non est enim potestas nisi à Deo. . . Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Ephes. 6. *Servi, obedite dominis carnalibus, cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo : non ad oculum servientes . . . facientes voluntatem Dei ex animo.*

Ergo falsa est hæc propositio quorundam Theologorum Moralium & sæpius damnata, *Leges humanae non obligant in conscientia.* Cum enim ema-

nent à Lege æternâ, transgressio illarum verè est Dei offensa, sive mortalis, sive venialis secundum materiæ gravitatem, aut levitatem, ut infrà explicabitur.

Ergo obligatio est sub peccato, solvendi & Ministris Ecclesiæ debita stipendia, & Principibus tributa per legem taxata; omnes enim in suo ordine Ministri Dei sunt, ad hoc ipsum missi & servientes, ut subditi quietam & tranquillam vitam agant in omni pietate & castitate, 1. ad Timoth. 2. Undè meritò proscripta est hæc propositio, 1°. à Facultate Parisiensi, deindè à Clero Gallicano: *Subditi possunt juxta tributa non solvere.* Pugnat enim contrà illud Apostoli Rom. cap. 13. *Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal.*

Nec dicas plura esse edicta, quæ transgressores non obligant, nisi ad pœnam, præsertim quando subditos nimis onerant. Namque 1°. omnis vera lex sub peccato obligat, cum sit regula actionum humanarum, & sit contrà rectam rationem non obedite Superiori præcipienti. *Subditi estote*, ait Apostolus Rom. 13. *non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* 2°. Subditi judicare non debent onera esse nimis gravia, quandoquidem ipsis perspectum non est quæ & quanta sit Reipublicæ necessitas, quibus indigeat impensis, ut communi salutis sufficienter provideat, amoveatque pericula imminentia.

Dices 3°. Peccatum veniale veram habet peccati tationem: atqui ex S. Thomâ peccatum non est contrà legem, sed præter legem: Ergo.

Distinguo minorem. Non est contrà legem simpliciter & absolutè, Concedo: non est contrà legem secundum quid, Nego minorem. Nam idem S. Doctor scribit qu. 74. art. 10. ad primum, peccatum veniale esse contrà rationes

æternas. Itaque sicut servus tûm absolutè & simpliciter non agit contrà præceptum domini, cùm injunctum opus, v. g. peregrinationem suscipit & perficit, quamvis non eâ, quâ par esset, diligentia, & celeritate; sic fidelis Deo præcipienti, v. g. *falsum testimonium non dices*, absolutè obtemperat, dùm cavet omne mendacium contrarium fini legis, qui est charitas, licèt non ita cautus sit, ut minima quæque mendacia non subrepant. *Peccatum veniale*, inquit sanctus Thomas qu. 7. de malo, art. 1. ad primum, *etsi in aliquo recedat ab ordine legis, non tamen ipsam corrumpit, quia non corrumpit dilectionem, qua est plenitudo legis.*

CAPUT III.

De maculâ Peccati.

Q. 1.º. **PECCATUM** inducit-ne maculam?

R. Inducit, probaturque ex Scripturâ, Isaiæ 4. *Si abluerit Deus sordes filiorum suorum.* Tit. 1. *Inquinata sunt eorum & mens, & conscientia.* Jac. 1. *abjicientes omnem immunditiam.*

Q. 2.º. *Per quos actus inducitur illa macula?*

Respondet S. Thomas qu. 86. art. 1. ad secundum, non induci præcisè per cognitionem, sed per amorem rerum inferiorum, quia proprium est intellectûs per cognitionem assimilare sibi objecta, & eorum materialitatem, & imperfectionem quodammodò eliquare & expurgare, adeò ut ex objectis materialibus & obscuris, sola veritas in intellectu refulgeat; undè eis non inficitur, sed perficitur. Pertinet v. g. ad perfectionem intellectûs divini, quòd illi nuda & aperta sint abscondita tenebrarum, de quibus ipsi peccatores erubescunt. Amor verò est motus vo-

luntatis ad res ipsas, ut in se sunt, illisque animam conglutinat, ac proinde, si turpes sint, commaculat. Quemadmodum enim vestis tùm maculari dicitur, cùm perdit suum nitorem: perdit autem per contactum alicujus impuri, putà luti; sic anima amittit suam pulchritudinem adhærendo creaturæ, quod fit per amorem.

Dixi, animam non maculari præcisè per cognitionem; quia occasionaliter per eam aliquando fœdatur. Nam attentio ad turpia inflamat libidinem; ad superflua causat teporem & negligentiam; ad injuriam acceptam provocat iram & vindictam. Hinc inter peccata numerantur cogitationes morosæ, sic dictæ, propter moram, quæ in iis trahitur, ex quâ exurgit delectatio in appetitu sensitivo.

Q. 3°. Quid est peccati macula?

R. Primò, non est habitus relictus ex præcedenti actu culpabili: tùm quia unico actu producit macula, non verò habitus: tùm quia habitus malus ex parte remanet in homine justificato, in quo nulla est peccati macula.

Secundò, non est reatus, seu obligatio ad pœnam: tùm quia reatus ille est posterior maculâ, ideò enim peccator est reus pœnæ, quia est maculâ peccati inquinatus: tùm quia reatus ille est à Deo, utpotè justitiæ consentaneus, quod de maculâ dici nequit: tùm quia sæpè remanet reatus pœnæ temporalis, post deletam maculâ peccati.

Tertiò, non est actus malus præteritus, alioquin sequeretur hominem esse peccatorem extrinsecâ tantùm denominatione, petitâ ab actu culpabili præterito, ac proinde remissionem peccati fieri per extrinsecam Dei condonationem, absque renovatione interiori, quod hæreticum esse diximus, ubi de Gratiâ habituali.

Quartò, non est sola privatio gratiæ præcisè

sumpra : tùm quia privatio gratiæ ut sic non habet rationem culpæ, sed pœnæ à Deo justissimè inflictæ: tùm quia una& eadem est privatio gratiæ in omnibus peccatoribus, diversæ verò peccatorum maculæ pro diversitate peccatorum.

Q. 4°. *Quid est ergo peccati macula?*

R. Est privatio gratiæ, non præcisè ut diximus, sed cùm relatione & ordine ad actum malum præteritum, qui quandiu non fuerit sufficienter retractatus, moraliter remanet, & privatio gratiæ censetur voluntaria conversio habitualis ad creaturam, quin & habitualis aversio à Deo, si actus fuerit lethaliter malus. Namque propter actum præteritum non retractatum voluntas habitualiter adhæret objecto illicitè amato, privaturque vel gratiâ sanctificante, & habitu charitatis, si actus fuit lethaliter malus; vel ejus fervore, si venialiter duntaxat. Undè sanctus Thomas 3. part. qu. 87. art. 2. ad tertium, concludit ad abluendam maculam peccati mortalis requiri infusionem gratiæ sanctificantis: ad tollendam verò maculam peccati venialis, sufficere motum charitatis.

Ergo omnia peccata non sunt æqualia, ut soli Stoïci ausi sunt disputare contrà omnem sensum generis humani, inquit sanctus Augustinus ep. 167. aliàs 29. Namque peccans convertitur ad objecta magis vel minùs turpia, quibus plus minusve maculatur.

Stoïcis tamen adstipulatus est Jovinianus contrà sensum, non solùm generis humani, sed & Scripturæ, ut Matth. 7. ubi peccata comparantur, alia festucæ, alia trabi, & Joan. 19. Christus ad Pilatum ait, *qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.*

Dices: peccatum est privatio rectitudinis: atqui privatio non suscipit magis & minus; mors

v. g. non est major in uno, quàm in alio.

Respondet sanctus Thomas distinguendo majorem, privatio totalis, ut mors, non suscipit magis & minus; Concedit: privatio partialis, quæ aliquid de formâ oppositâ relinquit, ut ægritudo, negat maj. Nam ægritudo, quæ est inchoata privatio sanitatis, potest esse major aut minor. Porro peccatum ita est recessus ab ordine rationis, ut non tollat totum illum ordinem; alioquin si per peccatum nihil remaneret rationis, peccatum seipsum destrueret, nec esset peccatum, juxtà illud Aristotelis, lib. 4. Eth. cap. 50. *malum si sit integrum, destruit seipsum.*

Breviùs responderi posset, peccata ratione averfionis à Deo & privationis gratiæ sanctificantis, quæ est mors animæ, esse paria; sed ratione conversionis ad creaturam, esse inæqualia; quia malitia actûs repetitur ex objecto.

Q. 5°. *Quotuplex est peccati macula?*

R. Triplex. Cùm enim macula sit privatio nitoris animæ, totuplex distingui debet peccati macula, quotuplex est animæ nitor; atqui nitor ille triplex est. Primus refulget ex lumine naturali rationem dirigente. Secundus ex lumine supernaturali fidei & gratiæ. Tertius, ex actibus elicitis charitatis, & virtutum infusarum, quibus interior gratiæ nitor exteriori splendescit. Ergo ex peccato generatim sumpto, nascitur triplex animæ macula. Prima consistit in privatione rectitudinis & conformitatis ad rectam rationem; rectitudo quippè illa pulchritudo est & naturalis animæ decor. Secundâ in privatione gratiæ sanctificantis, quam inducit peccatum mortale, ratione cujus maculæ homo denominatur, & verè est malus, peccator, & inimicus Dei. Tertiâ, quam inducit peccatum veniale, consistit in privatione fervoris, qui est decor & pul-

DE VITIIS ET PECCATIS. 175

chritudo in homine relucens ex actibus charitatis & aliarum virtutum; juxta illud Matth. 5. *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui est in calis.*

Ergo macula unius peccati mortalis tolli non potest sine aliâ, quia homo non potest esse simul privatus & ornatus gratiâ sanctificante. Secus de maculâ peccati venialis; quia absolutè potest fervere circa unum objectum, & non circa aliud.

Dices: justi in Scripturâ dicuntur mundi & immaculati, ut Psal. 118. & Joan. 15. cum tamen non sint absque peccato veniali. Ergo peccatum veniale non inducit maculam.

Distinguo antecedens. Justi sunt mundi & immaculati simpliciter propter nitorem gratiæ sanctificantis, & omnium virtutum ornamenta, quæ illam sequuntur, Concedo: sunt mundi & immaculati perfectè. Nego antecedens; nam ex sancto Leone, *de pulvere mundano etiam religiosa corda sordescunt.* & ab illis levioribus sordibus, quas S. Thomas vocat maculas secundum quid, per pœnitentiam quotidianam abluuntur.

CAPUT IV.

De divisione Peccati.

Q. 1°. **Q**UOTUPLEX est peccatum?

R. Duplex. Originale, quod in Adamo contrahitur; & personale, quod propriâ voluntate committitur.

Q. 2°. *Quotuplex est peccatum personale?*

R. Multiplex.

Primò, aliud est actuale, & est ipsemet actus

inordinatus & inhonestus : aliud habituale , quod est macula ex actu inordinato consequens.

Ergo peccatum habituale aliter sumitur à Philosophis, aliter à Theologis. Apud Philosophos quippè peccatum habituale est habitus vitiosus ex actibus malis sæpiùs repetitis productus. Apud Theologos verò peccatum habituale est macula in animâ remanens vel ex uno actu malo non retractato.

Secundò, peccatum aliud dicitur commissionis, aliud omissionis. Commissionis est contra præceptum negativum, quo prohibetur malum, v. g. mendacium. Omissionis est contra præceptum affirmativum, quo præcipitur actus bonus, estque ommissio actûs præcepti, v. g. non audire Sacrum die festo, non jejunare tempore Quadragesimæ. *Duobus modis constat esse peccatum, inquit Sanctus Augustinus, lib. de perfectione justitiæ cap. 3. si aut fiant illa quæ prohibentur; aut illa non fiant, quæ jubentur.*

Q. 3°. *Utrum ex illis peccatis est gravius?*

R. Peccatum commissionis cæteris paribus est gravius; quia in eo major est recessus ab ordine rationis. Sic pejus est odisse Deum, quàm non amare, in illum blasphemare, quàm illum non laudare.

Dixi, *cæteris paribus*; nam pejus est omirtere Sacrum die festo, quàm ad momentum voluntariè mente distrahi tempore Sacri.

Tertiò, aliud est peccatum simpliciter dictum, aliud peccatum in Spiritum-Sanctum, quod teste ipsâ Veritate Matth. 11. *non remittetur neque in hoc seculo, neque in futuro.*

Q. 4°. *Quid est peccatum in Spiritum-Sanctum?*

R. Est peccatum ex malitiâ procedens, quo repelluntur impugnanturve spiritualia gratiæ dona, quæ cum sint effectus amoris Dei erga ho-

mines, appropriantur Spiritui-Sancto, utpotè qui sit ratione processioneis suæ amor Patris & Filii.

Q. 5°. *Quot sunt peccata in Spiritum-Sanctum?*

R. Sex numerantur, nempe desperatio, præsumptio, impœnitentia, obstinatio, impugnatio veritatis agnitæ, & invidentia fraternæ gratiæ.

Q. 6°. *Quomodo peccata in Spiritum-Sanctum dicuntur irremissibilia, cum ex S. Augustino in psal. 100. omnipotenti Medico nullus insanibilis languor occurrat, & ex definitione Ecclesiæ contra Novatianos, omne peccatum per Sacramentum Pœnitentiæ deleri possit?*

Respondet S. Thomas hîc art. 3. peccatum in Spiritum-Sanctum ita dici irremissibile, quomodo morbus corporalis per se sanabilis, tùm curari non potest, cùm freneticus non admittit salubria remedia. Nam ex S. Augustino lib. 1. de Sermone Domini in montè, qui sic peccat, humilitatem deprecandi non subit, nec spe veniæ, nec timore pœnæ movetur ad pœnitentiam, sed vel de se præsumit, vel desperatione dejicitur: non acquiescit sanis consiliis, sed obstinato animo veritati resistit, aut detrahit: non accenditur aliorum exemplis, sed eorum gratiæ invidet. Porro si hæc minima quidem peccata absque pœnitentiâ remitti queunt, quantò minùs graviora?

Quartò, alia sunt peccata capitalia, alia quæ ex illis nascuntur.

Capitalia septem numerantur à S. Gregorio l. 3 r. Moralium c. 31. scilicet inanis gloria, invidia, avaritia, ira, luxuria, gula, & acedia: de quibus plura nobis hîc dicenda essent scitu maximè necessaria ad curandos animi morbos tùm proprios, tùm alienos, nisi fusè de illis egissemus in praxi sacramenti Pœnitentiæ gallicè edita Parisiis apud Spiritum Billiot.

Quintò. Peccata alia dicuntur spiritalia, alia carnalia: illa perficiuntur in delectatione spiritali, ut superbia, invidia: hæc in carnali, ut gula, luxuria. In latiori tamen significatione nonnunquam omnia ferè peccata dicuntur opera carnalia, ut Gal. 5. quia ex carne saltem occasionaliter oriuntur.

Sextò. Alia sunt ignorantia, alia infirmitatis, alia malitia, de quibus diximus ubi de voluntario.

Septimò. Peccatum dividitur in peccatum cordis, oris, & operis, quæ divisio non est peccati in species, sed in diversos gradus ejusdem speciei. Peccatum enim incipit in corde, deinde foras prodit per vocem, deniquè ipso opere consummatur.

Octavò. Celebris & præcipua est peccati divisio in mortale & veniale, de quibus separatim tractandum est.

C A P U T V.

De Peccato mortali & veniali.

Q. 1°. **E**ST-NE legitima peccati divisio in mortale & veniale!

Negant Lutherani & Calvinistæ, contenduntque omnia peccata esse mortalia ex suâ naturâ; sed in prædestinatis gravissima quæque dici venialia; quia ipsis non imputantur propter eorum fiduciam in Deum; in reprobis verò minima etiam peccata esse mortalia.

Joannes Gerson celeberrimus Academix Parisiensis Cancellarius decimo quinto seculo contra communem Theologorum sententiam, docuit lib. de vitâ spiritali, lect. 1. peccata venialia ex naturâ suâ mereri damnationem æternam,

tribuendumque misericordiæ Dei, quod non ita severè puniantur.

Michaël Baius Lovaniensis Theologus 160. seculo plures edidit propositiones, inter quas hæc fuit vigesima cum cæteris damnata à Pio V. Gregorio XIII. & Urbano VIII. *nullum est peccatum naturâ suâ veniale, sed omne peccatum meretur pœnam æternam.*

Itaque circâ propositam quæstionem de solo peccato veniali controversia est, utrùm scilicet detur; nam concors est omnium sententia dari peccatum mortale.

R De fide est dari peccata naturâ suâ venialia.

Probat 1°. ex Scripturâ, Matth. 7. quædam peccata in se spectata, & sine ordine ad subiectum in quo reperiuntur, sive sit ex prædestinatis, sive non, comparantur, alia festucæ, utpotè levia; alia trabi, utpotè gravia. Deindè Adam, David, sanctus Petrus erant fideles & prædestinati: nihilominus quædam eorum peccata in Scripturis reputantur mortalia, non venialia. Adamo dicitur Gen 2. *in quocunque die comederis ex eo, morte morieris*, quod de morte etiam animæ intelligunt S. Ambrosius lib. de Paradiso c. 9. & S. Augustin. lib. 13. de Civ. c. 12. Mortale quoque fuisse peccatum Davidis, docet idem sanctus Augustinus in Psalmum quinquagesimum, ubi sic illum describit deprecantem, *de meo tam lethali vulnere desperarem, nisi quantum Medicum reperirem*: & de peccato S. Petri ait tract. 66. in Joannem, *mortuus est negando, & revixit plorando.*

Probat 2°. ex Traditione. Concilium Africanum in suâ epistolâ asserit multos esse fideles, qui post suam conversionem ad Deum vivunt toto vitæ suæ tempore sine crimine, neque tamen sunt sine quotidianis & levibus offensionibus. Patres Tridentini sess. 6. c. 11. sic docent *licet in hac,*

mortali vitâ quantumvis sancti & iusti in levia saltem
 & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata
 quandoque cadant non propterea desinunt esse iusti. S.
 Augustinus Serm. 351. aliàs 50. ex lib. 50. Ho-
 miliarum hæc scribit; quamvis singula non lethali
 vulnere ferire sentiantur, tamen omnia simul congre-
 gata velut scabies nostrum decus ita exterminant, ut ab
 illius sponsi speciosi formâ præ filiis hominum castissimis
 amplexibus separent, nisi medicamento quotidiana pœ-
 nitentia refecentur. Quod si falsum est, undè quotidie
 tundimus pectora, quòd nos quoque antistites ad altare
 assistentes cum omnibus facimus? undè etiam orantes di-
 cimus quod in vitâ istâ oportet ut dicamus, dimite no-
 bis debita nostra. Non enim ex dimitti precamur, quæ
 in Baptismo dimissa sunt: pro quibus etiam sacrificia elec-
 mosynarum, jejuniorum, & ipsarum orationum ac sup-
 plicationum quisquis pro suis viribus offerre non cessat:
 Eadem docent S. Cyprianus Serm. de Elec-
 synâ, sanctus Ambrosius lib. 2. de pœn. cap. 10.
 S. Gregorius lib. 21. Moralium c. 9. S. Bernar-
 dus Serm. 1. in cœna Domini, & lib. de præ-
 cept. & disp. c. 11.

Dices 1°. Matth. 5. Christus sic pronuntiat, si
 quis solverit unum de mandatis istis minimis, minimus
 vocabitur in regno cœlorum, id est nullus, inter-
 prete sancto Thomâ: ergo omnia peccata sunt
 mortalia.

Nego consequentiam: tum quia eo loco non
 dicitur simpliciter, qui solverit, sed additur: &
 nocuerit sic homines: grave autem peccatum est
 verbum Dei adulterare, & corrumpere etiam in
 minimis: tum quia minima mandata hîc di-
 cuntur comparatè ad graviora, & ad Scribarum
 mentem, apud quos grave erat adulterium, ami-
 corum odium: leve verò concupiscentia uxoris
 alienæ, & odium inimicorum, quamvis revera
 sint peccata lethalia.

Dices 2°. grave peccatum est non diligere Deum ex toto corde: atqui omnis peccans, etiam mendacio officioso non diligit Deum ex toto corde: *quæ enim vitiosa cogitatio obrepet in hominis animo*, inquit Calvinus, *si totus Dei amore occupetur*. Ergo nullus leviter peccare potest.

Distinguo maj. cum S. Augustino: grave est peccatum non diligere Deum ex toto corde, præponendo, aut æquando ipsi aliud quidpiam, Concedo: non diligere actu continuus & intensissimo, Nego majorem. Primus modus diligendi Deum ex toto corde est proprius justorum in terris peregrinantium. Secundus Beatorum. Hic excludit omne peccatum etiam veniale: sed est impossibilis in hoc vitæ statu, & ideo non præcipitur. Proponitur tamen tanquam finis & scopus, ad quem peregrinantes tendere debent quotidie proficiendo, & quotidianos defectus minuendo: charitas enim nascitur ut crescat: crescit donec perficiatur.

Dices 3°. S. Basilius in regulis brevioribus docet nulla peccata existimanda esse minuta, nec differentiam minorum & majorum peccatorum reperiri in Evangelio. Ergo.

Respondeo 1°. Dubium est quibusdam, an opus illud sit S. Basilii. 2°. Auctor, sive S. Basilius, sive quisvis alius, vult duntaxat peccatum veniale non esse contemnendum, tanquam aliquid leve; probatque ex Scriptura, quæ indiscriminatim deterret à quolibet peccato tanquam à malo præ cæteris temporalibus fugiendo. In novo quoque Testamento sic fides peccatorum leviorum & venialium stabilitur, ut simul ab iis committendis lectores vehementer deterreantur. *De verbootioso*, inquit Christus Matth. 12. *rationem reddent in die judicii. Qui irascitur fratri suo, reus erit judicio*, Matth. 5. *Va vobis qui ridetis*, Luc. 6.

attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis; alioquin mercedem non habebitis apud Patrem, Mat. 6. habeo adversus te pauca ... pœnitentiam age: si quominus, veniam tibi citò. Apoc.

2. Hunc scribendi modum de peccatis venialibus sic tenuerunt sancti Patres in scriptis suis, ut ex iis lectores reddantur timidiores, nedum audaciores ad illa committenda, quod imprimis observare debent Theologi morales, ubi definiunt peccatum aliquod esse leve & veniale.

Enimvero non sine magno animarum periculo hæc legerentur, peccata levia in quolibet numero non excludunt ab amicitia Dei, nec à regno cœlorum, facile eorum obtinetur remissio, non necessario in confessione sacramentali sunt declaranda, absolutè non reddunt sacrilegam sacramentorum perceptionem, aut administrationem, charitatem non extinguunt, sed fervorem & devotionem duntaxat impediunt. Levia autem peccata sunt, superbia, ambitio, vanitas, avaritia, voluptas, modò in iis finis ultimus non constituatur. Hæc quidem verissima sunt: sed destruunt potius, quàm ædificant, nisi ulterius progrediatur libri auctor, sparsimque doceat exemplo sanctorum Patrum, imò & ipsiusmet Christi Domini, quàm grave sit malum, quàmque timendum, Deum etiam in minutissimis offendere; quàm horrendæ pœnæ maneant eos, qui ista leviora negligunt, & in quanto versetur periculo eorum salus, hoc quippè scribendi modo mens lectoris illustratur, & voluntas ad proficiendum accenditur.

Dices 4°. minima opera bona iusti merentur vitam æternam: ergo & minima peccata supplicium æternum.

Nego conseq. 1°. quia Deus ultra condignum remunerare potest, utpotè infinitè misericors,

DE VITIIS ET PECCATIS. 183
punire verò non potest, cùm justitiæ ejus repu-
gnet. 2º. Sicut minimum opus bonum vitam
æternam per se non meretur, sed propter chari-
tatem, ex quâ proficiscitur; sic peccatum ex
objecto leve, non est dignum pœnâ æternâ, nisi
ex Dei contemptu procedat.

Dices 3º. peccatum veniale infinitam Dei ma-
jestatem offendit: ergo est malitiæ infinita, ac
proindè æternâ pœnâ dignum.

Distinguo ant. offendit secundùm quid, & in
re levissimâ, Concedo: offendit simpliciter, &
in re gravi, Nego antecedens. Neque enim ne-
cessè est quatinlibet offensam tantam habere ma-
litiâ, quanta est dignitas in personâ quæ læ-
ditur, ut videre est in aulico, qui propter leve
aliquod dictum aut factum Regi minùs accep-
tum, non dicitur reus læsæ majestatis.

Instabis: Malum culpæ etiam levissimæ, ma-
jus est malo pœnæ gravissimo, aliàs licitum esset
aliquando peccare leviter, verbi gratiâ mentiri,
quando necessarium videretur ad vitandum
grave malum temporale: Ergo peccatum venia-
le justè puniri potest pœnâ gravissimâ, scilicet
damnatione æternâ.

Nego consequ. Quamvis enim malum culpæ sit
superioris ordinis respectu cujuscunque mali
pœnæ etiam infinitæ, indè tamen rectè non con-
cluditur nullam pœnam esse justam vindictam
peccati etiam levissimi, quemadmodum non se-
quitur argentum vel aurum, in quâlibet quan-
titate appendatur, non posse esse justum pretium
animalis, putà oviculæ, ex eo quòd minutissi-
mum animal perfectius sit quovis corpore ina-
nimato. In his itaque servanda est aliqua pro-
portio secundùm justitiæ leges, ita ut pro culpâ
leviori decernatur pœna levior; sicut pro ani-
mali ignobiliore statuitur minus pretium.

Instabis iterum : quandiu peccatum veniale non est remissum, tandiu puniri potest : remitti autem non potest sine gratiâ : ergo quod non semper puniatur, misericordiæ divinæ est tribuendum.

Distinguo consequ. misericordiæ divinæ est tribuendum, quod gratiam justo concedat ad satisfaciendum pro venialibus, Concedo : quod justum in æternum non puniat, Nego consequ. Neque enim aulico Regi acceptissimo perpetua debetur pœna propter leviolem offensam, ex eo quod veniam sperare non possit, nisi ex indulgentiâ Principis.

CAPUT VI.

De Peccati mortalis differentiâ à veniali.

Q. I. **I**N quo differt peccatum mortale à veniali?

R. In eo quod homo per peccatum mortale simpliciter avertitur à Deo tanquam à fine ultimo, & consequenter suum finem ultimum constituit saltem implicite in creaturâ : per peccatum autem veniale non avertitur simpliciter à Deo, neque suum ultimum finem in creaturâ constituit : paratus quippè est illa, quæ inordinatè diligit, & in quibus venialiter peccat, potius dimittere, quàm à Deo separari.

Peccatum itaque mortale in duobus essentialiter consistit, nempe in aversione à Deo, & conversione ad creaturam tanquam ad ultimum finem; peccatum verò veniale in solâ conversione ad creaturam, salvo ordine ad Deum ut ad ultimum finem.

Probat. Illud censetur essentialiter, quod primum intelligitur in re quâlibet, & ex quo cetera

DE VITIIS ET PECCATIS. 185
ra fluunt : atqui aversio à Deo, & conversio ad creaturam tanquam ultimum finem, primò loco intelligitur in peccato mortali, & ex illâ veluti ex radice cætera fluunt. Ergo.

Minor probatur. Sex potissimum sunt propria peccati mortalis. 1°. Solvit amicitiam cum Deo, destruitque charitatem, & omnes virtutes morales infusas. 2°. Inducit mortem animæ. 3°. Infert peccanti malum aliquo modo infinitum. 4°. Est malum naturâ suâ irreparabile. 5°. Est offensa Dei infinita. 6°. Peccatorem constituit reum pœnæ æternæ. Atqui hæc omnia veluti naturaliter fluunt ex aversione à Deo. Ergo.

Primò, aversio à Deo solvit Dei amicitiam, destruitque charitatem. Quid est enim charitas, nisi unio & conjunctio cum Deo, à quo aversio illa separat? Deindè charitas cuncta ordinat ad Deum : ex aversione autem sequitur amor sui, per quem peccator omnia ad se convertit. Undè hac aversio, inquit sanctus Augustinus libro 3. de libero arbitrio capite 24. *nisi dùm ille, cui bonum est Deus, sibi ipse vult esse bonum suum, sicut sibi est Deus.* Hinc avaritia vocatur ab Apostolo. Gal. 5. idolorum servitus; & Philip. 3. venter dicitur carnalium Deus. In Commentario quoque in Psalmum 80. inter opera sancti Hieronymi sic scribit auctor: *Quacunque vitia habemus & quacunque peccata, tot recentes habemus Deos .. unusquisque enim quod cupit & veneratur, hoc illi Deus.* Porro cum virtutes morales infusæ charitati innitantur tanquam ejus proprietates, sublato per peccatum mortale earum fundamento, ipsas consequenter ruere necesse est.

Secundò, aversio à Deo inducit animæ mortem, à quâ peccatum grave dicitur mortale. *Sicut enim expirat corpus,* inquit sanctus Augustinus Serm. 61. aliàs 5. de verbis Domini, *cum animam*

emittit; ita expirat anima, cum Deum amittit. Deus amissus, mors animæ; anima emissa, mors corporis. Levia verò peccata non sunt mortalia, sed venialia; quia non avertunt peccatorem à Deo, nec destruunt charitatem. Si charitas excludatur, ait S. Thomas qu. 7. de malo art. 1. est peccatum mortale: si autem sit talis defectus rectitudinis, qui charitatem non excludat, est peccatum veniale.

Tertiò, illa averfio, quatenùs hominem privat Deo, infert illi malum quodammodo infinitum; privatio quippè tantum æstimatur malum, quantum est oppositum bonum. Infamia v. g. pejor est paupertate, quia melius est nomen bonum, quàm divitiæ multæ: mors plus est timenda, quàm cæcitas, quia vita, cujus mors est privatio, est quid longè melius visu, cui opposita est cæcitas. Deus autem est bonum infinitum, à quo per averfionem separatur peccator: ergo propter averfionem à Deo, peccatum mortale infert homini malum infinitum, quod de peccato veniali dici nequit.

Si autem quæras, quod homini detrimentum fequatur ex peccato veniali, facilis erit responfio. Cùm enim peccatum veniale fit conversio ad bonum commutabile, inordinatusque affectus ad creaturam, falvo femper ordine ad Deum, ut ultimum finem, opponitur gratiæ actuali, quæ est motio fupernaturalis in Deum. Ergo peccatum veniale privat hominem actuali motione charitatis, quæ non est bonum infinitum, licèt fit fuperioris ordinis, plusque timenda fit ejus jactura, quàm cujuscunque rei naturalis.

Quartò ex averfione à Deo fequitur inordinatio per fe irreparabilis; quia destruit principium vitæ fpiritualis, nempe charitatem & ordinem ad ultimum finem. Ita S. Thomas 1. 2. qu. 72. art. 5. ubi fic habet: *Deordinatio mortis, quæ est*

DE VITIIS ET PECCATIS. 187

per remotionem principii vita, est irreparabilis secundum naturam, inordinatio autem agnitudo reparari potest propter id, quod salvatur principium vita. Similiter est in his quae pertinent ad animam; nam in speculativis, qui errat circa principia, imper-suasibilis est; qui autem errat salvatis principiis per ipsa principia revocari potest. Et similiter in operativis, qui peccando avertitur ab ultimo fine quantum est ex natura peccati, habet lapsum irreparabilem, & ided dicitur peccare mortaliter, aternaliter puniendus: qui vero peccat citra aversionem à Deo, ex ipsa ratione peccati reparabiliter deordinatur; quia salvatur principium; & ided dicitur peccare venialiter, quia scilicet non ita peccat, ut mereatur interminabilem poenam. Haftenus S. Thomas qui id ipsum repetit 3. p. qu. 88. art. 1.

Quintò ex aversione à Deo nascitur infinita Dei offensà; quia per illam peccator aufert à Deo (saltem quoad affectum) rationem ultimi finis, ut eam vilissimæ creaturæ afferat. *Proprium Dei est inquit sanctus Thomas lect. tertiâ inc. 3. Ep. ad Philip. ut sit primum principium & finis ultimus. Unde qui pro fine habet aliud, illud est Deus suus. Similia habet in c. 5. ad Ephes. his verbis: Idololatria est, quando honor soli Deo debitus impenditur creatura; Deo autem duplex honor debetur, scilicet ut in eo finem nostrum constituamus, & ut in eo fiduciam nostram finaliter ponamus: ergo qui hoc in creaturis ponit, reus est idololatria. Hoc autem facit avarus (idem dicito de aliis peccatoribus) qui finem suum in re creatâ ponit, & totam fiduciam. Porro Rex non potest majori affici injuriâ, quàm cum à regis majestatis dignitate ad vilis mancipii conditionem deprimitur.*

Sextò, cum ex aversione à Deo nascatur offensà infinita, ex eadem etiam sequitur reatus poenæ infinitæ; quia secundum justitiæ leges poena respondet offensæ.

Dices 1°. peccans mortaliter non semper præfert creaturam Deo; ut patet in sancto Paulo adhuc infideli, qui ex inordinato zelo Dei Ecclesiam persequabatur: *per zelum Legis*, inquit sanctus Petrus Chrysologus ser. 157. *impugnabat legem, & in Deum, Dei amore peccabat.*

Nego antecedens, & ejus confirmationem. Nam zelus ille & ignorantia vincibilis oriuntur ex inordinato amore, saltem sui ipsius, propter quem peccans negligit inquirere ea quæ scire tenetur.

Instabis: finis ultimus est ille, ad quem omnia referuntur, nec ipse ad aliud refertur: atqui peccans mortaliter non refert omnia ad creaturam propter quam peccat; fur v. g. non ordinat omnia ad pecuniam, quam subripit.

Nego minorem; qui enim peccat mortaliter, omnia refert ad bonum privatum: Deum etiam, cum videretur illum appetere, appetit sibi ipsi. *Pravus*, inquit Aristoteles 9. Eth. c. 8. *sui gratiâ cuncta agit, tantò magis, quantò pravior.* Et sanctus Thomas in 2. dist. 42. q. 1. art. 2. sic scribit: *Finis ultimus in amore commutabilium bonorum est ipse homo, propter quem alia querit: & ideo si radix peccati accipiat ex parte ipsius peccantis, erit una: si autem sumatur ex parte eorum, quæ propter se peccans querit, erunt plures.*

Urgebis: peccator est capax amicitia: atqui amor amicitia non procedit ex appetitu boni privati, aliàs esset amor concupiscentia: ergo peccans non refert omnia ad seipsum.

Distinguo minorem; amor amicitia proprie dictæ, qualis est in homine justo, Concedo: improprie dictæ, qualis est in peccatore, Nego minorem. *Charitas*, inquit Apostolus, 1. Cor. 13. *non querit quæ sua sunt.* Cum enim sit quædam participatio naturæ divinæ, semper inclinat ius-

tum in bonum Dei: inordinatus verò amor sui, qui charitati opponitur, quique in peccatore dominatur, omnia ordinat ad bonum privatum. Undè amicitia, nisi ex amore Dei procedat, bonum amici ultimè refert ad privatum appetentis commodum, *amicitia ad alios. ex his quæ sunt ad seipsum profecta esse videntur.* 9. Ethic. c. 4.

Instabis iterum: sequeretur eum qui peccat venialiter ex deliberatâ voluntate constituere suum ultimum finem in creaturâ. Nam omnis actio humanâ ex motione alicujus finis ultimi procedit: atqui actio, quæ fit ex deliberatâ voluntate, est humana: ergo est propter aliquem ultimum finem. Porro ille ultimus finis non potest esse Deus; cum peccatum veniale non sit referibile ad Deum: ergo est bonum privatum.

Distinguo sequelam, sequeretur constituere secundum quid ultimum finem in creaturâ, & in bono privato, Concedo: constituere absolute, & simpliciter, Nego. Verum quidem est quod quicumque venialiter peccat inordinatè se diligit, refertque ad seipsum quidquid utilitatis apprehendit in objecto. Sed inordinatus ille amor sui non procedit usque ad contemptum Dei, quemadmodum in eo qui peccat mortaliter; quia non excludit charitatem, per quam homo seipsum ulteriùs ordinat ad Deum. Ita Sanctus Thomas in primum dist. 1. quæst. 3. articulo unico ad quartum.

Dices 2º. actus charitatis tantum Deo tribuit, quantum peccatum mortale detrahit; sicut enim per peccatum mortale tollitur à Deo ratio ultimi finis, & asseritur vilissimæ creaturæ; ita per actum charitatis supremus ille honos Deo confertur, & creaturæ denegatur. Atqui actus charitatis non est infinitus nisi extrinsecè: Ergo peccatum mortale est offensa Dei extrinsecè tantum infinita,

Nego primam propositionem, & quidquid ex eâ concluditur. Qui enim Regem in throno sedentem veneratur, non est comparandus ei, qui illum indè deturbaret. Et ratio est, quia honor est in honorante: injuria verò in personâ læsâ; hoc est tantum honorat quis, quantum subjicit alteri; & contrà, tantum lædit personam, quantum illam deprimit. Per peccatum autem mortale Deus infinitè deprimitur, quatenus vilissimæ creaturæ postponitur: per charitatem verò vix quidquam Deo subjicitur, cum creaturæ omnes comparatæ Deo sint tanquam nihilum. *Quicumque*, ait S. Thomas qu. 28. de verit. art. 2. *rem aliquam digniorem digniori postponit, injuriam ei facit, & tantò amplius, quantò res illa est dignior. Quicumque autem in re temporali finem sibi constituit, quod facit omnis mortaliter peccans, ex hoc ipso quantum ad affectum suum postponit Creatorem creaturæ, diligens plus creaturam quàm Creatorem: finis enim est qui maximè diligitur: cum ergo Deus in infinitum creaturam excedat, erit peccatum contrà Deum infinita offensa ex parte dignitatis ejus, cui per peccatum injuria fit, dum ipse contemnitur.*

Confirmatur responsio: honor quem Christus Deo Patri exhibuit, est infinitus simpliciter; quia habet pro subjecto personam simpliciter infinitam, honor enim est in honorante qui se subjicit. Ergo peccatum mortale est simpliciter infinitum in ratione offensæ Dei, quia subjectatur in personâ infinitâ; injuria enim est in personâ læsâ, quæ deprimitur.

Q. 2°. *Malitia peccati mortalis, & malitia peccati venialis differunt-ne essentialiter?*

R. Differunt: quia malitia quæ opponitur fini ultimo, & destruit charitatem, differt specie & essentialiter ab illâ, cui ista non competunt: atqui sola peccati mortalis malitia est opposita

DE VITIIS ET PECCATIS. 191
fini ultimo, & destructiva charitatis habitualis.
Ergo.

Dices: illa peccata essentialiter non differunt, quorum objecta sunt ejusdem speciei: atqui objecta peccati mortalis & venialis sunt ejusdem speciei: nec differunt nisi secundum majus & minus: Ergo.

Minor probatur. Motus indeliberatus odii circa Deum, est peccatum veniale; deliberatus verò mortale: atqui illi duo motus habent idem objectum, nempe Deum. Item objecta furti levis & gravioris non differunt nisi secundum magis & minus. Ergo.

Distinguo majorem, objecta formalia, Concedo: materialia, Nego majorem. Nam eadem pecunia potest esse objectum materiale vanitatis, avaritiæ, & injustitiæ, quæ sunt peccata specie distincta propter diversa objecta formalia.

Distinguo similiter minorem. Peccata venialia & mortalia habent sæpissimè objecta ejusdem speciei materialia, Concedo: formalia, Nego minorem. Si quis v.g. die Jovis scienter produceret cœnam carnibus instructam ultrà mediam noctem, circa unum & idem objectum materiale peccaret venialiter ante mediam noctem, in hypothefi quòd edisset cum levi intemperantiâ, & mortaliter post mediam noctem, quia tunc adveniret nova formalitas, nempe nova transgressio legis, novaque deordinatio in voluntate. Idem advertetur in odio Dei indeliberato, - si comparetur cum deliberato, & in furto levi cum gravi collato; voluntas quippè in indeliberato motu odii, & in levi furto, non vult separari à Deo, neque constituere suum ultimum finem in creaturâ, ad quod mutato consilio se determinat in odio deliberato, & in furto gravi.

Instabis: idem est specie actus charitatis in viâ

& in patriâ, licet mutetur cognitio Dei; nam obscuritate fidei succedit claritas visionis beatificæ. Ergo major aut minor advertentia difformitatis, quæ est in objecto, non efficit actum specie distinctum.

Quidquid sit de antecedente, distinguo consequens: major vel minor advertentia non efficit actum specie distinctum, si eadem difformitas ubiqueprehendatur, Concedo: si alia, Nego consequentiam. Cum igitur Beati, quando erant in viâ, crediderint & amaverint quæcunque vident in Deo, non desunt Theologi, qui doceant amorem Dei in viâ & in patriâ esse ejusdem speciei. Sic duo superbix motus circa idem objectum materiale & formale sufficienter cognitum, non diffetunt nisi accidentaliter, licet unus procedat ex clariori cognitione, alter verò ex obscuriori; quia in utroque eadem turpitudine apprehenditur, licet diversimodè: sed si per cognitionem perfectiorem alia detegeretur turpitudine, actus inde consequens esset alterius speciei propter diversum objectum formale.

Ergo fieri nequit, ut unum numero peccatum veniale evadet mortale, & contrà; quia peccatum mortale & veniale essentialiter differunt, habentque objecta formalia specie distincta. Ergo delectatio venerea, quæ est venialis ante sufficientem advertentiam, & mortalis post, licet in sensualitate, sive in appetitu concupiscibili perseveret idem numero motus, in voluntate tamen rationali est duplex specie actus; vult quippè post sufficientem advertentiam quod ante noluit, nimirum separari à Deo, & constituere suum ultimum finem in creaturâ.

Dices: ex sancto Augustino tract. 12. in Joan. *Plura minuta peccata, si negligantur, occidunt: quemadmodum minuta grana arena, si multa sint, premunt atque*

atque opprimunt, & aqua paulatim per sentinam in-
irando, si non exhauriatur, mergit navim. Ergo plura
peccata venialia mortalia evadunt.

Distinguo antecedens : occidunt dispositivè ,
quemadmodum levis febris , si non curetur ,
tandem extinguit ealorem naturalem , & mor-
tem affert , Concedo ; occidunt per se formaliter ,
Nego antecedens.

Q. 3°. *Quibus signis discerni potest peccatum mor-
tale à veniali ?*

R. 1°. Ad peccatum mortale duo requiruntur.
Primum , ut sit materia gravis. Secundum , u
sit sufficiens advertentia & deliberatio , undè si
alterutrum desit, non erit nisi peccatum veniale.
Quare mendacium jocosum , & furtum unius
assis licèt ex deliberatâ voluntate procedant ,
sunt peccata duntaxat venialia propter levita-
tem materiæ : contrà verò delectatio turpis ,
quamvis sit materia gravis , si tamen desit suffi-
ciens advertentia aut libertas venialis censetur.

R. 2°. Cum Sancto Augustino libro Enchyr.
cap. 77. & sequentibus aliquando in praxi diffi-
cile est determinare , an & quale sit peccatum ,
qua sint autem levia , inquit , & qua graviora peccata ,
non humano , sed divino sunt pensanda judicio
putari posset non esse peccatum misceri conjugii non filio-
rum procreandorum causâ , quod bonum est nuptiale ,
sed carnalis etiam voluptatis ; ut adulterii sive cujus-
quam alterius immunditia mortiferum malum devitet
infirmis. Quis autem jam esse peccatum neget , cum
dare veniam facientibus Apostolica auctoritas fateat-
ur... sunt autem quadam, qua levissima putarentur ,
nisi in Scripturis demonstrarentur opinione graviora ?
Quis enim dicentem fratri suo, fatue , reum gehenna
putaret, nisi Veritas diceret ? aut quis asstimeret quàm
magnum peccatum sit dies observare, sicut observant qui
certis diebus, sive mensibus, sive annis volunt vel nolunt

*aliquid inchoare, eo quòd secundùm vanas doctrinas hominum fausta vel infausta existiment tempora, nisi hujus mali magnitudinem ex timore Apostoli pensare-
mus, qui talibus ait, timeo ne forè sine causâ labora-
verim in vobis? Hinc accidit quòd peccata, cùm in
consuetudinem venerint, aut parva, aut nulla esse
creduntur. Va peccatis hominum, quæ sola inusitata
exhorrescimus, &c.*

Itaque ad ponderandam peccatorum gravita-
tem, imprimis consulenda sacra Scriptura, præ-
sertimque novum Testamentum, ubi Christus
legem naturalem explicuit, vindicavitque à fal-
sis interpretationibus hominum. Attendenda
verba, quibus ibidem res aliqua prohibetur, an
sub gravi pœnâ, ex gravitate enim pœnæ colli-
gitur gravitas culpæ.

Cùm autem omnia, quæ servanda & vitanda
sunt expressè non contineantur in Scripturâ sa-
crâ, consulenda est etiam traditio Ecclesiæ, vi-
dendum quid sancti Patres & Theologi com-
muniter circâ difficultatem propositam sene-
rint, quemadmodùm præscribit Concilium Tri-
dentinum sess. 4. *ad coercenda*, inquit, *petulantia
ingenia . . . nemo sua prudentia innixus in rebus fidei
& morum . . . sacram Scripturam ad suos sensus con-
torquens . . . interpretari audeat.*

CAPUT VII.

De Peccato originali.

VERSAMUR in materiâ accuratiùs pertractan-
dâ; cùm in mente S. Augustini notitia pec-
cati originalis, & fides redemptionis humanæ
per Christum sint duo veluti cardines, circâ
quos vertitur Christiana Religio. *Vide*, inquit,

S. Doctor epistolâ 157. aliâs 89. *quemadmodum commendat (Apostolus) unum & unum: id est. Adam & Christum; illum ad condemnationem, hunc ad justificationem, cum tantò post Adam Christus venerit in carne; ut sciamus etiam antiquos justos, quicunque esse potuerunt, nonnisi per eandem fidem fuisse liberatos, per quam liberamur & nos, scilicet Incarnationis Christi, qua illis prænuntiabatur. Enimverò an medicum admittet, qui se sanum existimat, aut Redemptorem agnoscet, qui nescit se fuisse captivum. Ut ergo sciamus quæ & quanta nobis attulerit Christus, prius noscamus oportet quid in Adam amiserimus.*

Hæc autem circa peccatum originale nobis investiganda sunt, 1º. utrùm revera existat. 2º. quid sit, & in quo consistat. 3º. quomodo traducatur in Adæ posterios. 4º. utrùm ita necessariò in omnes transmittatur, ut nullus excipi possit. 5º. quæ sint illius pœnæ, tùm in præsentî vitâ, tùm in futurâ.

PARAGRAPHUS I.

Utrùm existat peccatum originale?

NEGARUNT Pelagiani, docueruntque 1º. Adamum peccando sibi soli nocuisse, morbos, mortem & concupiscentiam non esse effectus peccati illius, sed naturales naturæ humanæ defectus. Postea tamen argumentis Catholicorum coacti sunt confiteri mortem corporis ex Adamo trahi, non verò peccatum. Priorem Pelagianorum errorem XVI. seculo amplexi sunt Anabaptistæ, & Sociniani; posteriorem Zuingliani: contrà utrumque

Respondeo: de fide est per Adæ prævaricationem omnes homines nasci peccato, morti, & aliis miseriis obnoxios. Ita enim definiit Con-

cilium Tridentinum contra Anabaptistas & Zu-
 glianos sess. 5. can. 2. his verbis: *Si quis Ada tra-*
varicationem sibi soli & non ejus propagini asserit no-
cuisse . . . aut inquinatum illum per inobedientia pec-
catum, mortem & pœnas corporis tantum in omne ge-
nus humanum transfudisse, non autem & peccatum,
quod est mors anima, anathema sit.

Probatur 1°. ex Scriptura, Psal. 50. *Ecce enim*
in iniquitatibus conceptus sum, in quem locum sic
scribit sanctus Augustinus enarrat. in Psal. quid
est, quod se dicit in iniquitate conceptum, nisi quia tra-
hitur iniquitas ex Adam? Job. 14. *Quis potest facere*
mundum de immundo conceptum semine, nonne tu qui
solus es? Quem locum sic vertunt septuaginta
 Interpretes: *Nemo mundus à sorde, cujus est unius*
diei vita super terram. Agitur hic de sordibus,
 quas solus Deus mundare potest; atqui sordes
 pannorum infantilium emundare possunt homi-
 nes: ergo textus ille non potest intelligi ad
 mentem Socinianorum de sordibus corporeis,
 sed intelligendus est de peccato, & ita interpre-
 tati sunt Patres antiquissimi, ut S. Clemens Ale-
 xandrinus lib. 3. Strom. Origenes hom. 12. in
 Levit. S. Augustinus in Psalm. 50. Rom. 5. *Per*
unum hominem peccatum in hunc mundum intravit,
& per peccatum mors; & ita in omnes homines mors
pertransiit; in quo omnes peccaverunt.

Nec dicant Pelagiani & Sociani Adamum
 transmississe peccatum, non propagine, sed imi-
 tatione, quatenus suo exemplo posteros ad pec-
 candum induxit; nam, ut argumentatur S. Au-
 gustinus lib. 3. de peccat. mer. c. 9. si Apostolus
 peccatum illud commemorare voluisset, quod
 in hunc mundum, non propagine, sed imita-
 tione intraverit, ejus principem, non Adam,
 sed Diabolum diceret, de quo scriptum est, *ab*
initio Diabolus peccat. Deindè mors intravit per

peccatum ; cùm ergo ipsa in parvulos deserviat, sequitur peccatum in eos fuisse transmissum non imitatione, sed propagine.

Deniquè, ex Apostolo, peccatum Adæ derivatur ad parvulos, sicut justitia Christi ad regeneratos; atqui justitia Christi non per solam imitationem, sed per veram in illo regenerationem communicatur fidelibus, ut constat vel ex solo exemplo parvulorum, qui in Christo regenerantur, etiamsi illum imitari non possint.

Probat 2°. ex omnibus Conciliis, quæ in Oriente, in Occidente & Africâ contrà Pelagianos celebrata, errorem, quem impugnamus, proscripserunt. *Ubique diffusus Christi exercitus*, inquit sanctus Augustinus, lib. 3. contrà Julianum cap. 1. *debellavit apud Carthaginem Cœlestium, quando ipse non eram, & rursus Constantinopoli longè à regionibus Africanis.* Adde & Diospoli in Palæstinâ, ubi sequentes Pelagii propositiones anathemate sunt percussæ. Prima, quòd peccatum Ada ipsum solum laeserit. Secunda, quòd infantes nuper nati in illo starent, in quo Adam fuit ante pravaricationem. Tertia, quòd neque per mortem, vel pravaricationem Ada omne genus hominum moriatur. Quarta, quòd infantes, etsi non baptizentur, habeant vitam æternam. Deniquè Concilium Arausicanum in Galliâ sic habet can. 2. *Si quis soli Ada pravaricationem suam, & non ejus propagini asserit nocuisse, aut certè mortem tantum corporis, quæ pœna est peccati, non autem & peccatum, quod est mors anima per unum hominem in omne genus hominum transisse testatur, injustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti, per unum hominem, &c.*

Probat 3°. ex Patribus, sanctus Irenæus lib. 3. cap. 20. *Quemadmodum, inquit, per inobedientiam unius hominis... peccatores facti sunt multi, & amiserunt vitam; ita oportuit & per inobedientiam*

unius hominis . . . justificari multos, & percipere salutem.

Origenes hom. 14. in Lucam sic habet : *Parvuli baptizantur in remissionem peccatorum, Quorum peccatorum? vel quo tempore peccaverunt? aut quando potest ulla lavacri in parvulis ratio subsistere, nisi juxta illum sensum, de quo paulò antè diximus, nemo mundus à sorde, nec si unius diei, &c. & lib. 4. contra Celsum, in Adamo omnes moriuntur, & damnati sunt in similitudine prevaricationis Adami, nec tam de uno quopiam, quàm de toto humano genere Scriptura divina loquitur.*

S. Cyprianus epist. 59. *Quantò magis, inquit, prohiberi non debet infans (à baptismo) qui recens natus nihil peccavit, nisi quòd secundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiqua primà nativitate contraxit. Qui ad remissionem peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quòd illi remittuntur non propria, sed aliena peccata. Similia habet sanctus Firmilianus epist. quæ est 75. inter Epistolas sancti Cypriani.*

S. Augustinus lib. 3. de peccatorum meritis cap. 6. asserit hanc esse antiquam & universalem Ecclesiæ Traditionem, peccatum & mortem ab Adamo in ejus posteros propagine transmitti: *non aliud, inquit, de peccato originali, ex quo Christi Ecclesia constituta est, divinarum Scripturarum Tractatores scripserunt, non aliud à majoribus acceperunt, non aliud posteris tradiderunt.*

Dices 1º. Ezechielis 18. habetur : *anima que peccaverit, ipsa morietur : filius non portabit iniquitatem patris sui. Ergo.*

Nego consequentiam ; nam ex dicendis, peccatum originale non est peccatum Adami, sed cuique inest proprium. Undè sanctus Augustinus lib. 3. de pec. mer. cap. 8. Pelagianis eundem textum objicientibus, sic respondet : *Imputat non*

jam aliena, sed propria: carnali generatione jam corruptum sunt, quibus nondum spirituali regeneratione dimissa sunt. Et lib. 6. contra Julianum cap. 12. Aliena sunt proprietate actionis, & nostra sunt contagione propagationis.

Dices 2°. *ubi non est lex, inquit Apostolus Rom. 4. v. 5. nec pravaricatio; atqui infantes non acceperunt legem: Ergo nulla in eis pravaricatio, nec proinde peccatum.*

Distinguo minorem, non acceperunt legem. in sua conceptione & nativitate, Concedo: non acceperunt legem in primo parente, in quo continebantur, & in quo audierunt, *in quocunque die comederis, morte morieris.* Nego minorem.

Distinguo similiter consequens, nulla in eis pravaricatio, nec proinde peccatum, per propriam voluntatem, Concedo: per voluntatem Adami, quæ & ipsorum fuit, Nego consequens. Ita sanctus Augustinus cap. 7. lib. 3. de pec. *Nec illud, inquit, liquide dici potest, quod peccatum Ada etiam non peccantibus nocuit, cum Scriptura dicat, in quo omnes peccaverunt. Nec sic dicuntur ista aliena peccata, tanquam omnino ad parvulos non pertineant: siquidem in Adam omnes tunc peccaverunt, quando in ejus naturâ illâ insitâ vi, quâ eos gignere poterat, adhuc omnes ille unus fuerunt; sed dicuntur aliena, quia nondum ipsi agebant vitas proprias; sed quidquid erat in futurâ propagine, vita unius hominis continebat.*

Dices 3°. *Rom. 5. regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem pravaricationis Adæ: Ergo mortem duntaxat, non peccatum ex Adamo trahimus.*

Distinguo antecedens, qui non peccaverunt propriâ voluntate, sive, ut loquitur Apostolus, in similitudinem pravaricationis Adæ, Concedo: qui non peccaverunt simpliciter, & volun-

tate Adami, Nego antecedens. Mors enim, quæ regnavit usque ad Moysen, est pœna iusta : atqui non esset iusta, nisi supponeretur peccatum. Undè Apostolus expressè dicit, *usque ad legem peccatum erat in mundo : peccatum autem non imputabatur*, id est, non agnoscebatur ; per legem enim cognitio peccati. Ita S. Augustinus lib. 6. contrà Julianum cap. 4.

Instabis 1°. Apostolus ibidem subdit : *si unius delicto multi mortui sunt, multò magis gratia Dei... in plures abundavit* : Ex quibus sic argumentari licet : Plures sunt, ex Apostolo, qui in Christo justificantur, quàm qui in Adamo peccaverunt ; atqui plures illi in Christo justificati paucissimi sunt respectu Infidelium, & eorum, qui sine Baptismo decedunt : ergo paucissimi admodum sunt, ad quos peccatum Adami transmittitur.

R. 1°. In Græco non habetur, *plures*, sed, *multos*, πολλοί. 2°. termini illi, *multi*, *plures*, *omnes*, promiscuè hîc usurpantur ab Apostolo, ut legenti patebit ; ait enim, *in omnes homines mors pertransiit : in quo (Adamo) omnes peccaverunt*. Item, *si unius delicto multi mortui sunt, per unius iustitiam in omnes homines in justificationem vita* : & paucis interjectis : *per unius obedientiam iusti constituentur multi*. Cùm dictum est, inquit sanctus Augustinus lib. 6. contrà Julianum cap. 24. *per unum in omnes transisse peccatum ; & postea, per unius inobedientiam peccatores constitutos multos, ipsi sunt multi, qui & omnes*. Nec singulare est Apostolo voces illas promiscuè usurpare ; nam, ut ibidem observat sanctus Doctor, Deus sic illas usurpavit Genes. 22. ubi dictum est Abrahæ : *in semine tuo benedicentur omnes gentes, & patrem multarum gentium posui te*. Hîc quippè easdem omnes, multas, inquit sanctus Doctor, & easdem multas omnes esse monstratum est. Quanquam dici potest cum Estio per

vocem, *plures*, Apostolum non attendere ad multitudinem eorum, qui Christi gratiæ participes fiunt, sed ad copiam gratiæ, quæ superabundavit, adeò ut plus nobis restituerit Christus quàm in Adamo perdiderimus, scilicet donum perseverantiæ, auxilia efficacia; hæc enim non fuerunt in statu innocentia.

Instabis 2º. 1. Cor. 15. v. 22. Apostolus hanc comparisonem Adamum inter & Christum instituit: *sicut in Adam omnes moriuntur. ita & in Christo omnes vivificabuntur*: atqui non omnes in Christo vivificabuntur: ergo neque in Adamo omnes moriuntur.

R. In hoc state comparisonem Apostoli: sicut quotquot ex Adamo generantur, ii reatum peccati & mortis contrahunt; ita quotquot in Christo regenerantur, ii justitiam & vitam supernaturalem percipiunt; & si perseverent, felicitatem æternam: & è converso sicut qui ex Adamo viâ ordinariâ non nascitur (quemadmodum Christus) in Adamo non moritur; ita qui in Christo non renascitur, spiritualiter non vivificabitur.

Dices 4º. ex Apostolo 2. Cor. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis sui, prout gessit, sive bonum sive malum*: atqui parvuli, subsumebant Pelagiani, nihil mali in corpore gesserunt: ergo nullam pœnam referent.

R. 1º. retorquendo argumentum contrà Adversarios, parvuli, qui decedunt sive ante, sive post Baptismum, nihil boni in proprio corpore gesserunt: ergo nullum præmium recipient, nec regno cœlorum, nec vitâ æternâ donabuntur: quod est longè absurdissimum, etiam in sententiâ Adversariorum.

R. 2º. cum S. Augustino lib. 6. contrà Julianum

cap. 10. locum illum intelligendum de adultis tantum, ut patet ex contextu capitis, *propria corporis sui dixit, quod ad unumquemque in seipso jam viventem pertineat.*

Dices 5°. Veteres, præsertim Græci, disertè negarunt peccatum originale; sic enim scribit S. Gregorius Nyssenus oratione de infantibus, qui præmaturâ morte abripiuntur, *nec ab initio quidem (parvulus) prorsus in animum morbum admisit.* S. Chrysostomus homiliâ ad Neophytos, *infantes, inquit, baptizamus, cum non sint coinquinati peccato, ut eis detur, vel addatur sanctitas.* Et Theodoretus lib. 5. hæreticarum Fabularum cap. 18. *quorsum infantes baptizamus, qui peccatum nondum gustarunt? Ergo.*

Distinguo antecedens; infantes peccatum in animum non admiserunt, non gustarunt; peccatum, inquam, actuale, & personale, Concedo: peccatum originale, Nego antecedens. Ita S. Augustinus lib. 1. contrâ Julianum verba sancti Chrysostomi objicientem cap. 6. *Peccata dixit parvulos non habere, sed propria. Undè illos innocentes meritò nuncupamus, secundum id quod ait Apostolus nondum natos nihil egisse boni sive mali: non secundum id quod ait, per unius inobedientiam peccatores constituti sunt multi.*

Probatum solutionem esse ad mentem laudatorum Patrum.

Ac primò quidem sancti Gregorii Nysseni, qui in Psalmos cap. 16. sic loquitur: *Sordes hominis peccatum est, quod una cum humanâ orditur naturâ, quoniam in peccatis concepit me mater mea.*

Secundò; S. Chrysostomi plura testimonia profert S. Augustinus cit. cap. 6. quibus disertè adstruit peccatum originale; sic enim scribit sanctus Chrysostomus ad Olimpiam: *Quando Adam peccavit, illud grande peccatum omne genus humanum*

in commune damnavit, Hom. 10. in epist. ad Romanos. Manifestum, inquit, quoniam non ipsum peccatum, quod ex legis transgressione, sed illud peccatum, quod ex Ada obedientia, hoc erat quod omnia contaminavit. Et infra, ut cùm tibi dixerit Judæus: Quomodo unius virtute Christi mundus salvatus est? possis eis dicere, quemadmodum uno inobediente Adam mundus damnatus est... nam alium pro alio damnari, non valdè videtur habere rationem; alium autem pro alio salvari, & decentius magis & rationalius apparet. Si igitur illud factum est, multò magis hoc. Quin ex ipsâmet Homiliâ ad Neophitos, quam Julianus opponebat, sanctus Augustinus eruit validissimum argumentum pro peccato originali; ait enim sanctus Chrysostomus, venit semel Christus, invenit nostrum chirographum paternum, quod scripsit Adam. Ille induxit initium debiti, nos fœnus auximus posterioribus peccatis. Quæ verba sanctus Augustinus contrâ Julianum sic contorquet: nunquid contentus fui dicere, paternum chirographum, nisi adderet, nostrum, ut sciremus antequam fœnus peccatis nostris posterioribus augeremus, jam illius chirographi paterni ad nos debitum paternum pertinere.

Tertiò, de mente etiam Theodoretî constat: tùm quia scripsit post profligatam ubique Pelagianorum hæresim, & maximè in Concilio Ephesino generali, quod ignorare non potuit: tùm quia in caput 5. epist. ad Rom. hæc habet: *Disit itaque divinus Apostolus, quòd cùm Adam peccavisset, & mortalis propter peccatum factus fuisset, utrumque ad genus pervenit. Ad omnes enim homines mors pervasit, quatenus omnes peccaverunt. Non enim propter primi parentis peccatum, sed propter suum (quia ex Tridentino est unicuique proprium) unusquisque mortis decretum suscepit. Etiam infantes, quamvis voluntate propriâ non peccaverint.*

Instabis: sanctus Chrysostomus agnoscit quidem omnes homines in Adamo incurrisse mortis reatum, & damnationem; sed constanter negat in ipso constitutos esse peccatores; ait enim hom. 17. in epist. ad Corinth. *Quid ergo faciam ego? propter illum pereo? Certè non propter illum. Neque enim tu mansisti non peccans: sed si non idem peccatum alterum certè admisisti. Alioqui autem neque à supplicio (mortis) accepisti damnum, sed lucrum. Et hom. 39. in eandem epistolam, expendens illud, sicut in Adam omnes moriuntur, sic habet, omnes-ne, dic quaeso, mortui sunt in Adam morte peccati? Quomodo ergo Noë justus in generatione suâ? quomodo alii omnes? ... Nam si hoc quidem dictum est de corpore, stat quod dicitur: sin autem de justitiâ & peccato, nequaquam. Ergo.*

Nego antecedens; in laudatis enim textibus vult duntaxat S. Doctor peccatum Adami, & posterorum ejus non esse irreparabile, quemadmodum peccatum Angelorum: mortem quidem, quæ indè influxit, esse ineluctabilem; sed non ita peccatum, cum Noë, Abraham & plures alii in Scripturis justî prædicentur.

Urgebis, atqui sanctus Chrysostomus disertè asserit homines reatum mortis duntaxat contraxisse: nullatenus verò peccati; hom. quippè 10. in epist. ad Romanos ad illa verba capitis 5. *Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, quæstionem moveret, & solvit his verbis: videtur quæstionem non pusillam habere quod dictum est; sed si quis accuratè attenderit, & hoc quoque perspicillè solvetur. Quenam igitur quæstio fuerit? dicere videlicet multos ob unius inobedientiam peccatores extitisse. Illo enim peccante, ac mortali effecto, & qui ex eo orti sint, eos tales esse, nihil absurdum. At ex illius inobedientiâ alterum peccatorem extitisse, id verò quam (obsecro) congruentiam & conse-*

quentiam habeat? inuenietur enim sic nec pœnas quidem debere qui talis fuerit, si quidem non ex seipso peccator extiterit. En difficultas proposita, sequitur responsio. Quid igitur hoc loco, verbum hoc peccatores, significat? Mihi videtur tantundem significare, quantum illud, supplicio obnoxii ac mortis rei.

Nego subsumptum; quæ enim opponuntur, astruunt doctrinam Catholicam, nedum destruunt. Concedit quippè sanctus Doctor, nec mortis pœnam debere, qui peccator non extiterit, & indè concludit nos in Adamo factos esse peccatores & mortales, vocemque illam, *peccatores*, in mente Apostoli tantundem significare, id est, æquè patere ac *mortales*, ut cùm tibi Iudaus dixerit, quo pacto uno rectè agente Christo, universus orbis saluus factus est, possis illi respondere, quo pacto uno inobediente Adam universus orbis condemnatus est? quanquam nihil simile inter se habeant peccatum & gratia, mors & vita. Quibus posterioribus verbis sanctus Chrysostomus supponit peccatum & mortem conjungi in Adæ posteris, sicut gratiam & vitam in filiis Dei adoptivis; undè pergit in eâdem homiliâ, *nam & supplicio liberati sumus, & vitiositatem omnem deposuimus, & de integro regenerati sumus, & resurreximus sepulto vetere homine, & redempti sumus, & sanctificati.*

Dices 6°. Tertullianus lib. de Bap. c. 18. probans Baptismum in parvulis differendum, donec adoleverint, sic scribit: *quid festinat innocens atas ad remissionem peccatorum? Ergo.*

Nego conseq. nam ex sancto Augustino suprâ laudato, *peccata dixit parvulos non habere, sed propria. Undè illos innocentes meris nuncupamus, secundum id quod ait Apostolus, nondum natos nihil egisse boni siue mali.*

Dices 7°. sanctus Clemens Alexandrinus lib. 3. Stromatum, apertè negat peccatum originale;

sic enim habet post medium : *Dicant ergo vobis ubi fornicatus est infans natus ? vel quando sub Ada cecidit execrationem , qui nihil est operatus ? . . . Et quando dixit David , in peccatis conceptus sum , &c. dicit quidem propheticè matrem Evam , sed Eva fuit mater viventium , & si in peccatis fuit conceptus , sed non ipse in peccato , neque verò ipse peccatum . . . non accusat eum , qui dixit , Crescite & multiplicamini , sed primas impulsiones (concupiscentiæ) & motus ex generatione , per quos Deum non agnoscimus , dicit impietates .*

R. 1º. Locum illum esse adeò difficilem , ut multis Theologis videatur in eo contineri objectionem Cassiani , contrà quem pugnat S. Clemens , non ipsam S. Doctoris sententiam ; sed contrarium suadet libri contextus. 2º. ut benignè interpretemur S. Doctorem plura movent. 1º. singularis ejus eruditio. 2º. ex Scholâ ejus prodit Origenes , peccati originalis eximius asseritor , ut constat ex laudatis suprà ejus textibus. 3º. Nullus hætenùs accusavit S. Doctorem de peccato originali malè sensisse , nec Pelagiani illum in suum patrociniū appellarunt , ut colligitur ex scriptis S. Augustini. 4º. Ex scopo mens ejus est elucidanda. Insectatur quidem Cassianum , qui sicut Marcionitæ , & postea Manichæi , duo rerum principia statuebat , alterum spiritualium , & quidem bonum : alterum corporalium , & ipsum malum. Contrà insurgit S. Clemens , probatque non accusandum , sed laudandum eum , qui dixit , *Crescite , & multiplicamini* , matrimonium non esse fornicationem , ut contendebat Adversarius ; nec generationem esse malam , alioqui non corpus duntaxat , sed & anima ipsa esset peccatum , quod posterius negabat Cassianus ; non enim generatur solum corpus , sed totus homo constans ex corpore & animâ : accusandas solummodò primas impulsio-

nes & motus ex generatione, id est, concupiscentiam, quam S. Thomas, & plures Theologi peccatum originale asserunt, non tamen eo sensu, eoque hæretico, quo Pseudo reformati, ut infrà ostendemus: illas autem impulsiones non esse ipsam hominis substantiam, sed accessiones ad hominis substantiam, quemadmodum ex S. Basilio loquitur S. Augustinus cit. lib. 1. contrà Julianum. Detorquet quidem textus, quibus aluitur peccatum originale, scilicet *nullus est à sorde mundus, Job. 14. In iniquitatibus conceptus sum, Psalm. 50. Execranda dies in qua natus sum, Jer. 20.* ut novum & acrius bellum declinet; quis enim nesciat Catholicos peccati originalis defensores, à Pelagianis traduci solitos, quasi cum Marcionitis & Manichæis duo rerum principia inveherent? Fatendum tamen est quòd ex ejusmodi argumentandi ratione videatur posse inferri peccatum originale non existere; sed illationem hanc non debuit præcavere S. Clemens, ut qui eâ ætate scriberet, quâ nondum exorti erant hæretici, qui deinceps fidem peccati originalis labefactarunt, *disputans in Catholica Ecclesiâ*, inquit S. Augustinus lib. 16. contrà Julianum cap. 6. *non se aliter intelligi arbitrabatur, tali questione nullus pulsabatur, vobis (Pelagianis) nondum litigantibus, securius loquebatur.*

Instabis: ille directè & perspicuè negat peccatum originale, qui negat infantem, qui nihil operatus est cecidisse sub execrationem Adæ: atqui sanctus Clemens disertis verbis id negat, *quando*, inquit, *sub Adâ cecidit execrationem, qui nihil operatus est?* Ergo.

Distinguo maj. qui negat ad mentem Catholicorum, Concedo, qui negat ad mentem Adversarii, Nego maj.

Distinguo similiter minorem, sanctus Clemens

negat infantem cecidisse sub prævaricationem Adæ, quasi substantia ejus secundum corpus sit mala, Concedo: quasi vitiositas non accesserit ejus substantiæ, Nego minorem; accusat enim *primas impulsiones & motus ex generatione*, quæ secundum reatum peccati in Baptismo delentur, quamvis secundum quod in eis est materiale, in baptizatis remaneant, ut docent SS. Augustinus & Thomas; & colligitur ex ipso sancto Clemente, qui eodem lib. 3. Stromatum, dicit nos per Baptismum regenerari, *cum hac sit*, inquit, *alia ratio in creatione*. Et lib. 4. *non tales esse vult, quales etiam genuit ex matrice aqua*: atqui generatio supponit mortem peccati.

Instabis iterum: quæ fuerit mens S. Clementis conjicere licet ex ejus Discipulis: atqui Origenes ab ipso edoctus, non agnovit peccatum originale, ut patet ex ejus Commentario in Epist. ad Romanos, in quo illud Apostoli, *peccatum in hunc mundum intravit*, sic interpretatur, ut velit per mundum intelligendos homines terrenos, qui exemplo & in similitudinem Adæ, propriâ voluntate legem transgrediuntur. Enim verò quomodo Origenes peccatum originale agnoscere potuisset, cum docuerit animas deliquisse, priusquam infunderentur in corpora tanquam in carceres? Undè sanctus Hieronymus lib. 3. contra Pelagianos, qui auctoritate Origenis gloriabantur, sic scribit: *Transite ad Amasum vestrum qui præterita in calis, & antiqua delicta solvi dicit in Baptismo*.

Nego minorem; Origenes quippè in illo Commentario verba Apostoli pro more allegoricè exponit: allegoria autem non destruit sensum litteralem, quem luculenter confirmavit locis suprâ laudatis. Undè in ejus sententiâ priora animarum delicta, & peccatum originale simul in Baptismo delentur.

¶ Dices 8°. cum Juliano apud S. Augustinum lib. 2. de nupt. & concup. cap. 28. non peccat iste, qui nascitur, non peccat iste, qui genuit, non peccat ille, qui condidit: per quas igitur rimas inter tot præsidia peccatum fingitur ingressum?

Confirmatur 1°. damnantur nuptiæ, si aliquid habere credantur, undè filii damnabiles generantur. 2°. non omnia peccata dimittuntur in Baptismo, si in baptizatis conjugibus remanet malum, ex quo generentur mali; non enim possunt parentes quod non habent in liberos transfundere. 3°. non peccat, qui non potest aliud esse quàm creatus est; Nemo namque, inquit Aristoteles lib. 3. Eth. cap. 5. *exprobrabit cuiquam si sit aut naturâ aut agitudine, aut vulnere cecus: quod si ebrietate, aut aliquo flagitio capius sit oculis, omnes utique carpent, ac increpabunt: vitia igitur corporis eaquidem, qua in nostrâ sunt potestate, reprehenduntur; ea verò qua non sunt, non increpantur.*

Respondet S. Augustinus cit. cap. 28. *quid quarit latentem rimam, cum habeat apertissimam januam? per unum hominem, ait Apostolus; per unius debitum, ait Apostolus; per inobedientiam unius hominis, ait Apostolus. Quid quarit amplius? quid quarit apertius? quid quarit inculcatius? Itaque per voluntatem, quâ peccavit Adamus à Deo constitutus caput generis humani, peccatum in ejus posteros transiit. Omnes homines, inquit S. Thomas 1. 2. qu. 81. art. 1. qui nascuntur ex Adam possunt considerari ut unus homo, in quantum conveniunt in naturâ, quam à primo parente accipiunt ... sic igitur multi homines ex Adam derivati sunt tanquam multa membra unius corporis: actus autem unius membri corporalis putà manus, non est voluntarius voluntate ipsius manûs, sed voluntate anima, qua primo movet membrum. Undè homicidium, quod manus committit, non imputa-*

210 DE VITIIS ET PECCATIS.

retur manus ad peccatum, si consideraretur manus secundum se, ut divisa à corpore, sed imputatur ei, in quantum est aliquid hominis, quod movetur à primo principio hominis. Sic igitur inordinatio, qua est in isto homine ex Adam generato, non est voluntaria voluntate ipsius, sed voluntate primi parentis, qui movet motione generationis omnes, qui ex ejus origine derivantur, sicut voluntas anima movet omnia membra ad actum. Unde peccatum, quod sic à primo parente in posteros derivatur, dicitur originale. Sicut peccatum, quod ab anima derivatur ad membra corporis, dicitur actuale. Et sicut peccatum actuale, quod per membrum aliquod committitur, non est peccatum illius membri, nisi in quantum illud membrum est aliquid ipsius hominis, propter quod vocatur peccatum humanum: ita peccatum originale, non est peccatum hujus persona, nisi in quantum hac persona recipit naturam à primo parente: unde et vocatur peccatum natura, secundum illud Ephes. 2. Eramus naturâ filii iræ.

Non peccat igitur parvulus dum nascitur, sed peccatum contrahit, quod in Adamo commisit; nam ex S. Augustino lib. 2. de nupt. cap. 5. per unius illius voluntatem malam omnes peccaverunt, quando omnes ille unus fuerunt. Hinc Apostolus Rom. 5. non dicit de Adamo, in quo omnes peccant, sed in quo omnes peccaverunt, moxque subdit, peccatores constituuntur multi, nempe per generationem, in quâ contrahitur macula peccati originalis, à quâ actu denominantur peccatores.

Ergo præceptum non comedendi de ligno scientiæ boni & mali datum fuit Adamo, non ut singulari duntaxat homini, sed ut capiti totius generis humani; ita ut ipso obediente, ejus posterii censerentur obedientes, & ipso transgrediente, transgredientes. Utrum autem intercesserit pactum propriè dictum inter Deum & Adamum, disputant Theologi. Alii affirmant, alii,

ut nobis videtur, verisimilius negant, contententes satis fuisse Deum decreto suo absoluto (quod pactum utcumque dici potest) justitiam originalem, tanquam donum totius naturæ humanæ in Adamo reposuisse eâ conditione, ut voluntas ipsius habenda esset pro voluntate posterorum: quantum ad observationem & transgressionem præcepti, ex quo pendebat conservatio & amissio justitiæ originalis. Hanc Dei ordinationem colligunt ex Scripturis. S. Hieronymus ex cap. 6. *Osee, ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum*; & S. Augustinus lib. 16. de Civit. Dei cap. 19. & lib. 2. de nupt. cap. 11. ex illo Genes. 17. *Masculus cujus præputii caro circumcisa non fuerit, peribit anima hujus de populo Dei; quia Testamentum meum dissipavit.* In quæ verba sic scribit Sanctus Doctor, *tunc dissipavit Testamentum Dei, non hoc de imperatâ circumcissione, sed illud de ligni prohibitione.* Hinc S. Basilius hom. de jejunio, ait; (quasi nos ipsi in Adamo comederimus) *quoniam non jejunavimus, exulamus à Paradiso.*

Neque verò illud Dei decretum iniquum videri debet, ex eò præsertim, quòd posterorum non fuerit expectatus consensus. 1º. quia Deus magis habet in suâ potestate voluntates hominum, quàm ipsi suas. Si ergo Respublica inconsultis pupillis, statuit voluntatem tutoris pro voluntate pupillorum; ita ut quidquid ille egerit, ab illis actum censeatur; quantò magis Deus utpotè supremus Dominus, id poterit? 2º. quia sicut nos suo præcepto obligavit in Adamo, ita etiam nos in ipso donis suis exaltavit; illa quippe ad posteros erant transmittenda, si Adamus ea conservasset, quod facile poterat, nullâ tentatione pulsus, nullâ difficultate præpeditus, præceptum erat servatu facile, & transgressio illius peccatum immane; verisimile enim est

pañtum, seu Dei decretum ipsi innotuisse, tñm ut pręcepti gravitatem agnoscens, nihil negligeret in re tanti momenti, tñm ut transgressio ejus esset voluntaria, quatenus obnoxios redderet posteros.

Neque etiã sequitur damnandas esse nuptias aut peccare parentes, dñm generant; quia nec actus conjugalıs, nec ipsi parentes sunt vera causa peccati originalis, sed tantñm conditio, sine quã non traduceretur peccatum originale: *sicut creanti Deo, inquit S. Augñstinus lib. 3. contrã Julianum, cap. 24. non imputatur, quod rationales natura à bono deficiunt, sed quod bonum sunt, sic parentibus gignentibus, & malo concupiscentia bene utentibus non imputandum est, quod cum eo malo filii nascuntur, sed quod bonum sunt.*

Ad id verò, quod objiciebat Julianus, parentes à labe peccati originalis per Baptisñm purgatos, non posse transfundere in liberos peccatum quod non habent, respondet sanctus Augñstinus, triticum licet à paleis purgatum, generare tamen aliud triticum paleis involutum, & semen oleę producere oleastrum, seu oleam sylvestrem. Ideò autem parentes baptizati communicant peccatum, quod non habent; quia non sunt illius origo, sed instrumenta, ac veluti canales, per quos peccatum à primo parente transmittitur.

Instabis: licet Deus sit omnipotens, & supremus omnium Dominus, non potest facere quod repugnat: atqui repugnat actionem ab alio elicitam sine meo consensu, quin & invincibiliter me ignorante, ex dispositione Dei ita esse in me voluntariam, ut ex eã sim vel laudandus & pręmio donandus, si bona sit; vel vituperandus, & damnandus, si mala. 1º. quia voluntariũ definitur id, quod fit à principio interno cognos-

cente singula, in quibus est actio. Hinc actio alterius, quam non approbo, non est voluntaria respectu mei, quia est à principio mihi extraneo. Similiter quod facio per ignorantiam invincibilem, non est in me voluntarium, multò minus quod fit ab alio me prorsus ignorante. 2°. quid absurdius, magisque repugnans fingi possit, quàm me ideò vituperandum, & damnandum esse propter blasphemiam hominis apud Indos constituti; quia Deus pro suo supremo dominio in omnium voluntates, meam in illo homine reposuit: me non consentiente & ignorante? 3°. quia per veterem Adam peccatores constituti sunt multi, sicut per novum Adam justi constituuntur multi: atqui fideles non ita justificantur in Christo, ut per ullum ejus opus bonum fiant laude digni, mereanturque vitam æternam; parvuli enim recens baptizati illam non consequuntur, tanquam præmium aut mercedem, sed tanquam hæreditatem. Ergo.

R. 1°. Si nulla esset difficultas in explicando peccato originali, transductio ejus non esset mysterium, nec fide indigeremus ad illud credendum.

Hic ergo, sicut in aliis mysteriis, agnoscenda est imbecillitas ingenii humani, exclamandumque cum Apostolo Rom. 11. *O altitudo divitiarum sapientia & scientia Dei, quàm incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus? Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit?* Nimirum ut rationem reddat eorum omnium, quæ infinitâ suâ sapientiâ profert de Thesauris suis. Verùm cum Theologi sit respondere argumentis, quæ contrâ religionis nostræ mysteria ab infidelibus proponuntur, ostendereque ea non esse contrâ, sed solum suprà rationem;

R. 2°. Argumenta in objectione collecta, concludere duntaxat pro peccato personali, non pro peccato naturæ, quale est peccatum originale. Equidem ad peccatum personale requiritur usus & libertas propriæ voluntatis: sed ad peccatum naturæ, sufficit voluntas naturæ, seu capitis in quo erat natura. Ita S. Thomas in 2. dist. 30. qu. 2. art. 2. ubi sic scribit: *Oportet; quod secundum hoc, quod aliquid rationem culpæ habet, secundum hoc ratio voluntarii reperitur. Sicut autem est quoddam bonum, quod respicit naturam, & quoddam quod respicit personam; ita etiam est quoddam culpa naturæ, & quoddam persona. Unde ad culpam persona requiritur voluntas persona, sicut patet in culpâ actuali, quæ per actum persona committitur: ad culpam verò naturæ, non requiritur, nisi voluntas in naturâ illâ.* Juxta quam doctrinam,

R. 3°. In formâ ad objectionem, distinguendo minorem, repugnat actionem ab alio elicitam sine meo consensu esse in me voluntariam voluntate personali, Concedo: voluntate naturæ, Nego minorem; quid enim repugnat naturam in capite peccatricem, ideòque vituperabilem spoliari donis supernaturalibus, vulnerari in naturalibus, quatenus nempe propter peccatum originale appetitus sensitivus, & inferiores potentie sinuntur acrius impetere rationem, quam si homo in puris naturalibus conditus fuisset? Quod si cui durum nimis videatur, propter hujusmodi peccatum naturæ homines æterno igne cruciandos, responsio in promptu est, quod tale obsequium fides à nobis non exigat, liceatque unicuique credere cum pluribus Catholicis, parvulos propter peccatum originale privandos duntaxat æternâ beatitudine; sed de pœnis peccati originalis postea.

PARAGRAPHUS II.

Quid sit peccatum originale; & in quo formaliter consistat?

RESPONDEO cum S. Augustino lib. de moribus Ecclesiæ cap. 22. *hoc peccato antiquo nihil est ad prædicandum notius, nihil ad intelligendum secretius.* Hinc nascitur opinionum diversitas circa essentiam peccati originalis; nam ex Tertulliano, varietas opinionum venit ex ignorantia veritatis.

Ac 1º. ex Heterodoxis Mathias Illyricus Lutheranus docuit peccatum originale esse quandam substantiam malam à Diabolo productam, ita ut homo per peccatum originale fuerit substantialiter mutatus. Cæteri verò Lutherani & Calvinistæ sentiunt peccatum originale esse formaliter ipsam concupiscentiam, seu naturæ humanæ corruptionem, & quandam pravitatem in omnes animæ partes diffusam. Ita Calvinus lib. 2. Institut. cap. 1. *Videtur ergo, inquit, peccatum originale hereditaria natura nostra pravitas, & corruptio in omnes animæ partes diffusa quæ primum facit reos ira Dei, tum etiam opera in nobis profert, quæ Scriptura vocat opera carnis, atque id est propriè, quod à Paulo sapius peccatum nominatur.*

Dixi, *formaliter*, ut innuerem concupiscentiam in mente Novatorum habere veram rationem peccati, cum contrà Catholici constanter propugnent eam non dici peccatum, nisi metaphoricè, vel ad summum materialiter, ut nonnulli contendunt.

Atque ex hoc falso principio Adversarii deducunt peccatum originale per Baptismum non deleri, sed tegi duntaxat in prædestinatis; cum in iis concupiscentia remaneat, ac in illorum sen-

tentiâ, bona etiam justorum opera inficiat, ut diximus Tractatu de Gratiâ.

Ut autem pateat in quo situs sit Novatorum error,

Nota duplicem distingui concupiscentiam, actualem scilicet, & habitualem. Actualis sunt actus inordinati, & indeliberati, qui contrâ rationem & legem Dei exurgunt: habitualis verò est naturalis propensio in bonum privatum.

Rursus concupiscentia habitualis tripliciter sumi potest. 1°. Pro propensione ad bonum sensibile, quatenus est conveniens naturæ rationali; voluntas enim est inclinatio in bonum totius suppositi, quod cum sit sensibile & rationale, naturaliter propendet in bonum honestum & sensibile; *in tantum concupiscere est homini naturale*, inquit S. Thomas 1. 2. qu. 82. art. 3. ad 1. *in quantum est secundum rationis ordinem: concupiscentia autem qua transcendit limites rationis, inest homini contrâ naturam, & talis est concupiscentia originalis peccati.* 2°. Strictius pro quâlibet inordinatione virium animæ, & hoc sensu concupiscentia diffunditur in omnes animæ potentias, voluntatem scilicet, intellectum, & appetitum sensitivum. 3°. Strictissimè pro inordinatione membrorum corporis, vel ipsius animæ, quâ vitiosè propensa est ad voluptates carnis, quæ ex tactu percipiuntur.

Porro in mente Adversariorum, neque concupiscentia actualis, neque habitualis primo modo sumpta, est formaliter peccatum originale. Non quidem actualis, quia est aliquid consequens ad peccatum originale, & est verus ejus effectus. Neque habitualis primo modo spectata; quia ut sic est homini naturalis competeabatque Adamo in statu innocentiae: ergo concupiscentia secundo & tertio modo duntaxat est formaliter peccatum

DE VITIIS ET PECCATIS. 217
tum originale, juxta Novatorum doctrinam.

Catholici explosâ Hæreticorum impietate, in varias abeunt sententias circa formalem peccati originalis rationem.

Prima, est eorum, qui reponunt peccatum originale in morbidâ quâdam qualitate, quæ ex carne per peccatum infectâ derivatur in animam. Ita Henricus à Gandavo quolib. 2. qu. 11. & Gregorius Ariminensis in 2. dist. 30. qu. 2. a. 1.

Secunda, est Alberti Pighii in Controversiâ de peccato originali & Catharini in Opusculo de peccato originali, disput. 6. qui definiunt peccatum originale esse denominationem extrinsecam petitam ab actuali prævaricatione Adami, in quo omnes eramus, adeo ut peccatum originale non sit unicuique proprium.

Tertia, est plurium Theologorum, & maximè Thomistarum, qui docent peccatum originale materialiter esse concupiscentiam habitualemente secundo & tertio modo spectatam, formaliter verò defectu justitiæ originalis. Et in hanc sententiam inclinare videtur S. Thomas 1. 2. qu. 82. art. 3. ubi sic habet: *Oppositorum opposita sunt causa: est igitur attendenda causa originalis peccati ex causa originalis justitiæ, quæ ei opponitur: tota autem ordinatio originalis justitiæ ex hoc est, quod voluntas hominis erat Deo subiecta, quæ quidem subiectio primò & principaliter erat per voluntatem, cujus est movere omnes alias partes in finem. Unde ex aversione voluntatis à Deo consecuta est inordinatio in omnibus aliis anima viribus. Sic ergo privatio originalis justitiæ, per quam voluntas subdebatur, est formale in peccato originali: omnis autem alia inordinatio virium anima se habet in peccato originali, sicut quidam materiale. . . quæ quidem inordinatio communi nomine potest dici concupiscentia.*

Tom. III.

K

Quarta Sententia in Scholis admodum communis; statuit peccatum originale materialiter esse privationem justitiæ originalis inadæquatè sumptæ, hoc est, gratiæ sanctificantis, formaliter verò esse ipsummet peccatum actuale, quod in Adamo commissum, quodque moraliter in unoquoque permanet, tanquam vera macula, donec Baptismo, vel perfectâ conversione ad Deum fuerit absterfa; namque, inquiunt illi Theologi, peccatum originale est in posteris Adam per modum habitûs; ergo de eo idem sentiendum, quod de peccato habituali: atqui ex dictis peccatum habituale est privatio gratiæ sanctificantis propter actum malum qui præcessit; homicidium, inquit sanctus Augustinus, transit actu, sed manet reatu, hoc est, licet percussio injusta præterita sit, præsens tamen est illius macula, à quâ percussor denominatur homicida & peccator; nec deleri potest nisi per infusionem gratiæ sanctificantis: ergo similiter peccatum originale, cum sit habituale, est privatio gratiæ sanctificantis propter actualem prævaricationem, cujus rea est posteritas Adami, in quo omnes unus homo erant, quæque in non renatis moraliter manet. Pressius dici potest in hâc sententiâ peccatum originale esse privationem justitiæ originalis quatenus est habitualis aversio à Deo propter prævaricationem, quæ præcessit in Adamo.

Dixi, *privationem justitiæ originalis inadæquatè sumptæ*; tria enim complectitur justitiæ originalis. Primum, est perfectâ subjectio voluntatis ad Deum per gratiam sanctificantem. Secundum, integra subordinatio virium inferiorum ad rationem. Tertium, obedientia corporis ad animam, per quam corpus incorruptibile animam non gravabat, nec ullis molestiis premebat. Pri-

num autem est causa secundi & tertii, ut docet S. Augustinus in Psal. 143. *Agnosce ordinem*, inquit, *quare pacem ; tu Deo , tibi caro . Quid justius ? quid pulchrius ? tu majori, minor tibi : servi tu ei, qui fecit te, ut tibi serviat , quod factum est propter te . . . si autem contemnis tu servire Deo, nunquam efficies, ut tibi caro . Qui non obtemperas Domino, torqueris à servo . Et sanctus Thomas opusculo 2. cap. 192. Quia inquit, tam ordinata integritas tota causabatur ex subjectione humana voluntatis ad Deum consequens fuit , ut subductâ humanâ voluntate à subjectione divinâ, deperiret illa perfecta subiectio inferiorum virium ad rationem , & corporis ad animam ; undè consecutum est , ut homo sentiret in inferiori appetitu sensibili concupiscentia, & ira, & ceterarum passionum inordinatos motus, non secundum ordinem rationis , sed magis repugnantes, & eam plerumque obnubilantes , & quasi perturbantes . Consecutum est etiam , ut in corpore sentiretur corruptionis defectus , ac per hoc homo incurreret necessitatem moriendi, quasi animâ jam non valente corpus in perpetuum continere .*

Si privatio justitiæ originalis spectetur tertio modo , nullus dixerit eam esse formaliter peccatum originale ; cum Christus habuerit corpus mortale, & doloribus obnoxium : si secundo modo, soli Hæretici asserunt eam esse formaliter peccatum originale. Restat ergo , ut in hac quartâ sententiâ privatio justitiæ originalis primo modo duntaxat sit ratio formalis peccati originalis.

PARAGRAPHUS III.

Expenduntur sententia Hæreticorum circa rationem formalem peccati originalis.

Q. I. **U**trum peccatum originale sit substantia mala à Diabolo producta, ut contendit Illyricus?

R. Minimè 1°. quia Joan. 1. omnia per ipsum

(Verbum) facta sunt, & sine ipso factum est nihil : ergo nulla est substantia, nisi sit à Deo, atqui peccatum non est à Deo : ergo peccatum originale non est substantia. Hinc sanctus Augustinus concione 1. in Psalm. 68. *Quia per iniquitatem*, inquit, *homo lapsus est à substantiâ, in quâ factus est* : (iniquitas quippè ipsa non est substantia ; non enim iniquitas est natura, quam formavit Deus : sed iniquitas est perversitas, quam fecit homo) venit Filius Dei ad limum profundi, & non est substantia : omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil : Natura omnes per ipsum facta sunt, iniquitas per ipsum facta non est ; quia iniquitas facta non est. 2°. quia illa impia sententia olim damnata est in Manichæis, qui, teste S. Augustino, volebant malum esse aliquam substantiam naturæ nostræ admixtam : 3°. quia indè sequeretur peccatum originale non auferri per Baptismum, cum in illo nulla auferatur forma substantialis.

Dices 1°. sunt actus essentialiter mali & peccata formaliter, ut blasphemia, qui secundum esse materiale & physicum sunt à Deo, secundum verò moralem inordinationem à malâ voluntate : ergo à pari absque injuriâ Creatoris, potest dari aliqua substantia essentialiter mala, producta à Deo quidem si spectetur, ejus entitas physica, quia ut sic creatura est : à voluntate verò malâ sive Dæmonis, sive primi parentis, si ratio habeatur inordinationis moralis, quæ in ipsâ inest.

R. 1°. Retorquendo argumentum contrà Illyricum : omnis actus inordinatus secundum entitatem, & physicè spectatus est bonus : ergo & omnis substantia : ergo nulla est natura substantialiter mala, nec proindè peccatum formaliter.

R. 2°. Inordinatio consequens naturam humanam in origine vitiatam, est ipsamet concupis-

centia, quæ, quatenus rationi & legi repugnans est mala, sed ut sic non est substantia, sed defectus, nec potest dici peccatum originale, nisi materialiter; quia manet in renatis, in quibus deleta est macula peccati originalis.

Instabis: ex præcedentibus actibus malis generatur habitus erroris & vitii: quidni & substantia mala?

R. 1°. Quæstio est inter Philosophos, an habitus mali sint qualitates realiter distinctæ; plures negant, contenduntque esse meras modificationes. 2°. sint qualitates realiter distinctæ, certè non sunt peccata formaliter, sed propensiones duntaxat ad peccatum, utpotè quæ aliquandiu remaneant in homine à peccatis justificato. Quod autem sunt habitus vitiosi, id ipsum est habitus inordinatio concupiscentiæ.

Dices 2°. Peccatum originale dicitur radix omnium peccatorum, corpus peccati, *vetus homo noster*, inquit Apostolus, Rom. 6. *simul crucifixus est; ut destruaturs corpus peccati*: atqui radix & corpus denotant substantiam: Ergo.

Nego minorem; namque 1°. cupiditas, quæ sanè substantia non est, dicitur ab Apostolo 1. Timoth. 6. *radix omnium malorum*: 2°. corpus peccati propriè est collectio plurium peccatorum, quæ destruitur per gratiæ adjectionem, non per substantiæ interitum, ut loquitur Tertullianus lib. de Resurrectione carnis cap. 47. *uti evaschetur corpus delinquentia per emendationem vite, non per interitum substantia*.

Dices 3°. Quod est divinæ legi contrarium, illud est peccatum propriè dictum: atqui natura humana per peccatum originale vitiata, est legi contraria: Ergo.

Distinguo minorem, est contraria propter peccatum ipsi inhærens, Concedo: est contraria per

222 DE VITIIS ET PECCATIS.
seipsam & propriam substantiam, Nego minorem.

Dices 4°. Natura humana creata fuit imago Dei: atqui peccatum originale destruxit imaginem Dei.

Distinguo minorem, destruxit imaginem Dei accidentalem, quæ consistit in donis supernaturalibus, Concedo: imaginem substantialem, quæ consistit in animâ rationali, quæ spiritalis est, intellectu & voluntate præditâ, sicut & ipse Deus; Nego minorem.

Q. 2°. *Peccatum originale est- ne formaliter ipsa concupiscentia?*

R. De fide est, non esse concupiscentiam; ita enim definiit Concilium Tridentinum, sess. 5. Can. 5. *Si quis, per Jesu-Christi Domini nostri gratiam, qua in Baptismo confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit non tollit totum id, quod veram & propriam rationem peccati habet, sed illud dicit tantum radi, aut non imputari: anathema sit. . . manere autem in Baptizatis concupiscentiam vel fomitem, hac sancta Synodus fatetur, & sentit; qua cum ad agonem relicta sit nocere non consentientibus, sed utiliter per Christi Jesu gratiam repugnantibus non valet. . . . hanc concupiscentiam quam aliquando Apostolus peccatum appellat, sancta Synodus declarat Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod verè & propriè in renatis sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium sèxerit, anathema sit.*

Probatur 1°. ex Scripturâ, Rom. 8. nihil erga damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu. Et cap. 6. qui mortui sumus peccato, quomodo vivemus in i lo? I. Joan. 1. sanguis ejus emundat nos ab omni peccato.

Nec dicant adversarii, nihil esse damnationis in renatis, quia peccatum, quod in ipsis inest, per justitiam Christi regitur, nec imputatur.

Nam Apostolus Coloss. 3. dicit nos exuere veterem hominem, & induere novum, *expoliantes vos, inquit, veterem hominem cum actibus suis, & induentes novum.*

Deindè cap. 6. v. 2. & 4. Epist. ad Rom. confert renovationem, quæ fit in Baptismo cum resurrectione Christi, *Mortui sumus peccato*, inquit, *ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vite ambulemus*: atqui Christus resurgens corruptionem carnis & mortalitatem non texit per indumentum gloriæ, sed prorsus deposuit. Ergo pariter in mente Apostoli ita Christum in Baptismo induimus, ut omnem prorsus peccati maculam exuamus. Plura vide in tractatu de Gratiâ pag. 389.

Probatur 2º. ex sancto Augustino lib. 1. de rupt. & concup. cap. 23. ubi sic habet: Nam ipsa quidem concupiscentia jam non est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur, atque ut ea perpetrent à reginâ mente membra non dantur: ut si non fit, quod scriptum est, non concupiscas, fiat saltem quod alibi legitur, post concupiscentias tuas non eas. Sed quia modo quodam loquendi peccatum vocatur, quod & peccato factum est, & peccatum (si vicerit) facit: reatus ejus valet in regenerato: quem reatum Christi gratia per remissionem omnium peccatorum in regenerato (si ad mala opera ei quodammodo jubenti non obediat) valere non sinit. Sic autem vocatur peccatum, quia peccato facta est, cum jam in regeneratis non sit ipsa peccatum, sicut vocatur lingua locutio, quam facit lingua, & manus vocat scriptura, quam facit manus. Itemque sic vocatur peccatum, quia peccatum (si vincit) facit sicut vocatur frigus pigrum, non quod à pigris fiat, sed quod pigres faciat. Quæ verba adeò clara sunt, ut Calvinus non possit ea obscurare, faterique cogatur lib. 3. Instit. cap. 3. paragr. 10. Au-

224 DE VITIIS ET PECCATIS.
gustinum in hâc parte sibi esse contrarium.

Dices 1°. concupiscentia est peccatum, ex Apostolo, Rom. 7. *jam non ego, inquit, operor illud, sed quod habitat in me peccatum*, id est, concupiscentia. Ergo.

Distinguo antecedens; est peccatum metaphoricè, Concedo: est peccatum verè & propriè, Nego antecedens. Ita sanctus Augustinus, & Patres Tridentini suprâ laudati.

Dices 2°. sanctus Augustinus, lib. de nupt. & concup. capite 26. dicit concupiscentiam in renatis jam non esse peccatum: ergo supponit fuisse peccatum in non renatis. *In eis ergo, inquit, qui regenerantur in Christo, cum remissionem accipiunt prorsus omnium peccatorum, utique necesse est, ut reatus etiam hujus licet adhuc manentis concupiscentia remittatur, ut in peccatum (sicut dixi) non imputetur.* Tum eam conferens cum peccato habituali adulterii subdit, *manet, si non remittatur, sed quomodo manet, si prateritum sit, nec amplius fiat, nisi quia prateriit actu, manet reatu?* Ergo secundum Sanctum Augustinum concupiscentia propriè peccatum est; non actuale: ergo habituale & originale; & lib. 5. contrâ Julianum, c. 3. scribit, *sicut caritas cordis & peccatum est, quo in Deum non creditur; & pœna peccati, quâ cor superbum dignâ animadversione punitur: & causa peccati, cum aliquid mali cordis errore committitur.* Ita carnis concupiscentia, adversus quam bonus spiritus concupiscit, & peccatum est, quia inest illi inobedientia contrâ dominatum mentis: & pœna peccati est; quia reddita est meritis inobedientis: & causa peccati est defectione consentientis, vel contagione nascentis: ergo concupiscentia peccatum est, non solum quia est à peccato & pœna peccati præcedentis, & causa subsequens, sed verè & propriè ipsamet est peccatum.

Confirmatur : ex S. Augustino , concupiscentia non est à Patre , odio habetur à Deo : atqui omnia sunt à Patre , prater peccatum propriè dictum , nihilque odit Deus eorum , quæ fecit : ergo concupiscentia propriè est peccatum.

R. 1°. Reatus concupiscentiæ , qui tollitur per Baptismum , est inordinatio , & habitualis aversio à Deo in quâ dicemus Paragrapho sequenti , consistere formaliter peccatum originale. Tollitur autem hæc aversio per gratiam sanctificantem , quâ voluntas est habitualiter conversa ad Deum , eique subdita : ita ut cæteri defectus , qui remanent post Baptismum sub nomine concupiscentiæ , jam censcantur involuntarii , & contrà inclinationem voluntatis per gratiam renovatæ. Undè

R. 2°. Distinguendo : in renatis concupiscentia est peccatum metaphoricè tantum ; quia est involuntaria si ei non consentiatur : est pœna peccati , quod in Adamo præcessit : & causa peccati , cum extorquet consensum , Concedo : est peccatum formaliter , Nego. Hæc omnia patent ex laudato cap. 23. lib. de concup. ut agnoscit ipse Calvinus.

Ad confirmationem respondeo , concupiscentia quatenus spectatur ut simplex inclinatio ad bonum sensibile , est à Deo & ab eo diligitur , ut sic enim est bonum quoddam naturale , & consentaneum creaturæ rationali , ut præcedenti paragr. diximus. Sed quatenus deficit , & est inordinata propensio in bonum sensibile , non est à Deo , nec ab eo diligitur ; est enim defectus , qui refundi non debet in auctorem , sicut nec rubigo ferri in artificem ; quia ejusmodi defectus non oriuntur ex aliquâ culpâ opificis , sed ex ipsâmet naturâ defectibili. Undè ex eodem S. Augustino lib. 1. Retractionum cap. 9. *Quamvis*

226 DE VITIIS ET PECCATIS.

ignorantia & difficultas essent primordiana naturalia, nec sit culpandus Deus, sed laudandus esset.

Instabis : Deus non potest esse auctor habitus vitiosi, putà intemperantiæ, quia inclinat ad malum : ergo nec concupiscentiæ.

Nego conseq. & paritatem; in eo differt habitus vitiosus à concupiscentiâ, quòd ille per se inclinet ad malum; intemperantia v. g. est formaliter inclinatio ad sumendum cibum & potum contrà rationis ordinem, quòd est per se malum, cum ex dictis Tractatu præcedenti, malitia sit ipsa difformitas contraria naturæ rationali. At concupiscentia per se inclinat duntaxat ad bonum sensibile quod est conveniens naturæ sensitivæ, quæ cum in homine sit etiam rationalis, debet regi à ratione, tanquam inferior à superiore.

Confirmatur responsio : nullus potest benè uti habitu vitioso, quia per se malus est, & contrarius rationi : at concupiscentiâ benè utuntur sancti conjuges, ex S. August. l. 2. de nupt. & concup. c. 21. ergo per se mala non est, sed per accidens, quatenus impedit rationis officium; sed ad id per se non tendit, sicut habitus vitiosi.

PARAGRAPHUS IV.

Expenduntur sententia Catholicorum circa formalem rationem peccati originalis.

Q. 1°. **P**ECCATUM originale est-ne qualitas morbida?

R. Est fictitia illa qualitas, & prorsus impossibilis; vel enim naturaliter produceretur ex actuali Adæ peccato, vel supernaturaliter : atqui neutrum dici potest : non primum; quid enim habuit speciale prævaricatio Adami, quod non habeant ceteræ prævaricationes? atqui aliæ præ-

varicationes, putà homicidia, adulteria, non produ-
cunt qualitatem morbidam in corpore pec-
cantis, quæ transeat ad ejus posteros: ergo nequè
prævaricatio Adami. Non secundum; quia si su-
pernaturaliter à Deo produceretur, Deus esset
auctor peccati, quod impium est dicere. Ergo.

Q. 2°. *Peccatum originale consistit-ne formaliter in de-
nominatione extrinsecâ, petitiâ à peccato actuali Adami?*

R. Non consistit; probaturque 1°. ex Scripturâ,
Rom. 5. *Per unum hominem peccatum intravit in
mundum, & per peccatum mors*: atqui peccatum
actuale Adami, cum fuerit actus inhumanens non
intravit in mundum: ergo præter peccatum
actuale Adami, datur aliquid intrinsecum ad pos-
terosejus transiens. Deindè Apostolus ibidem do-
cet, peccatum, sicut mortem, in omnes transiisse:
ergo sicut mors est in unoquoque, ita & pecca-
tum; neque enim quis potest magis dici pecca-
tor peccato alterius, quàm mortalis alterius mor-
talitate. Deniquè Apostolus eo loci comparat
peccatum, quod trahimus ex Adamo, cum justitia,
quam haurimus ex Christo: atqui illa justitia
non est formaliter ipsa Christi justitia, à quâ in-
trinsecè justî denominantur; sed est justitia in-
trinsecè inhærens, ergo peccatum originale non
est actuale Adami peccatum, à quo parvuli for-
maliter denominantur peccatores.

Probatur 2°. ex Concilio Tridentino sess. 5.
can. 3. in quo sic definit: *Si quis hoc Ada pecca-
tum, quod origine unum est; propagatione, non imi-
tatione transfusum omnibus inest, unicuique proprium...
per aliud remedium asserit tolli, quàm per meritum
mediatoris Domini nostri Jesu-Christi... anathema
sit.* Hinc sententia Pighii & Catharini, quàm
hîc impugnamus, communiter rejicitur ut er-
ronea, & in fide periculosa, quin & à quibus-
dam, ut à Suare, habetur tanquàm hæretica-

Sed benignè explicatur à Bellarmino hoc sensu, quòd ita docuerint illi auctores, peccatum originale esse denominationem extrinsecam petitam à peccato actuali Adami, ut non negaverint indè consecutam maculam habitualement; quæ in unoquoque inest, nisi renascatur in Christo.

Q. 3°. *Concupiscentia est-ne propriè peccati originalis quiddam materiale?*

R. Minimè, tùm quia concupiscentia, in omnium sententiâ est pœna peccati originalis: atqui omnis pœna præsupponit peccatum, & est quid ad aliud consequens: tùm quia concupiscentia, ex Concilio Tridentino, manet in renatis, nec per Baptismum tollitur: atqui ex eodem Concilio per Baptismum tollitur omne quod habet rationem peccati: ergo concupiscentia non habet rationem peccati, nec propriè est essentialis ejus materia.

Dices: Hæc responsio apertè pugnat contra manifestam doctrinam sancti Augustini & sancti Thomæ. De mente sancti Thomæ constat ex articulo tertio supra laudato pag. 217. in quo ex professio statuit concupiscentiam esse materiale peccati originalis: *Privatio, inquit, originalis iustitiæ, per quam voluntas subdebatur, est formale in peccato originali: omnis autem alia inordinatio virium animæ se habet in peccato originali sicut quiddam materiale... quæ quidem inordinatio communi nomine potest dici concupiscentia.*

Quòd autem hæc sit ipsissima sancti Augustini doctrina, probant omnes libri, quos, pro stabiliendo dogmate de peccato originali, scripsit contra Pelagianos, ex quibus duos textus duntaxat proferemus.

Primus petitur ex lib. 5. contra Jul. cap. 3. in quo sic habet: *Concupiscentia carnis & peccatum est, quia inest illi inobedientia contra dominatum*

mentis, & pœna peccati est, quia reddita est meritis inobedientis, & causa peccati est defectione consentientis, vel contagione nascentis. Similia habet lib. 1. de nupt. & concup. cap. 25. Ad hæc, inquit, respondetur, dimitti concupiscentiam carnis in Baptismo, non ut non sit, sed ut in peccatum non imputetur. Quamvis autem reatu suo jam soluto, manet tamen, donec sanetur omnis infirmitas. Ergo.

Distinguo antecedens: concupiscentia in peccato originali est quiddam materiale improprie; Concedo: proprie; Nego antecedens: ait enim S. Thomas, quod concupiscentia in peccato originali se habeat sicut quiddam materiale; quæ vox, *sicut*, denotat non esse ejus materiam essentialem, nec includi in conceptu formali peccati originalis: dicitur autem concupiscentia esse velut quiddam materiale peccati originalis; quia illud comitatur, & cum eo conjungitur in non renatis in quibus propterea à S. Augustino vocatur peccatum, non quod ipsa præcisè sit peccatum, cum maneat in renatis, in quibus nullum est peccatum proprie dictum. Unde sic argumentari licet: ex S. Augustino, reatus peccati per Baptismum ita solvitur, ut concupiscentia ipsa secundum se spectata maneat: atqui concupiscentia, quæ manet in mente ejusdem sancti Doctoris, non est peccatum, sed quoddam peccati consuetudinarium, nempe pœna & effectus peccati: ergo concupiscentia secundum se spectata non est materia essentialis peccati originalis: repugnat enim idem respectu ejusdem esse causam & effectum, peccatum & pœnam; cum hæc sint correlata, quæ inter se opponuntur.

Q. 4°. *In quo igitur consistit formalis ratio peccati originalis?*

R. In habituali aversione à Deo, quæ intelligitur in privatione justitiæ originalis primo mo-

230 DE VITIIS ET PECCATIS.

do spectatæ, hoc est, in privatione gratiæ sanctificantis, propter actuale prævaricationem Adæ, in quo omnes eramus, ita ut ipsa privatio gratiæ sanctificantis sit materiale peccati, & aversio à Deo, quam S. Augustinus vocat reatum peccati seu culpæ, sit ipsum formale peccatum originale.

Probatur 1°. ex refutatione aliarum opinionum.

Probatur 2°. ex S. Anselmo, qui libro de conceptu Virginis cap. 26. accuratius inquit formalem rationem peccati originalis, cum S. Augustinus sollicitus fuerit duntaxat ejus existentiam statuere contra Pelagianos. Sic autem habet S. Anselmus: *Hoc peccatum, quod originale dicitur, aliud intelligere nequeo in ipsis infantibus, nisi ipsam, quam supra posui factam per inobedientiam Adæ, justitiæ debita nuditatem, per quam omnes filii sunt ira.* In eodem quoque sensu accipienda sunt verba S. Thomæ cit. art. 3. *Privatio originalis justitiæ per quam voluntas subdebatur Deo est formale originalis peccati.*

Probatur 3°. duplici ratione. Prima, peccatum originale non est actuale, sed habituale, cum permaneat in parvulis donec regenerentur: atqui peccatum habituale, ex dictis est privatio gratiæ sanctificantis cum relatione ad aliquem actum malum præcedentem, ratione cujus est voluntarium: Ergo secunda in eo consistit essentia peccati originalis, à quo tanquam à radice, fluunt cætera quæ ad peccatum originale pertinent: atqui ex privatione gratiæ sanctificantis, seu justitiæ originalis primo modo sumptæ, sequuntur aliæ omnes inordinationes ex peccato Adami in nos per generationem transfusæ. Ergo.

Minor probatur ex S. Thomâ 1. 2. qu. 85. art. 3. in quo probat quatuor esse vulnera naturæ inflicta per peccatum originale; nempe infirmi-

tatem, ignorantiam, malitiam, & concupiscen-
tiam. *Sunt, inquit, quatuor potentia anima, qua pos-
sunt esse subjecta virtutum; scilicet ratio, in qua est pru-
dentia: voluntas, in qua est iustitia: irascibilis, in qua
est fortitudo: concupiscibilis, in qua est temperantia. In
quantum ergo ratio destituitur suo ordine ad verum, est
vulnus ignorantia: in quantum vero voluntas destitui-
tur ordine ad bonum, est vulnus malitia: in quantum
vero irascibilis destituitur suo ordine ad arduum, est
vulnus infirmitatis: in quantum vero concupiscentia
destituitur ordine ad delectabile moderatum ratione, est
vulnus concupiscentia. Sic igitur ista quatuor sunt vul-
nera inflicta toti humana natura ex peccato primi pa-
rentis: atqui quatuor illa vulnera procedunt ex
privatione iustitiæ originalis, quatenus subdebat
mentem Deo, seu, quod idem est, ex aversione à
Deo quemadmodum docet S. Augustinus serm.
30. aliàs 12. de verbis Apostoli: Ipse, inquit, quan-
do hominem creavit, utrumque fecit, utrumque con-
iunxit. carnem anima subdidit; animam sibi: si sem-
per illa staret sub domino suo, semper et ista obediret
domina sua. Noli ergo mirari, si ea qua deseruit superio-
rem pœnam, patitur per inferiorem. Ergo ratio for-
malis peccati originalis consistit in habituali
aversione à Deo.*

Dices: privatio iustitiæ originalis seu gratiæ
sanctificantis, est effectus & pœna peccati: ergo
non est ipsum peccatum.

Distinguo anteced. est effectus & pœna pec-
cati actualis, quod in Adamo præcessit, Concedo:
peccati originalis, Nego antecedens: est enim
ipsummet peccatum originale quemadmodum
in adultis peccatum habituale est ipsa inet priva-
tio gratiæ sanctificantis propter actum malum,
qui præcessit.

Instabis: privatio gratiæ sanctificantis est à
Deo subtrahente influxum, quo conservabatur

justitia originalis: atqui peccatum non est à Deo: ergo privatio justitiæ originalis non potest dici peccatum originale.

Distinguo majorem: privatio gratiæ sanctificantis est à Deo physicè, Concedo: moraliter, tanquàm à causâ particulari determinante secundam, Nego majorem: quemadmodum enim actus malus, v. g. homicidium materialiter & physicè spectatus, est à Deo tanquàm à causâ universali concurrente cum causâ secundâ; nec propterea Deus potest dici auctor peccati; quia defectus est refundendus in creaturam, tanquàm in causam moralem, quæ voluntariè & liberè se determinavit ad actum illum: ita privatio, seu subtractio gratiæ sanctificantis materialiter & physicè est à Deo, quatenus est cessatio divini influxus conservantis supernaturalem illum habitum, sed quatenus est voluntaria aversio, seu separatio à Deo, est à deficiente voluntate sive propriâ, si peccatum sit personale; sive capitis, si originale. Porro in hac aversione consistit formale peccati habitualis & originalis; est enim turpe, vituperabile & damnabile, quòd voluntas deficiat à lege æternâ, & ab ultimo suo fine avertatur. Censetur autem voluntas permanere in illâ aversione, quandiù actus malus præcedens non est retractatus: *adulterium*, inquit supra S. Augustinus, *præterit actus, remanet reatu*.

Ergo peccatum originale est mortale; quia est habitualis aversio à Deo: sicut enim recedente animâ moritur corpus, ita Deo deferente moritur anima, non quidem amittendo vitam naturalem, sic enim est immortalis; sed supernaturalem, quæ consistit in unione cum Deo.

Ergo peccatum originale inducit pœnam damni, hoc est, privationem æternæ beatitudinis, quæ est hæreditas paterna: hæreditas enim non

pertinet nisi ad filios. Porro gratia sanctificans est adoptio, quâ formaliter privat peccatum originale. Hinc ab Apostolo dicimur nasci filii iræ.

Ergo peccatum originale minùs est peccato habituali personali; quia minùs habet voluntarii, cum non sit voluntarium nisi voluntate Adami. Utrùm autem sit gravius peccato veniali, quæstio est, ad quam Bellarminus cum nonnullis aliis respondet lib. 4. de amissione gratiæ cap. 10. peccatum veniale gravius esse in ratione voluntarii, minùs verò in ratione mali, quia peccatum originale est privatio gratiæ sanctificantis, & consequenter æternæ felicitatis, Sed cum peccata ista sint diversi generis, vix inter se comparari possunt.

Hinc nascitur alia quæstio, utrùm peccatum actuale & originale conveniant univocè. Alii probabilius affirmant; quia utrique convenit definitio peccati in genere, utrumque enim est privatio rectitudinis, quæ secundum rectam rationem deberet inesse: ex eo autem, quòd unum sit voluntarium voluntate propriâ, alterum voluntate capitis, solùm concluditur illa peccata differre specie.

PARAGRAPHUS V.

Quomodo traducatur peccatum originale?

RESPONDET S. Augustinus lib. 5. contrà Julianum cap. 3. *Hic libentius disco, quàm dico: nec audeo docere quod nescio.* Additque ep. 167. aliàs 29. idè Scripturam hîc obscurius loqui, quàm cum agitur de existentia peccati originalis; quia priùs non est ita ad salutem necessarium, ac posterius. *Eleganter autem, inquit, dictum esse narratur, quod huic rei satis aptè convenit: cum quidam ruis-*

set in puteum ... accessit alius, & eo viso, admirans ait: *Quomodo huc cecidisti? At ille: Obsecro, inquit, cogita quomodo hinc me liberares, non quomodo huc ceciderim, quas. Illa quoque fatemur, & fide catholicâ tenemus, de reatu peccati, tanquàm de putco etiam parvuli infantis animam Christi gratiâ liberandam; satis est ei, quod modo quomodo salva fiat novimus; etiam si nunquam quomodo in malum illud devenerit, noverimus. Nihilominus ad propositam quæst. cum communi Schola.*

R. Traducitur peccatum originale per generationem & seminalem propagationem. Ita S. Thomas 1. 2. qu. 81. art. 4. *Peccatum originale, inquit, à primo parente traducitur in posteros, in quantum moventur ab ipso per generationem, sicut membra moventur ab animâ ad peccatum actuale. Non autem est motio ad generationem, nisi per virtutem activam in generatione. Unde illi soli peccatum originale contrahunt qui ab Adam descendunt per virtutem activam in generatione originaliter ab Adam derivatam, quod est secundum seminalem rationem ab eo descendere; nam ratio seminalis nihil aliud est, quàm vis activa in generatione. Si autem aliquis formaretur virtute divinâ ex carne humanâ, manifestum est quod vis activa non derivaretur ab Adam; unde non contraheret peccatum originale; sicut nec actus manûs pertineret ad peccatum humanum si manus non moveretur à voluntate hominis, sed ab aliquo extrinseco movente. Hinc si Eva ex costâ Adæ post ejus peccatum formata fuisset, peccato originali non fuisset inquinata; quia non extitisset in Adam secundum seminalem rationem.*

Confirmatur responsio, 1°. ex cap. 14. Job, ubi vir sanctus sic loquitur: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine?* 2°. ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 1. *Sicut, inquit, revera homines, nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur injusti, cum eâ propagatione per ipsum, dum concipiuntur, propriam injustitiam contrahant.*

Nec dicas per semen intelligi posse carnem aut sanguinem, juxta illud Apostoli Rom. 1. *qui factus est ei ex semine David secundum carnem*: hæc enim Concilii verba, *cum eâ propagatione per ipsum, dum concipiuntur*, non finunt aliud intelligi per semen, quàm seminalem rationem. Christus quippè factus ex semine David & Adam secundum carnem, dici nequit conceptus sive per Davidem, sive per Adam.

Dices: Sola anima est subiectum peccati; semen autem, utpotè corporeum, non attingit animam, quæ, cum sit spiritalis, non producitur generatione, sed à Deo immediatè creatur.

R. Etsi anima non traducatur ex carne, nihilominus vi generationis producitur natura humana, verèque dicitur homo generare hominem, quatenus virtute seminis eas dispositiones in materiam inducit, quas infaillibiliter anima consequitur. Porro natura humana, quæ sic producitur, infecta est in Adamo, communicaturque cum peccato. Nec aliud vult S. Augustinus c. 4. lib. 5. contra Julianum, ubi dicit: *Alterum in altero* (hoc est anima in corpore) *tanquam in vaso vitiato corrumpitur, ubi occulta justitia divina legis includitur*. Sensus enim est animam non pollui, quatenus creatur à Deo, sed quatenus conjungitur cum carne ex Adamo tractâ; tunc enim efficitur pars hominis, qui in Adamo peccavit: conjungitur autem anima virtute seminis disponentis corpus ad animam rationalem.

Nec propterea singas cum Gregorio Ariminensi qualitatem quandam morbidam ex sibilio venenoso serpentis derivatam, propter quam Adamus peccator generet peccatorem, sicut in semine leprosi est quædam realis corruptio, propter quam generat leprosum: tum quia serpens non est allocutus Adamum, sed Evam: tum quia

physica illa qualitas per tot sæcula permansisset sine speciali Dei concursu , ad quem nefas est recurrere ; Deus enim nec auctor, nec fautor est peccati. Corruptio igitur , & infectio est in semine moralis quidam defectus, quemadmodum si status innocentiae permansisset , virtus transmittendi justitiam originalem fuisset quiddam morale in semine.

Instabis : concupiscentia, seu ardor libidinis, est causa propagationis peccati originalis , atqui concupiscentia non est quid morale, sed physicum.

Major probatur ex S. Augustino : sic enim habet, lib. i. de peccatorum meritis, cap. 9. *Ille, in quo omnes moriuntur . . . occulta tabe carnalis concupiscentia sua tabificavit in se omnes de sua stirpe venientes.* Et lib. i. de nupt, c. 24. *Ex hac concupiscentia carnis quaecunque nascitur proles originalis est obligata peccato.* Atque inde concludit , lib. 5. contra Julianum , cap. 9. Conceptionem Christi Domini fuisse sine peccato ; quia nullus fuit motus concupiscentiae : *quod attinet, inquit, ad peccati originalis in omnes homines transitum, quoniam per concupiscentiam carnis transit, transire in eam carnem non potuit, quam non per illam Virgo concepit.*

Nego majorem, 1°. quia homo in puris naturalibus conditus non generaret sine ardore libidinis , & motu concupiscentiae, neque tamen peccatum transmitteret : contra verò qui ex posteris Adæ singulati Dei privilegio filios absque sensu libidinis procrearet, nihilominus peccatum transfunderet : ergo libido, seu concupiscentia, tanquam morbida qualitas generantium , non est vera , & actualis causa peccati originalis. 2°. quia ideò parvuli præcisè contrahunt peccatum , quia nascuntur ex Adamo , in quo omnes peccaverunt , & natura humana vi-

tiata est. Signum autem huiusce vitii est concupiscentia, sine quâ ne sanctissimi quidem conjuges generare solent.

Undè S. Augustinus ex uno alterum certò concludit supposito hocce rerum statu. Cùm ergo conceptio Christi Domini fuerit sine ullo concupiscentiæ motu, S. Doctor colligit fuisse quoque sine peccato.

Vera itaque & propria ratio, cur Christus Dominus non peccaverit in Adamo, nec ab eo peccatum in suâ conceptione traxerit, ea est, quòd in Adamo fuerit materialiter duntaxat; quemadmodùm ipse Adamus fuit in limo, ex quo formatus est, & Eva in costâ Adami, ex quoeducta est. Ita S. Anselmus, lib. de conceptu Virginis, c. 23. in quo sic habet: *In illâ (Mariâ) nec voluntas creatura prolem seminavit, nec natura germinavit, sed Spiritus-sanctus, & virtus altissimi de Virgi e muliere virum mirabiliter procreavit. Valdè itaque diverso modo Christus erat in Adam, quando peccavit, quàm erant alii, qui voluntario & naturali cursu procreantur. Istos quodammodò facit Adam, quos per acceptam potestatem humana voluntas seminando, & natura germinando procreavit. Istum verò nonnisi Deus fecit, quamvis de Adam; quia non per Adam sed per se velut de suo.*

Urgebis: idem S. Anselmus, cap. 7. ejusdem libri de conceptu Virginis, ait: *Non magis est in semine culpa, quàm in sputo, vel sanguine, si quis malâ voluntate exspuit, aut de sanguine suo aliquid emittit. Non enim sputum aut sanguis, sed mala voluntas arguitur: ergo peccatum originale non traducitur per viam feminalem.*

Distinguo antecedens: non magis est culpa formaliter in semine, quàm in sputo vel sanguine, Concedo: virtualiter, & instrumentaliter, Nego antecedens.

238 DE VITIIS ET PECCATIS.

Distinguo similiter consequens: peccatum originale non traducitur per viam seminalem, tanquam per causam principem, Concedo: tanquam per instrumentum, per quod communicatur natura humana infecta ex malâ voluntate primi parentis, in quo omnes eramus, Nego consequens. Duo itaque docet S. Anselmus, nempe peccatum traduci per aliquid corporeum vitaliter seminatum. & nihilominus corporeum illud non esse formaliter malum, nec peccatum in eo habere semen, sed in voluntate: *Paret igitur, inquit, quomodo & in infantibus non statim ab ipsâ conceptione (scilicet inchoatâ, & nondum perfectâ) non sit peccatum, quia nondum est anima, seu voluntas; & vera sint, quæ de divinâ Scripturâ opposui, quippe non est in illis (nondum animatis) peccatum; quia non habent (sine quâ non inest peccatum) voluntatem: & tamen dicitur inesse; quoniam in semine trahunt peccandi (cùm homines jam erunt) necessitatem.*

PARAGRAPHUS VI.

Utrum peccatum primi parentis transeat ad omnes sine exceptione homines qui viâ ordinariâ ex ipso nascuntur?

R. 1.º **D**Eus potest speciali privilegio aliquem eximere ab hâc communi lege; quia quamvis statutum sit omnibus semel mori, doceatque Apostolus, Rom. 6. mortem ab Adamo in omnes homines pertransiisse, liberum est tamen Deo, stante illâ lege, quempiam à morte servare; quidni similiter & à peccato? sed difficultas est utrum de facto aliquem tanto privilegio dotaverit.

R. 2.º Temerarium est id de aliquo asserere, nisi faveat vel Scriptura, vel Traditio, & Ecclesiæ auctoritas; cùm enim Scriptura universalliter affirmet omnes in Adamo peccasse, Rom.

cap. 5. non licet privato quemquam excipere, nisi Ecclesia cujus est judicare de vero sensu, & interpretatione Scripturarum sanctarum, ejusmodi exceptioni faveat, eamque tanquam piam propugnari permittat. Ego, inquit S. Bernardus ep. 174. *quod ab illâ (Ecclesiâ) accepi, securus & teneo, & trado: quod non, scrupulosius, fateor, admisserim.*

R. 3°. Ecclesia hactenus non definivit, an excipienda sit beata Virgo, fueritque concepta sine peccato.

Probat 1°. auctoritate Gregorii XV. in epist. ad Regem Hispaniæ, qui urgebat ejusmodi definitionem. *Cum nendum*, inquit summus Pontifex, *eterna sapientia Ecclesia sua tanti mysterii penetralia patefecerit, in Dei, Romanorumque Pontificum auctoritate debent fideles populi conquiescere.* 2°. Sixtus IV. in suâ Bullâ, quæ incipit, *Grave nimis*, & confirmata est à Concilio Tridentino, sess. 5. liberam cuique facultatem reliquit tenendi partem affirmantem vel negantem, prout, vel magis pium, vel magis probabile judicaverit. Idem docent Pius V. in Bullâ editâ anno 1570. Paulus V. anno 1616. & Gregorius XV. anno 1622.

Advertes autem circâ prædictas Bullas & Constitutiones, quod cum dissensiones & discordiæ circâ Conceptionem beatæ Mariæ Virginis Ecclesiam turbarent, graviaque scandala excitarent, Sixtus IV. primò prohibuit sub pœnâ excommunicationis, ne quis crimen hæreseos impingeret assidentibus immaculatam Beatæ Virginis Conceptionem. Deindè Pius V. prohibuit sub pœnâ suspensionis, ne publicè, ubi promiscua virorum & mulierum multitudo convenire solet, sententia negans immaculatam Conceptionem propugnaretur: id tamen permisit in publicis Academiae disputationibus, ubi nulla subest scandali occasio. Id ipsum postea præscripsit Pau-

lus V. Sed cùm ex ejusmodi disputationibus pax turbaretur, tandem Gregorius XV. prohibuit sub iisdem pœnis, ne in Scholis & privatis colloquiis quisquam auderet asserere beatam Virginem in peccato fuisse conceptam; *nisi, inquit, aliquibus fuerit specialiter indultum.* Cavent autem omnes illi Pontifices, ne quis ex prædictis Bullis & Constitutionibus colligat contrariam sententiam ab iis esse damnatam, aut improbatam.

R. 4°. Absque ullâ temeritatis notâ licet tenere beatam Dei genitricem ex speciali Dei privilegio sine peccato originali fuisse conceptam.

Probatur. Eatenus illa opinio videri posset temeraria quatenus sine fundamento beatam Virginem exciperet à regulâ fidei, quam tradit Apostolus, Rom. 5. ubi universaliter affirmat omnes in Adamo peccasse: atqui hæc exceptio non est sine fundamento: ergo opinio, quæ asserit beatam Virginem sine peccato originali fuisse conceptam, non est temeraria.

Minor probatur 1°. ex Concilio Tridentino, sess. 5. ubi expressè excipit beatam Virginem ab illâ generali regulâ. Postquàm enim ex Apostolo definiit, can. 2. omnes in Adamo peccasse, ista subjicit ad calcem canonis 5. *Declarat tamen hac ipsa sanctâ Synodus, non esse sue intentionis comprehendere in hoc Decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam immaculatam Virginem Mariam Dei genitricem; sed observandas esse Constitutiones felicitis recollectionis Sixti Papæ IV. sub pœnis in eis Constitutionibus contentis, quas innovat.*

Probatur 2°. ex S. Augustino, qui lib. de naturâ & gratiâ, cap. 36. sic habet: *Exceptâ sanctâ Virgine Mariâ, de quâ propter honorem Domini nullam prorsus, cùm de peccatis agitur, habere volo questionem. Indè enim scimus, quòd ei plus gratia collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quâ concipere*

concipere ac parere meruit eum, quem constat nullum habuisse peccatum.

Nec dicas, S. Augustinum agere duntaxat de peccato actuali. Namque 1°. nullam vult habere quæstionem de beatâ Virgine, ubi de peccatis agitur. Hæc autem exceptio est generalis; 2°. sanctus Doctor beatam Virginem excipit propter honorem Domini: atqui honor Domini non minùs postulare videtur, ut Mater ejus fuerit immunis à peccato originali, quàm ab actuali etiam veniali. 3°. In mente S. Augustini non minùs est universalis hæc peccandi formula, *Dimitte nobis debita nostra*, quàm ista fidei regula, *ecce in iniquitatibus conceptus sum*: atqui S. Augustinus non vult asserere illam precandi formulam beatæ Virgini fuisse præscriptam: ergo in ejus mente fidei regula peccatum originale spectans, pati potest aliquam exceptionem. Denique idem S. Doctor ex peccato originali colligit illam impotentiam moralem, quæ inest in singulis, vitandi omnia & singula peccata venialia: ergo cùm concedat eam gratiam beatæ Virgini collatam, quâ omni ex parte vinceret peccatum actuale, supponit similem ei negatam non fuisse, quâ vitaret peccatum originale. Propterea, inquit lib. 5. contra Julianum cap. 9. *nul-
lus est hominum præter ipsum (Christum) qui pec-
catum non fecerit grandioris ætatis accessu; quia nul-
lus est hominum præter ipsum, qui peccata non habuerit
infantis ætatis exortu.* In priori comparationis
in embro non continetur beata Virgo, ut profi-
teretur sanctus Augustinus cit. lib. de nat. & grat.
Ergo nec in posteriori.

Dices: de fide est beatam Virginem fuisse
per Christum redemptam; ait enim Apostolus
Rom. 5. *sicut per unius delictum in omnes homines in
condemnationem sic & per unius justitiam in omnes ho-*

mines in justificationem vita : atqui si beata Virgo non contraxit peccatum originale, non fuit per Christum redempta ; quia, ut ait Zozimus Summus Pontifex, quem S. Augustinus laudat epist. 191. aliàs 157. *nullus, nisi qui peccati servus est, liber efficitur, nec redemptus dici potest, nisi qui verè per peccatum fuerit ante captivus* : Christus enim non venit vocare justos ; sed peccatores : ergo. Ut solvatur hæc difficultas,

Nota tribus modis posse dici aliquem in Adamo peccasse ; 1°. quatenus erat in lumbis Adæ secundum rationem seminalem, quando transgressus est legem. 2°. quatenus in primâ conceptione, priusquàm anima rationalis infunderetur, vi generationis suæ fuit peccato obnoxius, utpotè viâ ordinariâ seminatus. 3°. quatenus conceptione jam perfectâ, accepit animam rationalem justitiâ originali nudatam, & à Deo averfam. His præsuppositis,

Distinguo minorem, si non contraxit neque primo, neque secundo modo, Concedo : si non contraxit tertio modo, Nego minorem. Porro beata Virgo primo & secundo modo peccavit in Adamo, sed à Christo Domino redempta est, quatenus anima ejus in primo suæ creationis instanti fuit ornata gratiâ sanctificante, & ita à peccati maculâ liberata, quàm quidem actu & de facto non incurrit, sed quàm incurrisset, nisi gratiâ Dei per merita Christi fuisset præventa. Redempta est igitur, *quemadmodum*, inquit S. Augustinus in Psalm. 85. *si Medicus videat tibi imminentem agritudinem fortè ex aliquo labore, & dicat, parce tibi, requiesce : rectè dicis Medico, liberaſti me ab agritudine, non in quâ jam eras, sed in quâ futurus eras. Nescio quis habens causam moleſtam, mittendus erat in carcerem ; venit alius, defendit eum. Gratias agens, quid dicit ? Eruiſti animam meam de*

carcere. Suspendendus erat de iis; solum est pro eo, liberatus dicitur de suspendio. Similiter beata Virgo in Adamo contraxit debitum; voluntas ejus, sicut ceterorum hominum, continebatur in voluntate Adami vi conceptionis suæ, quæ fuit per viam seminalem, contractura erat peccatum; sed per Christi merita actu & de facto non contraxit; quia in primo instanti unionis animæ cum corpore jam organizato sanctificata est. Hoc modo solve omnes textus, tum Scripturæ, tum sanctorum Patrum in quibus definitur omnes in peccato conceptos, solo Christo Domino excepto; solus enim Christus nec primo, nec secundo modo peccavit.

Non desunt Theologi, qui doceant beatam Virginem ne primo quidem, aut secundo modo peccavisse, existimantes legem ita datam fuisse primo parenti pro se, & posteris ejus, ut ab illâ exciperetur Beata Virgo per merita Christi futura: ex quo sequitur eam in conceptione nequidem habuisse debitum contrahendi peccati.

Verum hæc sententia, quæ paucissimorum est, stare non potest; quia si beata Virgo prædestinata est sancta ante prævisum Adæ peccatum, per Christum non fuit redempta; cum decretum Incarnationis præsupponat Adæ peccatum, quemadmodum probavimus Tractatu de Incarnatione. 2º. quia hæc sententia nullâ fulcitur auctoritate; quæ enim ex liberâ Dei voluntate pendent, ea non ex humanâ ratione, & quibusdam convenientiis pensanda sunt, & determinanda; sed ex Ecclesiæ auctoritate, cujus est explanare quæ à Deo revelata fuere, sive in Scripturâ, sive in Traditione. *Periculose presumimus inquit sanctus Bernardus epist. 174. quidquid ipsorum (Patrum) in talibus prudentia præterivit.* Enimvero periculosum est ratione humanâ definire, quæ de-

cora & insignia Deus Beata Virgini conferre debuerit, ut dignum Filii sui habitaculum effici mereretur, quia si Deus altiori consilio fortè ea non contulerit, quæ debita judicaverimus, jam invenimur divinæ Sapientiæ censores, quasi defecerit in suis consiliis: ergo in iis ante omnia consulenda est auctoritas, per quam Dei consilium a nobis innotescunt: atqui nihil extat in Scripturâ, aut in Traditione, undè fulciri possit illa opinio. Ergo. 3°. quia non modò huic opinioni non favet Patrum auctoritas, quin ei omnes unâ voce contradicunt. Sanctus Irenæus lib. 5. *Plagâ serpentis*, inquit, *omnes homines sunt vulnerati, sed per crucem Christi, qui solus sine peccato venit in similitudinem carnis peccati*, &c. Sanctus Hilarius à S. Augustino laudatus lib. 2. contrâ Julianum cap. 4. ait: *Omnis caro, exceptâ illâ qua sine peccato venit in similitudine carnis peccati, sub peccati origine, & sub peccati lege nata est*. Sanctus Hieronymus Dialogo 2. contrâ Pelagianos, *absque omni peccato esse*, inquit, *soli Christo competit, omnisque humana creatura peccato subjacet*. Sanctus Ambrosius in Isaiam, *nemo sine peccato, nisi unus solus Deus. Servatum est igitur, ut ex viro & muliere, per illam corporum mixtionem nemo conceptus expers sit delicti: qui autem expers est delicti, expers est & ejusmodi conceptionis*. Sanctus Augustinus in Psalm. 34. sic de Christo scribit: *inde carnem assumpsit de matris ipsâ, qua mortem meruerat ex peccato. Etenim, ut celerius dicam, Maria ex Adam mortua propter peccatum*. Et lib. 2. de peccatorum mer. cap. 24. *solus ergo ille etiam homo factus, manens Deus, peccatum nullum habuit unquam, nec sumpsit carnem peccati, quamvis de maternâ carne peccati*. Et lib. 5. de nuptiis cap. 12. docet carnem omnem, *qua de concubitu nascitur, carnem esse peccati, quandoquidem sola, qua non inde nata est, non fuit caro peccati*, Sanctus Ful-

DE VITIIS ET PECCATIS. 245
gentius lib. de Incarnatione & gratiâ cap. 6.
Caro quippe Maria, inquit, qua in iniquitatibus fuerat concepta, caro fuit utique peccati, qua Filium Dei genuit in similitudinem carnis peccati. Petrus Damiani, opusc. 6. cap. 19. sic habet. Ex ipsâ Carne Virginis, *qua de peccato concepta est, caro (Christi) sine peccato prodiit.* Ergo ex constanti Patrum Traditione, Beata Virgo peccatum originale aliquo modo contraxit, si non actu, saltem debito. Quæstio jam superest, utrum actu non contraxerit. Cui ut fiat satis,

R. 5°. Beata Virgo peccatum originale actu non contraxit.

Probat 1°. ex Concilio Basileensi, quod sess. 36. de Conceptione Beatæ Virginis sic statuit anno 1439. *Doctrinam illam differentem gloriosam Virginem Dei genitricem Mariam præveniente & operante divini Numinis, gratiâ singulari nunquam actualiter subjacuisse originali peccato, sed immunem semper fuisse ab omni originali, & actuali culpâ, sanctamque & immaculatam, tanquam piam, & consonam cultui Ecclesiastico, fidei Catholica, rectæ rationi, & sacra Scriptura ab omnibus Catholicis approbandam, tenendam, & amplectendam definimus. & declaramus, nullique de cætero licitum esse in contrarium prædicare, & docere.*

Tria autem advertes circâ hoc Decretum. Primum, Concilium non definiit doctrinam illam esse de fide, sed fidei consonam, & piam. Secundum, hæc definitio non habet auctoritatem Concilii œcumenici; divisi enim erant tunc Episcopi, & magna eorum pars Florentiam convenerat ad Eugenium IV. Summum Pontificem, qui totis viribus Concilio Basileensi se opponebat, & aliud Florentiæ celebrabat, quod dicitur Florentinum Generale XVII. Tertium, definitio illa maximi est ponderis: tum quia in Basileensi Con-

cilio aderant viri non pauci, eruditione conspiciui: tùm quia Academia Parisiensis statim amplexa est doctrinam eâ definitione contentam, atque ad eam tenendam suos alumnos solemnijuramento hætenùs astrinxit: tùm deniquè quiejusmodi definitio nedum à Summis Pontificibus, & à subsequentibus Conciliis fuerit reprobata, quin solemniter confirmata: Undè.

Probatur 2°. auctoritate Summorum Pontificum. Sixtus IV. Constitutionem emisit an. 1483. in quâ prohibet sub pœnâ excommunicationis latæ sententiæ, ne quis hæreseos damnet asserentes Conceptionem Beatæ Virginis fuisse immaculatam. Pius V. Paulus V. & Gregorius XV. in suis Bullis suprâ laudatis sententiæ oppositæ Patronis silentium imponunt, nostramque duntaxat publicè propugnari permittunt juxtâ Decretum Basileense. Alexander VI. approbavit, nemine reclamante, Ordinem institutum in honorem Immaculatæ Conceptionis Beatæ Virginis. Sed quod gravius est, Concilium Tridentinum sess. 5. suprâ laudatâ sanxit observandas esse Constitutiones Sixti IV. quas & innovat.

Nec dicas ascititiam esse ejusmodi declarationem, cùm non habeatur in editionibus sex primarum sessionum excusis Lutetiæ an. 1546. & 1551. Nam reperitur in editione, quæ Romæ facta est an. 1564. statim post absolutum Concilium, & ita ubique terrarum promulgatum est Concilium, nullis reclamantibus, etiam ex iis, qui Concilio interfuerant: quin & Calvinus hanc eandem declarationem ut genuinum Concilii fœtum impugnat in suo Antidoto circà an. 1547.

Confirmatur. Ecclesia celebrat solemne Festum Conceptionis: Græca quidem ante mille annos, Latina verò ante quingentos. Quamvis enim dici possit Festum illud fuisse institutum in gratia-

rum actionem, quod Deus per hujus Virginis Conceptionem viam paret ad promissa complenda: quo sensu conceptio Beati Joannis Baptistæ olim fuit festiva, maximè cum Gregorius XV. in suâ Constitutione caveat, ne in officio illius festi voci conceptionis quidquam addatur, quale posset esse nomen adjectivum, *immaculata*; negari tamen non potest, quin Festum illud maximè faveat sententiæ affirmanti. Quin S. Bernardus epist. 174. scribit, ejusmodi festivitatem esse professionem publicam, Beatam Virginem sine peccato fuisse conceptam, quod privilegium illi adjudicat; undè totis viribus insurgit in Canonicos Lugdunenses, qui contrà antiquum morem Festum illud instituerant, *cum hac, inquit, ita se habeant* (nempè solum conceptum Christi qui est de Spiritu sancto, esse sanctum) *quam jam erit ratio festiva Conceptionis? quo pacto, inquam, aut sanctus asseretur conceptus, qui de Spiritu sancto non est, ne dicam, de peccato est; aut festus habebitur, qui minimè sanctus est? libenter gloriosa hoc honore carebit, quo vel peccatum honorari, vel falsa videtur induci sanctitas.*

Mitto miracula, & revelationes, quæ circumferuntur in confirmationem immaculatæ Conceptionis; ad hæc enim respondet S. Bernardus laudatâ epist. *Ipse mihi facile persuadeo scriptis talibus non commoveri, quibus nec ratio suppeditari, nec certa invenitur favere auctoritas.*

Dices: novitas doctrinæ est mater temeritatis, soror superstitionis, filia levitatis, ex S. Bernardo ibidem: atqui sententia de immaculatâ Conceptione est nova in Ecclesiâ: ergo.

Minor probatur testimonio sancti Bernardi, qui in præfatâ epistolâ sic carpit Canonicos Lugdunenses, quod inducerent opinionem immaculatæ Conceptionis, *numquid Patribus doctiores, aut*

*devotiores sumus? periculosè præsumimus quicquid
 ipsorum in talibus prudentia præterivit. Non ita præci-
 pitanter atque inconsultè paucorum sequenda simplici-
 tas imperitorum. Ante quidem apud aliquos errorem
 compereram; sed dissimulabam, parcens devotioni qua
 de simplici corde, & amore Virginis veniebat. Verùm
 apud sapientes, atque in famosâ nobilique Ecclesiâ &
 cujus specialiter filius sum, superstitione deprehensâ,
 nescio an sine gravi offensâ, etiam vestri omnium dis-
 simulare potuerim. Hactenus S. Bernardus de iis,
 qui ipsum præcesserant, & qui suâ ætate flore-
 bant, ut Rupertus, Sanctus Anselmus, qui cum
 sancto Bernardo ejusdem fuerunt sententiæ, sicut
 qui eum subsecuti sunt Scholæ principes, Al-
 bertus Magnus, Alexander Aletius, S. Thomas,
 & S. Bonaventura.*

R. 1°. Sanctum Bernardum non impugnare no-
 stram sententiam tanquam perniciosam & peri-
 culosam in fide, sed sobriè, & ut ita dicam, sub-
 dubitanter contrâ eam scribere: sic enim Episto-
 lam suam concludit, *qua autem dixi, absque præju-
 dicio sanè dicta sint sanius sapientis. Romanæ præsertim
 Ecclesiæ auctoritati atque examini totum hoc, sicut &
 cetera, quæ ejusmodi sunt, universa reservo; ipsis
 si quid aliter sapiat, paratus judicio emendare: ex
 quibus vides, & quid sentiret piiissimus Pater,
 si viveret hoc tempore quo Ecclesia Romana re-
 cipit doctrinam immaculatæ Conceptionis, &
 quo sensu novam dixerit, nimirum quia quæstio
 nondum ejus ætate enucleata fuerat. Undè.*

R. 2°. Distinguo majorem: novitas doctrinæ
 est nota temeritatis & falsitatis: si doctrina,
 quoad materiam sit nova, & ab antiquâ tradi-
 tione prorsus aliena, Concedo: si sit nova, quoad
 explicationem duntaxat, Nego majorem: alio-
 quin omnes ferè definitiones & explicationes
 Ecclesiæ saperent novitatem; multa enim suc-

cessu temporis propter controversias identidem nascentes Ecclesia elucidat & definit credenda fide divinâ; quæ perspicua non erant in Traditione.

Distinguo similiter minorem, sententia affirmans immaculatam Conceptionem, est nova quoad explicationem, hoc est, clariùs & expressius proposita, Concedo: quoad materiam, Nego minorem. Itaque nostra sententia nititur Veterum traditione, nedum ab eâ recedat ut simpliciter & absolutè nova dicatur. Nam ex S. Augustino lib. de Nat. & Grat. cap. 36. suprâ laudato Matri Dei plus gratiæ collatum fuit ad vincendum omni ex parte peccatum: ex S. Ambrosio in Psalm. 118. integra fuit ab omni labe peccati: ex S. Hieronymo, seu quovis alio auctore in Psalm. 77. nunquam fuit in tenebris, sed semper in luce; ex S. Sophronio in Ep. ad Sergium, quæ lecta est in Concilio generali VI. ab omni contagione corporis & animæ liberata est. Quæ momenta licet intelligi possint de peccato actuali, ex iis tamen eruitur immunitas à peccato originali; cum constet tum ex Scripturâ, tum ex Patribus, neminem ex iis, qui concepti sunt in iniquitatibus, esse sine peccato actuali. Nec defunt ex Antiquis, qui Beatam Virginem expressè eximant à labe originali. Sedulius 5º. sæculo de eâ cecinit lib. 3. Paschalis operis.

Et velut è spinis mollis rosa surgit acutis.

Nil. quod ladat, habens.

Sanctus Joannes Damascenus in oratione 1. de Nativitate B. Mariæ Virginis sic loquitur: *Natura gratiam antevertere aucta non est, sed ianti per expectavit, dum gratia fructum suum produxisset... ô beatos Joachimi lumbos, è quibus immaculatum semen effluxit! ô præclavam Anna vulvam, in qua tacitis incrementis formatus fuit sanctissimus fatus! ... ô sanctissima, quæ Principatus & Potestates fefellisti, im-*

maculata conservata in Dei sponsam! Auctor cognomento Idiota, cap. 2. in contemplatione Beatæ Mariæ scripsit initio octavi sæculi B. Virginem totam pulchram esse, non in parte, sed in toto & maculam peccati in eâ non extitisse, sive mortalis, sive venialis, sive originalis. In libro de Operibus Cardinalibus inter opera S. Cypriani, Mater Dei dicitur à cæteris differre, *quia natura communicabat, non culpa.* Ad textus verò, in quibus antiqui Patres asserunt carnem Mariæ fuisse carnem peccati, solumque Christum non sustinuisse contagia humanæ originis, jam respondimus inde eruit duntaxat Beatam Virginem contraxisse debitum peccati originalis, & carnem ejus fuisse carnem peccati, quatenus nimirum non sine libidine formata est tanquam vas vitiatum quod ejus animam infecisset, nisi Deus eam prævenisset in benedictionibus, infundens gratiam simul & sanctitatem cum animâ rationali. Atque hoc sensu S. Bernardum scripsisse ad Canonicos Lugdunenses contendunt nonnulli, ut Bellarminus lib. 4. de amissione gratiæ cap. 16. & Mabillonius in notis ad S. Bernardi epistolam nempe piissimum Patrem, voluisse duntaxat Beatæ Virginis Conceptionem in suis primordiis, & ante infusionem animæ rationalis fuisse vitiatam: non verò in ipso termino, hoc est, in ipsâ infusione animæ rationalis. Verum, nec verba, nec scopus Epistolæ patiuntur benignam ejusmodi interpretationem. Non verba, ut legentibus satis patet: non etiam scopus. Sanctus quippe Bernardus probare intendit contra Canonicos Lugdunenses Conceptionem Beatæ Virginis non esse veneratione aut ullo cultu dignam, ex eo quòd non sit sancta, quo pacto, inquit, *sanctus asseretur conceptus, qui de Spiritu-Sancto non est, ne diabolus, de peccato est? aut festus habebitur, qui mi-*

nimè sanctius est? atqui ejusmodi ratio nullius esset ponderis in hypothesi, quòd anima non fuerit infusa sine gratiâ sanctificante; in promptu enim fuisset Canoniorum excusatio, se non celebrare immundam seminationem, in quâ nondum erat B. Virgo, sed sanctificationem, à quâ cœpit existere.

Nec mirum, quòd S. Bernardus, alioquin in laudes Beatæ Mariæ Virginis profusus, hunc ei honorem non detulerit, sicut & plerique Scholæ Principes, qui eum proximè secuti sunt; traditio enim in hac parte adeò obscurè fluit, ut ipse Gregorius XV. Philippo III. Regi Hispaniarum urgenti Ecclesiæ definitionem scripserit æternam sapientiam nondum Ecclesiæ suæ tanti Mysterii penetralia patefecisse, & cuilibet liberum esse sentire sub religioso silentio quod verisimilius judicaret.

Nihilominus nostra sententia ita obtinuit à quadringentis annis, hoc est, ab ineunte decimo quarto seculo, quo Scotus in tertium Sent. dist. 3. qu. 1. eam probabilem asseruit, ut anno 1385. Academiâ Parisiensis hancce propositionem Joannis de Montefono Dominicani, *est expressè contrà fidem Beatam Virginem Mariam, & Dei Genitricem non contraxisse peccatum originale*, suâ censurâ notaverit in hunc modum: *Hæc propositio revocanda est tanquam falsa, scandalosa, presumptuose asserta, & piarum aurium offensiva*. Cùm autem anno sequenti Guillelmus Ebroicensis Episcopus, ex familiâ Dominicanorum propositionem Joannis de Montefono propugnare ausus fuisset, agente eadem Academiâ, compulsus est revocare quæ dixerat contrà sacræ Facultatis censuram: quæ ulterius progressâ anno 1497. statuit neminem deinceps ad gradum Doctorem promovendum, nisi prius sacramento solemnî ad tenendam hanc do-

ctinam se obstrinxisset. Idipsum postea præstiterunt Academia Colonienfis, & Moguntina in Germaniâ, Salmanticensi, Toletana, Complutensis, & plures aliæ in Hispania. Quin & plures viri celebres ex familiâ Dominicanorum, ut Natalis Hervæus Magister Generalis decimo quarto seculo, sanctus Vincentius Ferrerius serm. 1. de Nativitate, Dominicus Soto, Ambrosius Catharinus, & plures alii eandem sententiam amplexi sunt: sicque evasit communis.

Dices: mors est pœna peccati originalis, dicente Apostolo Rom. 5. *per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors*: atqui Beata Virgo mortem subiit: ergo Beata Virgo incurrit pœnam peccati: atqui omnis pœna necessario supponit peccatum: ergo Beata Virgo contraxit peccatum originale.

Distinguo majorem: mors est pœna peccati originalis, vel actu, vel quoad debitum contracti, Concedo: actu & de facto contracti, Nego majorem.

Porro Beata Virgo ex dictis contraxit debitum peccati originalis.

Instabis: sublatâ causâ tollitur effectus: atqui peccatum originale est causa mortis: ergo sublato peccato originali tollitur moriendi necessitas, ut quæ sit peccati originalis effectus.

Distinguo minorem: causa mortis est peccatum originale; vel in actu, vel in debito, Concedo: in actu, Nego minorem. Quanquam illud axioma non est universaliter verum; sunt enim effectus, qui cum non indigeant continuo causæ influxu, permanent etiam sublatâ causâ, domus enim stat defuncto artifice; qui percussus & mutilatus est à latrone, ipso morte mulctato, manet mutilus. Unde absurdum non est, quod & parvulus deletus per Baptismum peccato originali, sit

DE VITIIS ET PECCATIS. 253
in naturalibus vulneratus, & Beata Virgo licet
in Conceptione immaculata, sit morti obnoxia
propter debitum peccati, quod in Adamo con-
traxerat.

Nec est cur Catholicus hinc timeat Hæretico-
rum dentem; cum Zuinglius lib. de Bap. & Cal-
vinus in Antidoto Concilii Tridentini & lib. 4.
Inst. cap. 16. 24. & 23. doceant filios fidelium
esse sanctos ante Baptismum, nec eis imputari
peccatum originale; nam Beata Virgo orta est
ex fidelibus & sanctissimis parentibus, ac proin-
de in Adversariorum principiis non contraxit
in suâ Conceptione labem peccati originalis.
Verum quàm falso nitantur principio, demon-
stramus Tractatu de Baptismo, ubi de ejus ne-
cessitate.

PARAGRAPHUS VII.

De pœnis peccati originalis.

Q. 1°. **Q**UÆNAM sunt pœna peccati originalis?
R. Aliæ spectant corpus, aliæ ani-
mam, aliæ mortalem hanc vitam, aliæ futuram.

Q. 2°. *Qua sunt pœna corporis in hac vitâ?*

R. Mors & aliæ miseriæ, ut morbi, &c. Est de
fide, sic enim definiit Concilium Tridentinum
sess. 5. his verbis: *Si quis non confitetur primum
hominem . . . incurrisse . . . per offensam prevarica-
tionis mortem . . . quam antea illi comminatus fuerat
Deus . . . anathema sit.* Præiverat Concilium Arau-
sicanum II. can. 2.

Probat 1°. è Scripturâ Sap. 2. *Deus creavit ho-
minem inextinguibilem, & ad imaginem similitudinis
sua fecit illum, invidia autem Diaboli mors intravit in
orbem terrarum.* Rom. 5. *per unum hominem peccatum
intravit in mundum, & per peccatum mors.* De aliis

miseriis habetur Eccli. 40. *Jugum grave super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepultura.* Per jugum autem intelliguntur omnes ærumnæ, ut morbi, æris intemperies, sterilitas terræ de quibus Gen. 3. *maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ... spinas & tribulos germinabit tibi.*

Probatur 2°. ex sancto Augustino lib. 1. de peccat. mer. cap. 2. *Si non peccasset Adam, inquit, non erat expoliandus corpore, sed supervestendus immortalitate & incorruptione.* Et lib. 4. contra Julianum, cap. ult. *Quid igitur restat, nisi ut causa istorum malorum sit aut iniquitas, vel impotentia Dei, aut pœna primi veterisque peccati? sed quia nec injustus, nec impotens est Deus, restat quod non vis, sed cogaris confiteri, quod grave jugum super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepultura in matrem omnium, non fuisset, nisi delicti originalis meritum precessisset.*

Dices: habetur Gen. 2. Deum posuisse hominem in Paradiso, ut operaretur: ergo homo terram coluisset, etiam si peccatum non precessisset.

Distinguo consequens: coluisset honestâ animi voluptate, & in oblectationem, Concedo: coluisset cum labore, & ex necessitate vitæ sustentandæ; Nego consequentiam.

Q. 3°. *Quæ sunt animæ pœna in hac vitâ?*

R. Cum Glossâ, quæ Venerabili Bedæ tribuitur: homo spoliatus est gratuitis, & vulneratus in naturalibus, juxta parabolam, in quâ Christus Luc. 10. exhibet hominem qui descendens à Jerusalem in Jericho incidit in latrones, qui spoliaverunt illum, & plagis impositis abierunt semivivo relicto.

Constat apud omnes Catholicos, sequiturque ex dictis, hominem per peccatum originale spo-

liatum fuisse supernaturalibus & gratuitis donis, quæ complectebatur iustitia originalis, scilicet gratiâ sanctificante, & omnibus virtutibus infusis, scientiâ, sapientiâ, fide, prudentiâ, charitate, quibus perficiebatur ejus intellectus & voluntas, obedientiâ partis inferioris ad superiorem, & membrorum corporis ad nutum voluntatis. Sed nonnulli negant contrâ communem Theologorum doctrinam, hominem fuisse vulneratum in naturalibus, contenduntque cum nasci in eo statu, in quo nasceretur, si conditus esset in puris naturalibus. Contrâ quos

Probatur nostræ responsionis secunda pars, 1°. ex S. Augustino lib. de Nat. & Grat. cap. 19. *Videte quâso, inquit, quomodo nesciens, (Pelagius) nitatur evertere medicinalium eloquiorum voces saluberrimas; ego dixi, Domine, miserere mei, sana animam meam, quia peccavi tibi. Quid sanatur, si nihil est vulneratum, nihil sauciatur, nihil debilitatum, atque vitiatum?* Et lib. 22. de Civ. Dei cap. 22. *omnium mortalium progeniem fuisse damnatam, hac ipsa vita, si vita dicenda est, tot & tantis malis plena testatur. Quid enim aliud indicat horrenda quadam profunditas ignorantia ex quâ cunctis error existit, qui omnes filios Adam tenebroso quodam sinu suscipit, ut homo ab illo liberari sine labore, dolore, timore non possit? Quid amor ipse tot rerum vanarum, atque noxiarum. & ex hoc mordaces curæ perturbationes, mœrores? Quis ignorat cum quantâ ignorantia veritatis, quâ etiam infantibus manifesta est, & cum quantâ abundantia vane cupiditatis, quâ incipit in pueris apparere, homo veniat in hanc vitam; ita ut si dimittatur vivere ut velit, & facere quidquid velit, in hac facinora & flagitia, quâ commemoravi, vel cuncta, vel multa perveniat? Quid est, quòd cum labore meminimus, sine labore obliviscimur? cum labore discimus, sine labore nescimus: cum labore strenui sine labore inertes sumus. Nonne hinc apparet in*

quid velut pondere suo proclivis & prona sit vitiosa natura. & quantâ ope, ut hinc liberetur, indigeat?

Probatur 2°. ex S. Thomâ 1. 2. qu. 85. art. 3. suprâ laudato, in quo probat quatuor vulnera per peccatum naturæ humanæ fuisse inflicta, nempe ignorantiam in intellectu, malitiam in voluntate, infirmitatem in appetitu irascibili, & concupiscentiam in concupiscibili.

Dices: peccatum originale est privatio & defectus: atqui privatio non potest producere effectum positivum, quale est vulnus. Ergo.

Distinguo minorem: privatio non potest producere effectum positivum positivè influendo, Concedo: negativè, & quatenus est subtractio boni necessarij, quam sequitur naturæ corruptio, quemadmodum subtractio alimentorum solvit laudabilem habitudinem corporis, & inducit mortem, Nego minorem; ita S. Augustinus lib. de Nat. & Grat. cap. 2. *Nec existimemus*, inquit, *peccato naturam humanam non posse vitari, sed divinis credentes Scripturis, peccato eam esse vitiatam, quomodo fieri id potuerit, inquiramus. Quoniam peccatum jam didicimus non esse substantiam; nonne attenditur, ut alia omittam, etiam non manducare, non esse substantiam? à substantiâ quippe receditur, quoniam cibus substantia est. Sed abstinere à cibo non est substantia; & tamen substantia corporis, si omnino abstinetur à cibo, ita languescit, ita valetudinis inaequalitate corrumpitur . . . ut si aliquo modo perdures in vitâ, vix possit ad eum cibum revocari, undè abstinendo vitata est. Sic non est substantia peccatum, sed substantia est Deus, summaque substantia. & solus verus rationalis creatura cibus, à quo per inobedientiam recedendo, & per infirmitatem non valendo capere, quo debuit & gaudere, audis quemadmodum dicam, percussus est sicut fœnum, & aruit cor meum, quoniam oblitus sum comedere panem meum.*

Instabis: atqui illud vitium naturæ est ipsamet spoliatio justitiæ originalis, & donorum supernaturalium: Ergo nulla solutio.

Probatur antecedens, 1°. quia sicut tenebræ nihil aliud sunt, quàm privatio lucis; ita nec ignorantia aut mentis cæcitas aliud concipitur, quàm subtractio sapientiæ & intelligentiæ. 2°. Quia fingi non potest animam rationalem vulnerari sive in suâ substantiâ, sive in suis potentiis naturalibus; nisi quatenus intelligeretur deperdere aliquid pertinens ad suam integritatem, quemadmodum vulneratur tibia, si os frangatur: vel recipere qualitatem pravam positivè eam ad malum inclinantem, qualis potest esse habitus erroris, & vitii, vel denique amittere aliquam perfectionem extrinsecus ei superadditam: atqui anima rationalis 1° modo vulnerari nequit; substantia enim est spiritalis, simplex, nec composita ex partibus integrantibus, nec potentiæ ipsi congenitæ suscipiunt majus aut minus. Unde auctor de divinis nominibus cap. 4. scribit naturalia in Dæmonibus manere integra. Neque etiam 2° quis enim esset auctor illius qualitatis praviæ, nisi Deus, qui intentator malorum est, epist. Jacobi cap. 1. Restat ergo, ut dicamus animam vulneratam esse 3° modo, quatenus nudata est gratuitis donis.

Confirmatur. Homo sine peccato conditus in puris naturalibus, hoc ipso, quo careret omnibus donis gratuitis, pateretur tenebras ignorantiae & inordinatos motus concupiscentiæ, gereretque corpus mortale, & doloribus obnoxium, nec propterea dicendus esset vulneratus in naturalibus donis, cum haberet quidquid pertinet ad naturæ humanæ constitutionem.

¶ ego subsumptum, & ad singula quæ proferruntur in ejus confirmationem respondeo.

Ad primum, distinguo propositionem, ignorantia & mentis cæcitas nihil aliud sunt quàm subtractio luminis, sapientiæ, & intelligentiæ, statui hominis consentaneæ, & necessariæ in ordinem ad ultimum finem, ad quem institutus est, Concedo: minimè consentaneæ, nec pertinentis ad ejus statum, Nego propositionem. Non est enim ignorantia & cæcitas, sed mera nescientia, non cognoscere ea, quæ ad statum nostrum non pertinent. Porro homo sine peccato in puris naturalibus conditus, non haberet quidem notitiam rerum supernaturalium, ut qui ad ea non esset ordinatus; sed eam intelligentiam haberet, unde seipsum posset excolere, in virtute proficere & ultimum finem adipisci; repugnat enim sapientiæ divinæ, negare creaturæ innocenti media, sine quibus finem, ad quem illam ordinavit, consequi non posset. Deus igitur sicut Angelos instruxit speciebus, sine quibus nequidem objecta naturalia cognoscerent; ita provideret homini in statu naturæ puræ constituto, nec concupiscentia effrenis & impotens obnubilaret mentem, & sensum perverteret, ut contingit in statu naturæ corruptæ, *in quo quidam tanta sunt fatuitatis*, inquit S. Augustinus epist. 166. aliàs 28. *ut non multum à pecoribus differant.*

Ad secundum, respondeo cum sancto Thomâ 1. 2. qu. 85. art. 1. duplex esse bonum naturæ: primum, sunt principia naturalia, ex quibus natura ipsa constituitur; & proprietates à principiiis fluentes, nempe naturales animæ potentiæ. Secundum, est inclinatio ad virtutem, quæ dici potest bonum naturæ rationalis; quia naturaliter inclinat natura humana ad vivendum secundum rationem, ac proinde secundum virtutem; agere enim ex ratione idem planè est ac agere ex virtute. Porro bonum prioris generis

nec tollitur, nec minuitur per peccatum; unde & manet integrum in Dæmonibus. Bonum verò posterioris generis, nempe inclinatio naturalis ad virtutem, minuitur per peccatum, quatenus Deus in pœnam finit causas secundas sævire in filios iræ, solvere debitam irascibilis & concupiscibilis temperiem, ex quo contingit nonnullos nasci cum indole adeò pravâ, ut ad bonum vix flecti queant.

Q. 4°. *Bonum natura potest-ne totaliter auferri per peccatum?*

R. Non potest; quia ex sancto Thomâ qu. 85. art. 2. inclinatio ad virtutem convenit homini, quatenus est rationalis. Per peccatum autem non potest fieri quòd non sit rationalis, alioquin non esset amplius homo, nec proindè capax peccati.

Q. 5°. *Quanam est pœna peccati originalis in alterâ vita?*

R. De fide est parvulos sine Baptismo decedentes privari vitâ æternâ quæ consistit in intuitivâ Dei visione; ita enim definiit Concilium Tridentinum sess. 5. can. 4. his verbis: *Si quis parvulos.... dicit.... nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro necesse sit expiari ad vitam æternam consequendam... anathema sit.* Præiverat Concilium Florentinum sess. ult. statuens, *Illorum animas, qui cum actuali peccato vel sola originali decedunt, mox in infernum descendere pœnis tamen disparibus puniendas.*

Probat 1°. ex Scripturâ. Joan. 3. ait Christus, *nisi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu-Sancto, non potest introire in regnum Dei.* Quod autem regnum Dei non sit quid distinctum à vitâ æternâ, quemadmodum fingeabant Pelagiani, patet ex contextu ejusdem capituli, ubi Christus vocat æternam vitam quod priùs dixerat regnum Dei, *ut: omnis, inquit, qui credit in illum, non pereat,*

sed habeat vitam aternam. Rom. 5. per unius delictum in omnes homines in condemnationem. Quem locum expendens sanctus Augustinus lib. 2. de pecc. meritis cap. 16. sic scribit : Potest rectè dici parvulos sine Baptismo de corpore exeuntes in damnatione omnium mitissimâ futuros ; multum autem fallit & fallitur, qui eos in damnatione predicat non futuros, dicente Apostolo, iudicium ex uno delicto in condemnationem.

Probatur 2°. ex variis Conciliis, putà Diospolitano, Carthaginensi, Milevitano, quorum meminit S. Augustinus lib. 2. de origine animæ capite 12. *Novellos, inquit, hæreticos Pelagianos justissimè Conciliorum Catholicorum, & Sedis Apostolica damnavit auctoritas, eò quòd ausi fuerint non baptizatis parvulis dare quietis & salutis locum, etiam præter regnũ calorum.*

Q. 6°. *Quid Pelagiani intelligebant per vitam aternam ?*

R. 1°. Pelagius mentem suam non explicuit, ex Sancto Augustino lib. de peccato originali cap. 21. ubi hæc Hæretici verba refert, *sive Baptismo parvuli morientes, quòd non eant scio, quòd eant nescio. id est interprete sancto Doctore, non ire in regnum calorum, scio ; quòd verò eant, idèd se nescire dicebat aut dicit, quia dicere non audebat in mortem illos ire perpetuam.*

R. 2°. Verisimilius est Pelagianos non intellexisse felicitatem supernaturalem (ut contendunt nonnulli) quæ consistit in clarâ Dei visione ; sed quandam duntaxat naturalem. Probatur 1°. quia Pelagiani agnoscebant parvulos non adoptari in filios Dei, nisi per Baptismum : ergo nec fruituros visione Dei intuitivâ, quæ est paternæ hæreditatis, solis filiis promissâ, illo regenerationis lavacro adoptari ex filiis hominum in Dei filios non negatis, imò etiam predicatis, inquit S. Augusti-

nus lib. 1. contra duas Pelagianorum Epistolas, cap. 6. Deindè quia S. Augustinus lib. de hæresibus hæresi 88. docet *Pelagianos parvulis non baptizatis promississe vitam secundum quid aternam*: ergo non eis promittebant visionem Dei intuitivam, quæ verè & simpliciter est vita æterna, promittunt eis inquit, *extra regnum quidem Dei, sed tamen aternam, & quandam beatam vitam suam.*

Q. 7°. *Parvuli non baptizati fruuntur-ne aliquâ beatitudine naturali?*

Affirmarunt Catharinus & Pighius, quibus se adjunxit Cardinalis Sfondratus, contententes illos parvulos post judicium generale habituros super faciem terræ, tanquam in Paradiso terrestri, plenos sapientiâ & virtutibus moralibus, identidemque fruituros consortio Angelorum; sed communiter rejicitur hæc sententia, utpotè quæ accedat ad hæresim Pelagianorum. Quare

R. Fictitia est beatitudo illa naturalis.

Probatur ex S. Augustino lib. 1. de origine animæ cap. 9. ubi sic habet: *Non baptizatis parvulis nemo promittat inter damnationem, regnumque calorum, quietis vel felicitatis cujuslibet, atque ubilibet medium locum, hoc enim est hæresis Pelagiana.* Deindè communis est sententia Catholicorum, quam exposuit Concilium Florentinum suprâ laudatum, parvulos, ante Baptismum decedentes, mox in infernum deduci. Addit S. Augustinus ex constanti traditione Ecclesiæ lib. 6. contra Jul. cap. 8. eosdem manere sub potestate Diaboli, hoc ergo, inquit, *generi humano influctum vulnus à Diabolo, quidquid per illud nascitur, cogit esse sub diabolo.* Et lib. 3. de nupt. & concup. c. 18. *Baptizandi parvuli non ob aliud exsufflantur, nisi ut ab eis princeps mundi mittatur foras, à quo necesse est vasa iræ possideantur, cum in Adam nascuntur, si in Christo non renascantur.*

Nec dicant patroni oppositæ sententiæ, post universale judicium parvulos super terram transferendos, quasi de statu miseriæ, ad statum cuiusdam felicitatis naturalis; Nam præterquamquod hæc doctrina nullâ auctoritate fulcitur, pugnat contrâ communem Catholicorum sensum; nempe eandem fore sententiam in iudicio universali, quæ præcesserit in exitu seu in iudicio particulari; *post diem iudicii*, inquit Sanctus Anselmus de Conceptu Virginali cap. 22. *nullus erit Angelus, aut homo, nisi aut in regno Dei, aut in inferno.*

Adde quod post universale judicium omnia elementa suum situm naturalem repetitura sint, sicque aqua, quæ initio mundi terram ambiebat, revertetur ad pristinum locum, à quo recesserat, iubente Deo, ut terra esset commoda habitatio hominum & animalium.

Dices: Sanctus Augustinus lib. 3. de lib. arbit. c. 23. sic scribit: *Quis novit, quid ipsis parvulis in secreto iudiciorum suorum bonæ compensationis reservet Deus?* Ergo sanctus Augustinus agnovit possibilem esse medium locum inter regnum cælorum & damnationem.

Distinguo consequens, in hypothese Manichæorum, contrâ quos eo loci disputat, Concedo: in hypothese Catholicorum, Nego consequentiam. Igitur Manichæi, ut jam monuimus, statuebant duo rerum principia, alterum bonum, alterum malum: ex pœnis autem, quas patiuntur parvuli, & ex præmaturâ eorum morte inferebant existentiam mali principii. S. verò Augustinus hæc ratione eorum argumentationem diluit, nempe Deum optimum maximum propter ejusmodi pœnas temporales & transitorias remunerare posse parvulos in alterâ vitâ, ac proinde providentiam ejus in hæc parte esse

laudandam, nedum vituperandam. Sed nullatenus attingit quæstionem de peccato originali, quia nondum nata erat illa controversia. Ita seipsum explicat Epist. 166. olim 28. ad sanctum Hieronymum. *Nam & de baptismo parvulorum, inquit, in eodem libro non quidem sufficienter sed quantum illi operi satis esse videbatur, utcumque respondi... non tamen de damnatione eorum parvulorum, qui sine illo (Baptismo) ex hac vitâ migrant, tunc aliquid dicendum putavi: quia non quod nunc agitur, agebatur.* Cùmque Semipelagiani eundem ipsum librum contrâ Sanctum Augustinum postea urgerent, Sanctus Doctor lib. de dono persever. capite 12. sic respondet: *Frustra itaque mihi de illius libri mei vetustate præscribitur... si enim quando libros de libero arbitrio Laicus capî, Presbyter explicavi, adhuc de damnatione infantium non renovationis liberatione dubitarem, nemo (ut opinor) esset tam injustus, atque invidus, qui me proficere prohiberet, atque in hac dubitatione remanendum mihi esse judicaret.*

Q. 8°. *Parvuli afficiuntur-ne aliquâ tristitiâ, & animi dolore ex privatione visionis beatificæ?*

Sanctus Thomas in 2. dist. 83. qu. 2. art. 2. sic denegat beatitudinem parvulis, qui sine Baptismo decesserunt, ut velit eos esse immunes ab omni tristitiâ. *Nihil omnino dolebunt, inquit, de carentiâ visionis beatificæ.* Sed plures ex ejus discipulis à Magistro suo in hac parte recedunt, utpotè qui adhuc junior hæc scripserit, revocaturusque fuisset suam sententiam in Summâ, sicut plures alias de facto revocavit, nisi præmatura mors eum prævenisset; adhærentque sancto Augustino, cum quo

R. Parvuli tristantur ob amissam beatitudinem. Itâ Sanctus Augustinus lib. 6. contrâ Jul. cap. 4. ubi sic scribit: *Si hoc eis, (parvulis) non erit*

264 DE VITIIS ET PECCATIS.

malum, non ergo amabunt regnum Dei . . . si autem amabunt, & tantum amabunt, quantum innocentes amare debent, regnum ejus, à quo ad ejus imaginem creantur, nihil ne mali de hac separatione patientur? Et ser. 294. cap. 6 Nam & qui exulant, vivunt: si sani sunt, in doloribus corporis non sunt, non torquentur, non carceris tenebris affliguntur: hac illis sola pœna est, non esse in patria. Si amatur patria, magna pœna. Si autem non amatur patria, pejor est cordis pœna. Parvum malum est in hominis corde, qui societatem non quarit Sanctorum? qui non desiderat regnum calorum? si non desiderat pœna est de perversitate: si autem desiderat, pœna est de fraudatâ charitate.

Absurdum verò est, quod nonnulli ex hujus sententiæ Patronis gratis docent, Deum denegare suum concursum, ne parvuli ex hac damnatione tristentur; si enim permittit parvulos ob solum peccatum originale cruciatus corporis in hac vitâ sustinere, à fortiori credendum est eos in alterâ vitâ dolere ob amissam beatitudinem.

Multò minùs verisimile est, parvulos sine Baptismo defunctos ignorare se propter peccatum excludi ab æternâ felicitate; nam ratio naturalis dicat, cum qui punitur, conscius esse debere peccati, propter quod pœnam meretur, alioquin videretur ipsi injusta.

Hinc parvuli statim à morte subeunt Dei judicium, interim reservati ad universale; in quo supremus Judex sententiam publicè proferet in omnes peccatores, pusillos & magnos, quemadmodum docet Sanctus Augustinus laudatâ epistolâ 166. capite 8. & ser. 294. aliàs 14. de verbis Apostoli.

Q. *Quare privatio visionis Dei intuitiva simpliciter vocatur à Theologis pœna damni?*

R. Quia est privatio summi boni; sicut enim Deus

Deus dicitur simpliciter ipsum bonum, non verò hoc aut illud bonum, sed quidquid concipi potest nomine boni: sic privatio Dei non est quoddam peculiare damnum, quemadmodum pœna sensus, sed est ipsum damnum, virtualiter complectens quidquid significatur nomine damni. Tale quippè est damnum cum proportionem, quale est bonum, quo privamur. Majus est v. g. damnum, graviorque pœna privari oculis, quàm digito; quia oculi sunt quid digito præstantius: atqui Deus est omne bonum, seu bonum ipsum: ergo privatio Dei est virtualiter omne malum, & damnum ipsum.

Q. 1°. *Parvuli in alterâ vitâ afficiuntur-ne pœnâ sensus?*

R. Duplex est Catholicorum sententia; altera affirmans, altera negans.

Affirmant 1°. sanctus Augustinus pluribus in locis: præsertim verò laudato ser. 294. cap. 3. & 4. ubi sic habet: *Nullus relictus est medius locus, ubi pœnere queas infantes: alii erunt ad dexteram, alii ad sinistram, non novi aliud: ecce exposuit tibi quid sit regnum, & quid sit ignis æternus, ut quando confiteris parvulum non futurum in regno, fatearis futurum in igne æterno.* 2°. Episcopi in Sardinia relegati, eandem sententiam amplexi sunt, ut constat ex lib. de Incarnatione & gratiâ apud S. Fulgentium cap. 14. & 30. Quin & ipse S. Fulgentius illud ipsum proponit veluti fidei dogma lib. de fide ad Petrum c. 27. *Firmissimè tene, inquit, & nullatenus dubites, non solum homines jam ratione utentes, verùm etiam parvulos, qui sive in uteris matrum v. vere incipiunt, & ibi moriuntur, sive jam de matribus nati sine Sacramento sancti Baptismatis... de hoc seculo transeunt ignis æterni sempiterno supplicio puniendos.* 3°. S. Greg. lib. 9. Moral. cap. 12. *perpetua, inquit, tormenta percipiunt, qui nihil ex propriâ voluntate peccaverunt.*

Sanctus tamen Augustinus lib. 5. contra Julianum cap. 11. lenit suam sententiam, fateturque se esse ancipitem circa pœnas ejusmodi parvulorum; sic enim scribit: *Ego autem non dico parvulos sine Christi baptismo morientes, tantâ pœnâ esse plectendos, ut eis non nasci potius expediret, cum hoc Dominus non de quibuslibet peccatoribus, sed de scelestissimis & impiissimis dixerit; si enim, quod de Sodomitis ait: & utique non de solis intelligi voluit, alius alio tolerabilius in die judicii punitur; quis dubitaverit parvulos non baptizatos ... in damnatione omnium levissimâ futuros? quæ qualis, & quanta erit, quamvis definire non possim, non tamen audeo dicere, quod eis ut nulli essent, quàm ut ibi essent, potius expediret. Atqui, inquam ego, id dicendum videretur, si ignis per totam æternitatem in eos sæviret, quemadmodum hîc sævit in corpora eorum, qui flammis pereunt.*

Negant verò parvulos non baptizatos igne torqueri, 1°. S. Gregorius Nazianzenus orat. 40. in sanctum Baptisma, in quâ sic loquitur. *Existimo futurum, ut ... nec celesti gloriâ, nec suppliciis à justo Judice afficiantur, utpotè qui licet Baptismo consignati non fuerint, improbitate tamen careant, atque hanc jacturam passi potius fuerint, quàm fecerint.* 2°. Sanctus Gregorius Nyssenus orat. 1. de infantibus: *immatura mors infantium, inquit, neque in doloribus ac mœstitiâ esse eum, qui sic vivere desiit, intelligendum esse nobis suggerit.* 3°. S. Thomas qu. 5. de malo art. 2. in peccato originali, inquit, non est conversio (ad creaturam) sed sola aversio (à Deo) vel aliquid aversioni respondens, scilicet destitutio animæ à justitiâ originali; & ideo peccato originali non debetur pœna sensûs, sed solum pœna damni, scilicet carentia visionis divinæ. Eandem sententiam amplexi sunt S. Bonaventura, Scotus in 2. & in Scholis evasit valde communis.

Caterum monendi sunt Clerici hîc præsertim cavendum, ne Scholæ opiniones in Catechesibus proponant tanquam fidei dogmata : experienciâ quippè constat fideles ægrè admodum audire parvulos sine Baptismo decedentes, mitti in ignem æternum cruciandos, & propter hujusmodi sermones scandala interdum oriri in Ecclesiâ.

Poterunt tamen, datâ occasione, prudenter uti priori opinione contrâ matres, quæ ex negligentia, vel alio quovis modo factus in utero suffocant aut præmaturè effundunt : posteriore verò, utpotè benigniore lenient dolorem earum, quæ acerbius lugent filios suos sine gratiâ Christi decessisse.

CAPUT VIII.

De causâ efficiente Peccati.

Q. 1º. **Q**UÆNAM est causa efficiens peccati?
R. Propriè & directè sola voluntas est causa efficiens peccati.

Probatur 1º. ex Scripturâ, Matth. 15. & Marci 7. *de corde enim exeunt mala cogitationes: furta, &c. Hac sunt, quæ coinquant hominem: ubi Christus asserit hominem non coinquantari, nisi actus exeat ex corde, hoc est, ex voluntate.*

Probatur 2º. ex S. Augustino lib. 2. de Civit. cap. 6. ubi sic scribit: *Mala voluntas efficiens est operis mali: mala autem voluntatis efficiens est nihil.* Et C. 7. *nemo quarat causam mala voluntatis; non enim est efficiens (nempe voluntas mala) sed deficiens, quia nec illa effectio est, sed defectio. Deficere namque ab eo, quod summè est, ad id quod minus est, hoc est habere voluntatem malam.*

Probatur 3º. ratione, Illud solum potest esse

causa directa & efficiens peccati quod potest physicè movere voluntatem ad peccatum : atqui nulla res potest physicè & directè movere voluntatem ad peccatum. Vel enim voluntas moveretur à Deo , vel ab objecto , vel à iudicio rationis , vel à Diabolo , vel ab hominibus , vel denique à concupiscentiâ , seu appetitu sensitivo : atqui à nullo ex his moveri sic potest voluntas : ergo.

Non à Deo ; quia , ex dictis , ubi de reprobatione , Deus non potest esse auctor peccati.

Non ab objecto , nec à iudicio rationis , 1°. quia voluntas , ex dictis , est facultas libera , quæ positis omnibus ad agendum requisitis , potest se determinare ad agendum , vel ad non agendum ; atqui unum ex requisitis ad actum voluntatis , est objecti perceptio ; voluntas enim non potest ferri in incognitum : ergo nec ratio proponens objectum , nec objectum propositum physicè voluntatem determinant. 2°. quia ex S. Thomâ , illud est discrimen inter appetitum sensitivum , & voluntatem rationalem , quod appetitus sensitivus , cum solâ regatur imaginatione (quæ , utpotè facultas corporea , bonum aut malum singulare duntaxat apprehendit) necessario determinetur ab objecto sic proposito : ovis v. g. necessario fugit lupum , & appetit ramentum viridem , quia nihil aliud videt timendum aut appetendum. At voluntas rationalis non fertur in objectum , nisi prælucente intellectu : intellectus autem , cum sit facultas spiritalis , cognoscit communem & universalem boni rationem , objectumque voluntati repræsentat secundum diversas rationes bonitatis , v. g. vel ut honestum simul & arduum , ac minus utile ad rem familiarem , sive conservandam , sive augendam , vel ut turpe & simul delectabile , vel utile. Unde sem-

per liberum est voluntati eligere quod sibi magis placuerit, juxtà illud Eccli. 15. *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui . . . ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei dabitur illi.*

Non etiam à Dæmone, nec ab hominibus voluntas physicè moveri potest. Quia Dæmon & homines voluntatem eatenus trahunt ad malum, quatenus suadendo illud proponunt: atqui ex mox dictis, voluntas hominis viatoris quocunque proposito bono aut malo, libera est, & sui determinativa: ergo nec à Diabolo, nec ab homine physicè movetur.

Advertes tamen efficacius Dæmonem suadere malum, quàm homines. Hi quippe, cùm non agant directè, nisi in sensus exteriores, sæpè voluntatem movere nequeunt, appetitu sensitivo in aliud objectum propendente, & sensum interiorem præoccupante, quo fit, ut mens non attendat ad ea, quæ dicunt, vel faciunt, sive minentur, sive blandiantur. Dæmon verò sensus interiores, & appetitum sensitivum directè afficit, Deo ita permittente; phantasie species, quæ sunt cogitationum semina, commovet, sicque objecta velut præsentissima in imaginatione recurrunt; spiritus quoque animales, & alios humores exagitando, appetitum sensitivum ad libidinem, iram, & alios inordinatos motus accendit. Sed voluntati necessitatem non infert; quia inordinati concupiscentiæ motus, ex mox dicendis, voluntatem physicè non determinant. Undè S. Thomas in 2. dist. 21. qu. 1. a. 2. ad 1. sic scribit: *Quamvis potestas Damonis sit simpliciter major, quàm potestas hominis, tamen quantum ad aliquid non est major, scilicet quantum ad actus liberi arbitrii, qui cogi non possunt: quia horum actuum ipse homo dominus est, & non Dæmon. Et ideo potest*

tentationis ejus resistere. Et sanctus Augustinus: five quivis auctor hom. 12. inter 50. nunc verò serm. 253. in appendice: *non Diabolus cogendo, inquit, sed suadendo nocet; nec extorquet à nobis consensum, sed petit. Si nos Diabolum non adjuvemus, vincimus. Dat quidem ille consilium, sed Deo auxiliante, nostrum est eligere vel repudiare quod suggerit.*

Non denique à concupiscentiâ. Quamvis enim judicium rationis, & usum libertatis valde impediât, absolutè tamen non tollit: quia concupiscentiæ nomine vel intelligitur ipse fomes peccati, seu inordinatio radicalis ex peccato originali, etiam in renatis permanens, quæ dicitur à S. Thomâ lect. 2. in c. 7. ad Rom. generale malum, communiter se habens ad omnia peccata, five spiritualia, five carnalia: vel pressius sumitur pro motibus inordinatis appetitûs sensitivi, quo sensu vocatur ab eodem Angelico Doctore sensualitas: atqui concupiscentia neutro modo physicè movet voluntatem. Non priori; quia, ut sic, est veluti merus habitus sine actu & causalitate, ut in parvulis & dormientibus. Non posteriori, & quatenus in actu; vel enim motus ejus ita præveniunt rationem, ut voluntas illos præcavere non potuerit, & tunc non sunt peccata, nisi materialiter: vel subsequuntur rationis advertentiam & judicium, & tunc voluntas potest eis resistere, juxtà illud Gen. 4. v. 7. *Sub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius.* Et Jac. 1. unusquisque verò tentatur à concupiscentiâ suâ abstractus & illeçtus: deindè concupiscentia cum conceperit, parit peccatum; peccatum verò cum consummatum fuerit, generat mortem. Quibus verbis Apostol. docet motus concupiscentiæ esse tentationes duntaxat, donec ipsa conceperit; concipit autem accedente voluntatis consensu, ut interpretatur S. August. lib. 6. contrà Julianum

cap. 5. ubi sic habet : *Profectò in his verbis partus à pariente discernitur. Pariens enim est concupiscentia, partus peccatum. Sed concupiscentia non parit, nisi conceperit, nisi illexerit, hoc est ad malum perpetrandum obtinuerit voluntatis assensum. Quòd ergo adversùs eam dimicatur, hoc agitur, ne concipiat, pariatque peccatum.* Et lib. 1. de Civit. cap. 25. *Si illa, inquit, concupiscentialis inobedientia, qua adhuc in membris moribundis habitat, prater nostra voluntatis legem, quasi lege suà movetur, quantò magis absque culpà est in corpore non consentientis, si absque culpà est in corpore dormientis?* Unde meritò Concilium Tridentinum sess. 5. can. 5. anathemate percussit Lutheranos & Calvinistas asserentes concupiscentiam esse peccatum propriè dictum, inordinatosque illius motus, quamvis plenè involuntarios hominem constituere reum damnationis aeternæ.

Ergo sola voluntas est subjectum peccati formaliter sumpti; namque peccatum, utpotè actus vitalis, recipitur in eà facultate, à quâ producitur; ideo enim actus vitales dicuntur immanentes; quia manent in potentiâ vitali, ut cognitio in intellectu, & volitio in voluntate: atqui ex dictis sola voluntas est causa efficiens peccati; ergo sola voluntas est ejus objectum.

Dixi, *formaliter sumpti*, quia si peccatum materialiter sumatur, sedem habet in aliis potentiis, & maximè in intellectu, & appetitu sensitivo. Unde Theologi vulgò agnoscunt peccata in ratione & sensualitate.

Dices 1°. Deus ut primus motor, concurrit ad omnes actiones, etiam malas. Ergo Deus est causa peccati.

Distinguo anteced. concurrit ad omnes actiones malas materialiter sumptas, hoc est, quatenus sunt entia, Concedo: formaliter sumptas,

& quatenus sunt quædam deordinationes, Nego anteced. *Omnia facit Deus*, inquit S. Anselmus lib. de concord. gratiæ, & lib. arb. cap. 1. *in bonis quidem facit quod sunt, & quod bona sunt: in malis verò facit quod sunt, sed non quod mala sunt.*

Instabis: sunt aliqui actus essentialiter mali, ut mendacium, odium Dei, blasphemia, &c. Ergo.

Distinguo anteced. sunt essentialiter mali, si moraliter spectentur, Concedo: si metaphysicè, Nego antecedens. Sunt enim entia quædam; omne autem ens est verum & bonum, ut docetur in metaphysicis. Porro Deus est causa illorū actuum, quatenus entia sunt, non quatenus diffformes; nam ex S. Thomâ qu. 3. de malo art. 2. ad 1. *difformitas consequitur ex hoc, quod liberum arbitrium recedit ab ordine voluntatis divinæ.* Et in 2. dist. 37. qu. 2. art. 5. *Etsi*, inquit, *in aliquo effectu plura inseparabiliter conjuncta sint, non oportet ut quicquid est causa ejus quantum ad unum, sit causa ejus quantum ad alterum: sicut natura est causa oculi, quantum ad substantiam ejus, & non quantum ad defectum cecitatis, qui ex natura defectu incidit.*

Dices 2º. actus à lege prohibitus est peccatum propriè dictum; quid est enim peccatum, nisi dictum vel factum, vel concupitum contra legem? atqui omnes concupiscentiæ motus prohibentur hâc lege: non *concupisces*; ergo sunt peccata propriè dicta.

Minor probatur 1º. ex Apostolo Rom. 7. *concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces.* Procul dubio autem sciebat Apostolus concupiscentiam voluntariam esse peccatum. Ergo in mente ejus lex prohibet concupiscentiam involuntariam. 2º. 1. Joan. 2. concupiscentia non est à Deo: atqui omnia sunt à Deo præter peccatum: ergo revera concupiscentia est peccatum. 3º. ex S. Augustino lib. de spiritu &

litterâ cap. ultimo, pertinet ad præsentem hanc vitam illud præceptum Eccli. 18. *Post concupiscentias tuas non eas*: ad immortalitatem verò vitam illud Deuter. 5. & Rom. 7. *non concupisces*, quo excluduntur omnes motus concupiscentiæ etiam involuntarii.

Nego minorem; non etiam dantur præcepta de iis, quæ non sunt in nostrâ potestate, quales sunt illi motus prorsus involuntarii, confirmaturque hæc responsio ex Bullis Pii V. & Gregorii XIII. in quibus damnata est hæc Baii propositio: *Prava desideria, quibus ratio non consentit, & quæ homo invitus patitur, sunt prohibita præcepto, non concupisces*. Cùm igitur S. Augustinus peccatum definit concupitum contrà legem, intelligendus est de concupito voluntario, etiamsi foras non erumpat, quod nec Apostolus nec quisvis alius agnosceret esse peccatum, nisi opponeretur legi dicenti, *non concupisces*. Et sic patet responsio ad primam confirmationem.

Ad secundam confirmationem respondeo distinguendo minorem; omnia sunt à Deo præter peccatum, vel præter id quod ad peccatum inclinat, Concedo: præter id quod est peccatum formaliter, Nego min. Nam habitus erroris & vitii non sunt à Deo, nisi materialiter, & ratione concursus generalis; quia cùm Deus neminem inclinet ad malum; non potest infundere habitum, qui per se inclinet ad peccatum. Concupiscentia itaque materialiter sumpta est à Deo; inordinatio verò ejus est ex peccato originali, sicut habitus vitii est ex præcedente peccato actuali.

Ad tertiam confirmationem respondeo in præcepto duo esse attendenda; scilicet finem & media. Finis autem propriè non præcipitur, sed intenditur; obligatio verò & vis præcepti cadunt

in media. Imperator v. g. præcipit militibus ut hostem debellant; pater filio, ut doctus fiat. Illi satisfaciunt præcepto, si legitimè & strenuè pugnent; iste si diligenter studeat; etiamsi nec illi victoriam, nec iste scientiâ assequatur. Sic nobis viatoribus dicitur; *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex totâ mente tua, &, non concupisces*, quamvis hæc plenè non sint implenda nisi in patriâ. Sed ista nobis proponuntur ut finis; præcipitur verò ut ad illam perfectionem totis viribus enitamur, caveamusque ne ex quantulâcunque negligentia cogitatio aliena, aut inordinati concupiscentiæ motus nostram attentionem detorqueant. Cum autem in hac parte nemo sat invigilet, & oscitante ratione multa huic præcepto, *non concupisces*, contraria subrepant, nobis quotidianâ opus est pœnitentiâ.

Dices 3°. sanctus Thomas hîc articulo 3. ad 3. respondet, motus sensualitatis rationem prævenientes esse peccata venialia. Ergo.

Distinguo anteced. rationem prævenientes, id est, plenum & perfectum rationis iudicium, Concedo: prævenientes omnem omnino rationis advertentiam, Nego anteced. ait enim ibidem motus illos non esse perfectè, sed imperfectè duntaxat actus humanos: nullus autem est actus humanus etiam imperfectus sine aliqua rationis advertentiâ.

Instabis: idem Angelicus Doctor 3. p. quæst. 41. art. 1. ad 3. sic scribit: *Tentatio qua est ab hoste, potest esse sine peccato; quia fit per solam suggestionem. Tentatio autem, qua est à carne, non potest esse sine peccato; quia huiusmodi tentatio fit per delectationem, & concupiscentiam: & sicut Augustinus dicit, nonnullum peccatum est, quando caro concupiscit adversus spiritum. Et idèd Christus tentari voluit ab hoste sed non à carne. Eadem docet S. Bonaventura in 2. dist. 21. Ergo.*

Distinguo anteced. non potest esse sine peccato; hoc est, sine aliquâ inordinatione, & peccato materiali, Concedo: sine peccato formali, subdistinguo: non potest esse sine peccato, generatim loquendo; quia moraliter impossibile est, ut ratio semper satis vigilet, Concedo: non potest esse sine peccato formali, ubi ratio viriliter repugnat, Nego antecedens. Sanctus itaque Thomas distinguit inter tentationes, quæ sunt à mundo, & à Dæmone, & eas, quæ suscitantur à carne, docetque priores nullam inordinationem in animâ ponere, ac proindè Christū illas pati potuisse. Sed tentatio carnis est quædam rebellio partis inferioris contra superiorē, quod vitium in Christum cadere non poterat.

Quòd autem non sit formaliter peccatum, ubi ratio repugnat, constans ex doctrina S. Thomæ; ait enim 1. 2. qu. 80. art. 3. ad 3. *Concupiscentia carnis contra spiritum, quando ratio ei actualiter resistit, non est peccatum, sed materia exercenda virtutis.* Et 2. 2. qu. 154. art. 5. *Primus motus sensualitatis non habet quòd sit peccatum nisi in quantum iudicio rationis reprimi potest.* Generatim tamen loquendo, motus illi inordinati non sunt sine aliquo peccato; quia moraliter impossibile est ut ratio vel satis invigilet, nec insurgant, vel totas vires suas exerat ad illos comprimendos. Et ita intelligendus est S. Bonaventura.

CAPUT IX.

Satisfit nonnullis difficultatibus circa cogitationes morosas.

Q. 1°. **Q**uid est cogitatio morosa?
 R. Sic describitur à S. Augustino lib.
 12. de Trinitate cap. 12. *cum solâ cogitatione mens*
 Mvj

oblectatur illicitis (putà venere, ultione inimici) non quidem decernens esse facienda, tenens tamen & volvens quæ statim ut attigerunt animum, respui debuerunt. Ergo in cogitatione morosâ duo intelliguntur, nempe cognitio, & delectatio rei illicitæ.

Q. 2°. Undè cogitatio dicta est morosa?

Respondet S. Thomas hîc qu. 74. art. 3. ad 3. sic dici à morâ, non temporis, cùm peccatum etiam mortale uno momento consummari possit; sed rationis quæ circa eam immoratur. Dicitur enim ratio in morâ, quomodo debitor, qui non solvit debitum statim, cùm potest & debet.

Q. 3°. Omnis cogitatio de re illicitâ est-ne culpabilis?

R. Non est, nisi sit otiosa, aut ex curiositate procedat; quia cognitio pertinet ad perfectiorem intellectûs, *omnis scientia bona est*, inquit Aristoteles lib. 1. de animâ. Deus cognoscit omnia obscœna & turpissima absque præiudicio infinitæ suæ puritatis & sanctitatis. Et ratio est, quia, ex dictis, hoc est discrimen intellectum inter & voluntatem, quod intellectus assimilet sibi objecta, & eatenus expurgat, si immunda sint; voluntas verò eis assimiletur, & agglutinetur; undè si objectum sit turpe, ipsam quoque fœdari necesse sit.

Q. 4°. Omnis delectatio cogitandi de re illicitâ est-ne mala & culpabilis?

R. Distinguendum est: si delectatio terminetur ad cognitionem, non ad rem ipsam, quomodo gaudet Discipulus aut Confessarius, qui ex lectione notitiam acquirit eorum, quæ sexto Decalogi præcepto prohibentur, licita est & honesta, nisi quis in his inutiliter, & ex curiositate mentem occupet, vel sine necessitate exponat se periculo patiendi motus inordinatos. Item, si delectatio non sit de ipso opere malo, sed de mo-

do subtili, quo v. g. furtum patratum est, non est peccatum mortale; sed ad summum est vana & inutilis, ac proindè nonnisi venialiter mala. Sed si delectatio ad rem ipsam cogitatione perceptam terminetur, peccatum mortale est, in hypothefi, quòd res illa sit lethaliter mala.

Probatur 1°. tùm auctoritate Cleri Gallicani, qui anno 1700. doctrinam cujusdam recentioris nostræ responsioni contrariam, declaravit falsam, temerariam, scandalosam, & in praxi perniciosam; tùm S. Augustini laudato cap. 12. lib. 12. de Trin. ubi sic scribit: *Totus homo damnabitur, nisi hac, qua sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animam talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur*; tùm ratione S. Thomæ 1. 2. qu. 64. art. 8. quia nemo delectatur re illicitâ, nisi illam amet: atqui amare rem lethaliter malam, est peccatum lethale: ergo & eâ liberè delectari. Quomodo autem dignosci possit quando delectatio illa sit libera, exposuimus in praxi Sacramenti Pœnitentiæ gallicæ editâ.

Q. 5°. *Cogitatio morosa sortitur-ne diversam peccati speciem secundum objecti diversitatem?*

R. Negarunt nonnulli recentiores, sed sine fundamento. Ideò enim cogitatio illa est mala, quia est de objecto illicito, v. g. de fornicatione. Ergo si objectum sit pejus, putà adulterium, aut incestus, cogitatio quoque censenda est peior, ac proindè in Sacramentali Confessione explicanda.

Dices: sanctus Thomas hîc qu. 74. art. 4. docet peccatum in sensualitate non posse esse mortale. Ergo.

Distinguo antecedens: non posse esse mortale sine sufficienti advertentiâ rationis, Concedo: cum sufficienti advertentiâ rationis, Nego ante-

cedens. Namque S. Doctor disertè probat art. 8. delectationem sensualitatis esse lethalem, quando pro objecto habet actum moraliter malum. Vult itaque duntaxat art. 4. peccatum illud potius essetribuendum rationi, quàm sensualitati, ut videre est in familiari exemplo populi tumultuantis præfente Magistratu. Si enim resistat Magistratus, sed non eâ, quâ par est fortitudine, seditio imputatur populo: sed si Magistratus eam approbet, suoque iudicio & auctoritate confirmet, jam ipse censetur auctor seditionis. Sic in proposito casu aliquando rebellat appetitus, ratione negligenter resistente, & tunc motus ille inordinatus tribuitur appetitui sensitivo, quî cum sit politicè tantum subditus, nonnunquam rebellat contra superiorem, proptereaque reus dicitur peccati, sed venialis duntaxat; quia non subvertit ordinem ad ultimum finem, cum, ut supponimus, ratio superior motum illum inordinatum non approbet. Sed si accedat plenus rationis consensus, delectatio turpis, etiam si sit ab appetitu sensitivo, est peccatum mortale, ita tamen, ut in mente sancti Thomæ ascribenda sit rationi; quia ipsius est rectè iudicare de ultimo fine, quem turpiter censet in bono commutabili esse reponendum.

Q. 6°. Quid est ratio superior, quidve inferior?

R. Ratio, licet sit una potentia, quæ alio nomine vocatur mens, seu intellectus, dividitur tamen in inferiorem, & superiorem, quemadmodum appetitus sensitivus in concupiscibilem, & irascibilem. Inferior autem ratio est illa, quæ considerat motiva humana, quæ inferiora sunt respectu divinatorum, v. g. quando quis expendit in aliquo objecto utilitatem temporalem aut incommoda, gloriam aut infamiam, delectationem aut molestiam, deliberatio illa pertinet ad

DE VITIIS ET PECCATIS. 279
rationem inferiorem. Si autem attendat quæ
sunt superioris ordinis, putà, quòd objectum
sit conforme, vel contrarium legi divinæ, spe-
culatio est rationis superioris; ratio enim supe-
rior dicitur quæ considerat motiva divina.

*Q. 7º. Potest-ne esse peccatum mortale in ratione
inferiori?*

R. 1º. Constat rationem, sive superiorem, sive
inferiorem, non esse capacem peccati indepen-
denter à voluntate; quia omne peccatum est vo-
luntarium, proptereaque diximus ignorantiam
aut errorem invincibilem excusare à peccato.

R. 2º. Si nulla sit prorsus advertentia aut ne-
gligentia in ratione superiori, cùm inferior ex-
pendit commoda temporalia, quæ v. g. ex mor-
te alterius obventura sunt, putà amplam hære-
ditatem, & immunitatem à quibusdam mole-
stiis, undè appetitus sensitivus delectatur, nul-
lum est peccatum. In hypothesi autem quòd
ratio superior in allato exemplo negligenter se
gerat, & saltem imperfectè percipiat hujus-
modi motiva temporalia, & delectationem in-
dè consequentem repugnare legi æternæ, pecca-
tum est veniale. Sed si ratio superior vel appro-
bet judicium inferioris, vel sufficienter adver-
tat, aut advertere possit esse contrarium chari-
tati & legi divinæ; delectatio illa, cùm capia-
tur ex re lethali malâ, peccatum est lethale,
ut patet ex dictis de cogitatione morosâ.

Dixi, *aut advertere possit*; neque enim necesse
est, inquit S. Thomas, ut actu advertat & co-
gitet de lege æternâ; aliàs qui peccant ex ha-
bitu, vel ex ignorantia vincibili essent excusan-
di; habitus enim vitiosus in perditissimis ho-
minibus, & ignorantia vincibilis sæpè tollunt
attentionem ad legem divinam.

Ergo excusandi non sunt, qui in familiaribus

colloquiis laudant vitæ superfluitates, ultionem de inimicis, & de iis cogitando animum oblectant, eo prætextu, quod à lege istâ prohibente abstrahant; *Hæc*, inquiunt, *dicta sunt secundum hominem*. Imò contra naturam hominis est, ac proinde peccatum, amare quæ per se mala sunt.

Q. 8°. *Peccat-ne, qui negativè se habet ad inordinatos concupiscentia motus, hoc est, nec consentit, nec dissentit, quamvis illos advertat?*

R. 1°. Est peccatum mortale, quando imminet probabile periculum consensûs in delectationem rei mortaliter malæ. Hoc uno ore fatentur omnes Theologi, inquit Azor part. 1. lib. 4. cap. 6. qu. 5. nisi enim quis tunc expressè resistat, consentire videtur.

R. 2°. Nullum est peccatum non amovere justam & æquam causam, qualis esse potest auditio confessionum, equitatio, ex quâ delectatio venerea sequitur in appetitu sensitivo, modò absit periculum consensûs; si enim adesset, ab iis omninò esset abstinendum.

Neque etiam peccaret, qui propter magnam in honesto opere animi contentionem & attentionem non resisteret, citra tamen periculum consensûs; quia motus illi nec directè, nec indirectè sunt voluntarii, sed omninò præter voluntatem suo operi unicè intentam.

*Dixi, *au. am justam & æquam*. Peccatum enim est saltem veniale, per curiosam lectionem, vel inutilem confabulationem, dare occasionem non necessariam hujusmodi motibus, quamvis voluntas positivè resistat.

Quæstio autem esse potest utrùm peccatum illud sit mortale.

Negant Sylvius, Bonacina, & alii, dummodo non intendatur delectatio, sed ei repugnetur, nec subsit grave periculum consentiendi, quale

DE VITIIS ET PECCATIS. 281
est in aspectu objecti valdè obscœni, quem
Theologi communiter judicant esse mortale,
etiãsi ex solâ curiositate proficiscatur; quia
hujusmodi aspectus sic provocat ad libidinem,
& delectationem veneream, ut voluntatem in
evidens consentiendi periculum conjiciat.

R. 3°. Quando delectatio venerea, aut alia rei
mortaliter malæ sufficienter advertitur, proba-
bilius est esse peccatum mortale ad eam se nega-
tivè habere, etiã citra periculum consensûs
positivi. Ita S. Thomas hîc art. 7. ad secundum.
*Ex hoc ipso, inquit, quod ratio superior non dirigit
actus humanos secundum legem divinam, impediens
actum peccati, dicitur ipsa consentire, sive cogitet de
lege aternâ, sive non. Cùm enim cogitat de lege Dei
actu, eam contemnit: cùm verò non cogitat, eam ne-
gligit per modum cujusdam omissionis. Et clariùs art.
6. Deficit (ratio) in directione passionum inferiorum
dupliciter. Uno modo quando imperat illicitas passio-
nes: alio modo quando non reprimit illicitum passionis
motum. Ex quibus conficitur hoc argumentum.
Tum peccatum est, & quidem grave, cùm ratio
voluntariè deficit in re gravi: atqui non reprimi-
t delectationes venereas, quas sufficienter ad-
vertit esse contrarias legi divinæ, sed ad eas nega-
tivè se habet, deficit, in re gravi, deestque suo
officio; officium enim est superioris coercere se-
ditiosos subditorum motus, quando id præstare
potest, censeturque iis consentire, si præmoni-
tus dissimulet sine rationabili causâ: Ergo.*

Q. 9°. *Peccant-ne qui delectantur cogitatione actio-
nis olim ipsis licita, nunc verò illicita: viduus v. g.
aut vidua delectabiliter cogitat de opere conjugali præ-
terito; sponsus aut sponsa de eodem opere futuro?*

R. Viduus & sponsus peccant mortaliter, quan-
do opus conjugale apprehendunt tanquam præ-
sens, & câ cogitatione actuali oblectantur; quia

delectatio illa est de objecto lethaliter malo; opus enim conjugii in eo statu, in quo sunt, ipsis prohibetur sub peccato mortali. Possent quidem excusari, saltem à peccato mortali, si absque sensualitatis motu apprehenderent actum conjugalem ut præteritum vel futurum, approbantes quòd illum exercuerint, aut essent exercituri; quia non approbant illud opus, nisi quatenus fuit, vel erit ipsis licitum: sed cum ejusmodi mentis apprehensio vix possit esse sine delectatione venereâ, nec est accersenda, nec spontè oblata retinenda, sed statim abjicienda.

Ex hâc responsione colligitur quid sentiendum sit de eo, qui cuperet delectari re aliquâ, nisi esset malâ; si enim sic cogitando delectetur actu re mortaliter malâ, reus est peccati mortalis; si verò non delectetur, immunis est à peccato saltem mortali; quia actu non vult delectari re illicitâ, cum autem vanæ sint & inutiles hujusmodi cogitationes, non sine peccato veniali admittuntur.

Quid si optaret ille rem non esse malam, putâ fornicationem, aut occisionem inimici?

Distinguendum est. Vel enim res illa est ex se indifferens, ut esus carnum in Quadragesimâ, qui non est malus nisi propter legem prohibentem, vel est per se mala, ut fornicatio. Quæ sunt mala, quia prohibita, ex justâ & rationabili causâ sine peccato expeti possunt, v. g. esus carnum, sanitati necessarius; quia voluntas non fertur in objectum illicitum, & legem illud prohibentem reveretur, cum propter illam abstineat à carnibus alioquin sanitati necessariis. Sed mala posterioris generis non possunt desiderari, nisi ut mala; non enim mala sunt, quia prohibita, sed potius ideò prohibentur, quia

DE VITIIS ET PECCATIS. 283
mala sunt. & vitiosum est velle talia permitti.
Peccant ergo mortaliter, qui vellent fornicationem, furtum, ultionem de inimicis non prohiberi.

Propter eandem rationem reus est peccati mortalis, qui sic effectus est, ut dicat, si non esset infernus, fornicarer; si malitiæ non renuntiasset, aut ad statum Clericalem non transissem, te occiderem. Nam etiamsi non esset infernus, nec qui ista dicit, ordini Clericali esset adscriptus, nihilominus fornicatio, & injusta occisio essent lethaliter malæ, nec proindè sine gravi peccato expeti possent.

Q. 1°. *Licet-ne delectari opere, quod cum ex se sit peccatum mortale, commissum est sine culpâ propter ignorantiam invincibilem, amentiam, aut aliquid simile?*

R. 1°. Delectari licet, quòd illud opus fuerit sine culpâ. Responsio est evidens, quia ejusmodi delectatio est de re bonâ.

R. 2°. Licitum est etiam delectari effectû, qui feliciter inde secutus est, v. g. sopitæ sunt lites, & pax conciliata ex homicidio casuali.

R. 3°. Delectari ipso actu v. g. homicidii inculpabilis est peccatum mortale. Probatur 1°. ex censurâ Innocentii XI. qui hanc damnavit propositionem, *Licitum est filio gaudere de patricidio parentis à se in ebrietate patrato, propter ingentes divitias inde ex hereditate consecutas.* 2°. quia objectum hujus delectationis est lethaliter malum, etiamsi non imputetur ei qui ignoravit. Ergo & ipsa delectatio. 3°. quia non licet desiderare opus per se malum, propter bonum finem: ergo neque de eo gaudere propter finem similiter bonum.

TRACTATUS DE REGULA MORUM.

Q. 1°. *REQVIRITVR-NE aliqua regula ad mores rectè informandos?*

R. Certum est requiri; quia facultas, quæ deficere potest, ut manus Pictoris respectu picturæ, indiget aliquâ regulâ, v. g. arte pictoriâ, per quam certò & infallibiliter dirigatur in suis operationibus: atqui voluntas humana, ex quâ procedunt mores humani, deflectere potest ad malum, sicut ad bonum: ergo si homo certâ indiget regulâ, putà arte, ut sit bonus artifex, rectèque perficiat opera, quæ temporalem duntaxat vitam spectant; à fortiori ut evadat vir bonus, actionesque suas certò dirigat ad ultimum finem, & æternam beatitudinem.

Q. 2°. *Quanam est regula actuum humanorum?*

R. Duplex statuitur, interior scilicet & exterior, interior est conscientia, exterior verò lex.

Q. 3°. *Quare conscientia non est unica actuum humanorum regula?*

R. Quia cum possit errare, & à vero deficere, lege debet dirigi,

Ergo temperè agunt, qui ex proprio cerebro

sibi & aliis conscientiam formant, ac sine legis notitiâ decernunt quid hîc & nunc sit agendum.

Ergo actus humanus non est moraliter bonus, nisi regatur conscientiâ simul & lege; sed est simpliciter malus, si alterutrum desit, hoc est, si procedat vel contra conscientiam, licet conformiter ad legem, vel juxta dictamen conscientiæ, sed contra legis præscriptum. Ita S. Thomas quodlib. 8. qu. 6. art. 3. ubi sic habet: *Duobus modis aliquis ad peccatum obligatur: uno modo faciendo contra legem, ut cum aliquis fornicatur: alio modo faciendo contra conscientiam, etsi non sit contra legem, ut si conscientia dicat alicui quod levare festucam de terrâ sit peccatum mortale. Illud autem quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc quod est secundum conscientiam. Et similiter quod est contra conscientiam, est malum, quamvis non sit contra legem.*

Præiverat S. Bernardus lib. de præcept. & disp. cap. 14. his verbis? *Ut interior oculus verè simplex sit, duo illi arbitror esse necessaria, charitatem in intentione, & in electione veritatem . . . sive itaque malum putes bonum, quod foris agis; sive bonum malum quod operaris, utrumque peccatum est.*

Q. 4°. *Quare actus humanus legi conformis, sed conscientia repugnans, est malus?*

R. Quia hominis natura, utpote rationalis, exigit ut omnes ejus actiones rationabiliter fiant, hoc est ratione regantur, *rationabile obsequium vestrum*, inquit Apostolus Rom. 12. alioquin magna foret inordinatio, si voluntas contra rationem insurgeret, & contempto ejus imperio, inferiores potentias applicaret ad opus. Cum autem ignorantia in omnibus hominibus sit pœna peccati, & ratio facilè decipi possit passionibus, pravis aliorum exemplis, & Dæmonum suggestionibus, ipsa indiget certâ & infallibili

regulâ, lege nimirum, quam consulere necesse est, priusquàm ratio iudicium de agibilibus ferat.

Nec dicas homines facilè falli in Dei voluntate de rebus dubiis percipiendâ, & in præcipiendâ fallere posse; nam lex æterna, quæ fallere nequit, prohibet ne inferior de superiore malè suspicetur, cùm aperta ratio, vel indubitata auctoritas non demonstrat ipsum contra Deum præcipere. Ita S. Bernardus citato loco: *Cùm de Scripturis habeas, inquit, quia labia Sacerdotis cunctis diuinam scientiam, & legem ex ore ejus requirunt; quia Angelus Domini exercituum est: ipsum quem pro Deo habemus. . . . tanquam Deum in his quæ aperte non sunt contra Deum, audire debemus.*

Ex his patet hunc tractatum in duas partes esse distribuendum. Prima pars erit de Conscientiâ. Secunda de Legibus.

PRIMA PARS,

De Conscientiâ.

CAPUT PRIMUM.

*De definitione Conscientiæ.*Q. 1º. *Quid est Conscientia?*

R. Est iudicium actuale practicum dictans quid in particulari sit faciendum, aut omittendum.

Dicitur 1º. *iudicium*, quo significatur conscientiam pertinere ad intellectum, cuius est iudicare

Dices: conscientia vel est bona, vel mala: bonum autem & malum pertinent ad voluntatem, sicut verum & falsum ad intellectum: ergo conscientia est actus voluntatis, ut præ se fert ejus nomen; conscientia enim secundum vim nominis est cordis scientia.

Distinguo antecedens, conscientia est bona vel mala directivè, quia ipsius est dirigere actus humanos, Concedo: est bona vel mala formaliter & subjectivè, Nego antecedens.

Dicitur 2º. *actuale*, quia conscientia neque est potentia, neque habitus sicut prudentia, sed actus.Dicitur 3º. *dictans*, quia conscientia est dirigere actus humanos.Dicitur 4º. *Quid in particulari sit faciendum aut omittendum*, ut distinguatur, tum à synderesi, tum à prudentiâ universali. Synderesis enim est habitus intellectus nobis naturaliter inditus, qui

versatur circa primâ principia practica, v. g. quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris. Prudentia verò universalis est habitus, sive acquisitus, sive infusus, qui ex primis principiis practicis deducit conclusiones universales, v. g. non debemus alteri facere; quod nobis fieri nollemus; atqui nollemus rem nostram subripi: ergo non debemus rem proximi subripere. Conscientia autem subsumit, atqui hæc pecunia usuraria, est res aliena: ergo ab eâ debeo manus meas continere.

Ergo conscientia est ultimus prudentiæ particularis actus, & veluti ejus conclusio. *Conscientia*, inquit S. Antoninus, *est concludens scientia*.

Ergo conscientia, ut sit recta, præsupponit præmissas veras & notas; namque vera & certa non potest esse conclusio, nisi eliciatur ex propositionibus veris & notis.

Dices, Rom. 14. conscientia vocatur fides, *omne quod non est ex fide, peccatum est*. Undè vulgò dicimus aliquem bonâ vel malâ fide agere, quando agit secundum, aut contra conscientiam: ergo conscientia non est ultimus actus prudentiæ particularis.

Distinguo antec. conscientia est fides præsuppositivè, Concedo: formaliter, Nego antecedens. Conscientia itaque præsupponit multa, quæ pertinent ad fidem, sive divinam, sive humanam, putà Ecclesiæ traditionem & definitionem, judicium sapientum, testimonium hominis fide digni; ex quibus prudentia conficit hunc syllogismum practicè & evidenter verum. Tutum est in praxi amplecti quod tradit Ecclesia, docent ejus Pastores, judicant licitum sapientiores, testantur homines fide digni, communiterque observant viri religiosiores. Hæc propositio est certa & evidens: atqui Ecclesia & ejus
Pastores

Pastores docent v. g. Contractum consignativum esse licitum: viri docti consentiunt Titium in hoc facto irregularitatem non contraxisse: duo testes affirmant hunc hominem reum esse homicidii voluntarii. Evidentia hujus propositionis ipsis sensibus percipitur. Unde conscientia evidenter concludit: ergo licitum est inire hunc contractum consignativum. Titius non tenetur se gerere tanquam irregularem. Judex hunc hominem secundum legem morte plectere debet. Porro hæ conclusiones non sunt fidei actus, licet fidem aliquando divinam, aliquando humanam præsupponant.

CAPUT II.

De divisione conscientia.

Q. 1°. *Q*uotuplex est Conscientia?

R. Generatim & adæquatè dividitur in bonam & malam, nec ulla agnoscenda est indifferens; quia ex dictis conscientia est actus prudentiæ; atqui actiones indifferentes, etiam in hypothese quod dentur, non sunt objectum prudentiæ, quæ tota est in ordinandis actionibus ad ultimum finem, ad quem consequendum actio indifferens non potest esse medium.

Gravis autem hîc nascitur difficultas, ac præ cæteris accuratiùs examinanda, scilicet, quæ conscientia dicenda sit bona; nusquam enim in moralibus periculosiùs erratur, quàm in definiendâ bonâ conscientiâ, testante Clero Gallicano anno 1700. his gravissimis verbis: *Hoc initium malorum esse, atque omnium corruptelarum caput, & doctrina consecutio, & series temporum ostendit.* Atque ut in re tam lubricâ securè procedamus, opere pretium est referre sigillatim omnes

conscientiæ divisiones, & varias ejus species; tumque licebit de unaquâque judicium ferre. Itaque

Conscientia specialiùs dividitur 1°. in rectam seu veram, & falsam seu erroneam: & hæc vel invincibiliter est erronea, vel vincibiliter. 2°. in certam, & incertam, seu in tutam, & minime tutam.

Incerta subdividitur in dubiam, perplexam, probabilem, & scrupulosam.

Q. 2°. *Quid est Conscientia dubia?*

R. Est intellectus practici hæsitatio circa rem agibilem. Hæsitat autem intellectus, & in neutram partem contradictionis inclinatur; vel quia nulla occurrit assentiendi ratio, vel quia pro utrâque parte adsunt rationes æqualis ponderis, quæ mentem suspensam, & quasi in æquilibrio contineant. Pater v. g. asserit filium complevisse vigesimum primum ætatis annum, ac proinde teneri lege jejunii; mater contra pernegat, & ex hac contradictione exurgit dubia filii conscientia.

Q. 3°. *Quotuplex est Conscientia dubia?*

R. Duplicem vulgò distinguunt Theologi, scilicet dubiam speculative duntaxat, practice verò certam: & dubiam tum speculative, tum practice.

Conscientia est speculative dubia, quando dubium est de re objective spectatâ, ut si tonsor dubitet an liceat barbas radere diebus festivis. Practice autem est dubia, quando dubium cadit in ipsum exercitium actus, ut si idem tonsor dubitet num peccet barbas radendo diebus Dominicis. Porro nonnunquam contingi, inquit illi Theologi, eundem esse speculative dubium, & practice certum, ut videre est in allato exemplo tonsoris, qui dubitat num opus ejus sit ser-

vile, & ab Ecclesiâ prohibitum festis diebus, & practicè certus est se non peccare illud opus exercendo, quando nempe res ejus familiaris magnum detrimentum pateretur, si solus ex omnibus tonsoribus in reverentiam diei sacri ab illo opere abstineret.

Quamvis hæc conscientia dubia divisio aliquo sensu sit vera, simpliciter tamen & absolutè falsa est, & in praxi periculosa: & nisi rectè intelligatur, tendit ad subvertendam omnem moralem disciplinam. Quare rejicienda videtur.

Primò non est simpliciter & absolutè vera; cum enim conscientia ex dictis sit practica conclusio, non potest esse certa, nisi deducatur ex præmissis certis; ex incerto quippè principio non potest certa sequi conclusio. Tonsor in allato exemplo, qui dubitat an radere, sit opus servile die festo prohibitum, non potest certò concludere sibi licere eodem die radere, nisi ipsi præsto sit hæc ratio speculativè certa, quæ cum ad radendum determinet, nempe legem Ecclesiasticam non obligare cum magno familiæ dispendio. Itaque ut conscientia sit practicè certa, stante aliquo dubio speculativo, necesse est ut concurrat certa aliqua ratio ex circumstantiis desumpta, ex quâ eliciatur conclusio, seu conscientia practicè certa: patet tum ex allato tonsoris exemplo, tum ex duobus sequentibus. Mulier, ex unâ parte speculativè est dubia de veritate matrimonii bonâ fide initi: ex aliâ verò parte certa est speculativè neminem in dubio privandum esse jure suo, & ex illo principio certissimo practicè judicat stante illo dubio redendum esse debitum marito exigenti, nec de veritate matrimonii dubitanti. Item aliquis est speculativè dubius an sit detentor rei alienæ, & aliundè certus in tali dubio potiorē esse pa-

tem possidentis, nec ullum propter huiusmodi dubium esse spoliandum re suâ: nixus autem hoc principio speculativè certo, format sibi conscientiam practicè certam se non teneri ad restitutionem. Ergo conscientia non potest esse practicè certa, nisi cum dubio speculativo adsit ratio etiam speculativè certa.

Secundò in praxi periculosum est simpliciter & absolutè statuere conscientiam posse esse practicè certam simul & speculativè dubiam; quia facilè quis in quolibet dubio ad nutum voluntatis conscientiam sibi formaret, omnes dubitandi rationes obligaret, certumque se in operatione crederet eo ipso quo vellet esse certus.

Q. 4°. Quid est conscientia perplexa?

R. Est intellectus practici iudicium dictans subesse peccatum, quamcunque agens amplectatur partem, v. g. sive mentiatur ad impediendum homicidium injustum, sive non mentiatur in hypothesi quòd ex veritatis confessione injustum homicidium consequatur.

Q. 5°. Potest ne aliquis esse in verâ peccandi necessitate?

R. Minimè, quia in iis angustiis, in quas nemo nisi ex errore delabitur, prudentia dictat minus malum esse eligendum, ac proindè in aliatâ hypothesi mendacium officiosum non foret peccatum, nisi materialiter.

Q. 6°. Quid est conscientia, seu opinio probabilis?

R. Est mentis assensus cum formidine oppositi. *Opinio*, inquit sanctus Bernardus lib. 5. de Confid. cap. 3. *certi nihil habens, verum per similia quarit potius, quàm apprehendit.*

Q. 7°. Quotuplex est conscientia, seu opinio probabilis?

R. Duplex: alia fulcitur ratione; alia auctoritate. Prior probabilitas dicitur intrinseca: posterior verò extrinseca.

Q. 8°. *Quotuplici modo spectari potest opinio probabilis?*

R. Duplici, scilicet absolutè, & sine respectu ad aliam oppositam, & comparatè cum alià oppositâ. Aliquis v. g. probabiliter affirmat hoc poculum esse veneno infectum, hunc contractum esse usurarium; alter verò utrumque probabiliter negat, mens in ejusmodi opinionum contradictione illas priùs inter se comparat, quàm judicium ferat.

Q. 9°. *Quid observandum in concursu opinionum oppositarum?*

R. Imprimis observandum est utrùm opinio opposita sit vel æquè probabilis, vel minùs probabilis, vel probabilior; neque enim quisquam poculum hauriret, altero affirmante esse veneno infectum, altero negante, nisi priùs expendisset uter ex illis verum diceret.

Q. 10°. *Quid si opinio opposita sit æquè probabilis?*

R. Conscientia efficitur, aut saltem effici debet dubia; quia mens propter æqualia rationis, vel autoritatis pondera non magis in unam inclinat partem, quàm in aliam. Judex v. g. qui audito primo teste accusatum onerante probabiliter judicabat illum esse reum in dubium venit, cum audit secundum testem priori contradicentem.

Q. 11°. *Quid si opinio opposita sit minus probabilis?*

R. Conscientia in illo concursu non solum de ejus veritate erit dubia, sed si non impediatur pravo voluntatis affectu, pronuntiabit probabilius esse falsam: id enim suadent graviora momenta, quibus opposita probabilior nititur, ut videre est in his exemplis: si duo testes, quorum alter est fide dignior, testimonium contradictorium ferant, Judex eo ipso quo unius testimonium judicat credibilius, necessario putat testi-

monium alterius verisimilius esse falsum. Item privatus, qui consuluit duos Theologos dissidentes circa æquitatem alicujus contractus, si unius consiliū propter majorem Theologi peritiā probabilius videtur verum, alterius consiliū consequenter probabilius existimat falsum.

Dixi, *modò conscientia non impediatur pravo voluntatis affectu*; quia hujusmodi affectus judicium præcipitat, nec finit mentem attendere, nisi leviter & superficie tenus ad ea quæ dubium ingerere, & voluntatis impetum cohibere deberent quod quàm timendum sit, ubi agitur de formandâ conscientia, docet Clerus Gallicanus sæpius citato loco, *neque quisquam*, inquit, *in dubio salutis ad actum prosiliat, nisi ipso dubio non ad nutum voluntatis, aut ex cupiditatis instinctu, sed ex rectâ ratione deposito, dicente Scripturâ, rationabile obsequium vestrum. Omnia probate, quod bonum est tene:e.*

Q. 12°. *Conscientia quæ fulcitur opinione probabiliori, est-ne certa?*

R. Distinguendum est. Velenim vis argumenti, quo nititur opposita opinio minùs probabilis, stat cum probabiliore, vel prorsus exploditur. Si primum, conscientia non est certa; quia opposita opinio quamvis minùs probabilis, verisimilitudine non caret, quæ prudenti injicere debet errandi formidinem. Judex v. g. non potest certò judicare testem fide digniorē verā dicere, quandiu alterum contradicentem non potest falsi arguere; nec consulens verum esse consilium doctoris, quod minùs doctus impugnat momentis verisimilibus, minimèque contemnendis. Si secundum, hoc est, si opinio probabilior explodit momenta oppositæ minùs probabilis, efficaciterque ostendit non esse verisimilia, efficit conscientiam certam saltem moraliter.

Q. 13°. *Quotuplex eſt certitudo?*

R. Triplex, ſcilicet metaphyſica, phyſica, & moralis.

Metaphyſica habetur certitudo, quando res quæ concipitur non poteſt aliter ſe habere, nequidem divinitus, ut mons ſine valle, homo ſine rationalitate, Deus ſine bonitate; hæc enim ſunt contradictoria.

Phyſica certitudo eſt, cùm cognitio fertur in rem, quæ naturaliter & ſecundum ordinem à Deo præſtitutum aliter eſſe nequit, quamvis ſupernaturaliter non ſit impoſſibilis. Sic certi ſumus ſtupam in ignem conjeſtam brevi conſumendam, licet per miraculum conſervari poſſit.

Moralis adeſt certitudo, quando ſpectatis circumſtantiis ratio dictat non eſſe timendum, ne res aliter ſe habeat, quàm menti objicitur, etſi naturaliter & abſque miraculo poſſit ſe habere aliter: imò aliquando ſic contigerit. Reſponſio patebit ſequentibus exemplis. Cum morali ſalutis certitudine quis ambulat per plateas tranquillo aëre: cum fratre, quem benevolum expertus eſt, ſolus egreditur in campum; licet è tectis regulæ in caput ejus decidere naturaliter poſſint, aut frater in ipſum inſurgere, quemadmodum Caim in Abelem. Nam imprudens & ridiculus videretur, ſi timor incurrendæ mortis in hujusmodi circumſtantiis illum domi concludum detineret. Cum eadem certitudine Judex credit duobus teſtibus conſentientibus, plebs Parochi catecheſibus, nec niſi imprudenter fidem denegarent, eo prætextu, quòd duo teſtes & privatus Parochus fallere poſſint, nec deſint exempla eorum, qui ſic fuerunt decepti; hæc enim rariora & remotiora ſunt, quàm ut prudenter timenda ſint. Sic vir probatæ caſtita-
tis & pietatis, anxiuſtamen num conſenſerit de-

lectationi veneræ, aut vanis cogitationibus, quas inter orandum passus est, moraliter certus esse debet se non consensisse saltem eo consensu, qui ad peccatum mortale pertingat, hoc est plenè libero; quia moraliter fieri nequit, ut voluntas tam firma & tam constans in proposito vitandi omne peccatum præsertim lethale, mutetur, quin conscientia dilucidè advertat. Secus judicandum de iis, quorum voluntas verti solet ad omnem tentationis flatum. Horum quippe anxietas & dubium fundamento non caret, & plerumque præsumitur illos consensisse, nisi contrarium probent.

His præmissis de conscientia divisione, & de variis ejus speciebus, superest ut expendamus, quæ sit conscientia bona, quæve nos coram tribunali supremi Judicis defendere valeat.

CAPUT III.

De bonâ malâve Conscientiâ.

CUM ex dictis nullus conscientia suæ testimonio possit esse securus, nisi probaverit hanc suam conscientiam esse bonam, dicente Apostolo 1. Cor. 4. *nihil enim mihi conscius sum; sed non in hoc justificatus sum.* nobis accuratiùs investigandum incumbit, quæ tandem conscientia bona dicenda sit, an erronea, an dubia, an certa aut probabilis. Quare

Q. 1°. *Conscientia erronea est-ne bona?*

R. Minimè; quia, ut ait sanctus Bernardus suprâ laudatus pag. 28. *ut interior oculus verè simplex sit*, id est ut conscientia sit sana & laudabilis, duo illi arbitror esse necessaria, *charitatem in intentione, & in electione veritatem.* Sive itaque malum putes bonum, quod fortè agis; sive bonum ma-

lum, quod operaris: utrumque peccatum est.

Q. 2°. *Conscientia erronea nunquam-ne excusat à peccato?*

R. Excusat, si sit invincibiliter erronea, secus si vincibiliter. Ita S. Thomas quodlib. 8. qu. 6. art. 15. *error conscientia*, inquit, *quandoque habet vim absolvendi, siue excusandi; quando scilicet procedit ex ignorantia ejus, quod quis scire non potest, vel scire non tenetur. Et in tali casu, quamvis factum de se sit mortale, tamen intendens peccare venialiter, peccaret venialiter. Quandoque verò error conscientia non habet vim absolvendi vel excusandi, quando scilicet ipse error peccatum est, ut cum procedit ex ignorantia ejus quod quis scire tenetur & potest, sicut si crederet fornicationem simplicem esse peccatum veniale; & tunc quamvis crederet peccare venialiter, non tamen peccaret venialiter, sed mortaliter.*

Ergo neque ex intentione laudabilis finis, neque ex erroneæ conscientia dictamine excusantur defectus eorum qui officium siue politicum, siue Ecclesiasticum suscipiunt, quamvis non quæsitum, si vires eorum superet vel propter insufficientem scientiam; vel propter ingenii tenuitatem, vel propter meliorem indolem quâlibet suggestionem versatilem; quia illorum ignorantia & deceptio voluntaria est saltem in causâ, ac proindè vincibilis.

At, inquires, nullus nisi superbus crediderit se idoneum esse, qui aliis utiliter præesse valeat. Ergo omnes à regendis aliis abstinere debent, cum moraliter fieri nequeat, quin in regimine error aliquando subrepat, aut fallacia decipiat.

Nego consequentiam. Neque enim ista pensanda sunt ex proprio sensu, sed ex viri sapientis consilio, qui nos probè noverit, non ex famâ tantum, aut veluti ex exteriori superficie, sed ex planâ interioris hominis manifestatione. Nam

ex sancto Bernardo serm. 18. in Cant. non minus cavendum est vocanti Deo resistere, quam honorem ab ipso non concessum, licet forte ab homine oblatum, assumere. *Rem profecto, inquit, proximi retines tibi, si plenus virtutibus cum sis, donis scientia & eloquentia adornatus, metu forte aut segnitie, aut minus discretâ humilitate, verbum bonum, quod posset prodesse multis, inutili, imò & damnabili ligas silentio, certe maledictus quod frumentum abscondis in populis. Rursum quod tuum est spargis, & perdis, si prius quam insundaris tu totus, semiplenus festines effundere . . . si institerint rogante: aliqui ex his qui forte existimant de me supra id quod vident in me, aut audiunt aliquid ex me, respondetur eis, ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite positis ad vendentes & emite volis.*

Q. 3°. Quid sentiendum de conscientia dubia?

R. Mala est, nec eâ innitendum, sed suspendendus consensus, quandiu duraverit dubium.

Probatur 1°. ex Scripturâ. Eccli. 3. vers. 27. *qui amat periculum, in illo peribit. hoc est, qui se à peccandi periculo non removet, in illo peribit, quamvis se securum putet.*

Probatur 2°. ex Traditione. S. Augustinus lib. 1. de Bap. c. 3. sic scribit: *Graviter peccaret in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo solo, quod certis incerta proponeret.* Sanctus Bernardus serm. de voluntate nostrâ subjiciendâ divinæ, ait: *In his rebus, in quibus nihil certi possumus invenire, nihil certum voluntas nostra definiat, pendeat inter utrumque.* Innocentius III. libro 5. de mysterio missæ cap. 24. Ego, inquit, *semper in dubiis, quod tutius est, judico præferendum, & cap. Juvenis, de sponsalibus; in his, quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus.* Generale Concilium Vienne. c. Exiit, de verb. signif. sic statuit, *in his quæ salutem animæ respiciunt ad vitandos graves con-*

morsus conscientia, pars securior est tenenda. Addit Clerus Gallicanus anno 1700. neque id consilii, sed praecepti loco habeamus. S. Thomas quodlib. 8. a. 13. eadem docet his verbis: Quod si ille, qui plures possidet Prabendas, in quandam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum & manenti tali dubitatione, plures Prabendas habeat, periculo se committit, & sic procul dubio peccat. Sanctus Antoninus etiam 3. part. tit. 3. c. 10. paragrapho 10. Beatus Thomas & alii, inquit, dicunt quod ille, qui agit id de quo est dubium, utrum sit mortale, vel non, peccat mortaliter, quia periculo se exponit mortali. Cum ergo in aliquâ materiâ morali sunt varia & contraria opinioniones, ille qui adharet latiori via, videtur se exponere periculo mortis; quia est in dubio, cum possit illa opinio esse falsa, & contraria vera.

Probatur 3°. ratione; quia agere temerè & contra prudentiæ regulas peccatum est: atqui agens in dubio, temerè & contra prudentiæ regulas operatur: ergo.

Minor probatur. Quia prudentia est virtus intellectûs; atqui ex S. Thomâ 1. 2. qu. 57. art. 2. ad tertium; illi soli habitus virtutes intellectuales dicuntur, quibus semper dicitur verum & nunquam falsum: opinio verò & suspicio possunt esse veri & falsi, & idè non sunt intellectuales virtutes, ut dicitur in 6. Ethic. Et a. 4. sic se habet prudentia ad actus humanos, sicut se habet ars ad exteriores factiones: atqui ars certò & infallibiliter operationes artificiales dirigit: ergo & prudentia actiones morales.

Confirmatur ex communi omnium hominum sensu: ille in proximum peccat, qui sciens & volens exponit se periculo illum lœdendi, aut damnum inferendi, quia hæc agendi ratio vertitur in ejus contemptum & contumeliam. Ergo à fortiori reus est apud Deum, qui liberè ea facit, dubius an illi displiceat, nec ne.

Ergo conscientia bona, non est, nec actus ex illa procedens laudabilis, nisi sit certa. Evidenter sequitur ex præcedenti responsione. Non enim datur medium inter incertum & certum: atqui conscientia incerta & dubia est mala: ergo bona necessario debet esse certa.

Dices 1°. probabile, est quid medium certum inter & incertum. Ergo.

Nego antecedens. Oppositum constat ex dictis de conscientia & opinione probabili, pag. 290. & sequentibus, ampliusque patebit ex capite sequenti.

Dices 2°. Pastor in dubio prudenter Sacramenta ministrat infirmo in extremis posito, & Medicus carens remedio certo in iisdem circumstantiis rectè adhibet dubium: ergo prudentia non excludit dubium.

Nego consequentiam. Quia etsi Pastor & Medicus dubitent de effectu, ille Sacramenti, iste remedii, nihilominus certi sunt dubia media, ubi alia non suppetunt, tum esse adhibenda, cum iis neglectis, salus desperata videatur, & iis adhibitis, spes aliqua salutis affulgeat.

Dices 3°. in moralibus impossibile est habere certitudinem, dicente Scripturâ Sap. 9. *cogitationes... mortalium timida, & incerta providentia nostra*. Job ipse à Deo laudatus fatetur se dubitasse de omnibus operibus suis, *verebar*, inquit cap. 9. *omnia opera mea*; in quem locum sic scribit sanctus Gregorius, *bonarum mentium est agnoscere culpam, ubi culpa non est*: Ergo.

Distinguo antecedens. Certitudinem metaphysicam aut physicam, Concedo: ac proinde scrupulosi frustra eam quærunt: certitudinem moralem, qualem supra explicuimus pag. 295. Nego antecedens. Hac morali certitudine non caruit beatus Job, scivit quippe eleemosynam

& alia pietatis opera esse objectivè bona. Sed verebatur, ne eâ quâ par est intentione illâ non perficeret. *Dicendum*, inquit S. Thomas sup. qu. 6. a. 4. quòd agnoscere culpam, ubi culpa non est, potest esse dupliciter. Primo modo quantum ad substantiam actûs, & sic non ad bonam mentem pertinet, sed ad errantem, ut se actum aliquem commisisse agnoscat, quem non commisit. Alio modo quantum ad conditionem actûs, & sic verum est quod S. Gregorius dicit, quia justus in actu, qui de se bonus est, formidat ne aliquis defectus ex parte fuerit. Et idèd justus, qui est verè humilis, non reputat se deteriorem, quantum ad perpetrationem actûs, qui sit pejor ex genere, sed quia timet ne in iis, quæ benè agere videtur, per superbiam graviùs delinquat.

Quod adducitur ex sapiente, spectat duntaxat consiliorum & actionum nostrarum successus, de quibus plerumque certi esse non possumus. Rex v. gr. incertus est de victoriâ, licet bellum evidenter justum, & necessarium suscipiat; mercator timeret, ne malè succedat negociatio, quam certò novit non esse iniquam. Undè concludit sapiens, mortales non propriâ providentiâ, sed divino auxilio niti debere.

Ergo ad bonam conscientiam non requiritur certitudo metaphysica aut physica, sed moralis sufficit. Hoc agnovit Aristoteles lib. 2. Metaph. ubi sic habet: *Certitudinem metaphysicam non oportet in cunctis querere, sed in his quæ non habent materiam.* Et S. Thomas 2. 2. qu. 70. a. 2. in actibus humanis, inquit, non potest haberi certitudo demonstrativa, eo quòd sunt circa contingentia & variabilia. Et idèd sufficit probabilis certitudo, quæ ut in pluribus veritatem attingat, etsi in paucioribus à veritate deficiat. Et opusc. de fallaciis c. 2. probabilia dicuntur, quæ videntur omnibus, vel paucis, vel pluribus, vel maximè notis. Sanctus quo-

que Antoninus 2. p. tit. 3. cap. 10. parag. 30. eâdem mente sic scribit, *Non consurgit moralis certitudo ex evidentiâ demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis grossis & figuralibus, magis ad unam partem, quàm ad aliam se habentibus.* Sed de conscientia probabili separatim dicendum propter speciales difficultates, quas invexit recentiorum doctrina, apud quos tanquam effectum obtinuit, qui probabiliter agit, tutò & prudenter agit.

CAPUT IV.

De Conscientiâ probabili.

Q. 1°. **C**onscientia qua nititur opinione probabili est-ne bona & tuta?

Hic in memoriam revocanda quæ diximus pag. 196, & seq. nempe opinionem probabilem aliquando excludere erroris formidinem, aliquando verò eam admittere vel propter rationes oppositas, quas sufficienter non solvit, vel propter auctoritatem contradicentis minime contemnendam. Hæc patent exemplis pag. 292. allatis. Quibus præmissis facile solvitur proposita quæstio.

R. Itaque primò, conscientia, quæ fulcitur opinione priori modo probabili, bona est & tuta; quia conscientia moraliter certa ex dictis est bona & tuta: atqui conscientia quæ fulcitur opinione hoc modo probabili, est moraliter certa. Ergo.

Confirmatur, tum ex Alexandro VIII. qui anno 1690. hanc damnavit propositionem, *non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam*; tum ex Clero Gallicano sic scribente anno 1700. *Assit verò ut probemus eorum errorem qui*

regant licere sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam: sed ad rectum usum probabilium opinionum has regulas à jure præscriptas agnoscimus. Primum ut in dubiis de salutis negotio, ubi equalia utrimque animo sese offerunt rationum momenta, sequamur: id quod tutius; sive quod est eo in casu unice tutum; & eque id consilii, sed præcepti loco habeamus, dicente scripturâ, qui amat periculum, in illo peribit.

R. Secundò, conscientia, quæ nititur opinione posteriori modo probabili, nec est bona nec tuta.

Probat 1°. Quia conscientia dubia est mala, ut præcedenti capite dictum est, atqui conscientia quæ nititur opinione hoc posteriori modo probabili, est dubia, imò tum verisimilius est falsa, cum momenta opinionis oppositæ præponderant. Ergo.

Probat 2°. quia nova doctrina in iis quæ ad fidem & mores pertinent, rejicienda est ut spuria, & à moribus Christianis aliena: atqui doctrina, quâ astruitur pro regulâ morum opinio hoc posteriori modo probabilis, est nova, & in Ecclesiâ antè elapsum seculum inaudita,

Major probatur, Quia illud interest inter conclusiones Philosophicas & Theologicas, quòd Philosophicæ eruantur ex ipsis naturæ visceribus quæ successu temporis novis effectibus & experimentis magis ac magis sese explicant, quo fit, ut juniores veteribus evadant doctiores. Contra verò cum conclusiones Theologicæ deducantur ex iis, quæ Christus per seipsum & per Apostolos Ecclesiæ tradidit, recentiores Theologi omnem suam doctrinam à majoribus hauriant necesse est. *Ex ipso ordine, inquit Tertullianus lib. de præscrip. cap. 31. manifestatur id esse dominicum & verum, quod sit prius traditum, id autem extraneum, quod posterius immissum.* Ergo novitas doctrinæ in Theologiâ falsitatis notam præ se fert manifestam.

Minor probatur testimonio Cleri Gallicani his verbis expresse anno 1700. *Quod in praxi eam nobis liceat sequi sententiam, quam nec ipsi ut probabilior em eligendam judicemus, hoc novum, hoc inauditum, hoc certis ac notis auctoribus postremo demum seculo proditum.*

Sed frustra testibus agimus contra Adversarios, cum eorum habeamus confessionem, *tota Theologia moralis nova est*, inquit illi, eoque feliciorem Ecclesiam jactitant, quod suam novitatem viam, quam Christus arctam fecerat, laxiorem reddiderint, innumerofque Ecclesie filios ad caelestem patriam securè perducant, quia alioquin viae asperitate deterriti ne pedem in ea figere ausi periissent. Unde audacter in hæc verba concludunt, *Doctrina morum magis à junioribus petenda est*, quam propositionem Academia Parisiensis anno 1665. & Clerus Gallicanus anno 1700. damnarunt ut falsam, scandalosam, sanctis Patribus & antiquis Doctoribus contumeliosam, & in praxi perniciosam.

Enimverò hæc opiniandi libido nihil intactum & integrum in lege etiam naturali reliquit, ut discurrenti per singula Decalogi præcepta patebit. Namque juxta probilitatis leges homo in toto vitæ decursu non tenetur actum dilectionis Dei, & proximi elicere. Condonatio injuriarum non est præcepti, sed consilii, sicut virginitas. Licitum est aliquando mentiri, vel etiam pejorare: desiderare mortem patris ob temporale emolumentum: occidere aggressorem non solum in periculo vitæ, sed etiam honoris, & rei familiaris, etiam unius aurei: multa obscena facere aut pati, quæ pudor exprimere vetat: furari in gravi necessitate: lucrum ex mutuo exigere, cum numerata pecunia pretiosior sit, quam numeranda. Pœnitenti habenti consuetudinem

peccandi, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est deneganda, nec differenda absolutio, dummodò ore proferat se dolore, & proponere emendationem. Quare meritò Clerus Gallicanus in suâ Epistolâ inciclycâ anno 1655. sic scribit. *Une profonde ignorance seroit beaucoup plus souhaitable, qu'une telle science, qui apprend à tenir toutes choses problematiquement, & à chercher des moyens, non pas pour exterminer les mauvaises habitudes des hommes, mais pour les justifier, & pour leur donner l'invention de les satisfaire en conscience: car au lieu que J. C. nous donne ses préceptes, & nous laisse ses exemples, afin que ceux qui croient en lui, lui obéissent, le dessein de ses auteurs paroît être d'accommoder les préceptes & les regles de J. C. aux intérêts, aux plaisirs, & aux passions des hommes.*

Ergo in omnibus actibus nostris hæc nobis præscripta sit regula quam Clerus Gallicanus anno millesimo septingentesimo demonstrat tanquam solam, veram & tutam, ut in rebus Theologicis ad fidei & morum dogmata spectantibus Theologos quidem etiam Modernos audiamus, si tamen consonas sanctis Patribus tradant sententias. Deinde, ut si ab eis recedant, harum opinionum inhibeatur cursus, nedum earum aliqua ratio habeatur, aut ulla eis tribuatur auctoritas. Deniquè ut nemini liceat eligere eam sententiam, quam non veritati magis consentaneam duxerit.

Dices 1°. ex concessis, quivis cum morali certitudine fidem adhibet testimonio sui probati Pastoris, vel alterius viri probi: atqui plusquam viginti Theologi asserunt, tutò fidem adhiberi libro vel unius Doctoris moderni, dùm non constat opinionem ejus rejectam esse à Sede Apostolicâ, imò ad ducentos numerantur Theologi, qui docent tutum esse in conscientia, qui agit ex opinione minùs probabili. Ergo.

Respondeo 1°. Pastorem aut quemvis Theologum peccare, cum uti certum proponit, quod novit tanquam falsum à pluribus impugnari.

Respondeo 2°. nec subditum debere assentiri Parocho, nec poenitentem Confessario, ubi rescire possunt & debent se dubia audire. *In his quæ pertinent ad fidem & bonos mores, nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicujus Magistri, inquit sanctus Thomas quodlibet. 3. art. 10. & sanctus Antoninus 1. p. tit. 20. di. bium probabile est, cum scilicet rationes sunt ad utramque partem quasi æquales: & peccatum grave est se exponere tali dubio, ubi est mora'.* Unde in formâ

Distinguo antecedens, quivis cum morali certitudine assentitur suo Pastori & Confessario, cum prudenter judicat illos vera dicere, nullo contradicente, Concedo; sic prudenter quis sumeret poculum, quod vir probus salutare assereret, quamvis revera esset lethiferum: Si noverit alios etiam fide dignos contradicere, Nego antecedens, patetque allato poculi exemplo, à quo quilibet abstinebit, si audiat alium asserentem, quod sit veneno infectum.

Ad Confirmationem respondeo, turbam patronorum opinionis probabilis non esse magni faciendam: tum quia alii alios instat ovium, sine judicio sequuntur: tum quia ex Navarro Enchyr. c. 27. opinio communis non est numero opinantium æstimanda, sed pondere auctoritatis, quæ sanè nulla est in iis qui aliter docent quàm Ecclesiæ Pastores, à quibus populi legem requirere debent, dicente Domino, *qui vos audit, me audit.* Luc. 10. & iterum, *oves... non noverunt vocem alienorum,* Joan. 10. Quis autem magis alienus, quàm qui ab Apostolicâ Traditione recedit?

Instabis: atqui Ecclesiæ Pastores absolutè non

proscripserunt opinionem probabilem, sed eam duntaxat, quam vel Ecclesia corrigit, vel quæ proximum exponit periculo damni sive spiritualis, sive temporalis, ut contingit in Sacramentis administrandis, & judiciis ferendis, in quibus nec Sacerdos nec Judex sequi debent opinionem probabilem, relictâ tutiore.

Respondeo 1°. nec nos rejicimus omnem opinionem probabilem, quin probavimus quemlibet ex eâ prudenter & tutò operari, si sit moraliter certa. 2°. Piæ aures offenduntur, cum audiunt periculum legem Dei transgrediendi non esse timendum sequendo opinionem probabilem, si inde nullum proximo nocumentum sive spirituale sive temporale accidere possit, quasi verò minùs cavenda sit Dei offensâ, quàm proximi. 3°. Innocentius XI. & Clerus Gallicanus duas sequentes propositiones damnarunt. Prima sic jacet, *sententiâ probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis aut Episcopalis.* Hanc doctrinam vocat Clerus Gallicanus pessimum probabilitatis fructum. Secunda his verbis concipitur: *generatim dum probabilitate quantumvis tenui, modo à probabilitatis finibus non exeatur, consi aliquid agimus, semper prudenter agimus.* Hic pro regulâ morum commendatur opinio verè, & juxta strictos probabilitatis apices probabilis. Reprobatur tamen ab Innocentio XI. uti scandalosa & perniciofa, à Clero Gallicano insuper ut falsa, temeraria, statuens novam morum regulam, novumque prudentiæ genus, sine ullò Scripturarum & Traditionis fundamento, deniquè cum magno animarum periculo. Ergo simpliciter & absolutè falsum est bonam esse conscientiam, quæ nititur opinione verè probabili probabilitate sive intrinsecâ sive extrinsecâ, nisi opinio illa sit moraliter certa.

Falsum quoque est opinionem censendam probabilem, quandiu ab Ecclesiâ non corrigitur, aut non constat rejectam à Sede Apostolicâ, quemadmodum declararunt Alexander VII. Clerus Gallicanus, & Academia Parisiensis.

Urgebis: impossibile est in praxi moralis illa certitudo; Theologi enim morales vix consentiunt, ubi expressam non habent Ecclesiæ definitionem, quæ sanè in singulis actionibus haberi nequit propter novas, quæ quotidie occurrunt, circumstantias. Ergo in tantâ opinionum varietate, hæc regula morum statuatur necesse est, nimirum, opinio probabilis est practicè certa. Item, in problematicis licitum est eligere quamlibet opinionem, modò sit verè probabilis, nitaturque gravis Theologi auctoritate.

Probatur antecedens. Ut habeatur opinio moraliter certa, opposita debet apparere falsa, vel saltem minimè probabilis, ut suprâ diximus: atqui in contrarietate opinionum, quæ in moralibus ferè semper occurrit, nec veritas à falsitate, nec probabilitas ab improbabilitate ab ullo discerni potest. Non à muliereulis, & ab idiotis, qui consilio & auctoritate Doctorum duntaxat nituntur. Quomodo enim ipsis pateret auctoritatem unius alteri esse præferendam? An quia ille doctior habetur? sed doctiores nonnunquam sententias laxiores & minùs probabiles sequuntur.

Non ab eruditis, quippè qui id unum ex suo examine consequi possunt, nempe quamlibet ex oppositis opinionibus verisimilem videri habere suos patronos, nec certò apparere utra sit determinatè vera aut falsa.

Ergo ubi non præluceat Ecclesiæ definitio, nulla potest esse certitudo in practicis; ac proinde quandiu non constat opinionem ab Ecclesiâ esse rejectam ut improbabilem, prudenter teneri potest.

Confirmatur ex communi hominum praxi, qui diriguntur opinionibus minimè certis, quales sunt istæ, licet tutoribus lucrum exigere ex mutuatâ pupillorum pecuniâ. Clerici licitè possident plura Beneficia, quamvis unum ex illis sufficiat ad honestam eorum sustentationem. Istæ enim propositiones oppositis negantibus sunt procul dubio minùs probabiles, & nihilo minus absque conscientia scrupulo ab omnibus ferè habentur pro tutâ regulâ.

Nego antecedens. Omnes enim sive eruditi, sive idiotæ, si purâ mente & simplici corde verum practicum quærant, certò invenient. *Doctrina prudentium facilis*, nempè inventu, ait Sapiens Prov. 14. v. 6. Eruditi quidem; quia etsi ex oppositis sententiis determinare non possint, quæ sit speculativè vera; evidenter tamen concludent alteram esse in praxi certam & eligendam, ut videre est in hoc exemplo. Sit opinio probabiliter affirmans hunc contractum esse licitum, attritionem sine initio dilectionis, in Sacramento sufficere: sit quoq; opposita utrumque probabiliter negans. Quis non videat affirmantes illas opiniones, quantumcunque supponantur probabiles, esse in praxi periculosas, & ideò dimittendas: negantes verò in praxi certissimas ac tutissimas, ac proindè tenendas? hanc tutam regulam Clerus Gallicanus præscribit Confessariis in hæc verba: *Pœnitentes admonere non cessent, ut in pœnitendo inchoata saltem dilectionis Dei ineant viam, qua sola secura sit, graviter peccaturi in hoc salutis discrimine, vel eo solo quòd certis incerta præponant.*

Mulieres quoque, & omnes idiotæ, qui plerumque solâ auctoritate ducuntur, erunt moraliter certi, si in opinionum varietate sapientum judicio adhæreant, quos sciunt sine personarum acceptione viam Domini docere,

Nec dicas hujusmodi Sapientes latere in tantâ opinantium turbâ. Quomodo enim non de-
regerentur ab iis qui vera sectantur; cum ipsi
amatores seculi illos vel eo solo palàm demonst-
rent, quòd tam sollicitè illorum examen &
judicium fugiant. Quòd igitur mulieres & idio-
tæ fallaciis opinantium aliquando decipiantur,
tribuendum est pravis eorum affectionibus.
*Juxta iniquitatem interrogantis, sic iniquitas Pro-
pheta erit, ait Dominus Ezech. 14. v. 10.*

Respondeo ad exempla in confirmationem
adducta.

Ad primum. Nullatenus probabile est, sed
prorsus falsum secundum legem tum divinam,
tum ecclesiasticam, tum civilem, licere tuto-
ribus lucrum captare ex mutuata pupillorum
pecuniâ, ut multis probamus Tract. de Justitiâ
& Jure.

Ad secundum: latum est discrimen inter has
propositiones, licitum est retinere plura Bene-
ficia, vel ob Ecclesiæ utilitatem, vel ad honestam
Beneficiarii sustentationem. Licitum est plura
Beneficia retinere, quamvis nec evidens Eccle-
siæ utilitas, nec vera Beneficiarii necessitas id
exigant; namque prior propositio vera est &
certa, ex Concilio Lateranensi IV. cap. *Quia*,
rit. de Præbendis & Dignitatibus, & ex Triden-
tino sess. 24. cap. 17. de Reform. Posterior verò
est absolutè falsa, & prorsus improbabilis ex
Concilio Tridentino cit. cap. 17. ubi Patres sic
loquuntur. *Cum Ecclesiasticus Ordo pervertatur,
quando unus plurimum officia occupat Clericorum, san-
ctè sacris Canonibus cautum fuit neminem oportere in
duabus Ecclesiis conscribi. Verùm quoniam multi im-
proba cupiditatis affectu seipsos, non Deum, decipien-
tes, ea quæ benè constituta sunt, variis artibus elude-
re, & plura simul Beneficia obtinere non erubescunt:*

Sancta Synodus debitam regendis Ecclesiis disciplinam restituere cupiens in posterum unum tantum Beneficium Ecclesiasticum singulis conferatur. &c.

Nec dicas, Concilium Tridentinum in iis, quæ pertinent ad disciplinam, non esse receptum in Galliis. Nam pluralitas illa, ex Concilio Tridentino, est merus abusus, & ab Ecclesiâ sæpè damnatus: ergo independentè à novâ Concilii Tridentini lege simpliciter est illicita & prohibita, quod ultro concedunt & docent idem ipsi, qui plura Beneficia possident. Quòd si ab iis quæras, quâ ergo conscientia illa retineant, respondebunt illa sibi esse necessaria ad honestam statûs sustentationem, & Ecclesiæ cui præsunt, utilitatem. Ergo malè obtruditur eorum exemplum in patrociniûm opinionis minùs probabilis. Negandum tamen non est nonnullos Clericos ex ignorantia, vel ex cæcâ cupiditate abuti hoc exemplo, sibi que videri probabile saltem probabilitate extrinsecâ pluralitatem Beneficiorum, etiam sine iustâ causâ esse licitam. Sed iisdem Judicibus condemnantur, quorum auctoritate se tueri contendunt.

Dices 2°. est regula juris, in dubiis melior est conditio possidentis, & benignior sententia est eligenda. Ex quâ regulâ certò concludunt Theologi eum, qui adhibitâ omni diligentia, adhuc patitur dubium non retineat rem alienam, aut matrimonium, quod bonâ fide contraxit, sit legitimum, non teneri restituere, aut abstinere ab usu matrimonii: atqui privatus quippè est in possessione suæ libertatis: ergo quandiu certò elucidari non potest quis sit sensus legis, ut contingit in oppositione probabilium opinionum, nemo tenetur legem servare, sed liberum est cuique amplecti quam maluerit opinionem, peccabitque Confessarius, si pœnitentem ab-

solvere nolit secundum faventissimam opinionem. Ita Probabilistæ.

Respondeo 1°. distinguendo majorem, est regula juris in iis, quæ spectant justitiam, contractus & judicia, Concedo: præsumi enim debet eum qui bonâ fide possidet, & contractum iniit, justo titulo possidere, & secundum leges contraxisse; alioquin stare non posset humana societas ob innumera scandala, quæ orirentur, si propter nascentia dubia proximus esset spoliandus, aut puniendus, dissolvenda matrimonia, & alii contractus. Est regula juris universaliter servanda in quâlibet materiâ, Nego majorem; obstant enim supra laudatæ regulæ, *in iis, quæ dubia sunt, quod certum existimamus, tenere debemus, cap. Juvenis, de sponsalibus. In iis, quæ animæ salutem respiciunt, pars securior est tenenda, Clementinâ cap. Exivit, de verborum significatione.*

Respondeo 2°. negando minorem. Imò stat possessio primò pro lege naturali & divinâ; Deo quippè semper obligata fuit nostra libertas, juxta illud Regii Prophetæ Deum sic alloquentis Psalm. 115. *O Domine, quia ego servus tuus . . . & filius ancilla tua*, id est, vernaculus ex ancillâ tuâ tibi natus. Ergo in dubio juris naturalis & divini, nefas est contra Deum litigare, & libertatem humanam asserere. 2°. Stat quoque possessio pro lege humanâ; nascimur enim cives, & subditi Reipublicæ. Solisque reclamantibus Anabaptistis, usum nostræ libertatis prævenit Ecclesiæ auctoritas, adversus quam securum non est seueri novellis Probabilistarum opinionibus.

Fatendum tamen est in hypothesi, quòd lex humana sit obscura, nec secundum communem Theologorum sententiam constet de mente Legislatoris, liberum & tutum esse in conscientiâ amplecti alterutram ex oppositis opinionem; quia

quia per usum præscribitur contra legem humanam, præsumiturque Legislator silentio suo consentire in oppositas legis suæ interpretationes. Ecclesia v. g. ad jejunandum obligat omnes, qui sunt satis robustæ ætatis, & ad restituendum compellit singulos usurarii hæredes; sed non figit tempus, quo incipiat illa ætas satis robusta, nec explicat utrùm singuli hæredes in solidum teneantur. Undè Theologi sic in oppositas abeunt sententias, ut nullam ex iis judicent falsam aut improbabilem, consentiantque in praxi quamlibet eligi posse, nimirum juvenes antè vigesimum primum ætatis annum non teneri legem jejunii, nec usurarii hæredes in solidum ad restitutionem teneri.

Ergo, inquires, immeritò proscripta est supra allata propositio, *non sunt erroneæ opiniones, quas Ecclesia non corrigit.*

Nego consequentiam. Namque 1°. in dubio circa legem naturalem aut divinam semper certa incertis sunt præferenda; quia adversus illas non currit præscriptio. 2°. novellæ opiniones, quæ pugnant vel contra legem humanam clarè expressam, vel contra communem Theologorum sententiam, meritò habentur scandalosæ & erroneæ, etiamsi Ecclesia eas nondum correxerit. Ecclesia quippè non solet colligere zizania, quæ inimicus homo identidem seminat in agro Domini, nisi cùm prævalere incipiunt; periculumque est ne bonum semen suffocent. Hæ sequentes opiniones, & aliæ benè multæ à modernis evulgatæ contra communem Catholicorum sensum, *præceptum observandi festa & jejunia non obligat sub mortali. Satisfit præcepto audiendi Sacri per reverentiam exteriorē, animo licet voluntariè in aliena defixo. Omnes qui in Republicâ corporaliter laborant, excusantur ab obligatione jejunii.*

Tom. III.

○

Hæ, inquam, propositiones erant scandalosæ & in praxi periculosæ antè censurâ Sedis Apostolicæ, & Episcoporum.

CAPUT V.

De tutâ & tutiore opinione.

Q. 1.º. **Q**uid est opinio tuta?

R. Est opinio moraliter certa. Patet ex dictis.

Q. 2.º. *Est-ne obligatio eligendi opinionem tutiorem?*

R. Minimè; quia secundùm prudentiæ leges non est timendum aut fugiendum, quando nullum est periculum: atqui nullum periculum incurrit, qui sequitur opinionem tutam. Ergo.

Q. 3.º. *Est-ne consilium sequi opinionem tutiorem?*

R. Quando opinio tutior spectatis circumstantiis hominem magis expeditum reddit ad virtutem, salubre est consilium eam amplectendi. *Eligere viam tutiorem*, inquit Sanctus Antoninus, *consilii est, non precepti; aliàs oporteret multos ingredi religionem, in qua tutius vivitur, quàm in hoc seculo.* Sed si opinio tutior scrupulis faveat, majoribusque difficultatibus implicet, prorsus est dimittenda. Quare licèt tutius videatur scrupuloso horas reperere, alterum Sacrum audire, prohibendus tamen est suis scrupulis indulgere; quia *timor sine sapientiâ Dei esse non debet*, ait sanctus Bernardus.

Dices: ex laudatis Canonibus, semitam tutiorem debemus eligere, pars securior est tenenda. Ergo.

Distinguo antecedens; eligenda est pars tutior & securior; tutior, inquam, juxta communem loquendi morem, quo dicimus tutius,

DE CONSCIENTIA.

315

quod removeret periculum, v. g. tutius esse abstinere à cibo, quem timemus ne sit lethifer, tutius viam non ingredi, quæ dicitur à latronibus obsideri, ubi vox, *tutius*, sumitur pro tuto, Concedo: pars tutior secundum Grammaticæ leges, & prout comparativum opponitur positivo, hoc est, tutius tuto, Nego antecedens; nam ex ipsâ lectione laudatorum Canonum liquet tutius opponi dubio, & partem securiorem parti, quæ graves stimulos conscientiae parceret.

SECUNDA PARS,

De Legibus.

CAPUT PRIMUM.

De Legis nomine, & variâ ejus acc.ptione.

Q. 1°. Unde lex sic vocatur?

R. Juxta S. Thomam 1. 2. q. 90. art. 1. dicitur à ligando; quia proprius ejus effectus est ligare, seu obligare subditos. Secundum verò auctorem lib. quæst. novi Testamenti qu. 15. ducitur ab eligendo. Lex, inquit, à lectione, id est, electione dicta est, ut de multis quid eligas, scias. In Mente autem sancti Isidori lib. 2. etym. cap. 10. Lex dicta est à legendo; quia lex debet esse scripta, & ideò legenda.

Q. 2°. Quare lex nonnunquam jus appellatur. v. g. jus naturale, jus civile, &c.

R. Quia est quædam jussio actionum justarum; jus enim derivatur secundum quosdam à verbo, jubeo, & secundum alios à nomine, justitia.

Q. 3°. Quotuplici modo lex accipitur?

R. Duplici. 1°. latissimè & improprie. 2°. strictè & proprie.

Q. 4°. Quid est lex improprie sumpta?

R. Est regula & mensura, secundum quam res quælibet inducitur ad operandum, vel ab operando retrahitur. Ita ferè S. Thomas. cit. art. 1.

Secundum hanc legis acceptionem, omnia five rationalia, five irrationalia & inanimata; artes quoque etiam illicitæ suas habent leges,

quibusdam enim regulis diriguntur. Hoc sensu dicuntur leges Grammaticæ, militiæ, mundi. Scriptum quoque legitur Prov. 8. *Legem ponebat aquis, ne transirent fines suos.* Et Rom. 7. Fomes peccati, & inordinatus appetitus vocantur lex peccati, lex membrorum. Quanquam S. Augustinus lib. 1. ad Simplicianum quæst. 1. & S. Thomas 1. 2. qu. 90. art. 1. velint illam inordinationem dici legem denominatione extrinsecâ & metaphoricâ, quomodo Scriptura dicitur manus, quia est à manu; & sermo lingua, quia à linguâ procedit. Sic fomes peccati, & concupiscentia vocantur lex, quia sunt effectus divinæ legis, secundum quam homo propter peccatum originale iustissimè privatur rectitudine, in quâ conditus fuerat: *quam sarcinam*, inquit S. Augustinus, *prementem & urgentem idèò legem appellat; quia jure supplicii divino iudicio attributa & imposita est.*

Q. 5°. *Quid est lex strictè & propriè sumpta?*

R. Est regula morum, secundum quam aliquis inducitur ad bonum, & retrahitur à malo. Ergo lex propriè dicta non competit creaturis irrationalibus & inanimatis, quia non sunt capaces obedientiæ: nec ad præceptum iniquum transferri potest; quia huiusmodi præceptum non est regula morum, sed deviatio à regulâ. Undè S. Augustinus lib. 1. de lib. arbit. cap. 5. sic habet: *mihi lex esse non videtur, qua iusta non fuerit.*

CAPUT II.

De definitione Legis.

Q. 1°. **Q**uomodo Lex definitur?

R. Definitur, rationis ordinatio stabilis, ad bonum publicum, promulgata ab eo, qui curam habet communitalis cum intentione obligandi subditos.

Dicitur 1°. *rationis ordinatio*; quia lex est actus prudentiæ, quo Legislator membra Reipublicæ inter se componit, & aptis mediis dirigit ad suum ultimum finem. *Lex*, inquit Cicero lib. 2. de Legibus, *est rectoratio in iubendo & vetando*. Et 1. Ethic. cap. 9. dicitur *sermo ab aliquâ prudentiâ & mente profectus*.

Ergo lex est actus intellectûs, cum sit iudicium practicum dictans subditis hæc esse vel facienda, vel fugienda.

Dices: lex est præceptum & iussio: atqui præceptum & iussio pertinent ad voluntatem: Ergo lex est actus voluntatis.

Distinguo minorem ad mentem S. Thomæ cit. art. 1. ad tertium. Præceptum & iussio pertinent ad voluntatem præsuppositivè, Concedo: formaliter, Nego minorem. Namque lex est actus prudentiæ: prudentia autem est virtus intellectûs; necessario tamen præsupponit in voluntate intentionem finis; quia prudentiæ est ordinare media ad finem consequendum, v. g. ad bonum commune procurandum; sed media non quærentur, nisi finis, nempe bonum commune efficaciter intendatur, ac proinde intellectûs à voluntate moveri debet ad ferendam legem; & ideo voluntas Principis dicitur à Juris-

peritis habere legis vigorem. Porro ex duplici illo actu, scilicet intellectus & voluntatis, qui ad legem faciendam concurrunt, lex in Scripturis vocatur lux, lucerna, Dei voluntas, Prov. 6. vers. 23. *Lex lux*, Psalm. 118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum & lumen semitis meis*. Psalm. 102. *Notas fecit vias suas Moysi, filiis Israël voluntates suas*, id est, leges. 2. Mach. 1. *Det vobis cor omnibus, ut colatis eum, & faciatis ejus voluntatem*.

Dicitur 2°. *stabilis & perpetua*, hoc est, non ad tempus, sed in perpetuum duratura, nisi abrogetur: quo differt lex à mandato vel præcepto, quod non est ita firmum & stabile; & ratio est, quia præceptum non solet dirigi, nisi ad privatas personas, aut familiam, quæ successu temporis extinguitur: lex verò imponitur toti communitati, quæ nunquam interit.

Ergo lex ligat non solum præsentem, sed & eorum successores, non verò præceptum, aut mandatum.

Ergo defuncto Episcopo, statuta ejus obligant, quandiu non revocantur à successore. Secus sentiendum de ejus mandatis, quæ non sunt lata per modum legis aut statuti.

Dicitur 3°. *ad bonum publicum*; quia potestas legislativa est à Deo, Rom. 13. v. 1. & Principibus sive Ecclesiasticis, sive politicis concessa, non in eorum privatam utilitatem, sicut potestas dominativa domini in servum & rem domesticam; sed in totius Reipublicæ ædificationem, 2. Cor. cap. 10. vers. 8. turpe enim est totum ad partem referri, cum pars naturaliter ordinetur ad totum. Undè Aristoteles lib. 4. Ethic. cap. 1. scribit leges ad Rempublicam accommodandas, non Rempublicam ad leges. Additque l. 8. c. 10. in hoc differre tyrannum à Rege, quod ille propriam, hic communem utilitatem quærat.

Ergo vera lex non est, nec ligat subditos, quæ juri naturali sive divino contraria est.

Dices 1°. cum Machiavele, & aliis pseudo-politicis: finis in practicis habet rationem principii, ad quod reduci debent omnes leges: atqui publica tranquillitas, & temporalis felicitas est finis regiminis politici: ergo ad eam reduci debent omnes leges civiles. Porro Religionis præcepta, & honestatis regulæ non modò ad pacem conciliandam, aut conservandam reduci non possunt, quin aliquando ei adversantur: ergo Princeps Politicus hujusmodi præceptis non astringitur.

Distinguo minorem: temporalis felicitas est finis proximus Reipublicæ, Concedo: finis ultimus, Nego minorem. *Felices Imperatores eos dicimus*, ait S. Augustinus lib. 5. de Civ. Dei cap. 24. *si justè impierant . . . si suam potestatem ad Dei cultum maximè dilatandum, majestatis ejus famulam faciunt.*

Ad subsumptum respondeo. Solus impius & athaus dixerit veræ Religionis præcepta, & honestatis regulas publicæ tranquillitati obesse; idem enim est ac si dicatur, non est Deus, qui curet res humanas; aut, Sapientiæ æternæ præferenda est seculi prudentia, & vitium virtuti; quam impietatem exhorruerunt ipsi Gentiles, qui docent Legislatoris scopum esse facere bonos cives, 2. Ethic. cap. 1. & lib. 1. Digest. de Justitiâ & Jure, *Justitiam colimus, sicutum ab illicito discernentes, bonos non solum metu pœnarum, sed etiam exhortatione premiorum efficere cupientes.*

Instabis: si potestas civilis habet cultum Dei, & beatitudinem æternam pro fine, non distinguetur à potestate Ecclesiasticâ: falsum consequens; Deus enim voluit utramque distingui: ergo & anteced.

Nego sequelam majoris; quia utraque potestas diversis mediis ad unum & eundem finem

tendit ; civilis quippe Deo servit in administratione rerum terrenarum ; Ecclesiastica verò in dispensatione rerum spiritualium, *arma militia nostra*, inquit Apostolus 2. Cor. 10. *non carnalia sunt, sed potentia Deo.*

Ergo materia Legum Canonicarum sunt res spirituales, Civilium verò res temporales, quemadmodum S. Athanasius monet Imperatorem Constantinum in suâ Apologiâ, his verbis : *Tibi Deus imperium commisit, nobis qua sunt Ecclesia concredidit ; neque enim fas est in terris nos imperium tenere, neque tu thymiamatum & sacrorum potestatem habes.*

Seculi tamen Principes, uti Ecclesiæ defensores & protectores, curare possunt & debent, ut Ecclesiasticæ leges observentur. Undè Leo Magnus ad Leonem Imperatorem sic scribit ep. 73. *Debes incunctanter advertere, regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesiæ præsidium esse collatam, ut ausus nefarios comprimendo, & qua benè sunt statuta defendas, & veram pacem, his qua sunt turbata, restituas.*

Dices 2°. Si de essentiâ legis sit, ut feratur in bonum publicum, sequitur non esse obtemperandum legibus, quandiu de rectâ Legislatoris intentione non constiterit.

Nego sequelam ; tùm quia præsumi debet recta Legislatoris intentio, si opus ab eo præceptum sit justum, & Reipublicæ utile : tùm quia rectitudo in mente Legislatoris non pertinet ad essentiam legis, sed sola bonitas operis injuncti ; nam ex S. Augustino lib. 1. de libero arbit. cap. 5. *Si ille cum aliquâ libidine hoc statuit, non ex eo fit, ut ei legi cum libidine obtemperare necesse sit : quia bona lex à non bono ferri potest.*

Instabis : atqui leges tributorum non sunt in bonum publicum, sed in privatum Principis commodum : ergo non sunt veræ leges.

O v

Nego subsumptum; quia Princeps hîc non spectatur ut privata persona, sed ut caput Reipublicæ, quam administrare non potest sine magnis expensis. Quare Reipublicæ interest, ut ærarium Principis sit locuples, quantum necesse est ad publica onera sustinenda.

Dices 3°. hæc definitionis particula subditorum inobedientiam fovet, & ad seditionem inducit; familiare quippe est subditis conqueri se gravari legibus superfluis & iniquis: Ergo hæc particula ex definitione legis est delenda tanquam publicæ tranquillitatis perturbativa.

Nego antecedens; namque 1°. non ex vulgi opinione, sed ex sapientum judicio æquitas legum pensanda est. 2°. In dubio sit ne lex justa an injusta, utilis an superflua, præsumptio esse debet pro Legislatore; quia, ut jam dictum est, in dubiis melior est conditio possidentis: atqui superior est in possessione regendi subditos: ergo in hoc dubio non est ei deneganda obedientia. *Imperfecti cordis*, inquit S. Bernardus lib. 1. de præcep. & disp. cap. 10. & *infirmæ prorsus voluntatis indicium est malè suspicari de omni præcepto, cuius causa latuerit; nec unquam libenter obedire, nisi cum audire contigerit, quod fortè libuerit, aut quod non aliter licere, seu expedire monstraverit, vel aperta ratio, vel indubitata auctoritas. Delicata satis, imò nimis molesta est hujusmodi obedientia.* Et hæc responsio maximè locum habet in Politicis, ubi consilia & motiva, propter quæ leges feruntur; occulta esse debent, juxta illud Tob. 12. *Sacramentum Regis abscondere bonum est.* 3°. quamvis leges nonnunquam habeant aliquid iniqui respectu unius aut alterius privati, justæ nihilominus censendæ sunt, cum toti communitati expediunt. Si enim Medicus laudatur, dum secundum suæ artis regulas membrum alioquin sanum

cauterio inurit, ut totius corporis salutem consulat: quidni& Legislator qui lege suâ nonnullos gravat ex necessitate procurandi boni publici? quanquam in hujusmodi circumstantiis sublevari soleant dispensationis beneficio, ut infra explicabitur.

Idem à fortiori dicendum, quando lex per se communitati necessaria, aut admodum utilis, quibusdam inutilis & superflua existit, pertinet enim ad bonum commune, ut pars toti se conformet.

Dices: cessante fine Legis, ipsa quoque lex cessare dicitur: ergo privatus non tenetur parere legi, quando est ipsi inutilis.

Distinguo antecedens, cessante universaliter, & respectu totius communitatis, Concedo: cessante duntaxat respectu quorundam, Nego antecedens. Responsio elucidatur sequentibus exemplis.

Apostoli Act. 15. præceperunt ut Gentiles recens ad fidem conversi, abstinere à suffocato & sanguine, eo scilicet fine, ut Judæi qui ab esu sanguinis prorsus abhorrebant, facilius cum Gentilibus in unum corpus coalescerent. Cum autem finis ille à pluribus seculis evanuerit, lex quoque Apostolica desit, utpotè jam toti Ecclesiæ inutilis. Contra verò licet statutum, quo cavetur ne Clerici in tabernis comedant extra casum peregrinationis, idque ad evitanda gravia scandala, quæ indè oriri solent, non videatur ullius utilitatis respectu Clerici, qui à tabernario amico, fortè etiam consanguineo, invitatus apud ipsum pranderet secluso scandalo, & servatis temperantiæ honestatisque legibus: respectu tamen illius vim legis habet; quia finis illius statuti in totâ Diœcesi subsistit, rectusque ordo postulat, ut pars toti cohæreat, privatusque ille

Clericus à communi disciplinâ non recedat.

Dicitur 4°. *promulgata*, id est enunciata & intimata; regula enim morum innotescere debet, quod fit per promulgationem.

Utrum autem promulgatio sit de essentiâ legis, dissentiunt Theologi, alii affirmant; quia ex cap. *In istis dist. 4. Leges instituuntur, cum promulgantur*. Alii Negant, contenduntque promulgationem esse conditionem, sine quâ non; quia applicatio regulæ non constituit regulam, sed supponit constitutam; atqui per promulgationem lex tanquam regula applicatur, & intimatur subditis: ergo intimatio illa, seu promulgatio non pertinet ad essentiam legis.

Verum etiam si antè promulgationem innotescat subditis quid Princeps decreverit, illud tamen decretum non habet rationem legis & regulæ observandæ. Post promulgationem verò tale decretum vim habet obligandi subditos, etiam eos, ad quos ejus notitia nondum pervenit; nam ex capite *Ad hac*, de Prælatorum postulatione, necessarium non est promulgationem fieri singulis personis: ergo promulgatio legem perficit, ac proindè est de ejus essentiâ.

Quomodo lex promulgata habet vim obligandi illos, qui eam ignorant?

R. Quatenus cogit subditos diligentiam adhibere ad illius notitiam assequendam, reosque constituit, qui illam transgrediuntur ex ignorantia vincibili; quod de lege nondum promulgatâ dici nequit.

Dicitur 5°. *Ab eo, qui curam habet communitatis*. Quibus verbis duo designantur in Legislatore necessaria. Primum, ut sit superior; quia omnis lex est præceptum, quamvis non omne præceptum habeat rationem legis, ut jam observavimus: atqui solus superior præcipere potest:

ergo. Secundum, ut jurisdictionem exteriorem habeat, hoc est, ut præsit communitati perfectæ, jusque habeat illam regendi.

Quid est communitas siue perfecta siue imperfecta?

R. Perfecta est ea, quæ sibi sufficit ad assequendum finem, ad quem instituta est: imperfecta verò, quæ sibi non sufficit. Hinc regnum, & civitas sui juris, sunt communitas perfecta; quia sibi sufficiunt ad conciliandam & conservandam pacem, quæ est finis illarum; Magistratus constituunt, qui Cives in ordine contineant, inquietos coerceant, & pestiferos puniant.

Ecclesia quoque, & Diœcesis sunt communitas perfecta; subditis enim suppeditant media ad beatitudinem supernaturalem, quæ est finis spiritualis ordinis; Ministros ordinant, idoneos Pastores præficiunt, controversias nascentes dirimunt, inobedientes & contumaces spirituali gladio excindunt. Familiæ verò, Collegia, & Parochiæ sunt communitates imperfectæ; quia nec firmâ pace gaudere, nec salutem æternam consulere valent, nisi aliundè adjuventur. Paterfamilias à molestis & importunis vicinis non liberabitur, nec in furem domesticum aut in filium degenerem animadvertet pro gravitate culpæ, sine Magistratûs politici auxilio. Parochus quoque non potest consecrare sibi Coadjutores aut successores; caret foro externo, in quo pestilentes comprimantur & puniantur; sed ad Episcopi auctoritatem & judicium recurrat necesse est. Idem dicendum de Moderatore Collegii. Ergo nec paterfamilias, nec Parochus, nec Collegii Superior leges condere possunt.

Dicitur 6°. *cum intentione obligandi subditos*, ut distinguatur lex à consilio, quod dari potest æqualibus ac Superioribus, nec per se ullam inducit obligationem, Lex verò, cum præceptum

contineat, non imponitur nisi inferioribus & subditis.

Q. 2°. *Omnis lex obligat-ne in conscientiâ, & sub peccato?*

R. De lege naturali & divinâ positivâ nullum potest esse dubium; ait enim Apostolus Rom. 2. Gentiles qui legem naturalem, & Judæos, qui scriptam transgrediuntur, perituros. Et ratio est, quia utriusque legis transgressio est vera Dei offensâ, cum pugnet contra divinam ejus voluntatem; nam, ut argumentatur Tertullianus lib. 1. contra Marcionem cap. 26. *Deus necessario offenditur facto, quod non vult fieri, cum offensâ sit comes frustrata voluntatis, si offenditur, debet irasci: si irascitur debet ulcisci: nam & ultio fructus est ira, & ira debitum offensâ, & offensâ ut dixi, comes frustrata voluntatis.*

Controversia est duntaxat Catholicos inter & Heterodoxos, num lex humana obliget in conscientiâ & sub peccato? Hi quippe absolutè negant; illi verò affirmant, cum quibus sit nostra responsio.

R. Lex humana obligat in conscientiâ & sub peccato, quandoque etiam mortali.

Probatur 1°. ex Scripturâ Matthæi 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Luc. 10. *qui vos audit, me audit.* Rom. 13. *qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Ideò necessitate subditi estote, non solum propter iram; sed etiam propter conscientiam.* 2. Petri 2. *Subditi estote omni humana creatura propter Deum. . . . quia sic est voluntas Dei.*

Probatur 2°. ex censuris Summorum Pontificum Alexandri VII. Innocentii XI. & Cleri Gallicani, qui sequentes propositiones damnaverunt. *Præceptum servandi Festa non obligat sub mortali.*

Frangens jejunium Ecclesia, ad quod tenetur, non peccat mortaliter. Populus non peccat, etiamsi absque ullâ causâ non recipiat legem à Principe promulgatam. Subditi possunt justa tributa non solvere.

Probatur 3°. ratione duplici. Prima in communitatibus imperfectis præceptum. Superioris obligat sub peccato, Ephes. 5. *Mulieres viris suis subdita sint sicut Domino.* Et cap. 6. *Filii, obedite parentibus vestris in Domino, hoc enim justum est. Servi obedite dominis carnalibus . . . sicut Christo, non ad oculum servientes . . . sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo . . . scientes quoniam unusquisque, quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino.* Ergo à fortiori in communitatibus perfectis (in quibus major est potestas) lex obligat sub peccato. Secunda, peccat qui transgreditur legem naturalem & divinam: atqui transgreditur legem naturalem & divinam, qui transgreditur humanam; ait enim Dominus, *qui vos audit, me audit.* Undè S. Bernardus lib. de præcep. & disp. cap. 8. & 9. ait: *Discretio est in mandatis, consequenter et in culpis, ut majorum gravior, leviorque minorum censeatur transgressio mandatorum. Sed mandantium non ita; siue enim Deus, siue homo vicarius Dei mandatum quodcunque tradiderit, pari perfectò obsequendum est curâ, pari reverentiâ deferendum; ubi tamen Deo contraria non præcipit homo.*

Dices 1°. ex hâc doctrinâ duo sequuntur absurdum. Primum, inferiorem posse obligare in foro superioris; conscientia quippe est forum Dei proprium, utpote qui solus scrutetur renes & corda. Secundum, homines posse ligare ad pœnam, putâ æternam, quam nec infligere nec solvere possunt, cum tamen ejusdem sit ligare & solvere.

Distinguo sequelam inferiorem, ut superioris ministrum & auctoritate ejus munitum, Concedo: inferiorem independentem à voluntate & au-

toritate Superioris, Nego sequelam. Enimverò sicut in politicis Princeps vult eos morte plecti, qui in re gravi imperium ministri sui contempserunt, quamvis ipse minister tantam pœnam nec inferre, nec solvere possit: sic Deus æterni damnationi obnoxios reddit, qui jussis vel parentum, vel Pastorum, vel Principum non obtemperant.

Ergo falsa est recentiorum quorundam doctrina, & à Clero Gallicano damnata anno 1700. legem humanam non præcipere actus interiores, v. g. attentionem in precibus, hæc ratione ducti, quòd potestas humana de internis judicare non possit; nam lege naturali & divinâ tenentur filii obedire parentibus, servi Dominis, plebs Pastori & Principi: atqui nulla est obedientia, nisi sit voluntaria, ut docet S. Bernardus serm. 41. de diversis, ubi sic habet: *Quamlibet gravè sit (suam relinquere voluntatem) non potest tamen primum obedientia ascendere gradum, qui voluntatem præcipientis suam non fecerit. Undè voluntariè, inquit, sacrificabo tibi. Sola ergo voluntas est, quæ totius operis ornat effectum, sine quâ etiam nec benè aliquid agitur, etiamsi bonum esse videatur. Ex voluntate igitur suscipienda sunt imperia Prælatorum, & ipsum cor à suis voluntariis reflexionibus abducendum, donec propria voluntas mactata mandatum diligit imperantis.*

Dices 2º. sequeretur omnia præcepta humana esse juris naturalis & divini. Falsum consequens, ergo & antecedens.

Distinguo majorem, esse juris naturalis & divini remotè, Concedo; lex enim naturalis & divina dictant obediendum esse justis Superiorum mandatis: esse juris naturalis & divini proximè, Nego majorem; non enim est juris naturalis aut divini, quòd hæc mulier matrimonium contrahat cum tali viro; quòd famulus locet operas suas huic diviti; quòd privatus vendat agrum suum;

quòd Ecclesià venationem Clericis prohibeat : hæc quippe omnia sunt juris merè humani. Sed præsuppositis hujusmodi contractibus aut legibus, jus naturale & divinum cogit servare leges contractus & præceptum Superioris adimplere.

Ergo, inquires, vera erit Gersonii doctrina l. de vitâ spiritali lect. 4. nempe leges humanas non obligare in conscientiâ, nisi quatenus sunt determinationes juris naturalis & divini.

Distinguo sequelam, quatenus sunt determinationes vel propriè vel impropriè, Concedo: quatenus sunt determinationes propriè & strictè loquendo, Nego sequelam.

Lex humana propriè est determinatio legis divinæ, quando lex divina præfixit aliquod opus in particulari, putà Sacramentalem Confessionem, Eucharistiæ perceptionem, ita tamen ut Ecclesiæ determinandum relinquat modum & tempus, quibus illud opus perfici debeat, v. g. quoties & quando Confessio Sacramentalis sit faciendâ, aut Eucharistia percipiendâ.

Tùm verò lex humana impropriè dicitur determinatio legis naturalis & divinæ, cùm ea opera injungit, quæ lex naturalis aut divina non præscribit, qualia sunt jejunium quadragesimale, abstinètia à carnibus quâlibet feriâ sextâ, recitatio Horarum canonicarum, & alia hujusmodi, quæ accedente & mediante Legislatoris voluntate determinant naturale ac divinum illud præceptum, *obedite prepositis vestris*, Heb. 13.

Porro sententia Gersonii priori sensu intellecta, falsa est, & omninò rejiciendâ, ut patet tum ex laudatis Scripturæ textibus, tum ex constanti Ecclesiæ Traditione, quæ multa sub gravibus pœnis sanxit, de quibus nullum extat divinum præceptum. Posteriori verò sensu verissima est, quia ad Superioris jussionem, si Deo contraria non sit, divinum præceptum semper accedit.

Q. 3°. *Undè colligi potest legem sive divinam sive humanam obligare sub mortali peccato?*

R. Ex materiæ gravitate. Namque vis & efficacia legis pendet ex voluntate Legislatoris qui alia plus, alia minus expetit: atqui certum est quòd voluntas recta, qualis agnoscitur in Deo, & supponitur in homine Legislatore, magis expetat servare ea, quæ sunt graviora, ac proinde magis offendi, & severius ulcisci, si ea negligi contingat; quia ex Tertulliano supra laudato, offensa est comes frustratæ voluntatis. Ergo transgressio legis tum divinæ, tum humanæ in materiâ gravi, est culpa lethalis; in materiâ verò levi venialis duntaxat, modò tamen absit contemptus; nam ex sancto Bernardo lib. de præcept. & disp. cap. 8. *Ubique culpabilis neglectus, & contemptus damnabilis.*

Dices 1°. Si peccatum ex contemptu sit mortale & damnabile, sequitur nullum esse peccatum leve; quia omne peccatum procedit ex aliquâ negligentia & incuria: atqui omnis negligentia est contemptus; si enim subditus reveretur, ut par est, Superioris mandatum, promptè & alacriter obtemperaret. Ergo.

Nego sequelam: cujus confirmationis distinguo minorem; omnis negligentia est contemptus materialis & interpretativus, Concedo: est contemptus formalis, Nego min. Differunt autem neglectus & contemptus, ex S. Bernardo citato cap. 8. *quod neglectus languor inertia est, contemptus verò superbia tumor*: hoc est subditus nonnunquam negligit mandatum, vel quia leve est, vel si grave, quia difficilius, & repugnans naturæ corruptæ; ideòque in minimis non acquiescit, linguam v. g. solvit in vaniloquium, aut mendacium officiosum: in gravioribus verò segnius se gerit; & in alterutro casu non commodam Su-

periori reverentiam exhibere videtur. Qui reverentia defectus dicitur contemptus materialis & interpretativus. Cum autem ex odio & displicentia personae praecipientis non vult acquiescere, & elatâ mente contra ejus auctoritatem rebellat, tum est contemptus formalis, & semper damnabilis, ut disertè docet ibid. S. Bernardus his verbis: *Porro hujusmodi elatio in minimis mandatis culpam facit non minimam, & convertit in crimen gravis rebellionis navum satis levem simplicis transgressionis. Non est enim idipsum nolle obedire, & non obedire. Hoc quippè interdum erroris est, nonnunquam & infirmitatis: illud verò aut odiosa pertinacia, aut contumacia non ferenda; quia illud posterius Legislatorem deprimat, & ejus auctoritatem minuit, quod gravissimum est, & damnabile.*

Dives 2º. prævaricatio Adæ, sicut & Israëlitarum ligna colligentis die Sabbati, Num. 15. fuit lethalis quamvis in re levissimâ. Ergo levitas materiae in lege divinâ non excusat à mortali. Idem videre est in legibus humanis; nam Sacerdos, si ex proposito modicissimam aquam vino non admisceat, dum sacra peragit, reus fit peccati mortalis secundum communem sententiam: suspensionem quoque incurrit, si contra Diœceseos statutum in tabernâ epuletur, etiam servatis temperantiae & honestatis legibus. Denique Miles, qui inconsulto Praefecto è castris egreditur, eo ipso morte plectendus judicatur. Ergo ex levitate aut gravitate materiae non colligitur an peccatum sit mortale, aut veniale.

Distinguo consequens, ex levitate materiae secundum se spectatae, Concedo: ex levitate materiae spectatae per ordinem ad finem & circumstantias, Nego consequentiam. Itaque materia, in quâ lex versatur, ponderanda est ex fine & circumstantiis, ex quibus sæpè evadit gravissima

ut patet in allatis exemplis. Lex quippè abstinendi à ligno scientiæ boni & mali, habuit pro fine testificationē humanæ subjectionis ad Deum; & mixtio aquæ cum vino in sacris Mysteriis præcipitur ad significandam unionem Fidelium cum Christo, simulque denotandam integram Sacrificii hostiam ex capite & membris, quæ duò sunt quid gravissimum. Prævaricatio quoque tum Israëlita, tum Sacerdotis, tum Militis in propositis exemplis, magna post se traheret incommoda, & necessariam disciplinam subverteret, nisi severè corripereetur. Sed quia privati ista perpendere non valent, nec satis Legislatoris mentem assequuntur, Legislator pœnas discernit transgressoribus, quarum gravitas certò demonstrat materiæ & peccati gravitatem.

Quæ cum sint certa & indubitata; omninò cavenda est, quam non semel experti sumus in Parochiis benemultis, & aliis Clericis, perniciofa securitas, quâ sine Dei timore, sine gehennæ metu, promulgata Prælati mandata, & statuta nihil pendunt, vel ad summum reputant veluti monita & consilia, quæ negligentibus obesse nequeunt, observantibus verò plerumque in opprobrium vertuntur, quasi suâ sedulâ obedientiâ Prælati favorem fratrum suorum dispendio ambitiosè quærant. Quò fit ut Prælati labores pro stabiliendâ, vel restituendâ Diœceseos disciplinâ, prorsus fiant irriti, subordinatio à Christo instituta inter Prælatos majores & minores planè solvatur, & inobedientes quotidianis prævaricationibus contemptum addentes usque ad mortem miserabiliter pereant. Nempè ut sæpius inculcat sanctus Bernardus laudato opere, *toties Deo resistere convincuntur, quoties ejus, qui pro Deo ipsis præest hominis mandatum pratergrediuntur, contestante Apostolo, qui hac spernit: non hominem sper-*

nit sed Deum. 1. Thef. 4. & iterum, qui potestati resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Rom. 13.

Contra hanc fundatissimam doctrinam opponere solent aranearum telas, nempe statuta illa non fuisse ab omnibus acceptata, acceptationem verò secundum plures Theologos non minùs pertinere ad rationem legis, quàm promulgationem, quod nobis jam incumbit examinandum.

CAPUT III.

De Legis acceptatione.

Q. **A** *Acceptatio legis est-ne necessaria, ut vim habeat obligandi?*

Primò, certum est legem naturalem non pendere ab acceptatione. Quia lex naturalis, ut infra dicitur, nec prohibet nisi ea quæ per se mala sunt, ut mendacium; nec jubet nisi necessaria, quæ sine peccato omitti nequeunt, ut amor & cultus Dei, pietas erga parentes; ac proindè peccat quisquis legi naturali reluctatur.

Secundò, certum est legem divinam positivam vim habere independentè à populi consensu; quia nulla creatura jus habet contradicendi & resistendi Deo, qui habet imperium absolutum & illimitatum.

Tertiò, certum est ad legem humanam satis esse, si acceptetur à primatibus, & saniori parte communitatis, nec requiri ut à singulis recipiatur, alioquin nullæ essent leges humanæ, cum in communitate perfectâ nunquam desint flagitiosi & contumaces, qui, quantum in ipsis est, omnem disciplinam abjiciunt.

Quartò denique certum est in regimine monarchico, quod habet admixtum Aristocraticum,

ut in Imperio Romano, in quo Principes, quamvis Imperatori subordinati, proprio tamen nomine & jurisdictione ordinariâ dominantur in suâ ditione, leges juribus & moribus hujusmodi populorum contrarias non obligare nisi ab ipsis acceptentur: quia supremus Monarcha, nimirum Imperator non habet omnimodam auctoritatem, sed ad eos casus limitatam, in quibus agitur de totius Imperii unitate servandâ, & pace vindicandâ.

Controversia itaque solùm esse potest, num ad legem humanam requiratur consensus sanioris partis communis, vel immediatè subditæ, ut Diœceseos Episcopo, vel sub regimine purè monarchico constitutæ.

R. Verior videtur eorum Theologorum sententia, qui asserunt legem humanam habere vim obligandi independentem ab acceptatione.

Probat; quia ex dictis lex est præceptum: atqui nisi lex obligaret subditos ad sui acceptationem, jam non esset præceptum, sed consilium. Ergo. Deinde si leges humanæ vim & efficaciam acciperent à subditorum consensu, potestas legislativa minùs esset penes superiorem, quàm penes subditos. Iste enim subministraret duntaxat materiam legis eo ferè modo, quo Consilarii Regii suggerunt quæ expedire videntur ad regimen politicum; subditi verò suâ approbatione votis superioris annuentes tribuerent vim & efficaciam obligandi, in quâ consistit legis forma & essentia. Denique quia Alexander VII. & Clerus Gallicanus anno 1700. sequentem propositionem quorundam Modernorum damnarunt uti scandalosam, seditiosam, & Apostolicæ doctrinæ contrariam, *populus non peccat, etiamsi absque ullâ causâ non recipiat legem à Principe promulgatam.*

Dices 1°. c. *In istis*, dist. 4. habetur, *leges instituuntur, cum promulgantur & firmantur, cum moribus utentium approbantur*. Ergo ad legem requiritur consensus communitalis.

Distinguo antecedens, firmantur, id est, firmiter permanent, nec abeunt in dissiuetudinem, sicut contingit ubi subditi contradicunt, Concedo: firmantur, id est, non habent vim obligandi, nisi recipiantur, Nego antecedens. Nam in primâ canonis parte expressè dicitur leges promulgatione institui: lex autem non est instituta, nisi habeat vim obligandi, ut patet in ejus definitione.

Ergo peccant qui sine justâ causâ legi promulgatæ primi contradicunt, resistunt enim potestati obedientiam exigenti.

Dixi, *qui primi contradicunt*, 1°. quia licet cum debitâ reverentiâ Principi exponere, si quæ prævideantur ex lege incommoda secutura, & interim executionem differre. Secundò, quia cum Superior legi à se latæ non insistit propter subditorum resistentiam, præsumitur acquiescere, ut effectu careat; cum enim lex feratur in bonum publicum, optimi Principis est obligationem relaxare, cum videt legem à se latam pacem turbare, & vergere in boni publici detrimentum.

Dices 2°. qui præest communitati, auctoritatem suam habet à populo: ergo non potest illum obligare, nisi consentiat.

Respondeo 1° negando absolutè antecedens. Namque 1°. Prælati Ecclesiæ à Deo sunt instituti Eph. 4. v. 11. *Ipse (Christus) dedit quosdam quidem Apostolos . . . alios autem Pastores & Doctores*, quibus dixit Matth. 18. v. 18. *quacunque alligaveritis super terram, erunt ligata & in calo*. Secundò Principibus quoque politicis dicitur Sap. 6. v. 4. *data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Al-*

issimo. Enimverò electio Principis politici est quædam determinatio juris naturalis ; quia ut advertit S. Thomas 1. p. qu. 97. art. 4. *homo naturaliter est animal sociale : socialis autem vita multorum esse non posset nisi aliquis præficeret , qui ad bonum commune intenderet ; multi enim per se intendunt ad m'lt'a , unus verò ad unum.* Ergo populi ex Dei ordinatione præficiunt sibi Principes & Duces , juxta illud Rom. 13. *non est ... potestas nisi à Deo.* Sed transeat antecedens.

Respondeo 2º. negando consequentiam ; quia etsi quis ex liberâ electione addicat se famulatu alterius ; ex illo tamen contractu tenetur præceptis ejus obtemperare : ergo & communitas , quæ elegit sibi Principem.

CAPUT IV.

De subjecto legis.

Q. 1º. *Quinam legibus astringuntur ?*

R. Omnes & soli adulti , si subditi sint , astringuntur legibus quæ eos spectant. Quia illi legibus astringi possunt , qui præcepti & obedientiæ sunt capaces : atqui omnes & soli adulti sunt præcepti & obedientiæ capaces : ergo.

Dixi 1º. *si subditi sint ;* quia ex definitione legis constat Superiorem non posse præcipere nisi subditis.

Dixi 2º. *qua eos spectant ;* quia leges non semper diriguntur ad singula communitatis membra ; aliæ enim spectant Clericos ; aliæ Laicos : aliæ Nobiles , aliæ Milites , &c.

Dices : parvuli tenentur lege Baptismi : ergo non soli adulti legibus astringuntur.

Distinguo antecedens : tenentur quatenus Baptismus

tismus spectatur ut medium, sine quo nec remissionem peccati originalis, nec beatitudinem consequi possunt, Concedo : quatenus Baptismus est lege præceptus, Nego antecedens. Duplex itaque est Baptismi, sicut & ciborum corporaliū necessitas, scilicet mediū & præcepti. Necessitas mediū æquē ligat parvulos ac adultos; quia parvuli æquē ac adulti nec vitam æternam sine Baptismo obtinere, nec vitam corporalem sine ciborum usu conservare possunt. Necessitas verò præcepti adultos duntaxat astringit, eosque solos constituit reos, si vel Baptismum negligant, vel omnem cibum respuant.

Ergo non peccant parentes, qui diebus jejunii carnes ministrant parvulis, qui nondum rationis sunt compotes.

Ergo omnes adulti, etiam infideles non Baptizati, tenentur lege Baptismi, & aliis Evangelicis præceptis; quia subditi sunt Deo, qui omnibus divinam illam legem imposuit.

Ergo iidem infideles non ligantur Ecclesiæ legibus, quia Ecclesiæ non subjacent. *Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare?* inquit Apostolus 1. Cor. 5. v. 12.

Ergo leges civiles obligant Clericos (salvo tamen illorum privilegio) quia subsunt Principi politico ut partes communitatis, cui præest. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Rom. 13. in quem locum Theodorotus sic scribit, & Sacerdos, & Antistes, & monasticam vitam professus, iis debent parere, quibus demandati sunt principatus.

Dices 1°. lex vetus, quamvis esset à Deo, Gentiles tamen non astringebat: ergo neque lex nova seu Evangelica infideles non baptizatos.

Nego consequentiam: quia lex vetus solis Judæis fuit imposita, Deut. 4. *qua est alia gens tam*

inclyta, qua habeat ceremonias ac iusta iudicia? At lex nova pro omnibus lata est; Ecclesiæ enim Christianæ dicitur Is. 60. v. 12. gens & regnum quod non servierit tibi, peribit.

Dices 2°. omnes infideles, etiam non baptizati, tenentur Ecclesiæ Christianæ subjici, ut patet ex laudato mox Isaïæ textu: ergo æquè peccant, sive legem divinam, sive Ecclesiasticam non observent.

Nego consequentiam; quia lex divina ad omnes gentes dirigitur, Ecclesiastica verò ad solos Christianos; neque enim Ecclesia intendit obligare infideles non baptizatos, dum aliquam legem, v. g. jejunii instituit.

Dices 3°. per Evangelium fideles, maxime iusti, solvuntur ab omni lege. *Nolite iterum iugo servitutis contineri; vos enim in libertatem vocati estis, fratres*, ait Apostolus Gal. 5. ergo Christiani, præsertim iusti, non astringuntur legibus. Ita Lutherus, qui, ut refert Bellarminus lib. 4. de justific. cap. 2. sic concionans exhortabatur auditores: *Caveamus à peccatis, sed multò magis à legibus & bonis operibus, & tantùm attendamus ad Dei promissionem & fidem.*

Distinguo antecedens: solvuntur à lege veteri, à lege carnis & peccati, Concedo: à lege naturali, divinâ, & humanâ, in quibus præcipiuntur opera justitiæ, Nego antecedens; ait enim Apostolus Roman. 6. *liberati à peccato servi facti estis justitiæ.*

instabis: 1. ad Tim. dicitur, *lex iusto non est posita*: ergo saltem iusti non astringuntur legibus, utpotè qui ducantur spiritu, & ad illos pertineat quod scribit Apostolus Gal. 5. *quod si spiritu ducimini non estis sub lege.*

Distinguo antecedens, lex metu cogens & premens, Concedo; lex quæ demonstrat hone-

sta, ad ea amore dirigit, Nego antecedens. Duo itaque in lege spectanda sunt. Primum est ordinatio rationis in bonum publicum. Secundum, est vis cogendi renitentes pœnarum metu. Primum sine altero non constituit legem, ut jam monuimus, sed merum consilium, quod justis sufficit; cum enim toto corde, quæ recta sunt, appetant; iustitiamque esuriant ac sitiant, frustra Legislator minis eos urgeret, sine quibustamen impii & scelerati ad obtemperandum non adigerentur; ac proinde meritò dicitur legem adequatè sumptam solis impiis esse impositam, quemadmodum dicimus patibula & furcas non erigi pro mansuetis & pacificis civibus, sed pro homicidis & seditiosis. Sensus enim non est quòd cives mansueti & pacifici non teneantur legibus, quæ prohibent homicidia & seditiones; nec pœnam mortis lege latam incurrant, si vim facientes ingenitæ suæ indoli sanguinem fundant innocentem, aut seditionem commoveant; sed hæc loquendi ratio innuit duntaxat, cives sic affectos homicidia & seditiones fugere independentes à lege. Ita Sancti Patres & antiquiores Theologi explicuerunt laudatos Apostoli textus, ut S. Ambrosius l. 3. Offic. cap. 5. *Lex, inquit, non iusto est posita, sed injusto; quia iustus legem habet mentis suæ, aq̃uitatis ac iustitiæ suæ normam; ideòque non timore pœnæ revocatur à culpâ, sed honestatis regulâ.* Et sanctus Anselmus in primam ad Cor. sic scribit, *Iusto non est lex posita, id est, imposita, ut supra illum sit; in illâ enim est potius, quàm sub illâ, quia non suâ vitâ vivit, cui coercendo lex imponitur: injustus verò sub illâ est, quia suâ vitâ vivit, cui coercenda lex imponitur.* Denique S. Thomas in eundem locum, *Si omnes essent iusti, nulla necessitas esset dandi leges, quia omnes essent sibi lex.*

Q. 2°. Peregrini tenentur-ne propriis suæ patriæ legibus?

P ij.

R. Non tenentur, nisi absint in fraudem, primò, si peregrini diverſentur extra legiſlatoris territorium, v. g. extra diœceſim, quia legiſlatoris juridiçtio extra proprium territorium non extenditur. Secundò, ſi leges ſint merè locales; quale eſſe poſſet feſtum Patroni ſub præcepto, & lex abſtinendi à carnibus; quia intentio legiſlatoris limitata eſt ad illum locum. Undè Parochianus in aliâ Parochiâ ejusdem diœceſeos bonâ fide exiſtens, non tenetur obſervare feſtum & abſtinentiam, ſi ibidem non ſint in præcepto.

Ergo, inquires, Sacerdos, cui in ſuâ diœceſi abſolutè & illimitatè ſub pœnâ ſuſpenſionis interdicitur ſacri ordinis uſus, in aliâ diœceſi ſacerdotalia munia obire poterit. Item Parochus è diœceſi abſens, & civis è regno, non tenentur parere ſive Epifcopo, ſive Regi eos revocantibus.

Nego ſequelam. Quia in primo exemplo Sacerdos jam erat præcepto ligatus; antequam egrederetur. In ſecundo verò exemplo Parochus & civis reſidere tenentur, ille in Parochiâ ſuâ, iſte in regno, peccaruntque eo ipſo, quo contra Superioris voluntatem recedere præſumpſerunt, ideòque cogi poſſunt ad redeundum. Adde huiusmodi peccare, vel contra jus naturale & divinum, quo Paſtores ſuo gregi invigilare tenentur, vel contra jus gentium, juxta quod ſinguli obedientiam & reverentiam ubique debent Principi, quem origine ſortiti ſunt. Porro jus naturale & jus gentium ubique obligant.

Dixi, *nifi in fraudem abſint*. Quia lex eſt generalis ubique recepta & obligans, *fraus nemini patrocinari debet*; alioquin ordo ſervari non poſſet, ſi cuique liceret fugere ad eludendas leges, quibus diſciplina continetur. Ergo peccant qui eo ſine aliò tranſnigrant, ut ſervilibus operibus

vacent, & carnibus vescantur ibidem licitis, sed in suâ Parochiâ prohibitis.

Q. 3°. *Advena subjiuntur ne legibus territorii, per quod transeunt?*

R. Subjiuntur; quia cùm eximantur à patriis legibus, par est ut ligentur legibus locorum, per quæ transeunt.

Confirmatur ex capite, in illa, distinctione 12. quod sumptum est ex Epistolâ 54. aliàs 118. Sancti Augustini, ubi sic scribit sanctus Doctor, *nec disciplina ulla est in his melior gravi prudentique christianâ, quam ut eo modo agat, quo viderit Ecclesiam, ad quamcunque fortè devenerit.* Refertq; hoc fuisse responsum à sancto Ambrosio datum matri suæ, *ad quam fortè Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuquam non vis esse scandalum, nec quemquam tibi.* Et capite, qua contra, distinctione 8. quod excerptum est ex lib. 3. Confess. cap. 8. ejusdem sancti Augustini, sic scribitur, *qua contra mores hominum sunt flagitia, pro morum diversitate vitanda sunt, ut pactum inter se civitatis aut gentis consuetudine, vel lege firmatum, nullâ civis aut peregrini libidine violetur. Turpis enim omnis pars est suo universo non congruens.*

Dices: gravè est, & nimis onerosum iter facientibus, si propter festum locale sistere debeant ad audiendam Missam. Ergo.

Nego antecedens. Nam duplex potest esse præceptum locale, aliud negativum, quo prohibentur aliqui actus, v. g. esus carniunt, opus servile, quod præceptum in transitu & absque morâ servari potest & debet: aliud positivum, quo præcipitur actus, putà auditio Missæ; & ad illud præceptum implendum non tenetur peregrinus cessare ab itinere, nec ad Ecclesiam currere, si in loco quiescat ad cibum sumendum duntaxat, vel ad dormiendum summo manè profecturus.

Nostra itaque responsio intelligenda est de peregrino, qui per aliquod tempus v. g. matutinis horis moratur in oppido, in quo est dies festus; hic enim tenetur sacrum audire, etiamsi statim à prandio sit discessurus.

Q. 4°. *Quid si incola propter urgentia negotia die festivo à Parochia summo mane discedit, Missam auditurus in itinere, ubi festum non est, satisfacit-ne praecepto?*

R. Dissentiunt Theologi. Alii negant, quia per actum non praeceptum, non satisfit praecepto: atqui auditio Missæ non est praecepta in loco ubi auditur: ergo. Alii contra probabilius affirmant; quia peregrinus ille revera ponit actum sibi imperatum; nec dici potest Legislatorem non minus loco quàm diei praeceptum affixisse, alioquin, sicut qui sacrum prætermisit die festo, audire non tenetur altero die feriali, ita, qui in propriâ Parochiâ die festo non potuit interesse Missæ sacrificio, liber esset ab audiendâ Missâ, quæ in alterâ ejusdem oppidi Parochiâ superest celebranda; quia festum ad illam oppidi partem non extenditur, quod videtur absurdum. Nec refert quod locus ille Legislatoris jurisdictioni non subjacet; quia Parochianus ad illum accedit jam ligatus praecepto audiendæ Missæ.

Q. 5°. *Legislator subjicitur ne suis legibus?*

Certum est legislatorem peccare etiam mortaliter, si in re gravi palam & publicè legem suam transgrediat; quia hujusmodi prævaricatio non est sine gravi communitatis offensione & scandalo, vergit in legis & boni publici contemptum, ordinem perturbat, & audaciores efficit subditos ad non parendum; exempla enim superioris plus movent, quàm dicta.

Tota difficultas in eo versatur, an peccet legislator, qui legem à se latam privatim & sine scandalo transgreditur.

R. Communior est Theologorum sententia illum peccare.

Probatur 1°. auctoritate. Capite, *Iustum*, distinctione 9. dicitur, *Iustum est Principem legibus obtemperare suis* ; tunc enim jura sua ab omnibus custodienda existimat, quando & ipse illis reverentiam prabet. Et capite, *Cum omnes*, tit. de constit. sic respondet Innocentius III. Episcopo Trecensi, *Cum igitur quod quisque juris in alterum statuit, ipse debeat uti eo, & sapientis (Catonis) dicat auctoritas, patere legem, quam tu tuleris, mandamus, &c.* Sanctus quoque Ambrosius l. 2. Epistolarum Ep. 13. sic alloquitur Valentinianum Imperatorem, *quodcumque praescripsisti aliis, praescripsisti etiam tibi. Leges enim Imperator fert, quas primus ipse custodiat.*

Probatur 2°. ratione duplici. Prima, quia ex S. Augustino supra laudato turpis est pars suo universo non congruens: secunda, quia lex fertur in bonum publicum: atqui Legislator non minus, imò multò magis quam subditi bonum publicum curare tenetur. Ergo.

Dices 1°. Legislator non habet in seipsum jurisdictionem, cum non sit seipso inferior: ergo non subjicitur suæ legi.

Distinguo consequens, non subjicitur quoad vim coactivam, Concedo: undè non incurrit pœnas transgressoribus impositas, putà suspensionem, excommunicationem, &c. non subjicitur quoad vim directivam, subdistinguo: non subjicitur directè, quasi sibi ipsi imperet, Conc. præceptum enim est superioris ad inferiorem: non subjicitur indirectè; quatenus debet conformem se exhibere aliis communis partibus, & bonum publicum promovere, N. consequent. Hoc quippe æquitas & jus naturale exigunt.

Dices 2°. legislator quemlibet ex subditis à lege eximere potest: ergo & seipsum.

Respondeo 1°. distinguendo antecedens: eximere potest iustâ de causâ, & quatenus ad bonum publicum confert, Concedo: sine causâ, & contra bonum publicum, Nego anteced. Porro in prævum exemplum verteretur, si superior non servaret, quod ab aliis servandum præcipit.

Respondeo 2°. negando consequentiam; quia subditus obligatur legi ex voluntate legislatoris; legislator verò ex æquitate naturali, quæ non subjacet ejus arbitrio.

CAPUT V.

De Legis observatione.

Q. 1°. *Quotuplici modo lex observari potest?*

R. Duplici scilicet quoad substantiam & quoad modum.

Lex servatur quoad substantiam, quando ponitur opus à lege præscriptum, v. g. quando auditur sacrum, Eucharistia in Paschate recipitur. Tum verò servatur quoad modum cum perficitur opus eo modo, & cum iis, quæ decent, circumstantiis.

Tria autem à subdito expetenda videntur, ut legem debito modo observet. Primum, ut advertat ad legem, opereturque animo eam implendi. Secundum, ut volens & minimè invitus obtemperet. Tertium, ut recta sit ejus intentio, & honestum finem sibi constituat. Porro circa substantiam operis, & ejus modum, nonnulla expendenda. Itaque

Q. 2°. *Circa substantiam operis, utrum per unum & eundem actum pluribus præceptis satisfieri possit?*

R. Non potest, nisi aliundè colligatur superiore contrarium intendere; quia superior videtur frustra imponere novam obligationem, si

à subditis aliud non exigeret, quàm quod jam debent vi præcedentis mandati.

Ergo, qui ex duplici iustitiæ titulo, putà ex contractu mutui, & ex damno illato centum debet, creditori non facit satis, si centum duntaxat solvat; sed tenetur ducenta refundere, alioquin æqualitatem non reponeret.

Ergo Sacerdos, qui duo stipendia accepit, aut duas Capellantias possidet, quibus annexa est obligatio celebrandi, non satisfacit per unum sacrificium.

Ergo si Confessarius in satisfactionem jejunium imponat, pœnitens Confessarii præcepto non satisfaciet jejunio, quod vel ipse vovit; vel Ecclesia præcipit.

Dixi in responsione, *nisi aliundè colligatur superiorem contrarium intendere.* Namque Ecclesia concedit, ut Capellanus, qui pro unâquâque Capellaniâ Horas canonicas recitare tenetur, unâ recitatione satisfaciat.

Q. 3°. *Unde colligitur superiorem concedere, ut duplici præcepto per unum & idem opus fiat satis?*

R. Colligitur vel ex ejus verbis expressis; aliquando enim Confessarius v. g. pœnitenti declarat se in satisfactionem imponere jejunia quæ occurrunt ab Ecclesia præscripta, eâ scilicet mente, ut pœnitens sensum doloris ob peccata præterita conservet, & pro iis Deo satisfacere curet: vel ex communi hominum usu & interpretatione, ut si Confessarius pœnitenti injungat audire sacrum singulis diebus per mensem, idem pœnitens non tenetur bis audire sacrum quâlibet die Dominicâ occurrente; quia ex benignâ interpretatione Confessarius præsumitur concedere, ut eodem actu duplici obligationi satisfaciat.

Q. 4°. *Potest-ne quis eodem tempore satisfacere duplici præcepto per actus distinctos?*

R. Potest, si unus actus alterum non impediatur. Hinc qui ex voto meditationi vacare tenetur, & votum & præceptum audiendi sacrum die festo simul implet; quia meditatio non impedit attentionem & devotionem, quæ debetur Missæ sacrificio.

Sed difficultas est num recitatio Horarum Canonicarum, ad quam Beneficiarius tenetur, obstitit attentioni ad Missæ sacrificium.

Graves Theologi, ut Sylvester, Angelus à Clavasio, & alii affirmant. Communior tamen sententia, quæ est Navarri, Soti, &c. & quam plerique in praxi sequuntur, negat impedire; quia ad sacrificium Missæ, & ad recitationem horarum sufficit attentio generalis ad Deum, aliamque vix habere possunt idiotæ, qui nihilominus præcepto Ecclesiæ satisfaciunt, quamvis distinctè non cognoscant, quæ sit ratio sacrificii, & quâ mente celebrari debeat. Verùm, etsi huiusmodi generalis attentio absolutè sufficiat ad implendum utrumque præceptum, fatendum tamen est perfectiorem exspectandam esse ab iis qui intersunt Missæ sacrificio, ad quod fideles conveniunt, ut passionem Christi recolant, & unà cum ipso sese Deo offerant perfectam hostiam.

Q. 5°. *Circa modum implendi præcepti satisfacit-ne qui de præcepto non cogitans, facit tamen quod præscriptum est? Aliquis v. g. audit sacrum, nesciens, aut non advertens esse diem festum. Item Clericus ignorans, nec advertens quosdam fructus Beneficii sui non fecisse suos, idedque teneri restituere pauperibus vel Ecclesiæ, largas interim facit eleemosynas?*

R. Vel opus est debitum ex justitiâ, vel non. Si non est debitum ex justitiâ, satisfacit, juxta communem Theologorum sententiam, nec in allato exemplo tenetur quis aliud sacrum audire, postquam resciverit esse diem festum, quia

revera exercuit actum religionis, quem Ecclesia diebus festis imperat. Si autem opus sit ex justitiâ debitum, communis est Theologorum sententia non satisfacere; quia in rei veritate non restituit, sed liberaliter donat, nec potest donationem jam factam revocare, ut restitutionis locum suppleat. Crederem tamen Clericum, qui in exemplum adductus est, excipiendum esse, si pauperibus multa largitus est eâ mente, quod Beneficiarii ex justitiâ teneantur dare superflua pauperibus; iis enim verè restituit omne, quod debet in hypothesi, quod plus erogandum non esset ratione fructuum malè perceptorum?

Q. 6°. *Implet-ne præceptum, qui illius implendi non habet voluntatem? Aliquis v. g. sacrum audit die festo, vel Eucharistiam recipit tempore paschali, ut privata sua devotioni indulgeat, proponens aliud audire sacrum, vel iterum ad sacram mensam accedere, ut Ecclesia præcepto satisfaciat; sed talia impedimenta superveniunt, propter quæ non implet quod proposuerat, si jam præcepto fecisset satis?*

Respondet Theologorum major pars, præceptum in iis circumstantiis impleri propter rationem in priori præcedentis responsionis parte allatam. Sed illi longiùs progrediuntur, qui affirmant eum etiam præcepto satisfacere, qui voluntatem gessit absolutè contrariam, positivèque statuit se nolle ex præcepto facere, quod exterius perficit, nam ex regul. juris in 6. *censetur agere contra legem, qui verba legis complexus contra voluntatem legis nititur.*

Dixi, *voluntatem absolutè contrariam*; qui enim involuntarius est secundum quid, & simpliciter voluntarius, ægrè v. g. præcepto jejunii obtemperat, legi satisfacit, quamvis non sine aliquo defectu.

Q. 7°. *Est-ne necessaria recta intentio ad legem hu-*

manam implendam; nam de naturali & divinâ nulum potest esse dubium.

Negant multi ex modernis Theologis moralibus, apud quod receptum est illud effatum, *modus præcepti non cadit sub præceptum*. Ex quo concludunt satisfieri præcepto annuæ Confessionis & Communionis per sacrilegam Confessionem & Communionem; quam doctrinam damnarunt Summi Pontifices Alexander VII. & Innocentius XI. Deinde Clerus Gallicanus anno 1700. cum quibus

R. Recta intentio cadit sub præceptum humanum.

Probatur 1º. ex Scripturâ Eph. 6. *Servi obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes; sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bonâ voluntate servientes, sicut Domino, & non hominibus.*

Probatur 2º. ratione, quia vera lex non præcipit nisi actus bonos, atqui actus non potest esse bonus sine rectâ intentione. Ergo minor est certa.

Major probatur ex S. Thomâ q. 62. a. 1. ubi expressè docet hunc esse proprium legis effectum, efficere homines bonos, juxta illud Philosophi 1. Ethic. c. 14. *Voluntas cujuscunque legislatoris hac est, ut faciat homines bonos.* Et hanc rationem affert Angelicus Doctor, quia omnis lex est ordinatio in bonum commune: impossibile autem est, inquit, quod bonum commune civitatis bene se habet, nisi cives sint virtuosus, hoc est bene subdantur ei à quo gubernantur, sicut virtus irascibilis & concupiscibilis in hoc consistit, quod sint bene obediētes rationi, & per hunc modum virtus cujuscunque subiecti est, ut bene subjiciatur principanti.

Dices, ex S. Thomâ qu. 91. art. 4. *de his potest homo legem facere, de quibus potest judicare: atqui*

judicium hominis esse non potest de interioribus motibus qui latent, sed solum de exterioribus actibus qui apparent. Porro modus præcepti pertinet ad actus interiores: ergo modus præcepti non cedit sub præceptum humanum.

Confirmatur ex jure tum civili, tum canonico: ex civili quidem; nam lege *cogitationis*, digest. de pœnis, habetur, *cogitationis pœnam nemo patitur*: ex canonico verò cap. *Tua nos*, de simoniâ, nobis datum est tantum de manifestis judicare. Et cap. *Eru- bescant*: distinctione 32. *de manifestis loquimur*: *secretorum autem & cognitor Deus & judex est.*

Distinguo majorem, de his duntaxat potest homo legem facere secundum vim omnem coactivam, de quibus potest judicare, Concedo: secundum vim directivam & coactivam ex parte, Nego majorem. Enimverò jure canonico, cap. *si quis* 8. distinct. 30. excommunicatur qui ex internâ superstitione jejunium Ecclesiasticum non servaverit. Clementinâ 1. de statu Monach. Monachus Benedictinus sine licentiâ se conferens ad curiam animo accusandi Prælatum, excommunicationem incurrit. Et Clementinâ 2. parag. *Verum*, de Hæreticis eâdem pœnâ feriuntur Inquisitores, qui ex odio, & ex intentione turpis lucri contra justitiam & conscientiam omittunt procedere. Denique in Concilio Constantiensi sess. 45. Martinus V. suspectos de hæresi jubet interrogari ab Inquisitoribus, an Joannem Hus, & Hieronymum à Pragâ reputaverint sanctos, an credant quòd ab Ecclesiâ sint injustè condemnati. Atqui in his exemplis lex humana directè cadit in modum operis; illum enim præcisè prohibet, punitque excommunicationis censurâ, in quo elucet aliqua vis coactiva, sed imperfecta & insufficiens, quia cum prohibiti illi affectus in corde lateant, legislator nec, uridicè declarare

potest, quis ex harum legum transgressoribus incurrerit excommunicationis pœnam, nec proinde à societate fidelium remove. Undè concludit Angelicus Doctor præter legem humanam divinam esse necessariam, cujus forum occulti peccatores declinare nequeunt.

Ex hac solutione facile explicantur leges in contrarium allatæ, nempe Ecclesia non judicat de internis per sententiam declinatoriam, & judicio plenè coactivo. Addo nec in eos animadvertit, nisi conjuncti sint actibus externis.

Instabis: sola lex naturalis & divina, quæ semper concurret cum humanâ, modum operis præscribit. Ergo peccatum in modo operandi legem divinam duntaxat impetit, non humanam.

Nego antecedens. Namque in laudatis Clementinis ipsa lex humana, non divina, modos operis excommunicatione ferit.

Confirmatur responsio: ideò lex humana non caderet in actus interiores, vel quia Deus hanc auctoritatem hominibus concedere non potest: vel quia, cum possit, concedere tamen noluit: Atqui neutrum dici potest. Non primum, ipsi enim Adversarii ultro fatentur Deum potuisse dare Ecclesiæ potestatem directam in actus internos. Non secundum, quia Christi verba, *quæcunque ligaveritis super terram, erunt ligata in calis*, nullam exceptionem admittunt, nec licet Adversariis illa ad actus externos restringere contra communem Ecclesiæ sensum & usum, quæ hætenus imperavit actus internos, ut patet ex laudatis canonibus.

At, inquires, potestas Apostolis à Christo concessa limitatur ex fine regiminis Ecclesiastici: atqui finis ille est bonum commune & publicum, ad quod actus interiores nihil conferunt; modo enim singula Ecclesiæ membra bene se ha-

beant ad vicem, Ecclesia summâ pace fruatur : ergo.

Concessâ majore, Distinguo minorem : finis regiminis Ecclesiastici proximus est bonum commune publicum, Concedo, ultimus, nego minorem. Omne enim regimen sive Ecclesiasticum, sive politicum, sive æconomicum ordinatur ad Deum, qui omnia propter se operatus est, & infirma per media, domesticos per patrem-familias, fideles per Prælatum, cives per Principem, tanquam per suos ministros ad se adducit : actus autem à Legislatore imperati ad Deum non tendunt, nisi boni sint. Deinde tranquillitas publica stare nequit, nisi superior bene imperet, & subditi bene obtemperent, ut suprà docebat S. Thomas. Denique Religio, ex S. Augustino, tota est ad animam excolendam, commune ejus bonum est Dei cultus, quem si omnes pro virili exhibeant, exoptatâ pace & felicitate gaudet. Porro *spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.* Joan. 4. Ergo ad regimen præsertim Ecclesiasticum, maximè conferunt actus interni.

Q. 8°. *Satisfacit-ne, qui sine rectâ intentione obtemperat, v. g. qui jejunat ex vanâ gloriâ, aut ex avaritiâ?*

R. 1°. Si præceptum sit negativum, hoc est, prohibens actum, putà homicidium, usum ciborum diebus jejunii, certum est ei satisfacere, nec esse reum homicidii, aut violati jejunii Ecclesiastici, nisi fortè ex affectu. Difficultas solum est de præceptis affirmativis, quæ imperant actum. Quare

R. 2°. Non satisfacit præcepto affirmativo, qui ponit opus sine eâ animi rectitudine, quæ vel est essentialis actui externo, ut attentio orationi vocali, contritio saltem imperfecta Sacramento Pœnitentiæ; vel per legislatorem præscribitur,

ut perceptio Eucharistiæ in Paschate ; Ecclesia enim præcipit communionem oralem simul & spiritalem. Ergo qui sine piâ attentione adfuit sacro, preces recitavit, vel sine sufficienti attritione confessus est, vel sacrilege Eucharistiam percepit, non satisfecit præcepto ; quia non facit quod revera præcipitur ; non orat, non percipit Sacramentum Pœnitentiæ ; nec spiritualiter Corpus Christi manducat. Idem dicendum videtur de eo, qui ex voto, vel ex Confessarii præcepto jejunat ; neque enim satisfacit, qui ex præcedenti crapulâ per totam diem à cibis abstinet absque ullo pietatis sensu ; quia vovens sibi, & Confessarius pœnitenti imponunt obligationem actûs honesti.

R. 3°. Quando honestas expressè non præcipitur, nec est conditio essentialis actui externo, sine eâ adimpletur præceptum humanum. Filius v. g. honorat patrem, eique obtemperat, quamvis utrumque præster ex vanitatis motivo, atque ideò peccet contra legem naturalem.

C A P U T VI.

De Legis divisione.

Q. 1°. *Q*uotuplex est Lex ?

R. Generatim dividitur in æternam, naturalem, & positivam.

Q. 2°. *Q*uid est lex æterna ?

R. Est summa ratio, secundum quam Deus cuncta regit & gubernat, diciturque à S. Bernardo Lex Dei.

Q. 3°. *L*ex æterna est-ne quid idem cum ideis divinis, aut cum providentiâ ?

R. Realiter est quid idem ; quia omnia in Deo

unum sunt: sed virtualiter & secundum nostrum concipiendi modum est diversa; namque idea spectat rerum creationem, lex verò æterna earundem gubernationem, estque regula creaturarum dirigendarum, quam regulam sequitur providentia in actuali rerum gubernatione.

Explicatur responsio. Idea formaliter est exemplar, seu representatio rei faciendæ in mente agentis dianœtici, ad cujus similitudinem conficit opus præconceptum. Architectus v. g. speciem domûs, quam ædificare intendit, prius in mente sibi efformat. Diximus autem, ubi de Attributis, ideas divinas esse ipsammet essentiam divinam prout imitabilem & participabile. Lex verò æterna formaliter concipitur in Deo ut actus intellectûs & voluntatis, præscribens quibus mediis, quove ordine res creatæ ad suos fines dirigantur. Tum denique providentia regulam illam in tempore exequitur, & subministrat mediâ per legem æternam præscripta, quibus unaquæque res congruentur ad finem suum perducatur; ac proinde ideæ divinæ, lex æterna, & providentia inter se virtualiter distinguuntur.

Ergo quamvis creaturæ in tempore gubernentur, ratio tamen illas gubernandi est æterna.

Ergo cum nemini liceat ignorare existentiam Dei & providentiam, notum quoque omnibus esse debet legem æternam existere; evidens quippe est Deum utpote sapientissimum & optimum, ea regere, quæ ipse condidit. Nam ut argumentatur S. Ambrosius l. i. de Offic. c. 13. *Quis operator negligat operis sui curam? quis... destituat, quod ipse condendum putavit? cum aliquid non fecisse nulla iniustitia sit, non curare quod fecerit, summa inclementia.*

Ergo omnes creaturæ subjacent legi æternæ, juxta illud Sap. 6. *magnum & pusillum ipse fecit, & ipse cura est de omnibus.* Æterna tamen illa ratio

in Deo non habet rationem legis propriè dictæ, nisi respectu creaturarum rationalium; quia irrationales capaces non sunt præcepti & obedientiæ, ut supra monuimus.

Dixi expressè, *omnes creatura subjacent legi æternæ*, quia nec natura, nec voluntas divina illi subjiciuntur, sed realiter sunt ipsa lex. Si enim justus, quamvis non sit sine legi, legi tamen non subjacet eo sensu, quo supra explicuimus, sed rectitudo voluntatis ejus ipsi lex est; quanto magis id sentiendum est de Deo, cujus intellectus est ipsa veritas, & voluntas ipsa rectitudo? Deus itaque non est sine lege, & tamen nulli subjacet legi, sed ipse sibi lex est.

Ergo lex æterna una est, immutabilis, & indefectibilis, quia realiter est Deus ipse unus & immutabilis.

Ergo à lege æternâ omnes leges derivantur; quia in regimine monarchico omnes Ministri ad mentem & voluntatem Principis attendere debent, à quibus si devient, iniqua illorum statuta censentur. Hinc S. Augustinus l. de verâ Relig. cap. 32. sic scribit: *Conditor legum temporalium, si vir bonus est & sapiens, illam ipsam consulit æternam de quâ nulli anima judicare tutum est; ut secundum ejus incommutabiles regulas, quid sit pro tempore jubendum, vitandumque discernat.* Et qu. 57. in Exod. *Lex Dei, inquit, sempiterna est, quam consulunt omnes pia mentes; ut quod in eâ invenerint, vel faciant, vel jubeant, vel vetent, secundum quod illâ incommutabili veritate perceperint.*

Dices: contrariæ leges ab eodem fonte dimanare nequeunt: atqui plures è legibus humanis sibi sunt contrariæ; quibusdam enim regionibus præcipiuntur, quæ in aliis prohibentur: ergo non omnes leges ab æternâ derivantur.

Nego majorem; namque ex S. Augustino lib.

de verâ Relig. cap. 17. sicut ars medica nonnunquam præscribit varia & contraria remedia pro varietate & contrarierate morborum; ita lex æterna exigit ut variæ & contrariæ leges condantur juxta diversas temporis circumstantias, & contrarios nationum mores. Verba S. Doctoris sunt: *Ut ars medicina, cum eadem maneat, neque ullo pacto ipsa mutetur, mutat tamen præcepta languentibus, quia mutabilis est nostra valetudo: ita divina Providentia, cum sit omnino immutabilis, mutabilis tamen creatura variè subvenit, & pro diversitate morborum alia aliis jubet aut vesat, ut à vitio, unde mors incipit, & ab ipsâ morte ad naturam suam & essentiam, ex quâ deficiunt, id est, ad nihilum tendunt, reducat & firmet.*

Q. 4°. *Quid est lex naturalis?*

R. Est legis æternæ radius, creaturæ rationali à Deo impressus, dictans & præscribens quid agere aut fugere debeat

Dicitur 1°. *legis æternæ radius*, seu fulgor & irradiatio, quo significatur legem naturalem non distingui à lege æternâ, nisi secundum modum habendi. In Deo quippè lex æterna, juxta S. Thomam qu. 91. art. 2. est tanquam regulans & mensurans, in homine verò tanquam in regulato & mensurato: in Deo realiter est ipsamet natura divina, indefectibilis veritas & rectitudo: in homine verò distinguitur ab ejus naturâ defectibili, inestque per participationem.

Dicitur 2°. *creatura rationalis*; quia, ut advertit S. Thomas citato art. etsi creaturæ irrationales participant aliquantulum legem æternam, quatenus ex ejus impressione inclinantur in proprios actus & fines; in iis tamen lex æterna non habet rationem legis; quia non participant illam intellectualiter & rationaliter.

Dicitur 3°. *à Deo impressus*; quia ex sancto Au-

gustino l. 14. de Trinitate c. 15. *in cor hominis non migrando, sed tanquam imprimendo transfertur, sicut imago ex annulo in ceram transit, & annulum non relinquit.* His autem definitionis particulis duo declarantur. Primum, legem naturalem esse divinam, cum sit à Deo. Secundum, differre à lege positivâ, quæ mentibus nostris impressa non est, sed prorsus extrinseca, ut leges suscipiendi Baptismi à carnibus abstinendi die Veneris, quarum nullum vestigium in naturâ humanâ reperitur.

Dicitur 4°. *dictans & præscribens quid creatura rationalis agere, aut fugere debeat.* Quibus verbis duo denotantur, quæ ad rationem legis pertinent, nempe promulgatio, & vis obligandi; intimat enim hoc ipso quò dictat, & præscribendo obligat.

Q. 5°. *Lex naturalis est-ne idem ac synderesis, aut conscientia?*

R. Minimè; quia synderesis est habitus propriè dictus, quo intellectus dirigitur circa principia practica, quale est illud: bonum est prosequendum, & malum fugiendum: atqui habitus propriè dictus, non est lex, cum non sit præceptivus, sed est mera facilitas & inclinatio ad bene agendum, si bonus sit; & malè agendum, si malus: atqui lex naturalis est præceptiva & obligans: ergo non est habitus propriè dictus. Non est etiam conscientia, quia conscientia potest esse erronea & mala, quod de lege naturali dici nequit.

Q. 6°. *Quid igitur est præcisè ille radius legis aeternæ?*

Respondet S. Thomas citato art. 2. qu. 91. esse ipsum inet divinum lumen mentibus nostris impressum, juxta illud Psalm. 4. *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.* Quod sanctus Doctor sic interpretatur: *quasi lumen rationis naturalis, quo discernimus quid sit bonum, & quid malum, quod*

pertinet ad naturalem legem, nihil aliud sit quam impressio divini luminis in nobis. Unde patet quod lex naturalis nihil aliud est, quam participatio legis aeternae in rationali creaturâ, quemadmodum illuminatio oculorum est ipsamet lux Solis in oculos sese diffundens. Sed audiendus est S. Augustinus in laudata Psalmi verba. Hoc lumen, inquit, est totum hominis & verum bonum. Signatum autem dicit in nobis, tanquam denarius signatur Regis imagine, homo enim factus est ad imaginem & similitudinem Dei. Et ad hoc credo pertinere illud, quod Dominus, viso Caesaris nummo, ait, reddite Caesari quod Caesaris est, & Deo quod Dei est. Tanquam si diceret: quemadmodum Caesar à vobis exigit impressionem imaginis suae, sic & Deus. Ut quemadmodum illi redditur nummus, sic Deo anima lumine vultus ejus illustrata, atque signata. Non ergo foris quarendam est latitiam, sed intus, ubi signatum est lumen vultus Dei. Sed homines temporalia sectantes, nihil aliud noverunt dicere nisi quis ostendit nobis bona? cum vera & certa bona intra semetipsos videre non possint. Et l. 14. de Trinitate c. 15. docet illud nomen esse ipsam veritatem mentes humanas desuper illuminantem: Etiam impii, inquit, multa rectè reprehendunt, rectèque laudant in hominum moribus. Quibus ea tandem regulis judicant? nisi in quibus vident, quemadmodum quisque vivere debeat, etiamsi nec ipsi eodem modo vivant. Ubi eas vident? neque enim in suâ naturâ, cum procul dubio mente ista videantur, eorumque mentes conste: esse mutabiles, has verò regulas immutabiles videat quisquis in eis & hoc videre potuerit; nec in habitu sua mentis, cum illa regula sint justitia, mentes verò eorum constet esse injustas. Ubinam sunt ista regula scripta... nisi in libro lucis illius qua veritas dicitur, unde omnis lex justa describitur.

Q. 7°. Potest-ne deleri lex naturalis?

R. Obumbrari quidem potest in conclusioni.

bus, præsertim remotioribus, ut dictum est ubi de ignorantia, Tractatu de Actibus humanis: deleri omnino non potest, alioquin homo desineret esse rationalis & imago Dei. Ita Tertulianus lib. de animâ cap. 41. ubi sic scribit: *Potest obumbrari, quia non est Deus; extingui non potest, quia à Deo est. Itaque sicut lumen aliquo obstaculo impeditum manet, sed non comparet, si tanta densitas obstaculi fuerit: ita & bonum in animâ à malo oppressum pro qualitate ejus, aut in totum vacat occultâ salute; aut quâ datur radiat, inventâ libertate.*

Ergo cum natura rationalis una sit ubique & in omnibus, lex quoque naturalis, si secundum se spectetur, ubique & in omnibus est una, quamvis in applicatione propter varias circumstantias sit diversa, ut docet S. Thomas qu. 94. art. 4. Lex enim naturalis, quæ docet depositum esse reddendum, prohibet tum reddi furioso arma deposita, cum inde prævidetur damnum illaturus proximo.

Q. 8°. *Quid est lex positiva?*

R. Est ea quæ legi naturali superaddita est ex liberâ Legislatoris voluntate.

Q. 9°. *Quomodo dividitur lex positiva?*

R. Dividitur in divinam, quæ habet Deum auctorem; & humanam, quæ ab homine sancita est.

Q. 10°. *Quotuplex est lex divina?*

R. Duplex, nempe vetus seu scripta, quam vocamus vetus Testamentum; & nova, seu gratiæ, quod dicitur novum Testamentum.

Q. 11°. *Quotuplex est lex humana?*

R. Duplex, alia est communis omnibus fere nationibus, diciturque jus gentium; alia, in quâ non omnes conveniunt, & hæc, si à potestate Ecclesiasticâ procedat, dicitur lex Canonica, seu Ecclesiastica; si à potestate politicâ, dicitur lex civilis.

Q. 12°. *Quid est jus gentium?*

R. Definitur ab Imperatore Justiniano, quòd usu exigente & humanis necessitatibus, gentes humanæ sibi constituerunt. Constituerunt, ait, ut distinguatur jus gentium à jure naturali, quod hominibus innatum est, nec ab ipsis constitutum. Ad jus gentium pertinent dominiorum distinctiones, agrorum divisiones, pacifica Legatorum receptio, etiamsi ab hostibus mittantur.

Dices: S. Thomas qu. 95. art. 4. docet ad jus gentium pertinere ea quæ derivantur ex lege naturæ, sicut conclusiones ex principiis: ergo jus gentium pertinet ad legem naturalem.

Distinguo antecedens, quæ derivantur secundum quid necessariò, absolutè verò liberè, Concedo: quæ derivantur absolutè, & simpliciter necessariò, Nego antecedens. Porro ut conclusio censeatur juris naturalis, debet necessariò elici ex principiis naturalibus, adeò ut peccet contra legem naturalem, qui in praxi conclusionem non sequitur. Sic filius protervus, & usurarius in legem naturalem peccant, quia quòd honorandi sint parentes, quòdque lucrum ex mutuo non sit captandum, sunt conclusiones necessariò deductæ ex principiis legis naturalis, nec homines constituerunt sibi has leges, sed à Deo sibi inditas, acceperunt.

At verò, quòd dividendi sint agri, inducendæ servitutes, manumissiones, & alia hujusmodi, quæ ad jus gentium pertinent, quamvis omnibus videantur media longè commodiora ad societatem humanam conciliandam, non sunt tamen absolutè necessaria: ac proinde eorum institutio ex arbitrio hominum pendet, & ad legem humanam revocanda est.

CAPUT VII.

De differentiâ Legis naturalis & positivæ.

Q. 1°. **Q**uod duplex est discrimen inter legem naturalem & positivam, siue divinam, siue humanam?

R Triplex. 1°. Lex naturalis simul cum naturâ indita est, nihilque præscribit, quod quisque in corde suo (si attendere velit) cernere non valeat, v. g. Deum colendum, parentes honorandos, nemini nocendum : lex verò positiva extrinsecus supervenit, & ordinat, quæ alioquin ratio naturalis non dictaret observanda, v. g. Baptismum suscipiendum, abstinendum à carnibus sextâ quâlibet feriâ. 2°. præcepta legis naturalis necessaria sunt, nec pendent à liberâ Dei, aut cuiusvis Legislatoris voluntate : præcepta verò legis positivæ sunt merè arbitraria. Deus v. g. nec prohibere potest justitiam, religionem, pietatem erga parentes, nec imperare mendacium, fornicationem, odium proximi; hæc quippe repugnant, tum infinitæ ejus bonitati & sapientiæ, tum naturæ rationali, quæ est ad ejus imaginem condita; sed liberum illi fuit prius præcipere circumcisionem; esum Agni Paschalis, quæ sunt legis positivæ, & postea in lege novâ prohibere. Hinc 3°. quæ prohibentur lege naturali, sunt per se mala, & ideò prohibita, ut mendacium, injustitia : quæ verò vetantur lege positivâ, per se sunt licita, plerumque etiam indifferentia, nec mala evadunt, nisi quia prohibita, ut apud Judæos esus carnis suillæ, & suffocatæ, & apud Christianos opera servilia, carnisque usus certis quibusdam diebus.

Ergo

Ergo ex crassâ ignorantia Clerici obmurmurent contra Diœceseos suæ statura, quibus prohibentur venatio, ludus aleæ & chartarum, popinarum frequentatio, & alia similia, eo prætextu, quod hæc per se mala non sunt; nulli enim Clericorum ignorate licet allatum discrimen inter legem naturalem & positivam, Prælatisque à Deo concessam potestatem statuendi & fanciendi, quæ ad bonum publicum promovendum expedire judicaverint.

Ergo lex naturalis est immutabilis, nullam abrogationem, derogationem, dispensationem admittit, nec adversus illam usu contrario præscribi potest; quia nunquam licet facere quæ per se mala sunt, quæve repugnant naturæ seu divinæ, seu rationali. Lex verò positiva his modis mutari potest; quia præcepta ejus sunt arbitraria, pendentque à liberâ Legislatoris voluntate. Sed de mutatione legis positivæ postea.

Dices 1°. Deus sapius dispensavit in lege naturali; namque permisit 1°. fratres in matrimonium ducere sorores in primâ generis humani generatione. 2°. Judæos auferre Ægyptiorum vasa, & usuras ab alienis accipere. 3°. plures simul habere uxores, & matrimonia dissolvere dato libello repudii. 4°. Abrahamum immolare filium suum. 5°. Prophetam Oseam filios fornicationum suscipere ex meretrice. 6°. potestatem concessit Ecclesiæ dispensandi in votis & juramentis, quæ omnia sunt juris naturalis. Ergo lex naturalis Dei dispensatione mutari potest. Unde S. Bernardus lib. 1. de præcepto & dispensat. c. 3. sic scribit: *Quod inviolabile nominavi illud intelligo, quod non ab homine traditum, sed divinitus promulgatum, nisi à Deo, qui tradidit, mutari omnino non patitur, ut exempli causâ: Non occides, non mœchaberis, non furum facies, & reliqua illius tabula*

legisdicta : qua etsi nullam prorsus humanam dispensationem admittunt , nec cuiquam hominum ex his aliquo modo solvere aut licuit , aut licebit : Dominus tamen herum , quod voluit , & quando voluit , solvit.

Distinguo antecedens , dispensavit dispensatione improprie dictâ , Concedo : proprie dictâ , Nego antecedens.

Dispensatio impropria est , quando mutatur objectum & materia legis per circumstantias concurrentes. Res patefiet duobus exemplis. Promissarius , cùm sponsori remittit & condonat rem promissam , improprie dispensat à fide servandâ , quod est juris naturalis ; quia mutat objectum & materiam legis naturalis , quatenus per condonationem efficit , ut res promissâ non sit amplius debita. Item , Pastor ex lege naturali tenetur proprio gregi invigilare ; sed si urgens Ecclesiæ necessitas aliò eum vocet , jam residentia desinit esse objectum & materia legis naturalis.

Dispensatio proprie dicta , est relaxatio obligationis per legem inductâ facta alicui ex causâ , quæ tamen sola non sufficeret obligationi tollendæ. Exemplum afferro : Titius vult ex causâ nubere cum consanguineâ ; sed lex Ecclesiastica resistit , & stante illâ causâ , incestuosas declararet Titii nuptias , nisi Summus Pontifex illum à vinculo legis absolveret. En vera & proprie dicta dispensatio , quam diximus legem naturalem nunquam admittere.

Porro Deus in exemplis allatis hoc posteriori modo non dispensavit , sed priore duntaxat , quatenus nempe in circumstantiis notatis actus in objectione recensiti desierunt esse objectum & materia legis naturalis.

Enimverò , cùm Deus sic instituerit genus humanum , ut non nisi carnali generatione propagaretur , ratio naturalis dictavit , nedum prohi-

buerit, ut fratres in primâ generatione sororibus copularentur; quanquam non desunt Theologi, Cajetanus, qui absolute negant matrimonium inter fratrem & sororem jure naturali esse prohibitum.

Deinde polygamia & matrimonii dissolutio per libellum repudii, vel fuerunt à Deo duntaxat toleratæ, ut contendunt nonnulli Theologi, vel revera concessæ, quod de polygamia verisimilius est, cum plures viri sancti, ut Abraham & David in eâ usque ad mortem permanserint. Si primum, corrui objectio. Si secundum, Deus, qui est naturæ auctor, & humanæ societatis supremus moderator, potuit quod non possunt homines, nempe justis de causis uni & eidem viro tribuere jus in corpora plurium feminarum, & libello repudii revocare quod prius concesserat, nec in extraordinariâ illâ dispositione violavit jura societatis humanæ, quemadmodum cum operatur miraculâ, vim naturæ non infert, sed agit supra naturalem rerum ordinem, ut docent Theologi.

Denique Deus, cujus dominio subjacent omnium hominum fortunæ, corpora, & vita, dedit Abrahamo potestatem mactandi filii unigeniti; dedit Judæis bona Ægyptiorum, & aliarum gentium, à quibus usuras exigebant; nisi tamen hoc posterius potius toleraverit, quam concesserit: dedit & Osæ dominium in corpus meretricis; ac etiam nunc ministerio Prælatorum condonat promissâ, quibus Fideles per vota & juramenta sese illi obstrinxerunt. His autem Dei condonationibus præsuppositis, jure Abraham ad Dei præceptum accinxit se ad mactandum unigenitum; Judæi abstulerunt vasa Ægyptiorum, & usuras ab alienigenis acceperunt: Prælati Ecclesiæ Fideles à votis & juramentis, si cau-

fa subfit, abfolvunt; & Ofea Propheta cum meretrice conjunctus eft. *Ofee*, inquit S. Thomas qu. 100. a. 8. *accedens ad uxorem fornicariam, vel mulierem adulteram, non eft mæchatus, vel fornicatus, quia accessit ad eam, quæ fua erat fecundum mandatum divinum, qui eft auctor institutionis matrimonii.* Alio modo S. Augustinus lib. contra Secundianum cap. 21. factum Ofeæ excufat, fcribens Prophetam mulierem illam fornicariam in uxorem duxiffe: *quid inimicum fidei Christianæ, inquit, fi meretrix, relicta fornicatione, in caftum conjugium commutetur?* Hanc explicationem Theologi communiter amplectuntur. Nec refert quòd filii ex illo connubio progeniti, vocenter filii fornicationis; fic enim appellantur, quia nati funt ex matre, quæ prius fuerit fornicaria.

Dices 2°. Præceptum obfervandi Sabbati ad legem naturalem pertinet; cùm in primâ Decalogi tabulâ tertium locum obtineat: atqui præceptum illud, adveniente lege Evangelicâ, mutatum eft: ergo lex naturalis non eft immutabilis.

Distinguo majorem: ad legem naturalem pertinet fub aliquo refpectu, Concedo: fub omni refpectu, Nego majorem. In præcepto itaque obfervandi Sabbati, duo fpectanda funt, nempe res ipfa, quæ præcipitur; & tempus, quo executioni eft demandanda. Præcipitur 1°. ut homo aliquandiu vacet rebus divinis, & propriè faluti profpiciat: deinde determinatur tempus, quo id præftare debeat, fcilicet feptimâ die cujufque hebdomadæ. Primum eft naturale; ratio quippe naturalis dictat propriæ faluti confulendum, & media neceffaria ad illam aftequendam eligenda. Media autem illa funt meditatio rerum cæleftium, & oratio quibus mens amore Dei & patriæ cæleftis inardescit. Quod autem his fpiritualibus exercitiis vacandum fit per

diem integram, eamque septimam, & non per interpolatas hebdomadæ horas, præceptum est caremoniale pertinens ad legem positivam. Porro præceptum observandi Sabatti, promulgatâ lege novâ, quoad prius stat immobile, mutatumque est duntaxat quoad illud posterius, & ut loquitur S. Thomas q. 100. art. 3. ad 2. quantum ad taxationem temporis.

Ergo Pastores verbi ministerium nunquam prætermittere debent diebus Dominicis & festis, ut rudiores & idiotæ in ventre memoriæ, quemadmodum scribit S. Gregorius, reconditum habeant quod identidem ad considerationem suaviter revocent, alioqui vacuos traducturi sacros illos dies.

Ergo, qui in Republicâ terrenis occupationibus, hisce diebus toti detinentur, ut Coqui, Laniones, &c. si spiritale damnum, quod inde incurrunt, aliis hebdomadæ diebus refarcire negligant, legem naturalem transgredientes, propriæ salutis periculum subeunt. Quâ de re graviter eos monere debent Confessarii; opus enim salutis perficitur, non corporis, sed animi viribus, quæ sicut uberiori Dei cognitione atque amore excitantur, ita ejusdem oblivione sensim evanescent.

*Q. 2º. Omnia legis naturalis præcepta admittunt-
re indirectam & impropiam dispensationem mox ex-
fiscatam?*

R. Minimè, ut patet vel ex solo mendacio, quod nullâ ratione potest fieri illicitum.

*Q. 3º. Quanam igitur præcepta legis naturalis om-
nem dispensationem respuunt, quæve impropiam ad-
mittunt?*

R. Respuunt, quæ versantur circa materiam ita intrinsecè malam, ut ne divinitus quidem immutari possit, ut idololatria, falsæ Religionis

Q iij

professio, odium Dei, mendacium; blasphemia, perjurium. Contra verò admittunt, quorum materia est sub dominio & dispositione sive Dei, sive hominis, & ideò mutari potest; vel à Deo solo, vel etiam ab homine.

Ergo solus Deus indirectè dispensare potest circa homicidium, quia solus directum habet dominium in vitam innocentis.

Ergo Princeps improprie dispensat circa restituendi præceptum, quatenus per legem præscriptionis efficit, ut quod alienum est, fiat proprium ejus, qui bonâ fide & tempore competentis possedit, ut suo loco dicitur. Imò privatus sic dispensat, dum debitori aut promissori remittit debitum, aut fidem sibi datam. Ergo regula à sancto Bernardo supra tradita, nempe Deum indirectè dispensare posse in præceptis secundæ tabulæ, non verò in præceptis primæ aliquam patitur exceptionem; namque circa mendacium, quod pertinet ad secundam tabulam, Deus sic dispensare nequit: in voto autem & juramento promissorio, quæ sunt præcepta primæ tabulæ, hoc modo per præpositos Ecclesiæ dispensat.

Dices: Princeps ergo exigente bono publico, indirectè dispensare potest circa usuras: quia cum habeat dominium altum in bona subditorum, potest transferre in usurarium pecuniæ usurariæ dominium, quemadmodum per præscriptionem transfert dominium rei alienæ in possessorem bonæ fidei.

Nego sequelam; obstat enim lex divina, quam nulla potestas humana solvere potest: *mutuum date, nihil inde sperantes*, Luc. 6. quapropter Concilium Viennense excommunicatione ferit Principes, qui suâ auctoritate foveant usuras.

CAPUT VIII.

De interpretatione Legis.

Q. 1°. *Q*uotuplex est Legis interpretatio?

R. Duplex, alia minùs propria, alia propriè dicta.

Minùs propria, est explicatio legis, ubi sensus ejus manifestus non est, vel propter verborum obscuritatem & ambiguitatem, vel propter circumstantias, quæ dubium generare possent, num ad illas lex extendatur, v. g. an contractus sic initus, sit injustus, an mendacium ad vitandam mortem necessarium, sit lege prohibitum.

Interpretatio propriè dicta, est legis correctio in his casibus, in quibus deficere judicatur. Et hæc interpretatio dicitur fieri per epichiam, seu æquitatem; sic v. g. lex quæ prohibet ne Moniales extra septa Monasterii exeant, per epichiam corrigitur in hypothesi, quòd Monasterii ædes incendio conflagent.

Q. 2°. *Lex admittit, ne interpretationem?*

R. 1°. Omnis lex, sive naturalis, sive positiva, admittit interpretationem impropriè dictam; quia sæpiùs explicatione indiget, ut constat tum ex Christi exemplo, quia Matth. 5. legem naturalem explicuit: tum ex constanti Ecclesiæ Traditione, quæ ex potestate sibi divinitus concessâ, Matth. 18. *quacunque solveritis super terram*, &c. hæctenus controversias circa sensum legis naturalis & positivæ natas dirimit: v. g. non licere pejorare ad vitandam mortem, occidere ad conservandam famam, &c. tum ex judiciis forensibus, quibus leges civiles explicantur.

R. 2°. Interpretatio propriè dicta, quæ fit per

Q. iiii

epichiam, non cadit in legem naturalem, quia interpretatio propriè dicta, est correctio legis: atqui lex naturalis, cum ex dictis sit ipsa veritas, ipsa recta ratio corrigi non potest; alioquin veritas posset esse falsitas, & recta ratio error, quod est contradictorium: Ergo.

R. 3°. Lex positiva patitur interpretationem propriè dictam; quia lex, quæ ita univèrsaliter fertur, ut si applicetur singularibus quibusdam casibus, noxia evadat, per epichiam exponi debet: atqui talis est lex positiva, ut patet ex sequentibus exemplis, lib. 1. Machab. cap. 2. Mathathias, & alii Judæi improbarunt consilium fratrum suorum, qui religione ducti, maluerunt interfici ab impugnantibus hostibus diebus Sabbatorum, quibus prohibentur opera servilia, quàm loca, in quibus delitescerant, obturare, & armis repugnare. Christus quoque Luc. cap. 14. epichiâ usus est contra Phariseos, qui curare infirmos diebus Sabbatorum illicitum arbitrabantur. Denique Moniales in allatâ hypothesei conflagrationis interpretari debent humanum præceptum servandæ clausuræ deficere in illis circumstantiis.

Dices 1°. contra secundam responsionis nostræ partem: Glossa in illud Eccli. 17. *addidit eis disciplinam & legem vitæ*, ait, legem litteræ quantum ad correctionem legis naturalis scribi voluit.

Respondet S. Thomas quæst. 94. art. 5. ad primum, legem scriptam dici datam ad correctionem legis naturalis, *vel quia per legem scriptam suppletum est quod legi natura deerat; vel quia lex naturalis in aliquorum cordibus, quantum ad aliqua, corrupta erat, & talis corruptio correctione indigebat.*

Instabis: non minùs deficit lex naturalis in singularibus casibus, quàm lex positiva: Ergo æquè corrigi debet per epichiam.

Antecedens ostenditur exemplis. Lex naturalis reddendi depositi, servandi secreti, & juramenti implendi, deficit in iis circumstantiis, nempe si dominus ensẽ depositum repetat ad confli-gendum duello, vel occidendum innocentem: si fides secreti vergat in publicum damnum; si juramentum sit de re illicita.

Nego antecedens; quia lex naturalis com-prehendit omnes & singulas circumstantias, in quibus præcipit aut prohibet; est quippe re-cta ratio, quæ sanè non jubet, quin potius pro-hibet reddi ensẽ in perniciem alterius, ser-vari secretum in grave damnum tertii; & stare promisso injustè agendi, etiamsi juramento confirmatum sit. Contra verò lex positiva, sive divina, sive humana universaliter fertur, v. g. omnes Eucharistiam percipiant in Paschate, peccata sua integrè confiteantur quolibet anno, Sacro intersint singulis diebus Festis, nec sigil-latim explicare debet omnes circumstantias, in quibus Legislator obligare non intendit; sed explicandum relinquit rectæ rationi, & æqui-tati naturali.

Dices 2º. nullus potest esse defectus in lege divinâ: ergo lex divina corrigi nequit.

Distinguo antecedens; nullus potest esse de-fectus positivus, & quem Legislator vitare de-beat, Concedo: nullus defectus negativus, quem Legislator permittere potest & debet, Nego antecedens. Verum quidem est quòd lex divina positiva careat illâ perfectione, quæ com-petit legi naturali, ut se extendat ad omnes & singulas circumstantias, quæ occurrere possunt. Sed ex dictis illa perfectio non convenit legi positivæ; qualis enim esset lex his verbis con-cepta: Omnes peccata sua integrè confiteantur, nisi ratio ipsis aliter suadeat?

Q. 3°. *Cujus est interpretari legem?*

R. Vel evidens est legem non extendi ad has circumstantias, vel est dubium.

Si primum, cujusvis est legem interpretari ex S. Thomâ qu. 91. art. 1. quia cum manifesta sit Legislatoris intentio frustra de eâ inquireretur. Ratio autem evidenter demonstrat legem in iis casibus non esse servandam, in quibus vel est Reipublicæ noxia, vel pugnat cum lege superiori, ita ut sine peccato servari nequeat, ut ens sem depositum reddere furioso, Sacrum audire die sacro, cum charitas prohibet ne ægrotus derelinquatur. Utrum autem lex obliget cum gravi incommodo, expendemus capite sequenti.

Si secundum, nempe si dubium sit, num lex comprehendat has circumstantias, triplex potest esse interpretatio.

Alia dicitur usualis, quæ petitur ex communi usu; consuetudo enim est optima legum interpretes, ut habetur in regulis juris, & cap. *Cum dilectus*, tit. de consuetudine.

Altera dicitur authentica, id est, cum auctoritate prolata; quia fit per ipsum Legislatorem, vel ejus successorem, vel superiorem; vel denique per Ministros ab ipso constitutos; habetque vim legis. Sic Ecclesia auctoritate Dei legem Evangelicam interpretatur, & Principes politici legem civilem.

Tertia dicitur doctrinalis; quia habetur per Doctorum responsa, qui doctrinaliter definiunt quid sit juris in his aut illis circumstantiis. Quamvis autem hæc interpretatio non habeat vim legis, temerè tamen, & contra dictamen rationis rejiceretur, si Theologi & Jurisperiti in eam communiter consentiant. Quòd si dissentiant, standum est his, quæ supra tradidimus de conscientia probabili.

Q. 4°. *Quid observandum Confessariis, & Parochis, cum Fideles dubia proponunt, & legis interpretationem ab ipsis requirunt?*

R. 1°. Ante omnia habeant præ oculis illud Eccli. 5. v. 13. *Si est tibi intellectus, responde proximo: sin autem, sit manus tua super os tuum, ne capiaris in verbo indisciplinato*, hoc est, noverint quid ferat jus, quidve probati Auctores sentiant circa materiam, de quâ quæritur; alioquin ipsimet consilium quærant à sapientioribus, priusquam respondeant. Nimis quippe grave est, & prorsus intolerabile, quòd plurimi Sacerdotes legum ignari, solâ duce conscientiâ ad omnem quæstionem in quâcunque materiâ, ex proprio cerebro intrepidè respondeant, *non puto, ita sentio, sic mihi videtur*. Duces planè cæci, qui cum sequentibus se in foveam cadunt; Matth. 15. v. 14.

Enimverò constat ex dictis, conscientiam non esse solum morum regulam, cumque peccare; qui propriâ conscientiâ ductus, contra legem agit, aut consulit; quia conscientia ad omnem favoris humani, & timoris mundani flatum verti solet, nisi lege firmetur, & dirigatur.

Cum conscientia in iis, quæ sunt juris merè positivi, sine doctrinâ prorsus cæcutiat. Parochus ergo, sive Confessarius nunquam respondeat juxta id quod sibi videtur, nisi sciat quid ferat jus, quidve periti sentiant circa propositum dubium.

R. 2°. Si non lateat quid statuerit lex, nodum difficultatis secundum regulas doctrinalis interpretationis cautè dissolvant, respondeantque ad mentem Legislatoris, non ad suam. Hoc quippe interest authenticam inter & doctrinalem interpretationem, quòd in illâ Legislator aliquando legi suæ derogare possit, prout magis congruere videbitur: privatus verò Interpret voluntatem

Legislatoris per omnia sequi teneatur, ut docet S. Augustinus lib. de verâ Religione cap. 11. ubi sic scribit : *In temporalibus legibus, quamvis homines judicent de his, cum eas instituunt; tamen quando sunt instituta & firmata, non licebit de ipsis judicare, sed secundum ipsas.* De legibus autem judicant, qui præ Legislatore sapere præsumentes, agunt & consulunt, prout magis expedire ipsis videtur, spretâ lege, & Legislatoris voluntate. Sed detur illis, quod utilius foret aliter statuere; alios ritus v. g. in sacris Mysteriis peragendis præscribere, & alia ordinare, propter quæ, si in consilium Legislatoris vocati fuissent, fortè non ita sanxisset : attamen lege jam latâ & firmatâ, quamvis minùs utiliter, ut ipsis videtur, non licet de eâ judicare : alioquin lex ipsa, de quâ injustè judicant, ipsos uti transgressores justè judicabit, damnabitque.

Addit S. Thomas, qu. 97. art. 2. nequidem licere Legislatori mutare legem à se latam, quoties aliquid melius occurrit. Et in responsione ad primum, docet in hoc differre artem à lege, quod ea, qua sunt artis, habent efficaciam ex sola ratione; & ideo, ubicumque melioratio occurrit, est mutandum quod prius tenebatur; sed leges habent maximam virtutem ex consuetudine, ut Philosophus dicit in 2. polit. & ideo non sunt de facili mutanda: Ergo in doctrinali interpretatione non proprio sensui, sed legi adhærere oportet.

R. 3°. Noverint insuper, quod ad assequendam Legislatoris mentem, non tam attendenda sit ejus ratio, quàm verba; quia ubi de lege positivâ agitur, ratio non est lex, nec legem facit, nisi ad eam accesserit Legislatoris voluntas, seu præceptum. Undè legis Interpretes non argumentabitur ex paritate rationis, nisi fortè in relativis; namque eadem ratio, quâ v. g. Parisiis pedisse qui

vetantur procedere ense accincti, militarev detur etiam contra Scholares, ad quos tamen lex non extenditur. Quid ita, cum videatur par ratio? quia legis verba eos non comprehendunt.

Dixi, *nisi in relativis*; quia lege finali cod. de indictâ viduitate sic sancitur, *dispositum in uno correlativo, sen/etur esse dispositum in alio*, v. g. si ob sponsi absentiam sine licentiâ sponsæ dissolvuntur sponsalia, possunt & dissolvi ob absentiam sponsæ, sine sponsi licentiâ.

Verba autem legis juxta eorum proprietatem accipienda sunt, nisi sic accepta vel sensum absurdum reddant, vel legem inutilem efficiant. Si sint æquivoca, ex antecedentibus & consequentibus spectanda est verbi significatio, legis intentio & ratio, & servanda regula 68. de regulis juris, *quoties idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum accipietur, qua rei gerenda aptior est.*

Si secundum communem Interpretum sententiam dubium sit, an verba legis humanæ hunc casum comprehendant, licet perinde agere, ac si casus ille lege non comprehenderetur; quia sicut in dubio num detineam rem alienam, non teneor me spoliare post adhibitam diligentiam, sic nec legi obedire, si revera dubium sit secundum legis Interpretes, num Legislator me obligare voluerit. Si verba legis sint universalialia, non sunt limitanda, nisi pugnent contra aliam legem, aut aliter constet de mente Legislatoris, aliâs pateret via innumeris interpretationibus, quæ legem enervarent, & ferè inutilem redderent. Exemplum affero. Si lex municipalis irritas reddit quasunque donationes conjugum factas causâ mortis, non licet excipere casum, in quo uxor viro insignem exhibuisset operam.

Dixi, *nisi verba universaliter sumpta pugnent contra aliam legem*; quia Legislator non censetur al-

teri legi derogare voluisse, nisi exprefferit. Hinc maritus in allato exemplo potest retinere quod sibi ab uxore donatum est causâ mortis, si illud ex justitiâ erat debitum. Similiter Episcopus, qui absque limitatione delegavit Sacerdotem ad excipiendas confessiones, non præsumitur derogasse vel legi, quâ sibi reservat quosdam casus, vel Canoni, *Omnis utriusque sexûs*, quem vult observari in suâ Diœcesi, nisi utrumque in suo Mandato exprefferit.

Juvant etiam ad legis interpretationem illa juris axiomata: *Consuetudo est legitima legis interpret.* *Beneficium Principis est interpretandum largissimè.... odia restringi, favores convenit ampliari.* Verùm scitè iis uti oportet; namque 1°. consuetudo est sæpè verus abusus, & mera legis prævaricatio, ut dicetur infra. 2°. quod pugnat contra leges & bonum commune, etsi faveat votis & cupiditati alicujus privati, favor dicendus non est, sed odium. Unde nec dispensatio est amplianda sed strictè explicanda; quia per eam plaga inferitur legibus) nec privilegium, quando onerosum est communitati. In jure itaque beneficium favor est, quod ita uni prodest, ut alteri non noceat: odium verò, si, dum unum levat, alios gravet.

R. 4°. Non innitantur prudentiæ suæ, nec pares se esse præsumant solvendis omnibus dubiis, quæ in Parochiâ, & tribunali pœnitentiæ occurrere possunt; sed consilium Prælati, ubi necesse est, requirant, juxta illud Ecclesiast. 6. *In multitudine Presbyterorum sta, & sapientia illorum ex animo conjungere*; namque ex S. Thomâ 2. 2. qu. 49. art. 3. ad 3. *nullus in his, quæ subsunt prudentia, sibi quantum ad omnia sufficit.* Atque inde probat docilitatem à Philosophis rectè constitui partem prudentiæ. *Namque prudentia, inquit, con-*

sistit circa particularia operabilia, in quibus cum sint quasi infinita diversitates, non possunt ab uno homine sufficienter omnia considerari. Unde in his, quæ ad prudentiam pertinent, maxime indiget homo ab alio erudiri. . . . hoc autem pertinet ad docilitatem, ut aliquis sit bene disciplina susceptivus; & ideo convenienter docilitas ponitur pars prudentia. . . . dum scilicet homo sollicitè, frequenter, & reverenter applicat animum suum documentis majorum, non negligens ea propter ignaviam, nec contemnens propter superbiam.

Confirmatur exemplo celeberrimorum Doctorum, qui, licet in interpretandis legibus versatissimi, hærent nonnunquam in casibus difficilioribus, & ad libros consiliumve aliorum sapientum recurrere opus habent. Ipsemet S. Augustinus præcipuum Ecclesiæ lumen, fatetur lib. 21. de Civ. cap. 27. se aliquando dijudicare non posse inter peccata, quæ pœnam æternam, & ea, quæ temporalem duntaxat merentur, additque periculosissimum esse in his præcipitem ferre sententiam. Denique totum ferè corpus Juris Canonici nihil est aliud, quàm collectio responsionum ad consulta, quibus Episcopi, & alii viri insignes ex variis orbis partibus, Sedem Apostolicam pulsare consueverant.

Nec dicas in pagis & villulis non ita difficiles casus occurrere; namque quotidianâ experientiâ constat ex iisdem locis quæstiones valde intricatas proponi. Nec mirum; quia ubi ignorantia amplius viget, ibi homines frequentius in erroris laqueos se conjiciunt, ex quibus non facile sit eos expedire.

CAPUT IX.

Utrum lex obliget cum gravi nocumento, atque etiam cum vitæ periculo?

HÆc quæstio ad legis interpretationem pertinet, estque solvenda ex præmissis principiis. Juxta quæ

R. 1°. Præcepta juris naturalis, quæ versantur circa materiam, quæ est vel intrinsecè mala, ut prohibens mendacium, perjurium, blasphemiam, vel solius Dei dominio subijcitur, ut lex prohibens homicidium, potygamiam, obligant etiam cum vitæ periculo.

Probatur 1°. Ecclesiast. cap. 4. *pro justitiâ agnizare usque ad mortem.* Matth. 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus.* Joan. 12. *Qui amat animam suam, perdet eam.*

Probatur 2°. Traditione; namque Ecclesia hætenus damnavit tanquam graviores peccati reos qui tormentorum vi aut metu fidem abjurarunt. Clerus Gallicanus anno 1700. proscripsit doctrinam quorundam Modernorum, quâ docebant licitum esse ad vitandam mortem; jurare absque intentione jurandi, aut cum amphibologiâ, & cum restrictione mentali; occidere pro defensione famæ, & bonorum fortunæ, Susannam in extremis angustiis constitutam potuisse pati libidinem infandorum Seniorum passivè se habendo. Præiverant Innocentius XI. anno 1679. & Facultas Parisiensis anno 1665.

Probatur 3°. ratione, quia nisi præcepta illa obligarent cum vitæ periculo, sequeretur, vel quod intrinsecè & essentialiter malum est, in extremis angustiis fieri bonum, aut saltem indif-

ferens, vel honestum esse juxta legem æternam, & rectam rationem aliquando malè agere: atqui utrumque est longè absurdissimum, & prorsus contradictorium. Ergo. Hinc non licet fœtum in utero materno præfocare, quamvis non possit aliter consuli saluti matris; quia occidere innocentem est res per se mala.

R. 2°. Præcepta legis naturalis, quæ ex contractu & hominum dispositione exurgunt, non obligant cum mortis periculo, & ex eis aliqua nequidem cum gravi nocumento. Responsio exemplis patebit quoad utramque partem.

Quoad primam, 1°. præsuppositâ rerum divisione exurgit naturale præceptum, *non furtum facies*; sed homines illam divisionem facere nequiverunt in naturæ præjudicium, pro cujus conservatione Deus terram dedit filiis hominum: ergo res in extremâ necessitate redeunt ad suum pristinum statum, fiuntque communes; ac proinde non tenetur quis fame perire, cum in promptu adest panis alterius; nec ejus segetibus parcere, si aliter gladium persequentis se fugere non possit. 2°. exemptione mancipii, & ex contractu matrimonii nascitur in mancipio naturalis obligatio obediendi domino, & in conjugæ reddendi debitum conjugale: sed illa obligatio non extenditur ad eum casum, in quo ista præstari nequeunt sine vitæ discrimine, putà si dominus mancipium evidenti mortis periculo exponat, si alter conjugum sit leprâ, & alio pestifero morbo infectus; si uxor Medicorum judicio in partu mortem non sit evasura; quia contractus humani fieri intelliguntur, salvis naturæ juribus.

Quoad secundam etiam partem, suadetur responsio exemplo voti & restitutionis. Votum quippè v. g. jejunandi, Horas Canonicas reci-

tandi, jure naturali est observandum, non obligat tamen cum sanitatis discrimine, quia ex dicendis ubi de voto, intentio voventis præsumitur exclusisse tantum incommodum; alioquin fuisset temeraria. Item, debitor in gravi necessitate constitutus, licite differt restitutionem; quia si creditor pari necessitate non laboret, ex charitate vel misericordiâ tenetur hanc dilationem concedere.

R. 3°. Præcepta legis positivæ sive divinæ, sive humanæ, ordinariè non obligant cum gravi nocumento.

Probatur 1°. ex Scripturâ. Christus judicio suo comprobat, Matth. 12. v. 4. quòd David in necessitate gravi comederit Panes propositionis, quos secundum legem divinam edere non licebat, nisi solis Sacerdotibus; & Luc. 14. vers. 5. quòd Judæi Sabbato servilibus operibus vacarent ad extrahendum jumentum, si fortè sacro illo die in puteum incidisset.

Probatur 2°. ratione; quia cum præcepta illa versentur circa materiam minimè necessariam, & imposita sint in bonum publicum, interpretari licet eam esse Legislatoris mentem, ut non obligent cum gravi subditorum detrimento, tum maximè, cum bonum publicum id non postulat.

Dixi, *ordinariè*; quia lex positiva sive divina, sive humana, obligare potest cum mortis periculo.

1°. Quando præceptum omitti non potest, vel sine gravi aliorum scandalo, vel sine contemptu Religionis, ut si hæreticus in odium præcepti Ecclesiastici, cogeret ad manducandas carnes die Veneris; in his enim casibus imitandû est exemplum Eleazari, & fratrum Machabæorum, qui elegerunt magis mori, quàm manducare carnem suillam in veteri lege prohibitam. 2. Mach. 7.

2°. Quando commune Reipublicæ bonum exi-

git v. g. ut Cives cum vitæ discrimine pugnent, ut miles ex ducis præcepto stationem non dimittat propter mortis periculum; rationi quippe consentaneum est, quod pars propter salutem totius periculo sese obiciat. Hinc laudabilis censetur lex Carthusianorum, juxta quam à carnibus abstinent, etiam cum Medici judicio necessariae sunt ad sanitatem restaurandam; satius enim est unius privati vitam periclitari, quam januam in sancto illo Ordine aperire multis abusibus. Et ita sensisse fertur Patres Tridentinos, cum quaestio apud eosdem moveretur, num ille Carthusianorum rigor esset mitigandus.

Confirmatur. Si pater-familias periculosè decumbens, ne nimis familiam gravet, licitè parcit magnis impensis ad comparandum pretiosissimum remedium, & morbo depellendo aptissimum; quidni & Carthusianus, ne solvatur Ordinis sui observantia, laudabiliter abstinebit à carnibus, alioqui saluti corporis necessariis? is tamen uti deberet, si nullus alius cibus præsto esset, modò tamen id fieret citra aliorum scandalum.

Dices 1°. contra primam responsionem; seipsum occidere, est quid intrinsecè malum: atqui ille seipsum occidit, qui medium rejicit, putà mendacium vel cibum, sine quo vita conservari non potest: ergo vel lex naturalis non obligat in extremis angustiis: vel si obligat juxta responsionem, homo in iis constitutus erit perplexus, peccabitque quocunque se verterit; si enim mentiatur, peccabit juxta responsionem: si à mendacio abstineat, non minus erit sui homicida, quàm si omnem cibum respueret.

Concessâ majore, distingo minorem. Si usus medii sit honestus & ad ultimum finem ordinari possit, ut usus alimentorum, Concedo: si sit in-

honestus & malus, Nego minorem. Nam ex S. Thomâ, quod sine peccato fieri nequit, illud simpliciter impossibile est: quæ autem sunt impossibilia, non cadunt sub præceptum, ac proinde qui mortem sine mendacio effugere nequit, non minùs caret medio ad vitam conservandam, quàm cui nullum suppetit alimentũ. Probrosam namque foret Christianum id non sentire quod Poeta Juvenalis, licet Ethnicus, verissimè cecinit.

Summum crede nefas animam præferre pudori,

Et propter vitam vivendi perdere causas.

Vivendi causas vocat honestatem & virtutis opera, quia sicut causâ excolendæ arboris, sunt fructus ex eâ percipiendi, adeò ut omnium judicio succidi debeat arbor, quæ nullos aut malos fructus producit, sic causâ finalis vitæ humanæ, sunt actus laudabiles, ac proinde nihili faciendâ est, quando honestè & sine peccato conservari nequit; per absurdum enim est finem præferre media, sanitati remedia, & virtuti vitam temporalem. Hæc solo lumini naturali vidit homo ethnicus in nocte infidelitatis constitutus, ad quæ nonnulli Christiani in meridianâ Evangelii luce cæcutiunt.

Dices 2º. infans censetur pars matris, quandiu in ejus utero continetur: atqui licet amputare membrum, quando est toti corpori noxium: Ergo.

Distinguo majorem: est pars moraliter, & civiliter, Concedo: physicè, Nego majorem; est enim persona realiter à matre distincta, in cujus vitam nec mater, nec Respublica habent dominium directum.

Instabis: Principes animadvertunt in eos, qui aliis sunt noxii; non enim sine causâ gladii important, Rom. 13. ergo cum infans matrem in vitæ periculum conjiciat licitè interficitur.

Distinguo antecedens, qui aliis sunt noxii injustè, Concedo: inculpate, quemadmodum infans; Nego antecedens.

Urgebis: furibundi & rabie perciti licite suffocatur, quamvis sine sua culpa aliis noceant: Ergo.

R. 1°. Negari potest antecedens; recludi quippe debent hujusmodi homines, non occidi. Sed quidquid sit de antecedente.

R. 2°. Negando consequentiam. Disparitas est quod rabiosi, quamvis non sint formaliter injusti ob defectum libertatis, injusta tamen faciunt, & cum obvios quosque directe & sævè nimis aggrediuntur, vim vi licet repellere. At infans intra materna viscera nihil injustum contra eam molitur, nec mortis periculum, quod ipsa ejus occasione incurrit, ipsi imputari potest, etiam in hypothese quod esset mentis compos. Unde nec mater, nec quivis alius plus juris habet illum occidendi, quam eques hostem insequentem fugiens proterendi obvios, qui præter intentionem sunt fugæ obstaculum.

CAPUT X.

De dispensatione in Lege positivâ.

Q. 1°. Quid est dispensatio?

R. Est relaxatio juris communis cum cognitione causæ facta in quibusdam casibus ab eo, qui habet jurisdictionem.

Dicitur 1°. *relaxatio juris communis*, ut distinguatur 1°. ab interpretatione, quæ est mera legis explicatio, in quâ superior simpliciter & juridicè declarat legem ad casum sibi propositum non extendi, v. g. votum non obligare in iis cir-

cunſtantiis. Vulgò tamen hæc interpretatio vocatur diſpenſatio, ſed improprie. 2°. A permiſſione, quæ legem non relaxat, ſed conditionem apponit, ſub quâ lex non obligat, ut prohibitio ingrediendi Monaſteria Monialium ſine permiſſione Ordinarii. 3°. A privilegio, quod plerumque non eſt contra, ſed præter legem ut privilegium Clericale.

Dicitur 2°. *cum cognitione cauſa* quia lex non eſt relaxanda, niſi adhibita diligenti conſideratione, ut habetur capite, *neceſſaria*, cauſâ 1. quæſtione 7.

Dicitur 3°. *facta in quibuſdam caſibus*, in quo iterum differt à Privilegio; quod conceditur in perpetuum, & per modum legis.

Dicitur 4°. *ab eo qui habet jurisdictionem*; quia ex S. Thomâ qu. 97. a. 4. *Periculoſum eſſet, ut hoc judicio cujuſlibet committeretur, niſi fortè propter evidens & ſubitum periculum; & ideo ille, qui habet regere multitudinem, habet poteſtatem diſpenſandi in lege humanâ, quæ ſuâ auctoritate nitiſur, ut ſcilicet in perſonis, vel in caſibus, in quibus lex deficit, licentiam tribuat, ut præceptum legis non ſervetur.*

Q. 2°. *Lex poſitiva admittit-ne diſpenſationem proprie dictam?*

R. Admittit, præſertim humana; quia ut ratiocinatur S. Thomas cit. qu. 97. art. 4. leges lætæ ſunt, ut proficiant, non verò ut noceant: atqui aliquando contingit legem poſitivam, quæ lata eſt in bonum commune, noxiam eſſe in quibuſdam circumſtantiis, quas Legislator aut fortè non prævidit; aut ſi præviderit, exprimere non debuit. Nam ex dictis hoc diſcrimen eſt inter legem naturalem & poſitivam, quòd lex naturalis ſe extendat ad omnes & ſingulos caſus, ſolâque explicatione ſeu interpretatione indigeat; lex verò poſitiva ſpectet duntaxat, quæ communiter fieri aut vitari debent.

Ergo fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, debet attendere, quod cuique utile sit, & severitatem legis relaxare, ubi aliquem è subditis nimis gravari contigerit; legi enim insistere, cum ejus observantia infert præjudicium, crudelitatem, lapit, ex Symmacho Papâ, Epistolâ ad Avitum.

Ergo dispensatio non est mera gratia, quam superior pro libito concedere, vel denegare possit; sed est necessarium levamen, quod ex officio & ex justitiâ distributivâ impendere tenetur iis qui indigent, ut colligitur ex laudato capite, *necessariâ*, ubi summus Pontifex sic loquitur; *Necessariâ rerum dispensatione constringimur, Apostolica Sedis moderamine convenimur, sic canonum paternorum decreta liberare . . . ut qua presentium necessitas temporum restaurandis Ecclesiis, relaxanda deposcit, adhibitâ diligenti consideratione (quantum potest fieri) temperemus.* Sic Apostolus 2. Cor. 2. partem impositæ satisfactionis incesto remisit, ne abundantiori absorberetur tristitiâ. Sic S. Cyprianus pœnitentiæ tempora restrinxit propter imminentem persecutionem: ratus eum esse idoneum ad martirium, quem accepta Eucharistia armaret ad prælium.

Dixi in responsione, *presertim lex humana*; non enim defunt Theologi, qui docent legem divinam non admittere dispensationem propriè dictam, sed interpretationem duntaxat, hoc est, superiorem non solvere vinculum legis divinæ, sed juridicè tantum declarare eam non extendi ad hunc aut illum casum. Verum S. Thomas citat, 4. agnoscit dispensationem in utramque legem cadere; sic enim habet in responsione ad tertium, *sicut in lege humana publicâ non potest dispensare, nisi ille à quo lex auctoritatem habet, vel is, cui ipse commiserit: ita in preceptis juris divini,*

qua sunt à Deo, nullus potest dispensare nisi Deus, vel is, cui ipse specialiter committeret.

Q. 3°. Quis potest dispensare in lege positivâ?

R. 1°. Certum est ipsummet Legislatorem posse dispensare in lege à se latâ, cum ex dictis tota ex ejus voluntate pendeat. Sed difficultas est utrum Inferior possit dispensare in lege Superioris.

*R. 2°. Inferior non potest dispensare in lege Superioris, nisi id ipsi sit concessum vel jure, vel consuetudine, vel delegatione. Ita habetur Clementinâ, capite, *Romani*, de Elect. *lex Superioris per Inferiorum tolli non potest*. Et ratio est, quia Inferior ipse lege Superioris constringitur, eique parere debet sicut cæteri.*

Dixi, nisi id sit ipsi concessum, &c. Ex usu enim Episcopi dispensant in Canonibus & præceptis universalis Ecclesiæ, nisi dispensatio sit specialiter reservata Summo Pontifici, quin & hæc ipsis committitur, quando non patet recursus ad Sedem Apostolicam.

Q. 4°. Dispensatio sine causâ est-ne licita?

R. Minimè, colligiturque ex allatâ definitione dispensationis, in quâ dicitur debere fieri cuni cognitione causæ.

Probatur autem 1°. Ex Concilii Tridentini sess. 25. cap. 18. de reform. ubi sic habetur: quòd siurgens justaqueratio, & major quandoque utilitas postulaverint cum aliquibus dispensandum esse; id causâ cognitâ, ac summâ maturitate, atquegratis, à quibuscunque ad quos dispensatio pertinebit, erit præstandum, aliterque facta dispensatio subreptitia censeatur. Et sess. 24. cap. 5. de reform. in contrahendis matrimoniis, vel nulla omninò detur dispensatio, vel raro, idque ex causâ, & gratis concedatur. In secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos Principes, & ob publicam causam.

Probatur

Probatur 2°. ex Patribus. S. Bernardus lib. 3. de consideratione c. 4. sic alloquitur Eugenium Summum Pontificem: *Quid ergo, prohibeo dispensare; non sum tam rudis, ut ignorem positos vos dispensatores, sed in adificationem, non in destructionem. Denique quaritur inter dispensatores ut fidelis quis inveniatur. Ubi necessitas urget, excusabilis dispensatio est; ubi utilitas provocat, dispensatio laudabilis est. Utilitas, dico, communis, non propria; nam cum nihil horum est, non planè fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est.* Et ad confirmandam suam sententiam profert Sanctorum Patrum testimonia lib. de præcep. & dispens. cap. 2. Numquid autem hoc dico, vel solus sentio, vel primus dico? Annon hoc ipsum & Papa Gelasius sentit? ait si quidem, ubi necessitas non est, inconvertibilia maneant Sanctorum Patrum Decreta. Leo quoque Papa, ubi, inquit, necessitas non est, nullo modo Sanctorum Patrum constituta violentur. Et c. 4. de statutis Monachorum, sic habet: *Neque enim Abbas supra regulam est, cui semel, & ipse spontaneâ se professione submitit; etsi (quod negandum non est) Dei regula charitas, regula sancti Benedicti jure præponitur. Esto proinde ut interdum regula littera cedat pro tempore charitati, cum ratio necessitatis vel charitatis exigerit: absit tamen ut hominis cujuscumque subdatur voluntati.* Sanctus quoque Thomas qu. 197. art. 4. sic scribit, *Si autem absque hac ratione pro solâ voluntate licentiam tribuat, non erit fidelis in dispensatione, aut erit imprudens: infidelis quidem, si non habet intentionem ad bonum commune: imprudens autem, si rationem dispensandi ignoret.*

Probatur 3°. ratione triplici. Prima, quia Prælatus ex officio tenetur invigilare legum observationi, defensores divinarum Canonum, & custodes sumus, non prævaricatores, inquit Martinus I. epist. 5. Ergo infidelis est erga Ecclesiam, si le-

ges ejus impunè transgredi patiatur, quanto magis si ipse sit transgressionis auctor? Secunda, quia ex dictis legislator peccat, si sine causâ non servet legem à se latam: ergo à fortiori, si eam concedat ab aliis negligi. Tertia tangitur à Patribus Tridentinis laudato c. 18. sess. 25. his verbis: *Frequentius legem observare, exemploque potius, quam certo personarum rerumque delectu, petentibus indulgere, nihil aliud est, quam unicuique ad leges transgrediendas aditum aperire.* Enimverò subditi facile credunt idem sibi licere, quod aliis, tum maximè, cum nulla specialis causâ aut ratio existit, cur lex ab uno potius quam ab alio servari debeat, sicque infidelis dispensatio in malum exemplum trahitur, & est plurium transgressionum occasio. Itaque non minùs cautè dispensandum est, quàm membrum corporis iucidendum; hoc est, quatenùs necessarium, & expedit salutì totius; nam dispensatio ad mentem S. Augustini est quædam disciplinæ plaga, *Fit quidem, inquit, aliquid tanquam in cortice arboris matris contra integritatem severitatis.*

Q. 5°. *Qua' e est peccatum dispensare sine causâ?*

R. Est ex naturâ suâ mortale juxta communem Theologorum sententiam; quia hujusmodi dispensatio ex naturâ suâ pugnat contra charitatem & bonum commune, multisque est peccandi occasio. Levitas tamen materiæ excusare potest à mortali, sicut in quâlibet aliâ materiâ.

Q. 6°. *Dispensatio sine causâ est-ne valida?*

R. 1°. Si facta sit ab ipso legislatore vel ab ejus successore, valida est, quamvis illicita; quia ex dictis lex positiva non habet vim obligandi, nisi ex voluntate legislatoris: atqui legislator non vult subditum obligari in eo casu, in quo cum illo dispensat: Ergo.

R. 2°. Si dispensatio procedat ab inferiori, ir-

rita est & prorsus nulla; quia inferior non potest dispensare in lege superioris. Nec refert quod inferior habeat à superiore dispensandi facultatem; namque superior non præsumitur id concessisse, quod sine peccato concedere non potest: atqui superior non minùs peccaret, si inferiori demandaret dispensare absque causâ, quàm si ipsemet sine ratione dispensaret: ergo recta ratio postulat, ut interpretemur ipsum concessisse inferiori facultatem dispensandi secundùm regulas juris, & non alias, velleque legem suam ab omnibus observari, quantum fieri potest, absque eorum præjudicio, & boni communis dispendio.

Confirmatur. Prælatus inferior non potest absque causâ secum dispensare in lege superioris, Episcopus v. g. in lege abstinendi à carnibus diebus Veneris, jejunandi per quadragesimam, recitandi horas canonicas; quia sunt præcepta universalis Ecclesiæ, quibus parere tenetur: ergo nec cum subditis in hujusmodi præceptis validè dispensare potest, si desit dispensandi causa.

Ergo nulla est dispensatio sine causâ à Summo Pontifice obtenta in voto, juramento; quia lex voti & juramenti est juris divini, cui subest Summus Pontifex.

Ergo sine causâ validè non dispensaret Episcopus in impedimentis matrimonii; quia hujusmodi impedimenta sunt leges universalis Ecclesiæ, quæ est supra Episcopum.

Q. 7°. *Licet-ne petere dispensationem sine causâ?*

R. Minimè; quia per hujusmodi supplicationem legislator inducitur ad peccandum: ergo si talis dispensatio sit grave peccatum in superiore, juxta præcedentem responsionem, erit & in suplice, nisi excuset ignorantia & bona fides, quâ rem totam committit judicio superioris.

R ij

Viderint ergo Parochi, quâ conscientia, nedum Parochianos avertant ab hujusmodi illicitis supplicationibus, sicut tenentur ex officio; quin potius illas suadent, & pro iis intercedunt apud superiorem.

Q. 8°. Subditus potest-ne uti dispensatione, quam sine causâ obtinuit?

R. 1°. Si dispensatio est valida, validè eâ utitur; quia per dispensationem illam solutus est à lege quoad hunc effectum. Usus tamen ille est illicitus; quia quamvis ablatum sit humana legis vinculum, superest tamen obligatio legis naturalis, juxta quam pars non debet absque causâ discrepare à suo toto, nec aliis præbere scandalum, sive malum exemplum.

R. 2°. Si dispensatio est irrita & prorsus nulla, nullum parit effectum, & irritum est, quod inde consequitur, putà matrimonium.

Dices: in Curiâ Romanâ plures dispensationes obtinentur sine causâ, atqui hujusmodi dispensationes effectum sortiuntur, matrimonia v. g. validè contrahuntur: Ergo.

Distinguo majorem, obtinentur obreptitiè, aut subreptitiè, Concedo: obtinentur absque ullâ apparente causâ, Nego majorem; namque Summus Pontifex in suis Bullis sive Rescriptis testatur se motum fuisse ex rationalibus causis ad concedendam gratiam, remittitque ad examen Ordinarii, num preces veritate nitantur. Si quæ sit ergo hîc culpa, potius tribuenda est mandatario, quàm mandanti.

Instabis: Expeditionarii seu Bancarii distinguunt inter dispensationes in Curiâ Romanâ obtentas; alias vocant dispensationes cum causâ, alias sine causâ: ergo revera Summus Pontifex aliquando sine causâ dispensat.

Nego consequentiam; illæ enim dicuntur sine

causâ, pro quibus obtinendis solvitur Cameræ Apostolicæ notabilis pecuniæ summa, quæ, cum inserviat ad sustinenda gravia Summi Pontificis onera Reipublicæ Christianæ necessaria, censetur in eâdem Curiâ rationabilis causa, ex quâ dispensatur cum iis qui aliam dispensandi causam non exponunt.

Q. 9°. *Quid est obreptio & subreptio?*

R. Obrepere dicitur, qui in suâ supplicatione narrat falsâ: subrepere verò, qui tacet, quæ exponi debent juxta legem, Cancellariæ regulas & stylum.

Q. 10°. *Est-ne irrita dispensatio, quoties in narratione fuit obreptio, vel subreptio?*

R. 1°. generatim. Rem dilucidè explicat Innocentius III. cap. *Super litteris*, de Rescriptis, ubi decernit eum, qui malâ fide falsum narrat, aut verum reticet, carere impetratis. Si autem bonâ fide, & sine ipsiusmet impetrantis culpâ, obreptio vel subreptio contigerit, observandum docet, num summus Pontifex, cognitâ causâ gratiam fuisset concessurus, aut negaturus. Si primum, valet dispensatio: si secundum, caret effectu: in dubio, ad delegati examen & iudicium remittit. Quia celebre est illud Capitulum, & ad enodandas plures difficultates pernecessarium, non abs re erit illud majori ex parte exscribere. Nos igitur inter eos qui per fraudem vel malitiam, & illos qui per simplicitatem vel ignorantiam, litteras à nobis impetrant, huiusmodi credimus discretionem adhibendam, ut hi, qui priori modo falsitatem exprimunt, vel supprimunt veritatem: in sua perversitatis poenam, nullum ex illis litteris commodum consequantur... inter alios autem, qui posteriori modo litteras impetrant, duximus distinguendum, quæ falsitas suggesta fuerit, vel quæ veritas sit suppressa. Nam si talis expressa sit falsitas, vel veri-

tas occultata, quæ quamvis fuisset tacita, vel expressa; nos nihilominus (saltem in formâ communi) litteras dedissemus. Delegatus non sequens formam in litteris ipsis appositam, secundum ordinem juris in causâ procedat. Si verò per huiusmodi falsitatis expressionem, vel suppressionem etiam veritatis littera fuerint impetrata, quâ tacitâ vel expressâ, nos nullas prorsus litteras dedissemus, à Delegato non est aliquatenus procedendum, nisi forsitan eatenus, ut partibus ad suam præsentiam convocatis, de precum qualitate cognoscat, ut sic in utroque casu eadem ratio, quæ delegantem moveret, moveat etiam Delegatum.

Ergo in hypothese quòd in libello supplici ad obtinendam dispensationem in aliquo consanguinitatis gradu, ab Expeditionario inter graves dispensandi causas falsò expositum sit Oratore ignorante, intercesisse copulam inter partes, vel contra suppressum præcessisse incestam copulam, quæ revera præcessit, sed Orator ignorabat crimen illud esse exprimendum; nec obreptitia nec subreptitia est illa dispensatio, potestque à Iudice, ad quem dirigitur Rescriptum Apostolicum, executioni demandari; quia in narratione nulla mala fides ex parte supplicis, & gratia nihilominus fuisset concessa, etiamsi falsum non esset expressum, nec verum suppressum.

Ergo obreptitia & irrita est dispensatio in formâ pauperum obtenta à divite; quia falsitas est cum malâ fide conjuncta. Quis autem censendus sit dives aut pauper, non una est omnium sententia. Is nobis videtur pauper, qui sine gravi rei familiaris incommodo expensas facere nequit, sive sit nobilis, sive ignobilis.

R. 2°. speciatim. Subreptio, quâ tacetur quod exprimendum est juxta consuetudinem Curia Romanæ, sed libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ contrariam, dispensationem in Galliâ non reddit

irritam. Dispensatio v. g. obtenta suppresso propinquiori consanguinitatis gradu, apud nos subreptitia non habetur; licet Pius V. Constitutione suâ sanxerit inæqualitatem graduum consanguinitatis & affinitatis in supplicatione ad effectum matrimonii, esse exponendam; quia hæc Constitutio pugnat contra veterem Ecclesiæ Gallicanæ usum, & contra cap. *Vir qui à stipite*, cui eadem Ecclesia adhæret, ut constat ex Senatusconsulto anni 1672.

Cùm autem ignorantia libertatum Ecclesiæ Gallicanæ multis sit errandi occasio, alii quippe extra justos, quibus circumscribuntur, limites, in immensum illas extendunt: adeò ut temerè effutiant quamcunque Curix Romanæ legem, quæ suæ cupiditati non favet, merum esse sty-lum: alii verò Gallos (quamvis Sedi Apostolicæ præcæteris nationibus addictissimos) existiment in hâc parte peccare contra reverentiam & obedientiam omnium Ecclesiarum matri debitas; necesse est de libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ ea traderè, quæ ad elucidendas difficultates circa dispensationes conferunt.

CAPUT XI.

De Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ.

Libertates Ecclesiæ Gallicanæ sunt in regno quædam morum regula & lex veluti fundamentalis, cujus notionem hîc generatim exponimus magis historicè quàm dogmaticè; non enim uno capite, sed integro volumine opus esset, ut singuli, quibus constat, articuli explicarentur confirmarenturque; cùm in Galliâ corpus quoddam juris constituent. Itaque

R iiij

Q. 1°. *Quid sunt libertates Ecclesia Gallicana?*

R. Definiri possunt, libertas insistendi receptis universalis Ecclesiæ Canonibus, & antiquis regni consuetudinibus, quidquid de novo in contrarium decernatur.

Dicitur 1°. *libertas*, non privilegium, quia privilegium absolutè est revocabile, sicut & quævis gratia: at Galli libertate illâ privari non possunt. Unde apud eos vocatur immunitas.

Dicitur 2°. *insistendi receptis Ecclesia universalis Canonibus*. Quibus vocibus significant libertatem suam se non collocare in potestate faciendi quod libuerit; sed in firmâ adhæensione iis, quæ ab universali Ecclesiâ sancita sunt utpote à Spiritu-Sancto assistente salubriter instituta.

Dicitur 3°. *& antiquis regni consuetudinibus*, quia eum antiqui Canones singula non attingant, quæ in regimine ordinanda occurrunt, Ecclesia Gallicana antiquitus in usum admisit, quæ genio & moribus nationis congruere videbantur. Cum autem laudabiles consuetudines immutari nequeant sine boni communis dispendio, & magnâ publicæ tranquillitatis perturbatione, Ecclesia Gallicana sollicitè invigilat, ut antiqui illi usus illibatè serventur.

Dicitur 4°. *quidquid de novo in contrarium decernatur*: quibus palàm faciunt Galli se non rejicere quaslibet novas leges aut decreta, sed caduntaxat quæ libertates suas labefactant. Idque constat tum ex quotidiano usu, quo Constitutiones, Rescripta & Brevia Sedis Apostolicæ in regno effectum suum sortiuntur, quoties non præjudicant ejus libertatibus: tum maximè ex Comitibus Blesensibus, in quibus eadem circa disciplinam, quæ in Concilio Tridentino sancita fuere, paucis exceptis, quæ libertatibus nostris adversari videbantur.

Q. 2°. *Quâ ratione Ecclesia Gallicana sibi vindicat hujusmodi libertates?*

R. 1°. Quoad receptos Ecclesiæ universalis Canones; Galli iis insistant; quia non in eâ versantur sententiâ, quod Summus Pontifex sit supra generale Concilium; quod Episcopi ipsi assistant duntaxat ut ejus Consiliarii, Canonesque vim & firmitatem ab eo unice accipiant. Sed ita illum credunt jure divino caput Ecclesiæ, ut tamen non sit unicus ejus Pastor; probantque tum ex Scripturâ, tum ex sanctis Patribus, præsertimque Summis Pontificibus, Episcopos quantum ad primariam institutionem à Christo fuisse immediatè præpositos fidelibus regendis, absque præjudicio tamen subordinationis uni primo capiti. Ex Scripturâ quidem. Joan. 20. *Sicut misit me pater, & ego mitto vos*, ait Christus ad Apostolos, & Matth. 10. *Quæcunque alligaveritis super terram, erunt ligata & in calo: & quæcunque solveritis super terram, erunt soluta & in calo*: Ex sanctis Patribus quoque S. Cyprianus epist. 69. & 75. vult laudatos Scripturæ textus ad Episcopos extendi tanquam Apostolorum successores: *Potestas*, inquit, *peccatorum remittendorum Apostolis data est, & Ecclesiis, quas illi à Christo missi constituerunt, & Episcopis, qui eis ordinatione vicariâ successerunt*. S. Cypriano concinit S. Leo ser. 3. in anniversario suæ assumptionis, ubi expendens Christi verba; *tibi dabo claves*, sic loquitur, *transivit in alios Apostolos vis potestatis istius, & ad omnes Ecclesia Principes decreti hujus constitutio commecavit*. S. Gregorius lib. 7. epist. 30. sic scribit ad Episcopos, *loco fratres estis, moribus patres... universalem me Papam dicentes imprimere curastis. Quod peto, dulcissima mihi sanctitas vestra ultra non faciat; quia vobis subtrahitur, quod alteri plusquam ratio exigit prabetur*. Et S. Bernardus lib. 3. de con-

sideratione c. 3. sic alloquitur Eugenium Summum Pontificem: Erras, si ut summam, ita & solam institutam à Deo vestram Apostolicam potestatem existimas. Si hoc sentis, dissentis ab eo, qui ait, non est potestas nisi à Deo. Proinde quod sequitur, qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, etsi principaliter pro te facit, non tamen singulariter. Cum ergo, inquiunt Galli, Canones universalis Ecclesiæ, non à solo Summo Pontifice, sed & ab aliis Episcopis conciliariter editi sint, ab iis conjunctim suum pondus & robur habent, ac proinde Summus Pontifex non potest pro libito eos solvere. Hoc agnoverunt plures à Summis Pontificibus, ut S. Celestinus epist. ad Episcopos Illyrici, in quâ sic scribit: Dominentur nobis regula, non regulis dominemur, simus subjeçti Canonibus. S. Leo epist. 62. quoniam universa pacis tranquillitas non aliter potuit custodiri, nisi sua Canonibus reverentia servetur intemerata. Nam quod ab illorum regulis, constitutioneque discordat, nunquam obinebit Sedis Apostolica consensum. S. Martinus I. epist. 9. Canones Ecclesiasticos solvere non possumus, quæ defensores & custodes Canonum sumus. Adrianus epist. 24. nihil audemus judicare, quod possit Nicæno Concilio, & quinque cæterum Conciliorum regulis, vel decretis nostrorum antecessorum obviare. Ergo Ecclesia Gallicana Sedi Apostolicæ concordat, cum receptis Ecclesiæ universalis Canonibus indeclinabiliter adhæret.

R. 2º. Quoad antiquos usus, Ecclesia Gallicana illos propugnat contra omnem novitatem; quia regimen Ecclesiæ non est purè Monarchicum, sed Aristocratico admixtum, ut agnoscit Bellarminus; Episcopi quippe à Spiritu-Sancto positi sunt regere plebem sibi commissam: Summus quidem Pontifex illis præest jure divino, sed in ædificationem, non in destrucciónem: non ut

subvertat quæ salubriter instituta sunt, sed ea potius suâ auctoritate tueatur, ut scribit S. Gregorius lib. 9. c. 32. *Si sua unicuique Episcopo iurisdictio non servatur, quid aliud agitur, nisi ut per nos, per quos Ecclesiasticus custodiri debuit, ordo confundatur?* Atqui à pluribus seculis Ecclesia Gallicana comprobavit quàm sui regiminis forma Nationi congruat, quàmque sit apta ad promovendum commune bonum, & continendos populos. Ergo pertinet ad sollicitudinem Pastoralem invigilare, ne quid in eâ immutetur, maximè cum plerumque discordiam pariant novitates, ut habetur cap. *Consuetudinis*, tit. de *Consuetudine*. Unde S. Augustinus lib. 4. de Baptismo cap. 5. referturque capite *Frustra*, distinctione octavâ, sic habet: *Cum consuetudini veritas suffragatur, nihil oportet firmitus retineri.* Et cap. *In his rebus*, dist. 12. *In his rebus quibus nihil certi statuit divina Scriptura, mos populi Dei, & instituta maiorum pro lege tenenda sunt: & sicut pravavatores divinarum legum, ita contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum coercendi sunt.* Et S. Gregorius lib. 1. epist. 75. Episcopis Numidiæ sic scribit: *Non consuetudinem, qua tamen contra fidem Catholicam nihil usurpare dignoscitur, immotam permanere concedimus.* Denique cap. *Scit*, dist. 12. hæc verba referuntur ex Nicolao I. & Leone IX. *Scit Romana Ecclesia, quod nihil obsunt saluti credentium diversa pro loco & tempore consuetudines, si illis canonica non obsistat auctoritas, pro quâ eis obviare debeamus. Unde nil judicamus eis debere, vel posse resistere.* Hæc à Summis illis Pontificibus scripta sunt pro consuetudinibus Ecclesiæ Græcæ, quas postea Concilium Florentinum sanxit Græcis conservandas. Ergo Ecclesia Gallicana suis usibus indeclinabiliter insistent, non peccat contra reverentiam & obedientiam Sedi Apostolicæ debitam. Ita Galli

qui ex allatis principiis concludunt.

Primò, Rescripta & Mandata Sedis Apostolicæ forum externum spectantia ad impetrantis Episcopum, seu ejus Officialem dirigi debere, nisi fortè obtenta fuerint in causâ appellationis; quia non sine pacis perturbatione, & disciplinæ subversione, Clerici v. g. suspensi & depositi suis ordinibus & beneficiis restituerentur; consanguinei matrimonium contraherent spreto Ordinario, qui divinâ dispositione ipsis præficitur.

Dixi 1º. *forum externum spectantia*, namque Rescripta Pœnitentiariæ pro criminibus, & aliis casibus occultis diriguntur ad Confessarium impetrantis, utpote quæ ad internum conscientia forum pertineant.

Dixi 2º. *nisi obtenta sint in causâ appellationis*, cum enim impetrans conqueratur se gravamen pati, ex judicio Metropolitanì, necesse est ut causa alibi retractetur. Sed quia libertates Ecclesiæ Gallicanæ non patiuntur ut regnicolæ extra regnum trahantur, Summus Pontifex, cujus est injuriam passis opitulari, judicium committit uni ex vicinioribus Episcopis.

Secundò, Episcopum, seu ejus Officialem in exequendis Rescriptis Apostolicis excitativis duntaxat agere ut judicem ordinarium, non verò ut delegatum, quod posterius prohibitum est Senatusconsulto. Unde impetrans in causâ gravaminis à judicio Episcopi ad Metropolitanum provocare potest, cum tamen non liceat à delegato, nisi ad delegantem recurrere.

Tertiò, Episcopum, seu ejus Officialem, si advertat gratiam pugnare contra Libertates Ecclesiæ Gallicanæ, teneri pronuntiare fuisse subreptitiè obtentam, alioquin Supremus Senatus, si ad eum provocaretur, judicium ejus abusivum declararet. Quod si objicias mandatarium nihil

posse contra, vel ultra mandatum, maximè in iis, quæ ex consuetudine reservata sunt Summo Pontifici.

Respondent Galli id verum esse de mandato merè delegato, qualis est v. g. Confessarius, quia ut sic habet omnem jurisdictionem à delegante: ideoque ita amussim observare debet singulas Rescripti clausulas, ut vel nimiam prætermittere nequeat. At verò Ordinarius cui ex officio incumbit providere subditorum saluti, jurisdictionem habet independentem à delegante; ligatam tamen per reservationem quorundam casuum Summo Pontifici, ad quem recurritur ut tollat impedimentum per reservationem inductum. Sublato autem per Rescriptum ejusmodi impedimento, Episcopus vel ejus Officialis tanquam Ordinarius liberè dispensat, si impetrantis necessitas id exigat.

Et hæc de libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ sufficiunt 1º. ad coërcendos illos, qui, ut verbis Apostoli utar, regni libertates dant in occasionem carnis & cupiditatis. 2º. ut palàm fiat iis tutâ conscientiam obtemperari posse; idque confirmatur, vel ex eo quòd Summus Pontifex illis non obsistat.

CAPUT XII.

Expenduntur reliqua difficultates circa dispensationes & alias gratias.

CUM in praxi difficultates, & quidem graves, circa dispensationes, indulta & alias gratias frequenter recurrant, præcipuas duximus expendendas sequentibus quæstionibus. Itaque

Q. 1º. *Utrum dispensatio super uno impedimento*

suppressio altero, sit subreptitia: v. g. impetrans erat affinitate & consanguinitate conjunctus cum eâ, quam ducere optabat, & mentionem fecit solius consanguinitatis.

R. Non una est Theologorum sententia. Navarrus & alii negant esse subreptitiam, contenduntque valere quantum ad unius impedimenti solutionem, sed communior sententia cui subscribendum est, distinguit inter impedimenta. Alia sunt prorsus disparata, ut duæ irregularitates, altera ex defectu natalium, altera ex bigamiâ. Alia sunt impedimenta sic inter se conjuncta per ordinem ad effectum dispensationis, ut nisi singula tollerentur, dispensatio redderetur omninò inutilis, v. g. frustra dispensaretur in tertio gradu consanguinitatis, vel in voto castitatis ad effectum matrimonii, si impetrans esset aliundè in quarto gradu consanguinitatis; vel præter votum castitatis emisisset votum ingrediendæ Religionis. Impedimenta prioris generis non debent necessariò exponi ad effectum dispensationis; quia nullum jus id præscribit, nullave suadet ratio; dispensatio enim super irregularitate ortâ ex defectu natalium, suppressâ bigamiâ, vel super voto religionis, nullâ mentione factâ alterius voti castitatis, potest esse utilis impetranti; ergo honestè & rationabiliter concedi.

Singula verò posteriora generis impedimenta exponi debent, quia alioquin inutilis ac proinde inhonesta esset dispensatio, nec præsumi debet Summum Pontificem sine ratione dispensare, ut revera sine ratione dispensaret, vel in voto castitatis remanente voto Religionis; vel in impedimento tertii gradus consanguinitatis, adhuc stante impedimento quarti gradus. Quare meritò in Curia Romanâ hujusmodi dispensatio censetur subreptitia & nulla.

Q. 2°. *Sed quid si impetrans quartum gradum consanguinitatis reticuit bonâ fide, & ex merâ ignorantia, est-ne recurrendum ad Summum Pontificem?*

R. Ex cap. *Super litteris* supra laudato & explicato pag. 389. dispensatio non est subreptitia; cùm verisimile sit Summum Pontificem etiam concessurum fuisse gratiam cognitâ veritate. Sed impetrans aliâ dispensatione indiget, quam Episcopus concedere potest, si juxta Ecclesiæ suæ usum in quinto gradu dispensare soleat.

Q. 3°. *Utrum ad obtinendum dispensationem in Curia Romanâ circa impedimentum matrimonii, impetrans exprimere debeat se rem turpem habuisse cum sanguineâ quam vult habere uxorem?*

R. Si incestus præivit, ut faciliior esset dispensatio, utpote petita ob gravem causam, exponenda sunt & crimen, & intentio ex quâ patratum est; quia impia illa intentio incestos gratiâ efficit prorsus indignos, ex Tridentino sess. 25. cap. 5. de ref. mart. Sed seclusâ ejusmodi intentione, negat Pontius incestum exprimendum, quin hæc expressio prodesset potius, quàm obesset gratiæ obtinendæ.

Verùm ex praxi Curia & declaratione Cardinalium, subreptitia foret dispensatio; quia cap. *Si quis*, & cap. *Transmissa*. tit. de eo qui cognovit, &c. incesti matrimonium contrahere non debent.

Q. 4°. *Quid si impetrantes post dispensationem in idem crimen relabuntur?*

R. Novum non incurrunt impedimentum, propter quod ad Sedem Apostolicam recurrere necesse sit. Nam relapsus contigit vel post vel ante latam Ordinarii sententiam, atqui in neutro casu parit impedimentum: non in priori; quia in omnium sententiâ impetrantes virtute dispensationis non sunt conjuncti in gradu prohibito, nec proindè per relapsum fiunt incesti,

Non in posteriori, quia vel ipse Summus Pontifex actu & de facto dispensat, committitque duntaxat Ordinario examen, num preces veritate nitantur, ut nonnulli contendunt: vel mandat Ordinario, ut ipse dispense, cognita veritate; quemadmodum Galli communiter sentiunt: atqui in neutra sententia relapsus parit impedimentum, propter quod impetrantes indigeant nova Summi Pontificis dispensatione. Non in priori; quia ut jam diximus, impetrantes post obtentam dispensationem, non sunt conjuncti, in gradu prohibito. Non in posteriori; tum quia in narratione apud Sedem Apostolicam necesse non est ut crimen exponatur quoad numerum, sed sufficit quod exprimaturn incestus species, quam supponimus impetrantes exposuisse: tum quia nullum jus, nullave ratio exigit, ut in Curia Episcopali, ubi concedenda est gratia, exponatur occultum crimen. Quod si opponas laudatum cap. *Si quis*, respondebitur ipsi derogatum contraria consuetudine: nam incestus hodie non computatur inter impedimenta matrimonii.

Ex hac responsione patet quid sit sentiendum in casu quod impetrans, post mandatum de dispensando super affinitate orta ex copula illicita cum consanguinea ejus, quam vult uxorem ducere relapsus sit. Si enim relapsus contigit post judicium Mandatarii, novum procul dubio incurrit impedimentum. Idem dicendum in sententia eorum, qui volunt Mandatarium non esse judicem, sed executorem gratiae à Summo Pontifice concessae, qualis vulgò praesumitur prudens Confessarius. Sed si Mandatarius agat judicem ordinarium, ut creditur in Gallia, dispensat etiam super affinitate orta ante suam sententiam.

Q. 5°. Est-ne necesse ut pro obtinenda nova gratia, fiat mentio prioris vel concessa, vel denegata?

R. 1°. Gratia jam concessa exprimi debet, quoties potest esse causa & ratio denegandi novam. Responsionis ratio patebit exemplis. Clericus obtinuit Beneficium, & postulat secundum; à sex mensibus non residet in Beneficio, & petit ut sibi adhuc liceat abesse per alios sex menses: nisi faciat mentionem præcedentium gratiarum, subreptitiè novam quærit; utpote quæ non debeat concedi, nisi gravior supervenerit causa; causa enim conferendi Beneficium alicui, non sufficit ut eidem duo conferantur; nec ratio non residendi per sex menses, valet ad non residendum per annum integrum. De Beneficiis expressè habetur cap. *Ad aures*, &c. *Ad Audientiam*, de Rescriptis, ubi vult Summus Pontifex fieri mentionem etiam pensionis Clericalis. Et cap. *Si proponente*, de Rescriptis in 6°. habens Beneficium exiguum, quod supprimit: subreptitiè obtinet Rescriptum ad secundum.

R. 2°. Si prior gratia sit omninò disparata, nec sit causa denegandæ posterioris, ut si quis olim à vinculo irregularitatis absolutus postulet Beneficium, necesse non est ut exprimatur; quia nulla lex, nullave ratio boni communis id exigit.

R. 3°. Absolutè valet gratia, quamvis impetrans tacuerit eam sibi olim denegatam, sive ab ipsomet concedente, sive ab ejus Superiore, v. g. supplex repulsam passus est ab Episcopo, accedit fortè (improbandum tamen) ad ejus Vicarium Generalem, qui annuit ejus postulatis, licèt ita affectus ut non recederet à sententiâ Episcopi, si esset illi nota; quia potestas Vicarii non est revocata, nec restricta per denegationem Episcopi: habitualis autem ejus intentio non reddit actum invalidum; aliàs improbatio ad excipendas Confessiones, nulla censeretur deberet ex eo quòd non fuisset concessa, si noti fuissent nonnulli impetrantis defectus.

Q. 6°. *Utrum cessante dispensationis causâ, cesset & ipsa dispensatio?*

R. Effatum est apud Canonistas, cessante causâ totali, cessat effectus, nempe dispensatio. Dicitur, *causâ totali*; quia si supersit causâ partialis, propter quam nihilominus Summus Pontifex gratiam concessisset, rata est dispensatio ex cap. laudato, *Super litteris*.

Q. 7°. *Quid si causa adfuit, dum littera in Curia expediebantur, & desit priusquam ab Ordinario, vel à Confessario executioni mandarentur?*

R. Extinguitur gratia, nec debet dispensatio executioni mandari; quia Litteræ Pontificiæ sub hâc conditione ad Mandatarium diriguntur, nempe si preces veritate nitantur. Ergo si post expeditionem lis, propter quam dispensatio super gradu consanguinitatis concessâ est, ante iudicium Ordinarii extinguatur; vel dos competens obveniat puellæ ex hæreditariâ successione, Mandatarius non potest exequi mandatum Apostolicum.

Q. 8°. *Quid si post iudicium Mandatarii causa dispensationis desinit?*

R. Oppositæ sunt Theologorum sententiæ, quæ nobis videntur sic conciliandæ; nempe si dispensatio sit in lege humanâ, permanet firma, nisi ex communi omnium sensu intelligatur alia mens Superioris: si in lege divinâ, dispensatio evadit nulla, nisi impetrantes bonâ fide amplexi sint statum; putâ matrimonium, à quo recedere non liceat sine scandalo, aut graviore incommodo. Et ratio est, quòd Summus Pontifex verâ, existente dispensandi causâ, vinculum legis humanæ in perpetuum tollere possit, præsumaturque ita voluisse, ne impetrantes continuis conscientiæ scrupulis, & animi anxietatibus exponantur, cum scilicet dispensationis causâ perse-

veret : legem verò naturalem non solvat , sed interpretetur duntaxat illam non obligare in quibusdam circumstantiis , quibus sublati interpretatio locum non habet. Ergo facultas transeundi ad strictiorem rejici debet ab Ordinario , tanquam obreptitia , quando impetrans elegit benevolum receptorem , in cujus Monasterio nulla est disciplinæ regularis observantia , nullus paupertatis & obedientiæ actus. Quod & confessarii advertent , quando hujusmodi fraudulentum ad eos accedunt peccata deposituri.

Dixi , *nisi ex communi omnium sensu intelligatur fuisse alia mens superioris*. Quis enim non intelligat in dispensatione ad usum carnum per Quadragessimam , tacitam esse conditionem , si impetrantis infirmitas per totum illud tempus duraverit ?

Dices ex nostrâ responsione sequi absurda , 1°. eum , cum quo dispensatum fuit super irregularitate ad suscipiendos Ordines , manere irregularem , si Ordines non suscipiat. 2°. Voto castitatis iterum astringi , qui causâ matrimonii dispensationem in voto obtinuit , si hoc matrimonium inire noluit.

Nego sequelam. Namque actualis susceptio Ordinum vel matrimonii celebratio ordinariè non sunt dispensationis causæ , nisi remotæ. Undè Mandatorius non tenetur inquirere an impetrans de facto Ordines suscepturus sit , aut matrimonium contracturus ; sed satis est si ipsi appareat , quod aliæ dispensationis causæ veritate nitantur , propter quas ponatur in statu in quo possit vel Ordines suscipere , vel matrimonium contrahere , si ipsi expediat.

Dixi , *ordinariè* , nam extraordinariè matrimonium potest esse causâ proxima & necessaria dispensationis circa votum castitatis , ut si con-

cessa esset cupienti ducere puellam; quæ licet jam provectæ ætatis, hætenus nubere non potuit propter dotis defectum. In quo casu nulla esset dispensatio, si impetrans mutato consilio nollet eam ducere.

Q. 9°. *Utrum liceat uti gratiâ, antequam litteris sit exarata?*

R. Licet modò constet esse concessam: tum quia Scriptura requiritur duntaxat in testimonium gratiæ concessæ: tum quia nulla lex universaliter irritat gratias, quæ scripturis non fuerint traditæ.

Dixi, *universaliter*; nam Extravag. cap. *Injuncta*, tit. de Electionibus, & Julii II. & Bullæ, *Romani*, censetur intrusus, qui Beneficii à Sede Apostolicâ collati iniit possessionem ante litterarum expeditionem. Concilium quidem Tridentinum præcipit facultatem tum ingrediendi septa monialium, sess. 25. c. 5. tum non residendi sess. 23. cap. 1. de Reform. scriptis esse tradendam, sed non declarat aliàs fore irritam. Undè excommunicationem cit. c. 1. latam non incurreret, qui cum consensu, sed sine litteris Episcopi aut Superioris eadem septa ingrederetur. Sic multi Episcopi Statutis suis cavent ne approbatio ad excipiendas Confessiones detur sine scripto; sed eam sic datam non irritant.

Dices: ex regula 25. Cancellariæ, gratia censetur informis ante litterarum expeditionem.

R. 1°. Regulam illam spectare duntaxat gratias à Summo Pontifice concessas, nec extendendam ad aliàs. 2°. valere tantum pro foro externo.

Q. 10°. *An gratia expiret morte concedentis?*

R. 1°. Certum est quod si res non sit integra, hoc est, si Mandatarius ante mortem mandantis, mandatum exequi cœperit, v. g. citaverit, vel vocaverit partes ad veritatem cognoscen-

dam, Confessarius pœnitentis confessionem exceperit ex parte, gratia non extinguitur. Ita Urbanus III. cap. *Gratum*, de officio & potestate Judicis delegati, ubi sic habet: *Respondemus quòd cum in casu priori, citatione factâ, negotium sit quasi coeptum, maximè si delegatus non sit certus de morte delegantis, potest ac debet in causa procedi.*

R. 2°. In materiâ justitiæ, & ad litem terminandam, gratia sive facta sit, sive facienda, definit morte concedentis, re adhuc integrâ ex cap. *Licet*, de officio delegati; quia mandatum re integrâ, *morte mandatoris expiravit*, ut ibi dicitur.

R. 3°. In aliâ materiâ quàm justitiæ gratia jam facta, non expirat morte concedentis, etiamsi res sit adhuc integrâ, ex capite, *Si cui nullâ*, de Præbendis in 6°. & cap. *Si super gratiam*, de officio delegati in 6°. Et ratio est, quia donatio non extinguitur morte donantis: atqui gratia jam facta est quædam donatio: ergo privilegium alicui concessum eligendi Confessarium, non petit morte concedentis, quamvis nondum electus sit Confessarius; quia gratia est jam facta. Propter eandem rationem mortuo Episcopo, valent litteræ dimissoriæ, quas ante mortem concesserat ad Ordines suscipiendos.

R. 4°. Gratia facienda extinguitur morte concedentis; si res sit adhuc integra. Ita expressè habetur cit. cap. *Si cui nullâ*.

Q. 11°. *Quomodo dijudicari potest, an gratia sit facta, vel facienda maximè cum nondum sortita est unum effectum?*

R. Hæc à Theologis communiter statuitur regula. Si gratia sit in favorem ejus ad quem dirigitur, quamvis ulteriùs cedat in aliorum commodum, ut facultas excipiendi Confessiones indefinite, est gratia facta; quia in hâc concessio-

ne Superior vult favere accipienti. Ergo Confessarius, cui Episcopus dederat facultatem absol- vendi à casibus sibi reservatis, non hunc aut illum determinatè, sed quoslibet è subditis, validè & li- citè utitur eâ facultate post mortem Episcopi; quia est gratia jam facta. Contrà verò si Superior spectet duntaxat commodum alicujus tertii, mandetque prudenti Confessario, ut à casibus reservatis, censuris & irregularitatibus absolvat determinatam personam, est gratia facienda illi personæ, ac proinde definit morte concedentis.

Colligitur autem hæc regula ex laudato cap. *Si cui nullâ*, ubi sic loquitur Summus Pontifex: *Si cui, nullâ personarum factâ expressione, sit gratiosè cessa facultas, ut auctoritate Apostolicâ possit aliquibus personis idoneis in certâ Ecclesiâ providere, vel Beneficia conferre . . . hujusmodi concessa, (quam, cum specialem gratiam continent, decet esse mansuram) non expirat, etiam re integrâ; per obitum concedentis. Secus si super provisione certâ persona faciendâ, sit data potestas eidem non ob suam, sed ejus, cui provideri mandatur gratiam vel favorem: illa quidem expirat omninè, si concedens re integrâ moriatur.*

Sed contra hanc regulam objicitur 1°. praxis contraria; namque in Galliâ mortuo Summo Pontifice, executioni demandantur Rescripta, quæ vivens concesserat, quamvis contineant gra- tiam faciendam; Ordinarii Beneficium confe- runt impetranti, dispensant super gradu consan- guinitatis; & affinitatis, irrita declarant Reli- gionis vota gravi metu emissâ, Confessarius ab- solvit impetrantem à censuris & irregularitati- bus. 2°. hujusmodi Rescripta non expirarent cum Summo Pontifice sine magno boni publici præjudicio, & evidenti animarum periculo.

Omissis variis rationibus, quas Theologi ex- cogitarunt ad conciliandam praxim cum allatâ regulâ.

Respondeo, duplicis generis esse Rescripta, alia emanant à Datariâ, alia à Pœnitentiariâ, & hæc valent duntaxat pro foro interno, unde prudenti Confessario committi solent, ut dictum est capite præcedenti. Illud autem est discrimen inter officium Pœnitentiariæ & Datariæ, quòd prius sit perpetuum; posterius verò expiret cum Summo Pontifice. Ex quo sequitur Rescripta Pœnitentiariæ, etsi contineant gratiam faciendam; non extinguì morte Pontificis, quia vivit & perseverat Officium, ex quo emanant.

Difficultas ergo solum superest circa Rescripta Datariæ, cujus officium extinguitur morte Pontificis.

R. Sanches lib. 8. de matrim. disp. 20. num. 42. eam solvit, & quidem ad mentem Ecclesiæ Gallicanæ, contendens hujusmodi Rescripta Ordinario demandata, non esse attributiva, sed excitativa tantum, hoc est, non tribuere potestatem Ordinario; sed excitare solum ordinariam ejus potestatem ad conferendam gratiam. Porro regula laudata non cadit in Rescripta excitativa, sed in attributiva duntaxat; quia per Rescripta excitativa, nova potestas non datur Ordinario: sed excitatur ea quæ ipsi competit & ex quâ confert gratiam.

Rebuffus de mandatis Apost. in concord. Sanebovius tomò secundo cas. 113. & alii benemulti censent gratiam ipso Rescripto esse factam; quia impetrans acquirit jus ut Rescriptum executioni demandetur, si preces veritate nitantur: nec Officialis sine injustitiâ ministerium suum illi denegaret; ac proinde post obtentum Rescriptum res non est integra, cum *quasi* sit jus ad rem, inquit Rebuffus, *vel saltem jns impetrandi officium judicis, vel executoris, tunc non expirat morte concedentis.*

CAPUT XII.

De Consuetudine.

Q. 1°. *Consuetudo est-ne morum regula?*

R. Negari non potest, quin aliqua consuetudo sit morum regula; namque ex lege tum civili § 7. Digest. de legibus; tum Ecclesiasticâ, cap. *cum dilectus*, tit. de Consuetudine, consuetudo est optima Legum interpret. Et cap. finali eodem titulo dicitur quod longævæ consuetudinis non sit civilis auctoritas, & quod iuri positivo deroget, si sit rationabilis & legitime præscripta. Sanctus quoque Augustinus epist. 36. aliàs 86. de consuetudine sic scribit: *Mos populi Dei, & instituta Majorum pro lege sunt tenenda; & sicut pravaricatores legum divinarum, ita & contemptores consuetudinum Ecclesiasticarum coercendi sunt.*

Ergo aliqua consuetudo agnoscenda est morum regula. Ut autem definiatur quæ tandem sit illa consuetudo, prius exponendæ sunt præcipuæ consuetudinum species. Itaque

Q. 2°. *Quomodo dividitur consuetudo?*

R. Generatim dividitur in eam, quæ est facti, & eam, quæ est juris.

Prior dici potest consuetudo popularis: posterior verò legalis.

Q. 3°. *Quid est consuetudo facti?*

R. Est usus & frequentia actuum externorum exercitorum à majori, sed non à saniori parte communitatis perfectæ.

Dicitur 1°. *usus & frequentia*; quia unus actus bis aut ter repetitus non efficit consuetudinem.

Dicitur 2°. *actuum externorum*; quia ex actibus
internis

internis sæpius repetitis exurgit quidem habitus, qui nonnunquam dicitur consuetudo bene vel malè agendi, de quâ hîc non est sermo. Agimus enim de consuetudine communitalis, quæ non exurgit nisi ex actibus externis.

Dicitur 3°. *exercitorum à majori parte* : frequentes enim paucorum actus dici nequeunt consuetudo communitalis.

Dicitur 4°. *non à saniori parte* : ut distinguatur consuetudo facti à consuetudine juris, quæ debet esse à saniori parte communitalis.

Dicitur 5°. *Communitalis perfecta*, ut excludatur consuetudo privata familiæ, sive sodalitiî, quæ si pugnet contra jus commune, secluso speciali privilegio, est mera corruptela.

Q. 4°. *Quid est consuetudo juris, seu legalis?*

R. Definitur à S. Isidoro, & refertur distinct. 1. cap. *Consuetudo*, jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, ubi deficit lex.

Dicitur 1°. *jus*, quia si legitimæ conditiones adsint, vim legis habet. Per hanc autem vocem consuetudo convenit cum lege scriptâ; utraque enim est jus, differtque à consuetudine facti, quæ jus non constituit.

Dicitur 2°. *moribus institutum*, ut distinguatur à lege scriptâ; hæc enim à Legislatore petitur; illa verò ab usu, quem populus invexit.

Dicitur 3°. *ubi lex ipsa deficit*; quia cum lex positiva nec se extendat ad omnes & singulos actus, nec semper sat clarè loquatur, consuetudo utpote ejus supplementum ordinat quæ lex positiva non attingit, & explicat quæ dubia relinquit. His præmissis.

Q. 5°. *Utrum consuetudo facti supra descripta, sit regula morum?*

R. Minimè, sed plerumque est morum corruptela.

Probatur 1°. ex Scripturâ. Christus Math. 7. v. 13. asserit eum rectâ tendere ad perditionem, qui multitudinem secutus, viam latam & spatiosam ingreditur. Unde Sanctus Augustinus lib. 1. Confessionum cap. 16. consuetudinem illam vocat flumen tartareum, in quo navigantes rapido cursu ad tartara devolvuntur; & Cardinalis Bellarminus epist. ad nepotem recens Episcopum, monet actum de ejus salute, si se aliorum moribus conformet contra Apostoli præceptum, Rom. 12. *nolite conformari huic saeculo.*

Probatur 2°. ex Sanctis Patribus relatis dist. 8. ut cap. *Si solus*, ex S. Cypriano, *neque hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem.* Cap. *Frustra*, ex S. Augustino, *Frustra quidem qui ratione vincuntur, consuetudinem nobis obijciunt; quasi consuetudo major sit veritate.* Et cap. *Qui contempta*, ex eodem, in Evangelio Dominus ait: *Ego sum veritas; non dixit: Ego sum consuetudo.* Itaque cedat consuetudo veritati.

Probatur 3°. ratione. Cum actuum humanorum bonitas constet in conformitate ad rectam rationem, necesse est ut eorum regula sit recta quædam ordinatio rationis in bonum: atqui consuetudo facti plerumque non est rationis, sed ignorantiae & cupiditatis ordinatio; virtus enim sapientiae & prudentiae, cujus est ordinare, non est quærenda apud promiscuum vulgus, nec in multitudine; quia existit in paucis. Hoc advertit Tertullianus scribens contra consuetudinem cap. 1. lib. de velandis virginibus, ubi sic habet: *Ostendatur hoc exigere veritatem, cui nemo prescribere potest, non spatium temporum, non patrocinia personarum, non privilegia nationum.* Ex his enim fere consuetudo initium ab aliqua ignorantia vel simplicitate sortita in usum per successionem corroboratur, & ita adversus veritatem vindicatur, sed Dominus noster

Christus veritatem se, non consuetudinem cognominavit. Enimverò venit ipse veritas contra consuetudinem pugnaturus, & etiam nunc contra eam pugnat in fortissimis suis membris: *Nihil quippe inimicus veritati*, ait Sanctus Augustinus lib. 5. *mulicæ, nihil ad decipiendum potentius, nihil ad corrumpendos mores efficacius, ut habetur cap. Mala consuetudo; cit. dist. 8. Mala consuetudo; nisi citius radicitus evellatur, in privilegiorum jus ab improbis assumitur: & incipiunt pravaricationes, & varia presumptiones celerrimè non compressa pro legibus venerari, & privilegiorum more perpetuo celebrari.*

Ergo sola consuetudo juris est morum regula utpote quæ sola habeat testimonium à lege, & à sapientibus.

Q. 6°. *Quotuplex est consuetudo juris.*

R. Triplex, alia dicitur præter legem; quia nec lege præscribitur, nec legi adversatur, ut consuetudo jejunandi in pervigilio Pentecostes, quæ in quibusdam locis viget: alia quæ est contra legem (scilicet humanam) ut consuetudo vescendi carnibus in quibusdam Diœcesibus singulis Sabbatis, à festo Nativitatis Domini, usque ad festum Purificationis inclusivè: alia secundum legem; quia est legi conformis, ut consuetudo satisfaciendi præcepto Confessionis annuæ in festo Paschatis.

Harum consuetudinum prima novam legem constituit. Secunda veterem legem abrogat. Tertia legem authenticè interpretatur; qualibet autem habet vim obligandi, modò concurrant conditiones requisitæ.

Q. 7°. *Quot conditiones requiruntur, ut consuetudo habeat vim legis, & obliget in conscientia?*

R. Quinque.

Prima, debet consuetudo esse rationalis, &

utilis bono publico ; omnis enim lex essentialiter est ordinatio in bonum publicum. Ergo consuetudo prorsus inutilis, & ad bonum publicum nihil conferens, non habet rationem legis ; potest tamen abrogare legem veterem, si alia conditiones adsint. Et in eo casu dicenda est potius derogatio vel abrogatio legis veteris, quàm lex. Usus v. g. comedendi carnes diebus Sabbati post Nativitatem Domini, non est lex obligans, sed quædam juris communis derogatio.

Secunda, est tempus sufficiens ad inducendam consuetudinem. Sed quæritur quale debeat esse illud tempus.

R. 1°. Si consensus Legislatoris accedat, eo ipso consuetudo vim legis obtinet, & legem contrariam abrogat. Responsio per se patet.

R. 2°. Si Legislator consuetudini nec consentit nec contradicit, quia fortè illam ignorat, vel ad illam non attendit ; consuetudo nec rationem legis sortitur, nec antecedentem legem abrogat, nisi sit præscripta præscriptione longi temporis, ex jure, tum civili, cap. quæ sit longa consuetudo, lege secundâ ; tum Ecclesiastico, cap. finali de consuetudine. Præscriptio autem longi temporis est ad minimum decem annorum, ut diximus ubi de præscriptione tract. de Justitiâ & Jure.

Porro sicut litis contestatio impedit præscriptionem dominiorum : ita Legislatoris, vel Ministrorum ejus contradictio interrupt præscriptionem consuetudinis, reosque constituit, qui consuetudine nondum præscriptâ contra legem operantur ; ita ut in eos cadat Vincentii Lirinensis sententiâ *condemnantur magistri, absolvuntur discipuli* ; hoc est peccarunt priores, qui contradicente Legislatore, vel nondum elapso tempore ad præscriptionem requisito, legem non

observarunt; & non peccant posteriores, qui consuetudine legitimè præscriptâ, legem contrariam non custodiunt; quia lex per præscriptionem evasit irrita.

Dixi, *ad minimum*; nam ex dictis ubi de præscriptione, non præscribitur contra Ecclesiam, nec proinde contra ejus leges nisi spatio 40. annorum.

Dices 1°. Communitas quæ non est sui juris, sed sub Principe constituta, non habet potestatem legislativam, ergo consuetudo ejus nunquam vim legis obtinebit sine consensu Principis.

Nego consequentiam. Nam ex dictis jus tum civile, tum Ecclesiasticum definiit consuetudinem legitimè præscriptam esse observandam, inobedientesque puniendos, tanquam legum divinarum prævaricatores; ac proinde communitas, quamvis non sit sui juris, habet à jure communi, ut consuetudines ejus præscriptæ habeantur pro lege.

Ergo sicut peregrini tenentur observare leges locorum, ad quæ demigrant; ita & consuetudines ibidem legitimè præscriptas.

Dices 2°. nullus præscribit cum malâ fide: atqui consuetudo contra legem, est cum malâ fide; incipit enim ab inobedientiâ contra Superiorem, quæ sanè peccatum est, ergo consuetudo contra legem nunquam præscribere potest.

Distinguo majorem, nullus præscribit cum malâ fide ad acquirendum dominium rei alienæ, Concedo: ad abrogandam legem humanam cujus observationem Legislator à longo tempore non curat, Nego majorem. Ratio autem disparitatis est quòd jus commune semper resistat possessori malæ fidei, definiatque cum rem alienam nunquam facere suam, si possessio ejus cum malâ fide cœperit: faveat verò consuetudini,

cui Legislator longo tempore non contradixit.

Tertia conditio necessaria ut consuetudo lex evadat, sunt actus externi, voluntarii & liberi. Quare si per vim & errorem inducatur populus ad agendum, consuetudo non habet vim legis; quia vera consuetudo essentialiter pendet à consensu populi, tanquam à causâ; sicut lex scripta à voluntate superioris.

Quarta. Actus, ex quibus oritur consuetudo, debent exerceri cum animo inducendæ obligationis; quia sicut lex nulla est sine intentione obligandi, ita consuetudo vim legis non fortitur, si desit in populo, à cuius voluntate pendet, intentio se obligandi. Hinc licet Fideles consuetudine immemoriali cineres die primâ Quadragesimæ accipiant, nullâ tamen lege ad eos accipiendos altringuntur; quia sine animo se obligandi illam cæremoniam observant.

Colligitur autem inductam esse consuetudinem cum animo se obligandi, si viri timorati malè sentiant de iis, qui illam non servant, si populus inde scandalizetur, si transgressores puniantur. In dubio num consuetudo cœperit cum animo se obligandi, judicandum est non cœpisse.

Quinta. Oportet consuetudo sit majoris & sanioris partis communitatis; quia mos unius aut alterius privati non facit nisi consuetudinem privatam: agitur autem hîc de consuetudine communitatis perfectæ, quæ vim legis habere possit. Non est tamen necesse ut in consuetudinem consentiant singula communitatis membra; quia sicut lex dicitur à communitate acceptata, quando major & sanior pars illam acceptavit: ita consuetudo censetur universalis, si à majori & saniori parte inducatur; quamvis nonnulli resistent.

Dixi, à *saniori parte*; si enim à sapientibus & viris timoratis rejiciatur, non est nisi consuetudo

facti inter regulas morum minimè numeranda, licèt pars numerosior ei adhæreat.

Q. 8°. *Consuetudo potest-ne præscribere contra quamlibet legem?*

R. Non potest, nisi contra legem humanam; quia nulla alia lex pender à voluntate hominum, ut pro eorum nutu, & contrariis moribus mutari possit. Non lex naturalis; quia est ipsamet veritas & recta ratio, contra quam agere est per se malum. Non lex Evangelica, quæ ex Dei institutione illibata permanebit usque ad consummationem sæculi, juxta illud Apostoli Gal. 1. *Licèt nos aut Angelus de cælo evangelizet vobis præterquamquod evangelizavimus vobis; anathema sit.*

Ergo consuetudo, quæ in aliquibus Provinciis obtinuit, lucrum percipiendi ex mutuata pecuniâ etiam pupillorum, mera corruptela est; quia adversatur legi naturali & divinæ, contra quam non præscribitur, c. *Cùm tanto*, de consuetudine: *nemo sane menti* (inquit Summus Pontifex) *intelligit naturali juri, cujus transgressio periculum salutis inducit, quâcunque consuetudine, quæ dicenda est verius in hac parte corruptela, posse aliquatenus derogari.*

Ergo posteriora Ecclesiæ sæcula non præscripserunt contra priora, nisi in iis, quæ sunt meræ disciplinæ, ut Canones Pœnitentiales, ritus absolvendi ante vel post peractam pœnitentiam, & aliæ ejusmodi leges Ecclesiasticæ. Nam præcepta Evangelica, v. g. de contemptu voluptatum & rerum temporalium, de carnis mortificatione, & de pœnitentiæ fructibus, qui respondeant gravitati & multitudini peccatorum, nullâ consuetudine quantumvis longævâ & universali abrogantur; quia Deus ea in æternum mandavit, & in novissimo die ex iisdem judicabuntur homines, qui ut scribit Apostolus 2.

Tim. 3. tunc communiter erunt seipfos amantes, cupidi, elati, voluptatum amatores magis quàm Dei, habentes speciem pietatis, (nempe ex quâdam observatione exterioris cultûs) virtutem autem ejus abnegantes, id est, rem ipsam & naturam pietatis.

Q. 2°. *Utrum consuetudo legitimè præscripta, abrogari possit contrariâ lege?*

R. Vel consuetudo, quamvis non sit rei per se malæ, nec Evangelio prohibita, noxia tamen evadit, & viam aperit pluribus corruptellis; vel est admodum utilis, & idonea ad promovendum bonum publicum: vel est superflua, aut minùs utilis.

Si primum, consuetudo lege contrariâ abrogari potest & debet, sed circumspèctione, & accuratâ consideratione opus est, ne Superior, dum colligit zizania, eradicet & triticum, mutationeque consuetudinis pacem perturbet.

Si secundum, lex consuetudinis admodum utilis abrogatoria non esset vera lex, utpote bono publico contraria, ac proinde nec ferri, nec acceptari debet.

Si tertium, tolerandam esse consuetudinem, scribit Sanctus Augustinus epist. 54. aliàs 118. quia ipsa mutatio consuetudinis, etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat. Propterea ibidem censet quasdam cæremonias Religioni Christianæ minùs consentaneas ferendas potiùs, quàm cum populorum offensione tollendas; Medicus enim dici non debet, sed homicida, qui lethale vulnus infligit, ut leve corporis vitium amputet. Talem meritò dixeris Parochum, qui dominandi studio potiùs, quàm boni publici zelo receptos Parochiæ usus subvertit majoris boni prætextu; quidenim Parochianorum odia indè in ipsum concepta, oblocutiones, detractiones, & alia scandala, nisi exitialis Parochiæ mor-

bus? Ergo si nequidem lex mutari debet quoties aliquid melius occurrit, ut suprà docebat S. Thomas, multò minùs consuetudo, quæ noxia non est, cùm lege sit firmior, longèque difficiliùs evellatur.

CAPUT XIV.

De Lege humanâ.

JAM diximus quid & quotuplex sit lex humana; quam obligationem inducat; quæ sit ejus causa efficiens; ad quos actus & ad quas personas se extendat; quam interpretationem, & dispensationem admittat. Superfunt duntaxat nonnulla dubia sequentibus quæstionibus solvenda. Itaque

Q. 1º. Utrum præter legem naturalem & divinam, necessaria sit humana?

R. Est necessaria; quia si societas humana indiget artibus, ut provideantur corporis necessaria, putà victus, vestitus, habitatio; à fortiori indiget disciplina legum ad excolendam animam; quia judicium rationis in iis, quæ spectant mores, multò magis impeditur cupiditatibus & delectationibus, quam in iis, quæ pertinent ab arte facta. Unde 1. polit. c. 2. dicitur: *sicut homo, si sit perfectus virtute, est optimum animalium; sic si sit separatus à lege & justitiâ, est pessimum omnium.*

Dices 1º. Lex Evangelica sufficit ad regendos hominum mores: ergo temerè lex humana superadditur.

Nego antecedens; tum quia in societate humanâ inveniuntur protervi, & ad vitia proclives, qui ut scribit Sanctus Thomas qu. 96. art. 1. *verbis de facili moveri non possunt* (nempe ad legem divinam, & naturalem observandam.) Necess-

sarium ergo fuit, quòd per vim & metum cohererentur à malo... ut aliis quietam vitam redderent, & ipsi tandem per hujusmodi assuetudinem ad hoc perducerentur, quod voluntariè facerent, quæ pœna metu implebant, & sic fierent virtuosæ. Tum quia in humanâ societate plura ordinanda occurrunt, puta circa cultum divinum, & contractus, quæ lex divina prætermisit, nec ex lege naturali necessariò deducuntur.

Dices 2°. in dubiis homines confugiunt ad sapientem sicut ad justitiam animatam, ut dicitur 5. Ethic. cap. 4. ergo lex humana necessaria non est.

Nego consequentiam. Namque ut observat S. Thomas qu. 95. art. 1. ad 2. justitia animata, præterquamquod invenitur in paucis, passionibus facilè flectitur; ac proinde necesse fuit legibus determinare quid faciendum, quidve fugiendum, & paucissima hominum arbitrio committere, ut singularia, quæ lege comprehendere nequeunt. Unde melius est omnia ordinari lege, quàm dimitti iudicium arbitrio, ut habetur 1. Rethoric. cap. 1.

Q. 2°. *Utrum lex humana prohibere debeat omnia vitia?*

R. Negat S. Thomas qu. 96. art. 2. & ratio est; quia quælibet lex essentialiter est ordinatio ad bonum commune: atqui lex humana omnia vitia prohibens est bono communi noxia. Ergo.

Minor probatur. Lex observatu difficilior, & moraliter impossibilis est bono communi noxia; posita enim hac lege multiplicantur transgressionés, & ita Cives evadunt peiores, cum tamen legis officium sit efficere bonos: atqui lex humana omnia vitia cohibens est difficilior, & observatu moraliter impossibilis; nam ut ratiocinatur Sanctus Thomas, in communitate plures repe-

riuntur infirmi, quàm sani; hoc est, plures ad vitia proclives, quàm ad virtutem propensi: quæ autem possibilis sunt sanis, infirmis sunt impossibilia. Porro lex humana spectat maiorem partem; imponitur enim communitati, ac proinde non nisi graviora prohibere debet, & quibus, inquit Angelicus Doctor, possibile est maiorem partem multitudinis abstinere, & præcipuè quæ sunt in nocuum aliorum, sine quorum prohibitione societas humana conservari non posset. Alioquin imperfecti in deteriora prorumpunt, sicut dicitur Prov. 3. qui nimis emungit, elicit sanguinem; & Matth. 9. Quod si vinum novum (id est, præcepta perfecta vite) mittatur in utres veteres, (id est, in homines imperfectos) utres rumpuntur, & vinum effunditur, id est, præcepta contemnuntur, & homines ex contemptu ad peiora prorumpunt. Nempe ex consuetudine transgrediendi difficiliora præcepta, etiam ad faciliora, quamvis graviora, profiliunt.

Tanta incommoda sollicitè præcavent Religiosorum Ordinum Fundatores, qui licet non colligant nisi anhelantes ad perfectionem, nihilominus paucis præceptis regulam suam concludunt, ne legum multitudo laqueus sit pedibus alumnorum; reliqua verò ad perfectionem Monasticam pertinentia per modum directionis exequuntur, expressèque declarant se non obligare quemquam sub peccato etiam veniali, sed duntaxat sub pœnâ regulari & æconomicâ. Si autem hæc cautio adhibenda est in Monasteriis, quantò magis in Politicis?

Q. 3°. *Utrum dentur leges merè pœnales, quæ subditos ad pœnam obligent, & nullatenus ad peccatum?*

R. 1°. possunt dari; quia ex dictis lex vim habet ex voluntate Legislatoris: ergo si Legislator nolit obligare subditos nisi ad pœnam, subditi inobedientes non incurrunt nisi reatum pœnæ.

Dices 1°. ex Sancto Augustino lib. 1. Retract. cap. 9. omnis pœna, si iusta est, peccati pœna est & supplicium nominatur? ergo lex non potest obligare ad pœnam; quin antecederet obliget ad culpam.

Distinguo antecedens: omnis pœna propriè dicta, Concedo: impropriè dicta, Nego anteced. Satis enim est ad pœnam iustam, quod sine causâ non infligatur, juxta juris regulam 23. in 6°. quæ sic habet: *sine culpâ, nisi subsit causa non est aliquis puniendus*; causa autem est puniendi subditum, quod non abstinuerit ab actu prohibito, vel non præstiterit actum præceptum. Responsio elucidatur exemplo voti, quod dicitur à S. Thomâ lex privata; quia privatus eam sibi imponit. Si enim quis voverit dare nummum pauperibus, si unquam luserit, contra votum non peccabit ludendo, modò nummum in eleemosinam eroget.

Dices 2°. Lex illa purè pœnalis non est lex propriè dicta. Ergo.

Nego conseq. Satis enim est ad nostrum institutum, quod Superior possit obligare ad pœnam, & nullatenus ad culpam; sive lex ejus sit propriè, aut impropriè dicta.

Potest etiam negari anteced. nam ad rationem legis sufficit quod habeat vim obligandi in conscientia: atqui lex purè pœnalis obligat in conscientia ad pœnam, qui enim hujusmodi legem transgressus fuerit, tenetur in conscientia pœnam subire; & ita lex pœnalis remotè saltem obligat ad culpam.

R. 2°. Omnis lex pœnalis priùs intelligitur obligare ad culpam, quàm ad pœnam, nisi quibusdam signis constet aliam esse Legislatoris mentem.

De legè quæ imponit pœnam spiritalem, puta suspensionem, excommunicationem, nulla

est difficultas; cum spirituales illæ pœnæ culpam necessariò supponant.

Probatur de lege obligante ad pœnam temporalem; quia cum ipsum opus lege præceptum aut prohibitum magis conferat ad bonum publicum, quàm ipsa pœna inobedientibus imposita, Legislator censetur illud magis intendere, ac proinde subditi, qui vel ab opere prohibito non abstinēt, vel opus præceptum non exequuntur, magis lædunt ejus voluntatem, quàm si pœnam transgressoribus impositam non evolverent. Ergo peccati reos se constituunt; quid enim est peccatum, nisi dictum, vel factum contra legem?

Dixi, nisi quibusdam signis constet aliam esse Legislatoris mentem; quia obligatio legis oritur ex intentione & voluntate Legislatoris.

Constare autem potest intentionem Legislatoris non esse obligari ad culpam, 1º. ex ipsâ legis formâ, nempe si disjunctivè feratur, v. g. nullus frumentum efferat, vel solvat centum libellas; lege enim sic conceptâ, optio subditis datur aut frumentum non efferendi, vel centum libellas solvendi, si magis placuerit frumentum efferre. 2º. ex communi sapientum interpretatione 3º. ex verbis Legislatoris, quibus declarat se nolle obligare ad culpam; quod satis communiter observant in suis constitutionibus Superiores regulares.

Omittendum tamen non est quod tradit Sanctus Thomas 2. 2. qu. 286. art 9. ad 1. nempe subditos Regulares in his posse venialiter, vel etiam mortaliter peccare *ex negligentia vel libidine, seu contemptu*, non quidem vi hujusmodi Constitutionum, quæ ut supponitur, ad culpam non obligant, sed vi legis naturalis; contra quam graviter peccaret, qui ex Constitutionum neglectu seu contemptu, valde turbaret ordinem

Monasterii, Enimverò si persona extranea omnium judicio graviter peccaret, quæ suis consiliis & inordinatâ agendi ratione regularem Monasterii disciplinam everteret, quantò magis ipsa Monialis?

In dubio autem num lex sit purè pœnalis, quidam Theologi censent habendam pro merè pœnali, nisi pertineat ad bonos mores, & ad prohibenda vitia; quia, inquiunt, odia sunt restringenda. Verùm quòd lex aliqua non obliget ad culpam, est quædam exceptio à generali regulâ, juxta quam omne factum vel dictum contra legem, est peccatum: exceptio autem non est amplianda, sed restringenda; adeò ut nisi de mente Legislatoris aliter constet, judicandum sit in favorem legis, nempe quod sub peccato obliget.

Dices: leges tributorum ex naturâ suâ sunt merè pœnales: tum quia non spectant bonos mores: tum quia tributa sunt onera, & veluti mulctæ pecuniariæ, quas Princeps directè & primariò intendit. Ergo.

Nego antecedens; pertinet enim ad bonos mores, & ad bonum publicum, ut jus suum cuique reddatur; atqui tributa sunt justa stipendia Principi pro Republicâ laboranti debita, juxta illud Rom. 13. *ideò enim & tributa præstatis ministris enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes.*

Ergo tributa non sunt meræ pœnæ, sed debita ex justitiâ solvenda etiamsi non petantur, nisi consuetudo præscripta Principis mentem aliter interpretetur. Ergo qui defraudant vectigalia & gabellas tenentur ad restitutionem; quia contra justitiam peccant, ut innuunt hæc Apostoli verba, Rom. 13. *Reddite ergo omnibus debita; cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal.*

Dixi, nisi consuetudo præscripta Principis mentem aliter interpretetur. Nam apud nos fert usus, ut

tributum solvantur, cum petuntur: nec unus in legem peccare se credit, si tallias v. g. non deferat ad exactores. Unde colligere licet tributorum leges à subditis duntaxat exigere, ut non resistant nec fraudibus, minis, & aliis malis artibus solutionem eludant, sed bonâ fide parati sint petentibus satisfacere. Ita Sylvius in l. 2. qu. 484. ubi sic habet: *probabiliter opinio fert illa vetigalia, quæ ad portas civitatis solvi debent juxta quorundam locorum consuetudinem, non necessario solvenda, si non petantur, modò nihil fraude agatur, abscondendo merces, divertendo à viis publicis.*

Instabis: restitutio vel fieret Principi, vel exactoribus: atqui non est facienda Principi; namque certo pretio vendidit exactoribus quidquid in hac partè juris habeat; non etiam exactoribus qui propter fraudes subditorum, nulla sollicitudine vitandas, viliori pretio jus Principis emerunt: ergo.

Nego minorem. Cum enim objectio supponat Principem pati injuriam ab illis defraudatoribus, & propter eorum fraudes viliori pretio vendere, Principi restituere tenentur.

Q. 4°. *Utrum pœna lege præscripta, sit exolvenda statim post transgressionem?*

R. Si pœna statuatur ferenda, transgressor non tenetur eam exolvere, donec Judex condemnaverit eum ad pœnam subeundam; quia lex de facto pœnam non imponit, sed imponendam minatur. Contra verò; si pœna sit lege lata transgressor eam quandoque statim incurrit, quandoque vero non nisi post sententiam declaratoriam.

Q. 5°. *Unde dignoscitur, an pœna sit ferenda, aut lata?*

R. Pœna est ferenda, quando lex concipitur his & similibus verbis, *sub pœnâ excommunicationis, privationis Beneficii. Excommunicabitur, excommuni-*

oetur non gaudeat Beneficio, &c. Pœna autem censetur lata, quando Legislatores his utitur formulis, ipso facto, ipso jure. Extunc. Illico, excommunicamus. Excommunicatus est.

Q. 6°. Quando nam pœna ipso jure lata subeunda est ante sententiam judicis, quando verò non nisi post sententiam?

R. Huic quæstioni admodum intricatæ, & in Scholis multum agitæ satisfieri non potest nisi distinguendo variarum pœnarum genera, & expendendo verba legis.

Primò itaque sunt pœnæ passivæ, quæ nullam transgressoris actionem postulant, ut censuræ Ecclesiasticæ irregularitas, privatio vocis tum passivæ, tum activæ. Constat autem ex communi Ecclesiæ usu hujusmodi pœnas latæ sententiæ incurri absque sententiâ declaratoriâ; cum plerumque sint occultæ, & Judicis examen effugiant, certumque sit apud omnes occultos illos prævaricatores debere abstinere ab actibus per censuras lege latas prohibitis. Excipienda tamen est irregularitas, quæ oritur ex infamiâ; nullus enim censetur jure infamis, nisi post sententiam criminis declaratoriam.

Secundò, pœnæ quæ executioni mandari non possunt sine transgressoris actione, triplicis sunt generis.

Nonnullæ irritant actum prohibitum, puta matrimonium clandestinum, & reum inhabilem reddunt, puta Simoniacum ad Beneficium acquirendum, Beneficiarium ad fructus suos faciendos, si Horas Canonicas non persolvat, &c. Hæ autem pœnæ effectum suum sortiuntur ante sententiam declaratoriam. Conjuncti clandestinè debent statim separari; quia non sunt conjuges. Simoniacus quoque illico tenetur dimittere Beneficium simoniacè acquisitum, & fructus

inde perceptos restituere. Sic & Beneficiarius, qui Horas Canonicas non recitavit; quia jure naturali non licet rem alienam retinere: atqui in allatis exemplis & Simoniacus & Beneficiarius retinent rem alienam, cum lex justa inhabiles eos reddat ad acquirendum.

Hinc meritò hæc propositio damnata est ab Alexandro VII. & à Clero Gallicano: *Restitutio à Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus, non deletur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis eò quòd sit pœna.*

Aliæ sunt pœnæ legibus latæ, tanquam conditiones necessariæ ad acquirendum. Nec istæ requirunt declarationem; quia conditione non impletâ, gratia non est facta, juxta illud vulgare effatum, *conditio suspendit consensum*. Hinc qui suâ culpa, & sine rationabili causâ ad Sacerdotium intra annum non promovetur, Beneficio Parochiali ipso factò est privatus, nulla prætermisâ monitione, ex cap. *licet*, tit. de elect. in 6.

Denique sunt pœnæ latæ sententiæ, quæ privant jure jam acquisito, putâ Beneficio legitime possessio; sed executioni mandari non possunt sine prævaricatoris actione. Actio autem illa vel est facilis, ut pœnitentiæ, quas præscribunt Constitutiones Monasteriorum: vel sunt admodum difficiles, ut exilium confiscationi omnium bonorum, privatio Beneficii, &c. Priores nullam Superioris declarationem requirunt; posteriores vero reus in conscientia subire non tenetur ante sententiam Judicis: tum quia lex alioquin esset in detrimentum boni publici; pauci enim hujusmodi pœnas exequerentur, adeoque lex esset multitudini in scandalum: tum quia communis usus leges hujusmodi pœnales sic interpretatur.

Ergo Pastor ipso jure privatus Beneficio, ante

sententiam Judicis munia Pastoralia validè exercet, & fructus Beneficii justè percipit; quia habet titulum saltem coloratum.

Tertiò, quando lex pœnam ipso facto decernit, nullâ monitione, aut declaratione præmissâ, pœna statim subeunda est, nec expectanda Judicis sententia; quia Legislatores id potest quod Judex: ergo si reus pœnam subire tenetur post declarationem Judicis, quidni & post Legislatoris declarationem?

Nec dicas cum nonnullis hæc verba, *nullâ declaratione præmissâ*, addi à Legislatore majoris explicationis gratiâ ut subditi plenius intelligant pœnam esse latâ sententiæ; nam ex jure satis clarè elicitur verba illa habere sensum à nobis intentum; & planè diversum à sensu verborum, quæ in lege præcedunt.

Non negarim tamen quod aliquando expertus sum, Judicem, qui minùs vim illorum verborum percipit, ita pronuntiare majoris claritatis causâ, nec aliud intendere per hæc verba, *absque declaratione*, quàm per ista, *ipso facto*. Sed factum unius aut alterius non debet trahi in exemplum, nec recedendum à communi regulâ, nisi aliter constet de mente Superioris.

Quartò reus post sententiam Judicis nec tenetur, nec licitè potest exequi pœnam mutilationis aut mortis, v. g. venenum haurire, præcipitem se dare, suspendio se præfocare; quia hæc crudelitatem sapiunt, & repugnant legi naturali; sed satis est quòd executori non resistat. Imò Suares lib. 5. cap. 10. num. 10. probabiliorem existimat sententiam Covarruviae, & aliorum asserentium eum, cujus omnia bona fisco addicta sunt, non teneri exequi sententiam difficilem, sed facere satis, si patiatur bona sua à Ministro auferri, nec ea subtrahat, nec occulter.

Q. 7°. *Utrum ignorantia pœnæ reum à pœnâ excuset?*

R. Ignorantia etiam invincibilis solius pœnæ non excusat per se à pœnâ, quæ non sit censura.

Probatur; quia illud est discrimen inter culpam & pœnam, quod culpa necessario sit voluntaria, ac proinde cum aliquâ cognitione & advertentiâ: pœna verò veniat ab extrinseco, & contra voluntatem pugnet. Ergo qui invincibiliter ignorat legem, non peccat, si eam non observet, quia ejus ommissio non est voluntaria; nec pœnam meretur, cum pœna culpam præsupponat. Contra verò qui legem novit, eamque transgreditur, nesciens tamen pœnam in transgressores latam, pœnam meretur, & si sit lege lata, illi in de facto incurrit.

Dixi 1°. ignorantiam per se non excusare à pœnâ, quia per accidens excusare posset, saltem in foro conscientiæ, nimirum si ex eo quod ignoraret pœnam, bonâ fide crederet legem non obligare sub mortali, nam ex gravitate pœnæ colligitur legem obligare sub gravi peccato.

Dixi 1°. *nisi pœna sit censura*; quia censura communiter non incurritur, nisi præcesserit aliqua monitio vel ab homine, vel à jure, seu lege comminante, aut etiam decernente, v. g. Excommunicationem: atqui non est monitus, qui nullatenus cognovit illam pœnam fuisse lege latam: ergo illam non incurrit saltem in foro conscientiæ; nam in foro exteriori non audiretur qui diceret se ignorasse hujusmodi pœnam in lege contineri.

Q. 8°. *Lex pœnalis obligat-ne Superiorem ad pœnam imponendam.*

Huc revocanda sunt, quæ supra diximus de dispensatione; nam dispensatio pœnæ per legem latæ, est quædam legis dispensatio: ergo sicut inferior non potest dispensare in lege Superioris,

nisi necessitas, aut epichia id postulent; ita nec relaxare pœnam à Superiore impositam. Ergo sicut Legislator peccat sine causâ dispensans, sic & pœnam relaxans.

Ad relaxandam autem pœnam, plures honestæ causæ movere possunt supremum Principem, quæ in inferiori Judice locum non habent, putâ benignitatis, & liberalitatis ostentio, primus in urbem ingressus; prolis nativitas, gratificatio obsequiorum delinquentis, vel ejus consanguineorum, &c.

Observandum tamen est in hujusmodi gratiis concedendis; quod ex S. Ambrosio refertur cap. *Denique*, 14. qu. 5. ubi sic habetur: *Si non potest subveniri alteri, nisi alter ladatur; commodius est neutrum juvari, quàm gravari alterum. Ideoque in causis pecuniariis intervenire non est Sacerdotis, in quibus non potest fieri, quin frequenter ladatur alter, qui vincitur; quoniam intercessoris beneficio se victum arbitratur. Sacerdotis est igitur nulli nocere, prodesse velle omnibus: posse autem, solius Dei est.*

CAPUT XV.

De Lege divinâ veteri.

Q. 1°. **Q**UOTUPLICI modo lex vetus accipitur? R. Duplici. 1°. pressius pro lege, quam ipse Moyse promulgavit, ut Luc. 24. v. 44. ubi Christus legem distinguit à libris Prophetarum, & à Psalmis; sic enim Apostolos alloquitur: *neesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moyse, & Prophetis, & Psalmis de me*; ubi lex concluditur quinque libris à Moyse scriptis, qui Pentateuchus, solent appellari. 2°. Lex latius sumitur pro totâ Scripturâ veteris Testamenti. Et hoc posteriori modo legem veterem hîc accipimus.

Q. 2°. *Quotuplici nomine vocatur lex vetus?*

R. Quadruplici. Dicitur 1°. simpliciter & absolute lex, ut in Epistolâ ad Romanos passim & cap. 10. Joan. *Lex per Moysen data est gratia & veritas per Jesum Christum facta est.* 2°. Lex Mosâica; quia per Moysen fuit promulgata. 3°. Lex vetus, ut distinguatur à nova, seu Evangelica. 4°. Vetus Testamentum, seu pactum & fœdus; quia per eam Deus cum Judæis pepigit ipsos fore sibi peculiarem populum, & terram promissam in hereditatem posseduros, si legem observarent.

Q. 3°. *Lex vetus fuit-ne bona & divina?*

Utrumque negarunt Marcionitæ, deinde Manichæi & Priscillianistæ, docentes duos esse prima rerum principia, alterum malum, quod fuit auctor legis veteris, & ideo malæ: alterum bonum, à quo lex Evangelica prodiit. Contra priores imprimis scripsit Tertullianus, & contra posteriores Sanctus Augustinus; cum quibus

R. De fide est legem veterem fuisse bonam, & à Deo conditam.

Prima pars responsionis probatur 1°. ex Scripturâ Rom. 7. v. 12. *Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & justum, & bonum.* Et 1. Tim.

1. v. 8. *Scimus autem quia bona est lex, si quis eâ legitime utatur.* Luc. 2. Christus legem circumcisionis, & Beata Virgo legem purificationis servarunt. Matth. 26. Christus cœnam legalem instituit pridie quàm pateretur. Probatur 2°. ratione; quia illa lex est bona, quæ non præcipit nisi bonum, nec prohibet nisi malum, idque in honestum & debitum finem: atqui lex vetus non nisi bonum præcipit, ut patet vel ex illo præcepto, Deut. 6. in quo cætera continentur, *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* & omne malum prohibet, dum ait, *non concupisces*, idque in honestum & debitum finem; remotum

Tim. 3. tunc communiter erunt seipsos amantes, cupidi, elati, voluptatum amatores magis quàm Dei, habentes speciem pietatis, (nempe ex quâdam observatione exterioris cultûs) virtutem autem ejus abnegantes, id est, rem ipsam & naturam pietatis.

Q. 9°. *Utrum consuetudo legitimè præscripta, abrogari possit contrariâ lege?*

R. Vel consuetudo, quamvis non sit rei per se malæ, nec Evangelio prohibita, noxia tamen evadit, & viam aperit pluribus corruptellis; vel est admodum utilis, & idonea ad promovendum bonum publicum: vel est superflua, aut minùs utilis.

Si primum, consuetudo lege contrariâ abrogari potest & debet, sed circumspèctione, & accuratâ consideratione opus est, ne Superior, dum colligit zizania, eradicet & triticum, mutationeque consuetudinis pacem perturbet.

Si secundum, lex consuetudinis admodum utilis abrogatoria non esset vera lex, utpote bono publico contraria, ac proinde nec fecti, nec acceptari debet.

Si tertium, tolerandam esse consuetudinem, scribit Sanctus Augustinus epist. 54. aliàs 118. quia ipsa mutatio consuetudinis, etiam qua adjuvat utilitate, novitate perturbat. Propterea ibidem censet quasdam caremonias Religioni Christianæ minùs consentaneas ferendas potiùs, quàm cum populorum offensione tollendas; Medicus enim dici non debet, sed homicida, qui lethale vulnus infligit, ut leve corporis vitium amputet. Talem meritò dixeris Parochum, qui dominandi studio potiùs, quàm boni publici zelo receptos Parochiæ usus subvertit majoris boni prætextu; quidenim Parochianorum odia inde in ipsum concepta, oblocutiones, detractiones, & alia scandala, nisi exitialis Parochiæ mor-

bus? Ergo si nequidem lex mutari debet quoties aliquid melius occurrit, ut suprà docebat S. Thomas, multò minùs consuetudo, quæ noxia non est, cùm lege sit firmior, longèque difficiliùs evellatur.

CAPUT XIV.

De Lege humanâ.

JAM diximus quid & quotuplex sit lex humana; quam obligationem inducat; quæ sit ejus causa efficiens; ad quos actus & ad quas personas se extendat; quam interpretationem, & dispensationem admittat. Superfunt duntaxat nonnulla dubia sequentibus quæstionibus solvenda. Itaque

Q. 1º. Utrum præter legem naturalem & divinam, necessaria sit humana?

R. Est necessaria; quia si societas humana indiget artibus, ut provideantur corporis necessaria, putà victus, vestitus, habitatio; à fortiori indiget disciplina legum ad excolendam animam; quia judicium rationis in iis, quæ spectant mores, multò magis impeditur cupiditatibus & delectationibus, quam in iis, quæ pertinent ab arte facta. Unde 1. polit. c. 2. dicitur: sicut homo, si sit perfectus virtute, est optimum animalium; sic si sit separatus à lege & justitiâ, est pessimum omnium.

Dices 1º. Lex Evangelica sufficit ad regendos hominum mores: ergo temerè lex humana superadditur.

Nego antecedens; tum quia in societate humanâ inveniuntur protervi, & ad vitia proclives, qui ut scribit Sanctus Thomas qu. 96. art. 1. *verbis de facili moveri non possunt* (nempe ad legem divinam, & naturalem observandam.) *Necess-*

sarium ergo fuit, quod per vim & metum cohiberentur à malo... ut aliis quietam vitam redderent, & ipsi tandem per hujusmodi assuetudinem ad hoc perducerentur, quod voluntariè facerent, quæ pœna metu implebant, & sic fierent virtuosi. Tum quia in humanâ societate plura ordinanda occurrunt, puta circa cultum divinum, & contractus, quæ lex divina prætermisit, nec ex lege naturali necessariò deducuntur.

Dices 2°. in dubiis homines confugiunt ad sapientem sicut ad justitiam animatam, ut dicitur 5. Ethic. cap. 4. ergo lex humana necessaria non est.

Nego consequentiam. Namque ut observat S. Thomas qu. 95. art. 1. ad 2. justitia animata, præterquamquod invenitur in paucis, passionibus facilè flectitur; ac proinde necesse fuit legibus determinare quid faciendum, quidve fugiendum, & paucissima hominum arbitrio committere, ut singularia, quæ lege comprehendere nequeunt. Unde melius est omnia ordinari lege, quàm dimitti Judicium arbitrio, ut habetur 1. Rethoric. cap. 1.

Q. 2°. *Utrum lex humana prohibere debeat omnia vitia?*

R. Negat S. Thomas qu. 96. art. 2. & ratio est; quia quælibet lex essentialiter est ordinatio ad bonum commune: atqui lex humana omnia vitia prohibens est bono communi noxia. Ergo.

Minor probatur. Lex observatu difficilior, & moraliter impossibilis est bono communi noxia; positâ enim hac lege multiplicantur transgressionēs, & ita Cives evadunt peiores, cum tamen legis officium sit efficere bonos: atqui lex humana omnia vitia cohibens est difficilior, & observatu moraliter impossibilis; nam ut ratiocinatur Sanctus Thomas, in communitate plures repe-

riuntur infirmi, quàm sani; hoc est, plures ad vitia proclives, quàm ad virtutem propensi: quæ autem possibile sunt sanis, infirmis sunt impossibilia. Porro lex humana spectat maiorem partem; imponitur enim communitati, ac proinde nonnisi graviora prohibere debet, & quibus, inquit Angelicus Doctor, possibile est maiorem partem multitudinis abstinere, & præcipuè quæ sunt in nocumentum aliorum, sine quorum prohibitione societas humana conservari non posset. Alioquin imperfecti in deteriora prorumprent, sicut dicitur Prov. 3. qui nimis emungit, elicit sanguinem; & Matth. 9. Quod si vinum novum (id est, præcepta perfecta vite) mittatur in utres veteres, (id est, in homines imperfectos) utres rumpuntur, & vinum effunditur, id est, præcepta contemnuntur, & homines ex contemptu ad peiora prorumpunt. Nempe ex consuetudine transgrediendi difficiliora præcepta, etiam ad faciliora, quamvis graviora, prosiliunt.

Tanta incommoda sollicitè præcavent Religiosorum Ordinum Fundatores, qui licèt non colligant nisi anhelantes ad perfectionem, nihilominus paucis præceptis regulam suam concludunt, ne legum multitudo laqueus sit pedibus alumnorum; reliqua verò ad perfectionem Monasticam pertinentia per modum directionis exequuntur, expressèque declarant se non obligare quemquam sub peccato etiam veniali, sed duntaxat sub pœnâ regulari & æconomicâ. Si autem hæc cautio adhibenda est in Monasteriis, quantò magis in Politicis?

Q. 3°. *Utrum dentur leges merè pœnales, quæ subditos ad pœnam obligent, & nullatenus ad peccatum?*

R. 1°. possunt dari; quia ex dictis lex vim habet ex voluntate Legislatoris: ergo si Legislator nolit obligare subditos nisi ad pœnam, subditi inobedientes non incurrunt nisi reatum pœnæ.

Dices 1°. ex Sancto Augustino lib. 1. Retract. cap. 9. omnis pœna, si iusta est, peccati pœna est & supplicium nominatur? ergo lex non potest obligare ad pœnam; quin antecederet obliget ad culpam.

Distinguo antecedens: omnis pœna propriè dicta, Concedo: impropriè dicta, Nego anteced. Satis enim est ad pœnam iustam, quod sine causâ non infligatur, juxta juris regulam 23. in 6°. quæ sic habet: *sine culpâ, nisi subsit causa non est aliquis puniendus*; causa autem est puniendi subditum, quod non abstinerit ab actu prohibito, vel non præstiterit actum præceptum. Responsio elucidatur exemplo voti, quod dicitur à S. Thomâ lex privata; quia privatus eam sibi imponit. Si enim quis voverit dare nummum pauperibus, si unquam luserit, contra votum non peccabit ludendo, modò nummum in eleemosinam erogat.

Dices 2°. Lex illa purè pœnalis non est lex propriè dicta. Ergo.

Nego consequ. Satis enim est ad nostrum institutum, quod Superior possit obligare ad pœnam, & nullatenus ad culpam; sive lex ejus sit propriè, aut impropriè dicta.

Potest etiam negari anteced. nam ad rationem legis sufficit quod habeat vim obligandi in conscientia: atqui lex purè pœnalis obligat in conscientia ad pœnam, qui enim hujusmodi legem transgressus fuerit, tenetur in conscientia pœnam subire; & ita lex pœnalis remotè saltem obligat ad culpam.

R. 2°. Omnis lex pœnalis priùs intelligitur obligare ad culpam, quàm ad pœnam, nisi quibusdam signis constet aliam esse Legislatoris mentem.

De legè quæ imponit pœnam spiritalem, puta suspensionem, excommunicationem, nulla

est difficultas; cum spirituales illæ pœnæ culpam necessariò supponant.

Probatur de lege obligante ad pœnam temporalem; quia cum ipsum opus lege præceptum aut prohibitum magis conferat ad bonum publicum, quàm ipsa pœna inobedientibus imposita, Legislator censetur illud magis intendere, ac proinde subditi, qui vel ab opere prohibito non abstinēt, vel opus præceptum non exequentur, magis lædunt ejus voluntatem, quàm si pœnam transgressoribus impositam non evolverent. Ergo peccati reos se constituunt; quid enim est peccatum, nisi dictum, vel factum contra legem?

Dixi, nisi quibusdam signis constet aliam esse Legislatoris mentem; quia obligatio legis oritur ex intentione & voluntate Legislatoris.

Constare autem potest intencionem Legislatoris non esse obligari ad culpam, 1º. ex ipsâ legis formâ, nempe si disjunctivè feratur, v. g. nullus frumentum efferat, vel solvat centum libellas; lege enim sic conceptâ, optio subditis datur aut frumentum non efferendi, vel centum libellas solvendi, si magis placuerit frumentum efferre. 2º. ex communi sapientum interpretatione 3º. ex verbis Legislatoris, quibus declarat se nolle obligare ad culpam; quod satis communiter observant in suis constitutionibus Superiores regulares.

Omittendum tamen non est quod tradit Sanctus Thomas 2. 2. qu. 286. art 9. ad 1. nempe subditos Regulares in his posse venialiter, vel etiam mortaliter peccare *ex negligentia vel libidine, seu contemptu*, non quidem vi hujusmodi Constitutionum, quæ ut supponitur, ad culpam non obligant, sed vi legis naturalis; contra quam graviter peccaret, qui ex Constitutionum neglectu seu contemptu, valde turbaret ordinem

Monasterii, Enimverò si persona extranea omnium iudicio graviter peccaret, quæ suis consiliis & inordinatâ agendi ratione regularem Monasterii disciplinam everteret, quantò magis ipsa Monialis?

In dubio autem num lex sit purè pœnalis, quidam Theologi censent habendam pro merè pœnali, nisi pertineat ad bonos mores, & ad prohibenda vitia; quia, inquiunt, odia sunt restringenda. Verùm quòd lex aliqua non obliget ad culpam, est quædam exceptio à generali regulâ, juxta quam omne factum vel dictum contra legem, est peccatum: exceptio autem non est amplianda, sed restringenda; adeò ut nisi de mente Legislatoris aliter constet, judicandum sit in favorem legis, nempe quod sub peccato obliget.

Dices: leges tributorum ex naturâ suâ sunt merè pœnales: tum quia non spectant bonos mores: tum quia tributa sunt onera, & veluti mulctæ pecuniariæ, quas Princeps directè & primariò intendit. Ergo.

Nego antecedens; pertinet enim ad bonos mores, & ad bonum publicum, ut jus suum cuique reddatur; atqui tributa sunt justa stipendia Principi pro Republicâ laboranti debita, juxta illud Rom. 13. *ideò enim & tributa præstatis ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes.*

Ergo tributa non sunt meræ pœnæ, sed debita ex justitiâ solvenda etiam si non petantur, nisi consuetudo præscripta Principis mentem aliter interpretetur. Ergo qui defraudant vectigalia & gabellas tenentur ad restitutionem; quia contra justitiam peccant, ut innuunt hæc Apostoli verba, Rom. 13. *Reddite ergo omnibus debita; cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal.*

Dixi, nisi consuetudo præscripta Principis mentem aliter interpretetur. Nam apud nos fert usus, ut

tributa tum solvantur, cum petuntur: nec uius in legem peccare se credit, si tallias v. g. non deferat ad exactores. Unde colligere licet tributorum leges à subditis duntaxat exigere, ut non resistent nec fraudibus, minis, & aliis malis artibus solutionem eludant, sed bonâ fide parati sint petentibus satisfacere. Ita Syluius in l. 2. qu. 484. ubi sic habet: *probabiliter opinio fert illa uetigalia, quæ ad portas ciuitatis solui debent juxta quorundam locorum consuetudinem, non necessario soluenda, si non petantur, modò nihil fraude agatur, abscondendo merces, diuertendo à uis publicis.*

Instabis: restitutio vel fieret Principi, vel exactoribus: atqui non est facienda Principi; namque certo pretio vendidit exactoribus quidquid in hac partè juris habeat; non etiam exactoribus qui propter fraudes subditorum, nulla sollicitudine uitandas, viliori pretio jus Principis emerunt: ergo.

Nego minorem. Cum enim objectio supponat Principem pati injuriam ab illis defraudatoribus, & propter eorum fraudes viliori pretio vendere, Principi restituere tenentur.

Q. 4°. *Utrum pœna lege præscripta, sit exoluenta statim post transgressionem?*

R. Si pœna statuatur ferenda, transgressor non tenetur eam exolvere, donec Judex condemnauerit eum ad pœnam subeundam; quia lex de facto pœnam non imponit, sed imponendam minatur. Contra uerò; si pœna sit lege lata transgressor eam quandoque statim incurrit, quandoque uero non nisi post sententiam declaratoriam.

Q. 5°. *Unde dignoscitur, an pœna sit ferenda, aut lata?*

R. Pœna est ferenda, quando lex concipitur his & similibus uerbis, *sub pœnâ excommunicationis, priuationis Beneficii. Excommunicabitur, excommuni-*

oetur non gaudeat Beneficio , &c. Pœna autem censetur lata , quando Legislatoꝝ his utitur formulis , ipso facto , ipso jure. Extunc. Illico , excommunicamus. Excommunicatus est.

Q. 6°. Quando nam pœna ipso jure lata subeunda est ante sententiam judicis , quando verò non nisi post sententiam ?

R. Huic quæstioni admodum intricatæ , & in Scholis multùm agitatæ satisfieri non potest nisi distinguendo variarum pœnarum genera , & expendendo verba legis.

Primò itaque sunt pœnæ passivæ , quæ nullam transgressoris actionem postulant , ut censuræ Ecclesiasticæ irregularitas , privatio vocis tum passivæ , tum activæ. Constat autem ex communi Ecclesiæ usu hujusmodi pœnas latæ sententiæ incurri absque sententiâ declaratoriâ ; cùm plerumque sint occultæ , & Judicis examen effugiant , certumque sit apud omnes occultos illos prævaricatores debere abstinere ab actibus per censuras lege latas prohibitis. Excipienda tamen est irregularitas , quæ oritur ex infamiâ ; nullus enim censetur jure infamis , nisi post sententiam criminis declaratoriam.

Secundò , pœnæ quæ executioni mandari non possunt sine transgressoris actione , triplicis sunt generis.

Nonnullæ irritant actum prohibitum , puta matrimonium clandestinum , & reum inhabilem reddunt , putà Simoniacum ad Beneficium acquirendum , Beneficiarium ad fructus suos faciendos , si Horas Canonicas non persolvat , &c. Hæ autem pœnæ effectum suum sortiuntur ante sententiam declaratoriam. Conjuncti clandestinè debent statim separari ; quia non sunt conjuges. Simoniacus quoque illico tenetur dimittere Beneficium simoniacè acquisitum , & fructus

inde perceptos restituere. Sic & Beneficiarius, qui Horas Canonicas non recitavit; quia jure naturali non licet rem alienam retinere: atqui in allatis exemplis & Simoniacus & Beneficiarius retinent rem alienam, cum lex justa inhabiles eos reddat ad acquirendum.

Hinc meritò hæc propositio damnata est ab Alexandro VII. & à Clero Gallicano: *Restitutio à Pio V. imposita Beneficiariis non recitantibus, non deletur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis eo quòd sit pœna.*

Aliæ sunt pœnæ legibus latæ, tanquam conditiones necessariæ ad acquirendum. Nec istæ requirunt declarationem; quia conditione non impletâ, gratia non est facta, juxta illud vulgare effatum, *conditio suspendit consensum*. Hinc qui suâ culpa, & sine rationabili causâ ad Sacerdotium intra annum non promovetur, Beneficio Parochiali ipso facto est privatus, nulla prætermisâ monitione, ex cap. *Lites*, tit. de elect. in 6.

Denique sunt pœnæ latæ sententiæ, quæ privant jure jam acquisito, putà Beneficio legitimè possessio; sed executioni mandari non possunt sine prævaricatoris actione. Actio autem illa vel est facilis, ut pœnitentiæ, quas præscribunt Constitutiones Monasteriorum: vel sunt admodum difficiles, ut exilium confiscationi omnium bonorum, privatio Beneficii, &c. Priores nullam Superioris declarationem requirunt; posteriores vero reus in conscientia subire non tenetur ante sententiam Judicis: tum quia lex alioquin esset in detrimentum boni publici; pauci enim hujusmodi pœnas exequerentur, adeoque lex esset multitudini in scandalum: tum quia communis usus leges hujusmodi pœnales sic interpretatur.

Ergo Pastor ipso jure privatus Beneficio, ante

sententiam Judicis munia Pastoralia validè exercet, & fructus Beneficii justè percipit; quia habet titulum saltem coloratum.

Tertiò, quando lex pœnam ipso facto decernit, nullâ monitione, aut declaratione præmissâ, pœna statim subeunda est, nec expectanda Judicis sententia; quia Legislatores id potest quod Judex: ergo si reus pœnam subire tenetur post declarationem Judicis, quidni & post Legislatoris declarationem?

Nec dicas cum nonnullis hæc verba, *nullâ declaratione præmissâ*, addi à Legislatore majoris explicationis gratiâ ut subditi plenius intelligant pœnam esse latæ sententiæ; nam ex jure satis clare elicitur verba illa habere sensum à nobis intentum; & planè diversum à sensu verborum, quæ in lege præcedunt.

Non negarim tamen quod aliquando expertus sum, Judicem, qui minùs vim illorum verborum percipit, ita pronuntiare majoris claritatis causâ, nec aliud intendere per hæc verba, *absque declaratione*, quàm per illa, *ipso facto*. Sed factum unius aut alterius non debet trahi in exemplum, nec recedendum à communi regulâ, nisi aliter constet de mente Superioris.

Quartò reus post sententiam Judicis nec tenetur, nec licitè potest exequi pœnam mutilationis aut mortis, v. g. venenum haurire, præcipitem se dare, suspendio se præfocare; quia hæc crudelitatem sapiunt, & repugnant legi naturali; sed satis est quòd executori non resistat. Imò Suares lib. 5. cap. 10. num. 10. probabiliorem existimat sententiam Covarruvix, & aliorum asserentium eum, cujus omnia bona fisco addicta sunt, non teneri exequi sententiam difficilem, sed facere satis, si patiat bonum suum à Ministro auferri, nec ea subtrahat, nec occultet.

Q. 7°. *Utrum ignorantia pœnæ reum à pœnâ excuset?*

R. Ignorantia etiam invincibilis solius pœnæ non excusat per se à pœnâ, quæ non fit censura.

Probatur; quia illud est discrimen inter culpam & pœnam, quod culpa necessario sit voluntaria, ac proinde cum aliquâ cognitione & advertentiâ: pœna verò veniat ab extrinseco, & contra voluntatem pugnet. Ergo qui invincibiliter ignorat legem, non peccat, si eam non observet, quia ejus ommissio non est voluntaria; nec pœnam meretur, cum pœna culpam præsupponat. Contra verò qui legem novit, eamque transgreditur, nesciens tamen pœnam in transgressores latam, pœnam meretur, & si sit lege lata, illi in de facto incurrit.

Dixi 1°. ignorantiam per se non excusare à pœnâ, quia per accidens excusare posset, saltem in foro conscientiæ, nimirum si ex eo quod ignoraret pœnam, bonâ fide crederet legem non obligare sub mortali, nam ex gravitate pœnæ colligitur legem obligare sub gravi peccato.

Dixi 1°. *nisi pœna sit censura*; quia censura communiter non incurritur, nisi præcesserit aliqua monitio vel ab homine, vel à jure, seu lege comminante, aut etiam decernente, v. g. Excommunicationem: atqui non est monitus, qui nullatenus cognovit illam pœnam fuisse lege latam: ergo illam non incurrit saltem in foro conscientiæ; nam in foro exteriori non audiretur qui diceret se ignorasse hujusmodi pœnam in lege contineri.

Q. 8°. *Lex pœnalis obligat-ne Superiorem ad pœnam imponendam.*

Huc revocanda sunt, quæ supra diximus de dispensatione; nam dispensatio pœnæ per legem latæ, est quædam legis dispensatio: ergo sicut inferior non potest dispensare in lege Superioris,

Q. 2°. *Quotuplici nomine vocatur lex vetus?*

R. Quadruplici. Dicitur 1°. simpliciter & absolute lex, ut in Epistolâ ad Romanos passim & cap. 10. Joan. *Lex per Moysen data est gratia & veritas per Jesum Christum facta est.* 2°. Lex Mosâica; quia per Moysen fuit promulgata. 3°. Lex vetus, ut distinguatur à nova, seu Evangelica. 4°. Vetus Testamentum, seu pactum & fœdus; quia per eam Deus cum Judæis pepigit ipsos fore sibi peculiarem populum, & terram promissam in hereditatem possessuros, si legem observarent.

Q. 3°. *Lex vetus fuit-ne bona & divina?*

Utrumque negarunt Marcionitæ, deinde Manichæi & Priscillianistæ, docentes duos esse prima rerum principia, alterum malum, quod fuit auctor legis veteris, & ideo malæ: alterum bonum, à quo lex Evangelica prodiit. Contra priores imprimis scripsit Tertullianus, & contra posteriores Sanctus Augustinus; cum quibus

R. De fide est legem veterem fuisse bonam, & à Deo conditam.

Prima pars responsionis probatur 1°. ex Scripturâ Rom. 7. v. 12. *Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & justum, & bonum.* Et 1. Tim. 1. v. 8. *Scimus autem quia bona est lex, si quis eâ legitime utatur.* Luc. 2. Christus legem circumcisionis, & Beata Virgo legem purificationis servarunt. Matth. 26. Christus cœnam legalem instituit pridie quàm pateretur. Probatur 2°. ratione; quia illa lex est bona, quæ non præcipit nisi bonum, nec prohibet nisi malum, idque in honestum & debitum finem: atqui lex vetus non nisi bonum præcipit, ut patet vel ex illo præcepto, Deut. 6. in quo cætera continentur, *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* &c. & omne malum prohibet, dum ait, *non concupisces,* idque in honestum & debitum finem; remotum

quidem vitam æternam ; proximum verò Christum juxta illud Rom. 10. *finis enim legis Christus ad justitiam omni credenti.* Gal. 3. *lex pedagogus noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur.* At ubi venit fides, jam non sumus sub pedagogo, 1. Cor. 10. *omnia in figurâ continebantur illis.* Unde non mirum si Ecclesia Christiana in suis Conventibus miracula & historias veteris Testamenti gratâ memoriâ quam sæpius recolat, hæc enim omnia ad stabiliendam Religionem Christianam conferebant, & in gratiam corporis mystici, cujus Christus caput est, Deus operabatur. Ubi bella legit Judæus, mysteria intelligit Christianus.

Unde Sanctus Augustinus lib. 6. contra Faustum cap. 2. sic scribit, *cum dicit (Apostolus.) scripta sunt propter nos, procul dubio demonstrat quantâ nobis curâ legenda & intelligenda, & in quantâ auctoritate habenda sint, quia propter nos ubique scripta sunt.*

Secunda pars, nempe quòd lex vetus fuerit à Deo, probatur : tum ex Scripturâ Luc 1. *sicut locutus est (Deus Israel) per os Sanctorum, qui à sæculo sunt Prophetarum ejus.* Heb. 1. *multifariam, multisque modis olim Deus loquens in Prophetis,* tum ex Traditione; nam in Symbolo Constantinopolitano de Spiritu Sancto habetur, *qui locutus est per Prophetas.* Et in Concilio Toletano 1º. contra Priscillianistas, *si quis dixerit esse alterum auctorem prisca legis, alterum Evangeliorum; anathema sit.*

Dices contra primam nostræ responsionis partem : Deus Ezech. 20. de lege veteri sic loquitur : *dedi eis precepta non bona.* & Heb. 8. ait Apostolus verus Testamentum culpâ non vacasse. Ergo.

Distinguo antecedens, non bona ; id est, imperfecta, Concedo : mala ; Nego antecedens. Nam in eodem loco habetur, *dedi eis precepta*

mea . . . qua faciens homo vixit in eis. Et ita hunc locum interpretatur S. Gregorius lib. 28. Mor. cap. 7. ubi sic scribit : *hos pannos infantia , quos inchoantibus dedit , ipse per Prophetam Dominus reprehendit , dicens : Ego dedi eis praecepta non bona : mala enim quasi mala esse desinunt comparatione peiorum , & bona quasi bona non sunt comparatione meliorum , melioribus novi Testamenti praeceptis subsequen- tibus , praecepta bona , qua rudibus data sunt , non bona esse memorantur.* Et hanc imperfectionem Apostolus locolaudato vocat culpam , scilicet improprie dictam , ut patet ex ejus contextu.

Instabis 1°. Dei perfecta sunt opera , Deut. 32. atqui ex concessis iex vetus est imperfecta , nec culpa seu defectu vacavit : ergo non est à Deo.

Distinguo majorem. Dei perfecta sunt opera , quoad modum operandi , hoc est , summâ sapientiâ diriguntur ad finem , quem sibi Deus praestituit , Concedo : perfecta ex objecto circa quod versatur , Nego majorem : Deus enim non semper facit optima ; alioqui mundum perfectiorem creare debuerat. Porro lex vetus , quamvis non fuerit perfecta ex objecto , nec Judæos ad illam sublimiorem vitam perducere potuerit , ad quam lex Evangelica Christianos evehit ; perfecta tamen fuit , quatenus congruebat populo rudiori : quemadmodum Pædagogus , qui rudibus & quodammodo infantilibus praeceptis puerum imbuat , sapienter illum erudit ; quia tradit ea , quæ congruunt illi ætati , & disponunt ad majora percipienda , quando adoleverit.

Instabis 2°. 1. Cor. 3. lex dicitur ministratio mortis.

Distinguo occasionaliter & per accidens , Concedo : per se , Nego. Hanc solutionem ipsemet Apostolus nobis suggerit Rom. 7. ubi sic scribit , *occasione acceptâ peccatum per mandatum*

operatum est in me omnem concupiscentiam; ardentius enim ea appetimus, quæ nobis prohibentur, juxta illud Poëtæ, nitimur in vetitum.

Urgebis : atqui lex vetus per se fovebat cupiditatem, cum ejus promissâ essent temporalia : ergo,

Nego subsumptum, cujus confirmationem distinguo, temporalia promittebat tanquam media apta ad pueros & carnales adduccendos ad præceptorum observationem, Concedo : tanquam præmia & ultimum finem, Nego. Nam Psalmo 143. improbantur qui beatum dicunt populum, cui hæc sunt, & beatus dicitur populus, cujus Dominus Deus ejus. *Non itaque, inquit Sanctus Augustinus libro quarto contra Faustum, spes nostra in temporalium rerum promissione defixa est; quandoquidem nec ipsos illius temporis sanctos & spirituales viros, Patriarchas & Prophetas, his terrenis rebus fuisse deditos credimus.*

Instabis 3°. illa lex non est bona, quæ salvare nequit, & est moraliter impossibilis: atqui lex vetus salvare non poterat, taleque jugum erat, *quod neque Patres nostri, inquit Apostolorum Princeps, neque nos portare potuimus, Act. 15.* Ergo.

R. 1°. Retorquendo argumentum. Ipsa lex naturalis homines per se salvare nequit, & est jugum quod nullus sine gratiâ portare possit; ergo lex naturalis non est bona: quo nihil est absurdius.

R. Itaque 2°. in formâ, lex vetus salvare nequit, & est jugum intolerabile sine gratiâ. Concedo: cum gratia, Nego minorem. Nam plures in veteri lege salvati sunt, & justi ante Deum extiterunt, incedentes in omnibus mandatis, & justificationibus Domini, ut de Zachariâ & Elizabeth dicitur Luc. 1. iisque mandata Dei non exitere gravia, sed dulciora super mel & favum;

vum; ut de seipſo teſtatur regiſ Pſaltes Pf. 17. Sed iſta aſcribenda erant fidei in Chriſtum venturum, & gratiæ novi Teſtamenti, quæ ex Sancto Auguſtino in veteri Teſtamento occultabatur, ſicut frumentum, in plateâ. Unde lib. 3. ad Bonifacium capite 3. ſcribit juſtos, qui ſub veteri lege vixerunt; licet non nomine, reverà tamen fuiſſe Chriſtianos, *veteris quidem Teſtamenti*, inquit, *diſpenſatores & geſtatores, ſed novi demonſtrantur heredes. Nondum nomine ſed reiſpâ fuerunt Chriſtiani.*

Porro S. Petrus loquitur de lege veteri ſecundùm ſe ſpectatâ, quæ, ut ſic innumerâ præceptorum multitudine obruebat, eos præfertim, qui promulgato jam Evangelio, legem neceſſariam eſſe contendebant; nam ex Apoſtolo Galat. 5. à gratiâ Chriſti exciderant, *evacuati eſtis à Chriſto*, inquit, *qui in lege juſtificamini à gratiâ excidiſtis.*

Dices contra ſecundam reſponſionis partem: lex vetus, Gal. 3. eſt ordinata per Angelos in manu mediatoris, id eſt Moyſis, qui de ſeipſo ſic ait Deut. 5. *Ego ſequeſter & medius fui inter Dominum & vos.* Heb. 2. de lege ſic loquitur Apoſtolus, *qui per Angelos dictus eſt ſermo.* Joan. 1. *Lex per Moyſen data eſt.* Et Joan. 7. *nonne Moyſes dedit vobis legem?* Ergo lex vetus non eſt à Deo.

Diſtinguo anteced. per Angelos tanquam Dei miniſtros, & ejus nomine agentes & loquentes: per Moyſen verò tanquam legis promulgatorem, Concedo: per Angelos & Moyſen tanquam legis auctores, Nego anteced. Quin nonnulli è veteribus credidèrè ipſummet Verbum divinum in corpore ad tempus aſſumpto Moyſi apparuiſſe in monte Sinâ, & cum eo fuiſſe locutum. Sed conſtat legem miniſterio Angelorum fuiſſe ordinatam, tum ex laudatis in obje-

ctione textibus, tam ex cap. 7. Actuum v. 30. 31. 32. & 38. ubi S. Stephanus sic loquitur: *Apparuit illi (Moyfi) in deserto monte Sinâ Angelus in igne flamma rubi... facta est ad eum vox Domini dicens... Ego sum Deus patrum tuorum. Hic est, qui fuit in Ecclesiâ in solitudine cum Angelo qui loquebatur ei in monte Sinâ. Quod autem Moyſes legis promulgatorem ubique egerit patet, ex 24. cap. Exodi, ubi sic habetur: *Moyſes... narravit plebi omnia verba Domini atque iudicia: responditque populus unâ voce: omnia verba Domini, quæ locutus est, faciemus.* Adde quod ipſemet Moyſes ſemper præmittat, *hæc dicit Dominus. Locutusque est Dominus ad Moyſen.**

Q. 4°. *Quotuplicis generis præcepta numerantur in veteri lege?*

R. Triplicis, nempe moralia, cæremonialia, & judicialia; ſic enim loquitur Moyſes Deut. cap. 6. v. 1. *Hæc ſunt præcepta, cæremonia, & iudicia quæ mandavit Dominus Deus veſter.*

Præcepta moralia pertinent ad morum disciplinam, digito Dei deſcripta ſunt in duabus tabulis, Exodi 20. ſolentque dici Decalogus, eo quod ſint numero decem. In prima tabulâ ſcripta erant præcepta, quæ Deum reſpiciunt; & in ſecundâ quæ proximum. Cæremonialia cultum Dei ſpectant, ut ſacrificiorum & purificationum leges. Judicialia ſunt leges civiles & politicæ, juxta quas Judæorum ſocietas regebatur.

Ergo, inquires, in veteri lege nulla erant præcepta fidei, ſpei, charitatis, & pœnitentiæ, nullave conſilia.

Nego conſeq. tum quia hæc & alia legis naturalis præcepta implicite continentur in Decalogo. In primo quidem præcepto fides, ſpes, charitas, & pœnitentia; cum ſine iis Deus veraciter coli non poſſit. Tum quia harum virtutum

actus passim in lege præcipiuntur. Unde S. Augustinus lib. de gratiâ & lib. arbit. cap. 18. sic scribit : *hac omnia præcepta dilectionis, id est, charitatis, per legem dantur & veterem & novam. Lex autem sine gratiâ est littera occidens, in gratiâ verò Spiritus vivificans. Quod autem in lege veteri aliqua fuerint consilia, patet ex variis sacrificiis & votis, quæ in lege non præcipiebantur, ut advertit Sanctus Chrysostomus in illud Psalm. 118. Voluntaria oris mei beneplacita fac, Domine.*

Q. 5°. *Quare Deus legem naturalem in tabulis scribi voluit, cum ex dictis in cordibus hominum ita sit indita, ut omnino deleri non possit.*

Respondet Sanctus Augustinus in enarratione in Psalm. 57. *Scriptum est in tabulis, quod in corde non legebant; non enim scriptum non habebant; sed legere volebant: oppositum est oculis eorum quod in conscientia legere cogerentur, & quasi forinsecus admotâ voce Dei, ad interiora sua homo compulsus est. Adde quod concupiscentia, passionibus inordinatâ, & habitus vitiosi, etsi legem naturalem omnino delere non possint, illam valde obscurant, rationemque ita perturbant, ut facilè homo malum tanquam bonum apprehendat. Unde Apostolus Rom. 7. ait Peccatum non cognovi, nisi per legem: nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, non concupisces.*

Q. 6°. *Lex vetus obligabat-ne omnes homines?*

R. Solos Judæos obligabat quoad præcepta cæremonialia & judicialia; quia iis solis data fuit. Deut. 4. *Qua est alia gens tam inclita, qua habeat cæremonias & iusta judicia?* Rom. 3. *Quid ergo amplius Judæo est? multum per omnem modum. Primum quidem qui credita sunt illis eloquia Dei, Gentilibus tamen licebat amplecti legem, quamvis sine eâ absolutè potuissent salvari: Si quis peregrinorum (ait Deus Exodi 12.) in vestram voluerit transire coloniam, & facere Phasem Domini, cir-*

excidetur prius omne masculinum ejus , & tunc ritū celebrabit , eritque sicut indigena terra.

Dixi , quoad præcepta caremonialia & judicialia ; nam Gentiles præcepta moralia quæ pertinent ad legem naturalem , servare tenebantur , non tamen vi legis scriptæ ; nec p̄inde subiciebantur pœnis temporalibus lege latis contra prævaricatores , putā idololatrias , blasphemos , adulteros.

Q. 7°. *Lex vetus fuit-ne mutabilis ?*

R. 1°. Mutari potuit à Deo quoad præcepta caremonialia , & judicialia ; quia erat lex positiva , & minimè necessaria , quemadmodum lex naturalis ; sed prorsus dependens à liberā Dei voluntate : ergo sicut Deus potuit eam non dare , potuit quoque eam revocare.

R. 2°. Actū & de facto mutata est , & abrogata in adventu Christi. Est de fide contra Ebionem , Ccerinthum , & Nazaræos , ex Sancto Epiphanio hæresi 28.

Probaturn : tum quia lex data est ad tempus & donec veniret semen , cui promiserat , ait Apostolus Gal. 3. v. 19. tum quia finis legis est Christus , Rom. 10. v. 4. Atqui obtento fine cessat usus mediorum , quæ sunt ad finem : tum quia lex erat umbra futurorum , Hebr. 10. vers. 1. figurabat Christum venturum , omnia in figurā contingebant illis , 1. Cor. 10. v. 11 : Atqui fulgente luce , evanescit umbra , & præsentē veritate , figura illam futuram prænuntians , evadit falsa. Ergo.

Dices : habetur Baruch. 4. hic liber mandatorum Dei , & lex , quæ est in æternum. Ergo.

Nego consequentiam. Nam in Scripturis illud solet dici æternum , quod longissimo tempore durat , ut patet tum ex capite 17. Gen. vers. 8. ubi Abraham promittitur Chanaan in possessio-

nem sempiternam, hoc est, quandiu durabit
Judæorum Respublica; tum ex capite Deut. 15.
vers. 17. ubi dicitur de servo, qui maluit servire,
quàm manumitti septimo anno, sic statuitur: *ser-*
viet illi in æternum, id est, toto vitæ suæ tempore.

Instabis: Christus Matth. 5. testatur se non
venisse legem solvere, sed adimplere: Ergo.

Distinguo anteced. non solvere quoad præce-
pta moralia, quæ sunt legis naturalis & necessa-
ria, Concedo: quoad cæremonialia & judicialia,
subdistinguo: venit adimplere, quatenus gra-
tiam, quam significabant, exhibuit, Concedo:
quatenus eorum vim obligandi confirmavit,
Nego anteced. hoc enim sensu illa abrogavit.

Q. 8°. *Lex est-ne mutata & abrogata statim ab*
adventu Domini, aut ab ejus Baptismo?

R. Non fuit mutata, nisi in Christi morte;
quia Christus verbo & exemplo docuit legem
esse servandam: verbo quidem, Matth. 23. v. 2.
Super cathedram Moysi sederunt scriba & Pharisei. Om-
nia ergo quacunque dixerint vobis, servate, & facite:
exemplo quoque; quia ipse legem servavit, cir-
cuncisus est, oblatus est in Templo, Paschæ co-
medit, & omnia Judæorum Festa celebravit.

Dices: Luc. 16. v. 16. sic legitur, *lex & Pro-*
pheta usque ad Joannem. Ergo.

Distinguo anteced. lex & Prophetæ, quatenus
prænuntiabant Christum venturum, Concedo:
quatenus alia facienda, alia vitanda præcipie-
bant, Nego anteced. Itaque voces illæ Prophe-
tarum, *veniens, veniet, qui avertat iniquitatem à*
Jacob, cessarunt prædicante Joanne, *Ecce Agnus*
Dei, ecce qui tollis peccata mundi.

Instabis: atqui prædicante Joanne, legis præ-
cepta non obligarunt; nam ex dictis, præcepta
veteris legis ad Christum ducebant tanquam me-
dia ad finem, erantque figuræ futuri ejus adven-

tus: ergo statim atque Christus se præsentem exhibuit, præcepta veteris legis evaserunt inutilia, imò & signa falsa ac superstitiosa.

Nego subsumptum, & ejus confirmationis antecedens distingo, legis præcepta ad Christum deducebant, tanquam ad finem, ipsumque futurum prænunciabant tanquam redemptorem Jacob, novi fœderis, & legis gratiæ auctorem, Concedo: deducebant ad Christum, ipsumque futurum prænunciabant præcisè & simpliciter, Nego antecedens. Porro Christus ante mortem nec redemit Jacob, nec novum Testamentum condidit, nec novam gratiæ legem sanxit, ac proinde lex toto illo tempore, quod Christi mortem præcessit, futura verè prænuntiabat.

Instabis iterum: Baptismus ante mortem Christi fuit institutus: ergo circumcisio exinde evasit inutilis & consequenter lex ipsa; cum legitime observari non posset, nisi à circumcisis. Ita ferè Scotus.

Distinguo anteced. Baptismus fuit institutus & non præceptus; Concedo: fuit præceptus, Nego anteced. Unde neganda est consequentia, nam quamvis circumcisio non esset tunc necessaria ad delendum peccatum originale (si tamen illud unquam deleverit, quod suo loco examinabitur) non fuit propterea inutilis, cum proprius ejus effectus esset consignare populum Dei, & idoneum illum reddere ad caeremonialia legis præcepta observanda.

Q. 9°. *Quando itaque lex fuit abrogata?*

Priusquam huic quæstioni fiat satis, quatuor circumstantiæ temporis diligenter sunt distinguendæ. Prima, in quâ lex nova fuit constituta, & vetus abrogata. Secunda, cum hujusmodi mutatio fuit promulgata. Tertia, quando lex vetus evasit prorsus inutilis & obligare desuit; ita

tamen, ut ejus observatio non fuerit per se illicita & noxia. Quarta, cum lex evasit mortifera, & usus ejus omnino illicitus ac superstitiosus. His prænotatis,

R. 1°. Lex abrogata est in morte Christi. 2°. mutatio ejus promulgata est die Pentecostes, & exinde obligare desuit, utpote jam inutilis. 3°. observatio legis aliquandiu post Pentecosten fuit per se licita. 4°. evasit tandem mortifera & superstitiosa, quando Templum fuit destructum sub Vespasiano & Tito, quadraginta annis post mortem Christi.

Prima pars responsionis, nempe quod lex vetus in morte Christi abrogata fuerit & mortua, probatur; quia quidquid in lege fuerat promissum & præfiguratum, in morte Christi completum est. Hinc Christus Spiritum mox emissurus ait, Joan. 19. *consummatum est*. Ex quibus verbis sic concludit S. Thomas qu. 103. art. 3. ad 2. *ideo tunc totaliter debuerunt cessare legalia, quasi jam veritate eorum consummata*. Atqui in hujusce rei signum velum Templi scissum esse communiter docent SS. Patres ut Sanctus Ambrosius lib. 10. in Luc. cap. 23. ubi sic habet: *velum scinditur, quo mysteriorum Synagoga profanatio declaratur*. Sanctus Augustinus, vel quivis auctor ser. 114. de tempore, nunc in Appendice 153. *velum templi scinditur; quia Synagoga honore nudatur; observatio antiqua dissolvitur, Ecclesia unitas præmonstratur*. S. Leo ser. 17. de Passione: *adeo tunc à lege ad Evangelium, à Synagogâ ad Ecclesiam, à multis sacrificiis ad unam hostiam, qua Deus est, evidens est facta translatio, ut emittente Domino spiritum, velum vi subditâ scinderetur*.

Enimverò tum vetus Testamentum est revocatum, cum novum conditum est: tum lex antiqua abrogata, cum Sacerdotium Aaronicum fuit

translatum ; nam ex Apostolo Hebr. 7. v. 12. *translato Sacerdotio. necesse est ut & legis translatio fiat.* Atqui in morte Christi novum Testamentum conditum esse probat Apostolus Heb. 9. v. 16. & 17. his verbis : *ubi testamentum est , mors necesse est intercedat testatoris ; testamentum enim in mortuis confirmatum est.* Et cap. 18. v. 9. *auferit primum , ut sequens statuatur.* Sacerdotium etiam Aaronicum sublatum est , cum Christus novus Sacerdos secundum ordinem Melchisedech seipsum in Cruce obtulit , tanquam victimam æternò Patri , suæque oblatione consummavit in æternum sanctificatos , ut loquitur Apostolus Hebr. 10. v. 14. Ergo lex vetus in morte Christi abrogata est.

Dices : lex , quæ adhuc obligat , abrogata non est : atqui lex vetus post Passionem Christi obligavit Judæos , donec Evangelium promulgaretur ; alioquin Judæi sine lege remansissent , defuissetque parvulis remedium contra peccatum originale. Unde sanctus Bernardus epist. 77. seu tract. ad Hugonem , sic scribit : *Sancito quippe novi mysterii decreto , sed adhuc secreto , quisnam , quaso , morientibus interim ad regnum patet accessus , dum & vetus jam deficit , quoniam à novo excluditur ; & novum tamen non subvenit , quoniam dum nescitur , non percipitur ? O infelicissima illa tempora , qua sola à seculis omni penitus salutis remedio vacua transferunt ?* Ergo.

Nego majorem. Nam in civilibus lex antiqua , licet sit abrogata in consilio Principis , vim tamen habet obligandi , eosdemque parit affectus , donec abrogatio fuerit promulgata , ac proinde viguit remedium contra peccatum originale , quandiu novum Testamentum promulgatum non est.

Secunda pars , scilicet quòd in Pentecoste lex Evangelica promulgata sit , & exinde lex Mo-

saica obligare desierit, & inutilis evaserit, probatur, quia eo ipso die, quo Judæi recolebant gratam memoriam olim traditæ legis in monte Sinâ inter tonitrua & fulgura; ut figuræ veritas responderet, Spiritus sanctus cum ingenti sonitu, & in flammâ ignis descendit in monte Sion, novam legem proprio digito scripsit, non in tabulis lapideis sicut prius, sed in cordibus Fidelium: Apostoli Evangelii præcones designati, qui à Passione Christi hætenus latuerant, & ejus jussu siluerant, jam Spiritu sancto repleti loquuntur variis linguis, Deo sermonem eorum confirmante stupendis signis: efficaciam simul & necessitatem Baptismi prædicant: *Pœnitentiam agite*, inquit Apostolorum Princeps actuum 2.v. 38. *Et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus-Sancti.* Porro eo ipso, quo aperitur posterius Testamentum, præcedens, & leges in eo contentæ revocari censentur.

Dices 1°. Fides in Christum est novi Testamenti præceptum: atqui Fides ante Pentecosten obligavit; Judæi quippe Christi sermonibus credere tenebantur: ergo lex nova ante Passionem obligavit.

Distinguo majorem: fides est novi Testamenti, & veteris simul præceptum, Concedo: est novi testamenti præceptum proprium, Nego majorem; nam Patriarchæ & Prophetæ credabant ea omnia futura, quæ Christiani credunt impleta: mutata sunt tempora, non ipsa fides, quæ eadem semper fuit.

Instabis præceptum Baptismi fuit promulgatum. Joan. 3. his verbis: *Nisi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu-sancto non potest introire in regnum Dei*; & exinde Apostoli Baptismum publicè administrarunt: atqui Baptismo initiati, omnibus

legis Evangelicæ præceptis astringuntur : ergo lex evangelica ante Passionem Christi obligavit, & circumcisionem, seu quodvis remedium prius contra peccatum originale institutum evacuavit.

Nego majorem. Nam, ut ait Sanctus Bernardus laudatâ epistolâ, Christus in privato & familiari colloquio Nicodemum docuit, non quod tunc exigeret, sed quod suo tempore prædicandum erat super tecta. Sic præceptum illud, *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, Joan. 9. non præsens tempus, sed futurum denotabat; cum Christus nondum carnem suam in Sacramento exhiberet, sed tantum promitteret. Baptismus quidem ab initio prædicationis Christi fuit institutus, illumque Apostoli contulerunt tanquam remedium efficax, sed nondum necessarium ad eluendum peccatum originale; quia aliud remedium tunc temporis suppetebat, nimirum circumcisio, vel professio fidei in Christum.

Dices 2°. Si statim post Pentecosten inutile fuit vetus remedium contra peccatum originale, Evangelium pluribus parvulis nocuit, quam prodesse potuerit; quot enim parvuli toto orbe terrarum non baptizati, mortui sunt antequam prædicatio Apostolorum ad eorum parentes pervenire potuerit? *Itane ergo, inquit S. Bernardus in opere jam laudato, verbum salutis, præceptum vite non prius vitam restituere valuit, quam mortem infixit?*

R. 1°. Duo certa sunt. Primum, promulgatâ lege irritante, statim irritos reddi actus, quos prohibet, nisi expressè terminum præfigat ad hunc effectum, quemadmodum Decretum Tridentinum irritans matrimonia clandestina, concedit triginta dies numerandos à primâ die publicationis, priusquam ejusmodi matrimonia

confeantur irrita, *feff. 24. cap. 1. de Reform.*

Secundum; ad debitam legis promulgationem satis esse, quòd fiat communitati, nec requiri, ut ejus notitia ad singulos perveniat; alioquin semper efferet dubitandi locus, num lex fuerit sufficienter promulgata; cum vix fieri possit, quin aliquis eam ignoret. Unde qui ex ignorantia decreti Concilii Tridentini, hodie matrimonium contraheret sine presentia Parochi, nihilominus irritum foret ejus matrimonium. Porro lex Evangelica die Pentecostes solemniter fuit promulgata Synagogæ; hæc enim promulgatio publice & cum sonitu facta est in primariâ Judæorum civitate, quæ erat Sedes Principum Synagogæ, & in quâ convenerant populi ex omni natione, quæ sub cælo est, *Act. 2.* Ergo inutile reddidit remedium contra peccatum originale prius institutum.

Supereft tamen gravis difficultas, utrùm remedium illud ex illâ die irritum fuerit, tum apud Judæos per orbem dispersos ad quos Evangelii promulgatio statim pervenire non potuit; tum apud Gentiles, ad quos sollemnis illa promulgatio pertinere non videbatur, cum Discipuli communiter ausi non fuerint ipsis Evangelium prædicare, donec eorum vocatio revelata est Sancto Petro, *Actuum 11. & 12.* Quare

R. 2°. S. Bernardus laudato opere cap. 2. contendit remedium contra peccatum originale in iis circumstantiis per aliquod tempus efficax fuisse. Sanè, inquit, parvulis, & necdum ratione utentibus; quia sola nocere creditur peccati contagio, non etiam mandati prævaricatio, tandiu credendum est antiqua valuisse Sacramenta, quandiu palam interdicta fuisse non constiterit. An verò ultra, penes Deum est, non meum definire.

Hugo Victorinus sancti Doctoris sententiam

amplexus est lib. 2. de Sacramentis, nec desunt Theologi, qui illam quoad priorem partem etiam nunc docent. Et ratio eorum est, quia in propositis circumstantiis notitia legis Evangelicæ ubique haberi non potuit, saltem humano modo; ac proinde Deus salutem illorum parvulorum sufficienter providisse non videretur.

Dixi quoad priorem partem; nam quoad posteriorem, ubi S. Bernardus dubitat num circumcisio, aut fidei professio etiam nunc valeat parvulis, quorum parentes nihil audierunt de Evangelio, nullum potest esse dubium, quin sit prorsus inutilis; quia remotè saltem prædicatio Evangelii ad omnes orbis partes pervenire potuit: quod autem actu & de facto non pervenerit, per accidens est, & ex defectu causarum secundarum.

Dices 3°. Lex illa inutilis censi non debet, quam Apostoli observarunt, quamque observandam præceperunt, saltem in quibusdam capitibus; nefas enim est credere tam sanctos viros quidquam frustra & inutiliter egisse, ac præcepisse: atqui Apostoli post promulgatum Evangelium, legem observarunt ex concessis; & observandam præceperunt, ex c. 15. Act. *abstineatis vos*, inquiunt vers. 29. *ab immolatis simulacrorum. & sanguine. & suffocato. & fornicatione.* Ergo.

Distinguo majorem; inutilis censi non debet ex opere operantis, Concedo: ex opere operato, Nego majorem. Deinde concessâ minore, distingo similiter consequens: lex non fuit inutilis ex opere operantis; hoc est, Apostoli non inutiliter observarunt, & à fidelibus observandam præceperunt, Concedo: id enim præstiterunt propter honestum finem, & rationes supra allatas; ex opere operato, quasi lex per se vim haberet producendæ alicujus sanctitatis saltem legalis, Nego consequ.

Ergo inquires, post promulgatum Evangelium lex obligavit.

Distinguo: lex Apostolica, seu Ecclesiastica, Concedo: Mosaïca, Nego. Igitur non Moyses, sed Apostoli jussērunt novos Christianos abstinere. 1°. ab idolothytis, hoc est, à cibis, qui Idolis immolati sunt, & quidem ad vitandum Judæorum scandalum, quibus talis esus idololatria videbatur. 2°. à sanguine, sive liquido ac potabili, sive in carne suffocatâ contento, ut Judæi (qui ab hujusmodi esu utpote à tempore diluvii prohibito, maximè abhorrebant) facilius ad Gentilium conversationem, & familiarem usum pellicerentur. 3°. à fornicatione, quam Gentiles crimen non opinabantur, quamvis jure naturali sit prohibita. Quod autem hæc Apostolica Constitutio quoad duo priora capita, sit lata duntaxat ad vitandum Judæorum scandalum, patet tum ex capite 14. ad Rom. tum ex capite 10. 1. ad Cor. ubi Apostolus hujusmodi cibis uti permittit, quando id fieri potest sine aliorum scandalo. Constat tamen ex Conciliis Gangrensi, Aurelianensi, & Wormatiensi, legem suffocatorum diu post Apostolos viguisse quibusdam in locis, quin etiam nunc apud Græcos observatur.

Tertia responsionis pars, nempe observationem legis veteris aliquandiu post Pentecosten fuisse per se licitam, probatur ex praxi Apostolorum, qui datâ occasione legalia observarunt, Act. 10. v. 14. cùm audisset S. Petrus vocem de celo dicentem sibi, *Occide, & manduca*, scilicet, quæ secundum legem erant immunda, respondit, *abstine, Domine quia nunquam manducaui omne commune & immundum*. Ergo hæcenus abstinerat à cibis per legem prohibitis: Actuum 16. S. Paulus circumcidit Timotheum, Actuum 18. v. 18. observat caeremonias Nazaræorum ex vo-

to: ergo non ex simulatione. Et cap. 21. vers. 23. suadente S. Jacobo & Senioribus, purificat se cum aliis quatuor, juxta legis præscriptum: Ergo observatio veteris legis, quandiu vixerunt Apostoli, fuit per se licita.

Dices 1°. S. Hieronymus epistolâ quæ est 75. inter epistolas S. Augustini, multis probat, legem veterem statim post promulgatum Evangelium, fuisse mortiferam, Petrum & alios Apostolos eâ usos simulatoriè, hoc est, non in honorem ejusdem legis, nec ad Dei cultum, quemadmodum si quis nunc à suffocato abstineret, non religionis, sed solius sanitatis causâ, idque colligit ex cap. 2. v. 13. Epistolæ ad Gal. ubi sic legitur, *& simulationi ejus (Petri) consenserunt ceteri Judæi, ita ut Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem.* Additque S. Doctor hujusmodi simulationem non fuisse verè reprehensibilem, reprehensam tamen à Paulo Gal. 2. sed in speciem, & ex composito, ut per eam Judæi legalibus nimis addicti, intelligerent ea non amplius esse servanda. Ergo lex vetus tempore Apostolorum reverà fuit mortifera.

Nego consequentiam. Fateor quidem S. Hieronimum priùs fuisse in illâ sententiâ; sed S. Augustinus epist. 82. aliàs 19. ineluctabilibus argumentis illum refellit. 1°. quia nunquam licet mentiri etiam ad honestum finem: atqui illa dissimulatio fuisset verum mendacium, & mera deceptio. 2°. quia assumere signum falsæ Religionis, v. g. coram idolo thus incendere etiam sine animo colendi idolum, est grave crimen contra Religionem: atqui in hypothesi S. Hieronymi, quod lex fuisset superstitiosa & mortifera, Apostoli legalia cum Judæis observantes, tanti criminis reos se constituerent: Ergo. 3°. quia per se malum est aliis præbere scandalum;

& suo exemplo illos inducere ad peccandum : atqui si Apostoli animo simulatorio legalia, alioquin in se mortifera servassent , alios suo exemplo ad peccandum induxissent , quod nefas est de tantis viris dicere aut credere , qui in gratiâ erant confirmati. Simulatio ergo Petri non fuit formalis , sed materialis duntaxat , hoc est, Petrus non observavit legalia animo simulandi ; quamvis ejus agendi ratio minùs cauta & prudens Gentilibus suspicionem injiceret legalia esse ad salutem necessaria ; & ideo verè fuit reprehensibilis , ac seria fuit Pauli reprehensio : quod tandem S. Hieronymus agnoscens , in sententiam S. Augustini , quæ est communis Catholicorum , descendit, ut patet ex cap. 8. l.

1. quem scripsit contra Pelagianos , ubi probat exemplo S. Petri , Sanctos in hac vitâ non esse à peccatis venialibus immunes : *Paulus* , inquit , *dicat de Petro , quod non recto pede incesse- rit in Evangelii veritate ; & intantùm reprehensibilis fuerit, ut & Barnabas adductus fuerit , in eandem simulationem. Quis indignabitur id sibi denegari , quod Princeps Apostolorum nom habuit ?* Hanc S. Doctoris mutationem laudat S. Augustinus epist. 130. aliàs 260.

Instabis pro sententiâ S. Hieronymi. Lex post promulgatum Evangelium non minùs fuit mortifera tempore Apostolorum , quàm nostro : atqui negari non potest quin hodie sit mortifera : Ergo.

Major probatur ; quia alia non potest afferri ratio , cur observatio legis nunc sit mortifera , etiam in hypothesi quòd non credatur ad salutem necessaria , quàm quòd tota sit ad præfiguranda futura. Unde qui illam nunc observaret , videretur sperare cum Judæis Christum venturum , & ea impleturum , quæ in lege promissa sunt, sicque falsum & superstitiosum cultum ex-

hiberet: atqui hæc omnia contra observationem legis militant, etiam respectu Apostolorum, qui cernebant impleta quæcunque lex prænuntiabat futura: ergo lex non minùs erat mortifera tempore Apostolorum, quàm nostro.

Nego maiorem utriusque argumenti. Namque legalia dupliciter assumi possunt. 1º. ad spem erigendam quòd Deus aliquando impleturus sit, quod in lege futurum præfiguravit. Et hic legalium usus à promulgato Evangelio, est planè Judaïcus, superstitiosus & prorsus alienus ab Apostolorum mente. 2º. ad Christianorum consolationem, & gratulationem, quod cernant consummata, quæ antiquis figuris & prophetiis fuerant prænuntiata. Et hæc mente Apostoli legalia cum Evangelio conjunxere; Ecclesia quoque etiam nunc in publicis conventibus scripta Prophetarum legit, Psalmos decantat, ubi Christus prædicitur venturus, ut appareat consonantia legis veteris cum nova, intelligentque Christiani hanc in illa contineri sicut veritatem in figurâ.

Cur ergo non licet nunc Ecclesiæ quod licuit Apostolis, circumcisionem addere Baptismo, & Sacrificia Aaronica Missæ Sacrificio? ratio repetenda est ex voluntate Dei, qui usum illum nascente Ecclesiâ concessit ad tempus, & jam firmatâ ac roboratâ prohibuit, saltem in iis quæ in lege erant graviora, qualia sunt Sacrificia, circumcisio & alia Sacramenta.

Hæc autem Dei dispositio & ordinatio certò colligitur ex Ecclesiæ Traditione; constans enim est SS. Patrum doctrina nefas esse legalia cum Evangelio miscere. *Si quis*, inquit S. Ignatius epist. ad Philip. *cum Judæis celebrat Pascha, aut symbola festivitatis eorum recipit, particeps est eorum qui Dominum occiderunt & Apostolos ejus.* Similia habent S. Hieronym. ep. 7. & S. August. epist. 82. aliàs 19.

Dixi, *saltem in iis qua in lege erant graviora*; nam Ecclesia leviora quædam admittere posset ut abstinentiam à sanguine & suffocato, quam diximus diu post Apostolos fuisse observatam pluribus in locis.

Dices 2°. ait Apostolus Gal. 5. v. 2. *Si circumcimini, Christus vobis nihil proderit.* Vers. 4. *evacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis.* Vers. 9. *modicum fermentum totam massam corrumpit*, hoc est, minima legis observatio Evangelium Christi pervertit. Vers. 11. testatur se multas sustinuisse persecutiones: ex eo quòd strenuè se opponeret ejusmodi illicitæ mixtioni legis cum Evangelio; *Si circumcisionem adhuc prädico, quid adhuc persecutionem patior?* Et cap. 2. ejusdem epistolæ vers. 3. & 5. restitit subdolis fratribus qui Titum circumcidere volebant: *Sed neque., inquit, Titus qui mecum erat . . . compulsus est circumcidi . . . neque ad horam cessimus subjectione, ut veritas Evangelii permaneat apud vos.* Ergo observatio legis tempore Apostolorum verè fuit illicita & mortifera.

R. 1°. Apostolus secum conciliari debet; quis enim credet eum propterea evacuatum esse à Christo, & ab ejus gratiâ excidisse quòd non semel, sed sapissimè legalia observaverit.

S. Hieronymus, cum ferveret controversia inter ipsum & S. Augustinum, sic Apostolum conciliandum arbitrabatur; nempe, inquiebat ille, Apostolus legalia simulatoriè ac in speciem observavit, seriò verò rejecit ac reprobavit. Sed S. Augustinus laudatâ epistolâ 82. illum refellit argumento ad hominem, *Decepit ergo Timotheum: inquit, & fecit nihil ei prodesse Christum? an quia hoc fallaciter factum est, ideo non obfuit?*

R. 2°. Cum eodem S. Augustino circumcisio & alia legalia erant licita, *non ex necessitate salutis,*

sed ex consuetudine solemnitatis; id est, fas non erat legalia usurpare, vel tanquam necessaria ad salutem, veluti signa Christi venturi & expectandi, sed licitè & gravibus ex causis Apostoli usurparunt legalia, tanquam cæremonias præcisè à Deo institutas ad suum cultum. 1º. ut Judæos suis ritibus valdè addictos facilius adducerent ad Evangelium. 2º. ut amputarent occasionem Hæreticis docendi legem veterem malam fuisse. 3º. ut honorificè sepeliretur Synagoga, nec videretur tanquam cadaver hominis damnati & inglorii propicienda. Porro Apostolus locis in objectione citatis, insurgit adversus æmulos, qui plures seducebant, docentes neminem sine circuncisione, & aliis legis cæremoniis per Christum salvari posse, quod est falsissimum, & hæreticum.

Quarta pars responsionis, nimirum legem evasisse mortiferam à destructione Templi Jerosolymitani, probatur: tum quia Synagoga fuit tunc temporis sepulta, & omninò extincta; ex tunc enim cessarunt sacrificia Aaronica, & alia Judæorum solemnia: tum quia Evangelium jam erat prædicatum in universâ creaturâ, quæ sub cælo est, quemadmodum loquitur Apostolus in epistolâ ad Coloss. cap. 1. v. 23.

Q. 10º. Peccavit-ne S. Petrus per illam simulationem, quam reprehendit S. Paulus Gal. 2. ?

R. Certum est eum lethaliter non peccasse; erat enim confirmatus in gratiâ, sicut cæteri Apostoli, post descensum Spiritus-sancti. Peccatum ergo, si quod in illo fuit, veniale duntaxat extitit, scilicet ex inadvertentiâ.

Dixi, *si quod in illo fuit*; nam Baronius, & alii nonnulli opinantur S. Petrum nequidem venialiter peccasse, nisi materialiter; quia inadvertentiâ fuit in illo invincibilis, & nullatenus voluntaria. Sed sancti Hieronymus & Augusti-

nus locis suprà citatis illum non excusant à peccato veniali. Quidquid sit, & iusta fuit S. Paulo reprehendi causa, ut jam ostendimus, & eximium in S. Petro humilitatis exemplum; ut qui passus sit publicè in se corrigi, quod minùs rectum videbatur. Rariùs, inquit S. Augustinus laudatà Epist. 82. & sanctius exemplum Petrus posteris præbuit, quo non dedignarentur à posterioribus corrigi, quàm Paulus, quo confidenter auderent minores majoribus pro defendendâ veritate, salvâ charitate, resistere.

Q. 11°. Licebat-ne aequè Gentilibus ad fidem conversis, ac Judeis usurpare legalia?

R. Absolutè licebat. Ita S. Augustinus expositione in Epist. ad Gal. *Quamvis*, inquit, *Titus Græcus esset, & nulla cum consuetudo, aut cognatio parentum circumcidi cogeret, sicut Timotheum; facile tamen & istum circumcidi permisisset Apostolus; non enim tali circumcissione dicebat salutem auferri. Sed si in eâ consisteretur spes salutis, hoc esse contra salutem ostendebat: poterat ergo ut superfluum a quo animo tolerare. Propter subintroductos autem falsos fratres (qui circumcissionem necessariam ad salutem prædicabant) non est compulsus Titus circumcidi, id est non ei potuit extorqueri, ut circumcideretur; quia illi vehementer observabant, & cupiebant circumcidi Titum, ut jam circumcissionem, & ipsius Pauli attestatione & consensione tanquam salutis necessariam prædicarent.*

Responsionis autem ratio est, quia ante promulgatum Evangelium, Gentilibus licuit amplecti legem veterem: ergo & post promulgatum id eis licitum fuit, donec evaderet mortifera; nulla enim erat prohibitio ipsi specialiter facta; imò Apostoli Act. 15. eo ipso quo ex legalibus nonnulla, tanquam necessaria Gentilibus imponunt, videntur eis liberum relinquere cætera, vel observare, vel prætermittere.

Dixi, absolutè licebat; quia per accidens minùs

licebat Gentilibus, quàm Judæis legalia assumere; Judæi quippe facilè præsumebantur ea frequentare ex consuetudine, non verò ex necessitate: sed non videbatur cur Gentiles onus tam grave subire vellent, nisi illud ad salutem necessarium existimassent; ac proinde per accidens & ratione scandalì, circuncisio, & aliæ legis cæremoniæ minùs in Gentilibus, quàm in Judæis erant tolerandæ.

CAPUT XVI.

De Lege Evangelicâ

CONSTAT ex dictis capite præcedenti, 1°. legem Evangelicam esse divinam, habereque Christum auctorem; nullatenus verò Joannem-Baptistam, ut qui nullam legem tulerit, quæ Christianos obliget, Baptismus enim, quem instituit, non erat Sacramentum, sed dispositio ad Baptismum Christi, ut dicitur, ubi de Baptismo. 2°. legem Evangelicam die Pentecostes fuisse promulgatam, saltem Judæis, conditam verò non uno & eodem tempore, sed successivè; nam Baptismus institutus est initio prædicationis Christi, Eucharistia pridie quàm pateretur, & plura alia, ut Sacramentum Pœnitentiæ, post Resurrectionem; adeo ut lex Evangelica non fuerit integrè condita, nisi circa Christi Ascensionem. 3°. legem Evangelicam, non obligasse ante diem Pentecostes, cum priùs non fuerit promulgata; potuit tamen esse utilis; nam Baptismus & Eucharistia habuerunt vim sanctificandi statim atque instituta sunt.

Judæi quidem tenebantur credere Christo prædicanti, & per varia signa contestanti se à Patre

missum, neminem salvatum iri, nisi renasceret ex aquâ & Spiritu Sancto, vitamque æternam habiturum, nisi manducaret carnem Filii hominis, & biberet ejus sanguinem, &c. quia ratio naturalis dicat credendum vera dicenti & probanti, nec ad id requiritur, promulgatio, quemadmodum requiritur, ut præcepta positiva mores & cæremonias spectantia vim habeant obligandi. Unde Judæi ante passionem debuerunt credere necessitatem percipiendi aliquando Baptismum & Eucharistiam; sed nulla necessitas, nullave obligatio fuit eis imposita, nisi post Pentecosten, suscipiendi illa Sacramenta. Sic absoluto Concilio Tridentino, sed nondum promulgato, qui noverat illud fuisse œcumenicum, tenebatur credere quæ in eo tanquam de fide erant definita, non verò servare, quæ circa mores noverat sancita.

His facilioribus jam elucidatis & stabilitis, alia graviora occurrunt expendenda, ac 1°. quidem quid sit propriè lex Evangelica & in quo præcipuè consistat. 2°. utrùm sit præceptiva. 3°. utrùm sit alia à lege veteri. 4°. an sit durior ac severior. 5°. an sit aliquando mutanda.

PARAGRAPHUS I.

Quid sit lex Evangelica, & in quo consistat?

ADvertes 1°. legem Evangelicam ex S. Thomâ hic qu. 106. art. 1. dupliciter spectari posse, scilicet vel in se præcisè vel in signo. Quemadmodum enim testamentum sumitur vel pro ipsâ dispositione & donatione Testatoris, vel pro scripturâ quâ Testator utitur tanquam signo & instrumento, ut notum faciat hanc ultimam fuisse suæ voluntatis dispositionem: ita lex Evangelica, quæ dicitur novum Dei Testamentum, du-

pliciter accipi potest. 1°. pro ipsâmet Christi dispositione & ordinatione. 2°. pro doctrinâ, quâ nobis explicuit divitias suæ donationis.

Advertes 2°. ex eodem Sancto Doctore loco citato, legem Evangelicam præcipuè consistere in ipsâ Christi dispositione, & chrisinatum largitione; doctrinam verò esse quid secundarium. Et, ut loquitur S. Doctor, quoddam dispositivum; verba illius sunt; *quòd est potissimum in lege novi Testamenti, & in quo tota virtus ejus consistit, est gratia Spiritûs sancti, quæ datur per fidem Christi: & idè principaliter lex nova est ipsa gratia Spiritûs-Sancti . . . habet tamen lex nova quadam sicut dispositiva ad gratiam Spiritûs-sancti & ad usum hujus gratiæ pertinentia, quæ sunt quasi secundaria in lege novâ, de quibus oportuit instrui fideles Christi & verbis scriptis tam circa credenda quàm circa agenda.* Ex quibus concludit Angelicus Doctor, legem Evangelicam dicendam inditam, non verò traditam; atque in eo distingui à veteri, quòd ista simpliciter dicatur scripta, illa verò indita. Enimverò res quælibet denominanda est ab eo, quod in illâ excellit, homo v. g. simpliciter dicitur rationalis, nec sine aliquâ contumeliâ vocaretur absolutè animal; quia ratio illum supra omnia sensitiva extollit: ergo cum gratia sit quid præcipuum in lege Evangelicâ, nec per litteram seu scripturam tradatur, sed per Spiritum-sanctum infundatur, absolutè dicendum est legem Evangelicam esse inditam.

Nec refert, quòd lex Evangelica magnâ ex parte sit scriptis exarata; namque lex naturalis, quam constat naturæ rationali esse inditam, fuit postmodum scripta in tabulis lapideis: ut carnales, circa exteriora effusi, extrinsecus saltem audirent, quod intus in corde inculptum legere negligebant; ita consentaneum fuit, ut lex

Evangelica, quæ cum non sit innata sicut naturalis, sed naturæ rationali superaddita, per peccatum deleri potest, & excidere; non solum ex hominum cordibus; sed etiam ex eorum memoriâ scripto traderetur. Ergo cum illa Scriptura sit quid secundarium in lege Evangelicâ, illa lex æquè dici debet indita, ac lex naturalis, maximè cum sine scriptis fuerit condita, promulgata, & ferè ubique recepta. His prænotatis, ad propositam quæstionem.

R. Lex Evangelica, describi potest, gratia per Spiritum Sanctum cordibus indita, quæ creduntur & amantur quæ Christus verbo tradidit.

Dicitur 1º. *gratia*; de eâ enim sic cecinit Zacharias cap. 12. vers. 10. *Effundam super domum David, & super habitatores Jerusalem Spiritum gratia & precum*: quod impletum esse die Pentecostes, quo promulgata est lex Evangelica, docent S. Hieronymus, Theodoretus, & alii. Sic etiam Sanctus Joannes legem Evangelicam indigitavit cap. 1. v. 17. *Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Jesum-Christum facta est*: hoc est, Moyses per legem præcepta dedit; Christus per Evangelium obedientiam contulit: Moyses cupiditatem prohibuit, quæ ipsâ prohibitionis occasione ampliùs exarsit: Christus per Evangelium infundendo charitatem expulit cupiditatem. *Lex ergo Dei*, inquit Sanctus Augustinus lib. de spiritu & litterâ cap. 17. *est charitas . . . cum in tabulis scribuntur opera charitatis: lex est operum, & littera occidens pravaricatorem: cum autem ipsa charitas diffunditur in corde credentium, lex est fidei, & spiritus vivificans dilectorem*.

Dicitur 2º. *cordibus indita*; sic enim de eâ habetur cap. 31. vers. 31. & 33. Jeremiæ quem Apostolus cap. 8. ad Hæbreos laudat in confirmationem nostræ definitionis: *Ecce*, inquit, *dies ven-*

nient, dicit Dominus, & feriam domui Israel & domui Juda fœdus novum . . . dabo legem meam in viscibus eorum, & in corde eorum scribam eam.

Unde Apostoli hujusce legis novæ præcones non descenderunt de monte Sion, in quo illam acceperunt, sicut Moyses de monte Sina, in quo Deus veterem legem sanxerat; iste enim descendit ferens legem veterem in manibus, & in tabulis descriptam: illi verò sine scripturâ descendunt legem Evangelicam in cordibus insculptam deferentes, & ex abundantia cordis linguis igneis loquentes magnalia Dei, sicut scriptum est Act. 2. *repleti sunt omnes de Spiritu Sancto, & cœperunt loqui.*

Dicitur 3°. *per Spiritum Sanctum*, ut lex Evangelica distinguatur etiam à lege naturali, quæ ita est indita, ut sit innata, fluensque instar cujusdam radii à principiis naturæ rationalis; quæ cum sit per peccatum originale vitiata & debilitata, lex ab ipsâ emanans infirma quoque sit necessum est. At lex Evangelica 1°. est naturæ rationali superaddita, & cordibus inscripta per Spiritum sanctum, ut habetur 2. Cor. 3. v. 3. *Epistola estis Christi ministrata à nobis, & scripta non atramento, sed Spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis; sed in tabulis cordis carnalibus.* 2°. obscuratam legem naturalem illustrat, & debilitatas naturæ vires reparat, augeat, ac perficit, juxta illud Rom. 1. v. 16. *Non erubescō Evangelium; virtus enim Dei est in salutem omni credenti.* Et 2. Timoth. 1. v. 7. *Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis & dilectionis, & sobrietatis.*

Dicitur 4°. *quæ creduntur & amantur*; quibus vocibus significatur legem novam, non solum ostendere quæ sint credenda, amanda, & fugienda: sed etiam dare ut illa credantur, amentur, & fugiantur. Hinc dicitur lex amoris, lex fidei quæ per

per dilectionem operatur; quia mentem sanctis cogitationibus illustrat, & voluntatem pie movet & accendit, proptereaque dicitur ab Apostolo Rom. 8. vers. 2. *Lex spiritus vita in Christo Jesu*; lex verò scripta, *ministratio mortis litteris deformata in lapidibus*, 2. Cor. 3. vers. 7.

Dicitur 5°. *qua Christus verbo tradidit*, ut ostendatur materiam circa quam versatur lex Evangelica, esse ea omnia, quæ Christus verbo docuit, & Apostoli postmodum magnâ ex parte scripto tradiderunt.

Ergo lex nova verè justificat; namque gratia, ex dictis Tractatu de Gratiâ, est forma justificans, & formaliter expellens peccatum, quemadmodum lux tenebras, & calor frigus: atqui lex Evangelica est ipsamet gratia & charitas diffusa in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis: ergo lex Evangelica verè justificat.

Dices 1°. Illud propriè non est lex, cui non convenit definitio legis: atqui gratiæ non convenit definitio legis; non enim est ordinatio rationis ad bonum commune, facta à superiore, habens vim obligandi: ergo gratia propriè non est lex, sed metaphoricè duntaxat; quemadmodum dicitur lex carnis, lex peccati.

Nego minorem. Gratia quippe est ordinatio vel efficax, vel sufficiens, facta à Deo summâ ratione ad finem ultimum supernaturalem, quo nihil est melius, & quisquis ab illo ordine deficit, prævaricationis reum se constituit. Ergo gratia propriè dicitur ab Apostolo lex Spiritus; concupiscentia verò metaphoricè lex carnis, & peccati; quia ille carnis & peccati impulsus est contra rationem, & ad malum tendit, ad quod nemo obligari potest.

Dices 2°. vera lex, cùm sit ad bonum commu-

ne, debet esse una : atqui gratia non est una : *divisi nes gratiarum sunt*, inquit Apostolus 1. Cor. 11. & S. Augustinus ser. 26. alias 21. de verbis Apostoli, *natura communis est, non gratia.*

Nego minorem ; nam ex Apostolo Ephes. 4. una fides, unus spiritus, qui licet non aequaliter singulis communicetur, tamen *quantum est de se*, inquit S. Thomas qu. 106. art. 2. ad secundum, *sufficiens auxilium dat ad non peccandum.* Sicut ergo lex naturalis una est in omnibus hominibus, quamvis in quibusdam amplius vigeat : ita & lex gratiæ & Spiritus in omnibus Christianis, si obicem non ponant. Locus autem adductus ex epistola ad Corinthios, intelligendus est de gratiis gratis datis, quæ non erant omnibus communes, nec rationem legis habere poterant. Quo verò sensu dictum sit, *natura communis est non gratia*, exposuimus Tractatu de Gratiâ pag. 583. 1. Edit.

Dixi, *nisi ponant obicem* ; nam Christus loquens de Spiritu-Sancto Joan. 14. ait mundum non posse eum accipere : mundum autem dixit, interprete S. Augustino, dilectores mundi, qui secundum eundem Doctorem, non re, sed nomine duntaxat sunt Christiani ; scriptum est enim Rom. cap. 8. *si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus.*

Dices 3°. Illud non est differentia essentialiter legis Evangelicæ, quod est ipsi commune cum lege naturæ, & cum lege scripta : atqui gratia est communis legi naturæ, scriptæ & Evangelicæ : sancti enim Patriarchæ, ut Noë, Abraham, Isaac, & Jacob, in lege naturæ ; & Prophetæ, ut Moyses, Samuel, David, & alii in lege scriptâ fuerunt sub gratiâ : ergo.

Distinguo minorem ; cum S. Augustino lib. 3. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 4. fue-

runt sub gratiâ, quæpertinebat ad legem Evangelicam, cum non fuerit ipsis collata, nisi per merita Christi & fidem in ipsum venturum, Concedo: quæ erat propria legis naturæ aut scriptæ, Nego minorem. *Eadem igitur fides est, inquit S. Augustinus, & in illis, qui nondum nomine, sed re ipsa fuerunt antea Christiani, & in istis, qui non solum sunt, verum etiam vocantur, & in utrisque eadem gratia per Spiritum Sanctum.*

PARAGRAPHUS II.

Utrum Lex Evangelica sit præceptiva:

NEGANT Pseudo-Reformati, contenduntque legem Evangelicam, utpotè legem libertatis, aliud non continere præceptum, quàm fidem, seu certam fiduciam in divinis promissis, adeo ut stante ejusmodi fiduciâ nullum peccatum quantumcunque grave imputetur, tumque solummodo Christiani lethaliter peccent, cum à certâ illâ fiduciâ excidunt. Ita Lutherus in c. 2. epist. ad Galatas, in quo sic habet: *cetera omnia liberrima, neque præcepta amplius, neque prohibita. Si conscientia dicat, peccasti; responde, peccavi. Ergo Deus puniet, & damnabit: non. At lex hoc dicit: sed nihil mihi cum lege. Quare? quia habeo libertatem.* Luthero concordat Calvinus lib. 3. Institut. c. 19. Quam impietatem Concilium Tridentinum anathemate percussit sess. 6. Can. 16. his verbis. *Si quis dixerit nihil præceptum esse in Evangelio, præter fidem cetera esse indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, sed libera: aut decem præcepta nihil pertinere ad Christianos; anathema sit.* Similia habet can. 20. Et can. 21. *Si quis dixerit, Christum Jesum à Deo hominibus datum fuisse ut Redemptorem, cui fidant, non etiam ut Legislatorem, cui obediant; anathema sit.* Quare ad propositam quæstionem.

R. De fide est legem Evangelicam alia præcipere, quàm fidem.

Probatur 1º. ex Scripturâ, Matth. 5. *non veni legem solvere, sed adimplere.* Nec dicant Adversarii, hæc intelligenda duntaxat de promissionibus in lege factis, quas Christus adimplevit; subdit enim: *Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum . . . dico enim vobis, quia nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Quid verò addendum justitiæ Phariseorum exponit toto capite & duobus sequentibus: *audistis, inquit, quia dictum est antiquis, non occides . . . ego autem dico vobis quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio.* Mat. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. non homicidium facies, non adulterabis, &c.* Et cap. 25. *boni & mali judicantur ex operibus, tunc dicet Rex his, qui à dextris ejus erunt: venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum, non quia credidistis, sed quia, esurivi . . . & dedistis mihi manducare . . . Et his, qui à sinistris erunt discedite à me maledicti in ignem æternum . . . esurivi enim & non dedisti mihi manducare.* Luc. 6. vers. 46. *Quid autem vocatis me Domine, Domine, & non facitis quæ dico?* Joan. 14. *Si diligitis me, mandata mea servate.* Et cap. 15. *Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.* 1. Joan. 3. *qui non diligit, manet in morte.* Denique S. Jacobus in suâ epistolâ ex professo confutat eos, qui docebant solam fidem sufficere.

Probatur 2º. ex Traditione. S. Augustinus lib. 3. contra duas epistolas Pelagianorum capite 4. num. 10. sic scribit. *Quis dicat non debere observare Christianos, ut uni Deo Religionis obsequio serviatur, ut idolum non colatur. ut nomen Domini non accipiatur in vanum, ut parentes honorentur, ne adulteria, furta, falsa testimonia perpetrentur, ne uxor, ne omnino res ulla concupiscatur aliena? Quis est tam impius,*

qui dicat idèd se ista legis non custodire præcepta, quia est ipse Cristianus, nec sub lege, sed sub gratiâ constitutus?

Dices 1°. Apostolus Rom. 3. v. 27. in eo opponit legem veterem legi Evangelicæ, quòd illa sit lex factorum, ista verò lex fidei: *ubi est ergo, inquit, gloriatio tua? exclusa est. Per quam legem? Factorum? non, sed per legem fidei. Arbitramur enim justificari hominem per fidem sine operibus.* Ergo lex Evangelica non præcipit opera. Hinc dicitur Evangelium, hoc est, bonus nuntius, seu lex fausta annuntians. Quænam autem sint illa, exponit Christus Matth. 11. vers. 28 *Venite ad me, omnes qui laboratis, & onerati estis (scilicet jugo legis, & ego reficiam vos.*

Distinguo antecedens, lex fidei & gratiæ; quia dat fidem & gratiam, quibus implentur præcepta, Concedo: fides enim Christianorum est fides, quæ per charitatem operatur, ut dicitur Gal. 5. lex fidei inertis, quâ otiosi confidamus, & quiescamus in promissis divinis, Nego antecedens. Lex itaque vetus dicitur lex factorum; quia gratiam non conferebat: sed extrinsecus duntaxat opera præcipiebat: lex verò Evangelica vocatur lex fidei; quia hominem propriæ infirmitatis admonens, per fidem addicit Christo, à quo accipit gratiam implendi, quæ jubentur per legem. Ita S. Augustinus lib. de spiritu & litterâ c. 13. in quo sic scribit. *Quid igitur interest? scilicet legem inter & Evangelium, breviter dicam. Quod operum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat, Illa dicit, non concupisces, ista dicit, cum scirem quia nemo potest esse continens, nisi Deus det. . adii Dominum, & deprecatus sum. . ideo enim jubet lex, ut admoneat quid faciat fides, id est, ut cui jubetur, si nondum potest, sciat quid petat: si autem continuò potest, & obedienter facit, debet etiam scire,*

quo denante possit. Et capite 10. probat Decalogum æquè pertinere ad Christianos, ac ad Judæos, sed eos, qui etiam nunc propriis viribus illum servare præsumunt, servire sub lege premente, & sub litterâ, quæ occidit: quid horum, quisquam dixerit Christianum non debere servare? an fortè non istam legem, quæ in illis duabus tabulis scripta est, litteram occidentem appellat Apostolus; sed illam circumcissionem, aliorumque veterum, jamque abolitorum Sacramentorum? sed quomodo putabimus, cùm in eâ sit, non concupisces, per quod mandatum, quamvis sanctum & justum, & bonum, fefellit me, inquit peccatum, & per illud occidit? Quid enim aliud est, littera occidit, spiritus autem vivificat: quamvis evidentiùs eo ipso loco ad Corinthios... non aliam velit intelligi litteram, quàm ipsum Decalogum in illis duabus tabulis scriptum?

Christus ergo bonum nobis attulit nuntium, quatenus annuntiavit, se præbere fidem & gratiam, quâ credantur & amentur quæ lex vetus in Decalogo præcipiebat; ubi enim amor, labor non est, sed sapor & refectio, inquit S. Bernardus.

Confirmatur, & explicatur responsio familiari exemplo. Cogitemus quenpiam laborantem morbo, qui hactenùs omnem Medicorum artem & industriam fefellit, propterea que de salute omnino desperantem. Interim familiares ipsi renuntiant quendam Medicum desperatos quosque sanitati restituere. Credit æger: ad Medicum confugit: paret ejus præceptis, & convalescit. Annon verè dixerit ille se sanatum per fidem in Medicum? Per quam autem fidem? an per fidem inertem & otiosam? Imò si Medici præcepta contempsisset, visus esset non habuisse in eum fidem. Ergo fides obtemperans & operans, illum à morbo liberavit.

Similiter humanum genus peccato primi parentis vulneratum, nec Moyses per multiplicia legis præcepta, nec ceteri Dei Prophetæ curare potuerunt. Prædicatus est Salvator mundi, & quotquot in illum credidère, per fidem salvi facti sunt: per fidem, inquam, quæ per charitatem operatur. Quo autem sensu dicatur homo justificari sine operibus legis, vide in Tractatu de Gratiâ pag. 422. 1. edit.

Dices 2°. Gal. 4. v. 4. *Misit Deus filium suum... ut eos qui sub lege erant redimeret.* Et cap. 5. v. 18. *Non estis sub lege, Rom. 6. v. 14. Non enim estis sub lege, sed sub gratiâ. 1. Tim. 1. v. 9. lex justo non est posita, sed injustis & non subditis.* Ergo Christiani non tenentur legibus.

Nego consequentiam; nam ex S. Augustino Tractatu tertio in Joannem, ille duntaxat est sub lege, cujus in malum propensi duritia retunditur lege minitante, quæ tanquam grave pondus cervicibus illius imponitur. Qui autem amore ducitur, & justitiam diligit, is in lege, non sub lege Domini est, juxta illud Psalm. 1. *in lege Domini voluntas ejus.* Verba sunt S. Doctoris, *qui legem implet, non est sub lege, sed cum lege, qui autem sub lege est, non sublevatur, sed premitur lege, Omnes itaque homines sub lege constitutos reos facit lex & ad hoc illis super caput est; ut ostendat peccata non tollat*

- Enimverò in lege duo sunt spectanda. Primum, est ordinatio in bonum. Secundum, vis obligandi sub peccato & pœnâ. Primum repugnat voluntati malæ, contemneretque, nisi secundum occurreret veluti quidam obex, qui malum opus coercet. *sed, inquit S. Augustinus liber de spiritu & litterâ cap. 4. ubi sanctus non adjuvat Spiritus, inspirans pro concupiscentiâ malâ concupiscentiam bonam, hoc est charitatem infundens in cordibus nostris, profectò illa lex, quamvis bona auget de-*

fiderium malum, sicut aqua impetus vehementior fit obice opposito, cujus molem cum evicerit, majore cumulo precipitatus violentius per prona provolvitur; nescio quo enim modo hoc ipsum, quod concupiscitur, fit jucundius, dum vetatur. At justus, cujus voluntas est in lege Domini, hoc est, per gratiam in bonum ordinata, etiamsi lex vim habeat illum obligandi non attendit tamen ad illam obligationem, nec discernit an bonum à Spiritu-Sancto inspiratum, sit ex præcepto, vel ex consilio amplectendum sicut nec esuriens, an cibus sit ex præcepto sumendus. Quid enim concupiscit justus, nisi justitiam? Utinam, inquit, dirigantur via mea ad custodiendas justificationes tuas! ... Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore, Psalm. 118. in eo quod dicit se concupiscere, confiteatur se infirmum, quemadmodum pullus, qui volare appetit necdum potest. Quis autem dixerit naturam ei adere pondus, dum plumas tribuit? Revera plumæ in se spectatæ pondus sunt (plus enim ponderat avis mortua cum plumis, quàm sine plumis) sed vivam leviolem faciunt, ac sublevant. Ita carnales, utpote peccatis mortui, lege Christi premuntur, justi verò levantur. Unde S. Augustinus in Psal. 59. ait: illa sarcina peccati pondus habet, Christi sarcina pennas habet. Nam & avi, si pennas detrahas quasi onus tollis, & quò magis onus abstulisti, eò magis in terrâ remanebit, quam exonerare voluisti; jacet, non volat, qui tulisti onus, redeat onus, & volat. Talis est Christi sarcina, portent illam homines, non sint pigri, non attendantur illi, qui eam ferre nolunt; ferant illam qui volunt, & invenient quàm sit levis, quàm suavis, quàm jucunda, quam rapiens in cælum, & à terra eripiens.

Dices 3°. scriptum est 2. Cor. 3. ubi spiritus Domini, ibi libertas. Ergo.

Distinguo anteced. Libertas à timore servili, & à jugo veteris legis, Concedo: ab omni præcepto, Nego antecedens. Apostolus enim Gal. 5. graviter monet, ne libertatem, quam habemus in Christo, demus in occasionem carnis. Et Rom. 6. *Sicut, inquit, exhibuistis membra vestra servire immunditie, & iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibete membra vestra servire justitie in sanctificationem.*

Q. *Quotuplicis generis sunt præcepta legis Evangelicæ?*

R. Triplicis, alia sunt fidei, ut præceptum credendi mysterium Trinitatis, Incarnationis, &c. alia moralia, ut ea, quæ continentur in Decalogo, quæque Christus suâ auctoritate confirmavit, & explicuit Matth. 5. alia cæremonialia, quæ spectant usum Sacrificii & Sacramentorum.

Dices: fuerunt præcepta judicialia in veteri lege, quibus politicè administrabatur Judæorum societas: ergo similiter in lege Evangelicâ ejusmodi præcepta institui debuerunt.

Nego consequentiam. 1º. quia cum Deus Judæorum Rempublicam prius ita instituisset, ut non haberent alium præter se Regem, ut constat ex libro 1. Regum cap. 8. v. 7. Moyse sigillatim præscripsit quidquid pertineret ad regimen civile & politicum. At Christus sibi temporale regnum non assumpsit; ait enim Joan. 10. *regnum meum non est de hoc mundo.* Quamobrem Principibus temporalibus liberum reliquit statuere ea, quæ viderentur aptiora ad publicam tranquillitatem, quæ est finis temporalis eorum regiminis, modò tamen ea non pugnarent contra leges fidei & morum, quas ipse sanxit. 2º. quia lex vetus imposita est soli familiæ Jacob, quæ ut unius moris erat, & sat angustis terminis conclusa, eadem spiritali disciplinâ facile contineri potuit. Contrà verò lex Evangelica sese extendit ad omnes

nationes, quarum consuetudines, mores & ingenia planè sunt diversa, unde eas quoque diversis institutionibus regi oportuit. Quare Christus pro suâ infinitâ sapientiâ, non unum Pastorem, sed plures, sub uno tamen supremo, scilicet Romano Pontifice, ut unitas servaretur, fidelibus Christianis præfecit, quorum singuli Provinciam sive Diocesim sibi commissam spiritualiter administrarent, ordinarentque ad vitam æternam, prout moribus & ingenio indigenarum congruere videretur.

PARAGRAPHUS III.

Utrum lex Evangelica sit alia à veteri?

R. **N**ON est alia secundum substantiam; sed differt in accidentalibus, tanquam perfectum ab imperfecto, puer v. g. à viro.

Ita S. Thomas qu. 7. art. 1. & seq.

Prima pars probatur 1°. ex Scripturâ Matthæi 5. *non veni legem solvere, sed adimplere.*

Probatur 2°. ex Traditione. Eusebius lib. 1. demonstrationis Evangelicæ cap 5. *Ne Testamentum novum aliud esse putemus, quàm antiquissimam illam Mosaicorum temporum religione conjunctam vident rationem, ut & vetus pariter, & idem novum possimus dicere.* S. Augustinus epist. 187. aliàs 57. cap. 11. num. 34. *Sacramentum porro regenerationis nostræ inquit, manifestum esse voluit manifestatus mediator. Erat autem antiquis justis aliquod occultum, cum tamen & illi eadem fide salvi fierent, qua fuerat suo tempore revelanda; non enim audemus fideles temporis nostri præferre amicis Dei, per quos nobis ita prophetata sunt ... habentes autem, inquit Apostolus, eundem spiritum fidei, propter quod scriptum est: Credidi propter quod locutus sum,*

& nos credimus, propter quod & loquimur. Non diceret, eundem, nisi & illorum idem ipse esset spiritus fidei. Sicut autem illi, quando idem Sacramentum occultum erat, credebant Christi Incarnationem futuram, sic & nos credimus factam. Et à nobis autem & ab illis futurus expectatur ad iudicium ejus adventus.

S. Leo ser. 4. in Nativitate Domini sic etiam loquitur: *Gratia Dei, quæ semper est universitas Sanctorum justificata, aucta est Christo nascente, non coepta, & hoc magnum pietatis Sacramentum tam potens etiam in suis significationibus fuit, ut non minus adepti sint, qui in illud credidère promissum, quam qui susceperere donatum.*

Probat 3°. ratione; quia illæ leges non sunt diversæ quantum ad essentiam & substantiam, quæ habent eundem Legislatorem, eundem finem, & eadem præcepta: atqui lex nova & vetus habent 1°. eundem Legislatorem, Hebr. 1. *Multifariam multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis novissimè diebus istis locutus est nobis in Filio.* 2°. eundem finem: tum proximum nempe verum Dei cultum, mentis integritatem, & cordis puritatem: tum remotum, scilicet vitam æternam. 3°. eadem præcepta, scilicet fidei & eharitatis: namque Matth. 22. v. 4. *in his duobus mandatis universa lex pendet, & Propheta.*

Secunda pars probatur ex Scripturâ, Gal 3. prius autem, quam venires fides sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem, qua revelanda erat. Itaque lex pedagógus noster fuit in Christo. Et cap. 4. *Cùm essemus parvuli, sub elementis mundi eramus servientes.* Sensus est interprete Sancto Thomâ qu. 107. art. 1. & aliis, rex vetus erat veluti rudior disciplina, puerorum imbecillitati accommodata, qui cùm non alliciantur virtutis honestate, neque intelligent nobiles fructus, qui ex illa percipiuntur, urgendi sunt pœnarum timore, & infantili-

bus quibusdam promissis; lex quippè eadem mysteria, quæ nunc explicitè credimus, obscurè & sub figurarum velamine commendabat, & carnales Judæos, tum pœnarum temporalium metu, tum terrenæ felicitatis pollicitatione impellebat ad ea quæ virtutis sunt. At ubi venit plenitudo temporis, & splendidior effulsit lux Evangelicæ prædicationis, *jam non sumus sub pedagogo*, ait Apostolus Gal. 3. dispelluntur veteres umbræ, spernuntur mundi terricula & promissâ, unus animorum ardor, rapere regnum cœlorum: unus timor, à tantâ spe excidere.

Dices: illæ leges sunt planè diversæ, quæ se invicem excludunt: atqui ita se habent lex vetus, & lex Evangelica, *evacuati estis à Christo, qui in lege justificamini*, inquit Apostolus Gal. 3. *translato enim Sacerdotio, necesse est ut & legis translatio fiat*, Heb. 7. Ergo lex vetus, & lex Evangelica sunt planè diversæ.

Distinguo majorem, si se excludant quoad substantialia, Concedo: quoad accidentalialia, Nego majorem.

Distinguo similiter min. lex Evangelica excludit veterem quoad cæremonias. & observantias legales, Concedo: quoad præcepta fidei & morum, Nego min. Enimverò legalia illa præfigurabant, & promittebant quæ implenda erant in Christo: ergo debuerunt desinere eo ipso, quo promissum fuit adimpletum, quemadmodum, inquit S. Thomas, qu. 107. art. 2. ad 1. solutâ pecuniâ deletur chirographum promissorium: sed sicut donum virtute continetur in promisso, & arbor in semine; ita ex eodem Angelico Doctore ibid. art. 2. lex Evang. continetur in veteri.

Instabis: atqui lex Evangelica excludit veterem quoad essentialia: Ergo nulla solutio.

Probatur subsumptum. Essentialiale est legi vete-

ri præfigurare & promittere Christum, ac Religionis Christianæ mysteria : atqui lex Evangelica excludi illas figuras & promissiones : Ergo.

Nego subsumptum, & ejus confirmationis distinguo majorem : est essentiale legi veteri præfigurare, & promittere Christum, si lex spectetur ut vetus & præcedens adventum Christi, Concedo : si spectetur secundum se præcisè, Nego majorem ; quemadmodum enim duo in homine spectari possunt : primum, quod homo sit : secundum, quod sit puer aut adultus : primum ad ejus essentiam pertinet, secundum ad circumstantias temporis, quæ se invicem excludunt ; ætas quippe adulta excludit ætatem puerilem, sed in utrâque manet idem homo secundum essentiam & substantiam : similiter sunt duæ legis ætates, alia præcedit adventum Christi, alia subsequitur : in priori lex per legalia præfiguratur, & promittit Christum futurum : in posteriori verò prædicat Christum venisse. Porro ejusmodi circumstantiæ temporis futuri & præteriti sese expellunt, falsumque nunc esset annuntiare Christum venturum, ac proinde illicitum usurpare cæremonias legis veteris, quæ sunt promissiones rei futuræ ; sed ipsa lex secundum substantiam spectata manet eadem : fides in Christum est eadem ; idem Deus colitur eadem fide, eadem spe, eadem charitate : iisdem virtutibus, eadem præceptorum moralium observatione.

Urgebis : atqui lex Evangelica sustulit, vel correxit moralia legis veteris præcepta, utpote vero Dei cultui contraria : Ergo.

Probaturs antecedens : Christus 1.º sustulit polygamiam, repudium uxoris, juramentum, usuras, legem tallionis, quæ permittebat appetitum vindictæ ; 2.º correxit quod dictum fuerat antiquis, non occides, non mœchaberis, diliges pro-

ximum tuum, & odio habebis inimicum tuum, docuitque omnem hominem etiam insensissimum esse proximum nostrum, inordinatos iræ, concupiscentiæ, & odii motus esse coercendos, uti legitimo Dei cultui contrarios: Ergo.

Nego subsumptum, & ad ejus confirmationem.

R. 1°. Christus non ipsam legem, sed falsas Scribarum & Phariseorum interpretationes ac traditiones circa juramentum & dilectionem proximi sustulit. Illi interpretabantur tradebantque 1°. tum solum assumi nomen Dei in vanum, cum pejeratur: Christus contra docet omne juramentum esse vanum, nisi fuerit necessarium, quemadmodum probamus tractatu de Religione, ubi de Juramento. 2°. inimicum non esse pro proximo habendum; ac proinde à benevolentia nostrâ excludendum, quod est contra expressum legis decretum, Lev. 19. v. 18. *Non quaras ultionem, nec memor eris injuria civium tuorum.* Et Exodi 23. v. 4. *Si occurreris bovi inimicitui, aut asino erranti, reduc ad eum.* Quid verò de usuris lex statuerit, expendimus Tractatu de Justitiâ & Jure; ubi de usurâ.

R. 2°. Quid sentiendum sit de Poligamiâ & repudio uxoris, quæ apud Judæos erant in usu, an scilicet Deus ea toleraverit duntaxat, an revera permiserit, supra solvimus ubi de dispensatione. Sed sive toleraverit, sive ex utili dispensatione indulserit, satis est ad præsentem difficultatem, si dicatur nonnulla tolerari in pueris, aut etiam permitti quæ majoribus prohibentur; ex quo sequitur legem Evangelicam differre accidentaliter à veteri, sicut perfectum ab imperfecto: Judæis v. g. tanquam pueris præscripta est lex talionis, *oculum pro oculo, dentem pro dente*, quæ est primus justitiæ gradus, & pacis inchoatio, scilicet ut injuriam acceptam vindicta non tran-

feat ; vix enim invenitur , qui irâ turbatus ob acceptum pugnum , vel auditum verbum convitii , plures pugnos , aut graviora convitia respondere non appetat : immoderatum autem illum animi impetum lex ita refranat , ut quod superest inordinatum in appetitu vindictæ non approbet , sed illud Christo , ad quem deducit , eradicandum dimittat. Quare

R. 3°. Christus nulla legis veteris præcepta moralia abrogavit , quin illa auctoritate suâ confirmavit , sed sustulit duntaxat quæ lex illa vel tolerabat , vel ex prudenti dispensatione indulgebat ; ut polygamiam , repudium. Responsio patet ex dictis.

Q. *Utrum Christus veteri legi nova præcepta addiderit ?*

R. 1°. Loco Legalium , quæ abrogavit tanquam umbras futurorum , instituit nova præcepta cærimonialia ; præcepit enim novum offerri Sacrificium , & alia celebrari Sacramenta.

R. 2°. Addidit nova fidei præcepta ; namque explicita fides mysteriorum Trinitatis , quæ est in præcepto apud Christianos , Judæis præcepta non fuit ; cum illud mysterium in lege veteri non fuerit nisi implicite revelatum.

R. 3°. Christus nulla præcepta moralia addidit , sed ea accuratiùs , quàm Moyses explicuit confirmavitque. Ita S. Thomas quæstione 108. art. 2. ad 1. in quo sic habet : *Ea , quæ sunt fidei , sunt supra rationem humanam : unde in ea non possumus pervenire nisi per gratiam ; & ideo , abundantiori gratiâ superveniente , oportuit credenda explicari. Sed ad opera virtutum dirigimur per rationem naturalem , quæ est regula quadam operationis humanae : & ideo in his non oportuit aliqua præcepta dari ultra moralia legis præcepta , quæ sunt de dictamine rationis.*

Dixi 1°. Christum accuratiùs , quàm Moysen

explicuisse moralia præcepta. Cum enim Judæi veluti pueri spiritualia non caperent, nec cordis intentiones discutere & explorare valerent, legem naturalem ipsis exposuit præsertim in ordine ad actus exteriores, ut qui sensibus percipiantur. At Christus, sicut per gratiam suam lumen naturale sordibus peccati obscuratum pristino splendori restituit: ita per cælestem suam doctrinam plenè ac dilucidè explanavit quidquid recta ratio præscribit, non solum circa opera exteriora, sed etiam circa cogitationes mentis, & affectiones cordis.

Dixi 2°. Christum præcepta moralia suâ auctoritate confirmasse; egit enim Doctorem simul & Legislatorem, ut supra diximus, & patet ex sermone quem habuit in monte, in quo sic loquitur: *qui solverit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno calorum; dico enim vobis, quia nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum & Pharisaorum, non intrabitis in regnum calorum.* Unde post absolutum sermonem c. 7. subdit Ev. *erat docens eos, sicut potestatem habens.*

Ergo lex naturalis per Christum explicata & confirmata, est verè divina & Evangelica. Hinc 1. Joan. 2. v. 7. & 8. dicitur *mandatum vetus simul & novum, non mandatum novum scribo vobis, inquit, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio... Iterum mandatum novum scribo vobis, quod verum est & in ipso & in vobis; quia tenebra transierunt, & verum lumen jam lucet.*

Ergo qui post promulgatum Evangelium in legem naturalem peccat, is non solvit tantum jura naturæ, sed etiam Christi & gratiæ ejus, ac proinde majora meretur supplicia, juxta illud Apostoli Heb. 10. *irritam quis faciens legem Moysi, sine ullâ miseratione duobus vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia*

qui Filium Dei conculcaverit... & Spiritui gratia contumeliam fecerit?

Ergo Ecclesia non minùs est judex controversiarum, quæ spectant jus naturale, quàm earum, quæ ad fidem pertinent, ipsiusque est definire quid fidei & legi naturali repugnet, aut consentaneum sit: quia utrumque nititur verbo Dei: atqui ad Ecclesiam pertinet explicare verbum Dei, statuere quis sit verus illius sensus, ut fusè demonstravimus in Prolegomenis.

Confirmatur ex Traditione & constanti Ecclesiæ praxi; hæctenus enim controversias circa legem naturalem, putà, an simplex fornicatio sit contra jus naturale, aut positivum duntaxat, an usura sit licita, an matrimoniùm dissolvatur per adulterium, an secundæ & tertiæ nuptiæ sint prohibiti, suo judicio terminavit.

Dixi, *quæ spectant: jus naturale*; quæ enim sunt juris positivi civilis, cùm verbo Dei non nitantur, sed solâ voluntate Principis politici, ad eum, vel ad ejus Ministros recurrendum est, quando in ejusmodi oritur difficultas & controversia, ac eorum judicio prorsùs standum.

Ergo hallucinantur nonnulli Moderni, qui solam rationem statuunt judicem controversiarum: hæc aut illa verba Christi præceptum vel consilium duntaxat contineant, adeo ut in eorum sententiâ illud solùm in Scripturis habeat vim præcepti, quod mens humana judicat repugnare naturæ rationali, si vel fiat, ut mendacium, vel omittatur, ut eleemosyna in gravi necessitate proximi; cetera verò etsi perfectiora, habenda sint ut mera consilia. Sed non advertunt illi, quod omnes experiuntur, inordinatos concupiscentiæ motus objecta exhibere aliter quàm sunt, timorem displicendi, aut studium placendi, ita pervertere judicium, ut quæ gravissima sunt in

lege naturali & Evangelicâ, v. g. fugere concupiscentiam carnis, oculorum & superbiam vitæ, quibus Fideles constituuntur inimici Dei, Jac. 4. videantur mera consilia. Quamobrem in iis, sicut in ceteris, consulenda est Ecclesiæ traditio & interpretanda Scriptura secundum sanctorum Patrum sensum an scilicet præcipiat vel consulat; alioquin Evangelium Dei facilè evaderet Evangelium hominum, ut loquitur S. Hieronimus alibi laudatus.

His ita explicatis, superest ut solvamus quæ opponuntur contra tertiam nostram responsionem, ex quâ præcedentes conclusiones elicuimus. Itaque.

Dices 1°. Christus ea dedit mandata, quæ si servaverimus, diligemur à Patre, & certò consequemur vitam æternam: atqui per solam observationem legis naturalis non meremur diligì à Patre, nec consequimur vitam æternam: Ergo Christus addidit legi naturali nova præcepta moralia.

Minor probatur. Naturalia sunt singula præcepta legis naturalis: atqui per præcepta naturalia non possumus assequi finem supernaturalem, nempe vitam æternam, quæ nobis promittitur; nullam enim habent cum illâ proportionem. Ergo

Distinguo minorem per solam observationem legis naturalis, quæ sit sine fide & gratiâ, Concedo: quæ sit ex fide & ex gratiâ, Nego minorem.

Distinguo similiter confirmationis minorem, per præcepta naturalia non possumus assequi finem supernaturalem, si ad ea moveamur lumine & motivo naturali, Concedo: si ad ea movemur lumine fidei & instinctu Spiritûs Sancti, Nego minorem; namque Beati in cælo fruuntur Deo per amorem, qui pertinet ad legem naturalem.

Dices 2°. Christus in lege Evangelicâ plura præcepta moralia sanxit, quæ non pertinent ad legem naturalem: ergo præcepta moralia reverà addidit legi naturali.

Antecedens probatur nonnullis exemplis, 1°. lex naturalis non prohibet omnem iram: dicitur enim Psalmo 4. *irascimini & nolite peccare*. Neque omnem litem, alioquin Judices in Republicâ non deberent constitui: neque curam & sollicitudinem rei familiaris: neque judicium ferre de iis, qui malè agunt: neque laudem intendere, quæ debetur virtuti: neque fontes punire. Sed Christus illa omnia prohibet; ait enim Mat. 5. v. 22. *qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio vers. 40 & ei qui vult tecum iudicio contendere & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium*. Matth. 6. vers. 30. *nolite ergo solliciti esse dicentes, quid manducabimus?* Matth. 7. v. 1. *nolite iudicare, ut non iudicemini*. Matth. 5. 1. *attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum qui in calis est*. Luc 6. v. 37. *nolite condemnare, & non condemnabimini*. 2°. lex naturalis non præcipit mutuo dare: benedicere maledicentibus nobis: præbere maxillam alteram percutientibus dexteram: omnes nobis præferre & novissimum locum eligere: seipsum & parentes odisse. Christus verò ista omnia præcepit, vultque ut plura faciamus, quàm Ethnici & Publicani, tamen omnibus legis naturæ præceptis obligantur: Ergo lex Evangelica plura præcepta moralia præscribit, quàm lex naturalis.

Nego antecedens, & confirmationis ejus consequentiam, & dico Christum in allatis exemplis nihil de novo præscribere, sed accuratius duntaxat exponere legem naturalem, quam Pharisei suis traditionibus, Ethnici & Publicani pravis institutionibus & consuetudinibus cor-

rumpebant, eamque restituere pristinae suae integritati, ut expendenti allatos textus patebit.

Ac 1°. quidem irasci in fratrem repugnat legi naturali, ira enim est appetitus vindictae, seu voluntas lædendi eum qui prior læsit, eique reddendi malum pro malo; malè autem velle, & malè facere lex naturalis ex æquo prohibet, *lest vicem referre prohibemur*, inquit Tertullianus Apol. 7. *ne de facto pares simus*. Deinde quilibet sive fidelis, sive infidelis, lege naturali tenetur diligere proximum sicut seipsum: atqui nemo, ut multum sui amans, sibiipso irascitur; furentis enim est ac rabidi, velle discerpere, & dilaniare proprium membrum, si quando molestum sit, & dolorem inurat: quin sensatus tenerius illud diligit, impensius fovet, iram verò totam & odium in agridudinem convertit, ut illam expellat, dolorem extinguat, & membrum sanum expeditumque possideat.

Similiter recta ratio, secundum S. Thomam, in inimico etiam infensissimo duo distinguit, scilicet naturam & malitiam: per naturam homo est & proximus noster, membrum nostrae societatis, & quod majus est membrum corporis Christi, in quo omnes unum sumus: per malitiam inimicus est molestus, ac noxius. Vide nunc quid lex naturalis præscribat. Annon ut irascamur malitiae, hominis verò tanto morbo laborantis misereamur, juxta illud, *irascimini, & nolite peccare*; hoc est, malitiam compescite monitis, exhortationibus, & si necesse est, persequimini, & perimite mordacibus remediis: hominem verò diligite, sicut vosmetipsos, tanquam membrum ejusdem vobiscum corporis, salutaria adhibete remedia, quibus à lethali morbo, quo laborat, liberum reddidisse vobis gratulemini.

Atque ex hâc explicatione facilè intelligitur ad legem naturalem pertinere Evangelicum illud præceptum *si quis te percussit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram*; ordo enim charitatis postulat, ut salutem temporalem posthabeamus æternæ proximi salutis, si in extremo damnationis periculo versetur, & jam percussus à phrenetico, præbeamus nos ad plura perpetiendâ, si necesse sit, ne det se præcipitem.

Dico, *si necesse sit*; quia, ut notat S. Augustinus lib. 1. de ser. Comini in monte c. 36. præceptum illud, & alia similia, magis ad præparationem cordis, quàm ad ostensionem operis accipiendâ sunt, ita ut semper parati simus & dexteram præbere, & pallium dimittere, ubi necessitas charitatis exegerit; nam ipse Dominus, inquit sanctus Doctor, *qui utique præcepta quæ docuit, primus implevit; percutienti se in maxillam ministro Sacerdoti non præbuit alteram... non tamen idè paratus corde non fuit, non solum in alteram maxillam cadere pro salute omnium, sed etiam toto corpore crucifigi.* Hanc animi præparationem erga proximum expressius commendat Joan. 15. *Hoc est præceptum meum, inquit, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.* Non ait, sicut Scribæ & Pharisei hætenus interpretati sunt, nec sicut homines carnales se diligunt; quia malè se diligunt à summo bono aversi, sed, *sicut dilexi vos*, non tam novi mandati formam præscribens, quàm vetus à naturâ inditum, & inordinatis affectibus obscuratum restituens.

2º. Matth. 7. non omnis cura rei familiaris damnatur, sed anxia & superflua sollicitudo, præsertim ea quæ ex cupiditate & ex fiduciâ in propriis viribus procedit, cùm solus Deus det incrementum, 1. Cor. 3. & nisi ædificaverit domum, in vanum laborent qui ædificant eam, Psalm. 26. Sed Christus non vult nos omnem curam

ita in Deum projicere, ut desides & otiosi remaneamus; ait enim Apostolus 2. Thessal. 3. *Si quis non vult operari, nec manducet.*

3°. Christus laudato cap. 7. Matth. non aliud præscribit, quàm lex naturalis, scilicet neminem temerè, & ex incertâ vulgi famâ esse judicandum aut condemnandum, nam verbis immediate sequentibus, ait, *nolite dare sanctum canibus;* hoc est, nolite res sacras impuris & manifestè flagitiosis hominibus communicare; quin illis irrumpentibus strenuè ac fortiter obsistite, judicantes eos gratiâ indignos.

4°. Matth. 5. lex Evagelica non absolute vetat provocare Judicem, sed in iis duntaxat casibus, in quibus lex naturalis, id ipsum prohibet.

1°. quando nulla est provocandi necessitas, scilicet cum rejectâ amicâ compositione, impotenti motu iræ & desiderio vexandi proximum, ad Judicem provocatur veluti ad ministrum & instrumentum suæ iniquitatis. Lites enim non sunt per se expetendæ, nec juramentum; sed adhibendæ ut remedium aliquando necessarium contra injustitiam debitoris, aut iniqui aggressoris, quemadmodum Apostolus provocavit coactus ad Tribunal Cæsaris, quamvis Ethnici, Act. 25.

2°. cùm proximus est in eâ necessitate constitutus, in quâ, vel gratis vel mutuò dare debetis; jure quippe naturali tenemur subsidia necessaria conferre proximo indigenti, etiamsi inimicus sit, & dictis, vel factis nos læserit. Quare contra legem naturalem & Evagelicam peccant, qui, cùm possent, nedum fratri indigenti commodent quin commodatum priùs, ob simultatem dein exortam, violenter repetunt, propterea que audire merentur illud Mat. 18. *Serve nequam... nonne ergo oportuit & te misereri conservitui?*

3°. lis per accidens iis est illicita, quibus existit occa-

sio proxima scandali & ruinæ spiritualis, ut accidit plerisque, qui ex impotentiâ & animi imbecillitate litigare nequeunt absque charitatis dispendio, adeo ut litigare sit illis idem ac inimicitias gerere, necesseque sit illos à sacramentis remove, donec non solum controversia fuerit finita; sed maximè donec prævaleat charitas supra cupiditatem, quâ hætenus commoda temporalia Deo prætulerunt, ad quod non satis attendunt animarum Medici. Quid enim prodest homini quod reconcilietur proximo, si corde permaneat aversus à Deo? Tandiu autem aversus est à Deo, quandiu in rebus creatis finem ultimum ponit. Porro in iis ultimum finem ponit, qui paratus est easdem inimicitias repetere, si ipsum similiter vexari contingeret.

Cùm ergo lege naturali teneamur Deum super omnia diligere, & rebus omnibus, etiam vitâ privari, potiùs quàm ab ipso per peccatum separari, Christus in hoc præcepto, *qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium, & his similibus; quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo alia duo. Qui non odit patrem suum, & matrem, & uxorem .i. adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus*, Luc. 14. non aliud quàm recta ratio à nobis exigit, nempe ut parati simus tum omnia dimittere, cùm ea sine peccato conservare non possumus.

Nec indignari debent parentes, quod filii eos odisse jubentur, cùm filii simili odio in se ipsos flagrare debeant, *qui non odit Patrem suum & matrem*, inquit, *adhuc autem & animam suam*; est enim perversus amor, quem lex Evangelica corrigit, & rectum odium, quod ipsa commendat. Oderis sive in te, sive in parentibus concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam ritæ, & rectum erit odium tuum;

quia te & parentes in vitam æternam diliges. Cùm autem diligis iniquitatem sive in te, sive in parentibus, & secularibus desideriis obsecundas, tum perversus & noxius est ille amor; quia avertit à Deo, & sic diligentes in æternum perdet.

5°. Honestum quidem est operari quæ sunt laude digna, ut opera virtutis; sed in operibus virtutis intendere hominum gloriam & laudes, turpe esse docent non solum Theologi, ut S. Thomas 2. 2. q. 132. sed etiam Philosophi Gentiles: *magnanimo*, inquit Aristoteles 4. Ethic. c. 3. *cura non est, ut laudetur, magis curat veritatem, quam opinionem.* Quin ipse Tullius: quamvis inanis gloriæ vitio laborasse videatur, sic tamen scribit l. 1. de Offic. *Cavenda est gloria cupiditas.* Denique inanis gloria, quodam naturali veluti instinctu est omnibus exosa.

6°. Peccat in legem naturalem, qui proximum quâ in re opus ei fuerit, non adjuvat: cùm possit, sive manum & operam præbendo, sive commodando: & mutuam pecuniam credendo: sive benignè erogando, si ille non habeat unde reddat; hæc est enim lex, quam nemo ignorare finitur, *quacunque vultis ut faciant vobis homines & vos eadem facite illis.*

7°. Benedicere aut maledicere maledicentibus nobis, idem est ex S. Thomâ in cap. 5. Matth. ac bona vel mala optare: atqui lex naturalis primum jubet, alteram vetat; quia ex dictis debemus esse benevoli erga omnes. Multa quidem reperiuntur in veteri & novo testamento, quæ videantur contraria huic præcepto, ut Psal. 68. *fiat mensa eorum in laqueum.* Et Luc 10. *va tibi Capharnaüm.* Sed hæc facile solvuntur, inquit S. Augustinus lib. 1. de serm. Domini in monte cap. 42. *quia & Propheta per imprecationem quod esset futurum cecinit, non optantis voto, sed spiritu providentis: ita & Dominus, ita & Apostolus.*

8. Ex communi hominum sensu & lege naturaliter iudicâ Christus dixit. Luc. 14. *Recumbe in novissimo loco.* Et Apostolus Philip. 2. *in humilitate superiores invicem arbitantes.* Quotquot enim callent civilem hominum agendi rationem, quâta modestè de se loquuntur, verbis & factis testantur se alios sibi anteponeere, iisque honoris causâ primum locum deferunt, alioquin inurbani, agrestes & ridiculi haberentur. Quia ipsimet subditi vitio vertunt quòd Domini plus de se quàm de aliis existiment. Verùm quam exterius præ se ferunt modestiam amatores mundi, eam viri probi intus in corde gerunt, ceterosque (servatâ dignitate & gradu honoris, quem in Republicâ obtinent) sibi sincerè anteponunt; quia ut ex professio docet S. Thomas 2. 2. qu. 161. art. 3. recta ratio postulat, ut imaginem Dei in quolibet homine, etiam subdito & inimico, revereamur. Hæc autem reverentia seu observantia, non est sine aliquâ animi inclinatione ac demissione.

Dixi, *servatâ dignitate & gradu;* cavendum quippe est Præposito, ut monet S. Augustinus in regulâ num. 10. *ne apud eos, quos oportet esse subiectos, dum nimium servatur humilitas, regendi frangatur auctoritas.* Quare num. 11. subdit idem sanctus Doctor, *honore coram vobis prelati sit vobis, timore coram Deo substratus sit pedibus vestris.*

Ergo Christus nihil circa mores ordinavit, quod non præscribat ratio, quam si infideles ipsi consulere velint, præviâ omni opinione sepositâ, mirabuntur quantum luminis Evangelium attulerit ad perfectam legis naturalis intelligentiam, cogenturque fateri eum, qui vitam suam ad normam legis Evangelicæ exegerit, virum fore sapientissimum, & cumulatè perfectum.

PARAGRAPHUS IV.

Utrum lex Evangelica sit veteri gravior ?

Priusquam huic quæstioni fiat satis, Nota 1°. legem Evangelicam ex dictis dupliciter esse spectandam, 1°. secundum quod in eâ præcipuum est, scilicet secundum gratiam & spiritum quem confert, & à quo dicitur Rom. *S. lex spiritus vita.* 2°. juxta quod in eâ est secundarium, nempe doctrinam & litteram.

Nota 2°. in doctrina & litterâ præcipi vel prohiberi non solum actus exteriores, putà eleemosynam, debiti solutionem, homicidium, &c. sed præcipuè actus exteriores, v. g. dilectionem proximi etiam inimici; iræ, & cujuslibet inordinati affectûs compressionem. His prænotatis, ad quæstionem.

R. 1°. Si ratio præcisè habeatur actuum exteriorum, certum est legem veterem longè esse graviolem lege Evangelicâ; de eâ quippe sic loquitur Princeps Apostolorum Act. 15. vers. 10. *Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus ?* Et ratio est, quia, inquit sanctus Thomas qu. 170. art. 4. *ad plures actus exteriores obligabat lex vetus in multiplicibus caeremoniis, quàm lex nova, quæ præter præcepta legis nature paucissima superaddidit . . . licet aliquæ sint postmodum superaddita ex institutione sanctorum Patrum, in quibus etiam Augustinus dicit (nempe epist. 55. alias 119. cap. 19.) esse moderationem attendendum . . . dicit enim de quibusdam, quòd ipsam religionem nostram, quam in manifestissimis & paucissimis celebrationum Sacramentis Dei voluit misericordia esse liberam, servilibus premunt oneribus; adeo ut tolerabiliter sit conditio*

Judeorum qui legalibus Sacramentis, non humanis presumptionibus subjiciuntur.

Dices: præceptum Confessionis Sacramentalis, & prohibitio polygamiae, ac libelli repudii in lege Evangelicâ, sunt onera adeo gravia, ut propterea multi infideles à nostrâ religione deterreantur, quin & Apostoli perculsi arctissimo matrimonii vinculo per Christum inveccto, dixerint, *si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere.* Ergo lex Evangelica respectu exteriorum operum, est gravior veteri.

Distinguo consequens; est gravior secundùm quid, Transeat; est absolutè & simpliciter gravior, Nego consequens; pondus enim legis non expenditur ex uno aut altero præcepto, sed ex totâ præceptorum collectione. Porro sicut ingens palearum acervus plus habet ponderis, quàm parum ferri, licèt ferrum ex naturâ suâ sit paleâ gravius: ita lex vetus ob sex centa ferè præcepta quæ in eâ numerantur, simpliciter est gravior lege Evangelicâ, quæ paucissima continet præcepta, etsi unum aut alterum ex iis fortè sit ponderosius. Deinde Confessio Sacramentalis pœnitentibus magnæ levationi est, nedum oneri, cùm ex eâ solatium, consilium, & remedium capiant, nec sensus pudoris, qui eam comitatur comparandus est dolori, quem inurebat circumcisio. Polygamia verò & libellus repudii erat indulgentia ad tempus infirmis concessa, ut supra diximus.

R. 2°. Doctrina & littera legis Evangelicæ, quatenus se extendit ad actus interiores & exteriores, longè est gravior lege veteri. Ita sanctus Thomas art. 4. mōx laudato: *Alia autem, inquit, difficultas est circa opera virtutum in interioribus actibus.... & quantum ad hoc præcepta novæ legis sunt graviora præceptis veteris legis: quia in lege novâ præ-*

habeantur interiores motus animi, qui expresse in veteri lege non prohibebantur in omnibus, etsi in aliquibus prohiberentur, in quibus tamen prohibendis pœna non apponebatur. Hoc autem est difficillimum non habenti virtutem. Enimverò abnegare seipsum, Deum diligere usque ad contemptum sui, uti hoc mundo tanquam non utamur, motus iræ, superbiæ, voluptatis nos continuo laceßentes compescere; quemadmodum littera docet, non solum difficile est sine Spiritu vivificante, sed etiam impossibile. Unde Apostolus 2. Cor. 3. scribere non dubitavit, littera occidit: quia multitudine præceptorum existit carnalibus: occasio peccati, & mortis æternæ.

R. 3º. Lex Evangelica si spectetur ut spectari debet, secundum quod in eâ est præcipuum & essenziale, hoc est, quatenus est lex spiritûs & gratiæ, non est onus premens portantem se, quemadmodum lex vetus; sed levans, reficiens ac delectans.

Probatur 1º. ex Scripturâ, Matth. 11. jugum meum suave est, & onus meum leve 1. Joan. 5. mandata ejus gravia non sunt.

Probatur 2º. ex Patribus. S. Augustinus ser. 64. aliàs 22. de verbis Apostoli: Hæc sarcina, inquit, non est pondus onerati, sed ala volantis; habent enim & aves pennarum suarum sarcinas, portant illas in terrâ, portantur ab illis in calo. Et Sanctus Bernardus epist. 341. sic scribit: leve Salvatoris onus, quod crescit ampliùs, eò portabilius est. Nonne & aviculas levat, non onerat pennarum numerositas ipsa? Tolle eas, & reliquum corpus fertur ad ima. Sic disciplina Christi, sic suave jugum, sic onus leve, quod quò magis deponimus, eo deprimimur ipsi; quia portat potius, quàm portatur.

Probatur 3º, ratione; quia lex Evangelica est ipsa bona voluntas, & justitiæ dilectio: atqui

suave est & per jucundum iis incumbere, in quæ propendet animus; pœna verò inde avocari renitente voluntate: *nullo modo onerosi sunt labores amantium*, inquit sanctus Augustinus lib. de bono viduitatis cap. 21. *sed etiam ipsi delectant, sicut venantium, negotiantium, ludo aliquo sese oblectantium; nam in eo quod amatur, aut non laboratur, aut si laboratur, labor amatur.* Et capite 69. lib. de naturâ & gratiâ expendens illud Joannis, *mandata ejus gravia non sunt*, ait: *quomodo enim est grave, cum sit mandatum dilectionis? aut enim quisque non diligit, & ideo grave est: aut diligit, & grave esse non potest.*

Dices: mens illa est admodum paucorum, lex autem Evangelica data est omnibus, saltem fidelibus: Ergo lex Evangelica non est reponenda in justitiæ dilectione.

Distinguo majorem, est paucorum comparatè ad carnales, qui sunt in majori numero, Concedo: est paucorum, si absolutè spectentur, Nego majorem; sic dicimus pauca esse grana cum paleâ in areâ permixta, quæ tamen multa sunt in horreo collecta; ut advertit S. Augustinus.

Distinguo etiam minorem; lex Evangelica data est omnibus, id est lata pro omnibus, & promulgata singulis fidelibus, Concedo: recepta est ab omnibus, Nego min. scriptum quippe est de Spiritu sancto, per quem charitas diffunditur in cordibus nostris, *quem mundus non potest accipere*, Joan. 14. Nomine autem *mundi*, significat mundi dilectores, concupiscentiis carnis & oculorum servientes, ut docet S. Augustinus, tractatu 74. in Joannem. Porro *si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus*, Rom. 8. Ergo sicut erant in lege veteri qui pertinerent ad Evangelium, ut sancti Patriarchæ & Prophetæ, qui Deo serviebant in novitate spiritus, & non in vetustate

litteræ: ita in lege Evangelicâ, plures non re, sed nomine duntaxat Christiani, ut supra dicebat sanctus Augustinus, pertinent ad legem veterem, utpote qui non receperint nisi litteram legis Evangelicæ, quæ est ipsis gravissimum jugum.

Instabis, atqui plures ex iis, qui justitiam diligunt, graves patiuntur difficultates circa legis Evangelicæ præcepta: ergo sub nullo respectu lex Evangelica dici potest jugum suave & leve.

Distinguo antecedens, qui justitiam diligunt, sed nondum plenè & perfectè, patiuntur graves difficultates ex infirmitate carnis, quemadmodum palato malè affecto cibus delicatior fit pœna, Concedo: qui justitiam plenè diligunt, patiuntur graves difficultates, quæ oriuntur ex ipsâ divinâ lege, quæ est verus animæ cibus & refectio, Nego antecedens; nam ex S. Bernardo mox laudato, quò amplius crescit jugum Christi eò portabilius est. Et S. Augustinus Deum alloquens lib. 10. Confess. cap. 28. ait: *Cùm inbasero tibi ex omni me, nusquam erit mihi dolor & labor . . . nunc autem, quoniam quem tu imple, sublevas eum, quoniam tui plenus non sum, oneri mihi sum.*

Itaque lex Evangelica est quidem verissima justitiæ dilectio, lex vitæ, vivificans & spiritum conferens; sed non in unâ & eâdem semper mensurâ recipitur. Aliis tribuit ut bonum promptè & delectabiliter operentur: aliis ut, ubi difficultatem sentiunt, fidelissimis & perseverantissimis precibus, ut loquitur S. Augustinus, facilitatem à Domino impetrent, juxta illud Zach. 12. *Effundam super domum David, & super habitatores Jerusalem spiritum gratiæ & precum, & aspicient ad me, quem confixerunt.* Spiritum precum in lege Evangelicâ futurum prædicit, ut si desit illa gratiæ copia, quæ primis Ecclesiæ seculis abundabat, & etiam nunc in quibusdam exuberat,

saltem præsto sit orationis Spiritus, qui adjuvet infirmitatem nostram, ut impleamus, quod jubetur.

Porro qui ab infirmitate liberari postulat, ut quod jubetur, impleat, proculdubio præcepta legis amat; nisi enim multum amaret, gratiam pro iis implendis tam perseveranter non peteret, ut videre est in carnalibus, qui aliud à Deo non petunt, quàm ut eos incolumes in hac vitâ conservet, & inita consilia ex sententiâ succedant, quia hoc unum desiderant. Jam verò quis non intelligat, eum, qui exaudit optatis potitur, quique contra carnis & mundi illecebras fortiter pugnat, etsi ejusmodi tentationes non amet, delectari tamen quòd ab iis vinci non possit?

PARAGRAPHUS V.

Utrum in Lege Evangelicâ dentur consilia?

R. **D**Antur, ut patet ex variis Scripturæ locis, Isaiæ 9. Christus prædicitur futurus Consiliarius, Matth. 19. 21. *Si vis perfectus esse, vade; vende quæ habes, & da pauperibus.* Unde Christus necessitatem præcepti non imponit, sed liberæ electioni permittit quod perfectius est 1. Cor. 7. *De virginibus . . . præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino, ut sim fidelis; hoc est, ut promunere Apostoli, quod misericorditer consecutus sum, fideliter exponam mentem Dei, & salutem omnium optimè consulam.*

Q. 2°. *In quo differt consilium à præcepto?*

Respondet S. Thomas qu. 108. art. 4. illud esse discriminis inter præceptum & consilium, quòd præceptum necessitatem imponat, consilium verò det optionem. *Oportet igitur, inquit,*

quod præcepta novæ legis intelligantur esse data de his, quæ sunt necessaria ad consequendum finem æternæ beatitudinis, in quem lex nova immediatè introducit. Consilia verò oportet esse de illis, per quæ melius & expeditius potest homo consequi finem prædictum; Consilium quippe est de meliori bono.

Q. 3. Consilia congruunt-ne potiùs legi Evangelicæ, quàm veteri?

Affirmat S. Thomas laudato mox articulo, quia lex Evangelica est lex libertatis, vetus verò lex servitutis; nam ex Philosopho, quem laudat qu. 108. art. 1. ad 2. liber est, qui sui causa est, id est, qui ex se ipso agit, nec urgetur ab extrinseco: servus verò, qui minis & metu pœnarum ad agendum impellitur: atqui homo in lege Evangelicâ amoris pondere, & interiori instinctu gratiæ, ut loquitur S. Doctor, fertur ad ea, quæ honesta sunt: in lege autem veteri agebatur timore pœnæ extrinsecus immisso: ergo lex Evangelica est lex perfectæ libertatis, ut dicitur Jac. 1. v. 25. vetus verò servitutis, & in servitutem generans, Gal. 4. v. 24.

Ut autem perspicuum fiat consilium congruere liberis & amicis, præceptum verò servis, duo in præcepto sunt distinguenda. Primum est ordinatio rationis ad bonum. Secundum est vis obligandi sub pœna. In primo conveniunt præceptum & consilium; Consiliarius enim æquè ac præcipiens ad bonum movere intendit, nonnunquam tamen cum aliquo discrimine; dominus quippe in suum potiùs quàm in servorum commodum præcepta dare solet; consiliarius verò; nisi velit decipere; unicè consulit utilitati alterius.

Sed quoad secundum, nempe vim obligandi sub pœnâ præceptum & consilium discrepant; namque consiliarius per consilium suum necessi-

tatem non imponit; sed ita proponit quod utilius & magis expedit, ut optionem permittat, atque in eo se benevolum & amicum exhibet. At dominus ulterius progreditur, potestate suâ utitur in subditos rerum utilium fastidiosos, iisque servire per minas cos compellit.

Ex hâc explicatione tria manifestè sequuntur.

Primum, consilia non esse onera amanti, sed auxilia opportuna, quibus salutis suæ securius consulat, & mandata facilius expeditiûsque impleat: *præceptum in subditos fertur*, inquit S. Ambrosius lib. de viduis, *consilium amicis datur*. *Ubi præceptum est, ibi lex est: ubi consilium, ibi gratia*. Dominus cum auctoritate servis imperat: pater filiis benevolè consulit, ait Dominus, sic volo, sic jubeo; amicus verò, tibi idem consilium dō, quod mihi met ipsi. Amplectamur ergo Dei consilia non solum ut genuinos æternæ sapientiæ fœtus, sed maximè ut divinæ illius erga nos benevolentia signa; qui enim illa spernit, à Deo dissentit, & adversus ejus beneficia ingratus se demonstrat.

Secundum, consilia apertimè convenire statui legis Evangelicæ, minus verò imperfectioni legis veteris; cum illa spiritum dilectionis infundat, & filios in bono sapientes pariat; ista verò servos erga virtutem malè affectos, timore contineat. Nam de sapiente scriptum est, Prov. 9. vers. 9. *Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia; doce justum, & festinabit accipere*. Quasi quis diceret, da potum sitienti, & sumet cum aviditate; quid enim justus æquè sitit ac justitiam ad quam divina consilia viam sternunt? Contra verò de servo legitur Prov. 26. vers. 19. *servus verbis non potest erudiri; quia quod dicis intelligit & respondere contemnit*; hoc est frustra documenta & consilia dantur animo servili, ut qui agnita

veritati, quam fastidit, non acquiescat; sed urgendus est auctoritate.

Tertium, inordinato affectu eum teneri, qui se intra præcepti terminos ita concludit, ut non concurret an deceat, an expediat, modo per legem sibi licere audiat; is enim voluntatis inclinatione in bonum non propendet, sed ad illud timore pœnæ cogitur: atqui illud animi fastidium nascitur ex terrenorum cupiditate, sicut stomachi nausea ex noxiorum humorum redundantia præoccupatum nempe secularibus desideriis animum delectatio sancta declinat, inquit sanctus Bernardus lib. 5. de Ascensione.

Q. 4°. *Peccat-ne, qui divinis consiliis non acquiescit*

R. In eo præcisè non peccat; quia, ex Apostolo Rom. 4. vers. 15. *ubi non est lex, nec pravaricatio*: atqui consilium non est lex, nec agendi necessitatem imponit, sed optionem permittit: Ergo.

Dixi, præcisè; quia qui consilium prætermittit, ut cupiditatibus suis indulgeat, carnis desideriis serviat, procul dubio peccat; transgreditur enim legem, quæ dicit Exod. 20. vers. 17. *non concupisces*: & Eccli. 18. v. 30. *post concupiscentias tuas non eas*, quod singuli, maxime verò qui in monasteriis sanctiorem vitam professi sunt, observare debent; quamvis enim eorum statuta nequidem sub peccato veniali per se obligent, peccant tamen contra legem naturalem & divinam, aliquando etiam cum discrimine salutis æternæ, cum ea contemnunt aut negligunt, ut inordinatis animi affectibus serviant. Adde quòd via ista contingant sine aliorum offensione, & disciplinæ regularis imminutione.

Dices: ergo peccat quisquis consilia legis Evangelicæ non sequitur; cum sine aliquo inordinato affectu prætermitti nequeant.

Nego sequelam, & ejus confirmationem, quem enim Christus non admisit, ut sequeretur se, Marci 5. v. 19. is absque peccato ad suos rediit: annuntiaturus quanta Deus ipsi fecisset: contra verò excusandus non videtur, qui Christo vocanti non respondit, divitiarum amore præpeditus Matth. 19. Unde sanctus Thomas quæst. 108. art. 4. distinguit inter consilia legis Evangelicæ: alia quippe sunt generalia, & simpliciter dicta, *quæ, quantum est de se, sunt omnibus expedientia*, sed non singulis: alia specialia & secundum quid, quæ omnibus & singulis conveniunt. Generalia vocat professionem perfectæ paupertatis, castitatis, & obedientiæ, quibus amputatur, quantum fieri potest, omnis mundi concupiscentia, scilicet divitiarum, & carnis, ac superbia vitæ, ut animus omni curâ solutus, liberè Deo vacet. Sed ista consilia ita dantur toti corpori Ecclesiæ, ut ad singula ejus membra non dirigantur; nam, ut ait Apost. si totum corpus oculus, ubi auditus, hoc est, si omnes monasticam vitam profiteantur, quomodo stabit humana societas?

Vera quidem Ecclesia præ Hæreticorum sectis in hac parte enitet, cum in ejus corpore nunquam defuerint; sicut apud Pseudo reformatos, qui perfectionem illam Evangelicam fuerint amplexi; *sed unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius verò sic*, inquit Apostolus 1. Corinth. 7. Hoc unum quisque caveat solum, ne gratiæ Dei desit; permagni quippe interest Deum interiùs vocantem audire; quia non sine salutis periculo viam quis ingrederetur, in quâ Deus se ducem non præberet. Sed præter ejusmodi consilia universim proposita, alia quæ vocantur à sancto Thomâ consilia secundum quid, singulis speciatim dantur in lege Evangelicâ, nimirum abstinere nonnunquam à licitis, & ul-

tra præceptum v. g. misericordiæ, patientiæ, temperantiæ, progredi, quando expedit: vel ad vincendas tentationes, v. g. iræ vindictæ, libidinis: vel ad liberiùs vacandum orationi: vel ad exulceratum animum proximi demulcendum, & ad spargendum bonum Christi odorem. Porro qui spernit ejusmodi consilia: ut cupiditati & inordinatio affectui indulgeat, proculdubio peccat, non præcisè propter consilium prætermissum, quod, ut jam diximus, per se non obligat; sed propter transgressionem legis dicentis, *non concupisces.*

Q. 5°. *In quo consistit vita Christiana perfectio, an in observatione consiliorum Evangelicorum potius quàm mandatorum?*

R. Consistit in observatione mandatorum. Probatur ex Scripturâ, Matth. 6. v. ultimo, Christus perfectionem ponit in præcepto dilectionis Proximi; *estote ergo vos perfecti. sicut & Pater vester celestis perfectus est.* In dilectione autem proximi includitur dilectio Dei, utpote quæ sit ratio illius & motivum.

Probatur 2°. ex S. Augustino lib. de naturâ & grat. cap. 70. in quo sic habet: *Charitas ergo inchoata, inchoata justitia est; charitas provecta, provecta justitia est; charitas magna, magna justitia est; charitas perfecta, perfecta justitia est. . . qua tunc maxima est in hac vitâ, quando pro illâ ipsa contemnitur vita.* Unde concludit sanctus Doctor, virginem non debere se extollere supra conjugatam; quia licet virginitas sit donum excellentius castitate conjugali; mulier tamen nupta potest esse paratior quàm virgo ad fundendum sanguinem pro Christo, & ita esse perfectior in statu conjugii minùs perfecto.

Probatur 3°. ratione duplici. Prima, ultimus finis est ultima cujusque rei perfectio, atqui

charitas est finis legis, teste Apostolo 1. Tim. 1. Ergo in charitate reponenda est legis perfectio. ac proinde hominis: scopus enim legis est perficere subditos. Altera ratio; quia ut habetur in collationibus Patrum, consilia perfectæ paupertatis, castitatis, & obedientiæ spectari debent veluti instrumenta, quibus perficitur charitas. *Jejunia*, inquit Abbas Moyse Coll. 1. cap. 7. *vigilias, labores, corporis nuditatem, lectionem, ceterasque virtutes debere nos suscipere noverimus, ut scilicet per illas ab universis passionibus noxiis illasumpere cor nostrum, & conservare possimus. & ad perfectionem charitatis istis gradibus innitendo conscendere. . . .* Ob hoc enim quis ferramenta cujuslibet artis instituere sibi met, ac præparare festinat, non ut ea possideat otiosa, nec ut emolumentum illius fructum, qui speratur ex ipsis, in nudâ instrumentorum possessione constituat; sed ut eorum ministerio peritiam finemque illius disciplina cujus hæc adjuvamenta sunt, efficaciter apprehendat. In eadem sententiâ sanctus Paulinus vir consularis, & ex opulentissimo pauperrimus propter Christum factus, cum inde celebris ubique haberetur, sic scribit epistolâ secundâ ad Sulpitium Severum: *Qua nobis gratia; si in alieno tantum fideles fuerimus, nisi de propriis serviamus, id est, de libero voluntatis arbitrio, ex toto corde nostro diligentes Deum? Quamobrem temporalium bonorum relictio si-ve distractio, non decursus stadii, sed ingressus; nec ut meta, sed ut janua est. Non enim tum vincit, cum exiit Athleta, qui ideo nudatur, ut incipiat dimicare. . . . Et nator amnem interpositum superaturus exiit; nec tamen transnabit, nisi totius corporis nisu torrentis impetum scindat, & laborem natationis exhauriat. Igitur qui in monasterio ad paupertatis & castitatis scopum, scilicet amorem Dei non contendit, continuo exhauriens sentinam amoris proprii, ex quo crescunt elatio, ira,*

rixæ, suspensiones malæ: & alii charitati contrarii affectus, eum similem dixeris artifice, qui exquisitissima quæque artis suæ instrumenta comparat, eaque nitida, polita, & rectè ordinata in officinâ diligenter servat, ita tamen ut nullum inde opus conficiat.

PARAGRAPHUS VI.

Utrum Lex Evangelica sit aliquando mutanda?

Certum est præcepta moralia nunquam esse mutanda, cum pertineant ad legem naturalem, quæ ex dictis est immutabilis. Quæstio itaque esse potest duntaxat de aliis præceptis.

R. Lex Evangelica mutanda non est, nisi in fine seculi.

Probatur 1°. ex Scripturâ, Marth. 24. *Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe: in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio.* De præceptis fidei & spei speciatim habentur 1. Cor. 13. v. 10. & 11. quod evacuabuntur, cum venerit, quod perfectum est, scilicet visio intuitiva; interim verò manent fides, spes, & charitas. De præceptis etiam cæremonialibus id ipsum constat ex c. 7. ad Hebr. ubi Christus dicitur habere sempiternum Sacerdotium: atqui tandiu duratura sunt præcepta cæremonialia legis Evangelicæ, quandiu duraturum est ejus Sacerdotium, quod essentialiter ordinatur ad Sacrificium offerendum, & Sacramenta conficienda: Ergo.

Probatur 2°. ratione, quam urget S. Thomas qu. 106. art. 4. quia sicut lex vetus se habuit ad legem Evangelicam, ita se habet lex Evangelica ad beatitudinem, & visionem Dei intuitivam: atqui lex Evangelica proximè & immediatè debuit succedere legi veteri, tanquam ejus complementum & perfectio: ergo legi Evangelicæ immediatè succedet beatitudo, & visio Dei intui-

tiva, ac proinde durabit usque ad consummationem seculi. Minor est evidens.

Major probatur; finis legis erat Christus, quem venturum prædicebat, cujus passionem figurabat in Sacrificiis; cujus immensa dona & beneficia adumbrabat in Sacramentis & ceteris legalibus cæremoniis: Ergo jam præsentem Christo, hoc est, veritate, & collatis donis, necesse fuit, ut umbræ, figuræ, & promissæ evanescerent. Atqui similiter lex Evangelica prædicat ac promittit Christum rursus venturum cum gloriâ; & legis suæ cultores secum assumpturum: hâc fide, hâc spe nos interiùs per gratiam: exteriùs per doctrinam, nutrit ac roborat; atque ad tantam felicitatem promerendam & capiendam idoneus reddit, adeo ut, inquit S. Thomas, nihil possit esse in statu vitæ perfectius, nec ultimo fini propinquius: quàm lex Evangelica, ac proinde immediatè illi succedet visio beatifica.

TRACTATUS DE FIDE, SPE, ET CHARITATE.

TRES illæ virtutes vocantur Theologice; quia virtus Theologica dicitur ea, quæ Deum habet pro objecto materiali, saltem primario, & divinam ejus perfectionem pro formali: atqui sic se habent tres illæ virtutes; nam Fides respicit Deum ut primam veritatem; Spes ut nostram beatitudinem; Charitas ut summam bonitatem: Ergo. Vide quæ de virtutibus Theologicis in genere, & de earum differentiâ à moralibus dicta sunt Tract. de Gratiâ pag. 394. & seq. in 1. editione.

Dixi, *saltem primario*; quia præter Deum alia secundariò per fidem credimus, ut immortalitatem animæ rationalis, Sacramenta: per spem speramus gratiæ auxilia: per charitatem diligimus proximum.

Juxta morem in Scholis receptum, distribuimus hunc Tractatum in tres partes, in quarum primâ agemus de fide; in secundâ de spe; in tertiâ de charitate.

PRIMA PARS,

De Fide.

GRAVIORE fidem spectantia jam expendimus, tum in Prolegomenis, tum Tract. de Gratiâ, ubi de Justificatione. Quamobrem hinc nonnulla duntaxat veluti spicas post messum derelictas legemus, ac primò quidem accuratiùs investigabimus naturam & definitionem fidei. Deinde quæremus qui sint illius actus, & quæ eorum necessitas. Tertiò dicemus de peccatis fidei oppositis.

CAPUT PRIMUM.

De definitione Fidei.

DUPLEX in Scholis profertur fidei definitio. Alia petitur ex Apostolo Hebr. 11. quæ, cum sit à Spiritu sancto inspirata ac dictata, diligentius à nobis est exponenda. Sed quia constat terminis metaphoricis & obscurioribus: Theologialem confecerunt juxta Dialecticorum regulas.

PARAGRAPHUS I.

Exponitur definitio fidei ab Apostolo tradita.

Q. I. **Q**uomodo fides ab Apostolo definitur?
R. Definitur Hebr. 11. vers. 1. *sperandarum substantiarum, argumentum non apparentium.*

Q. 2°. *Quid hic substantia significat?*

R. Tria. 1°. significat inchoationem, quo sensu principia dicuntur scientiæ substantia; quia virtute continent omnes conclusiones, & ab iis incipit omnis disciplinæ profectus; atqui similiter, inquit S. Thomas qu. 4. art. 1. *prima inchoatio verum sperandarum in nobis est per assensum fidei, quæ virtute continet omnes res sperandas; eo enim ipso quo firmiter credimus vera, & per Christum acquisitu possibile, quæ dicuntur de felicitate æternâ, disponimur ad illa speranda.* 2°. nomine substantiæ intelligi potest fundamentum; quia sicut substantia sustentat accidentia; ita fides sustentat spem nostram. *Domus Dei*, inquit S. Aug. l. 2. de Trin. c. 7. *credendo fundatur, sperando erigitur; amando perficitur.* 3°. Substantia hîc Græcè dicitur hypostasis, id est, subsistentia; quia fides tantâ certitudine bonas speranda nobis repræsentat, ac si jam subsisterent. Hoc sensu Apostolus Hebr. 11. vers. 27. laudans fidem Moyfis, ait, *invisibilem tanquam videns sustinuit.*

Q. 3°. *Cur fides ab Apostolo vocatur argumentum; cum ipsa non sit discursiva?* Fides, inquit S. Joannes Damascenus lib. 4. cap. 12. non est inquisitivus assensus.

Respondet S. Thomas laudato art. 4. metaphoricam esse huiusmodi locutionem, in quâ sumitur causa pro effectu; nempe argumentatio, quæ quærit veritatem, ac tandem parit certitudinem, efficitque ut intellectus firmiter adhæreat conclusioni demonstratæ. Unde, inquit S. Doctor, *ipsa firma adhesio intellectus ad veritatem fidei non apparentem, vocatur hic argumentum. Unde alia littera (quam sequitur S. Augustinus lib. 13. de Trin. cap. 1.) habet convictio; quia scilicet per auctoritatem divinam intellectus credentis*

convincitur ad assentiendum iis quæ non videt; quasi evidentissimâ argumentatione, & veluti digito demonstrarentur. Hinc S. Chrysostomus in hunc locum sic exclamat: Vide quale illud est, quod talis facit evidentiam (nimirum credibilitatis) qualis est, dum res ipsa palàm proponuntur.

Q. 4°. Est-ne apta & conveniens ejusmodi definitio?

R. Est aptissima & convenientissima; quia virtus rectè definitur per ordinem ad suum actum; Charitas v. g. dicitur virtus inclinans ad diligendum Deum super omnia, & proximum sicut seipsum; temperantia quoque definitur virtus refrænans concupiscentias, & modum imponens delectationibus corporeis: atqui in laudatâ definitione fides describitur per ordinem ad suum actum proprium, quo scilicet inchoatur vita æterna in nobis, & firmiter assentimur rebus sperandis non apparentibus.

Q. 5°. Cur Apostolus fidem describit per ordinem ad res sperandas, cum pertineant ad voluntatem, fides autem sit virtus intellectûs.

R. Quia Apostolus describit fidem Christianam: atqui fides Christiana propriè & strictè sumpta, non est firmus assensus quibuslibet rebus à Deo revelatis, v. g. quòd canis secutus sit Tobiam peregrinantem, & domum reversus blandimento suæ caudæ lætitiâ præ se tulerit. Tob. 11. quamvis enim illud & similia fide divinâ credi debeant, utpote quæ sint à Deo revelata; fides tamen illæ propriè & strictè loquendo non est Christiana; quia res sic creditæ nec sunt sperandæ, nec diligendæ. Cur autem Apostolus res sperandas potius exprefferit quàm res diligendas; hanc rationem affert Angelicus Doctor, quòd amor æquè sit præsentium & visorum, ac futurorum & non apparentium. Beati v. g. Deum

visum & præsentem diligunt, sperare verò non possunt; ac proinde fides cum sit non apparentium; debuit explicari per res sperandas, quæ nec præsentem, nec visæ esse possunt; nam ex eodem Apostolo Rom. 8. vers. 24. *Spes qua videtur, non est spes; nam quod videt quis, quid sperat?*

Quamvis autem fides subjectivè sit in intellectu, describit debuit per ordinem ad actus voluntatis, ad quam sperare pertinet; quia eorum est directrix: quemadmodum enim prudentia, licet sedem habeat in intellectu, definitur tamen per ordinem ad actiones voluntatis: nempe habitus recta cum ratione activus, hoc est, directivus actionum voluntatis juxta rectam rationem, adeo ut nulla sit actio bona & honesta, nisi prudenter fiat. Similiter fides Christiana residet quidem in intellectu, cum pro objecto habeat veritatem à Deo revelatam; sed tota est practica non secus ac prudentia. Unde ab Apostolo fides Christiana describitur Galat. 5. *Fides qua per charitatem operatur*; ita ut illius officium sit dirigere actiones voluntatis ad vitam æternam, non quidem secundum dictamen rectæ rationis; illud enim ad prudentiam pertinet; sed juxta verbum Dei, & regulas ab ipso revelatas. Quare fides idem præstat Christianis ad patriam cælestem pergentibus, quod columna nubis Judæis ad terram promissam tendentibus; sicut enim columna per diem erat nubes protegens, per noctem verò ignis lucens, & in utrâque specie viam demonstrabat in horrendâ solitudine, quam pes hominis non calcaverat; sicque ubi illa sterisset, Judæi castra metabantur; statim autem ut eam recedere adverterent, castra movebant: *per verbum Domini figebant tentoria, & per verbum illius proficiscebantur: erantque in excubiis Domini juxta imperium ejus per manum Moysi.* Num

9. Ita veri Christiani per fidem ambulant, quæ ipsis nubes est respectu eorum quæ videntur, ne in iis mentis oculos defigant; & demonstratio est rerum sperandarum non apparentium, ut ad illas nitantur juxta illud Apostoli 2. Cor. 4. *non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur: quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.* Ergo qui aliter res intuetur, quàm ad lumen fidei, illas in fallaci lumine intuetur, & falsò de iis judicat.

Hinc Guillemus Pariensis in encomio fidei tract. de moribus cap. 1. fidem sic inducit laudes suas prosequentem. *Ego sum prima vita mentis humana, dicente Habacuc. Justus ex fide vivit: Ego sum prima, quæ mentem humanam moriifico, & Deo subjicio: Ego sum columna lucis, ex Ægypto erroris eruens intellectum, & protegens contra tela Hæreticorum & Philosophorum.* Adde, & contra fallacias sensuum. Porro ex his patet quàm convenienter, & quàm divinè fidem definierit Apostolus.

PARAGRAPHUS II.

Quomodo fides definiri possit juxta Dialecticorum legem

R. **D**efinitur, virtus Theologica divinitus infusa, quâ firmiter assentimur propter divinam veritatem, omnibus quæ Deus revelavit, & nobis per Ecclesiam credenda proposuit.

Priores illæ definitionis voces, *virtus Theologica divinitus infusa*, exprimunt genus proximum in quo fides convenit cum spe & charitate; quælibet enim est virtus Theologica divinitus infusa. Adduntur verò reliquæ voces tanquam differentia, quâ fides essentialiter differt à quacunque aliâ virtute etiam Theologicâ.

Cùm autem per hanc definitionem satisfieri possit variis quæstionibus, quas Theologi prolixè agitant circa naturam & proprietates fidei, operæpretium est singulas definitionis particulas diligentius expendere. Itaque

Dicitur 1°. *virtus*, quia virtus est habitus, qui facit bonum habentem se, & opus ejus bonum? atqui ejusmodi est fides; bonum enim est ac honestum credere Deo dicenti, utpote qui sit summa veritas; & laudabilis est qui fidem illi præbet.

Dices 1°. veræ virtutes sunt inter se connexæ: atqui fides manet in peccatoribus sine aliis virtutibus, ut constat ex dictis ubi de justificatione: ergo fides non est vera virtus.

Distinguo maj. sunt connexa in imperfecto gradu: Concedo: in gradu imperfecto. Nego majorem; nam potest quis servare justitiam erga proximum, & nihilominus esse intemperans. Quare ex hoc argumento evincitur duntaxat peccatores non habere fidem in gradu perfecto, quod ultrò concedimus.

Dices 2°. Philosophi solùm agnoscunt quinque virtutes intellectûs, scilicet intelligentiam, sapientiam, scientiam, prudentiam, & artem: ergo fides non est virtus intellectûs.

Distinguo consequ. fides humana & naturalis, Concedo: fides divina & supernaturalis, Nego consequ. Itaque fides humana non numeratur inter virtutes intellectuales; quia nititur motivo fallibili, scilicet auctoritate hominis, qui cùm sit mendax falli & fallere potest, ac proinde fides, quæ ipsi habetur, non est certa, sed ad summum probabilis. Cùm autem Philosophi non tractent de virtutibus supernaturalibus, sed de naturalibus duntaxat, mirum non est, quòd non meminerint fidei Theologicæ, nec locum dede-

rint fidei humanæ & naturali inter mentis virtutes.

Instabis , atqui fidei divinæ potest subesse falsum : Ergo.

Probatur subsumptum. 1°. Judæi , qui nihil audierant de Christo nato in urbe Bethleem , credebant fide divinâ illum esse nasciturum , quod tamen erat falsum. 2°. divinâ fide credimus consecratam esse hostiam , quam sacerdos elevat : atqui hostia illa potest non esse consecrata 3°. tenetur rusticus credere suo Pastori , licet aliquando contingat illum proponere falsa. 4°. Deus prædixit in Scripturis , quæ non eveniunt , ut subversionem Ninives , Jonæ 3. quin Job. 12. dicitur immutare cor Principum , ut decipiat eos : Ergo fidei potest subesse falsum.

Nego conseq. & ad singula subsumpti momenta respondeo.

Ad primum S. Thomas qu. 1. a. 3. ad tertium respondet ante prædicationem Evangelii duo distinguenda in Judæo : alterum est fides divinis oraculis de Messia venturo : & huic fidei non poterat subesse falsum. Alterum sunt conjecturæ humanæ , ex quibus falso colligebat divina oracula non cadere in Christum Dominum , aliumque expectandum , brevi tamen venturum , cum cerneret instare tempus à Prophetis præfixum ; sed error ille , non ex fide divinâ , sed ex humanâ conjecturâ nascebatur ; *hoc ad fidem credentis pertinebat , post nativitatem Christi , inquit Angelicus Doctor , quod crederet eum quandoque nasci : sed illa determinatio temporis , in quâ decipiebatur , non erat ex fide , sed ex conjecturâ humanâ.*

Ad secundum similiter respondendum quod fide divinâ teneamur credere hostiam consecratam realiter continere Christum , ideoque esse adorandam , non verò quod hæc hostia , quæ ele-

xatur à Sacerdote, sit consecrata, quia Deus id non revelavit. Unde semper adoratur sub aliquâ conditione saltem tacitâ, ac proinde nulla in credente & adorante falsitas.

Ad tertium: tenetur quidem rusticus credere Pastori, quem putat vera enuntiare, cum tamen illud falsum sit; aliàs nimia invehetur perturbatio, si cuique liceret dissentire, eo prætextu, quòd Pastor fallere possit; sicut enim prudentia exigit, ut credamus eum esse verè pauperem, qui signa paupertatis præ se fert, eique opem feramus, si facultas adsit, quamvis fortè se pauperem mentiatur: similiter postulat, ut rustici assentiantur Pastori, quem norunt cum aliis communione esse conjunctum. Sed in hypothesis quòd alicubi falsum doceat, fides illorum in hac parte non erit divina, sed humana duntaxat, quia non nitetur veracitate divinâ.

Nec dicas verum esse actum misericordiæ in eo, qui eleemosynam confert ficto pauperi: ergo & in nostra hypothesis verum actum fidei divinæ; disparitas enim est inter virtutes morales & intellectuales, quòd illæ conformitatem postulent duntaxat cum rectâ ratione, istæ verò cum objecto. Unde etiamsi falsum sit hunc mendicum inopiâ laborare, ut præ se fert, recta ratio dicat, ut eum pro facultate juvemus, & opus misericordiæ excercebimus practicè verum quia erit rectæ rationi consentaneum: speculativè verò falsum; quia erit objecto dissentaneum. At virtus intellectualis ita essentialiter consistit in conformitate cum objecto, ut jam sit error & vitium, si objecto sit difformis; conclusio v. g. quæ elicitur ex præmissis falsis, scientia non est quantumcunque illæ præmissæ videantur certæ & indubitæ.

Ad quartum: multa Deus prædicat futura, sed sub conditione, v. g. si Ninivæ non resipuerint:

rint : conditione autem non positâ , effectus non sequitur ; quia prædictus aut promissus non est , nisi sub illâ conditione. Quis enim falsitatis aut infidelitatis arguet Patremfamilias , qui mercenariis promisit denarium diurnum , si laboraverint suâ vineâ , quem tamen serò denegat iis , qui per totam diem otio torpuere ? Quòd autem non decipiat , nisi permissivè & occasionaliter , evicimus , contra Pseudo-Reformatos , Tract. de Attributis , ubi de reprobatione positivâ.

Dices 3°. fides ex S. Thomâ qu. 4. art. 5. non est vera virtus : Ergo.

Disting. anteced. fides charitate formata , non est virtus , Nego anteced. contrarium enim luculenter probat Angelicus Doctòr laudato articulo : fides informis , & charitate destituta , ut in peccatoribus , subdistinguo : non est virtus perfecta & simpliciter dicta , Concedo : non est virtus secundùm quid , hoc est , non est virtus intellectus , Nego antecedens ; namque ex dictis inclinatur semper ad verum. Unde si scientia & ars sunt virtutes intellectuales , à fortiori fides divina , quæ supernaturalis est , quæque disponit ad justificationem , & impetrat ultiores gratias.

Instabis : atqui fides non potest esse sine charitate ; nam ex S. Thomâ citatâ quæst. art. 3. charitas est forma fidei : atqui res esse nequit sine suâ formâ ; sine animâ rationali v. g. non existit homo : Ergo nec sine charitate existit fides , juxta illud Jacobi 2. *Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est , ita & fides sine operibus mortua est.*

Nego subsumptum , cujus confirmationis distinguo majorem. Charitas est forma fidei extrinseca , & accidentalis , Concedo : intrinseca & essentialis , Nego majorem ; namque fides informis & formata est unus & idem habitus , qui si sit in personâ charitate & gratiâ sanctificante in

structâ, dicitur fides formata: si verò in peccatore charitate spoliato, dicitur fides informis. Unde patet quòd esse informe, nihil sit aliud hîc, quàm denominatio petita à privatione charitatis; esse verò formatum, denominatio petita à charitate inexistente, quæ ideo dicitur forma à vita omniû virtutum; quia ordinat earum actus ad ultimum finem, illosque reddit meritorios vitæ æternæ; vivens enim dicitur, qui seipsum movet, & principium internum illius motûs, vita. Cùm ergo homo per charitatem seipsum moveat in ultimum finem, meritò Justus dicitur vivere, & charitas, quâ ornatur, vita ipseus; peccatorem verò dicimus mortuum, & fidem ejus mortuam, sicut cetera ejus bona opera; quia nec seipsum movet in Deum, à quo aversus est; nec ad eum ita tendunt actus fidei informis, & alia bona opera, ut illum promereantur. Atque hoc sensu metaphorico aquæ quiescentes dicuntur mortuæ, fluentes verò vivæ.

Distingo similiter minorem, res esse nequit sine suâ formâ essentiali, ut homo sine animâ rationali, Concedo: sine formâ extrinsecâ & accidentali, Nego min. Porro S. Jacobus non comparat fidem sine operibus cum homine sine spiritu, adeo ut quemadmodum homo mortuus & sine spiritu non est homo; ita nec fides mortua & sine bonis operibus, sit vera fides: sed comparat eam cum corpore, quod sine spiritu adhuc existit, quamvis mortuum; quia spiritus non est quid corpori intrinsecum, sicut homini.

Dicitur 2°. *Theologica*; quia illa virtus est Theologica, quæ habet Deum pro objecto materiali saltem primario, & aliquod ejus attributum pro objecto formali & motivo: atqui fides habet Deum pro objecto materiali saltem primario; Pater enim, & Filius, & Spiritus-Sanctus sunt res

sperandæ tanquam nostra beatitudo : & divinam veritatem pro objecto formali & motivo ; ideo quippe credimus Deo dicenti, quia est verax, & ipsamet veritas : Ergo.

Dices 1°. Fides ex Apostolo est non apparentium : atqui lumine naturali apparet Deum existere ; *invisibilia enim ipsius à creaturâ mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* Rom. 1. Ergo fides non habet Deum pro objecto materiali, ac proinde non est virtus Theologica.

R. 1°. Saltem lumine naturali non apparet Deum esse trinum in personis, secundam personam esse Filium à Patre genitum, & Spiritum-Sanctum ab utroque procedere: Ergo ex hac parte saltem fides est virtus Theologica. Sed omissis variis Philosophorum opinionibus circa quæstionem, quæ in eorum Scholis agitur, utrum scientia, fides & opinio possint simul consistere.

R. 2°. Res non apparentes in mente Apostoli, esse res intuitivè non visas, etiam si abstractivè cognoscantur. Ille enim ipse, qui dicit Rom. 1. divinitatem, & ejus attributa per ea quæ facta sunt, intellecta conspici, ea nihilominus invisibilia vocat. Et Heb. 11. v. 27. scribit Moysen qui proculdubio Deum ex creaturis abstractivè noverat, illum invisibilem sustinuisse tanquam visibilem, nempe per fidem; definitque universaliter vers. 6. *Credere... oportet accedentem ad Deum; quia est*, sive qui accidit, sit idiota, sive sit Theologus. Et ratio est, quia demonstratio existentiae Dei ex creaturis non semper habetur ad manum, ad eam opus est conatu animi, industriâ & labore; difficultatibus identidem obnubilatur, propter quas ad fidem recurrere necesse est. Unde S. Thomas qu. 2. art. 4. sic docet: *Necessarium est homini accipere per modum fidei, non solum ea quæ sunt supra rationem; sed etiam ea, quæ per rationem*

cognosci possunt. Et hoc propter tria. 1°. quidem ut citius homo ad veritatis divinæ cognitionem perveniat ... 2°. ut cognitio Dei sit communior ... 3°. propter certitudinem. Ratio enim humana in rebus divinis est multum deficiens. Quare in formâ.

Distinguo anteced. fides est non apparentium, id est, eorum, quæ intuitivè non videntur, Concedo: non apparentium per rationis discursum, subdistinguo: ut plurimum, Concedo: dicitur enim Eccli. 3°. *plurima super sensum hominis ostensa sunt tibi*: semper, Nego anteced. quia credere oportet Deum existere quod naturale lumen non fugit.

Itaque illud est discriminis inter rem præsentem intuitivè visam, & rem absentem abstractivè cognitam, quod res præsens intuitivè visâ, certius & perfectius cognosci non possit, nec proinde credi. Annon rideret amicus, quem præsentem video, loquentem audio, & cum quo confabulor, si diceret, ut crederem sibi affirmanti se esse præsentem? Visio enim intuitiva excludit omnem fidem, & obscuritatem. S. quidem Thomas Christum præsentem credidit. Joan. 20. sed aliud vidit, aliud credidit: vidit hominem, non credidit: non vidit Deum, sed credidit. At rei absentis, abstractiva cognitio, præterquamquod difficilius habetur; non est æquè certa & constans ac lumen fidei, ejus evidentia difficultatibus obscurari potest, nec eas citò vincit, quemadmodum fides. Esto, actus scientiæ per suam evidentiam excludat actum fidei, quod S. Thomas videtur asserere qu. 1. art. 5. & qu. 2. art. 4. ad 2. tamen habitus scientiæ & fidei possunt in eodem subjecto simul consistere & actus proprios secundum varias subjecti circumstantias & affectiones elicere.

Dices 2°. fides præter Deum, plura habet ob-

jecta; fide enim credimus Angelos, animam rationalem; septem Sacramenta & cetera gratiæ mysteria: ergo fides non est virtus Theologica.

Distinguo anteced. credimus tanquam objecta secundaria, propter divinam revelationem, Concedo: tanquam objecta primaria, & independentes à divinâ revelatione, Nego anteced & consequ. Namque ad rationem virtutis Theologiæ, satis est quod objectum ejus primum sit Deus, ad quem cetera referuntur; sic charitas est virtus Theologica; licet pro objecto habeat Deum, & proximum; Deum quidem tanquam primum objectum; proximum verò tanquam secundarium objectum, sed propter divinam bonitatem diligendum,

¶ Dicitur 2°. *divinitus infusa*; fides enim est donum Dei. Probaturque 1°. ex Apostolo Philip. 1. v. 29. *Vobis donatum est pro Christo non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini.* 2°. Ex Traditione, quam asserit S. Augustinus contra errorem Semipelagianorum, qui docebant initium fidei esse à nobis. Consule in eam rem Tractatum de Gratiâ pag. 467. 3°. ratione Theologicâ, fides non est sine cogitatione: atqui ex Apostolo 2°. Cor. 3. v. 5. non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: Ergo nec credere.

Dices illa virtus non est supernaturalis, quæ nititur motivo naturali: atqui fides nititur motivo naturali: Ergo non est supernaturalis.

Minor probatur. Ideo absque erroris formidine assentimur Deo atqui dicenti; quia verax est: lumine naturali novimus Deum esse veracem, omnipotentem, & perfectum in omni genere perfectionis: Ergo.

Nego minorem, ad cujus confirmationem nonnulli respondent, nobis non esse evidens Deum

aliquid dixisse aut revelasse, ac proinde opus esse lumine supernaturali, ut credatur.

Sed hæc responsio non satisfacit; namque primus Seraphinorum adhuc viator, cum non posset illuminari, nisi à Deo, evidenter cognovit sibi à Deo revelata mysteria, quæ credere tenebatur: nec dubitandum est quin divina revelatio aliquando clarè innotuerit SS. Patriarchis, ut Adamo, Abrahamo, quibusdam Prophetis, ac præsertim Apostolis. Quare rejectâ illâ responsione,

Respondeo. Quamvis nobis evidens sit Deum esse veracem, ea tamen quæ dixit non sunt evidentia; unde etiamsi intellectus ex evidenti revelatione necessario judicet credibilia esse quæ dicuntur, non tamen determinatur ad actu credendum, nisi ex imperio voluntatis, *intrare quis in Ecclesiam potest nolens*, inquit S. Augustinus Tract. 36. in Joan. *sed credere non potest nisi volens*. Et S. Bernardus lib. 5. de consider. cap. 6. *Fides est voluntaria anima quadam, & certa prælibatio nondum manifestata veritatis*. Itaque evidens revelatio spectari debet quemadmodum motiva credibilitatis, quæ diximus in Prolegomenis, & in Tract. de Incarn. esse evidenter credibilia, & efficere res fidei evidenter credibiles: atqui resurrectio Lazari v. g. & illuminatio cæcinati licet evidenter probent Christum esse Filium Dei ab eo missum; quia sunt indubitati effectus omnipotentia, quos Deus utpote summa veritas & bonitas adhibere non potest ad confirmandum mendacium; divinam tamen Christi personam & missionem non exhibent evidentem, sicut principium illud, *totum est majus suâ parte*, evidenter demonstrat corpus esse majus brachio. Et ratio est, quia miracula, & alia Dei testimonia sunt quid merè extrinsecum rei credendæ, putà divi-

næ Christi personæ, nullumque ordinem ad illam habent, nisi ex Dei voluntate, contra verò laudatum principium virtualiter continet conclusionem, quæ ex eo deducitur. Porro divina revelatio quantumcunque clara & evidens, æquæ est extrinseca rebus revelatis, ac motiva credibilitatis. Ergo nullam eis tribuit evidentiam, nec proinde movet ad assensum.

Instabis: tam naturale est credere Deo evidenter loquenti, quàm homini, quem novimus esse veracem. Ergo.

R. 1°. Argumentum illud nimis probat; æquæ enim concluderetur amorem Dei, & cæteros actus virtutum moralium esse naturales; quia tam naturale est colere & amare Deum, quàm colere & amare parentes, & viros sapientes; & ita vincerent Pelagiani & alii gratiæ Christi hostes.

R. Itaque 2°. Distinguo ant. tam naturale est credere Deo evidenter loquenti, persuasione humanâ & motivo naturali, Concedo: persuasione divinâ, & motivo supernaturali, Nego antec. Sic naturale est matri amare filium motivo naturali, nequaquam autem motivo supernaturali.

Dicitur 4°. *quâ firmiter assentimur propter divinam veritatem.* Quibus vocibus notatur objectum formale fidei; illud enim est objectum formale virtutis, quod est motivum & ratio, sub quâ virtus versatur circa suum objectum materiale, objectum formale Ethicæ v.g. est dirigibilitas actionum humanarum ad honestatem; quia Ethica versatur circa actiones humanas, quatenus dirigibiles ad honestatem: atqui fides versatur circa suum objectum materiale, Deum nempe, & cæ omnia quæ nobis revelavit, quatenus sunt ab ipso revelata, eaque credit propter summam ejus veritatem: Ergo.

Hic in Scholâ movetur quæstio magis subtilis,

quàm utilis , utrùm ipsa revelatio ingrediatur rationem objecti formalis , & cum divinâ veritate moveat ad assensum ; an verò sit duntaxat conditio , sine quâ veritas divina non moveret , quemadmodum applicatio ignis ad lignum non est causa inflammationis , sed conditio , sine quâ ignis non combureret lignum. Alii primum affirmant ; quia verbum Dei est motivum , & ratio propter quam credimus ; quærenti enim cur credamus mysterium Trinitatis , una est responsio ; quia Deus dixit : atqui in hac responsione includitur verbum Dei , seu revelatio simul cum veritate divinâ : Ergo.

Alii contrâ contendunt , & ut videtur , probabilius , revelationem esse conditionem duntaxat , sine quâ non crederemus ; sic enim Christo docenti credimus , quomodo discipuli Magistro : atqui verba Magistri non sunt causa assentiendi conclusioni propositæ & explicatæ , sed solæ præmissæ , ex quibus conclusio eruitur : ergo. Sed ista sunt levioris momenti , ut diutiùs eis immoremur , satisque nobis est nosse quòd apud omnes constet , aliud non esse formale fidei objectum quàm primam veritatem nobis revelatam.

Dicitur §^o. *omnibus quæ Deus revelavit* ; quibus vocibus denotatur adæquatum fidei materiale objectum ; illud quippe est objectum adæquatum virtutis ; circa quod virtus ita versatur , ut ad aliud se non extendat : atqui fides ita versatur circa res omnes à Deo revelatas , ut se non extendat ad alia , quantumcunque vera : Ergo objectum materiale fidei totale & adæquatum , quod communiter vocant , sunt res omnes à Deo revelatæ : formale verò summa Dei veritas revelans.

Est autem aliquis ordo inter res revelatas , ut docet S. Thomas qu. 1. art. 1. quæ enim sperandæ

sunt, nempe Deus & ejus possessio, primario spectantur à fide, ceteræ verò secundario & quatenus ordinantur ad beatitudinem quam speramus, ut Incarnatio, septem Sacramenta, &c. Ergo Deus est primarium & attributionis fidei objectum, ceteræ verò res revelatæ secundarium: *nihil cadit sub fide*, inquit Angelicus Doctor, *nisi in ordine ad Deum: sicut etiam objectum medicina est sanitas, quia nihil medicina considerat, nisi in ordine ad sanitatem.*

Dicitur 6. *Et nobis per Ecclesiam credenda proposuit*; quæ voces amplam præbent differendi materiam.

Ac primò quidem iis innuitur ad fidem non semper requiri, ut Deus per se cuilibet immediatè revelet, quemadmodum contendunt Pseudo-Reformati, quorum errorem longè absurdissimum (docentium neminem teneri credere voci Pastoris, nisi Spiritus-Sanctus ipsi intus revelet vera esse quæ audit) fusè confutavimus in Prolegomenis pag. 88. & sequentibus.

Dixi, *ad fidem non semper requiri*, &c. ut innuerem immediatam revelationem aliquando esse necessariam; ut in primo Angelo, à quo inferiores credenda didicerunt; in Moyse, qui legem Israëlitas docuit, & in Apostolis, per quos Evangelium in universo orbe disseminatum est.

Cùm igitur Religione jam stabilitâ, Deus per se ipsum credenda singulis immediatè non revelet, sequitur nos ad fidem concipiendam aliquo medio debere certiores fieri rem fuisse à Deo revelatam, ac proinde in hoc statu præter revelationem, requiri fidei propositionem.

Est autem duplex fidei propositio, alia privata, quæ solet fieri à parentibus in familia, à ludimagistro in Scholâ, à Parocho in Parochiâ, ab Episcopo in Diœcesi: alia publica, quæ fit à

communi fidei Magistro, & supremo controversiarum Judice.

Ambæ illæ propositiones in quibusdam conveniant, & in aliis discrepant. In eo conveniunt, quod utraque debeat ita auditoribus apparere credibilis, ut judicent oppositum esse incredibile & falsum, putà contrariam Pseudo-Reformatorem doctrinam. Alioquin si existimarent se habere fundamentum dubitandi, non possent firmum dare assensum: vel si doctrina Calvinistarum credibilis videretur; liceret ipsis elicere actum fidei contrarium, quod repugnat. Et hæc dicta sint propter nonnullos, qui Ecclesiæ Romanæ ita adherent, quia in eâ potest haberi salus etiam securius, ut doctrinam Pseudo-Reformatorem nolint condemnare. Hæc autem condemnatio debet esse explicita in iis, qui ab hæresi redeunt; in fidelibus verò sufficit implicita.

Discrepant autem duæ illæ propositiones, 1°. privata propositio quantumcunque videatur credibilis, absolutè tamen potest esse falsa, cum fiat à privatâ personâ, quæ falli potest & fallere; publica verò propositio est infallibilis auctoritatis. 2°. illa non habet, saltem universaliter, vim cogendi contumaces, sicut ista.

Hic nascitur gravis controversia, ad quem pertineat publica propositio. Pseudo-Reformati docent pertinere ad Scripturam sacram, in quâ, inquiunt, clarè continentur quæcunque Deus revelavit; Magister enim per scripta, quæ dictat discipulis, proponit quidquid vult, ut ab ipso discant: atqui unus est Magister noster Christus: ergo Christus per Scripturam sacram, quæ est verbum ipsius, nobis proponit quidquid vult credi à nobis.

Contra 1°. Deus plura revelavit à nobis credenda, quæ non sunt scripta, ut docuimus in

Prolegomenis, ubi de Traditione. 2°. Scriptura ex magnâ sui parte obscura est, & explicatione indiget: ubi autem clara fuit, falsis Hæreticorum interpretationibus detorquetur. Quare sicut in politicis opus est Judice, qui genuinum legis sensum contra protervos vindicet; ita & in Religione Christianâ necesse est, ut quis cum auctoritate Scripturam sacram certò interpretetur, asseratque contra Hæreticos & peccatores verbum Dei adulterantes, & errori suo ac cupiditati accomodantes; *neque enim nata sunt hæreses*, inquit S. Augustinus tract. 10. in Joannem, *nisi dum Scriptura bona intelliguntur, non bene, & quod in eis non bene intelligitur, etiam temerè & audacter asseritur*. 3°. Nobis non constat Scripturam esse verbum Dei, nisi aliqua infallibilis auctoritas ipsi testimonium reddat; quot enim libros sacros Hæretici expunxerunt è Canone, & alios spurios obtruderunt; Annon Manichæi integrum vetus Testamentum, & plures partes novi Testamenti rejecere? Quid Lutherani & Calvinistæ etiam nunc inter se dissentiunt circa Epistolam S. Jacob. Lutherus vimineam illam vocat, Calvinus verò illam veneratur uti verbum Dei. Denique quâ viâ Christiani Ethnicis, qui fabulas suas, & Mahumetanis, qui Alcoranum anteponunt Libris sacris, suadebunt illos Libros esse verè divinos, nisi ex Testimonio indubitatæ auctoritatis? ubi autem illa auctoritas, nisi in Ecclesia?

2°. Itaque in definitione fidei ultimò adduntur hæ voces, *quæ Deus nobis per Ecclesiam credenda proposuit*, ut significetur revelationem divinam nobis non innotescere, nisi per propositionem Ecclesiæ, juxta tritum illud S. Augustini effatum lib. contra Epistolam Fundamenti cap: 4. *Evangeliò non crederem, nisi me Ecclesia Catholica commoveret auctoritas*.

Sed meritò quæritur, quibus signis evidens fiat siue infidelibus, siue fidelibus tam insigne donum collatum esse Ecclesiæ, ut, nec falli, nec fallere possit auctoritatemque habeat compellendi contumaces ad parendum suis definitionibus: quod enim Catholici docent de Ecclesiâ, id ipsum dicere potest quivis infidelis de suâ sectâ: Mahumetanus v. g. dicet se ideo credere Alcorano, quia societas in quâ natus est, librum illum uti sacrum & divinum proponit. Unde plurimi refert ut Christianus certis & indubitatis argumentis demonstret Ecclesiæ Christianæ eas dotes competere, quas nulla alia secta probabiliter sibi tribuere possit.

R. Vera Christi Ecclesia per motiva, quæ credibilitatis vocant, putà per prophetias & miracula evidenter demonstrat se esse à Deo institutam ac planè divinam, proindeque veracem, & infallibilis auctoritatis. Illa enim societas non nisi vera docet; cujus doctrinæ Deus evidens testimonium prohibet: atqui Deus per motiva credibilitatis evidens testimonium perhibet Ecclesiæ: Ergo. Consule quæ in hanc rem latè persecuti sumus Tract. de Incarnat. à pag. 50. ad 72.

Nec dicas, motiva illa militare potiùs pro Scripturis sacris quàm pro Ecclesiâ; namque Ecclesia corruscabat miraculis, & doctrina ejus credebatur in mundo, priusquam scripsissent Apostoli. Quin S. Irenæus testatur suâ ætate, nempe tertio ineunte seculo, quasdam nationes ad illud usque tempus fidem servasse sine Scripturis; ac proinde miracula, & alia credibilitatis motiva litteris Apostolorum non favent, nisi mediante Ecclesiâ, hoc est, quatenus Ecclesia jam in culmine auctoritatis posita, ut loquitur S. Augustinus, proponit libros sacros uti continentes eam ipsam doctrinam, quam ubique sparserat, priusquam adornarentur.

Dixi, *Litteris Apostolorum*; certum est enim oracula Prophetarum evincere libros illorum esse divinos.

Ergo Ecclesia sine scripto docebat, & credebatur propter motiva credibilitatis, se esse columnam & firmamentum veritatis, se accepisse claves regni cœlorum, ut quæcunque solveret, aut ligaret super terram, rata haberentur in cælis: qui illam audirèt, Christum audire, & qui sperneret, Christum quoque spernere, atque adeo habendum ut Ethnicum & Publicanum.

Ergo Ecclesia testimonium antecederet non accipit à Scripturis, sed consequenter duntaxat & ex hypothesi, quòd admittantur ab iis, quos docet, respectu quorum utitur argumento ad hominem, ut vocant: nempe ex concessis Scriptura sacra est verbum Dei; atqui Scriptura sacra tribuit Ecclesiæ infallibilem auctoritatem, visibiles notas præbet, quibus certò secernitur vera Christi Ecclesia à sectis Hæreticorum & Schismaticorum, quæ se falsò Christianas vocant. Sed si quis fidem denegaverit Scripturis sacris, nihilominus Ecclesia auctoritatem suam, & cetera insignia tuebitur ex motivis credibilitatis; & ex constanti Traditione demonstrabit nihil quidquam nunc se docere, quod non docuerint, & miraculis confirmaverint Apostoli & primi ejus Pastores: ac proinde non est vitiosus circulus, quo Scriptura probatur per Ecclesiam, & Ecclesia per Scripturam, ut demonstravimus in Prolegomenis pag. 174. Porro quæ hîc summam colligimus, pluribus capitibus, & distinctis Paragraphis probata sunt in iisdem Prolegomenis, ad quæ Lectorem remittimus.

Dices: mens necessariò assentitur propositioni evidenter veræ: atqui plures Judæi, ac Gentiles non assentiebantur signis & virtutibus, quæ per

Apostolos & eorum successores videbant fieri, ergo signa illa non erant evidenter vera, nec sufficienter reddebant credibilia, quæ docebantur.

Distinguo majorem, mens necessariò assentitur propositioni evidenter veræ, si attendat, ut par est & eam percipiat, Concedo: si negligat, & ex pravo voluntatis affectu alio avocetur, Nego majorem; qui enim præmissas demonstrationis non perpendit, nec ponderat, facile negat consequentiam, quæ ex iis evidenter elicitur. Porro Judæi & Gentiles increduli, illi nimis addicti legalibus, istis suis superstitionibus, satis non attendebant ad ea, quæ fiebant & dicebantur ab Apostolis.

Instabis: atqui Scribæ & Pontifices Judæorum prævio diligenti examine comprobaverunt cæcum à nativitate, fuisse à Christo illuminatum. Joannis 9. adeo persuasi fuerunt veram fuisse Lazari resurrectionem, & minimè fictitiam, ut cogitaverint ipsum interficere, Joan. 12. & de claudio, quem sanaverat S. Petrus, Act. 4. sic pronuntiarunt: *notum signum factum est per eos... manifestum est, & non possumus negare*, neque propterea crediderunt: Ergo.

Distinguo antecedens, non crediderunt, & in eo peccarunt contra prudentiam & rectam rationem, Concedo: non crediderunt defectu motivi sufficienter demonstrantis doctrinam Christi esse omninò credibilem, Nego antecedens. Ex hoc enim argumento solum concludi potest, satis non esse ad credendum, quòd objectum evidenter credibile proponatur; sed insuper requiri, ut voluntas piè afficiatur ad credibilia, determinetque intellectum ad assensum; nam ex dictis, nemo credit nisi volens, actus fidei est liber, & minimè necessarius: Atqui sola gratia voluntatem disponit, frangit ejus duritiem, & aperit corda

audientium, ut intendant iis, quæ extrinsecus proponuntur juxta illud Act. 16.v. 14. cujus (Lydiæ) Dominus aperuit cor intendere iis, quæ dicebantur à Paulo. Et cap. 13.v. 18. crediderunt quotquot erant preordinati ad vitam æternam.

Q. 2°. Est-ne necesse fieri Ecclesia novam revelationem, ut dogmata fidei definiat, infallibiliterque proponat uti veritates à Deo revelatas?

R. Minimè; quia Christus omnia, quæ ad Religionem Christianam pertinent, Apostolis immediatè revelavit Joannis 15.v. 15. omnia quacunque audivi à Patre meo, nota feci vobis. Cap. 16.v. 13. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Et cap. 14.v. 26. ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quacunque dixerero vobis. Act. 15. Apostoli congregati ad finiendam controversiam circa legalia natam, non novam revelationem à Deo expectant, sed ex Scripturis, & ex iis quæ contigerant, ex quo Evangelium fuerat promulgatum, judicium ferunt, conveneruntque Apostoli & Seniores videre de verbo hoc. Cum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus, dixit, &c. Quibus notatur studium & diligentia Apostolorum ad explicandum quod jam revelatum fuerat: & hunc morem hætenus Ecclesia observavit in Conciliis Generalibus, in quibus Patres Scripturam & Traditionem consulunt, priusquam aliquid statuunt circa motas controversias.

Q. 3°. Quomodo ergo Ecclesia infallibiliter proponit, cum nova ei non fiat revelatio?

R. Auxilio Spiritûs-Sancti, quem Christus promisit nunquam ei defuturum, Matt. 28. vers. ultimo. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. Quæ verba non solum Apostolos, sed & eorum successores evidenter spectant; cum Apostoli non essent victuri usque ad

consummationem seculi, nisi in suis successoribus. Plura vide in Prolegomenis cap. 8. paragrapho 10. de infallibilitate Ecclesiæ.

PARAGRAPHUS III.

Conseſſaria quadam colliguntur ex definitione Fidei.

EX definitione fidei superioribus Paragraphis elucidata, plura veluti necessariæ conclusiones deducuntur.

1°. Quòd fides sit una specie, juxta illud Ephes. 2. *Unus Dominus, una fides, unum Baptisma*. Quia omnis habitus vel actus speciem desumit ab objecto formali, adeo ut si unicum habeat objectum formale, sit unius specie habitus vel actus; charitas v. g. siue tendat in Deum, siue in proximum, una est specie virtus; quia unicum ejus objectum formale est bonitas divina: atqui fides unicum habet objectum formale, scilicet primam veritatem: Ergo fides siue sit informis, siue formata, viva, aut mortua; implicita, aut explicita, specie & essentialiter una est, aliquando quidem imperfecta, aliquando verò perfecta; quemadmodum homo idem est essentialiter, siue sit puer, siue adolescens, siue juvenis.

2°. Fides Theologica non reperitur in Hæreticis, neque in Beatis, neque in damnatis.

Non in Hæreticis, quamvis plura mysteria credere videantur; quia carent motivo formali fidei, quod est prima veritas per Ecclesiam credenda proponens. Unde sicut cognitio eclypsis Lunæ non est scientia in rustico, quia ignorat causam hujusce effectus: ita fides, quā Hæreticus credit v. g. mysteria Trinitatis & Incarnationis, non est fides Theologica & supernaturalis; quia ad credenda illa mysteria non movetur veritate divinā, sed persuasione humanā: Sic qui vel unum hominem non diligit, neque Deum,

neque alios homines charitate diligit , sed dilectione merè humanâ, juxta illud 1. Joan 4. v. 20. *Si quis dixerit quoniam diligit Deum , & fratrem suum oderit , mendax est.*

Non in Beatis : tum quia visio Dei intuitiva omnem excludit obscuritatem : tum quia fides est rerum sperandarum, atqui Beatis nulla est res speranda , cùm possideant quod in viâ speraverant. Et hæc ratio efficaciter concludit pro damnatis , etiam iis , qui fidem ad extremum vitæ servarunt ; quia in illis omnibus nulla superest spes , sed mera desperatio.

In animabus verò , quæ in Purgatorio detinentur , fides agnoscenda est, utpote quæ adhuc beatitudinem sperent , & eam obscurè cognoscant.

Dices 1º. idem judicium ferri debet de Hæreticis , qui unum aut alterum duntaxat fidei articulum non credunt , ac de Theologo qui cùm in aliquâ parte erret , in ceteris tamen rectè sentit ; & de quolibet fidei , qui semel aut bis peccavit contra aliquam virtutem , putà sobrietatem : atqui nec Theologus , nec fidelis amittunt habitum, quo instructi , erant ille Theologiæ, iste sobrietatis , Ergo nec Hæreticus habitum fidei Theologiæ respectu eorum , quibus assentitur.

Nego majorem. Disparitas est 1º quoad Theologiam , quia in Theologîâ diversa sunt media , quibus applicantur propositiones fidei singulis ejus conclusionibus : sæpiùs autem contingit tyronem Theologum defectu medii , non videre connectionem quarundam conclusionum , cum principiis fidei , & ideo eas negare , cùm tamen aliis firmiter adhæreat ; quia suppetunt ei rationes , per quas certò eas deducit ex propositionibus revelatis. At in materiâ fidei auctoritas Ecclesiæ est unicum medium , quo nobis constare possit aliquid esse à Deo revelatum , ac proinde

Hæreticus, qui existimat Ecclesiam falli circa fidei articulum, quem non vult credere, nullum habet medium infallibile ad assentiendum aliis articulis, & ita eos credit ex proprio iudicio & naturali persuasione, nullatenus verò ex fide Theologiâ.

Quoad verò morales virtutes: vel sunt infusæ & supernaturales: vel sunt acquisitæ & naturales. Si primum, pereunt per quemlibet actum lethali-ter malum; quia actus ille, utpote actualis aversio à Deo, destruit unionem cum Deo, scilicet gratiam sanctificantem, seu charitatem, in quâ omnes virtutes morales infusæ radican- tur. Si secundum distinguendum est cum S. Thomâ qu. 5. art. 3. ad tertium, duplex motivum in virtutibus moralibus acquisitis: aliud est generale, & omnibus virtutibus commune, nempe obedire Deo præcipienti, à quâ generali obedientiâ qui per contemptum recedit, omnem veram virtutem amittit; quia virtus nec esse nec concipi potest sine communi & transcendentali illâ obedientiâ: aliud verò est motivum proximum, cui- libet virtuti acquisitæ proprium, scilicet spe- cialis honestas, quæ in quolibet actu virtutis re- fulget: ejusmodi autem honestas, cum sit intrin- seca actui, tam multiplex est, quàm ipse actus; ac proinde fieri potest, ut quis hanc sobrietatis honestatem non intendat, absque eo quòd cen- seatur abjicere omnem sobrietatem, quemadmo- dum si quis oderit vel unum hominem, charita- tem prorsus amittit, quia recedit à bonitate di- vinâ quæ est unicum charitatis motivum extrin- secum singulis charitatis actibus, nec proinde in illis dividitur, sicut honestas moralis in acti- bus virtutum moralium.

Dices 2°. Beati credunt futuram corporum re- surrectionem, & nonnulla identidem Deus ipsis revelat: ergo in Beatis est fides Theologica.

Nego consequentiam; quia sublato primario objecto virtutis, tollitur ipsa virtus: atqui res sperandæ sunt primarium objectum fidei Theologica. Ergo. Beati itaque, cum intuitivè videant primam veritatem, necessario & absque speciali virtute assentiuntur iis, quæ ipsis evidenter revelat.

3º. Fides à tempore Apostolorum non crevit quoad substantiam; quia fides non potest crescere quoad substantiam, nisi fiat Ecclesiæ nova revelatio; cum motivum fidei sit divina revelatio: atqui ex dictis Paragrapho præcedenti, à tempore Apostolorum non fit Ecclesiæ nova revelatio: Ergo.

Dixi 1º. *à tempore Apostolorum*; namque certum est ab Adamo usque ad Christi tempus, quod dicitur Gal. 4. plenitudo temporis, quia fidei mysteria tum plenius fuerunt revelata; Deum plura revelasse, novos identidem exaratos fuisse libros, quos fide divinâ credimus esse sacros. Cum autem Apostoli post ascensionem Christi plura scripserint afflatu Spiritûs-Sancti, vel hoc uno argumento adducimur ad credendum ipsos revelationem accepisse, non solum ex ore Christi Domini, sed etiam interiori inspiratione Spiritûs-Sancti, juxta illud Joan. 16. v. 13. *Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.*

Quin S. Thomas qu. 1. art. 7. vult aliquo sensu dici posse articulos fidei à tempore Adam non crevisse quoad substantiam, quatenus nempe omnia quæ successu temporis revelata sunt, implicite continebantur in iis, quæ credidit Adamus quemadmodum omnes conclusiones continentur in primis principiis.

Ad prima autem fidei principia pertinet quòd credatur Deum existere, & providere hominum

saluti, ut habetur Heb. 11. *Credere... oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* Quem textum expendens Angelicus Doctor, sic scribit: *In esse divino includuntur omnia, qua credimus in Deo aternaliter existere, in quibus nostra beatitudo consistit. In fide autem providentia includuntur omnia, qua temporaliter à Deo dispensantur ad hominum salutem, qua sunt via in beatitudinem.*

Dixi 2°. *quoad substantiam*; certum enim est Ecclesiam, ea quæ ab Apostolis fuerunt obscurius tradita, in dies magis explicare, & contra nascentes hæreses clarius proponere, sic definiit ratum esse Baptismum ab Hæreticis collatum, cum S. Cyprianus, & plures alii de eo ambigerent. Sic in variis Conciliis accuratius & distinctius exposuit quæ revelata sunt, atque adeò credenda circa mysteria Trinitatis, Incarnationis & Gratiæ: Ad quæ respiciens Vincentius Lirinensis commonitorio 1. c. 27. scribit, *quid est, depositum custodi*, 1. Tim. 6. *id est, quod tibi creditum est, non quod à te inventum: quod accepisti non quod excogitasti: rem non ingenii sed doctrina: non usurpationis privata, sed publica Traditionis, rem ad te perductam, non à te prolata: in quâ non auctor debes esse, sed custos: non institutor, sed sectator non ducens, sed sequens Depositum, inquit, custodi, Catholica fidei talentum inviolatum, illibatum conserva. Quod tibi creditum est, hoc penes te maneat, hoc à te tradatur. Aurum accepisti aurum redde: nolo mihi aliis alia subjicias; nolo pro auro impudenter plumbum, aut fraudulenter aramenta supponas; nolo auri speciem sed naturam planè... doctrina esto spiritualis tabernaculi, yeseleel, pretiosas divini dogmatis gemmas exculpe, fideliter coapta, adorna sapienter, adice splendorem, gratiam, venustatem. Intelligatur te exponente, illustrius, quod antea obscurius credebatur. Per te posteri-*

tas intellectum gratuletur, quod ante vetustas non intellectum venerabatur; eadem tamen quæ didicisti, doce, ut cum dicas novæ, non dicas nova. Cap. 3. in exemplum semen adducit, quod idem manens germinat, crescit, folia explicat, tandemque in messem maturescit; unde sic concludit: quodcumque igitur in hac Ecclesia Dei agriculturâ fide patrum factum est, hoc idem filiorum industriâ decet excolatur & observetur, hoc idem floreant & maturescant, hoc idem proficiat & perficiatur. Fas est enim ut prisca illa celestis Philosophia dogmata processu temporis limentur, poliantur; sed nefas est ut commutentur, nefas ut detruncantur, ut mutilentur. Accipiant licet evidentiam, lucem distinctionem; sed retineant necesse est plenitudinem, integritatem, proprietatem. Et cap 32. Christi verò Ecclesia sedula & cauta depositorum apud se dogmatum custos, nihil in his unquam permutat, nihil minuit, nihil addit, non amputat necessaria, non apponit superflua, non amittit sua, non usurpat aliena; sed omni industriâ hoc unum studet, ut vetera fideliter sapienterque retractando, si qua illa sunt antiquitus informata & inchoata, accuset & poliat: si qua jam expressa & enucleata, consolidet, firmet: si qua jam confirmata & definita, custodiat.

Dices: ex S. Gregorio hom. 16. in Ezech. quantò mundus ad extremum ducitur, tantò nobis æternæ scientiæ aditus largiùs aperitur: ergò doctrina Religionis Christianæ aliunde est petenda quàm à veteribus.

Distinguo antecedens; quantò mundus ad extremum ducitur, hoc est, ad extremam ætatem, quæ cœpit in Christo, juxta illud Apostoli 1. Corinth. 10. in quo, fines seculorum devenerunt, Concedo: quantò ad extremum, scilicet ultimæ ætatis mundi, quam immediatè sequetur omnium resurrectio, & judicium universale: subdistinguo: aditus scientiæ largiùs aperitur respectu multitudinis, quia plura in dies ab Ecclesiâ

definiuntur, & explicitè credenda proponuntur. Concedo : respectu omnium Pastorum, & maxime Apostolorum, quasi non cognoverint explicitè quidquid in Scripturis & Traditione continetur, nego antecedens. Itaque distinguendum est inter capita seu duces multitudinis, & ipsam multitudinem. Generatim loquendo, Principes & optimates in quolibet stat naturæ corruptæ quo fuerunt Christo propinquiore, eo plura cognoverunt, & explicitè crediderunt, ut Apostoli in novâ lege, Joannes-Baptista limes veteris legis, & veluti lucifer Solem justitiæ immediatè præcedens, plusquam Propheta fuit, Matth. cap. 11. David Spiritu-Sancto afflatu, scribit Psal. 118. supra senes & omnes docentes se intellexisse; Abraham anterioribus Patriarchis plenius percepit mysteria fidei. Ita S. Thomas qu. 1. art. 7. ad quartum. *Ultima consummatio gratia; inquit, facta est per Christum; unde & tempus ejus dicitur tempus plenitudinis, Gal. 4. & ideo illi, qui fuerunt propinquiore Christo, vel ante, sicut Joannes-Baptista, vel post, sicut Apostoli, plenius mysteria fidei cognoverunt.* Et in argumento *sed contra*, confirmat suam sententiam auctoritate S. Gregorii citatâ homil. 16. in Ezech. cujus hæc verba refert: *secundum incrementa temporum crevit scientia SS. Patrum: & quanto viciniore adventui Salvatoris fuerunt, tanto sacramenta salutis plenius perceperunt.*

Quod verò spectat multitudinem, quæ communiter scientiam salutis non accipit, nisi sollicitudine & industriâ Pastorum, dubium non est quin plura discat, quâ remotior est à Christo, cum successu temporis magis ac magis elucidentur, quæ obscurius revelata sunt in Scripturis & Traditione: & sicut novæ in dies oriuntur difficultates & controversiæ, ita multiplicentur Ecclesiæ definitiones.

Dixi, *generatim loquendo*; extraordinariè enim fieri potest, ut nonnulli remotiores plura cognoverint: tum ex speciali Dei privilegio, quod præsumere licet fuisse concessum Moyfi & Isaia: tum ex aliorum incuriâ ac negligentia, qui veluti in meridianâ luce oculos claudunt, & obdormiunt.

Ergo meritò proscripta est ab Academia Parisiensi anno 1665. & postmodum à Clero Gallicano anno 1700. sequens quorundam Modernorum propositio: *Puto omnia esse hodie melius examinata, hanc ob rem in omni materia, & præcipuè in morali libentius juniores, quàm antiquiores lego & sequor . . . doctrina fidei à veteribus: doctrina morum magis à junioribus petenda.* Contra quam propositionem sic insurgunt sacri Antistites. *Hac propositio est temeraria scandalosa, perniciofa, erronea, sanctis Patribus, & antiquis doctoribus contumeliosa; præter à in moribus Christianorum componendis necessariâ Scripturarum ac Traditionum auctoritate & interpretatione, moralem Theologiam arbitrariam facit, viamque parat ad humanas traditiones & doctrinas, Christo prohibente stabiliendas.*

Ergo novitas doctrinæ in iis, quæ spectant fidem & mores, præ se fert speciem falsitatis, & ideo vitanda juxta illud mandatum Apostoli 1. Tim. 6. v. 20. *ô Timothee, depositum custodi, evita profanas vocum novitates.* Ex quibus verbis sic infert Vincentius Lirinensis 1. commonitorii c. 26. *si profana est novitas, sacra est vetustas.* Et cap. 9. *id enim est proprium Christianæ modestiæ & gravitatis, non sua posteris traducere, sed à majoribus accepta servare.*

CAPUT II.

De interno actu Fidei.

CIRCA internum fidei actum, duo à nobis sunt expendenda. Primum, quæ sit ejus natura & proprietates. Alterum, quæ & quanta ejus necessitas.

PARAGRAPHUS I.

De definitione & proprietatibus interni actus Fidei.

Q. 1°. **Q**UID est internus Fidei actus?

R. Est firmus mentis assensus rei revelatæ ab Ecclesiâ propositæ, propter primam veritatem. Responsio constat ex dictis parag. 2. de definitione fidei.

Q. 2°. *Quot requiruntur ad illum assensum?*

R. Quinque vulgò numerantur actus necessario prærequisiti, ut mens firmum præbeat assensum rei revelatæ. Primus est perceptio eorum quæ predicantur; nam ex Apostolo Rom. 10. *fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.* Secundus est mentis inquisitio & examen, utrùm qui verba facit, fidem mereatur; nam *qui credit citò, levis corde est.* Eccli. 19. assensus fidei, utpote actus virtutis, debet esse prudens. Tertius est judicium, quo mens, ponderatis motivis credibilitatis, v. g. prophetiis, miraculis, certò judicat omnino credibilia esse, quæ dicuntur. Quartus est alterum judicium, quo mens non solum judicat rem esse credibilem, sed decernit hîc & nunc esse credendam, quemadmodum ad eliciendos actus aliarum virtutum, putà misericordiæ, satis non est quòd mens judicet

dicet laudabile esse opem ferre proximo indigenti ; sed insuper requiritur ut decernat hic & nunc ei opitulandum. Quintus est actus voluntatis , qui dicitur pia affectio & credulitatis affectus , quo voluntas imperat intellectui , ut firmum veritati revelatæ & sufficienter propositæ assensum præbeat ; nam ex S. Augustino lib. de prædestinatione Sanctorum cap. 5. *credere vel non credere est in arbitrio voluntatis humane*. Et ratio est , quam capite præcedenti Parag. 2. attulimus , scilicet quod veritas proposita , quantumcunque credibilis appareat , maneat semper obscura & inevidens , nec proinde necessario mentem determinet ad credendum , quemadmodum conclusio , quæ evidenter deducitur ex principio per se noto , per sui evidentiam intellectum cogit ad assensum.

Q. 3°. *Est-ne necesse ad eliciendum actum fidei , ut præcedat iudicium certum de credibilitate rei credenda?*

R. Constans est Catholicorum doctrina agnoscendum esse ejusmodi iudicium tanquam necessarium : tum quia ex Apostolo Heb. 11. fides est argumentum seu convictio rerum sperandarum : tum quia assensus fidei debet esse prudens : ad prudentiam autem requiritur certitudo saltem moralis , aliàs non esset virtus mentis , sed opinio duntaxat. Unde meritò Innocentius XI. anno 1679. damnavit hanc propositionem *Assensus fidei supernaturalis , & utilis ad salutem , stat cum notitiâ solum probabilis revelationis ; imò cum formidine , quâ quis formidet ne non sit locutus Deus*. Definitioni Summi Pontificis subscripsit Clerus Gallicanus anno 1700. his verbis : *Hac propositio scandalosa est , perniciofa , & Apostolicam fidei definitionem evertit*. Sed de evidentiâ motivorum credibilitatis ex professio egimus Tract. de Incarnatione pag. 50. & seq.

Q. 4°. *Omnes illi actus ad assensum fidei prærequisiti sunt-ne supernaturales?*

R. 1°. Tres primi actus possunt naturaliter elici, cum objecta eorum sint naturalis ordinis, & solo lumine naturali percipi possint; quivis infidelis v. g. naturaliter audit & percipit, quæ ab Evangelii præcone dicuntur; utrùm autem hæc ita se habeant, naturaliter potest perpendere per miracula ac prophetias, quæ in confirmationem proferuntur, & ex iis judicare quòd Evangelium sit credibile; hæc enim duo lumine naturali nota sunt, scilicet vera miracula, verasque prophetias esse à Deo, & Deum optimum maximum iis mendacium confirmare non posse. Non est tamen negandum quin Deus gratiâ suâ aliquando inclinet corda hominum ad audiendum Concionatorem, & ad perpendenda quæ in doctrinæ confirmationem proferuntur; ut Act. 16. v. 14. habetur de Lydia, *cujus Dominus aperuit cor intendere his, quæ dicebantur à Paulo.*

R. 2°. Quartus actus, quo mens judicat hîc & nunc esse credendum, censeri debet supernaturalis, cum inde exurgat pia voluntatis motio, & credulitatis affectus, qui ex mox dicendis est supernaturalis, favetque Concilium Arausicanum II. can. 7. in quo sic habet: *Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad salutem vitæ æternæ pertinet, cogitare ut expedit, vel eligere posse confirmat absque illuminatione & inspiratione Spiritûs sancti, hæretico fallitur spiritu.*

Confirmatur responsio ex constanti Theologorum doctrinâ, quâ docent virtutibus moralibus infusis respondere in intellectu prudentiam infusam, quâ dirigantur in suis actibus supernaturalibus, ad quos non pertingit prudentia naturalis & acquisita.

R. 3°. Pia voluntatis affectio, seu credulitatis

affectus, est supernaturale Dei donum. Respon-
sio est de fide. Probaturque 1°. ex Scripturâ Joan.
6. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater ... traxerit*
eum. Rom. 9. *non volentis, neque currentis, sed mi-*
serentis est Dei. 2°. ex can. 7. mox laudato Con-
cilio Arausicani II. quo damnantur Semipela-
giani, asserentes initium fidei esse à nobis, qua-
tenus voluntas nostra debet esse parata ad assen-
tiendum divinæ revelationi. 3°. ex sanctis Pa-
tribus. *Credere*, inquit sanctus Augustinus lib.
de prædest. Sanctorum cap. 5. *vel non credere est*
in arbitrio voluntatis humana, sed preparatur volun-
tas à Domino. Et Enchyridion cap. 3. expendens
verba Apostoli, *non volentis ... est*, sic scribit,
restat ut propterea dictum intelligatur, non est vo-
lentis, &c. ut totum Deo detur, qui hominis volun-
tatem preparat adjuvando, & adjuvat preparatam.
Et S. Fulgentius lib. de Incarnatione & Gratiâ
cap. 18. *ut velimus credere*, inquit, *miserericordia*
prævenientis illuminamur dono.

Q. 5°. *Firmus ille fidei assensus est-ne simplex, seu*
complexa mentis operatio, an iudicium, an discursus?

R. 1°. Non est mera apprehensio; quia appre-
hensio sive simplex, sive complexa, est prima
mentis operatio, neque affirmans, neque ne-
gans, ut si quis apprehendat illos terminos, *Deus*
justus. Deus injustus. nihil affirmando aut negan-
do: atqui per assensum fidei affirmamus quid sit
Dei proprium v. g. quod sit justus & negamus
quid sit ab eo alienum, putà quod sit in iustus:
ergo assensus fidei non est mera apprehensio:
Difficultas solum est, utrùm sit discursivus, per-
tineatque ad tertiam mentis operationem.

R. 2°. Assensus fidei non est discursivus, nisi
virtualiter.

Probatur; assensus discursivus elicitur ex alio
præcedenti assensu dato præmissis, v. g. ex præ-

missâ fidei propositione, Christus est homo, cui assentior utpote quæ sit expressè revelata, elicio contra Apollinarem hunc assensum, ergo filius Dei assumpsit animam rationalem; quia homo essentialiter est animal rationale; prior assensus est iudicium, & posterior est discursus Theologicus: atqui assensus fidei non elicitur ex alio præcedenti assensu dato præmissis; sed mens apprehensis hisce terminis, *Deus in dicendo verax dixit*, statim absque illatione & discursu assentitur propositioni à Deo revelatæ: Ergo assensus fidei non est discursus, sed iudicium.

Confirmatur. Deus cum homini loquitur, non rationes, sed instar Iudicum solam opponit auctoritatem, cui mens humana omne debet obsequium, *nec decebat aliter*, inquit Lactantius lib.

3. Institut. cap. 12. *ut cum Deus ad hominem loqueretur, argumentis affereret suas voces; tanquam ei fides non haberetur; sed ut oportuit, est locutus quasi rerum omnium maximus iudex, cujus non est argumtari, sed pronuntiare verum.*

Dices: sicut mens non assentiretur huic propositioni, Christus est risivus, nisi prius cognosceret Christum esse hominem; ita nec iudicaret Christum esse hominem; nisi perspicuum ipsi esset, Deum illud dixisse, & in dictis esse veracem: atqui prior assensus est illativus ac discursivus: ergo & posterior.

Nego maiorem & paritatem; nam motivum proximum & immediatum hujus assensus, ergo Christus est risivus, non est divina revelatio; sed connexio huiusce propositionis cum aliâ immediatè revelata, nempe Christus est homo; ac proinde prius cognoscatur & credatur necesse est Christum esse hominem, quàm ex eâ eliciatur Christum esse risivum. Contra verò motivum proximum & immediatum assensus fidei, est

prima veritas, seu revelatio, per quam immediate res proposita est credibilis & actu creditur; & sicut facultas visiva uno actu fertur in colores & lucem, per quam sunt visibiles; ita mens unico assensu adhæret huic propositioni revelata, Deus est prima veritas, quæ proculdubio non elicitur ex ullâ præmissâ prius cognita.

Instabis: atqui ex istâ propositione eliciuntur ceteri assensus fidei, quemadmodum prima principia in scientiis cognoscuntur absque discursu; sed ex iis eliciuntur omnes conclusiones; ideo enim fide divinâ creduntur quæ Deus dixit, quia Deus est prima veritas, & in dicendo infallibilis auctoritatis.

Nego subsumptum. Non enim credimus Deo dicenti, Christus est Deus, quia Deus dixit se esse primam veritatem, ita ut prior propositio non sit credibilis, nisi propter connexionem, quam habet cum posteriore; sed immediate eam credimus propter primam veritatem in illâ relucens; sicut facultas visiva per unam & eandem visionem percipit colores & lucem, per quam colores sunt visibiles.

Dixi, *assensum fidei non esse discursivum nisi virtualiter*; quia sicut scientia Angelorum, licet non sit formaliter discursiva, cum uno & eodem actu percipiant conclusiones in principiis, & principia in conclusionibus: æquivalet tamen discursui, & absque imperfectione se extendit ad ea omnia, quæ mente non possumus assequi, nisi successive procedendo à noto ad ignotum. Similiter assensus fidei, quamvis simul terminetur ad rem revelatam, tanquam ad objectum materiale, & ad primam veritatem revelantem, tanquam ad objectum formale; virtualiter tamen continet huncce discursum, illud est verum & omnino credendum, quod est à primâ veritate re-

velatum : atqui prima veritas revelavit Christum esse Deum : Ergo.

Q. 6°. Assensus fides est: ne certior scientiâ, & quâlibet aliâ virtute intellectuâli.

Nota triplicem esse certitudinem, scilicet objectivam, formalem, & subjectivam. Certitudo objectiva, est firma & constans veritas objecti, quod cognoscitur. Formalis est firma veritas medii seu rationis, per quam objectum cognoscitur, sicut existentia creaturarum est certum medium & firma ratio, per quam cognoscimus Deum existere. Certitudo subjectiva est firma mentis adhæsió objecto suo.

Certum est assensum fidei non esse certitudine objectivâ certiozem scientiâ, v. g. Theologicâ, metaphysicâ, aliisque virtutibus intellectuâlibus; quia Deus æquè est primarium objectum Theologiæ & metaphysicæ, ac fidei: atqui Deo nulla esse potest veritas firmior ac constantior: Ergo difficultas solùm superesse potest de certitudine formali, seu medii & subjecti.

R. 1°. Assensus fidei est certior certitudine formali seu medii assensu cujuslibet scientiæ; quia nititur medio seu motivo certiore, & magis infallibili, nempe primâ veritate.

Dices 1°. lumen naturale quo nituntur omnes scientiæ, est æquè certum ac lumen fidei, cum utrumque sit à Deo. Ergo.

Nego antecedens; quia sicut principia, ex quibus eliciuntur conclusiones, sunt certiora ipsis conclusionibus; ita prima veritas, cujus lumen rationis est impressio quædam & participatio, infinitè certior est lumine rationis. Adde nonnulla quandoque rationi apparere certa & evidentia, quæ tamen vera non sunt. Unde sanctus Thomas quæst. 4. art. 8. ad secundum scribit, quòd *et si visio ceteris paribus sit certior auditu,*

nihilominus si ille, inquit, à quo auditur multum excedit visum videntis, sic certior est auditus, quàm visus. Sicut aliquis parva scientia magis certificatur de eo, quod audit ab aliquo scientifico, quàm de eo, quod sibi secundum suam rationem videtur. Et multò magis homo certior est de eo, quod audit à Deo, qui falli non potest, quàm de eo quod videt propria ratione. qua falli potest.

Dices 2°. Illa cognitio est certior, quæ dubitationem non admittit: atqui scientia non admittit dubitationem, assensus verò fidei admittit saltem involuntariam: ergo scientia est fide certior.

Distinguo minorem; assensus fidei dubitationem admittit ex parte subjecti, propter rei revelatæ inevidentiam, Concedo: ex parte motivi, Nego minorem. Unde.

R. 2°. assensus fidei secundum quid est minùs certus ex parte subjecti assensu dato conclusioni demonstrativæ: absolute tamen & simpliciter est certior quolibet alio assensu. Ita S. Thomas cit. art. 8.

prima pars probatur; quia ex mox concessis assensus fidei admittit dubitationem saltem involuntariam in credente, quàm evidentia scientiæ absolute excludit. Ideo autem fidelis nonnunquam pulsatur timore, ne fallat cum fides sua: vel quia non semper advertit, ut par est, ad motivum, quo innititur fides Christiana, quemadmodum rusticus nunc assensum negat conclusioni, quem priùs dederat, cum urgeretur evidentibus rationibus, quæ jam ex ejus mente exciderunt; vel quia mysteria nostra naturam superant, nec ea mens humana per seipsam attingit, nisi fallaci lumine. Unde sicut sensuum fallaciis obsistat necesse est, cum versatur circa spiritualia naturalis ordinis; sic secum eam pugnare

oportet, cum ad supernaturalia affurgit verbo Dei innixa.

Secunda pars probatur; quia illud absolute & simpliciter certius est certitudine subjecti, cui subjectum ita adheret, ut paratum sit renuntiare cuilibet evidentia, quæ videri posset opposita assensui jam dato; atqui fidelis ita firmiter adheret rebus revelatis propter primam veritatem infinite credibilem, ut paratus sit renuntiare cuilibet in contrarium rationis iudicio; quia in ipsis terminis repugnat primam veritatem esse falsitatem; Unde S. Augustinus lib. 7. Confess. cap. 10. *Facilius, inquit, dubitarem vivere me, quam non esse veritatem, quæ per ea, quæ facta sunt, intellecta conspicitur.*

Ergo fides omnino perit in eo, qui cum advertentia contumaciter dubitat; vel de unâ propositione, quàm Ecclesia definit esse à Deo revelatam, probaturque iisdem argumentis, quibus supra negavimus ullam remanere fidem Christianam in Hæreticis.

Q. 7°. *Assensus fidei est-ne ita bonus, ut fieri non possit malus ex prava intentione, puta inanis gloria?*

R. Affirmativè; quia assensus fidei non potest esse nisi à gratiâ & ex impulsu Spiritûs-sancti; fides enim donum Dei est, Ephes. 2. atque repugnat Spiritum sanctum impellere ad malum culpæ: ergo qui ex inani gloria, aut quolibet alio pravo motivo vellet credere, non eliceret nisi actum fidei humanæ, ut supra diximus de fide Hæreticorum.

Q. 8°. *Assensus fidei est-ne meritorius?*

R. Si assensus sit fidei vivæ, quæ per charitatem operatur, est meritorius de condigno: si verò sit fidei mortuæ & informis, est meritorius duntaxat de congruo.

Pars prima probatur 1°. ex Scripturâ Heb. 11.

Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones. Gal. 5. v. 6. in Christo Jესu neque circumcisio aliquid valet, neque praputium, sed fides, qua per charitatem operatur. 2. Tim. 4. vers. 7. & 8. fidem servari in reliquo reposita est mihi corona iustitia. 2°. rātionē; quia omnes conditiones ad meritum de condigno requisitæ, quas supra numeravimus page 132. conveniunt assensui fidei vivæ; est enim actus bonus, supernaturalis ab homine iusto viatore, liberè elicitus, adjunctam habens Dei promissionem, qui credis in me, non morietur in æternum. Joan. 11. v. 26.

Secunda pars probatur 1°. ex Scripturā Rom. 3. v. 28. arbitramur enim justificari hominem per fidem. Et cap. 5. v. 1. justificati ergo ex fide: 2°. ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 6. ubi statuit fidem primo loco disponere ad justificationem. 3°. ex S. Augustino; qui Epist. 186. aliās 106. ad Paulinum sic habet: Si quis dixerit quod gratiam benè operandi fides mereatur, negare non possumus, imò verò gravissimè confitemur. Et ante cum scripserat S. Ambrosius lib. 2. de Pœnit. cap. 8. fides impetrat veniam tanquam ex syngrapha. Cùm autem fides mortua & informis sit sine gratiā justificante & charitatē, meritum ejus non est de condigno, sed de congruo tantum; quia ut diximus citato loco de meritō, status gratiæ sanctificantis requiritur ad meritum de condigno, juxta illud. 1. Cor. 13. Si . . . charitatem autem non habuero nihil sum . . . mihi mihi prodest.

Q. 9°. Rationes quæ movent ad credendum minuant-ne fidei meritum?

R. 1°. Si movent, ut prudenter credatur, quemadmodum motiva credibilitatis, nullatenus minuunt fidei meritum; quia quod efficit ut assensus fidei sit prudens, procul dubio non mi-

nuit ejus meritum: atqui ita se habent motiva credibilitatis: Ergo.

R. 2°. Si rationes illæ sunt causa assensûs adeo ut sine eis voluntas non esset parata ad impetrandum assensum, meritum minuunt, juxta vulgatum illud S. Gregorii effatum hom. 28. in Evang. *Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimenium*; quia, ut ratiocinatur S. Thomas qu. 2. art. 10. *Sicut homo actus virtutum moralium debet exercere propter judicium rationis, non propter passionem: ita credere debet homo ea, quæ sunt fidei; non propter rationem humanam, sed propter auctoritatem divinam*: Ergo quemadmodum non exercet actum virtutis moralis, qui facit ea, quæ virtutis sunt, sed ex passione, v. g. delinquentem corripit ex præcipiti iræ impetu, opem fert indigenti ex inanis gloriæ appetitu: similiter actum fidei non elicit, nec proinde meretur, qui ad assentiendum non inducitur auctoritate divinâ, sed evidenti ratiocinio.

R. 3°. Rationes quæ se habent consequenter ad assensum fidei, ut si quis firmus in fide, & ex desiderio illius fovendæ, tum in se, tum in aliis, excogitet rationes, quibus res sperandæ amplius credibiles appareant, sitque paratus ad satisfactionem omni poscenti rationem de eâ, quæ in ipso est fide & spe, ut obstat S. Petrus 1. epist. cap. 3. nedum minuunt fidei meritum, quin illud augent: denotant enim propensio-rem voluntatem in eâ, quæ sunt fidei. Sed si in fide hæsitans quærit rationes, quibus in ea firmetur, amittit meritum fidei; quia ex Tertulliano lib. de præscrip. cap. 11. *nemo quærit, nisi aut qui non habuit, aut perdidit, nempe fidem*.

R. 4°. Rationes, quæ rem revelatam demon-
strant, v. g. Dei existentiam, non minuunt me-
ritum, si idem in voluntate maneat credulitatis

affectus; quia, inquit S. Thomas citato art. 10. ad 2: *non diminuunt rationem charitatis per quam voluntas est prompta ad ea credendum, etiamsi non apparerent, alioquin Theologia esset saluti exitiosa.* Sic virtutis opus, et si privato amor arideat, utpote honorificum & quaestuosum non erit propterea minus laudabile & premio dignum, si voluntas, spretis ejusmodi illecebris, rectâ ad Deum tendat.

Q. 1°. *Credere Deo, credere Deum, & credere in Deum. sunt-ne actus essentialiter diversi?*

R. Minimè, quia habent idem motivum seu objectum formale, scilicet primam veritatem, quin & idem objectum materiale primarium, nempe Deum, ad quem omnia credenda referuntur: *Per illa tria, inquit S. Thomas qu. 2. art. 2. ad. 1. designatur unus & idem actus habens diversam rationem ad fidei objectum.* Responsio patet ex ipsâ terminorum expositione. Itaque,

Credere Deo, est credere vera esse quæ Deus dixit propter infinitam ejus in dicendo veracitatem. Credere Deum, est credere Deum esse, ex eodem motivo divinæ in dicendo veracitatis. Credere in Deum, est credere Deum, non simpliciter, sed ex affectu charitatis tendentis in Deum, tanquam in ultimum finem. Credere primo & secundo modo est commune omnibus fidelibus justis & peccatoribus: credere autem tertio modo, est proprium justorum. Credere primo & secundo modo duntaxat, est actus fidei informis imperfectæ & mortuæ: credere tertio modo, est actus fidei formatæ, perfectæ & vivæ, de quâ Apostolus Heb. 10. v. 22. *accedamus cum vero corde, in plenitudine fidei: fides enim plena ex mente & corde, ex cognitione & amore simul proficitur.* Hanc fidem Scripturæ exigunt, Joan. 6. *hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem*

misit ille. Non ait, ut credatis ei, vel eum, sed in eum quem ille misit. Cap. 11. *Qui credis in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet.* cap. 14. *creditis in Deum, & in me credite.* Hanc fidem profiteamur in utroque Symbolo; Apostolorum nempe & Constantinopolitano, *Credo in Deum Patrem omnipotentem ... & in Jesum Christum Filium ejus unicum, & in Spiritum sanctum.* Justorum est illa professio, non peccatorum; utpote qui in Deum non tendant, tanquam in suum ultimum finem. Cum solus Deus sit finis noster ultimus & beatitudo, in illum solum credere licet. Credimus homini probo, & hominem probum. Credimus Ecclesie & Ecclesiam; sed neque in hominem probum, neque in Ecclesiam, neque in ullam creaturam credere fas est; quia nulla creatura potest esse finis noster ultimus. Ita ferè S. Augustinus tractatu 29. in Joan. ubi expendens illa Christi verba, *hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille,* sic scribit; *ut credatis in eum, non, ut credatis ei. Sed si creditis in eum, creditis ei: non autem continuè, qui credit ei; credit in eum.* Nam & *damones credebant ei; & non credebant in eum.* Rursum etiam de Apostolis ipsius possumus dicere, *Credimus Paulo, sed non credimus in Paulum: credimus Petro, sed non credimus in Petrum.* Credenti enim in eum, qui justificat impium, deputatur fides ejus ad justitiam. Quid est ergo credere in eum? Credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire, & ejus membris incorporari. Ipsa est ergo fides, quam de nobis exigit Deus, & non invenit quod exigit, nisi donaverit quod inveniat. Similia habet S. Doctor. ferm. 144. aliàs 61. de verbis Domini.

Q. 119. *Est-ne proprium fidei purificare corda hominum.*

R. Affirmat sanctus Petrus Act. 15. *fide, inquit, purificans corda eorum.* Et ratio est, quia res tum

dicitur pura, cum non est permixta alteri, utique viliori; nam si meliori admisceatur, purior evadit: argentum v. g. sine admixtione stanni, aut alicujus vilioris metalli purum est, purius autem cum auro mixtum: atqui fides corda hominum separat à rebus infimis; & transfert ad ea quæ sunt meliora & speranda: informis quidem imperfectè, formata verò perfectè. Ergo.

Minor ostenditur. Ac 1º. quidem fides mentem ab errore expurgat: hinc vanas ac fallaces mundi inanitates detegit; horrendaque supplicia impœnitentibus ineluctabilia revelat: inde tanquam præsentem exhibet veram felicitatem virtutis cultoribus præparatam. 2º. Si sit adhuc informis corda; quæ in ipsius lumine se criminum consciaprehendunt; timore pœnæ concutit; ac veluti ferramento Medici, ut loquitur S. Augustinus tract. 9. in primam Joan. utiliter vulnerat ad pœnitentiam, qua tollitur putredo, & introducitur charitas vera cordis munditia.

PARAGRAPHUS II.

De necessitate interioris actus Fidei.

DE parvulis nulla potest esse quæstio, cum nullius actus sint capaces, & certum sit eos salvari, si percepto Baptismo, è vitâ excedant. Agitur hîc de solis adultis.

Monuimus verò Tract. de Incarnat. pag. 30. duplicem distingui necessitatem, alteram medii, alteram præcepti, & utriusque differentiam ibidem exposuimus. Quibus præsuppositis;

Q. 1º. *Est-ne aliqua necessitas, & qua eliciendi interiores actus fidei?*

R. Necessè est necessitate tum medii, tum præcepti elicere interiores actus fidei.

Probat 1º. ex Scripturâ, Rom. 10, corde....

creditur ad justitiam, scilicet accipiendam. Hab. 11. sine fide . . . impossibile est placere Deo; credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se renumerator sit. 2º. ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 8. Fides est humana salutis initium, fundamentum, & radix omnis justificationis; sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum ejus consortium pervenire. 3º. ex sancto Augustino serm. 27. aliàs 20. de verbis Apostoli, domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur. Et lib. de prædestinatione Sanctorum cap. 7. ipsa (fides) prima datur ex qua impetrentur cetera. Denique opera supernaturaliter bona sunt adultis necessaria necessitate medii & præcepti ad remissionem peccatorum obtinendam, & gloriam consequendam: atqui fides est principium: & necessaria radix omnium bonorum operum supernaturalium, nihil sine eâ sanctum nihil vivum, inquit sanctus Leo sermone 4. de Nativitate; Ergo.

Confirmatur ex censura Alexandri VII. & Cleri Gallicani anno 1700. qui hanc propositionem proscripserunt, *homo nullo unquam vita sua tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & charitatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

Momenta, quæ nostræ responsioni opponuntur ex Rom. cap. 2. & Act. 10. solvimus Tract. de Gratiâ cap. 5. parag. 1.

Q. 2º. *Quoties tenetur adultus elicere actus fidei?*

Fuit quorundam modernorum hæc propositio, sed damnata à summo Pontifice Innocentio XI. anno 1679. & à Clero Gallicano anno 1700. *satis est actum fidei semel in vitâ elicere.* Quare rejectâ illâ sententiâ.

R. 1º Quærere quoties Christianis teneatur ex fide agere, idem ferè videtur, ac si interroga-

res, quoties Philosophus prudenter operari debeat; quemadmodum enim Philosophus in omnibus rectam rationem tenetur consulere, & ad prudentiæ leges cunctos actus suos componere, ita Christianus studeat necesse est omnes gressus suos ad lumen fidei dirigere; *nam justus ex fide vivit*, ait Apostolus Gal. 3. & Hebr. 10. ipsa est lucerna lucens, cui attendendum est in caliginoso seculi loco, in quo degimus: ipsa est columna lucis, viam rationi ignotam ostendens, quâ ad terram promissam tendere nos oporteat.

R. 2°. est peculiaris obligatio eliciendi actus fidei, 1°. in articulo mortis, ut constat ex praxi Ecclesiæ, juxta quam pastores tum maxime solent exigere actus fidei, spei, & charitatis, 2°. initio usûs rationis; quia non habemus accessum ad Deum, nisi per fidem: atqui non sine gravi Dei contemptu, quis sufficienter monitus diutius moraretur sese ad Deum convertere. Sed in eo magis peccant parentes & Pastores, qui liberis ac subditis hæc necessaria salutis monita dare negligunt. 3°. Cùm pulsat gravis contra fidem tentatio; contraria enim contrariis repelluntur, odium per dilectionem, motus libidinis & impudicitie per actus charitatis; 4°. quando urget præceptum, quod impleri non potest sine actibus fidei, v. g. cùm sumenda est Eucharistia ad audiendum Sacrum, preces fundendæ; tunc enim per accidens obligat præceptum fidei.

Q. 3°. *Qualis debet esse ille actus fidei, an explicitus, an implicitus, quo quis crederet quacunq; debet Ecclesia, cùm interim prorsus nesciat quamam illa sint?*

R. Quædam explicitè credi necesse est: tum quia Apostolus citato cap. 11. ad Hebr. docet antecedentem ad Deum debere explicitè credere quia est, & inquirentibus se remunerator est:

tum quia fides implicita est involuta tenebris ignorantiae, & veluti lumen absconditum sub modio, quod mentem collustrare nequit, nec proinde dirigere mores.

Q. 4°. *Quanam credenda sunt explicitè?*

R. Alia sunt explicitè credenda necessitate medii, alia necessitate præcepti.

Q. 5°. *Quid necessitate medii credendum est explicitè?*

R. 1°. In omni statu etiam naturæ necessarium est necessitate medii explicitè credere Deum esse, remunerare servientes sibi, & animam esse immortalem: est communis Theologorum sententia Imò contraria opinio damnata est ab Innocentio X I. tanquam scandalosa, & à Clero Gallicano tanquam hæretica, ut retulimus Tract. de Incarnat. pag. 33. Idipsum enim Apostolus expressè docet laudato sæpius cap. 11. ad Hebr. *sine fide*, inquit, *impossibile est placere Deo*; quæ verba necessitatem medii perspicuè denotant. Quæ autem sit illa fides, explicat his sequentibus verbis: *credere enim oportet accedentem ad Deum; quia est, & inquirentibus se remunerator sit.*

Porro loquitur 1°. de fide Patriarcharum; qui sanctitate floruerunt in lege tum naturæ, ut Abel, Noë, Abraham: tum scripta ut Moyses, Samuel, David. 2°. de remuneratione sperandâ; non in hac vitâ, sed in futura, quod necessariò supponit animam non interire cum corpore.

R. 2°. In lege Evangelicâ necesse est præterea explicitè credere mysteria Sanctissimæ Trinitatis & Incarnationis. Responsio quoad utramque partem fusè probata est. Prima Tract. de Trinitate pag. 653. Secunda Tract. de Incarnatione pag. 30. & sequentibus, ubi plura diximus notatu digna & scitu necessaria, præsertim Pastoribus.

Q. 6°. *Quanam sunt explicitè credenda necessitate præcepti in lege novâ.*

R. 1°. Non eadem notitia ab omnibus exigitur, sed aliis plura aliis scire debent, unusquisque pro ratione sui officii & conditionis. Nam Clericis, qui rudiores docere tenentur, satis non est nosse utcunque Religionis mysteria, media ad salutem necessaria, putà Sacramenta, & præcepta moralia, quibus Christiani mores informantur; sed insuper requiritur, ut ea omnia noverint explanare, difficultates solvere, & in captivitatem redigere omnem intellectum adversus scientiam Dei sese extollentem, in obsequium Christi, ut loquitur Apostolus 2. Cor. cap. 10. vers. 5. Similiter patres-familias (quos S. Augustinus ideo vocat familiæ suæ Episcopos, quia domesticos præceptis fidei & morum imbuere debent) magis explicitè credere convenit.

R. 2°. Una est Theologorum sententia, omnes & singulos scire teneri articulos Symboli Apostolorum; probaturque ex praxi universalis Ecclesiæ, quæ à primis sæculis hancce salutis scientiam hætenus à fidelibus exegit, ut patet tum ex cap. *Baptizandos*, de consecratione dist. 4. ubi habetur, *baptizandos oportet fidei Symbolum discere*: tum ex Rituali Parochorum ex cuius præscripto monendi sunt patrini sui officii esse, ut curent infantes, quos de sacro Fonte levant: discere Symbolum, cum adoleverint: tum ex Catechismo Romano, qui sic habet; *quæ primùm homines tenere debent, illa sunt, quæ sancti Apostoli divino Spiritu affliti, duodecim Symboli articulis distinxerunt.*

Sed duplici modo Symbolum sciri potest: 1°. memoriter: 2°. quoad substantiam duntaxat: scilicet cum quis, etsi Symbolum ex ordine recitare non valeat, interroganti tamen respondere potest ad singulos articulos. Quæritur autem an posterior ille modus sufficiat.

R. 3°. Omnes adulti Symbolum Apostolorum memoriter tenere debent.

Probatur 1°. ex Canonibus Ecclesiæ, c. *Vos*, Paragr. *Ante omnia*, de consecratione dist. 4. habetur ex sancto Augustino, *ante omnia Symbolum & orationem Dominicam, & vos ipsi tenete & illis, quos suscepistis de sacro fonte, ostendite*, Cap. 7. Synodi Quinisextæ, *nisi qui has duas sententias (scilicet Symbolum & Orationem Dominicam) & memoriter tenuerit, & ex toto corde crediderit, & in oratione frequentissimè frequentaverit, Catholicus esse non poterit*. Ex S. Augustino lib. 8. Confess. c. 2. & ex aliis constat Cathecumenos, priusquam sacrum fontem intraderentur, ex lege Ecclesiasticâ distinctè & publicè recitare illam fidei formulam, quin etiam nunc patrini jubentur illam cum Oratione Dominicâ, pronunciare pro parvulis, quos ad Baptisma offerunt. Merito autem Ecclesia orationem, quam docuit magister noster, Symbolo adjungi voluit; quia fides, sicut nonnisi ipso donante, accipitur, ita nec conservatur, nec fructificat, nisi per ejus auxilium, quos assiduis orationibus implorare necesse est.

Probatur 2°. ratione. Fides ex Apostolo Eph. 8. v. 13. & 16. nobis data est veluti spiritualis armatura, quàm nobis licet unquam deponere, cum adversum nos continuò instet bellum. *Propterea, inquit, induite armaturam Dei... in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere; atqui fidem ad manum non habebimus, nisi probè & memoriter Symbolum teneamus: ergo.*

Confirmatur ex S. Augustino ser. 58. aliàs hom. 42. de Symbolo cap. 11. ubi sic habet: *Quotidie dicite, quando surgitis, quando vos ad somnum collocatis. Ne dicatis, dixi heri, dixi hodie.... commemora fidem tuam, inspice te. Sit tanquam speculum tibi*

Symbolum tuum, ibi te vide . . . & gaude quotidie in fide tua. Sint divitiæ tua, sim quotidiana ista quodammodo indumenta mentis tua. Numquid non quando surgis, vestis te? sic & commemorando Symbolum tuum vesti animam tuam, ne foris eam nudet obli-vio, & remaneas nudus, & fiat quod ait Apostolus, quod absis à te; si tamen, vestiti non nudi inveniamur, 2. Cor. 5. v. 3. vestiti enim erimus fide nostrâ. Ipsa fides & tunica est & lorica; tunica contra confusionem: lorica contra adversitatem.

Enimverò quivis experiri potest quod alii non pauci experti sunt, nempe nihil esse efficacius ad excutiendam somnolentiam in operibus, & tepescentem intentionem erigendam, quàm si ex affectu identidem pronuntietur, *Credo in Jesum Christum Dominum nostrum, qui venturus est judicare vivos, & mortuos, nihil promptius ad repellendas mundi & carnis illecebras, quàm si opponatur hæc fidei professio, credo carnis resurrectionem, vitam æternam, & sicut in Symbolo Constantino-politano canitur, expecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi sæculi.* Unde S. Augustinus Tract. 46. in Joannem, expendens illud Apostoli Christum habitare per fidem in cordibus vestris, ait: *fides tua de Christo, Christus in corde tuo. Hinc est illud, quod dormiebat in navi; & cum periclitarentur discipuli, excitaverunt eum . . . & facta est tranquillitas magna . . . sic & tu. Intran ventis, cor tuum (scilicet tentationes) audisti convitium, irasceris: convitium ventus est iracundia fluctus est; periclitaris; disponis respondere, disponis maledictum pro maledicto reddere, jam navis propinquat naufragio. Excita Christum dormientem: ideo enim fluctuas, & mala pro malis reddere preparas: quia Christus dormit in navi; in corde enim tuo somnus Christi, obli-vio fidei. Nam si excites Christum, id est, si recolas fidem . . . quasi imperatur ventis, & fluctibus, & sit tranquillitas magna.*

Satis ergo non videbitur Confessario, quod pœnitens sciat Symbolum quoad substantiam, nisi & memoriter teneat, præsertim linguâ vernaculâ, si Latinam non calleat. Et quamvis negligentia in eo non censeatur peccatum lethale, juxta Navarrum c. 11. Manualis num. 22. & alios benemultos; est tamen ratio sufficiens differendi absolutionem, quando pœnitens jam monitus discere neglexit, nec aliter à somnolentiâ excitari potest. Vix ingenii traditas eum excusabit, cum stupidissimi quique faciliè cantilenas ediscant.

Singulis quoque necessaria est notitia, 1°. ex S. Thomâ q. 2. art 7. Mysteriorum, quæ solemniter celebrantur, cum sine eâ non posset recoli grata memoria, propter quam ab Ecclesiâ proponuntur. 2°. Sacramentorum suscipiendorum, ac præsertim Eucharistiæ, & Sacrificii Missæ, qui ex præcepto diebus festivis interesse debent, alioquin ea sanctè, ut par est, tractare non possent. 3°. præceptorum Decalogi & Ecclesiæ, in quibus continentur quæ facere & quæ vitare tenentur.

PARAGRAPHUS III.

Satisfit nonnullis difficultatibus circa Symbolum Apostolorum.

Q. 1°. QUID est Symbolum?

R. Secundùm vim nominis Græci, est collectio seu collatio multorum ad aliquod opus, quo sensus Prov. 23. vers 21. qui partes suas ad convivium afferunt, dicuntur dare symbola. Sumitur etiam nomen illud pro signo vel tesserâ militari, quâ veri milites ab aliis discernuntur.

Apud Scriptores Ecclesiasticos Symbolum in utrâque significatione accipitur, nempe pro ordinatâ collectione articulorum fidei; & signo,

quo fideles tanquam veri milites Christi exteriùs se produnt, & ab aliis distinguuntur.

Q. 2°. *Propositio fidei est ne idem quod articulus fides?*

R. Minimè; licèt enim articulus fidei sit propositio fidei; non omnis tamen propositio est articulus.

Q. 3°. *In quo ergo differunt articulus & propositio?*

R. In eo potissimùm quòd propositio sit cuiuslibet rei immediatè à Deo revelatæ; articulus verò sit præcipuarum rerum ad æternam salutem pertinentium. Hinc quòd Saül fuerit primus Rex Israël, & quòd Jesse genuerit Davidem, sunt propositiones fidei, utpote quæ fuerint immediatè à Deo revelatæ. sed non sunt articuli fidei, sicut ista: Jesus-Christus est unicus Dei Filius Patri consubstantialis; quia illæ non sunt rerum sperandarum, quemadmodum ista.

Q. 4°. *Unde primaria illa propositiones dicuntur fidei articuli?*

R. Ita dicuntur per analogiam ad membra corporis humani, quæ suis articulis constant; est enim articulus quoddam diminutivum artûs, quasi particula membri, & quasi junctura, quâ artus seu membra coaptantur & copulantur; sed vulgò articulus sumitur pro ipso membro. Est autem membrum pars corporis insignior, constans ex partibus minoribus, & habens specialem usum & functionem, ut brachium compositum ex ossibus, nervis, musculis, &c. quæ membra dici nequeunt, cum singulis non competat specialis & distincta functio.

Articuli igitur fidei sunt veluti membra, in quæ dividitur fides tanquam corpus integrum. Unde definiri potest articulus fidei,

Primaria fidei propositio omnibus ab initio ad

credendum explicite proposita, & peculiarem difficultatem continens.

Dicitur 1°. *primaria*; id est, rerum sperandarum, quæ ad vitam æternam pertinent, vel tanquam ejus objectum, ut Deus unus in tribus Personis subsistens, vel tanquam medium necessarium, ut Verbi divini incarnatio, Christi passio, resurrectio, &c.

Dicitur 2°. *omnibus ab initio ad credendum explicite proposita*, ut distinguatur ab eis propositionibus, quæ successu temporis ab Ecclesiâ fuerunt definitæ, v. g. quod liceat pingere imagines, quod duo libri Machabæorum sint canonici, &c.

Dicitur 3°. *peculiarem difficultatem continens*; quia sicut membrum corporis ex multis partibus minoribus constat; quæ separatim non habent specialem functionem; ut mox diximus; ita articulus fidei aliquando ex pluribus propositionibus exurgit, quæ singulæ non habent peculiarem difficultatem, v. g. tertius Symboli articulus, *qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Mariâ Virgine*, tres fidei propositiones includit: primam, quod Christus sit conceptus de Spiritu Sancto; secundam, quod natus sit ex Mariâ: tertiam, quod Maria sit Virgo, quarum propositionum prima peculiarem difficultatem sola continet; posita enim quod Christus conceptus sit de Spiritu Sancto, posteriores propositiones necessario sequuntur, nempe quod natus sit & quod Maria sit Virgo. Quod autem Christus passus sit, alia occurrit difficultas à præcedente distincta. Unde his verbis, *passus sub Pontio Pilato. mortuus & sepultus*, novus constituitur articulus, constans ex tribus propositionibus ita coaptatis, ut si assensus primæ præbeatur, nimirum quod Christus sit passus, facile credetur mortuus & sepultus.

Q. 4°. *Quot sunt Symbola?*

R. Quatuor , tertium tamen cum secundo vulgò confunditur ex eo quòd illud integrè contineat cum novâ aliquâ additione ; unde tria duntaxat Symbola nonnunquam numerantur.

Primum est Apostolorum , qui ad instructionem fidelium colligerunt brevem summam fidei capitum , ad quæ cetera faciliè reduci possunt , ut sicut omnium credentium est cor unum , esset quoque os unum , & una confessio , ex sancto Irenæo lib. 1. contra hæreses , c. 3.

Secundum , Nicænum dicitur , quia editum est in Concilio Nicæno ad convellendam Arii Presbyteri Alexandrini impietatem , quâ negabat Filium Patri consubstantialem.

Tertium est Constantinopolitanum , in quo propter Macedonium Constantinopolitanum Episcopum adjudicantem Spiritui-sancto divinitatem , & Manichæos asserentes Deum non esse conditorem rerum corporearum , nonnulla addita sunt à Patribus Symbolo Nicæno.

Quartum est S. Athanasii , non quòd sanctus Athanasius sit illius auctor ; non enim prodiiit nisi post ejus mortem ; sed quòd contineat doctrinam , quàm sanctus Doctor mirâ eruditione , & pluribus laboribus & periculis asseruit adversus Arianos. Unde Symbolum illud non est aliud quàm major explicatio Symboli Nicæni & Constantinopolitani.

Q. 5°. *Unde opus illud , quod circumfertur sub nomine S. Athanasii , habet auctoritatem Symboli ?*

R. Ab Ecclesiâ , cum enim Symbolum sit regula fidei omnibus fidelibus proposita non est cujusvis Pastoris eam constituere. Porro Symbolum S. Athanasii nuncupatum , erat in auctoritate septimo sæculo ; illius quippe meminit Concilium Augustodunense anno 670.

Q. 6°. *Apostoli sunt-ne revera auctores Symboli quod eorum nomine insignitur ?*

Visum est moderno cuidam eatenus duntaxat illud Symbolum dici Apostolorum, quatenus eorum doctrinam continet quemadmodum circunferuntur Canones, qui dicitur Apostolorum, quos constat ab Apostolis non fuisse conditos. Sed hæc opinio adversatur Ecclesiæ traditioni. Quare.

R. Apostoli revera sunt auctores Symboli eorum nomine nuncupati.

Probatur ex constanti Ecclesiæ traditione.

Tertullianus lib. de præscript. c. 37. *Superest igitur, inquit, ut demonstremus an hac nostra doctrina, cujus regulam supra edidimus, de Apostolorum traditione.*

S. Ambrosius Epist. ad Syricium Summum Pontificem, sic scribit: *Credatur Symbolo Apostolorum, quod Ecclesia Romana semper intemeratum custodit & servat.* Et sermone ultimo de jejunijs Eliæ, ait: *duodecim enim Apostolorum Symbolo fides sancta concepta est, qui veluti periti artifices in unum convenientes clavum suo Symbolo constraverunt. Clavum enim quandam ipsum Symbolum dixerim, per quam referantur tenebra, & lux Christi advenit.*

Rufinus quarto seculo illud Symbolum, tanquam opus Apostolorum, usque ad suam ætatem creditum exposuit: id ipsum libro uno præstitit S. Augustinus quinto seculo.

Cassianus lib. 6. de Incarnat. cap. 3. collata, inquit, ab Apostolis Domini totius Catholica legis fide, quidquid per diversum divinorum voluminum corpus immensâ funditur copiâ, totum in Symboli colligitur brevitate perfectâ. Mitto alios ut S. Hieronymum, Leonem, &c.

Cum autem illum Symbolum duobus modis edi potuerit. 1º. ut unus Apostolus integrum opus confecerit, & ceteri illud approbaverint, 2º. ut omnes in unum convenerint, & singuli
manum

manum operi adhibuerint: posterior hic modus communiter admittitur; *ipſa Catholici Symboli brevis & perfecta confefſio*, inquit S. Leo epiftola 13. ad Pulcheriam, *duodecim Apoſtolorum eſt inſignita ſententiis*. Quin auctor ſerm. 115. inter ſermones ſancti Auguſtini de tempore, assignat ſingulis Apoſtolis ſuum articulum, S. Petro primum, & ſic deinceps. Sed id dicitur gratis & ſine fundamento.

Q. 7°. *Symbolum Apoſtolorum eſt ne inter Scripturas ſacras numerandum?*

R. Minimè; quia Apoſtoli non illud condiderunt, tanquam Dei amanuenſes & ejus nomine, ſed tanquam Eccleſiæ Paſtores, eo modo quo eorum ſucceſſores in Conciliis œcumenicis Canones exararunt, qui licèt contineant verbum Dei, conflati tamen non ſunt dictante Spiritu ſancto, ſed aſſiſtente duntaxat.

Probatur reſponſio 1°. quia Eccleſia, quæ identidem texuit catalogum Librorum ſacrorum, ut in Concilio Laodicæno cap. 60. Carthaginenſi III. cap. 43. Tridentino, ſeſſione 4. Symbolum Apoſtolorum non recensuit. 2°. quia mutationes aliquando factæ ſunt in Symbolo Apoſtolorum; nam Ruſinus teſtatur hanc ſententiam, *deſcendit ad inferos*, omiſſam fuiſſe in Eccleſiâ Romanâ. S. etiam Auguſtinus eam omittit lib. 1. de Symbolo cap. 3. ſicut & particulam, *Catholicam*, cap. 9. ejusdem Libri: atqui non licet quidquam mutare circatextum Scripturæ ſacræ: Ergo Symbolum Apoſtolorum non eſt Scriptura ſacra.

CAPUT III.

De externo actu Fidei.

Q. 1°. **E**Xtat. ne præceptum exterius proſitendi demſ
 R. Extat Rom. 10. verſ. 9. & 10. Si
 Tom. III. Aa

confitearis in ore tuo Dominum Jesum, & in corde tuo credideris . . . saluus eris; corde enim creditur ad iustitiam ore autem confessio fit ad salutem. Quibus verbis Apostolus docet actum internum fidei sufficere ad remissionem peccatorum, & justificationem impetrandam, corde enim creditur ad iustitiam, ad salutem verò æternam consequendam insuper requiri externam fidei professionem, ore autem confessio fit ad salutem. Unde sanctus Augustinus lib. de fide & Symbolo cap. 1. fides, inquit, à nobis duplex officium exigit, cordis & lingua. Et ratio est, qui nulla est vera virtus, quæ per actus internos non tendat ad actus exteriores, ut religio ad cultum exteriorem Deo exhibendum, misericordia ad sublevandum pauperem, cuius interiùs miseretur, fortitudo ad subeunda mortis pericula, ubi recta ratio illud exigit; nec crederetur religiosus, misericors, fortis, qui nollet datâ occasione, exteriùs Deum colere, misero opem ferre, mortis periculum subire. Ergo à pari, qui habet in corde affectum credulitatis, non quiescit in assensu interno rebus revelatis; sed prorumpit in actus exteriores, qui respondeant interno illi affectui: Credidi, inquit regius Psaltes Psal. 115. propter quod locutus sum. Similiter Apostolus 2. Cor. 4. habentes autem eundem Spiritum fidei . . . & nos credimus, propter quod & loquimur. Et Glossa in illud. 2. Thessal. 1. impleat . . . opus fidei in virtute, ut clarificetur nomen Domini, dicit opus fidei esse confessionem. Denique S. Augustinus vult fidem ita appellari, quia per eam fit quod dicitur, quis est, inquit ferm. 148. aliàs hom. 17. qui non credit quòd Jesus sit Christus? qui non sic vivit, quomodo precepit Christus: Multi enim dicunt, Credo. Sed fides sine operibus non salvat. Opus autem fidei ipsa dilectio est dicente Paulo Apostolo, & fides quæ per dilectionem opera-

tur... *Cum dilectione fides Christiani: sine dilectione fides demonis.* Non itaque sola oris confessio, sed quæcunque alia exterior actio relata ad finem fidei, est opus fidei, non quidem elicitum, sed imperatum.

Q. 2°. *Confessio fidei est ne ad salutem necessaria necessitate medii, sicut interior mentis assensus?*

R. Per se non est necessaria, nisi necessitate præcepti; quia infidelis justificatus per actum perfectæ contritionis, hoc est, per fidem, quæ per charitatem operatur, salvari poterit, si decedat priusquam occasio profitendi fidei sese obtulerit: Ergo confessio fidei necessaria non est necessitate medii: sed præcepti tantum.

Dixi, *per se*; nam per accidens potest esse necessaria necessitate medii, putà ratione Baptismi, in quo fit professio fidei.

Q. 3°. *Quotuplex est præceptum confessionis fidei?*

R. Duplex, affirmativum nempe, quo fidei confessio imperatur, & negativum, quo prohibetur fidei negatio, sive verbis, sive factis; habitus enim est contrariorum, inquiunt Philosophi, hoc est, eadem virtus, quæ inclinat ad actum honestum, avertit ab actu contrariè opposito: eodem præcepto, quo jubemur proximum diligere, parentes colere, prohibemur proximum odisse, & parentes contumeliâ afficere: Ergo eodem fidei præcepto tenemur, & fidem non negare, & fidem aliquando profiteri.

Q. 4°. *Quandonam obligat præceptum affirmativum profitendi fidem?*

R. Cum sancto Thomâ qu. 3. art. 2. duobus in casibus obligare, nimirum cum per omissionem confessionis subtraheretur honor debitus Deo, aut etiam utilitas proximis impendenda, putà, si aliquis interrogatus de fide, taceret; & ex hoc crederetur, vel quòd non haberet fidem, vel quòd fides non esset vera, vel

alii per ejus taciturnitatem averterentur à fide. In hujusmodi enim casibus confessio dei est de necessitate salutis.

Confirmatur auctoritate Innocenti XI. qui an. 1679. hanc propositionem quorundam Modernorum proscripsit, *si à potestate publicâ quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri, ut Deo & fidei gloriosum consulo : tacere ut peccaminosum per se non damno.*

Duo sibi objicit Angelicus Doctor. Primum, proprius finis fidei est conjungere mentem humanam veritati divinæ : atque id fieri potest absque exteriori confessione : ergo. Secundum, tradere aliis doctrinam fidei ; non est cujuslibet fidelis : atqui exterior fidei confessio est quædam fidei doctrina : ergo non exigitur à quolibet fidei.

Respondet ad primum, finem fidei, sicut & aliarum virtutum debere referri ad finem charitatis. *Et ideo quando honor Dei vel utilitas proximi hoc exposcit, non debet esse contentus homo, ut per fidem suam ipsi veritati divina conjungatur : sed debet fidem exterius confiteri.* Ad secundum autem, in casu, inquit, necessitatis, ubi fides periclitatur, quilibet tenetur fidem suam aliis propalare, vel ad instructionem aliorum fidelium, sive confirmationum ; vel ad reprimendum infidelium insultationem. Multò magis sapientum mundi, à quibus puritatis virtus, ut loquitur sanctus Gregorius lib. 10. Moral. cap. 16. *fatuitas creditur, & quod in opere fidei veritas approbat, illud vituperant, & in derisum vertunt ; quæ quidem derisio, ex sancto Thomâ 2. 2. quæst. 75. art. 2. valde nociva est ; quia per hoc homines à bene agendo impediuntur, secundum illud Gregorii, qui in aliorum actibus exoriri bona respiciunt mox ea manu pestifera exprobrationis evellunt.* Quare qui tacet aut dissimulat in ejusmodi circumstantiis, fidem videtur deserere, nec illud Christi Luc. 9. v. 26. *effugiet, qui me erubuerit & meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate suâ.*

Quod spectat negativum fidei præceptum, certum est illud obligare semper & pro semper, quia nunquam licet malè agere: atqui fidem negare sive ex animo, sive ex simulatione tantum, est actio per se mala: ergo.

Dices 1°. Jehu lib. 4. Regum cap. 10. simulavit se velle sacrificare idolo Baal, ac propterea laudatur v. 30. ergo licet aliquando simulare falsam religionem.

Nego consequens, laudatur quidem Jehu, quòd cultum Baal destruxerit; sed simulatio ejus vocatur à S. Augustino lib. de mendacio cap. 2. impium mendacium.

Dices 2°. Elifæus 4. Regum 5. v. 19. permisit Naaman Syro adorare in templo Remmon: ergo.

Distinguo antecedens, permisit adorare, id est, incurvare se, dum Rex, qui solebat illi inniti, ad adorandum procumberet, Concedo: permisit adorare idolum sive ex animo, sive per simulationem, Nego antecedens.

Q. 5°. *Peccat-ne contra præceptum negativum fidei, qui negaret se Sacerdotem, aut Missæ Sacrificio interfuisse?*

R. Minimè, quia mendacium illud non est fidei negatio, sed conditionis aut actionis cujusdam, sine quâ potest quis esse Christianus & Catholicus.

Q. 6°. *Licet-ne Christiano ad declinandam per'ecutionem gestare vestes infidelium?*

R. Non licet, si vestes illæ sint signa determinata falsæ religionis, secus si distinguant duntaxat nationem à natione, Turcam v.g. ab Hispano.

Ex quo sequitur cum peccare contra fidem.

1°. Qui cœnam manducaret cum Hæreticis, ne v. g. offensam patris incurreret, & ab ipso fortè exhædaretur; quia actio illa est signum falsæ religionis.

2°. Qui tempore persecutionis libellum acciperet ab infideli Magistratu sibi familiari, quo significaretur, quamvis falsò, ipsum satisfecisse impio edicto; quia simularet falsam religionem. Hinc graves exostulationes S. Cypriani ser. de lapsis, & Cleri Romani epistolâ, quæ est 31. inter epistolas S. Cypriani, adversus Libellaticos, quos in numero Apostatarum à fide reponunt, eo quòd ejusmodi libellis pretio comparatis, viderentur sacrificasse idolis.

3°. Qui manducaret carnes præcepto Ecclesiastico certis diebus, putà Quadragesimæ vetitas, in hypothesi quòd Princeps hæreticus, in odium Religionis Catholicæ, omnibus subditis præcipisset ejusmodi carnibus vesci; in hâc quippè hypothesi esus ille esset signum falsæ religionis; & ideo Eleazarus maluit mori, quàm carnes suillas lege veteri prohibitas comedere, 2. Machab. 6. Extra verò hunc casum, liceret ad vitandam persecutionem, manducare carnes lege Ecclesiasticâ prohibitas; quia lex humana non obligat cum tam gravi detrimento, ut diximus Tract. de Legibus.

4°. Contra fidem peccaret, qui interesset conventibus & concionibus Hæreticorum, si extaret edictum obligans ad ejusmodi conventus & conciones in signum falsæ religionis. Secus si nullum tale esset edictum, nec periculum propriæ salutis, nec scandalum. Sed de iis plura ubi de scandalo.

Q. 7°. *Qui simulatè thus coram idolo incenderet animum ad Christum dirigens, amitteret-ne fidem?*

R. Graviter quidem peccaret contra negativum fidei præceptum, sed fidem non amitteret, utpote qui mente firmiter adhæreret revelationi divinæ per Ecclesiam propositæ.

Q. 8°. *Qui fugit tempore persecutionis, peccat-ne contra præceptum positivum confitenda fidei?*

R. Non peccat, si ex ejus fugâ nullum oriatur fidei scandalum, juxta ea, quæ diximus ad quartum quæsitum. Probatur autem responsio, 1°. ex Scripturâ Matth. 10. *Cum persequentur vos in civitate istâ, fugite in aliam.* 2°. exemplo Apostolorum, S. Athanasii, & aliorum Sanctorum, qui fugerunt. 3°. judicio Ecclesiæ, quæ Tertulianum nimix severitatis & erroris arguit, quod quemlibet fugientem damnet. 4°. quia qui fugit, fidem proficitur, nedum neget; non enim fugetur, si fidem abjurare vellet. 5°. quia qui maneret absque necessitate aut utilitate, culpandus esset; quia ex S. Thom. 2. 2. qu. 124. art. 1. ad tertium, *Non debet homo occasionem dare alteri injustè agendi.*

Dices: Christus Joan. 10. reprehendit mercenarium, qui videt lupum venientem, & fugit: Ergo fugere est contra confessionem fidei.

Nego consequens, si ut jam diximus, fuga illa non conjiciat proximum in periculum amittendæ fidei, alioquin Pastor fugiens tempore persecutionis, non magis contra fidem peccaret, quàm si fugetur tempore pestis. Ad summum deesset pastoralis officio, *bonus enim Pastor dat animam suam pro ovibus suis.* Joan. 10. scilicet cum id necessitas aut evidens utilitas postulat; nam in quibusdam circumstantiis prudentia exigit, ut vitam pro grege & communi Ecclesiæ utilitate conservet. Consule in hanc rem egregiam S. Augustini epistolam. 228. aliàs 180.

CAPUT IV.

De peccatis fidei oppositis.

Q. 1°. **Q**uot sunt peccata fidei opposita?

R. Tria vulgò numerantur, scilicet infidelitas, hæresis, & Apostasia. Qui enim non

assertitur rebus à Deo revelatis, vel fidem seu Baptismum nunquam suscepit, ut Pagani, qui colunt idola, Mahumetani & Judæi; & privatio sive carentia fidei in eo dicitur infidelitas, quæ dividitur in Paganismum, Mahumetismum, & Judaismum: vel ex parte recedit à fide, quam amplexus fuerat in catechumenatu, aut in Baptismo, & privatio fidei in illo dicitur hæresis à verbo Græco *αἵρεσις* quod signavit, *eligo*; quia Hæreticus non omnibus, quæ docet Ecclesia, mentem suam subijcit; sed ex illis eligit, quæ videntur verisimiliora; contra illud Tertulliani lib. de præscript. cap. 6. *nihil ex nostro arbitrio inducere licet, sed nec eligere, quod aliquis de arbitrio suo induxerit*; vel denique catechumenus, aut baptizatus totaliter fidem & auctorem ejus Christum abjicit, transitque sive ad Paganismum, sive Mahumetismum, sive Judaismum, & illa fidei abdicatio dicitur apostasia. Addi posset quarta peccati species contra fidem, nempe atheismus, quo quis nullum agnoscit Deum, nequidem falsum, quemadmodum Paganus.

Q. 2°. *Illæ peccatorum divisio sit-ne per differentias essentielles, quæ constituent diversas physice peccati species?*

R. Minimè; quia omnia illa peccata pugnant contra unam specie virtutem fidei, & contra unicum ejus objectum formale, nimirum revelationem divinam ab Ecclesiâ propositam.

Differunt ergo solum accidentaliter, quatenus unum, v. g. apostasia ad plura se extendit, quam hæresis, & reperitur in alio subjecto, quam infidelitas. Baptizatus tamen teneretur exprimere in Confessione Sacramentali, an à fide recessisset per apostasiam, vel per atheismum, vel per hæresim duntaxat; quia duo priora peccata longè sunt graviora. Adde quòd apostasia vulgò sit

transitus ad professionem falsæ Religionis, putà ad Paganismum, Judaismum, vel Mahumetismum. Porro supersticiosi illi cultus sunt peccata specie distincta.

Q. 3°. *Quotuplex est infidelitas?*

R. Duplex, nempe negativa, & positiva. Negativa est defectus, seu, ut aiunt, carentia fidei in eo, qui nihil unquam audivit, nec audire potuit de Evangelio. Positiva est privatio fidei in eo, qui Evangelium audivit, & ei contradicit, vel saltem credere contemnit.

Q. 4°. *Infidelitas est-ne peccatum?*

R. Negativa peccatum non est; sed pœna peccati: positiva verò est peccatum formaliter, utpote quæ sit voluntaria. Ita S. Thomas qu. 10. art. 1. *Infidelitas*, inquit, *dupliciter accipi potest. Uno modo secundum puram negationem: ut dicatur infidelis ex hoc solo quòd non habet fidem. Alio modo potest intelligi secundum contrarietatem ad fidem; quâ scilicet aliquis repugnat auditui fidei, vel etiam contemnit ipsam. Et in hoc propriè perficitur ratio infidelitatis, & secundum hoc infidelitas est peccatum. Si autem accipiaturs secundum negationem puram, sicut in illis, qui nihil audierunt de fide, non habet rationem peccati, sed magis pœna; quia talis ignorantia divinorum ex peccato primi parentis consecuta est. Qui autem sic sunt infideles, damnantur quidem propter alia peccata, quæ sine fide remitti non possunt: non autem damnantur propter infidelitatis peccatum. Unde Dominus dicit Joan. 15. si non venissem, & locutus eis non fuisset, peccatum non haberent. Sed de eis plura Tract. de Gratiâ passim, & Tract. de Actibus humanis, ubi de ignorantia.*

Q. 5°. *Debent-ne tolerari infidelium ritus?*

R. Vel infideles sunt politicè subditi: vel non sunt subditi. Si primum possunt impediri eorum ritus, quia Principes jus habent impediendi in

fuò regno ea, quæ pugnant sive adversus legem naturæ, ut idololatria; sive adversus veram Religionem, ut hæresis; sermo enim infidelium ut cancer serpit, & facilè pacem Reipublicæ perturbat. Hinc Leges tum Constantini de claudendis Paganorum templis, & sacrificiis abolendis; tum aliorum Imperatorum de Hæreticis puniendis. Si secundum, tolerari debent, nec licet eis bellum inferre præcisè ob injuriam illatam Deo per idololatriam, incestus, adulteria, &c. quia ad horum vindictam sumendam requiritur jurisdictio, quæ carent Principes Christiani in non subditos.

Dixi, præcisè: nam si illa Dei injuria in subditos Regis redundaret, v. g. contumeliis fidem iliorum proscinderent, filias aut uxores eorum pellicerent, bona invaderent, Princeps Christianus illos licitè ac justè puniret.

Q. 6°. *Princeps Christianus potest ne tolerare ritus infidelium subditorum?*

Respondet S. Thomas qu. 10. a. 11. posse justà de causâ; quia *humanum regimen*, inquit, *derivatur à divino regimine*, & ipsum debet imitari. Deus autem, quamvis sit omnipotens & summè bonus, permittit tamen aliqua mala fieri in universo, quæ prohibere posset, ne eis sublati, majora bona tollerentur; vel etiam pejora mala sequerentur. Sic ergo in regimine humano, illi qui præsumunt, rectè aliqua mala tolerant, ne aliqua bona impediuntur, vel etiam ne aliqua mala pejora incurrantur, sicut Augustinus dicit in libro de Ordine, *aufer meretrices de rebus humanis, turbaveris omnia libidinibus.*

Q. 7°. *Licet-ne communicare cum infidelibus?*

R. Licet in civilibus, modò absit scandalum, vel periculum subversionis; id enim permittit Apostolus 1. Cor. 10. v. 27. *Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire; omne quod vobis apponitur man-*

ducate. Et Tertullianus lib. de Idololatriâ. c. 14. Licet, inquit, convivere cum Ethnicis, commori non licet: convivamus cum omnibus, collemur ex communionenatura, non superstitionis: pares animâ sumus, non disciplina, compoſſores mundi, non erroris.

Cùm autem Judæi præ cæteris infidelibus infesti sint Religioni Christianæ, & soliti eam blasphemias proſcindere, jure canonico. Cap. Omnes, cap. Nullus, 28. qu. 1. & cap. Judæus, extra tit. de Judæis, prohibentur Christiani cum eis habitare, comedere, in balneo lavari, ab eis medicinam accipere, & in ipsorum servitio commorari.

R. 2º. Nefas est directè & proximè communicare cum infidelibus in eorum superstitiosis ritibus, putà Sacrificiis, lustrationibus, festis, &c. quia illa sunt per se mala, & ab Apostolo expresse prohibita, 2. Cor. 6. *Nolite ducere jugum cum infidelibus . . . qua autem conventio Christi ad Belial, aut qua pars fidelis cum infideli?*

R. 3º. Licet indirectè & remotè communicare cum infidelibus in iis quæ cùm per se sint indifferentia, æquè in bonum usum ac in superstitiosum converti possunt, v. g. vendere agnos, boves, pannos, flores, &c. quibus fortè infidelis emptor utetur ad Sacrificia & cultum idolorum; quia cùm abusus ille sequatur per accidens respectu vendentis, non potest illi imputari.

Dixi, *remotè*; graviter enim peccaret, qui proximè cooperaretur sacrilegiis infidelium, v. g. qui vestes conficeret in ornatum idoli, agnum venderet Judæo, sciens non emi, nisi ad immolandum: statum Apollinis exsculperet in idolum erigendam; quia etsi res illæ per se indifferentes sint, in iis tamen circumstantiis determinatæ sunt tanquam media ad finem per se malum.

Confirmatur; quamvis venenum & arma per

se vendere licitum sit, quia Reipublicæ æquè utilia ac noxia esse possunt; in omnium tamen sententiâ reus est homicidii, qui vendit vel toxicum noto venefico, vel enses mox duello conflicturis: Ergo à pari particeps est idololatriæ, qui effingit statuam in idolum convertendam. *Tu colis*, inquit Tertullianus lib. de idol. cap. 6. *qui facis ut coli possint. Colis autem non spiritu vilissimi nidoris alicujus, sed tuo proprio, nec anima pecudis impensâ, sed animâ tuâ. Illis ingenium tuum immolas, illis sudorem tuum libas, illis prudentiam tuam accendis.* Et cap. 8. dicit eandem esse rationem templi, aræ, ædiculæ, & domûs in honorem idolorum. Cap. autem 4. & 5. ostendit quàm meritò suâ ætate disciplina Ecclesiæ non reciperet picturæ & sculpturæ artes, utpote quæ (idololatriâ tum ubique diffusâ) magis ad cultum idolorum, quàm ad alios licitos usus deservire viderentur, tandemque excusationes ejusmodi artificum refellit. *Jam*, inquit, *illa objici solita vox: non habeo aliud quo vivam districtius reperi potest, vivere ergo habes? Quid tibi cum Deo est, si tuis legibus? ... Pateat ergo Ecclesia omnibus (etiam falsariis, furibus) qui manibus & suo opere tolerantur, si nulla est exceptio artium, quas Dei disciplina non recipit.*

Dices in casu necessitatis licet petere juramentum ab Ethnico, quamvis per falsos Deos prævideatur juraturus, Sacramenta à peccatore, & mutuam pecuniam ab usurario: Ergo licitum est communicare indirectè etiam proximè peccato alterius.

R. 1°. Si exemplis agatur, quæ in moralibus sæpius fallunt, oppono censuram, quâ Innocentius XI. & Clerus Gallicanus hanc propositionem perstrinxerunt. *Famulus qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, & multoties ei subservit defe-*

rendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, putà ne à domino malè tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.

Censura autem Cleri Gallicani sic se habet: *Hac propositio scandalosa est, perniciofa; verbis Dominicis & Apostolicis apertè contraria, & hæretica; quam anim dabit homo communicationem pro animâ suâ? Matth. 16. v. 26. Rom. 1. v. 32. Et digni sunt morte non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Ex quo exemplo concluderet aliquis contra argumentum, quod nobis objicitur: Ergo nunquam licet indirectè communicare peccatis alienis. Quare ad elucidandam utcunque rem in moralibus & præxi omnium difficilissimam,*

R. 2°. Negando consequentiam; neque enim invocatio falsi numinis in juramento, neque sacrilegium in administratione Sacramenti, neque usura in mutuo, proximè sequuntur ex actione seu postulatione alterius, utpote qui non petat ab Ethnico, à Sacerdote impio, & ab usurario, nisi opus honestum, quod honestè & piè præstare possunt ac debent: abusus autem juramenti, Sacramenti, & mutui, per accidens est respectu petentis, ac proinde non est ipsi tribuendus, cum ad illum non tendat ejus petitio, sed malæ voluntati duntaxat Ethnici, Sacerdotis, & usurarii ascribendus. Sic caupo opponit vinum hospitibus, famulus domino suo, quo contingit eos inebriari, sed præter intentionem ministrantium; ministerium quippe eorum non erat actio determinatè tendens ad ebrietatem, sed ad honestam corporis refectionem. At famulari Ethnico ad idolum effingendum, adultero ad adulterium, furi ad furtum, homicidæ ad homicidium, ebrioso ad ebrietatem, nempe-

fundendo vinum, dum penè temulentus est, sunt actiones per se malæ, cum determinatè tendant ad opus per se illicitum, nec proinde faciendæ ullo timore pœnæ etiam gravissimæ.

Confirmatur. Magistratus capite damnat & quidem justè, eum qui metu gravioris pœnæ cooperatus est hero ad furandum, vel ad interficiendum adversarium, deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile præstando. Quid ita, nisi quia est causa voluntaria damni proximo allati? Ergo qui sciens & volens cooperatur ad idololatriam fabricando idolum, ad stuprum aperiendo januam, deferendo litteras amatorias, ad ebrietatem infundendo pocula vino jam semi-gravi, est causa moralis ejusmodi criminum. Sed de his iterum, ubi agemus de scandalo.

Aliæ moventur quæstiones circa infidelitatem, 1º. an infideles sint capaces dominii. 2º. an licitè possint cogi ad fidem. 3º. an, ipsis invitis, liceat baptizare eorum infantes. Sed ista alibi expendimus. Primum quidem, Tract. de Justitiâ & Jure pag. 96. Secundum & tertium, Tract. de Baptismo pag. 219.

Q. 8. *Quid est hæresis?*

R. Est hominis Christianismum profitentis error pertinax contra veritatem immediatè à Deo revelatam, & ab Ecclesiâ propositam.

Dicitur 1º. *hominis Christianismum profitentis*; quia ex dictis, hæresis est fidei jam susceptæ ejuratio.

Dicitur 2º. *error pertinax*; namque ex S. Augustino ep. 43. aliàs 162 relatâ cap. Dixit Dominus 24. qu. 3. *qui sententiam suam, quamvis falsam atque perversam, nulla pertinaci animositate defendunt . . . corrigi parati, cum invenerint, nequaquam sunt inter Hæreticos deputandi.*

Ergo qui ex ignorantia etiam crassâ aut affe-

statâ, contrarium aliquid fidei credit, quamvis ob negligentiam culpandus sit, hæreticus tamen non est; quia error illius est sine pertinaciâ; *errare potero*, inquit S. Augustinus, *sed hæreticus non ero*; nimirum quia se sentiebat paratum deferre iudicio Ecclesiæ.

Dicitur 3°. *contra veritatem immediatè revelatam*; quia si quis affirmet aut neget contra conclusionem Theologicam, quæ mediatè tantum revelata est, propositio ejus dicitur erronea, non verò hæretica: si contra communem Theologorum sententiam, propositio est temeraria: si verba tendant ad solvendam Ecclesiæ unitatem, turbasque excitandas, propositio est schismatica: si in peccatum inducant, & ab officiis pietatis avertant, propositio est scandalosa.

Q. 9. *Licet-ne legere libros Hæreticorum?*

R. 1°. Jure naturali iis interdicitur librorum Hæreticorum lectio, quibus est occasio peccati & ruinæ. Responsio per se patet. Sed difficultas est, utrum aliquâ lege positivâ omnibus prohibeatur ejusmodi lectio.

R. 2°. Nulla est lex positiva in Galliis recepta, quæ absolutè & generaliter prohibeat lectionem quorumlibet librorum Hæreticorum, sive jam editis, sive in posterum edendi fuerint; sed satisficit Ecclesiæ Pastoribus, & Christianis Principibus interdicare eorum Hæreticorum libros, quorum errores compescere ac extinguere studuerant. Sic Leo X. & Paulus III. Lutheranorum libros prohibuerunt, Concilium Constantiense Wiclefii, Nicænum II. Iconoclastarum, Chalcedonense Eutychetis, Ephesinum Nestorii, Nicænum I. Arii, ut refert Nicephorus lib. 8. hist. cap. 18. Imperatores quoque suam auctoritatem interposuere, ut ejusmodi ex hominum memoriâ prorsus deleantur.

Constantinus apud Socratem lib. 1. hist. cap. 6. Arii scripta cremari iussit, vetuitque sub pœnâ capitis, ne retinerentur, aut legerentur. Idipsum præstitere Theodosius & Valentinianus lege 3. de sanctâ Trinitate.

Ex his intelliges, quàm periculosa, quamque noxia semper visa fuerit Patribus lectio librorum Hæreticorum, præsertim indoctis & semidoctis hominibus, sive Laicis, sive Clericis. Enimverò si quis litigans per scriptum, in quo momenta suæ causæ exponit, & argumenta partis adversæ explodere nititur, lectorem in suam sententiam facilè trahit, aut saltem inclinat; qui non commovebitur semidoctus ex captiosis & fallacibus argumentis vafrorum Hæreticorum? namque ex Apostolo 2. Tim. 2. vers. 17. *sermo eorum ut cancer serpit*. Hinc pastoralis sollicitudo hætenus cavit, ne ejusmodi libri manibus tenerentur, nisi eorum quorum officium est sanam Doctrinam tueri, & contradicentes refellere. Et hæc de libris Hæreticorum.

Sed non minùs, imo multò magis periculosa sunt scripta fucatis quibusdam luminibus respersa pseudo politicorum, & impiorum hominum, quos Libertinos vocant, ut qui fidem sibi facere præsumant, & ab Ecclesiâ recipere dedignentur, homines mente corrupti, modicæ, & ut vetius dicatur, nullius Religionis; Religio quippe ita vocatur, quia mentes auctoritatî divinæ subjicit, & ligat Ecclesiæ, per quam divina oracula nobis panduntur. Illi autem, spretis credibilitatis motivis, quibus tanquam validissimis vinculis æterna sapientia prudentes quosque doctrinæ Catholicæ astrictos tenet, saniora, ut illis videtur, quàm scripserint Apostoli, meditantur, alteram Religionem, eamque præstantiorem excogitare ac delineare non verentur, & fallaci ingenii acu-

mine, ac fucatâ scribendi facundiâ ita legentium oculos perstringunt, ut difficilè reperiatur, qui ex eorum consuetudine, vel ex frequenti scriptorum lectionem non fluctuet circa fidem, qui jam iudicata non retractet, atque ex proprio sensu tenerè definiat. Quamobrem nihil in Religione, ac moribus magis pestiferum infestumque, quàm ejusmodi libri. Sub gravibus quidem pœnis prohibentur, sicut & omnium hæreticorum libri in Bullâ, quæ dicitur *in cœna Domini*; & in indice; sed ejusmodi leges non vigent in Galliâ, ut jam monuimus.

Q. 10. Cur Pius IV. in indice ipsius auctoritate edito, prohibet Bibliorum sacrorum in vulgarem linguam conversorum lectionem?

R. Rationem affert ibidem hisce verbis: *Cùm experimento manifestum sit, si sacra Biblia passim sine discrimine permittantur, plus ob hominum temeritatem detrimenti, quàm utilitatis oriri, hâc in parte judicio Episcopi aut Inquisitoris stetur, ut cum consilio Parochi vel Confessarii à Catholicis auctoribus versorum lectionem in vulgari lingua eis concedere possint, quos intellexerint ex ejusmodi lectione non damnum, sed fidei ac pietatis augmentum capere posse.* Circa quam regulam nonnulla notanda sunt.

Primò, lectio sacræ Scripturæ hâc sanctione ne ipsis quidem mulierculis ac rudioribus absolute interdicitur; sed iis duntaxat, qui ex eâ plus detrimenti, quàm utilitatis acciperent, ut legenti perspicuum fiet.

Secundò, constat experienciâ lectionem sacræ Scripturæ quibusdam esse noxiam; ac primo quidem Hæreticis, & aliis nimium de se præsumentibus; nam ex S. Augustino Tract. 10. in Joan. *neque nata sunt hæreses, nisi dum Scriptura bene intelliguntur non bene, & quod in eis non bene intelligitur, etiam temerè & audacter asseritur.* 2º, Nonnullis

etiam Catholicis, quos comperimus vel lapsos, vel gravibus tentationibus agitados ex lectione quorundam capitum Geneseos & Ezechielis, quæ apud Judæos juvenibus non licebat legere, sicut nec Canticum Canticorum. Denique, ammon cum evidenti salutis periculo, legerent epistolam ad Romanos qui jam præcipites ruunt in desperationem, quique vix divelli queunt à præconceptâ opinione, quòd conditi sint ad pœnas æternas, nec sit eis liberum declinare à malo, & facere bonum?

Tertiò, detrimenta illa spiritualia non nascuntur ex sacris Scripturis, quemadmodum ex Hæreticorum, & aliorum impiorum hominum libris; sed ex temeritate, & malè affectâ voluntate legentium; nam ex Apostolo 2. Tim. 3. v. 16. & 17. *Omnis Scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitiâ; ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* Absit ut credatur verba à Spiritu-sancto dictata posse ad aliud incitare, quàm ad amorem Dei, & fugam peccati. Sed quemadmodum Sacramenta per se efficacia ad sanctificandos fideles, obsunt tamen malè dispositis; ita & lectio sacrarum Litterarum. Quæ autem animi præparatio sit ad eas afferenda, latè exposuimus in Proleg. pag. 22. & sequentibus.

Quartò, spectandum est quâ occasione fuerit præscripta ejusmodi regula, nempe cum Novatores palàm & ubique deblaterarent quemlibet privatum, præsertim si firmiter credat se prædestinatum, interiùs edoceri à Spiritu-sancto quis sit Scripturæ sensus, adeo ut Cerdones & Sartores eam non lectionarent modò, sed etiam enucleare, & ex eâ disputare præsumerent, non sine magnâ Ecclesiæ perturbatione, & evidenti infirmorum periculo. Quid verò in ejusmodi angu-

stis consultius facere potuit vigilantia pastoralis, quàm confirmare primùm Canones, quibus prohibetur Laïcis sub pœna excommunicationis ferendæ, disputare de rebus fidei, ut Cap: *Quacunque* paragrapho *inhibemus*, tit. de Hæreticis in 6°. deinde è manibus indoctorum auferre facta Biblia vulgari linguâ edita? Sed absurdissimo errore cum suis auctoribus nunc anathemate perculso, & procul ejecto, amotuna est periculum, quod Ecclesiæ filiis imminebat, Pastoresque liberiùs repetunt pristinum morem, quo subditos urgebant, maximè eos, qui secularibus negotiis distendebantur, ut sacras Litteras frequentius legerent, meditenturque: *tuum est magis, qui negotiis vacas*, inquit S. Chrysostomus hom. 3. de Lazaro, *perpetuò stas in acie, frequentes accipis plagas. Non potest fieri, non potest, inquam, ut quisquam salutem assequatur, ni perpetuò versetur in lectione spiritali*. Tum prævertens excusationem eorum, qui paupertatem causari solent, quoninus emant sacros libros, sic pergit: *Sunt instrumenta nostra artis. quibus animam nostram fabricamus. Nunquam artifex in quâcunque necessitate fuerit, vendet instrumenta sua artis, Hoc instrumento vas ligneum poteris reddere aureum in honorem sanctificatum. Quemadmodum arma regalia reposita iis qui habitant, magnam præbent custodiam . . . sic ubicunque fuerint libri spirituales, illinc expellitur omnis vis diabolica, multaque inhabitantibus accedit consolatio, quandoquidem ipse etiam librorum aspectus potest nos reddere segniores ad peccatum*. Sed plura de fructibus, qui ex lectione Scripturæ sacre percipi possunt, & de animi præparatione ad eam afferendâ diximus Prolegomenis toto capite tertio jam citato, & consulendo.

5°. Cùm laudata Regula ad consilium Confessarii referat, qui ex lectione sacrorum Librorum

non damnum, sed fidei ac pietatis augmentum capere possint satis intelligitur ipsius officii esse, ut exploret, num pœnitentes sacrae Scripturae vacent, vel non. Si lectitent, inquireret, quo fine, an gloriae & honorum cupiditate aut curiositate, ut plerumque accidit Scholaribus, qui Libros sacros evolvunt eâ ferè mente, quâ Philosophi Scholæ suæ Principes consulunt, nempe ut litteram duntaxat, quæ occidit, assequantur, nullatenus solliciti promereri Spiritum, qui solus vivificavit. Si negligunt: sicut ad frequentem Sacramentorum usum, sic ad sacram lectionem hortabitur, maxime Clericos; ideo quippe Scriptura sancta dicitur à Patribus Liber Sacerdotum, seu Manuale; quia nunquam excidere debet ex eorum manibus; quin ejus lectionem, si necesse sit, imponet veluti in pensum quoditianum, indoctisque indicabit quas Bibliorum partes majori cum fructu legere debeant. Sed quia Sancta sanctè tractanda sunt, imprimis suas curas conferet, ut singuli eâ, quâ par est, reverentiâ, pietate, ac studio sacrae illi lectioni incumbant.

Q. 11°. Quanam sunt Hæreticorum pœna?

R. In Jure Canonico plures numerantur extra tit. de Hæreticis, & in 6°. eodem titulo, ut excommunicatio, irregularitas, tum eorum, qui hæresim professi sunt, tum filiorum. Sed in Galliâ nec filii nec patres ad Ecclesiam reversi censentur irregulares.

Q. 12°. Quotuplex est apostasia?

R. Quadruplex vulgò recensetur, nempe apostasia à fide, ab obedientiâ, à Religione, & ab Ordine. Sed prima duntaxat pertinet ad materiam, quam hic tractamus.

Apostasia à fide est infidelitas, quâ Christus & fides Christiana jam suscepta penitus deferitur. Supra autem diximus, apostasiam à fide non

differre ab hæresi, nisi accidentaliter secundum magis & minus; apostasia quippe est totalis desertio fidei & auctoris ejus; hæresis verò est desertio duntaxat quorundam dogmatum. Unde Calvinistæ non sunt Apostatæ, si stricte loquamur, sed Hæretici utpote qui Christo adhæreant, & plura fidei dogmata retineant.

Apostasia ab obedientiâ est ea, quâ quis præcepta Prælati non solum negligit, quod est inobedientiæ, sed insuper iis formaliter se opponit, eaque contumax abjicit.

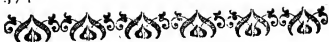
Apostasia à Religione, est criminosa recessio à quolibet Ordinis Religiosi instituto, cum proposito non revertendi, five retineatur habitus, five abjiciatur.

Dicitur 1°. *criminosa recessio*; quia qui licite recedit, ut electus ad dignitatem Episcopalem non est apostata.

Dicitur 2°. *à quolibet Ordinis Religiosi instituto*; si quis enim sine dispensatione recedit ad laxiorem, quamvis graviter peccet, imò excommunicationem incurrat, si sit ex Ordine Mendicantium, ex extravag. 1. de Regularibus, non est tamen Apostata.

Dicitur 3°. *cum proposito non revertendi*: qui enim habet animum redeundi aut permanendi in statu Religioso, vagus est, non apostata, etiamsi habitum dimiserit ad tempus. Sed Religiosus professus habitum temerè dimittens, incurrit excommunicationem, c. *Ut periculosa*, tit. *Ne Clerici vel Monachi*, in 6°. Censetur autem habitum dimittere, qui omninò abscondit, ita ut nullum signum præ se ferat, quo Religiosus deprehendi possit.

Apostasia ab Ordine est ea, quâ quis à sacris Ordinibus dimisso habitu, transit ad statum laicæ conversationis, & putà conjugii.

S E C U N D A P A R S.

De Spe.

S P E I nomen aliquando usurpatur metaphoricè, 1°. pro ipsâ re sperandâ, ut Tit. 2. *expectamus beatam spem.* 2°. pro causâ efficiente, sive principe, sive instrumentali spei nostræ, quo sensu dicitur amico præpotenti, quod sit unica spes nostra, hoc est, quod per ipsum solum speremus consequi finem optatum. Sic compellamus Deum Psal. 90. *Tu es, Domine, spes mea,* id est, tuâ gratiâ tuoque auxilio nititur spes mea, & Beatam Virginem tanquam causam instrumentalem spei nostræ, *vita dulcedo, & spes nostra, salve.* Sed propriè sumitur pro sperandi vel actu, vel habitu, ut 1. Cor. 13. nunc autem manent tria hæc, fides, spes, & charitas. Hic agitur de spe posteriori modo sumptâ, circa quam quæremus 1°. quid sit. 2°. quodnam ejus objectum. 3°. Utrum & quomodo differat à fide & charitate. 4°. quæ ejus necessitas. 5°. quæ certitudo. 6°. quæ peccata ipsi opposita. 7°. quæ ejus causæ. 8°. qui effectus.

CAPUT PRIMUM.

De Spei definitione, objecto, & divisione.

S Pes propriè dicta spectari potest genericè & specificè; alia enim est appetitûs sensivi, quæ dicitur passio, quamque S. Thomas 1. 2. qu. 40.

art. 3. agnoscit in belluis: alia est appetitûs rationalis seu voluntatis, & hæc totuplex est, quotuplex est bonum, quod speratur. Unde alia est spes militum, qui sibi proponunt victoriam: alia mercatorum, qui lucrum appetunt: alia Christianorum, qui ad beatitudinem cælestem anhelant; & spes ista est verè Theologica, utpote quæ versetur circa Deum, qui solus est beatitudo nostra.

Quamvis nostra disputatio sit duntaxat de spe Theologicâ, operæ tamen pretium est accuratius exponere genericam spei definitionem, circa quam omnes conveniunt tum Philosophi, tum Theologi, ut ex eâ colligamus, quæ debeat esse spei Theologicæ definitio, circa quam dissentiant Theologi; effatum enim est in Scholis receptum scilicet ea quæ conveniunt generi, necessariò convenire & speciei, v. g. quod est essentiale animali & virtuti, genericè spectatis, illud quoque essentiale est cuilibet speciei animalis & virtutis. Quamobrem,

Q. 1°. *Quid est spes genericè spectata?*

R. Definitorum communis Philosophorum & Theologorum suffragio, motus appetitûs efficaciter tendentis in bonum absens, arduum, apprehensum ut possibile.

Dicitur 1°. *motus appetitûs*, sive sensitivi, si spes sit passio & actus necessarius; sive rationalis, si sit actus liber tendens in bonum mente apprehensum. His autem vocibus significatur spem non pertinere ad intellectum; sed ad appetitum seu voluntatem; quia spes fertur in bonum, quod non est objectum intellectûs, sed appetitûs.

Dicitur 2°. *efficaciter tendentis in bonum*, ut distinguatur à simplici complacentiâ & volitione inefficaci, quale potest esse desiderium inefficax victoriæ in imbelli; spes enim est desiderium efficax obtinendi bonum concupitum.

Dicitur 3°. *in bonum absens*, quo spes differt, tum ab amore, qui æquè est boni præsentis ac absentis: amamus enim bonum sive sit præsens sive sit absens: tum à gaudio, quod est fruitio boni præsentis & possessi. Spes autem, licèt ex amore procedat, non potest esse, nisi boni futuri & absentis; ex Apostolo enim Rom. 8. v. 24. *spes quæ videtur, non est spes; nam quod videt quis, quid speret?*

Dicitur 4°. *arduum*, hoc est, obtentu difficile, ut distinguatur spes à desiderio, quod est etiam boni absentis, sed apprehensi ut obtentu facilis: dives esuriens v. g. non sperat, sed desiderat alimenta; pauper verò desiderat simul & sperat: ille quia alimenta ipsi apponentur statim ut jusserit: iste, quia ipsi comparanda sunt vel labore & industriâ, vel multis precibus idoneis ad flectendam divitum misericordiam. Hinc Philosophi desiderium reponunt in appetitu concupiscibili, qui, nullo obsistente, fertur in bonum, & aversatur malum: spem verò in irascibili, quem ita appellant; quia quodammodo irritatus difficultatibus, quibus septum proponitur bonum, stimuletur & accenditur ad illas superandas.

Dicitur 5°. *apprehensum ut possibile*; quia ex S. Thomâ 1. 2. qu. 40. a. 1. ad tertium, *nullus movetur ad id, quod æstimat impossibile adispici*; canis, inquit, non insequitur leporem, quem nimis remotum conspicit, quia ejusmodi prædam apprehendit ut impossibilem.

Ergo objectum spei genericè spectatæ, materiale quidem est res bona; formale verò ejus bonitas, absens, ardua, & possibilis; illud enim est objectum materiale actûs aut habitûs, circa quod actus vel habitus versatur; formale verò, quod est ratio, sub quâ actus vel habitus versatur circa objectum

objectum materiale : atqui spes versatur circa rem bonam quatenus bona est, absens ardua, & possibilis: ergo.

His præmissis de spe in genere.

Q. 2°. *Quid est spes Theologica?*

R. Est virtus supernaturalis Theologica, per quam certâ cum fiduciâ futuram beatitudinem, & media illius assequendæ expectamus per Dei auxilium.

Dicitur 1°. *virtus* : quia virtus facit bonum habentem se, opus ejus bonum : atqui spes Theologica facit bonum habentem se, juxta illud Psalmi 33. *Beatus vir, qui sperat in eo*, & opus ejus bonum ; quia, ut argumentatur S. Thomas qu. 17. art. 1. opus bonum dicitur quod propriam regulam attingit ; *sicut*, inquit, *dicimus vestem esse bonam, qua nec excedit nec deficit à debitâ mensurâ* : humanorum autem actuum duplex est regula, altera proxima, scilicet ratio, altera remota & suprema, nempe Deus : atqui actus spei utramque regulam attingit, 1°. rationem, quæ dicat tendendum in ultimum nostrum finem, & beatitudinem, 2°. Deum, cujus auxilio innititur.

Dices : spes est in peccatoribus : ergo non facit bonum habentem se.

R. 1°. argumentum illud nimis probat : inde enim concluderetur præter charitatem, quæ sola excludit peccatum, nullam esse virtutem.

R. 2°. distinguendo consequens, spes non facit bonum simpliciter & absolutè, Concedo ; quia à sperante non excludit omne peccatum lethale : non facit bonum secundum quid, Nego consequentiam ; peccator enim quatenus sperans in Deo, ut decet, bonus est & laudabilis, licet aliunde sit vituperandus. Quemadmodum igitur quodlibet sidus aërem collustrat, sed mo-

do dispari ; quia non eadem uniuscujusque claritas , sol omnino fugat tenebras , luna & Stella ex parte duntaxat magis aut minus pro cuiusque claritate ; sic cogites animam illustrari virtutibus : charitas ad instar Solis suo præcelsi fulgore , omnes peccati saltem lethalis , tenebras expellit , ceteræ tanquam luminaria minora eas duntaxat quæ proprius & immediatus ipsis opponuntur , ut religio impietatem ; fortitudo ignaviam , fides infidelitatem , spes desperationem & præsumptionem ; sicut enim Stella à Stellâ differt in claritate , ita virtus à virtute in perfectione , nulla in suo genere imperfecta , nisi comparatè ad aliam perfectiorem.

Dicitur 2°. *supernaturalis* , ac proinde à Deo infusa , juxta illud Rom. 15. *Deus . . . spei repleat vos omni gaudio & pace in credendo , ut abundetis in spe & virtute Spiritûs-sancti*. Et ratio est , quia spes tendit in Deum supernaturaliter possidendum.

Dicitur 3°. *Theologica* ; quia habet Deum pro objecto primario.

Dicitur 4°. *per quam certâ cum fiduciâ futuram beatitudinem expectamus* ; quia spes veluti anchora , animam tentationibus & procellis hujus vitæ agitatam , firmat in promissis Dei , juxta illud Apostoli Hebr. 6. v. 19. & 20. *Confugimus ad tenendam propositam spem , quam sicut anchoram habemus anima tutam ; ac firmam*. Sed de certitudine spei postea.

Dicitur 5°. *& media illius assequenda* , quibus denotatur secundarium spei objectum , nempe gratia & bona opera , sine quibus vana esset spes nostra , & mera præsumptio , quæ est peccatum spei Theologicæ oppositum , ut infra dicetur.

Dicitur 6°. *expectamus per Dei auxilium* ; quia beatitudo naturæ viribus non est possibilis , *in finita virtutis est* , inquit S. Thomas q. 17. art. 2.

ad infinitum bonum perducere ; ideoque magis propriè vitam æternam expectare dicimur , quàm sperare ; nam ex eodem Angelico Doctore 1. 2. qu. 40. art. 2. ad primum ; quod aliquis sperat per propriam virtutem adipisci , non dicitur expectare , sed sperare tantum : sed propriè dicitur expectare quod sperat ex auxilio virtutis aliena.

Ergo primarium spei objectum materiale est Deus possidendus ; *non enim minùs aliquid ab eo sperandum est , quàm sit ipse* , ait sanctus Thomas cit. qu. 17. art. 2. secundarium verò sunt ea etiam temporalia , per quæ Deus decrevit nos ad se ipsum adducere. Consequentia sequitur ex alata definitione ; objectum enim materiale cujuslibet virtutis est res , circa quam adæquatè versatur : atqui spes adæquatè versatur primariò circa futuram beatitudinem , quæ non est aliud , quàm Deus possidendus ; secundariò verò circa media , quibus obtineri potest : *sicut & fides* , inquit sanctus Thomas qu. 17. art. 2. ad secundum , *principaliter quidem respicit Deum & secundariò respicit ea , quæ ad Deum ordinantur* , nec quidquam aliud attendit ; namque *homini qui anhelat ad aliquid magnum* , ait idem sanctus Doctor eodem articulo ad tertium , *parvum videtur omne aliud , quod est eo minus.*

Dixi , *per quæ Deus decrevit* , &c. temporalia enim secundùm se spectata , æquè possunt esse impedimenta salutis ac adjumenta , nec illius consequendæ evadunt media , nisi ad eam fuerint ordinata & quidem à Deo ; nam sine ejus motione à nobis ordinari nequeunt ; ac proinde non est affectu ad illa , sed ex affectu ad vitam æternam illa quærere & petere debemus ; alioquin illa non ex gratiâ & virtute , sed ex cupiditate expeteremus. Sed de iis plura ubi de Oratione , tract. de Religione pag. 450.

Q. 3°. *Quod est objectum formale spei?*

R. Hic in varias sententias abeunt Theologi. Alii statuunt omnipotentiam divinam & misericordiam, seu Deum ut omnipotentem & misericordem, nitunturque auctoritate S. Thomæ, qui quaestio 28. art. 4. ad secundum, ex eo distinguit spem ab aliis virtutibus, quòd *addat ex parte objecti quandam specialem rationem, scilicet arduam & possibile adipisci*. Et qu. 17. art. 6. in corpore, *Spes, inquit, facit Deo adhaerere, prout est in nobis principium perfecta bonitatis, in quantum scilicet per spem divino auxilio innitimur ad beatitudinem obtinendam*. Atqui quod est ratio tendendi in objectum materiale, & distinguendi virtutem ab aliis, proculdubio est formale virtutis objectum; iustitia v.g. & liberalitas, licet versentur circa idem objectum materiale, nimirum circa pecuniam numerandam, sunt tamen duæ virtutes distinctæ; quia sub diversâ ratione pecuniam respiciunt, iustitia quidem ut debitam, liberalitas verò ut gratuitam largitionem: Ergo.

Alii contra asserunt bonitatem divinam relativè ad nos, seu Deum ut nobis bonum esse objectum formale spei; quia, inquiunt, sicut desiderium nascitur ex amore; nemo quippe id desiderat, circa quod indifferens est; ita spes nascitur ex amore concupiscentiæ; atqui idem est objectum formale amoris & desiderii, scilicet bonitas objecti diversimodè apprehensa in amore simpliciter & absque circumstantiâ præsentis aut absentis; in desiderio determinatè ut absens & futura: Ergo à pari idem est objectum formale spei Theologicæ, & amoris concupiscentiæ, quo expectamus possidere Deum ut summum bonum nostrum.

Sed utraque scientia facilè conciliari posse videtur; & si supersit difficultas, erit purè meta-

physica, à Philosophis potius quàm à Theologis excutienda.

Atque ut mentem aperiam, prætermittendum est quod apud omnes constat, nimirum voluntatem non ferri in objectum nisi sub ratione boni aut mali: boni quidem prosequendi, mali verò fugiendi; ac proinde sicut verum saltem apparens est objectum formale mentis assensus: ita bonum est necessariò objectum formale conatus voluntatis in rem amatam, nihil intelligibile, nisi sub ratione veri: nihil appetibile, nisi sub ratione boni. Atqui nec possibilitas, nec omnipotentia, ex quâ possibilitas repetitur, alliciunt voluntatem ratione sui præcisè, sed ratione bonitatis, cum quâ apprehenduntur conjunctæ, namque omnipotentia, quâ pœnam æternam concipimus possibilem, spem non injicit, sed timorem propter malum pœnæ, quam peccantibus inferre concipitur. Ergo sicut malum pœnæ per omnipotentiam possibile & impendens est objectum formale, seu motivum temporis; ita Deus ut nobis bonus & possidendus per omnipotentiam divinam & misericordiam, est formale spei objectum; ac proinde objectum formale spei non est simplex, sed complexum ex bonitate divinâ relativè ad nos, & ex omnipotentiâ & misericordiâ, quibus possessio Dei fit possibilis.

Ergo beatitudinis possibilitas per omnipotentiam & misericordiam divinam minùs est formale objectum spei, quàm circumstantia, conditio, & modificatio ejus objecti formalis, nempe beatitudinis per auxilium Dei consequendæ. Nec aliud vult S. Thomas locis laudatis, ut colligitur ex quæst. 17. art. 2. in quo ex professio probat beatitudinem æternam esse proprium spei objectum. Et art. 4. sic habet: *Spes duo respicit, scilicet bonum, quod obtinere intendit, & auxilium per quod*

illud bonum obtinetur. Bonum autem quod aliquis sperat obtinendum, habet rationem causæ finalis: auxiliis autem, per quod aliquis sperat obtinere illud bonum, habet rationem causæ efficientis. Ex quibus verbis sic argumentari licet; causa finalis est primum movens ad opus: atqui ex S: Thomâ, bonum, quod spes obtinere intendit, nempe beatitudo æterna, habet rationem causæ finalis: Ergo beatitudo æterna est spei objectum motivum, seu formale.

Dices 1°. in eo qui sperat Deum ut suam beatitudinem, duo sunt distinguendi actus, alter desiderii, quo tantum bonum absens & futurum desiderat, & hic actus pertinet ad charitatem, cuius objectum est bonitas divina: alter spei, quo conatur ad illud bonum, nixus omnipotentia & misericordia divinâ, quas respicit tanquam proprium objectum formale; inde enim movetur ad conandum: Ergo.

R. 1°. utrùm in eo, qui sperat, concurrant duo actus distincti, alter desiderii, alter spei, quæstio est planè Philosophica: nobis satis est, quod sperans feratur in Deum ut suum bonum, arduum quidem, sed obtentu possibile per divinum auxilium. Videtur tamen unicum elicere actum, qui virtualiter duplex est. Quemadmodum enim qui desiderat bonum absens, non elicit duos actus, alterum amoris, alterum desiderii; sed unico actu, nempe desiderii fertur in suum objectum; quid est enim desiderium, nisi amor boni absentis? Similiter qui sperat, unico actu movetur efficaciter in bonum suum absens, arduum, & possibile, ita ut ratio absentis; ardui, & possibilis sit circumstantia, conditio & modificatio unius & ejusdem objecti, nimirum beatitudinis objectivæ, quæ est causæ finalis & motiva unius realiter actus, scilicet spei, virtua-

liter autem duplicis; in spe enim intelligitur amor & desiderium; nisi enim quis amaret & desideraret bonum, non niteretur illud assequi. Sed ut ut sit,

R. 2°. negando desiderium illud semper esse actum charitatis; peccator enim desiderat, ac sperat veniam & vitam æternam, non per charitatem, quâ caret, sed per spem Theologicam.

Dixi, desiderium vitæ æternæ non semper esse actum charitatis, ut innuerem illud aliquando à charitate, aliquando verò à virtute spei proficisci. In quo autem differant duo illa desideria, dicetur capite proximè sequenti.

Dices 2°. appetere Deum ut bonum nostrum, est referre Deum ad nos tanquam ad finem, & amare illum amore concupiscentiæ: atqui inordinatus est ille amor; rectus enim ordo postulat, ut omnia ad Deum tanquam ad ultimum finem referantur: Ergo.

Distinguo majorem: est referre Deum ad nos tanquam ad finem, cui optamus tantum bonum, Concedo: tanquam ad finem, cujus gratiâ cetera assumuntur tanquam media, Nego majorem.

Distinguo similiter minorem, inordinatus est amor, quo Deum ad nos referimus tanquam ad finem, cujus gratiâ, Concedo: tanquam ad finem cui, Nego minorem.

Finis cui est persona, cui optamus bonum, quod aliquando tantum æstimamus, ut ipsum sit nobis quoque finis, cujus gratiâ multa facimus; sic sapientia v. g. quatenus propter illam acquirendam oramus, vigilamus, laboramus, est finis cujus gratiâ: quatenus autem illam nobis optamus, sumus ejus finis cui. Contra verò sumus finis cujus gratiâ pecuniæ, alimentorum & necessariæ suppellectilis, quæ nobis comparamus; quia non spectantur illa tanquam bona propter se

expetibilia, quemadmodum sapientia; sed propter nos duntaxat tanquam media necessaria, & ad usus nostros accommodata.

Porro turpe est & flagitiosum, Deum ad se referre tanquam ad finem cuius gratiâ; hoc enim est Deum minoris facere quàm nos ipsos, & perverso ordine uti ultimo fine veluti medio. *Omnis humana perversio est*, inquit sanctus Augustinus l. 83. quæst. 30. *(quod etiam vitium vocatur) fruendis uti velle, atque utendis frui. Et rursus omnis ordinatio (qua virtus etiam nominatur) fruendis frui, & utendis uti. Fruendum est autem honestis, & utendum utilibus.* Et lib. 15. de Civit. Dei cap. 7. *boni utuntur mundo, ut fruantur Deo; mali autem è contra ut fruuntur mundo, uti volunt Deo.*

Sed honestè & piè Deum ad nos referimus tanquam ad finem cui; in eo quippe testamur summam ejus bonitatem & omnimodam perfectiorem; sic refertur causa ad effectum, fons ad rivulum, plenitudo ad vacuum, misericordia ad miserum, perfectivum ad perfectibile. Sic subditus Principem suum honorat, dum benevolentiam ejus sibi conciliare satagit, & gratiam seu favorem ejus, amicitia cujuslibet aulici præponit.

Instabis 1°. atqui per amorem spei, qui est amor concupiscentiæ, Deum non appetimus propter se, sed propter nos duntaxat: ergo inordinatus est ille amor.

R. 1°. argumentum illud nimis probare, cum ex eo æquè concludi possit nullam agnoscendam esse virtutem præter charitatem, quæ solum Deum propter se diligit: imò nos inordinatè à Deo auxilium petere in adversis; ejusmodi enim precum sumus finis cui; cum tamen ipse testetur Psalmo 49. se eas ducere honori & gloriæ; *invoca me*, inquit, *in die tribulationis; erua te, & honori-*

scabis me ; est enim solemnis confessio omnipotentis bonitatis divinæ. Inde ergo sequitur duntaxat amorem spei non esse æquè perfectum ac amorem charitatis , quòd ultro fatemur ; nam ex sancto Thomâ qu. 16. art. 8. perfectus amor est , quo aliquis secundum se amatur , utpote cui aliquis vult bonum , sicut homo amat amicum. Imperfectus amor est , quo quis amat aliquid non secundum ipsum , sed ut illud bonum sibi ipsi proveniat , sicut homo amat rem , quam concupiscit. Primus autem amor pertinet ad charitatem qua inhaeret Deo secundum seipsum. Sed spes pertinet ad secundum amorem ; quia ille qui sperat , aliquid sibi obtinere intendit ,

R. 2°. Distinguo subsumptum , atqui per amorem sc̃ei Deum non appetimus propter se , sed propter nos , ita ut apprehendamus illum ut summum bonum appetibile propter se , nec per imperfectum spei amorem excludamus perfectiorem motum charitatis , Concedo : non appetimus propter se , sed propter nos , ita ut Deus nobis videatur ut medium nobis utile & necessarium , nec aliter amabile , quàm in ordine ad nos , Nego subsumptum ; amor enim spei sub illo respectu esset inordinatus & turpis , excluderet quæ charitatem , quemadmodum cupiditas prædominans. Sed absit à spe Theologicâ tanta perversitas , quin ipsa disponit ad amandum Deum propter se. *Spes* , inquit S. Thomas cit. art. 8. *introducitur ad charitatem , in quantum aliquis sperans remunerari à Deo , accenditur ad amandum Deum , & servandum præcepta ejus.* Et S. Bernardus Tract. de diligendo Deo cap. 9. *Si frequens ingruerit tribulatio , ob quam & frequens ad Deum conversio fiat , & à Deo frequens liberatio consequatur , nonne etsi fuerit ferrum pectus , vel cor lapideum toties liberati , emolliri necesse est ad gratiam liberantis , quatenus Deum homo diligat non propter se tantum , sed & propter ipsum.*

Instabis 2°. amor mercenarius est vituperandus : atqui amor spei est mercenarius , ex sancto Bernardo cit. tract. de diligendo Deo cap. 12. *Est qui confitetur Domino , quoniam potens est ; & est qui confitetur ? quoniam sibi bonus est , & item , qui confitetur , quoniam simpliciter bonus est . Primus servus est , & timet sibi . Secundus mercenarius , & cupit sibi . Tertius filius , & desert patri . Itaque & qui timet , & qui cupit , utrique pro se agunt . Ergo .*

Distinguo majorem , amor mercenarius strictè sumptus , qui pro mercede temporalia expectat , quo sensu Joan. 10. reprobat^{ur} Pastor mercenarius , Concedo : mercenarius in latà significatione , qui aliam mercedem præter Deum non intendit , Nego majorem ; nam Christus Matth. 5. v. 12. spe hujusce mercedis nos nutrit & roborat : *gaudete , inquit , & exultate , quoniam merces vestra copiosa est in calis . Et Heb. 11. v. 26. laudatur Moyses , quòd aspexerit in hujusmodi remunerationem . Porro S. Bernardus loquitur de eo , qui facit opus Dei intuitu bonorum temporalium , facit & mercenarius , inquit cit. cap. 12. sed quis non gratis , proprià trahi cupiditate convincitur .*

Q. 4°. *Potest-ne quis sperare alteri beatitudinem aternam ?*

Respondet S. Thomas qu. 17. art. 3. cum hâc distinctione vel proximus spectatur ut alter à nobis , vel ut unitus , ac veluti unum qui nobiscum per amorem , consanguinitatem , & aliud simile vinculum : Si primo modo spectetur , non possumus illi sperare beatitudinem spe Theologica , juxta illud S. Augustini enchir. cap. 8. *Fides & suarum rerum est & alienarum ... spes autem non nisi bonarum rerum est , nec nisi futurarum , & ad eum pertinentium , qui earum spem agere perhibetur . Et ratio est , quia spei Theologicæ objectum formale & motivum , est bonum divinum ; motivum*

autem desiderii, quo optamus alteri beatitudinem, si amore non sit nobis unitus, non potest esse nisi bonitas, quæ in ipso est, ac proinde desiderium illud non erit actus spei Theologicæ.

Sed si proximus secundo modo spectetur; scilicet ut aliquo vinculo nobis unitus, illi tanquam nobis ipsis beatitudinem speramus spe Theologicâ; quia motivum hujusce desiderii non est aliud, quàm bonitas divina possidenda, nec incitatur ad ejus possessionem appetendam ex aliquâ bonitate, quæ sit in nobis; cùm naturalis impetus nos impellat in nostri amorem & prosecutionem nostri boni, etiamsi nullam in nobis apprehendamus perfectionem.

Q. 5°. *Quotuplex est Spes Theologica?*

R. Una est specie; quia unicum est ejus objectum formale & motivum; accidentariò tamen, & ex quibusdam adjunctis dividitur sicut fides in spem informem, & spem formatam.

Spes informis est spes sine charitate, ut in peccatoribus: spes formata est spes conjuncta cum charitate, ut in Justis. Spes informis dicitur mortua; quia separata à charitate, vel est sine motu & actu sicut corpus ab animâ separatum: vel si operetur, opera ejus, etsi supernaturaliter bona, disponantque ad justificationem; viva tamen non sunt nec meritoria vitæ æternæ, ut diximus ubi de conditionibus necessariis ad meritum de condigno. Plerumque autem spes informis otiosa est, 1°. propter malam conscientiam; *ille sperat*, inquit, S. Augustinus in Psalm. 31. *qui bonam conscientiam gerit: quàm verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe*, nimirum timor, qui ex malâ conscientia nascitur, diffidentiam injicit. 2°. propter frigus cupiditatis, quâ peccatoris animus astringitur, & quodammodo agglutinatur rebus terrenis & cælestium obliviscitur; nullus autem sperat bona

spiritualia, nisi ea vehementer desideret: quomodo verò desideraverit, qui non amat? Spes ergo jacet in corde frigido peccatoris velut radix sterilis, & si quando sperare videtur, plerumque vana confidentia est & præsumptio, ut infra dicitur.

Spes verò formata dicitur viva; quia charitas est veluti spiritus vitalis vivificans, & ponens in actu virtutes, quas informat, 1°. quia tribuit bonam voluntatem, inspirat desiderium cælestium bonorum, ex quo facilè sequitur conatus ad superanda ardua quæque. 2°. quia operit multitudinem peccatorum, & conscientiam mundat: atqui mens bene conscia fiduciam, hoc est, firmam spem sumit ut habetur 1. Joan. 3. v. 21. *si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.* 3°. quia constituit nos Dei amicos: vera autem amicitia excludit omnem diffidentiam. Unde S. Ambrosius laudatus à S. Thomâ qu. 17. art. 8. scribit in Lucæ cap. 17. *ex fide est charitas, ex charitate spes*, non quidem informis, hæc quippe charitatem præcedit, sed formata & perfectior, ut interpretatur Angelicus Doctor, his verbis: *Secundum ordinem perfectionis charitas prior est naturaliter. Et ideo adveniente charitate, spes perfectior redditur, quia de amicis maximè speratur.* Porro spes viva, sicut & fides viva est propria Christianorum, juxta illud primæ Petri cap. 1. v. 3. *Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Jesu-Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam.*

Q. 6°. *Licet-ne sperare in homine?*

R. Licet tanquam in causâ instrumentali, quando Deus eâ utitur ad nostram salutem: non licet autem sperare in homine tanquam in causâ principali; scriptum est enim Jer. 17. *maledictus homo, qui confidit in homine*, probatque S. Thomas qu. 17. art. 7. hâc ratione: *Sicut*, inquit, *non licet spe-*

rare aliquod bonum prater beatitudinem sicut ultimum bonum, sed solum sicut id, quod est ad finem beatitudinis ordinatum: ita non licet sperare de aliquo homine, vel de aliqua creaturâ, sicut de primâ causâ movente in beatitudinem. Licet autem sperare de aliquo homine, vel de aliquâ creaturâ, sicut de agente secundario & instrumentali, per quod aliquis adjuvatur, ad quacunque bona consequenda in beatitudinem ordinata.

Dices: spes utpote Theologica, non nititur, nisi omnipotentiâ & misericordiâ divinâ: ergo nullatenus ponenda est in homine, etiam ut causâ instrumentali, sed solum in auxilio divino; aliâs niteretur potestate creatâ, & sub illo respectu non esset Theologica.

Nego consequens, quia instrumentum non agit, nisi virtute causæ principis. Unde sicut: qui tegitur gladio custodientis, se non confidit: propriè in gladio, sed in personâ gladio instructâ; similiter qui, ut securius salutis suæ consulat, ad sapientem confugit, & consiliis ejus se regendum præbet, eâ mente & persuasione, quod Deus eo tanquam ministro utatur, non alio, quàm in Deo spem suam collocat; secus si præcipuè ob naturales ejus dotes, & naturali quâdam animi propensione se illi adjungeret; tunc enim spem suam poneret in homine, & non in Deo; quod maximè cavendum.

C A P U T I I.

De differentiâ spei à fide & charitate.

Q. 1°. *Spes est. ne virtus à fide distincta?*
Negant Pseudo-reformati, conten-

duntque veram fidem nihil aliud esse, quàm certam fiduciam in promissis Dei; quam hæresim confutavimus Tract. de Gratiâ, ubi de justificatione cap. 4. & parag. 8. Quare cum omnibus Catholicis.

R. Spes est virtus à fide distincta, probaturque 1°. ex Scripturâ 1. Cor. 13. v. 13, *nunc autem manent: fides, spes, & charitas: tria hæc*, ubi Apostolus manifestè spem à fide distinguit. 2°. ratione; quia illæ virtutes essentialiter distinguuntur quæ habent diversum non solum subjectum, sed etiam objectum formale; omnis quippe habitus & actus suam essentiam desumit ab objecto formali: atqui sic se habent fides & spes; fides est virtus intellectualis intellectum informans: spes verò residet in voluntate, tanquam in proprio subjecto: fides tendit in objectum quatenus verum, in Deum nempe ut est prima veritas; spes autem respicit Deum, ut est summum bonum, & supernaturalis nostra beatitudo objectiva: Ergo fides & spes sunt duæ virtutes essentialiter distinctæ.

Q. 2°. *Spes distinguitur-ne à charitate?*

R. Apostolus citato loco non solum eam distinguit, sed insuper opponit tanquam relatum correlato; postquam enim dixit, *nunc autem manent: fides, spes, charitas, tria hæc*; subdit statim: *major autem horum est charitas*. Porro nihil est majus respectu sui ipsius, sed respectu alterius correlati: Ergo.

Dices: illæ virtutes non distinguuntur, quæ habent idem objectum formale: atqui spes & charitas idem habent objectum formale: Ergo.

Minor probatur. Objectum spei ex dictis capite præcedenti, est supernaturalis beatitudo objectiva, seu Deus possidendus ut summum nostrum bonum: atqui idem est charitatis objectum; nam charitatis consummatæ in Beatis est

frui Deo, gaudere de Deo præfente, & in illo quiescere tanquam in summo bono: charitatis verò proficientis in viatoribus, est desiderare ejus conspectum & possessionem, ægrèque ferre ejus absentiam: ergo idem est utriusque virtutis objectum formale, ac proinde spes & charitas sunt una & eadem virtus.

R. 1°. Negari non possè, quin charitas in viatoribus tendat in Deum, tanquam in ultimum nostrum finem, desideriumque fruendi tanto bono: sit proprius illius actus, quemadmodum Eminentissimus Cardinalis *De Noailles* efficaciter & multà cum eruditione demonstrat in suà Institutione Pastoralis, adversus spurios Mysticos. Enimverò nihil amanti optatius, quàm frui amati præfentiâ; nihil molestius, quàm ab illo divelli aut separari. Annon sponsa, per quam exprimitur juxta sanctos Patres quilibet justus in amore Dei perfectus, ex purissimo charitatis affectu per vicos & plateas quærebat dilectum, Cant. 3. Annon Apostolus ex ardentissimo Christi amore dicebat Philip. 1. *Coarctor . . . è duobus desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo, multo magis melius: permanere autem in carne, necessarium propter vos.* Sed hæc responsio nedum solvat difficultatem, illam potius auget, nec parùm torquet Theologos, ubi statuendum est discrimen spem inter & charitatem.

Alii ita admittunt Deum ut beatitudinem nostram objectivam, esse objectum formale charitatis, ut definiant, objectum spei esse præcisè omnipotentiam & misericordiam divinam, quibus objectum charitatis possibile redditur, ut quemadmodum in politicis virtus fortitudinis inservit justitiæ legali ad tuendum ordinem, & conservandam pacem, quibus consistit regni felicitas; ita spes charitati inserviat ad superandum arduum, quod in ejus objecto apprehenditur.

Refelluntur 1°. ex dictis capite præcedenti. 2°. ex Patribus, qui asserunt possessionem Dei ut ultimum nostrum finem per spem & charitatem expeti; sed ratione planè diversâ; ideoque duas illas virtutes esse omnino distinctas; nam virtutes & ceteri habitus magis distinguuntur ex objecto formali, quàm ex objecto materiali, ut sæpè diximus. S. Gregorius Nyssenus homil. 1. in Cantica, spem à charitate in eo distinguit, quòd illa mercedem, ista solam operis honestatem respiciat: *nonnullis, inquit, fit etiam salus per timorem, quando insuentes ad minas supplicii gehenna separantur à malo: sunt etiam aliqui, qui propter spem mercedis repositam, qui piè vixerint, se rectè & ex virtute gerunt, non charitate bonum possidentes. . . . sed qui animo currit ad perfectionem, expellit quidem timorem: est enim ejusmodi servilis affectio. . . despicit ipsas quoque mercedes, ne videatur mercedem pluris facere, quàm eum qui donat lucernam.* Ubi sanctus Doctor tres gradus distinguit in assensu ad Deum. In primo eos collocat, qui timore impelluntur. In secundo, qui alliciuntur spe mercedis, quæ non potest esse nisi Deus, alioquin aberrarent. In tertio, qui solo charitatis amore ducuntur. S. Basilii in præmio regularem fusiùs disputatarum, & S. Gregorius Nazianzenus Orat. 40. eandem distinctionem secuti, primos vocant servos, secundos mercenarios, tertios filios. Ergo in mente illorum Patrum, spes in eo distinguitur à charitate, quòd spectet, non quidem omnipotentiam & misericordiam, sed mercedem, quam per divina illa attributa obtinere nititur: merces autem illa non potest esse aliud, quàm Deus ipse, quatenus est summum nostrum bonum. Sanctus Chrysostomus pluribus in locis, ut hom. 17. in epist. ad Hebræos, docet servanda esse præcepta, non solum spe mercedis, sed etiam amore il-

lius qui legem tulit; *etiamsi*, inquit, *merces non esset proposita*, oporteret esse bonum; sed tamen cum mercede simus boni. Et hom. 5. in epist. ad Rom. nec propter minas supplicii, nec propter promissionem regni; sed propter eum, qui legem tulit. Similia habet sanctus Augustinus lib. 21. de Civit. Dei cap. 15. Sed si (quod absit) illius tanti boni spes nulla esset, malle debuimus in hujus conflictationis molestia remanere, quam vitiis in nos dominationem non eis resistendo permittere. Cassianus collatione 11. cap. 6. hæc verba refert Abbatis Cheremontis: *Tria sunt, quæ faciunt homines à vitiis temperare, id est, aut metus gehenna... aut spes & desiderium regni calorum, aut affectus boni ipsius, amorque virtutum.* Et cap. 8. sic concludit: *Quamobrem nobis studendum est de hoc timore ad spem, & de spe ad charitatem Dei, vel ipsarum virtutum amorem perfectio mentis conscendamus amore.* De triplici etiam gradu nempe fervorum, mercenariorum, & filiorum simili modo loquuntur sanctus Climacus gradu primo, & Venerabilis Beda in cap. 15. Lucæ, *Fides est, inquit, quæ futuri iudicii ac suppliciorum metu vitiorum facit contagia declinare, spes quæ mentem nostram de presentibus avocans, universas corporis voluptates celestium premiorum expectatione contemnit; charitas, quæ nos ad amorem Christi, & spiritualium virtutum fructum, mentis odore succendens, quidquid illis contrarium toto facit odio detestari.* Sanctum Bernardum & sanctum Thomam in eandem rem laudavimus capite præcedenti. Ergo constat ex communi sanctorum Patrum doctrinâ, 1°. spem à charitate distingui. 2°. utramque virtutem tendere ad Deum possidendum, sed sub diversâ ratione formalis: spem quidem ut mercedem & bonum nobis, charitatem verò sine intuitu mercedis, sed sublimiori motivo sequenti responsione elucidando, Itaque.

R. 2°. Negando minorem, & argumenti ipsius confirmatione adducti, distinguo minorem: idem est objectum spei & charitatis materiale, Concedo: idem est objectum formale, Nego minorem; spes enim, ut sæpius diximus, fertur in Deum ut bonum sibi; & qui timet, inquit sanctus Bernardus cit. cap. 12. lib. de diligendo Deo, & qui cupit, utrique pro se agunt. Charitas verò tendit ad Deum ut bonum in se, refertque ad eum & ipsum amantem, & ejus beatitudinem & cetera omnia, quæ per spem concupiscuntur: *charitatem voco*, inquit S. Augustinus lib. 3. de doctr. Christ. cap. 10. *motum animi ad fruendum eo propter ipsum. & se atque proximum propter Deum.* Et lib. 10. Conf. cap. 22. *ipsa est, Deum alloquitur, beata vita gaudere ad te, de te, ipsa est, & non est altera.* Sanctus quoque Bernardus cit. c. 12. post laudata verba, & qui timet, & qui cupit, utrique pro se agunt, subdit: *sola, quæ in filio est, charitas non quarit quæ sua sunt.* Et cap. 14. denique, inquit, cupiditas tunc rectè à superveniente charitate ordinatur, cum mala quidem penitus respuuntur, bonis verò meliora præferuntur, nec bona nisi propter meliora appetuntur. Quod cum plenè per Dei gratiam affectum fuerit, diligitur corpus propter animam: anima propter Deum; Deus autem propter seipsum. Sed ponderanda imprimis quæ scribit cap. 15. ubi de eo, qui spe impellitur, sic scribit: *Diligit itaque in secundo gradu Deum, sed propter se, non propter ipsum. At verò cum ipsum cœperit occasione propria necessitatibus colere & frequentare cogitando, legendo, orando, obediendo; quâdam hujuscemodi familiaritate paulatim sensimque Deus innotescit, consequenter & dulcescit, & sic gustato quàm suavis est Dominus, transit ad tertium gradum, ut diligit Deum, non jam propter se, sed propter ipsum. Sanè in hoc gradu diu statur: & nescio si à quoquam hominum quartus in hac vitâ perfectè*

*apprehenditur, ut se scilicet diligit homo tantum propter Deum. Afferant hoc si qui experti sunt: mihi, fa-
eor, impossibile videtur. Er̃t autem proculdubio cum
introduc̃tus fuerit servus bonus fidelis in gaudium Do-
mini sui, & inebriatus ab ubertate dom̃s Dei. Quasi
enim mire quodammodo oblitus sui, & à se penitus ve-
lut deficiens totus pergit in Deum, & deinceps adha-
rens ei, unus cum eo spiritus erit. Quibus verbis san-
ctus Doctor 1.º. perstringit errorem suã ætate
nondum natum, & nostrã damnatum in novis
Mysticis, qui præsumunt suos discipulos perdu-
cere viã breviori ad eum statum perfectionis, in
quo anima sui oblita tam perfectè Deo adhæret
propter ipsum solum, ut nec pulsetur beatitudi-
nis desiderio, nec afficiatur proficiendi studio;
nec sit illi curæ comprimere inordinatos concu-
piscentiæ motus. 2.º. ita distinguit spem inter &
charitatem, ut nihilominus utrique virtuti assi-
gnet idem objectum materiale, nempe Deum pos-
sidendum 3.º. Differentiam essentiãlem utriusque
virtutis repetit, (& quidem juxta antiquiores
Patres, quorum verba laudavimus) ex earum
objecto formali, seu ex diversã ratione & moti-
vo, quo spes & charitas tendunt in Deum possi-
dendum; spes quippe tendit in Deum ut bonum
nobis; charitas verò ut bonum simpliciter & ab-
solutè, ad quod & beatitudinem nostram & nos
ipsos & cetera refert.*

Ergo in mente sancti Bernardi & aliorum Pa-
trum in primã nostrã responsione laudatorum
divina misericordia & omnipotentia statim ne-
queunt pro formali spei objecto. Latum est au-
tem discrimen spem inter & fortitudinem, quã
in exemplum allata est; namque fortitudinis of-
ficiũ & actus est amovere malum, moderari
timorem, qui illud refugit, & regere impetum
audaciæ in illud insurgentis. At spes, siue specte-

tur ut virtus, sive ut passio, fertur in bonum, tanquam in proprium objectum, illudque prosequitur, quamvis arduum, innixa sive propriis viribus, si sit passio, sive alienis, putà omnipotentia & misericordia divinâ, si sit virtus Theologica. Bonum autem, quod est objectum spei in peccatore ad justificationem per gratiam sese disponente, non sunt bona temporalia, cum eorum cupiditatem conetur abjicere: non est etiam Deus ut in se bonus; cum illum charitate nondum diligat, & per spem disponatur ad purissimo illo modo diligendum; ut supra dicebat S. Bernardus: restat ergo ut dicamus bonum, quod spes Theologica prosequitur, esse Deum ut nobis bonum.

Instabis 1°. amor concupiscentiæ non est actus virtutis, sed vitii: atqui actus, quo quis sibi bonum concupiscit, est concupiscentiæ. Sic enim S. Bernardus citato cap. 12. scribit: *Facu & mercenarius (opus Dei) sed quia non gratis, propriâ trahi cupiditate vincitur. Porro ubi proprietas, ibi singularitas. Ubi autem singularitas, ibi angulus. Ubi vero angulus, ibi sine dubio sordes, seu rubigo.* Ergo.

Distinguo maiorem; amor concupiscentiæ rerum temporalium, qui ex S. Augustino propriè dicitur cupiditas, est actus vitii, Concedo: amor concupiscentiæ beatitudinis, sapientiæ, & aliorum bonorum spiritualium est actus vitii, Nego maiorem; quin laudatur & commendatur in Scripturis; *cogitatum habet in præceptis Altissimi...* & *concupiscentia sapientia dabitur tibi*, Eccli 6. v. 37. *concupiscite ergo sermones meos, diligite illos*, Sap. 6. v. 12. & infra v. 14. *præoccupat* (sapientia) *qui se concupiscunt, ut illis prior se ostendat.* Et v. 21. *concupiscentia itaque sapientia deducit ad regnum perpetuum.* Itaque sunt obscenæ concupiscentiæ, sunt & sanctæ concupiscentiæ, ex Origene hom. 7.

in Levitic. secundum versionem Ruffini. Unde sanctus Thomas 2. 2. qu. 26. art. 3. ad tertium, non dubitat spem vocare amorem concupiscentiæ, quod aliquis, inquit, veli frui Deo, perit ad amorem, quo Deus amatur amore concupiscentiæ. Usus tamen obtinuit, ex sancto Augustino lib. 14. de civit. Dei cap. 7. ut si cupiditas vel concupiscentia dicatur, nec addatur cuius rei sit, non nisi in malo possit intelligi.

Instabis 2º. atqui nihil possumus amare, nisi illud sit nobis bonum: Ergo fictitius est ille amor charitatis, à spuris Mysticis excogitatus, quo Deus dicitur amari, ut est bonus in se, & sine relatione ad nos.

Antecedens probatur; quia ut aliquid actum ametur aut appetatur satis non est quod sit simpliciter & absolutè bonum; sed insuper requiritur ut amanti sit bonum vel utile, vel jucundum, vel honestum & conveniens. alioquin, cum omne ens secundum se spectatum, sit simpliciter bonum, esset etiam cuilibet amabile & appetibile, quod longè absurdissimum est; quàm multa enim in se bona valde, sunt aliis noxia, & ideo fugienda? aqua v. g. expellit calorem, quamvis in se bonum, utpote ipsi infestum; optimas carnes bos fastidit, quas leo concupiscit. Quis hominum nescit Deum esse summè bonum? Illum tamen peccator non amat; quia illum non apprehendit ut sibi bonum, nec unquam amare poterit, nisi voluntas ejus misericorditer præparetur, experiaturque per gratiam, quàm suavis sit Dominus, & quàm bonum sit ipsi diligere suum Creatorem. Hinc vulgare apud Philosophos effatum, *amicabilia quæ sunt ad alterum, veniunt ex amicabilibus, quæ sunt ad se ipsum*. Etich. 9. Ergo amor nostri est veluti prima radix, ex qua oriuntur & crescunt ceteri amores; ac proinde

una est ratio amandi Deum, scilicet bonitas ejus relative ad nos spectata, fictitiumque ac prorsus impossibile amare Deum, quatenus præcisè bonus est in se.

Distinguo antecedens, non possumus amare supernaturaliter, Nego: naturaliter, subdistinguo, in statu naturæ corruptæ, Concedo: in statu naturæ integræ, Nego anteced. & conseq. *Primum dilige Deum*, inquit S. Augustinus serm. 368. aliàs 37. lib. 50. hom. *deinde teipsum; post hac dilige proximum sicut teipsum. Prius tamen disce amare teipsum; sic dilige proximum sicut teipsum. Nam si teipsum non nosti amare, quomodo proximum poteris in veritate diligere? ... qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Si ergo amando iniquitatem, teipsum non solum non diligis, sed etiam odio habes; quomodo aut Deum, aut proximum diligere poteris?*

Enimverò amor sui, qui supponitur præcedere tanquam radix amoris Dei, & cujuslibet creaturæ, vel est inordinatus & malus: vel ordinatus & bonus: atqui neutrum dici potest. Non primum aliàs natura humana, utpotè necessaria radix fructus mali, esset substantia mala, & à malo principio; bona quippe arbor non potest malos fructus facere, Matth. 7. Non secundum, 1º. quia is amor non est ordinatus & bonus, qui caret suo debito fine: atqui e.usinodi esset proprius ille amor, utpote qui terminaretur ad ipsum amantem, ut supponitur, nec tenderet ad Deum, qui est ultimus rerum omnium finis. 2º. quia Deus non solum est rerum omnium finis, sed etiam principium: atqui inevidens esset inordinatio in operibus Dei, si (quod absit) voluntates humanas formaret, inclinaretque ad aliud, quam ad se ipsum, & independenter à liberâ earum electione ante omnia converteret ad privatum bonum. Ergo prima Dei impressio &

motio in naturâ creatâ adhuc integrâ est ad illum propter se amandum super omnia.

Confirmatur : omnis pars primariò tendit in bonum totius ; illudque naturaliter præfert propriæ salutis , manus v. g. absque mora & cunctatione imminenti periculo se exponit ad tuendum caput, ex quo pendet salus totius corporis : atqui Deus habet rationem totius respectu cuiuslibet creaturæ : ergo naturale est homini in statu naturæ integræ plus diligere Deum , quàm se ipsum. Ita sanctus Thomas primâ parte qu. 60. art. 5. *Videmus*, inquit, quòd naturaliter pars se exponit ad conservationem totius corporis ; sicut manus exponitur illi absque deliberatione ad conservationem totius corporis. Et quia ratio imitatur naturam, huiusmodi imitationem invenimus in virtutibus politicis : est enim virtuosi civis, ut se exponat mortis periculo pro totius Reipublica conservatione ; & si homo esset naturalis pars huius civitatis, hac inclinatio esset ei naturalis. Quia igitur bonum universale est ipse Deus, & sub hoc bono continetur etiam Angelus & homo, & omnis creatura ; quia omnis creatura naturaliter secundum id quod est, Dei est ; sequitur quòd naturalis dilectione etiam Angelus & homo plus & principalius diligat Deum, quàm se ipsum ; alioquin si naturaliter plus seipsum diligeret, quàm Deus, sequeretur, quòd naturalis dilectio esset perversa, & quòd non perficeretur per charitatem, sed destrueretur.

Ad confirmationem respondeo ambigüe opponi, ut res ametur, satis non esse quòd sit bona in se, sed insuper requiri ut sit amanti conveniens ; si enim per hanc vocem, *conveniens*, intelligatur quòd amans debeat esse ordinatus ad illam rem, vera est propositio ; convenit enim unicuique servare debitum ordinem : si verò sensu sit rem illam, ut ametur, semper debere referri ad ipsum amantem tanquam ad finem,

falſitas propoſitionis perſpicua eſt vel ſolo membrorum exemplo; unicuique enim convenit, ut ſeſe periculo obijciat pro ſalute totius corporis; minimè verò ut commune bonum corporis ad propriam incolumitatem referat.

Urgebis: ſequeretur charitatem præcedere omnes virtutes, & motum ſpei in peccatore eſſe inordinatum; utpote qui ſit amor ſui: abſurdum conſequens: ergo & antecedens.

Distinguo ſequelam majoris ut ſupra; charitatem præcedere omnes virtutes in ſtatu nat. itæ integræ, Concedo: in ſtatu naturæ corruptæ, in quo gratia naturam paulatim ſanat, & liberat à ſervitute cupiditatis, nego ſequelam; nam ex Patribus ſupra laudatis, maximè ex ſan. to Bernardo, peccator, cujus voluntatem gratia prævenit; à timore incipit, tum in ſpem erigitur ac tandem *tr. aſſit ad tertium gradum, ut diligat Deum non jam propter ſe, ſed propter ipſum. Sanè in hoc gradu diu ſtat: & nescio ſi à quoquam hominum quartus in hâc vitâ perfectè apprehenditur, ut ſe ſcilicet diligat homo tantùm propter Deum. Aſſerant hoc: ſi qui experti ſunt. mihi fateor, impoſſibile videtur.* Abſit autem ut inordinatus dicatur ſpei motus, quo introducitur charitas, cùm ille motus ſit à Spiritu ſan. to, diſponatque ad diligendum Deum ſuper omnia: *quod enim ei eſt, immundum eſſe non poteſt.* inquit S. Bernardus cit. cap. 12.

Porro recentiores Myſtici, quos Quietiſtas vocant, damnati ſunt, quòd non ſolùm cum ſan. to Bernardo & omnibus Catholicis aſſerent hominem in hâc vitâ diu ſtare poſſe in eo gradu, in quo diligat Deum non jam propter ſe, ſed propter ipſum; ſed ulteriùs progreſſi hanc propoſitionem evulgarent, quæ eſt prima ex viginti tribus, quas Innocentius XII. confixit anno 1699. *Datur habitualis ſtatus amoris Dei, qui eſt charitas*

ritas pura, & sine ullâ admixtione motivi proprii interesse. . . Neque timor pœnarum, neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem. Non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectiorem, neque propter felicitatem in eo amando inveniendam. Ut autem intelligatur quàm meritò damnata sit ejusmodi propositio, expendendum est ex professio quæ sit spei necessitas, quandiu hanc vitam mortalem vivimus. Sit itaque

C A P U T I I I.

De Spei necessitate.

Q. 1°. **A**ctus spei sunt-ne adultis necessarii ad salutem?

R. Sunt necessarii tum necessitate medii, tum necessitate præcepti naturalis & divini.

Prima pars, quæ est de necessitate medii, probatur 1°. iisdem momentis, quibus supra demonstravimus fidei necessitatem; nempe, ait sanctus Bernardus serm. 10. in Psal. 9. *germana fidei speique cognatio est, ut quod illa futurum credit, hæc sibi incipiat sperare futurum. . . Dicit fides parata sunt magna & inexcogitabilia bona à Deo fidelibus suis: Dicit spes, illa mihi servantur. Hinc est quòd in Scripturis fides & spes soleant simul conjungi, quasi essent una & eadem virtus, cùm tamen sint essentialiter distinctæ, Rom. 4. v. 3. de fide dicitur: credidit Abraham Deo & reputatum est illi ad justitiam: de spe verò v. 18. qui in spem contra spem credidit. Et v. 20. in repromissione etiam Dei non habuit diffidentiam. Heb. 11. v. 9. fide demoratus est (Abraham) in terrâ repromissionis tanquam in alienâ. Hæc quod fidem: quoad spem autem v. 10. Expectabat enim fundamenta habentem civitatem*

Quin spes Heb. 11. indirectè ponitur in definitione fidei: *est autem fides*, inquit Apostolus, *spelandarum substantia rerum*, & increduli vocantur filii diffidentiae, Ephes. cap. 2. v. 2. & cap. 5. v. 6. Infirmus enim frustra credit se posse sanari à Medico, nisi & speret se sanandum, imo ejus diffidentia signum foret ipsum non credere. Sicut ergo accedentem ad Deum credere oportet quia est; quia poenitentibus peccata dimittit, deprecantes exaudit, inquirentibus se remunerator est; similiter eadem speret necesse est, alioquin fides ejus inanis foret; spes enim est dispositio necessaria tum ad veniam peccatorum obtinendam, ex Concilio Tridentino sess. 6. c. 6. juxta illud Prov. 28. cap. 25. *qui sperat in Domino sanabitur*, & Matth. 9. *confide, fili, dimittuntur tibi peccata tua*: tum ad ceteras gratias impetrandas, Jac. 1. v. 7. *non ergo aestimet homo ille*) qui hæsitat diffidentia) quod accipiat aliquid à Domino.

Probatur 2º. ex sanctis Patribus. Sanctus Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum, sic scribit; *fides est ad salutem inclinatio, post quam timor, spes, & poenitentia*. Sanctus Ambrosius lib. 1. de poenitentia cap. 1. *nemo*, inquit, *potest bene agere poenitentiam, nisi speraverit indulgentiam*. Sanctus Augustinus ser. 352. aliàs 27. inter 50. homil. c. 3. docet spem non minùs esse necessariam ad conservandam vitam spiritualem, quàm respirationem ad vitam animale. *Judam traditorem*, inquit, *non tam scelus, quod commisit, quàm indulgentia desperatio fecit penitus interire . . . quod fecit in corpore suo, hoc factum est in animâ ipsius . . . Quomodo ergo qui sibi collum ligant, inde se occidunt, quia non ad eos intrat spiritus aëris hujus: sic illi qui desperant de indulgentiâ Dei, ipsâ desperatione intus se suffocant, ut eos Spiritus-sanctus visitare non possit*.

Ex his autem sic conficitur argumentum: illud

est necessarium necessitate medii, sine quo ne remissio peccatorum, nec æterna salus obtineri possunt; atqui ex dictis sine spe adulti nec remissionem peccatorum: nec salutem æternam obtinere possunt: Ergo spes necessaria est necessitate medii.

Secunda pars, quæ est de necessitate præcepti tam naturalis, quam divini, probatur 1º. quoad præceptum naturale; quia recta ratio exigit, ut media ad salutem necessaria assumamus: atqui spes ex dictis est medium necessarium ad salutem æternam: Ergo.

Probatur 2º. quoad præceptum divinum, Psal. 65. *sperate in eo omnis congregatio populi.* Eccli. 11. *dirige viam tuam, & spera in illum,* Oseæ 12. *spera in deo tuo semper.* 2. Petr. cap. 1. *sperate in eam, qua vobis offertur gratiam.*

Confirmatur auctoritate Alexandri VII. & Cleri Gallicani, qui proscripserunt hanc propositionem: *Homo nullo tanquam vita sua tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & charitatis, ex vi præceptorum divinatorum ad eas virtutes pertinentium.* Quam propositionem Clerus Gallicanus anno 1700. declarat scandalosam, in praxi perniciosam, erroneam, inducentem fidei & Evangelii oblivionem.

Q. 2º. *Quandonam tenemur elicere actus spei?*

R. 1º. Generatim quoties tenemur operari propter vitam æternam; non enim ad eam nitimur propriis viribus, sed omnipotentis Dei auxilio, quod misericorditer promissit sperantibus in se. Vide ergo an sit aliquod tempus, quod non teneamur tendere ad vitam æternam, quæ est ultimus noster finis; & intelliges utrum spes in nobis aliquando debeat manere otiosa. Enimvero sicut spes victoriæ conficit exercitum, spes lucri in unum corpus eligit mercatores; ita spes adi-

piscendæ vitæ æternæ congregavit Ecclesiam, Quid enim pollicitus est Imperator noster, cum primos Evangelii sui præcones misit ad conscribendos militiæ suæ milites, & conducendos qui ejus nomine negotiarentur donec veniat? *Euntes*, inquit, Matth. 10. *predicant dicentes quia appropinquavit regnum cælorum*. His promissis illecti innumeri nomen suum dederunt militiæ Christianæ, & collecta est Ecclesia Exinde regnum cælorum vim patitur, unus veri Christiani ardor illud rapere, unum studium augere lucra Domini sui; *qui enim de futuro seculo non cogitat*, inquit S. Augustinus ser. aliàs 96. de tempore, *nec propterea Christianus est, ut id quod Deus in fine promittit, accipiat, nondum Christianus est, aut saltem abortivus censendus*; quotquot enim sumus Christiani, in Christo renascimur in spem vivam, juxta illud 1. Petri cap. 1. v. 3. *regeneravit nos in spem vivam per resurrectionem Jesu-Christi, ex mortuis in hereditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem; conservatam in cælis*. Qua autem virtute & industriâ arduum illud opus aggredimur? an propriâ? *sed maledictus qui confidit in homine*, Jer. 17. Ergo & in seipso, quia & ipse homo est.

Restat igitur, ut quemadmodum monet Apostolus 1. Thessal. 5. semper simus induti lorica m fidei & charitatis, & galeam spem salutis; hoc est, nihil præsumamus de nobis, sed sicut nobis est continua pugna, ita continuo spem nostram in Dei misericordiâ & omnipotentiâ figamus.

R. 2º. Communis est Catholicorum sententia, præceptum spei præsertim obligare in hisce casibus, 1º. initio usûs rationis; sicut enim tunc tenetur homo ad Deum se convertere per fidem, ut supra diximus; ita & per spem & charitatem. 2º. in articulo mortis, & ita fert disciplina & praxis

Ecclesiæ, juxta quam Pastores in ejusmodi circumstantiis exigunt à quolibet fidei, ut non solum credat, sed etiam speret carnis resurrectionem & vitam æternam ad quam jamjam migraturus est. 3º. quando graves tentationes contra se in ingruunt, & animus concutitur moribus desperationis; quia sicut infidelitati opponenda est fides, odio dilectio, superbiam humilitas; ita spes desperationi. Nec audiendi sunt Pseudo-Mystici, dum dicunt Fideles charitate perfectos gratum Deo sacrificium oblaturus, si, ubi æterna salus ipsis desperata apparet, omnem ejus spem abjiciatur ex motivo purissimi amoris; proscripta quippe est illa doctrina ab Innocentio XII. cujus Constitutionem unanimi consensu amplexi sunt Antistites Gallicani, & promulgarunt unusquisque in suam Diocesim anno 1699. 4º. cum urget pœnitentiæ præceptum; nam ex S. Ambrosio supra laudato, *nemo potest bene agere pœnitentiam, nisi speraverit indulgentiam* 5º. denique quando instat orationis necessitas, postulandum quippe est in fide & cum fiducia, ut latè prosequimur Tract. de Religione, ubi de conditionibus Orationis. Cum autem oratio debeat esse continua, saltem moraliter, ut ibidem demonstramus, vel inde colligitur quàm frequentes & continui actus spei esse debeant.

Q. 3º. Existit-ne in hac vitâ is perfectionis status, in quo nec timor pœnarum, nec desiderium remunerationis æternæ ullam partem habeant?

Affirmarunt novi Mystici, ut patet ex eorum propositione allatâ ad calcem præcedentis capituli, sed cum fuerit à Sede Apostolicâ rejectâ & damnata, ac deinceps ab universo Clero Gallicano,

R. Non existit.

Probatur 1º. ex Scripturâ Rom. 8.v.23. & seq.

C c iiij

Nos ipsi primitias Spiritûs habentes, & ipsi intra nos geminus adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri. Spe enim salvi facti sumus... Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus. Hæc dicuntur de perfectissimis Christianis, etiam de ipso Apostolo, qui raptus est usque ad tertium cælum, cuique nemo se adæquare præsumet, nedum antepone. Et Philip. 3. v. 12. & seq. non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim... fratres, ego me non arbitror comprehensisse. Unum autem, quæ quidem retro sunt obliviscens, ad ea verò quæ sunt priora extendens meipsum, ad destinatum persequor... quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus.

Probatur 2º. ex sanctis Patribus. Sanctus Augustinus in psal. 122. initio sic scribit: *Non prater spem esse debemus, imò cum magnâ fiduciâ præsumere, quia si per charitatem ipse nobiscum in terrâ est, per eandem charitatem & nos cum eo in calo sumus... Ille docet, et in est compassione charitatis, nos sursum sumus spe charitatis; spe enim salvi facti sumus, Rom. 8.* Arctus Bernardus supra laudato cap. 15. de diligendo Deo: *Nescio, inquit, si à quoquam hominum quartus (gradus) in hac vitâ perfectè apprehenditur, ut se scilicet diligat homo tantum propter Deum. Afferant hoc, si qui experti sunt: mihi, fateor, impossibile videtur. Erit autem proculdubio, cum introductus fuerit servus bonus fidelis in gaudium Domini sui. Ubi sanctus Doctor non negat dari aliquos actus in hac vitâ, quibus homo diligat Deum non propter se, sed propter ipsum; id enim agnovit in iis, qui tertium gradum attingerunt. Sed cor tendit nullum esse statum vitæ hujus, in quo amor sui partem non habeat, nec ullâ spe mercedis æternæ moveatur.*

Probatur 3º. ratione; quia quandiu hîc degimus, nunquam desunt tentationes, corpus, quod

corrumpitur, aggravat animam identidem erigendam ratione, quæ solâ Dei misericordiâ & omnipotentiâ nititur: caro concupiscit adversus spiritum, mundus infestat suis amoribus & terroribus, adversarius noster diabolus semper circuit quærens quem devoret: Ergo ex Apostoli præcepto, Eph. 6. in omnibus assumendum est scutum fidei, & galea spes salutis, hoc est, fiducia in Deum, *in quo sunt vires nostra; ex adiutorio enim ejus vincimus, non ex presumptione nostra.* S. Augustinus conc. 2. in Psalm. 90.

CAPUT IV.

De Spei certitudine.

Q. 1°. *Spes Theologica est-ne certa?*

R. Certa est ratione sui: incerta respectu nostri: simpliciter tamen & absolutè certa dici debet. Tres sunt responsionis partes.

Primæ pars, quæ est de certitudine spei ratione sui, probatur 1°. ex Scripturâ, Psalm. 23. *qui sustent te, non confundentur.* Eccli. 2. v. 11. *Respici te, filii nationes hominum, & scitote quia nullus speravit in Domino, & confusus est,* Rom. 8. *spes non confundit.* 2. Tim. 1. *scio cui credidi, & certus sum quia potens est depositum meum servare.*

Probatur 2°. ratione. Illa virtus est certa ratione sui, quæ nititur medio certo & infallibili; scientia v. g. est cognitio certa, quia habetur per medium certum & necessarium: contra verò opinio non est certa, quia medium ejus est incertum: atqui spes Theologica nititur medio certo & infallibili, nempe omnipotentiâ & misericordiâ divinâ, adde & veracitate, seu fidelitate in promissis, ait enim Psalm. 36. *adjuvabit eos Dominus, & liberabit eos, & eruet eos à peccator-*

ribus, & *salvabit eos, quia speraverunt in eo.* Quæ postrema verba expendens sanctus Bernardus ser. 9. in Psal. 9. sic habet: *dulcis causa, attamen efficax, attamen irrefragabilis. Si hac sapimus, ut quid cunctamur . . . huic uni tam solida; tam perfecta, tam beata spei, totâ devotione animi, toto fervore spiritûs inharere? Si quid illi impossibile, si quid vel difficile est, quare aliud in quo speres, sed verbo omnia potest, quid facilius dictu? . . . an verò de facilitate jam non dubitas, sed ipsa tibi est suspecta voluntas? planè & voluntatis testimonia credibilia facta sunt nimis . . . Denique quando in se sperant desit illa majestas, qua tam studiosè monet in se sperari? De quâcunque tribulatione, inquit, clamaverint ad me, exaudiam eos. Ecce numeræ tribulationes . . . dummodo ad altum non convertaris; dummodo clames ad eum: dummodo speres in eum, ne humile aliquid vel terrenum, sed altissimum ponas refugium tuum. Quis speravit in eo, & confusus est? facilius est calum & terram transire, quàm verbum ejus evacuari.*

Secunda pars, quæ est de incertitudine spei respectu nostri, est contra Pseudo-reformatos, qui definiunt fidem esse certam fiduciam, quâ quisque firmiter credat se esse prædestinatum, & sibi indubitanter applicet promissiones generatim factas. Probatum autem Catholica responsio ex Scripturâ, Eccli. 9. *nescit homo, utrum amore, an odio dignus sit, sed omnia in futurum servantur incerta.* 1. Cor. 10. vers. 12. *qui se existimat stare videat ne cadat.* Philip. 2. v. 12. *cum metu & tremore vestram salutem operamini.* Vide quæ in hanc rem viximus Tract. de Gratiâ cap. 4. §. 8.

Tertia pars, nempe quod spes simpliciter & absolutè certa dici debeat, probatur; quia res quælibet æstimari & denominari debet ex iis, quæ sunt ei propria; non verò ex iis, quæ ipsi per accidens adveniunt; ars v. g. & prudentia

sunt virtutes certæ & infallibilis, licet dubium esse possit, an aliquis ad illarum virtutum regulas opus suum exegerit: atqui spes Theologica ex dictis primâ nostrâ responsione, est certa ratione sui, utpote quæ nitatur promissis Dei veracis & omnipotentis, de quibus nefas est dubitare & diffidere: quidquid sperans patitur incerti & fluctuationis, nascitur ex defectu liberi arbitrii, & pravitatem cordis humani, cujus consilia & intentiones penetrari nequeunt. Ita sanctus Thomas qu. 18. art. 4. ad. 3. *Quoddam aliqui, inquit, habentes spem deficiant à consecutione beatitudinis, contingit ex defectu liberi arbitrii ponentis obstaculum peccati, non autem ex defectu divina potentia vel misericordia, qui spes innititur. Unde hoc non præjudicat certitudini spei.* Et in responsione ad 2. *spes non innititur principaliter gratia jam habita, sed divina omnipotentia & misericordia: per quam etiam qui gratiam non habet, eam consequi potest, ut sic ad vitam æternam perveniat de omnipotentia autem Dei & misericordiâ ejus certus est, quicumque fidem habet.*

Dices: illa virtus non est certa ratione sui, quæ est causa timoris: atqui spes Theologica est causa timoris, efficax enim desiderium possidendi bonum absens & arduum, naturaliter producit timorem illius amittendi, & quidem eò majorem, quo bonum illud pluris æstimamus, & obtentu difficilius apparet: ergo spes Theologica, non est certa ratione sui.

Confirmatur. Ideo opinio non est cognitio certa, quia conjuncta est cum erroris periculo, & injicit timorem falsi: ergo nec spes Theologica, utpote quæ timore amittendæ beatitudinis, & excidendi à gratiâ sperantes percellat; qui enim tantum malum non metuit, aut ab omni spe dejectus est, aut certè nimium de se præsumit, & in spem Theologicam peccat, ut dicetur infra.

Distinguo maj. si per se & ratione sui timorem inciat, quemadmodum opinio, Concedo: si per accidens & ratione alterius, nempe subjecti, quod deficere potest, Nego maj. nempe prudentia & ars sunt cognitiones certæ, quia nituntur regulis infallibilibus, quanta tamen anxietas in artifice, præsertim cum tractat materiam pretiosam, quantus timor in viro prudente, cum de re magni momenti consulitur? uterque tamen certas habet regulas suæ disciplinæ; sed metuit ne ab iis recedat, deficiatque.

Distinguo similiter min. spes Theologica est causa timoris per accidens & ratione subjecti, nempe sperantis, qui deficere potest; hoc est, minus quam par sit adhærere Dei promissis, & confortari in potentiâ virtutis ejus, ut loquitur Apostolus; Concedo: est causa timoris per se & ratione sui, Nego min. de infinitâ enim Dei misericordiâ & omnipotentiâ nullus dubitaverit, nisi infidelis & insipiens.

Ex timore igitur id unum colligere licet, nempe spem non esse certam respectu nostri; quia periculum est ne quis desit gratiæ Dei, propter pravitatem cordis sui, & innatam voluntatis levitatem ac inconstantiam. Sed timor ille nedum remittat spem nostram, quasi sit incerta, quin illam acuit, & ad Deum confugere vehementius impellit, juxta illud Psalm. 13. *qui timent Dominum, speraverunt in Domino.* Paradoxum & contra communem hominum sensum primâ fronte videtur, quod timor sit causa sperandi; timor quippe perspicit malum imminens, & vitatu difficile; spes verò bonum absens & arduum. Sed distinguendum inter timorem hominis, & timorem Dei: hominem tûm timemus, cum nobis malè vult, & ideo manus ejus fugimus, certi quod non parceret, si in ejus potestatem nos ve-

nire contingeret. Deum verò timemus ne deferat, ne propter peccata à se projiciat; atque ejusmodi timore impellimur confugere ad illum, cujus natura est bonitas omnipotens, & opus misericordia, *qui timent Dominum speraverunt in Domino.* Nec frustra; subditur enim *adjutor eorum, & protector eorum est.* Adjutor, inquit sanctus Bernardus, ut liberentur à malis: protector, ne jam liberati iterum labantur. Quare? Quibus meritis? quia speraverunt in eo *quoniam in me speravit, inquit, liberabo eum*, Psal. 90: *hoc enim totum hominis meritum, si totam spem suam ponat in eo, qui totum hominem salvum facit; spes nostra seu desiderium est veluti hydria in mente S. Augustini: pro cujus amplitudine haurimus ex fonte divinæ bonitatis.* Et S. Bernardus ad sensum tropologicum pro more transferens quod legitur Deuter. 11. *omnis locus, quem calcaverit pes vester, vester erit... nullus stabit contra vos*, sic scribit: *pes vester utique spes vestra est. Et quantumcunque illa processerit, obtinebit, si tamen in Deum tota figatur, ut firma sit, & non titubet.*

Spem certam ac firmam exigit Sanctus Doctor, utpote quæ debeat omnipotentiae & misericordiae divinæ, quibus nostra beatitudo sit acquisitu possibilis; sicut enim Deus meretur in dictis infinitam fidem; quia est prima & infinita veritas: ita & in promissis infinitam spem; quia est infinita & omnipotens bonitas. Cum autem operari sequatur esse, ac proinde creatura finita non possit nisi finito modo agere, restat ut contendamus semper crescere in fide, spe, & charitate, orantes cum Ecclesiâ, *da nobis Domine, fidei, spei, & charitatis augmentum.*

Ergo per excessum non peccatur contra spem, neque contra duas alias virtutes Theologicas, fidem scilicet & charitatem, sed per defectum:

duntaxat, si ratio habeatur earum objecti; in eoque differunt à virtutibus moralibus. Adversus istas quippe æquè peccatur per excessum, (solâ iustitiâ exceptâ) ac per defectum; quia objecto earum, utpote bono creato & finito, voluntas adhærere potest plusquam oporteat. & deccat; bona enim creata sunt moderatè amanda, & propter majora dimittenda. Sed bonum in quod tendunt fides, spes, charitas, est increatum & infinitum, ac proinde in illud voluntas magis ac magis sese extendere debet. Porro qui ita sunt affecti, rectè dicuntur ex toto corde credere, sperare, ac diligere.

Dixi, *si ratio habeatur earum objecti*; quia ratione subjecti potest quis excedere circa virtutes Theologicas; nimia quippe & imprudens contentio circa huiusmodi virtutes, quæ noceret sanitati, improbanda esset tanquam excessus, quemadmodum inordinatus zelus, nimia sui fiducia, &c. Sed qui censetur excessus per ordinem ad subjectum, defectus est per ordinem ad objectum, quod meretur infinitè credi, concupisci, & diligere.

Ergo qui sperat in Domino, quomodo præscribit fides Catholica, & nos jam exposuimus, verè exuit infirmitatem humanam, & induit fortitudinem Dei, ut dicat cum Apostolo, *cum infirmior tunc potens sum, omnia possum in eo, qui me confortat*; quidenim non possit, qui inniritur omnipotentiae & misericordiae divinae, quam fides docet non defuturam, modo ipse non desit? Hinc S. Bernardus confidenter scribit ser. 9. in Psal. 90. *Quidquid agendum sit, quidquid declinandum, quidquid tolerandum, quidquid optandum, tu es, Domine, spes mea...* sperent in aliis alii, fortè hic in scientiâ litterarum: hic in astutiâ seculi; ille in nobilitate, ille in dignitate, ille in aliâ quâlibet vanitate confidat,

propter te omnia detrimentum feci, & ut stercora arbitror, quoniam tu es, Domine, spes mea. Speret qui vult in incerto divitiarum: ego verò ne ipsa quidem nisi abs te victui necessaria spero.... Si mihi premia promittuntur, per te obtinenda sperabo. Si insurgant adversum me praelia, si saeviat mundus, si framat malignus, si ipsa caro adversus spiritum concupiscat, in te ego sperabo. Fratres, hoc sapere, ex fide vivere est, nec aliud ex sententiâ dicere potest: quoniam tu es, Domine, spes mea.

Ergo præcipua cura sit Confessariis & Pastoribus, ut eos, quorum saluti deserviunt, bonâ spe in Deum compleant, meticulosos confirmant. Doceantque timorem, quem Ecclesia donum Dei agnoscit nedum animum dejicere, & à Deo repellere, quin ad ipsum impellere quasi ventum secundum flantem à tergo, ut relinquentes pristinam agendi consuetudinem, velocius ad æternæ salutis portum fêramur: contra verò timorem, quem peccatores sibi fingunt tanquam murum oppositum, quo ipsis ad Deum intercluditur accessus, injici à spiritu maligno, ut spem edimat, aut saltem minuat, quo nihil perniciosius; *qui enim hesitat, inquit S. Jacobus cap. 1. sicut ilis est fluctui maris, qui à vento movetur & circumfertur; non ergo astimet homo ille, quòd aliquid accipiat à Domino; nec justificabitur peccator, nisi timor Dei illum in spem erigat; nec iustus in virtute proficiet, nec perseverabit, nisi ita de se diffidat, ut firmam spem in Deo ponat.* Vir duplex animo, addit autem Apostolus citato loco, *inconstans est in omnibus viis suis*, hoc est vir, cujus animus veluti in duos dissectus, spe scilicet & metum, fiducia & diffidentiâ, audaciâ & desperatione, multa in suâ anxietate tentat ac movet, sed nihil promovet; si ex unâ parte assurgit, ex alterâ miserè cadit. Quare Confessarius oleum

operamque perdet , nisi pœnitentem eò adduxerit , ut de se prorsus diffidat , & certam spem in Deo collocet , quod magis perspicuum fiet ex dicendis cāpite sequenti.

C A P U T V.

De peccatis oppositis Spei Theologica.

Q. 1°. **Q**uotuplex peccatum est spei oppositum ?
R. Duplex , scilicet desperatio & præsumptio.

Q. 2°. *Quid est desperatio ?*

R. Est diffidentia assequendi beatitudinem , & obtinendi media ad illam necessaria. Itaque sicut spei Theologica duplex est objectum obtentu possibile , primum , nempe beatitudo , seu possessio Dei ; & secundarium , scilicet auxilia gratiæ , & bona opera , quibus tanquam mediis ad beatitudinem pervenitur : ita desperationis duplex assignatur objectum obtentu impossibile sive absolutè , sive moraliter , hoc est nimis difficile ; nimirum beatitudo & media ad illam necessaria , putà pœnitentia , & alia bona opera. Porro bonum apprehensum ut possibile proponitur voluntati desperanti , ut incommodum disconveniens , & malum quoddam abjiciendum , seu fugiendum : apprehensum verò ut possibile , speranti exhibetur , ut conveniens & appetibile : & ideo desperatio est quidem voluntatis recessus à beatitudine , & mediis ad illam ordinatis : spes contra se habet ut accessus & conatus ad beatitudinem , & ad media , scilicet bona opera , quibus obtineri potest beatitudo.

Q. 3°. *Quid est præsumptio ?*

R. Est temeraria expectatio beatitudinis , & mediorum illius assequendæ.

Dicitur temeraria, id est, vana, inutilis; & carens omni fundamento. Ejusmodi autem expectatio potest esse dupliciter temeraria, 1°. quidem, quia non innititur divinæ misericordiæ, & omnipotentia: sed viribus humanis sive propriis, sive alienis. 2°. quia inordinatè confidit in divinâ misericordiâ & omnipotentia expectando scilicet quæ Deus nedum promiserit, imò se negaturum minatus est. Vanâ illâ expectatione deluduntur, qui sibi meritum per bona opera in Deo facta comparare negligunt, & pœnitentiam ad mortem differunt, interim cupiditatibus suis laxantes habenas, quia ita audiunt quod scriptum est Ezech. 33. v. 12. *impietas non nocebit ei* (impio) *inquâcunque die conversus fuerit ab impietate suâ*, ut aures suas obturent ad ea, quæ alibi dicuntur: *Dies Domini sicut fur in nocte*, 1. Thess. 5. v. 2. *Quâ horâ non putatis Filius hominis veniet*, Luc. 12. v. 39. *Ne tardes converti ad Dominum, neque differas de die in diem, subitò enim veniet ira illius*, Eccli. 5. v. 8. *Inqui regnum Dei non possidebunt, nolite errare*, 1. Cor. 6. v. 9. Unde Sanctus Augustinus ser. 21. novæ editionis scribit: *Si mihi legis de Libro sancto, sicut indulgentiam tibi promissam esse converso, sic tibi promissum crastinum diem, differ ad crastinum. Prorsus quando te converteris, dabit: sed ipsum quando, quando est? Nusquam promittitur, ac proinde vana est illius expectatio.*

Ergo desperatio contra spem pugnat per defectum: præsumptio verò per excessum, scilicet ex parte subjecti sperantis quod Deus non promisit: nam ex parte objecti excessus esse nequit, sed solummodo defectus, ut capite præcedenti probavimus.

Q. 4°. *Desperatio & præsumptio sunt-ne cum infidelitate conjuncta?*

R. 1°. Sunt aliquando, cum scilicet oriuntur

ex judicio speculativè falso; ut si quis desperaret se veniam consecuturum, aut pœnam æternam evasurum, credens cum Novatianis Ecclesiæ non esse concessam potestatem remittendi graviora peccata post Baptismum commissâ, vel cum Pseudo-Reformatis: Deum aliquos antecederet prædestinasse ad malum culpæ, & ad supplicia æterna; ejus desperatio conjuncta esset cum hæresi. Cùm autem illa circumstantia addat desperationi novam peccati speciem, in Confessione Sacramentali est explicanda, ideoque inquirendum à pœnitentibus, quam ob causam desperaverint. Idem dicendum est de præsumptione: potest enim oriri ex falsâ & hæreticâ opinione, vel Pelagianorum, quòd solis liberi arbitrii viribus vitam æternam promereri possimus; vel Novatorum, quòd fide solâ sine bonis operibus justificemur & salvemur.

R. 2°. Desperatio & præsumptio plerumque in Catholicis sunt sine infidelitate: attamen semper denotant fidem modicam & imperfectam.

Prima pars probatur; quia desperatio & præsumptio sunt defectus voluntatis, non ad hærentis iis, quæ intellectus lumine fidei illustratus judicat esse absolutè & universaliter vera, atqui necesse non est ad peccatum, ut peccans apprehendat generalem fidei regulam morum ut falsam, judicetque legem prohibentem, aut præcipientem esse iniquam; sed satis est quòd ad eam non attendat, & voluntas ejus aliò inclinet; sicut ille qui fornicatur, inquit sanctus Thomas qu. 20. art. 29. eligendo fornicationem ut bonum sibi ut nunc habet corruptam estimationem in particulari, cùm tamen retineat universalem estimationem veram secundum fidem, scilicet quòd fornicatio sit mortale peccatum; judicium enim practicè falsum circa objectum singulare, potest consistere cum judicio,

speculativè verò circa idem objectum; Christianus fornicator v. g. speculativè judicat fornicationem in genere esse quid malum & illicitum, alioquin esset hæreticus; & simul practicè judicat sibi bonum esse fornicari in his singularibus circumstantiis. Similiter qui spem salutis abjicit, ita generatim credit Deum velle omnes homines salvos fieri, impossibilia non præcipere: dedisse Ecclesiæ potestatem quælibet peccata dimittendi, ut spectatâ gravitate peccatorum, & continuâ tentationum molestiâ spe decidat minùs ex incredulitate quàm ex ignaviâ. Idem dicendum de eo, qui contra spem peccat præsumptione; cernere enim est illum contra laxiores opiniones acriter propugnare necessitatem pœnitentiæ, & aliorum bonorum operum; contra Semipelagianos constanter asserere non in nobis gloriandum, sed in Deo solo, à quo est omne posse, velle, & operari; cum interim soli industriæ & labori innitatur, pensum orationis perfunctoriè solvat, ipsique in litteris occupato hora precandi intempestivè adveniat: quibus perpiscuum sit Christianum posse speculativè dogmata fidei credere, & simul practicè pelagianicè vivere, confiteri se nosse Deum, factis autem negare, ut loquitur Apostolus Tit. 1. v. 16.

Secunda pars nempe desperationem & præsumptionem denotare fidem modicam & imperfectam, probatur; quia fides viva fugat mentis tenebras, quas obducit dæmon; ne & desperans perpendant Dei charitatem, qua sic dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, Joan. 3. & præsumens non advertat propriam infirmitatem, bonorumque temporalium vanitatem. Cum autem illa eadem sint perfecta ei, qui ex fide vivit, veluti in clarâ luce, nunc contra desperationem se firmat hisce verbis Apostoli Rom.

8. qui etiam proprio Filio non pepercit . . . quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit ? . . . Quis ergo nos separabit à charitate Christi ? . . . Certus sum enim quia neque mors , neque vita . . . neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei , qua est in Christo Jesu. Nunc contra præsumptionem ; propriæ infirmitatis , & rerum temporalium vanitatis bene conscius opponit , sufficientia nostra ex Deo est , 2. Cor. 3. Existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Jesu-Christi Domini mei . . . & arbitror ut stercora , ut Christum lucrificiam. Philipp. 3.

Q. 5°. Desperatio & præsumptio sunt-ne peccata lethalia ?

R. Sunt ex genere suo lethalia , si adfuerit sufficiens consensus.

Probaturs ; quia peccata virtutibus Theologicis opposita sunt ex suo genere aliis graviora. Cum enim , inquit S. Thomas quæst. 20. art. 3. virtutes Theologicae habeant Deum pro objecto , peccata eis opposita important directè & principaliter aversionem à Deo. In quolibet autem peccato mortali ; principalis rationalis & gravitas est ex hoc quòd avertit à Deo. Si enim posset esse conversio ad bonum commutabile sine aversione à Deo , quamvis esset inordinata , non esset peccatum mortale. Et in eo illud quòd primo & per se habet aversionem à Deo , est gravissimum inter peccata mortalia. Atqui desperatio & præsumptio , utpote peccata spei Theologicæ opposita , directè avertunt à Deo : Ergo ex suo genere sunt peccata mortalia , eaque gravissima.

Minor probatur , simulque elucidatur in hunc modum. Fides docet , & ratio naturalis demonstrat Deum esse ultimum finem , ad quem tendere oportet , & primum rerum principium , à quo omnia bona expectanda sunt. Illinc voluntas spe erigitur ; Deum concupiscit , & nihil

præterea, nisi propter ipsum: hinc bona expectat non ab ullâ creaturâ, sed à Deo solo, cujus omnipotenti misericordia & bonitate innititur. Hic est supremus cultus, quem Deus primo loco à creaturâ rationali exigit, *invoca me in die tribulationis*, inquit Psal. 42. *etiam te & honorificabis me*. Divinum illum honorem Deo denegare, summa injuria est: ad creaturam transferre, species est idololatriæ. Nihilominus tantæ impietatis reos se quodammodo constituunt, & qui desperat, & qui præsumit: ille quidem; quia ut patet, directè, & ut loquitur S. Thomas, principaliter avertit se à Deo ultimo omnium fine. Sed quò perrecturus? Audi Apostolum de ejusmodi perditis, Ephes. 4. *Qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitia, in operationem immunditiae omnis*. Præsumens quoque; utpote qui pelagianicè gloriatur sive in se, sive in eo, in quo confidit, & cujus se creaturam quandoque nuncupare non pudet, ut significet se illi devinctum tanquam auctori bonorum suorum, honorem ad creaturam iniquè transferens, quem Deus, (à quo bonâ cuncta fluunt sive immediatè, sive ministerio hominis, quem implet veluti canalem) sibi reservat, & ut debitum exigit in omnibus ferè Scripturæ paginis: *gloriam meam alteri non dabo*, inquit Isa. 42. & Jer. 17. *maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum & à Domino recedit cor: ius... non videbit cum venerit bonum, sed habitabit in siccitate*. Ex gravitate autem pœnæ colligitur culpæ atrocitas.

Nec minus Deo exosa est altera præsumptionis species, quâ quis, ut suprâ? dicebamus, pœnitentiam differt spe misericordiæ consequendæ. Illud quippe nequidem ab iniquissimo Principe expectaretur, ut flagitiosum civem securum faceret veniæ obtinendæ, postquam cadibus & rapi-

nis civitatem repleverit: ejusmodi gratia nec petitur, ne speratur etiam ab indulgentissimo, nisi pro delictis præteritis, nec conceditur nisi pollicenti vitæ emendationem, alioquin spem veniæ injicere pro flagitiis in futurum committendis, quid aliud est quàm furem armare in suos concives? Illud tamen ipsum præsumens sperat à Deo optimomaximo, quod à nequissimo Judice expectare non auderet: sperat in morte veniam peccatorum; cur Deo figit illum terminum? Quia in omni genere libidinum vitam terere proposuit, & juxta Lutheranorum impietatem, (quam tamen speculative detestatur utpote Catholicus) confidit se sine bonis operibus, & mandatorum observatione vitam æternam consecuturum. Absit à Christiano ut tam indigna de Deo sentiat, Scripturâ reclamante, & contra execrandam hujusmodi præsumptionem fulminante, *nemini dedit spatium peccandi*, Eccli 15. v. 21. *Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam, te adducit? secundùm autem duritiam tuam, & impenitens cor, thesaurifas tibi iram (non misericordiam) in die ira, & revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundùm opera ejus*, Rom. 2.

Dixi in responsione 1°. *si ad fuerit sufficiens consensus*; quia in turbulentissimis desperationis tentationibus plerumque nullus aut saltèm imperfectus adest consensus, tametsi pœnitentes conscientia nimium timidæ hujusce criminis se insimulent. Sed Confessarius veritatem explorabit, si inquirat, num ex illo affectu consueta pietatis opera intermiserint: si enim pro more in iis perseveraverint, colliget eos non consensisse, nisi imperfectè: secus, si neglexerint, præsertim cum urgeret præceptum.

Dixi 2°. desperationem & præsumptionem esse peccata ex suo genere mortalia, ut innuerem pos-

se aliquando esse venialia propter levitatem materiæ.

Dices: quilibet dissensus propositioni revelatæ etiam in materiâ levi, destruit fidem, & est peccatum mortale: Ergo.

Nego consequentiam & paritatem. Disparitas est quòd dissensus ille semper sit conjunctus cum contumaciâ, & cum contemptu divinæ auctoritatis revelantis, & Ecclesiæ proponentis, aliàs non esset infidelitas, sed error duntaxat, ut supra diximus: contumacia autem & contemptus semper est damnabilis. At levis præsumptio vel diffidentia circa aliquod medium ad salutem omninò necessarium, potest esse sine contemptu, sed ex merâ infirmitate, ac proinde non perimet habitum spei, sicut nec levis offensa contra charitatem proximo debitâ, destruit habitum charitatis.

Q. 6°. *Quare desperatio & præsumptio dicuntur peccata in Spiritum-sanctum?*

R. Quia ex dictis pag. 177. peccata in Spiritum-sanctum sunt ea, quæ specialiter pugnant contra Dei bonitatem & ejus dona, quibus declinamus à malo: atqui sic se habent desperatio & præsumptio. Desperatio quidem, utpote quæ sit contemptus bonitatis, quâ Deus seipsum offert in præmium & beatitudinem nostram. Præsumptio etiam, idque dupliciter, 1°. quatenus est vana expectatio beatitudinis sine pœnitentia & bonis operibus, in quâ expectatione necessariò intelligitur contemptus donorum, quibus incitamur ad benè operandum. 2°. quatenus est fiducia in viribus humanis, neglecto Dei adjutorio, sine quo nec peccatum vitari, nec salus obtineri potest. Quomodo autem peccata in Spiritum-sanctum, ac proinde desperatio & præsumptio dicantur irremissibilia, exposuimus pag. 178.

Q. 7°. *Desperatio & præsumptio sunt-ne peccata omnium gravissima?*

R. Sunt quidem omnium perniciosissima: non tam engravissima. Ita S. Thomas qu. 20. art. 3.

Prima pars probatur; quia qui nec timore coërcetur, nec spe incitatur, tanquam effrenis omni intemperantiæ se ipsum addicit; non enim movet virtutis honestas, non frangit legum auctoritas: nam ex S. Thomâ qu. 22. art. 1. *lex sine fide & spe locum habere non potest*. Unde S. Augustinus ser. 87. *illa duo, inquit, occidunt animas, aut desperatio, aut perversa spes, id est, præsumptio*. Et ser. 20. *Si desperes, peris: si speres, peris. Ubi tibi tutus locus erit, ut ab utrâque foveâ te eripias? malè desperabas, audisti, in quâcunque die conversus fuerit iniquus, omnes iniquitates ejus obliviscar. Malè sperare cœperas, audisti, ne tardes converti ad Dominum, neque differas de die in diem. Undique te circumdedit providentia Dei misericorditer. Et ser. 352. ne desperando augeamus peccata, propositus est poenitentia portus; rursus ne sperando augeamus, datus est dies mortis incertus.*

Secunda pars probatur; qui peccatum eò gravius est, quò pugnat contra præstantiorem virtutem, quemadmodum in Physicis mors censetur majus malum quàm cæcitas, quia destruit majus bonum, scilicet vitam: atqui odium Dei directè pugnat contra præstantiorem virtutem, nempe charitatem: ergo odium Dei est gravius peccatum quàm desperatio & præsumptio, quæ inferiori virtuti, nimirum spei; formaliter opponuntur.

Ergo desperatio & præsumptio sunt ex suo genere peccata graviora peccatis, quæ pugnant contra virtutes morales, ut avaritia, injustitia; quia destruunt majus bonum, scilicet spem Theologicam, quæ præstat virtutibus moralibus.

Utrùm autem sint infidelitate graviora, ambigitur. Negat S. Thomas cit. a. 3. nonnulli distinguunt. Si desperatio immediatè oriatur ex fasti-

dio summi boni, quasi displiceat Dei possessio, est infidelitate peior; majorem enim præ se fert Dei contemptum. Si autem nascatur ex quodam tædio & ignaviâ, secundum quam beatitudo judicatur acquisitu difficilior, infidelitas gravius est peccatum; quia directè pugnat contra Dei veritatem; desperatio verò sic spectata indirectè solum contra Dei misericordiam & omnipotentiam. Atque hoc sensu Doctorem Angelicum intelligendum censent illi Theologi.

Ceterum, parum est malum desperationis & præsumptionis detexisse, nisi sit & illius curandi studium; quod efficax non fuerit, si ignoretur ejus causa. Quamobrem

Q. 8°. *Quanam sunt causa desperationis & præsumptionis?*

Respondet S. Thomas acediam, hoc est, fastidium boni spiritualis, præsertim divini esse causam desperationis: superbiam verò & inanem gloriam præsumptionis.

Ad curandum ergo desperationis morbum, expellenda est illa animi tristitia, quam S. Thomas post S. Gregorium vocat acediam; hoc est, fastidium bonorum spiritualium. Quis verò? Nempe sicut satietas nauseam parit, nec fastidians stomachus levatur nisi malorum humorû egestu: ita fastidium rerum cælestium ingerunt terrenæ cupiditates & mala conscientia, ut Deus palato animæ sapere non possit, nec proinde concupisci, nisi detractis parvis affectibus; timida quippe est nequitia, & *semper... præsumit sava, perturbata conscientia*, Sapientiæ 17. Unde S. Augustinus conc. 2. in Psal. 31. vult spem & bonam conscientiam esse nomina synonyma etiam in mente Apostoli, *pro spe*, inquit, *bonam conscientiam posuit* (Apostolus) *ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit: quem verò pungit mala conscientia,*

retrahit se à spe, & non sibi sperat nisi damnationem. Ut ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam.

Sed plurimi refert exponere, quid nomine malæ conscientia intelligendum sit, ne sanctus Doctor peccatoribus spem salutis adimere, eosque in desperationem adducere videatur.

Mala igitur conscientia ex dictis est judicium erroneum, lumini fidei & rationis practice repugnans, & connotans malam voluntatem, à qua imperatur. Unde vulgò mala conscientia accipitur pro malà voluntate, quamvis sit practicum mentis judicium, rectæ rationi oppositum; quia mala voluntas mentem impellit, cogitque ad erroneum ejusmodi judicium ferendum. Quamobrem qui malè affectus est, non immerito dicitur homo malæ fidei, & malæ conscientia, nec sperare sibi potest nisi damnationem. Sed si impius, præveniente Deo & adjuvante, mutet affectum & consilium, ac de præteritis erubescat doleatque, incipit gerere bonam conscientiam, judicium quippe ejus est practice rectum, jam cum lege divinâ concordat, laudat, & amplectitur quod illa præcipit, damnat & rejicit quod illa prohibet. Speret ergo in eum, qui justificat impium, non propter præcedentia merita, cum nulla sint, nisi mala; sed per fidem, non quam fingunt Hæretici; sed quam exponit Apostolus, quæ per dilectionem operatur: *pem enim*, inquit S. Augustinus *ibid. geris bona conscientia: quomodo mala conscientia tota in desperatione est sic bona tota in spe.* Spei conatum non remoretur diffidentia, quam importunè ingerit memoria præteritorum criminum: non concedat propter conscientia morsus ob malè ante actam vitam; ejusmodi enim veribus paulatim consumitur peccatorum putredo, quâ consumptâ, & ipsi moriuntur, tuncque paratum & confirmatum erit cor ejus sperare in Domino

Domino sine eâ difficultate, quam initio expertus est.

Quòd autem superbia sit causa præsumptionis, probatur. Duplex enim est præsumptio: altera, quâ quis viribus humanis expectat salutem & ea quæ ad illam conducunt; & is manifestè sibi & proprio labore tribuit, quod à solo Deo per continuas orationes expectandum est. Altera, quâ ex Dei misericordiâ quis sperat se consecuturum salutem sine bonis operibus, & veniam sine pœnitentiâ: *Et talis præsumptio*, inquit S. Thomas qu. 21. art. 4. *videtur oriri directè ex superbiâ, ac si ipse tanti se existimet, quòd etiam cum peccantem Deus non puniat, vel à gloriâ excludat.* Enimverò intoleranda est superbiæ, quòd filius iræ, filius gehennæ nedum coram Deo se dejiciat, illumque precibus & aliis bonis operibus propitium sibi reddere curet, quin de illius misericordiâ disponere præsumat, tanquam dominus, qui famulo diceret: *Recede nunc, tuâ operâ uti non mihi vacat, venies cum te vocavero*; qui enim rectè vivendi horam prorogat, & oblatam gratiam ad morbum servandam definit, nonne legem Deo proponit, præscribitque tempus, quo opitulari debeat, adeò ut jam non sit misericordis Dei; quemadmodum loquitur Apostolus; sed volentis hominis? Deus quippe nunc vocando vult misereri, sed non fit; quia non vult peccatòr; malitia enim & duritia voluntatis in causâ est, cur non fiat. Sed ait præsumens, tunc voluntas mihi erit, cum mortis imminet periculū. Ergo innititur baculo atundineo, nempe voluntati infirmæ & inconstanti, quam impræsentiarum sentit in malo ita obduratam, ut gratiæ quæ ipsi offertur, non obtemperet; damnabiliter quidem, quia cum possit, libetè non vult, sed nec eâ voluntate in posterum volet; nisi Deus dederit plenam expe-

ditam, & efficacem voluntatem; nam ex Apostolo Philip. 2. *Deus est qui operatur & velle & perficere pro bonâ voluntate.* Ex quibus perspicuum est cuiuslibet præsumptionis causam esse superbiam, quâ quis se pluris existimat, quàm debeat.

Ergo præsumptio humilitate expugnanda est; ac proinde qui vult confidere in Domino, se & cetera pro nihilo putet, dicatque cum regio Prophetâ Ps. 118: *Defecit in salutare tuum anima mea.* Bonus defectus, inquit S. Augustinus; quia ubi deficit humanum, totum est divinum; tum præsertim Apostolus potentem se credidit; cum maximè se sensit infirmum, 2. Cor. 12. v. 10. quia Deus non derelinquit, qui de ipso præsumunt; præsumentes verò de se, & de virtute suâ gloriantes humiliat, ut dicitur Judith. 6. v. 15. *Beatus igitur, cujus nomen Domini spes ejus;* sed quis ille? *qui non respexit in vanitates & in insanias falsas.* Ps. 39. *sed deficit in salutare Dei.* Omnes quidem illud concupiscunt: quàm verò pauci à seipsis & ceteris rebus deficiant, ut solâ omnipotentis Dei bonitate & misericordiâ nitantur, probat adversitas, quæ plerosque ita deiecit, ut eò se miseros inclinare soleant, quòd nulla eis spes supersit, nisi in Domino, hoc est, spes otiosa, quæ eos sustentare nequeant. In rebus ergo prosperis stabant solis suffulti præsidiiis humanis, veluti ædes ruinosa tignis & arrectariis & aliis ejusmodi adminiculis innixæ; quæ si subduxeris, statim corruunt, utpote quæ iis, non parietibus inclinatis niterentur. Qui autem spe Theologicâ confidit in Domino, sicut mons Sion non commovebitur, etiamsi cetera desint; quin gloriatur in tribulationibus: *gloriamur in spe gloria filiorum Dei,* inquit Apost. Rom. 5. *non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quòd tribulatio potentiam operatur, patientia autem*

probationem, probatio verò spem: spes autem non confundit.

Ex his colliges, quàm continua nobis debeat esse pugna contra præiumptionem & superbiam, utpote vitia spei Theologicæ maximè noxia; quamvis enim habitum ejus non semper destruant, actum tamen ejus impediunt, efficiuntque ut nostra agendi ratio, & tota vitæ series viribus humanis, non Dei auxilio innitatur.

C A P U T VI.

De causis spei Theologicæ.

Q. 1°. *Qua sunt causa spei Theologicæ?*

R. Ex quatuor causis, quæ vulgò recensentur, scilicet finalis, efficiens, formalis, & materialis, nulla potest esse quæstio, nisi circa materiale. Certum quippe est Deum esse causam finalem & efficientem spei Theologicæ: finalem quidem, quatenus est nobis bonus: efficientem verò, quatenus eam infundit in cordibus nostris; spes enim Theologica est virtus supernaturalis, quæ non potest haberi, nisi per infusionem à Deo. Causa autem formalis spei nulla est, utpote quæ ipsa sit forma informans animam, vel per modum habitûs, si spectetur ut habitualis, quemadmodum in infantibus & dormientibus: vel per modum actûs, si sermo sit de spe actuali.

Cùm autem duplex sit causa materialis: alia ex quâ totum componitur, ut homo ex corpore: alia, in quâ forma accidentalis, ut habitus & actus, residet tanquam in subjecto: certum est spei nullam esse causam materiale ex quâ: cùm enim spes sit forma spiritualis, non componitur ex materiâ, quemadmodum substantiæ corporeæ completæ. Tota igitur difficultas est circa cau-

sam materiale in quâ, seu subiectum spei Theologicæ. Itaque

Q. 2°. *Quodnam est subiectum spei Theologicæ?*

R. Nulla est spes Theologica, nisi in habentibus fidem; quia fides ex Apostolo est substantia, seu fundamentum rerum sperandarum: *Damus Dei*, inquit supra S. Augustinus, *credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur*: atqui sublato fundamento, quod superstruitur corruat necesse est: ergo sublata fide, pereunt spes & charitas. Sed sicut paries potest esse sine tecto, & fundamentum sine parietibus; ita spes sine charitate, ut in peccatoribus, & fides sine spe, in iis qui desperant.

Ergo spes Theologica non est in damnatis, Hæreticis & Beatis, cum nulla in iis sit fides.

Confirmatur speciatim de damnatis contra Originem & alios, quos Misericordes vocant; quia ex quodam commiserationis affectu docebant pœnas damnatorum aliquando finiendas, & ita spem eis superesse contra expressissima Scripturæ verba, Prov. 17. *mortuo homine impio, nulla erit ultra spes*, Matth. 25. v. 40. *ibunt hi in supplicium æternum*: quibus verbis præcluditur evasio Misericordium, qui ita concedebant ignem Inferni fore æternum, ut negarent pœnas reprobis similiter æternas. Unde merito S. Augustinus lib. 21. de civ. Dei c. 27. scribit Ecclesiam ferre nequivisse ejusmodi hominum disputationem. Et cap. 17. eos tantò errasse deformius, & contra recta Dei verba perversius, quanto sibi videbantur sentire clementius.

Ergo spes remanet in animabus detentis in Purgatorio; tum quia fides in eis remanet, ut supra diximus: tum quia possessio Dei, quam diximus primarium spei objectum, est ipsis bonum absens & arduum, cum illud non sint consecuturæ nisi per accerbos cruciatus.

CAPUT VII.

De effectibus spei Theologica.

Q. 1°. *Q*ui sunt spei Theologica effectus?

R. Spes Theologica, nisi sit mortua, hæc quatuor potissimum præstat. 1°. sperantem reddit bonis operibus intentum & solertem. 2°. firmat in adversis. 3°. fugat timorem mundanum. 4°. injicit timorem Dei.

Ac primò quidem generatim spes etiam spectata ut passio, animos accendit, sperantem attentum reddit ad opus, solertiam acuit, quâ obstacula vel superet, vel declinet, & ea quæ videtur superflua, in proprios usus convertat, *gemma gratissima*, inquit Sapiens Prov. 17. *expectatio præstolantis, quocunque pergit prudenter intelligit*: hoc est, qui rem gratissimam exoptat, ac consequi desiderat, in omnibus prudenter se gerit, cautè & circumspectè agit, ne quid utilium ad finem præconceptum excidat. Illud cernere est etiam in belluis, canis v. g. quandiu non odoratur feram, vagatur huc illucque lentè discurrens. At ubi odorem prædæ perceperit, spemque illius consequendæ conceperit, statim incitatur, & rapido cursu ad eam recta tendit per tribulos ac spinarum aculeos, non deflectens neque à dextris, neque à sinistris, donec vel consecutus sit, vel spem consequendi amiserit. Sic spes lucri mercatores & artifices agit, inde nascitur improbus eorum labor, & singularis illa sagacitas, quâ cuncta in res suas vertunt, iisque tum maxime prospiciunt, cum alienis consulere videntur.

Porro si spei generatim spectatæ ea sit vis & actio quid non efficiet spes viva Christianorum, in quam generati sunt: nam ex S. Augustino in

D d iij

Psal. 103. conc. 4. sub finem, *Vita nostra modò spes est, vita nostra postea aternitas erit: vita vita mortalis, spes est vita immortalis.* Ad hanc felicitatem fertur omnis Christianorum cogitatio, dicente Apostolo Phil. 3. *nostra conversatio in celis est; & 2. Cor. 4. non contemplantibus nobis qua videntur, sed qua non videntur:* propter illam assequendam vigilat eorum sollicitudo, prudentia & circumspectio, ne quid utilium ad tantum bonum promerendum illos effugiat. Quid verò ad illud conducere non possit, cum ex Apostolo 2. ad Corinth. c. 6. spes Theologica æque per adversa ac per prospera, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam illuc perducatur?

Secundò, spes Theologica firmat in adversis, juxta illud Apostoli Heb. 6. v. 18. & 19. *confugimus (in adversis) ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus anima tutam ac firmam.* Hæc scribit Apostolus similitudine ducta à nautis, qui ingruente tempestate, ne navis per abrupta teratur ad anchoras confugiunt, & ubi eas in terrâ defixerint, frustra minatur tempestas, navis est in tuto, fluctuat quidem, agitur maris fluctibus; sed non abducitur. Sic Christianus persecutionum procellis impetitus, & tentationum ventis vexatus, ad spem confugiat; ac in Deo eam defigat, & adversariorum minas ridebit securus. *Quemadmodum ergo, inquit S. Augustinus in Psal. 64. de navi, qua in anchoris est, rectè dicitur quòd jam in terrâ sit; adhuc tamen fluctuat, sed in terrâ quodammodo educta est contra ventos & tempestates, sic contra tentationis hujus peregrinationis nostra, spes nostra fundata in illâ civitate Jerusalem facit nos non abripi in saxa.*

Tertiò, spes Theologica, si sit viva, fugat timorem mundanum, utpote ipsi oppositum; timor quippe mundanus is dicitur, quo quis bonis

temporalibus nimis addictus, ea admittere ita timet, ut pro eorum conservatione legem eludere falsis interpretationibus, vel etiam aperte transgredi paratus sit: atqui ejusmodi timor manifestè pugnat contra spem Theologicam. Ergo.

Minor probatur. In spe Theologicâ tria intelliguntur. 1°. desiderium beatitudinis & conatus ad illam. 2°. timor illius amittendæ, qui dicitur timor Dei; tum quia est donum Dei: tum quia est timor illius offensæ, per quam solam potest amitti beatitudo. 3°. fiducia in Dei bonitate & omnipotentiâ; atque timor mundanus tria illa impugnat; qui enim ejusmodi timore percellitur, 1°. inordinatè concupiscit bona temporalia, ad ea per cupiditatem convertitur, & conatur; sicque ex hoc capite pugnat contra spem, quàm diximus esse conatum ad cælestia. 2°. ex ejusmodi cupiditate, tanquam ex malâ radice nascitur timor temporalia amittendi, quod aliquando fieri nequit sine peccato, putà perjurio, injustitiâ, simoniâ, &c. & ita timor mundanus expellit timorem Dei, quemadmodum dicitur Eccli. 23. v. 27. *expellit à se timorem Dei hujusmodi hominis timor*, estque lethalis ex suo genere, cum avertat à Deo, impellatque ad gravissima quæque peccata. Hinc frequentes in Scripturis commotiones, ut caveamus à timore mundano tanquam ab efficaciori Satana dolo, qui, aucupis instar, quos illecebris allicere non potuit, hos vanis terroribus in laqueos propellit. *Timorem eorum ne timearis*, 1. Pet. 3. *quis tu, ut timeas ab homine mortali, & à filio hominis, qui quasi fœnum ita arescet?* Isa. 51. v. 12. *nolite timere opprobrium hominum*; ibid. v. 7. *nolite timere eos, qui occidunt corpus*, Matth. 10. Christianus ergo homini minanti respondeat, unus est mihi metus, scilicet ne te timeam, & ad Deum depre-

catio mea, ut spernam minas tuas, juxta præceptum ejus. 3°. Timor mundanus solâ nittitur prudentiâ carnis, & sapientiâ seculi, ac proinde ad-versatur fiducia, quâ spes Theologica Christianos defixos & firmos tenet in omnipotentiâ Dei & misericordiâ, juxta illud Psal. 26. *Dominus protector vita mea, à quo trepidabo?* in quem locum sic scribit S. Augustinus, *protegitur Imperator scutatis, & non timet: protegitur à mortalibus mortalis, & securus est: protegitur mortalis ab immortalis, & timebit, & trepidabit?* ... *quid mihi facit bellum? potest mihi auferre spem meam? potest mihi auferre quod dat Omnipotens? sicut non vincitur qui dat, sic non auferitur quod dat: si auferri potest datum, vincitur dator.* ... Ergo quia nemo nobis potest auferre quod Deus dat, non timeamus nisi Deum. Et in Psal. 32. conc. 2. *Fera savit, Deum time; serpens insidiatur, Deum time; homo te odit, Deum time; Diabolus te impugnat, Deum time. Tota enim creatura sub illo est, quem juberis timere.* Porro quod doctrina hic auribus extrinsecus intonat, illud ipsum spes Theologica, si viva sit, interiùs operatur. Dico, *si viva sit*: uti debet esse spes Christianorum, ut qui sint regenerati in spem vivam, nam si sit mortua & informis, ut in carnalibus, superbis ac de se præsummentibus, manet iners & sine fructu.

Dices: Rom. 13. *commendatur timor humanus sive mundanus: si malum feceris, time* (Principem) *non enim sine causâ gladium portat.* Et Luc. 18. vituperatur Judex, qui nec Deum timebat, nec hominem reverebatur: Ergo timor mundanus non est malus.

Nego antecedens: quia ex S. Thomâ quæst. 19. art. 3. timor quo timetur Princeps vel Judex; quatenus in eo relucet aliquid divinum, scilicet potestas ipsi à Deo concessa, quâ utitur tanquam Dei minister ad impediendum vel puniendum

malum, propriè est timor Dei, non hominis. Solus igitur timor, quo quis inducitur ad peccandum, dicendus est humanus vel mundanus.

Instabis: quod nobis inest à naturâ, non est malum, cum illud sit à Deo: atqui inest nobis à naturâ timere mortem, & alia vitæ incommoda: Ergo.

Distinguo minorem, cum sancto Thomâ cit. art. ad 3. timere secundum rectam rationem, Concedo: timere contra rationem, Nego min. *quod autem homo, inquit sanctus Doctor, propter ista rec-dat à justitiâ, est contra rationem naturalem: Unde Philosophus dicit in 3. Ethic. quòd quedam sunt, scilicet peccatorum opera, ad quæ nullo timore aliquis debet cogi: quia ejus est hujusmodi peccata committere, quàm pœnas quascunque pati.*

Quartò, spes Theologica injicit timorem Dei; quia ex S. Thomâ qu. 19. art. 3. *timor ex amore nascitur: illud enim timet homo amittere quod amat:* atqui spes Theologica est amor & desiderium possidendi Deum: ergo ex illâ nascitur timor tanti boni amittendi, qui, ut diximus, propriè est timor Dei.

Q. 2.º. *Quotuplex est timor Dei?*

R. Triplex, nempe servilis, quo timet quis puniri à Deo: filialis, quo timetur offensa Dei: & initialis, quo timetur simul pœna & culpa.

Timor servilis ita vocatur; quia servi vulgò non continentur in officio, nisi metu pœnarum. Ideò autem servi urgendi sunt minis; quia ut plurimum student propriis commodis, nec ad eos, utpote mercenarios, pertinet res domestica. Hinc timor Dei in peccatoribus dicitur servilis; serviunt enim suis cupiditatibus, & malâ suâ voluntate averſi sunt à Deo, nec curant ejus honorem & gloriam; unde pœnarum metu à malo deterreantur necesse est.

D d v

Ergo in timore servili duo sunt distinguenda. Alterum quod est ipsi intrinsecum & essentialiale, nempe fuga pœnæ. Alterum quod est ipsi extrinsecum & accidentale, nimirum ipsa servilitas, seu repugnantia cum quâ peccator gehennæ metu abstinere ab iis, quæ malè concupiscit. Primum est à Deo : secundum à cupiditate & malâ voluntate. Et sicut fides informis, vel spes informis eadem manens potest fieri formata; quia, ut diximus, esse informe est quid accidentarium fidei & spei; similiter timor servilis potest esse sine servilitate, & evadere filialis vel initialis, hoc est, conjungi cum bonâ voluntate & charitate.

Timor itaque filialis sic nuncupatur; quia est propria filiorum, qui animo volenti & liberis affectibus iussu parentum implent, nec aliud timeant, quàm ipsis displicere. Hic timor dicitur etiam castus; quia casta conjux non minis agitur sicut adultera, sed amore duntaxat, ex quo id unum timet, scilicet ne sponso vel minimam afferat molestiam. Ergo timor ille, non ex spe, sed ex charitate oritur, quia peccatum spectat ut malum amici; spes verò ut malum sperantis, quatenus nempe est impedimentum beatitudinis.

Timor initialis ita dicitur, quia est initium & inchoatio timoris filialis, nec differt ab eo, nisi ut perfectum ab imperfecto, sicut puer à viro, calor remissus à calore intensiori; qui enim agit ex timore initiali, declinat à peccato partim ex amore justitiæ, quatenus peccatum est offensa Dei; partim ex timore pœnæ æternæ; quia cum amor sit in eo admodum remissus, indiget timore servili, quo veluti calcaribus incitetur. Unde juxta S. Augustinum ubi minor est charitas, major est pœnæ timor; & ubi charitas major, ibi minor est timor: perfecta autem & consummata charitas ut in Beatis omnem pœnæ timorem ex-

pellit, quemadmodum summus calor, qualis est in igne, nihil frigoris secum admittit; calor verò remissus plus vel minùs frigoris patitur in eodem subiecto, prout magis vel minus est remissus.

Q. 3°. *Triples ille Dei timor est-ne bonus?*

R. 1°. Certum est timorem filialem & castum esse optimum, cùm sit effectus charitatis: *Timor filialis*, inquit sanctus Thomas qu. 19. art. 10. *necesso est quòd crescat, crescente charitate, sicut effectus crescit crescente causâ: quando enim aliquis magis diligit aliquem, tantò magis timet eum offendere, & ab eo separari.*

Ergo timor filialis remanet in patriâ, juxta illud Psal. 18. *Timor Domini sanctus, permanens in seculum seculi*; quia ibi perfecta est charitas.

Ergo timor summus filialis fuit in Christo Domino, teste Prophetâ Isaiâ cap. 11. ubi sic habet, *replebit eum Spiritus timoris Domini*; quia sicut Deum summè diligebat, ita summè reverebatur.

Advertit tamen S. Thomas cit. qu. 19. art. 11. timorem filialem non esse in Beatis, nec proinde in Christo Domino, tanquam fugam mali possibilis; sed per modum aversionis ac detestationis, scilicet peccati, & perfectæ reverentiæ erga Deum, ex quâ tremunt Potestates; quia non apprehendunt peccatum ut malum possibile, quod fugere debeant, cùm revera sit ipsis impossibile.

Ergo timor initialis quatenùs oritur ex nascente charitate & amore justitiæ, bonus est, ut patet ex mox dictis. Difficultas est duntaxat circa timorem servilem, quem adjunctum habet timor initialis.

R. 1°. Extra controversiam quoque est servilitatem ipsam, quam diximus esse extraneam & accidentalem timori pœnæ esse malum; tum quia oritur ex malâ voluntate: tum quia est formale odium justitiæ, & legis eam præcipientis.

De ejusmodi servilitate intelligendus est S. Augustinus epist. 145. aliàs 144. ad Anastasium, in quâ sic. scribit: *inaniter putat victorem se esse peccati, qui pœna timore non peccat; quia etsi non impletur foris negotium mala cupiditatis; ipsa tamen mala cupidas intus est hostis. Et quis coram Deo innocens invenitur; qui vult fieri quod vetatur, si subtrahas quod timetur? Ac per hoc in ipsâ voluntate reus est, qui vult facere quod non licet fieri, sed ideo non facit, quia impune non potest fieri. Nam quantum in ipso est, mallet non esse justitiam peccata prohibentem atque punientem. Et utique si mallet non esse justitiam, quis dubitaverit quod si posset, auferret; ac per hoc quomodo justus est justitia talis inimicus? Et in Psal. 32. conc. 1. qui timendo non facis malè, malè faceret, si liceret: itaque etsi facultas non datur, rea voluntas tenetur. Eadem repetit in Psalmum 118. sermone 25.*

Tota igitur controversia est circa timorem servilem, quatenus præcisè est fuga pœnæ, utrùm scilicet bonus sit, an malus.

Pseudo-reformati non distinguentes inter servilitatem timori adjunctam, & ipsam gehennæ timorem essentialiter spectatum, absolutè definierunt gehennæ metum esse peccatum, contra quam impietatem extrat Can. 8. Sess. 6. Concilii Tridentini: *si quis dixerit, inquit Patres, gehenna metum. per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel à peccando abstinemus, peccatum esse, vel peccatores pejores facere; anathema sit. Quare.*

R. 3°. De fide est timorem servilem secundum essentiam spectatum, esse bonum: patet ex canone mox laudato.

Probatur 1°. ex Scripturâ, Luc. 12. vers. 5. *timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ita dico vobis, hunc timete. In-*

nūmera proferri possunt testimonia ex lege, Psalmis, & Prophetis, quibus Deus peccatores ad meliorem frugem se recipere compellit: atqui per-absurdum est, quin & blasphemum asserere Deum uti malis artibus propter bonum finem.

Probatur 2°. ex Patribus. Sanctus Augustinus in Psal. 127. de timore servili, sic habet: *Bonus est & ille timor utilis est: sed nondum est ille castus permanens in seculum seculi.* Et ser. 157. aliās 13. de verbis Apostoli cap. 13. *Qui, inquit, adhuc bene agit, quia pœnam timet, Letum non amat, nondum est inter filios: utinam tamen vel pœnam timeat. Timor servus est, charitas libera est, & ut sic dicamus, timor est servus charitatis. Ne possideat diabolus cor tuum, pracedat servus in corde tuo, & servet domina ventura locum. Fac, fac vel timore pœna, si nondum potes amore justitia. Veniet domina, & servus abscedet.* Sanctus Thomas illud ipsum ex professo docet qu. 19. art. 4. *Si servilitas, inquit, esset de ratione timoris servilis, oporteret quid timor servilis simpliciter esset malus. Sicut adulterium simpliciter est malum, quia id, ex quo contrariatur charitati, pertinet ad adulterii speciem. Sed prædicta servilitas non pertinet ad speciem timoris servilis, sicut nec infirmitas ad speciem fidei infirmis.... Et ideo timor servilis secundum suam substantiam bonus est: sed servilitas ejus est mala.*

Superfluum est appellare alios Patres, qui vel testantur se timore judiciorum Dei percelli, ut S. Ephrem, S. Bernardus, vel in sermonibus ad populum inde corda auditorum concurrere nituntur.

Probatur 3°. ratione; quia bonus est ille timor quo constringitur mala voluntas, ne in exteriora peccata prorumpat, continentur homines sub disciplinâ, peccatores disponuntur ad justitiam, justī incitantur ad perseverentiam: atqui hujus-

modi est timor servilis ; sine eo quasi aggere rupto vitia Rempublicam invaderent , leges proculcarentur , jaceret Superiorum auctoritas , pueri voluntati suæ dimissi evaderent præcipites , ut dicitur Eccli. 30. Juvenes vix ad virtutem possent institui , nulla esset ratio coercendi protervos , nullus ordo , nulla pax & tranquillitas in societate humanâ.

Primo itaque loco continendi sunt homines metu pœnarum : *cum enim per timorem continentur se à peccato , inquit S. Augustinus in Psalm. 127. fit consuetudo justitiae , & incipit quod durum erat amari , & dulcescit Deus , & jam incipit homo propterea justè vivere , non quia timet pœnas , sed quia amat eternitatem.* Quin jam justificatus adhuc indiget isto timore ; nam ex eodem sancto Augustino lib. Annotationum in Job. cap. 40. *nisi gaudium spei nostra cum timore damnationis esset , in nobis negligens esset ipsa securitas & superba presumptio ; neque in Psalmo nobis diceretur , Exultate cum tremore.*

Apage ergo spurios Mysticos , qui docent in statu perfectionis nullum timoris gehennæ sensum admittendum , & ejus aculeos , quantum fieri potest , evellendos , contra expressum Domini præceptum ipsis Apostolis quantumcunque perfectis impositum cit. c. 12. Luc. *Timeate eum , qui . . . habet potestatem mittere in gehennam. Ita dico vobis , hunc timeate.* Enimverò quandiu in terris agimus , caro concupiscit adversus spiritum , corpus quod corrumpitur , aggravat animam , facileque corpoream inducit , nisi metus judiciorum Dei identidem somnolentum pungendo excitet. Porro quis malum dixerit timorem tam utilem , tamque necessarium ?

Dices : bonus dici nequit ille timor , qui peccata multiplicat , & hominem pejorem reddit ;

atqui ejusmodi est timor pœnæ; mala quippe voluntas, quæ nullo terrente, instar carnis dormientis sopita quiescebat, præceptorum minis laceßita exardescit in omne genus pravi affectus, iræ, odii, illiciti desiderii, quæ eò magis exuberant, quò peccator arctius timore constringitur; adeò ut peccatum, quod prius erat mortuum, per timorem fiat supra modum peccans, ut loquitur Apostolus Rom. 7. Ergo timor pœnæ revera malus est.

Distinguo majorem; qui peccata multiplicat per se, Concedo: per accidens, Nego majorem; namque sicut ex Apostolo Rom. 7. lex per se sancta est, & mandatum sanctum, justum & bonum, licet peccatum per mandatum operatum sit omnem concupiscentiam: ita metus gehennæ per se sanctus est, justus & bonus, quamvis illius occasione mala voluntas, quasi per antipetistasimamplius inflammetur grasseturque; quia inordinati illi motus oriuntur ex malâ voluntate, nullatenus verò ex lege, vel ex timore servili, qui per se ligat manus, tollitque saltem opus malum, si non possit cohibere ejus affectum.

Instabis 1°. imprudentis est Medici adhibere remedium ita efficax ad curandum levio-rem morbum, ut alium graviorem & periculosiorem conciliet: atqui ex confessis sic se habet timor pœnæ: Ergo.

R. 1°. Si valeret illud argumentum; vincerent Manichæi, asserentes legem veterem fuisse malam & à malo principio; quia ejus occasione peccatum, quod erat mortuum, revixit & operatum est omnem concupiscentiam, ut dicitur Rom. 7.

R. 2. Negando minorem; quia juxta sanctum Augustinum, qui habet quod malè concupiscit, infelicior est quàm si non haberet; malo quippe

usu roborantur habitus vitio, ac tandem naturæ vim obtinent. Quare ut homo nequam ad meliorem frugem reducat, ante omnia libidinum materia ipsi etiam invito subtrahenda est, excandescat licet ac tumultuetur; nam desuetudine cupiditates restringuntur, & per timorem pœnæ bonum operanti justitia tandem dulcescit; quemadmodum docet S. Augustinus Tract. 9. in 1. Joan. *Si propter pœnas, inquit, Deum times, non amas: non bona desideras, sed mala caves: sed ex eo quod mala caves, corrigis te, & incipis bona desiderare; & cum cupis bona desiderare, est in te timor castus, ne amittas ipsa bona.*

Instabis 2°. Ille timor est per se malus, quia adversatur charitati: atqui timor servilis adversatur charitati; nam timor non est in charitate, sed *perfecta charitas foras mittit timorem*, inquit S. Joannes 1. epist. cap. 4. & S. Augustinus supra laudatus, *veniet domina*, inquit, & *servus abscedet*: timor quippe charitatem introducit, juxta sanctum Doctorem, sicut acus filium, quod panum non ingreditur, nisi acus prius exierit: ergo.

Distinguo minorem; adversatur ratione servilitatis, quæ ipsi accidentaliter adjuncta est, Concedo; namque servilitas est odium justitiæ & mala voluntas; charitas verò est ipsa justitiæ dilectio & bona voluntas, quæ duo inter se pugnant, ut patet: adversatur ratione sui, & quatenus præcisè est timor pœnæ, Nego minorem. Et quidem ad mentem sancti Evangelistæ; ait enim, *timor pœnam habet*: atqui timor non potest esse pœna, nisi sit voluntati contrarius; quod enim est secundum voluntatem, placet, nec pœna esse potest.

Porrò timor pœnæ non est contrarius nisi malæ voluntati, quæ cum feratur in malum, ipsi obstitit timor pœnæ, tanquam agger oppositus,

& ita displicet, & est voluntati quoddam pœnale malum. Sed tantùm abest, ut diligenti iustitiam timor pœnæ sese opponat; quin illi faver non secus ac naviganti ventus secundus; quemadmodum enim ventus flans à tergo navem impellit ad portum; quem navigans quantocius appellere desiderat, adeò ut remigio opus non sit, nisi admodum levi, cùm contra magno remigium conatu opus sit, quando navis agitur vento à fronte flante, qui idcò dicitur adversus, quia repugnat nautæ voluntati. Similiter timor gehennæ quantum adversatur & pœnalis est voluntati in malum propensæ, tantùm juvat voluntatem ad Deum anhelantem tanquam ventus secundus, & eo auxilio plus vel minùs indiget, prout charitas est minùs vel magis intensa. Hoc salutifero timore jam incitatus regius Psaltes, qui Deum tam ardentè sitiebat, illum in se perfici rogabat, Psal. 118. *Confige timore tuo carnes meas, à judiciis enim timui.* In quem locum sanctus Augustinus sic scribit: *Si jam timuerat, vel timebat, cur adhuc ut timore suo Deus configeret carnes ejus, orabit? an addi sibi volebat timorem, ut tantùm timeret, quantum sufficeret crucifigendis suis carnibus, id est, concupiscentiis affectibusque carnalibus, tanquam dicens: Perfice in me timorem tuum, timui enim à judiciis tuis.*

TERTIA PARS.

De Charitate.

POSTREMA ista pars, quam aggredimur, non solum huicce tractatui, sed & aliis qui hoc volumine continentur, veluti fastigium ac coronidem imponet. Charitas, quippe est culmen domus Dei, quæ ut supra docebat S. Augustinus, *fide fundatur, spe erigitur, charitate perficitur*. Domus autem sine suo culmine & tecto, non est hominis habitatio, sed draconum, struthionum, & aliarum hujusmodi bestiarum, ut habetur Isa. 13. *Sic familiaris est Deo charitas, ut ipse habere mansionem nolit ubi charitas non fuerit*, lib. de spiritu & animâ cap. 16. inter opera sancti Augustini; scriptum est enim Joan. 14. *Si quis diligit me . . . ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus*.

Differuimus primo loco de Actibus humanis ad honestatem dirigendis, quæ potissimum repetitur ex ultimo fine, nempe Deo, ad quem homo in omnibus suis actibus tendere debet; sed frustra Deum intendit sine charitate, utpote quæ sola Deum apprehendat. In hac vita, inquit S. Augustinus epist. 155: *aliàs 52. virtus non est nisi diligere quod diligendum est: id eligere, prudentia est: nullis inde averti molestiis, fortitudo est: nullis illecebris, temperantia est: nulla superbia justitia est. Quid autem eligamus, quod precipuè diligamus, nisi quo nihil melius invenimus? Hoc Deus est. . . Imus autem non ambulando, sed amando. Quem taniò habebimus presentiorē, quantiò eundem amorem, quo in eum tendimus, potuerimus habere puriorē. Et in Psal. 98. qui plenus est charitate, plenus est Deo:*

quia aperte scriptum est, Deus charitas est, 1. Joan. 4.

Tractatu de peccatis, inquisivimus causa ejusmodi morborum animæ & remedia, quibus sanentur. Sed illa absque charitate prodesse nequeunt; *ita ut ipsam fidem non faciat uti' em nisi charitas; sine charitate quippe fides potest quidem esse, sed non prodesse, inquit S. Augustinus lib. 15. de Trinitate c. 18. tunc plena sanitas, quando perfecta charitas, idem lib. de perfect. Just. cap. 3. ipsa sola operit multitudinem peccatorum, 1. Pet. 4.*

Rectam conscientiam & legem tanquam certas regulas, quibus dirigantur mores, tradidimus; sed qui Deum non diligit, opera sua ad ejusmodi regulas non exiget; *quod ita sit, vel timore pœna, vel aliquâ intentione carnali, ut non referatur ad illam charitatem, quam diffudit Spiritus sanctus in cordibus nostris; nondum sit quemadmodum fieri oportet, quamvis fieri videatur, sanctus Augustinus enchir. cap. 121. Deinde rectam non gerit conscientiam qui malè affectus est; unusquisque enim iudicat prout affectus; malè autem affectus est, qui Deum non diligit ex sancto Augustino tract. 123. in Joan. Ne scio, inquit, quo inexplicabili modo, quisquis seipsum, non Deum amat, non se amat: & qui quis Deum, non seipsum amat, ipse se amat. Qui enim non potest vivere de se, moritur utique amando se: non ergo se amat, qui, ne vivat, se amat. Cum verò ille diligitur, de quo vivitur, non se diligendo magis diligit, qui ideo non se diligit, ut eum diligit, de quo vivit. Ergo cum ea dicatur recta conscientia, quâ quis salutaria eligit, noxia reprobatur, manifestum est rectam illius non esse conscientiam, qui malè se amat, hoc est, qui seipsum, non Deum amat, nec posse bonâ conscientia consulere propinquis & amicis; nemo enim potest veraciter amicus esse hominis, nisi fuerit ipsius primarius veritatis, inquit*

S. Augustinus citatâ Epist. 155. naturale quippe est diligere proximum suum sicut seipsum; ac proinde qui malè, hoc est, falsò se amat & verè odit, malè quoque & falsò proximum diligit; nihil autem in moribus perniciosius perversâ illâ propinquorum & aliorum amicitia, ut quæ venenum cupiditatis sub specie benevolentia animis instillet.

Quid refricem illud Apostoli, *finis... præcepti est charitas*, 1. Tim. 1. & Rom. 13. *plenitudo ergo legis est dilectio*: vana esse Medici præcepta, nisi ad sanitatem perducant; & inutilia legis mandata, nisi charitatem, quæ sola est animæ sanitas operentur? Sed illud attendendum est magis, quod lex Evangelica, sub cujus litterâ premuntur mali Christiani, & in quâ vivunt boni, primariò & essentialiter consistat in charitate, per quam parit filios adoptionis, aufert spiritum servitutis, & Deus mittit Spiritum Filii sui in corda nostra clamantem, *Abba Pater*, Gal. 4. v. 6. Unde S. Augustinus lib. 15. de Trinitate capite 18. sic habet: *Charitas est donum Dei, quo nullum excellentius: solum est quod dividit inter filios regni aeterni, & filios perditionis aeternæ. Dantur & alia per Spiritum-sanctum munera, sed sine charitate nihil prosunt. Nisi ergo tantum cuique impertiatur Spiritus-sanctus, ut eum Dei & proximi faciat amatorem, à sinistra non transferatur ad dexteram, nec Spiritus propriè dicitur donum, nisi propter dilectionem. Et tract. 7. in 1. Joan. Omnes qui non diligunt, alieni à Deo sunt; & quamvis intrent basilicas, non possunt tamen numerari inter filios Dei. Quomodo alieni, qui Christum credunt, & confitentur? Quia Evangelium ejus non receperunt, nisi secundum corticem & litteram. Dæmon credidit, & confessus est, Luc. 4. v. 34. Scio te, inquit, quis sis, sanctus Dei. Sed frustra,*

quia non credidit eâ fide, quæ per dilectionem operatur, & in quâ diximus præcedenti Tractatu, repositam esse legem Evangelicam, in quâ manent veri Christi ani, juxta illud Christi Domini Joan. 15. v. 9. *manete in dilectione mea.*

Er: o S. Augustini conclusio in Psalm. 103. sit & nostra: *quidquid dicimus, quidquid diximus, & quidquid dicere poterimus, vel nos, vel qui post nos, vel qui ante nos, non habent finem nisi charitatem.* cùm sine eâ nec actus humani ad debitum finem dirigantur, nec morbi animæ, id est, peccata curentur, nec recta conscientia haberi, nec lex Dei universum sumpta adimpleri possit.

Sed, inquit S. Gregorius hom. 30. in Evang. si unusquisque requiratur an diligat Deum totâ fiduciâ & securâ mente respondet, diligo; quia dæmon falsâ charitatis specie homines quam sæpissimè deludit instar monetæ adulteratorum, qui, ut advertit Guillelmus Parisiensis, non vilem, sed pretiosorem nummum adulterare solent. Idcirco quæremus 1º. quid sit charitas. 2º. quodnam ejus objectum. 3º. quis sit statuendus ordo in iis, quæ sunt charitate diligenda. 4º. qui charitatis effectus. 5º. quæ peccata ipsi opposita.

CAPUT PRIMUM.

De nomine & definitione Charitatis.

Q. 1º. **Q**uotuplici modo sumitur nomen charitatis?

R. Triplici. 1º. pro quolibet amore naturali etiam civili, ut Prov. 15. *Melius est vocari ad olera cum charitate, quàm ad vitulum saginatum cum odio.* 2º. pro divinâ naturâ, quæ tota bonitas est, ut 1. Joan. 4. *Deus charitas est.* 3º. pro

amore benevolentia, quo Deum super omnia diligimus, ut 1. Cor. 13. *Si... charitatem autem non habuerō, nihil sum.*

Dixi, *pro amore benevolentia*; quia amor concupiscentia seu spei, quo Deum diligimus ut nobis bonum non dicitur charitas.

Porro agimus hic de charitate tertio modo sumptā, quæ est species amoris benevolentia. Cum autem notitia speciei haberi non possit, quin probè cognoscatur illius genus, nemo v. g. intelliget quid sit homo, nihil prius noverit quid sit animal.

Q. 2º. *Quid est amor benevolentia?*

R. Generatim est amor, quo quis alteri bene vult & facit, quantum in ipso est, non sui, sed illius gratiā.

Dicitur 1º. *amor*, quæ particula designat genus, in quo amor concupiscentia & benevolentia conveniunt; uterque enim est amor.

Dicitur 2º. *quo quis alteri bene vult*; amare enim est bene velle.

Dicitur 3º. *& bene facit, quantum in ipso est*, ut significetur amorem benevolentia non esse meram complacentiam in bono alterius, aut inertem commiserationem ob malum illius; neque enim dives avarus censetur benevolus erga pauperem, cui bene precatur nihil illi erogans, *non diligamus verbo, neque lingua*, inquit S. Joannes 1. ep. c. 3. *sed opere & veritate*. Addit, *& veritate*, ut intelligamus verum non fore amorem benevolentia, si datā occasione, ad opus non tendat. *Amor*, inquit sanctus Gregorius, *magna operatur si est: aut si operari renuit, amor non est*. Et sanctus Augustinus in Psalm. 31. *Dilectio vocari non potest: quid enim de quoquam homine male operatur, nisi amor? Da mihi vacantem amorem, & nihil operantem*. Ergo Deum non diligit amore benevo-

lentia, nisi verbo tenus, qui ita in orationibus ingeminat, *sancificetur non enim tuum*, ut non tangatur cum læditur ejus honor, indifferenterque, ne dicam, dilectabiliter, audiat linguam detrahentem, impudicam, &c.

Dicitur 4°. *non tui, sed illius gratia*, quibus exprimitur differentia amorem benevolentia inter & amorem concupiscentia: ille omnia vult & facit in gratiam amati, hic in gratiam amanti, ut fusè probavimus pag. 594. Pater v. g. alimenta filio suppeditat amore benevolentia, & pabulum jumento amore concupiscentia; quia primum facit in gratiam filii, secundum verò in gratiam sui, & proprium commodum; illic est benevolus, hic cupidus & sui amans.

Q. 3°. *Differunt-ne amor benevolentia & amicitia?*

R. Non differunt nisi extrinsecè & connotativè, nempe amor benevolentia est & amicitia, si connotet amicum redamantem: secus si non connotet; amor quippe amicitia est reciprocus.

Porro totuplicis generis & amor benevolentia & amicitia, quotuplex est communicatio bonorum in quâ fundatur. Quare alia est amicitia consanguineorum, alia iustorum, alia quâ vinciuntur inter se usurarii, fures & latrones; sed hæc posterior amicitia mala est & perversa; quia ejusmodi homines malè se amant, utpote qui non bonum, sed malum sibi reprocicè velint.

His ita elucidatis circa amorem benevolentia in genere, jam descendendum est ad charitatem, quæ, ut supra diximus, est nobilissima species amoris benevolentia. Itaque,

Q. 4°. *Quid est charitas?*

R. Definitur, virtus infusa Theologica, quâ

Deum super omnia diligimus, & cetera propter ipsum.

Dicitur 1°. *virtus*; quia habentem se facit simpliciter bonum, cum aliæ virtutes bonum faciant duntaxat ex parte, Christianus v. g. temperans, sed avarus, bonus quidem est quatenus credit Deo, & moderatur voluptates; sed malus est quatenus pecuniæ nimium cupidus; & ideo non est bonus absolutè & simpliciter, sed malus; quia deficit ab ultimo fine, qui est regula actuum humanorum. Charitas, verò facit simpliciter bonum, utpote quæ excludat omne peccatum saltem grave, hominem Deo conjungat, & ad illum omnes virtutes moveat agatque tanquam carum forma & vita, sine quâ dicuntur infirmes, imperfectæ, ac mortuæ: *habere nomen Christi*, inquit S. Augustinus tract. 7. in 1. Joan. & *malus esse potest: habere autem charitatem, & malus esse non potest*: ergo nullus habitus æquè meretur nomen virtutis ac charitas.

Dicitur 2°. *infusa*, juxta illud Rom. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum-sanctum, qui datus est nobis*. Et Concilii Tridentini sess. 6. cap. 7. *hæc omnia simul infusa accipit homo (in justificatione) per Jesum-Christum, cui (in eritur) fidem, spem, & charitatem*. Sed illud fusiùs probavimus Tractatu de Gratiâ, ubi de Virtutibus infusis pag. 392. & de necessitate gratiæ ad initium bonæ voluntatis, cap. 5. §. 1.

Ergo charitas non est Spiritus-sanctus, sed quid ab ipso distinctum; est enim oppositio relativa inter causam & effectum, infundentem & infusum.

Dices: 1. Joannis 4. *habetur, Deus charitas est*: Ergo.

Distinguo antecedens; Deus charitas est objective & pricipiative sumpta; Concedo: Charitas

tas est, quâ formaliter diligimus, Nego antecedens. Itaque sicut Deus est sapientia, iustitia; ita est ipsa bonitas infinitè sui communicativa, & ut sic est objectum & principium, seu causa efficiens nostræ dilectionis & charitatis, quâ formaliter illum diligimus.

Instabis: atqui Deus non solum est objectum & causa efficiens charitatis, quæ in nobis est, sed etiam ipsamet charitas: ergo nulla solutio.

Probatur subsumptum, 1°. ex Magistro Sententiarum qui lib. 1. dist. 17. ita distinguit inter habitum charitatis, & ejus actum seu amorem actualem, ut concedat ipsum actum infundi quidem à Spiritu-sancto, ac proinde ab ipso distingui tanquam effectum à causâ; sed contendat habitum esse ipsummet Spiritum sanctum. 2°. ex S. Augustino lib. 8. de Trinitate cap. 8. ubi sic scribit: *fraterna dilectio, quâ diligimus invicem, non solum ex Deo est, sed etiam Deum esse Scriptura declarat, idque sanctus Doctor probat roto illo capite: ergo.*

Nego subsumptum, & ad ejus confirmationem,

R. 1°. Opinionem Magistri Sententiarum rejici à S. Thomâ qu. 23. art. 2. & à ceteris Theologis, à quibusdam saltem ut temerariam, ab aliis ut erroneam; cum pugnet contra conclusionem, quæ satis evidenter elicitur ex propositione fidei. De fide enim est in justificatione infundi gratiam & charitatem, quæ cordibus inhaeret, ex Concilio Tridentino sess. 6. can. 11. & parvulos per Baptismum induere novum hominem, fieri innocentes, immaculatos & heredes Dei, coheredes autem Christi, sess. 5. can. 5. atqui ista non possunt intelligi in parvulis de actu charitatis, cum in illis nullus sit actus: neque de Spiritu-sancto præcisè, cum inhaerere

nequeat: Ergo intelligantur necesse est de habitu charitatis. Sed de his plura vide Tract. de Gratiâ pag. 375. & pag. 398.

R. 2°. Locum sancti Augustini revera esse difficilem, dedisseque nonnullis errandi occasionem, ex sancto Thomâ cit. art. 2. ad primum. Sed opponuntur alii textus, in quibus sanctus Doctor perspicue distinguit charitatem, quâ Deum diligimus, à charitate, quæ Deus est, ut tractatu 26. in Joan. *Justitia Dei*, inquit, *hic dicitur, non quâ justus est Deus, sed quam dat homini Deus, ut justus sit per Deum.* Quod autem hominis justitia sit ipsa charitas, docet tum verbis sequentibus, tum lib. de naturâ & grat. cap. ultimo, ubi sic habet: *Charitas ergo inchoata, inchoata justitia est; charitas provelta, provelta justitia est; charitas magna, magna justitia est; charitas perfecta, perfecta justitia est.* Charitas hæc & justitia incrementum suscipiunt: atqui Deus nullam mutationem admittit: ergo Deus non est ea charitas, quâ illum diligimus. Et tract. 6. in 1. Joan. *Quid est*, inquit, *ipse Spiritus interpellat pro Sanctis, nisi ipsa charitas, qua in te per Spiritum facta est?* Quibus verbis adeò perspicuis explicare cogimur, quæ sanctus Doctor alibi obscurius dixit. Quare,

Distinguo oppositum S. Augustini locum, dilectio, quâ fratres diligimus, non solum ex Deo est, sed Deus ipse participativè, Concedo: est Deus ipse substantialiter, Nego. *Quemadmodum*, inquit S. Thomas cit. art. 2. ad primum, *dicitur boni bonitate, qua est Deus, & sapientes sapientiâ, qua est Deus; quia bonitas quâ formaliter boni sumus, est participatio quadam divina bonitatis; & sapientia quâ formaliter sapientes sumus, est participatio quadam divina sapientie: ita etiam charitas quâ formaliter diligimus proximum, est quadam participatio divina charitatis.* Hic enigm. modus loquendi

consuetus est apud Platonicos, quorum doctrinis imbutus fuit Augustinus. Et in responsione ad secundum exponens illud, quod frequentissimum est in scriptis S. Augustini, nempe sicut anima est vita corporis, ita Deus est vita animæ, & quomodo corpus tuum sine spiritu, quod est anima tua, si fuerit, mortuum est; sic anima tua sine Spiritu sancto, id est, sine charitate si fuerit, mortua deputabitur. Tract. 9. in Joan. docet Deum per charitatem non esse formaliter, sed effectivè vitam animæ.

Justus tamen dicitur vivere vitâ Dei, sed participativè, quatenus amor charitatis, qui est summæ benevolentiae, transformat amantem in Deum amatum per arctissimam unionem, quâ unum alteri ita astringit, ut non tam similis illi, quàm unus idemque cum eo spiritus, una voluntas, & una quasi anima efficiatur, vero quidem, sed tam ineffabili modo, ut novæ excogitandæ sint voces ad explicandam illam communionem, quâ quis per charitatem manet in Deo, & Deus in ipso; Deus enim sic amantem non solum assimilat sibi in moribus & virtutibus divinis; sed etiam facit consortem naturæ divinæ, ejusdem secum animi, desiderii, & affectus, omnes ejus potentias, sensus, appetitus, amores, operationes, cogitationes, intentiones cordis trahit ad se; adeo ut fiat quædam moralis communicatio idiomatum, dicaturque Spiritus-sanctus postulare, gemere, contristari, gaudere, dum ista operatur in animâ, hinc nascuntur actuum humanorum merita vitæ æternæ condigna. Hinc S. Thomas citato articulo 2. ad tertium, concludit quod etsi charitas non sit formaliter infinita, habeat tamen effectum infinitum, *dum, inquit, conjungit animam Deo. Et S. Augustinus tract. in 1. Joan. votum simul habet, qui habet charitatem. In Psalm. quoque 149. quisquis habet charitatem, et quid il-*

lum nittimus longè, ut videat Deum? Conscientiam suam attendat, & ibi videat Deum... si charitas ibi habitat, Deus ibi habitat. Vult illi in fortè videre sedentem in calo, habeat charitatem, & in illo habitat sicut in calo.

Dicitur 3°. *Theologica*; nulla enim virtus æquè ac charitas occupatur circa Deum. Fides pro objecto aliquod attributum divinum, scilicet veritatem Dei in verbis & promissis: spes bonitatem divinam non absolutè & simpliciter, sed quatenus nos efficere potest beatos. Charitas verò in totum Deum fertur, ad omnes infinitas ejus perfectiones sese extendit. *Totus desiderabilis est...* inquit Sponsa Cant. 5. v. 16. *dilectus meus*, in amico impensè dilecto omnia placent, ejus ingenium, forma corporis, sermo, modus agendi amantem mirificè recreant. Sic diligenti Deum ex charitate, placent ejus sapientia, justitia, verba, mandata, judicia, decreta, providentia, sive in prosperis, sive in adversis, totus est desiderabilis.

Porro discipulus, qui ipsam personam Magistri diligit propter singularem ejus virtutem, longè perfectiùs ei adhæret, quàm alter, qui se ei tantum adjungit ob necessariam doctrinam, quâ illum imbuat.

Dicitur 4°. *Quâ Deum diligimus super omnia*, quibus charitas essentialiter differt à spe, & à quâcunque aliâ virtute; sola quippe charitas nos & nostra ad Deum refert. Spes quidem Deum concupiscit ut suum bonum, & tantum bonum, ut sperans illud præferat omnibus suis commodis, v. g. sanitati, quam noller recipere per magicas artes; divitiis, quas viis illicitis non compareret, sicque dici potest Deum amare super omnia secundum quid, & in aliquo genere, scilicet eorum bonorum, quæ sibi appetit. Sed per spem

sine charitate Deum sibi ipsi non præfert, nec proinde illum super omnia simpliciter & absolutè diligit, cum illum non plusquam seipsum diligit, hæreatque in amore sui, non quidem positivè, quasi seipsum constituat ultimum finem, & Deum habeat veluti medium suæ felicitatis, quod est immane crimen eorum, qui se plusquam Deum diligunt, sed negativè duntaxat; spes enim illius sicut & ceteræ virtutes locum parant, nedum excludant charitati, quæ superveniens, sperantem efficit ejusdem cum Deo spiritûs & voluntatis, ut jam non suum, sed objecti amati commodum expectat; & sicut Deus omnia propter semetipsum operatus est, hominemque ad beatitudinem supernaturalem ordinavit in gloriam suam; sic Christianus eodem affectu per charitatem occupatus, se ipsum totum, beatitudinemque suam & cetera ex animo refert ad Dei gloriam. Et hic solus amor est simpliciter & absolutè super omnia, Deo non denegandus, nec ulli creaturæ exhibendus absque ingenti crimine.

Dicitur 5°. *Et cetera propter ipsum*; res enim amici sunt ejus in usum & commodum convertendæ: atqui omnia sive parentes, sive domestici, sive prospera, sive adversa sunt æquè ac nos res Dei summè dilecti; ergo per charitatem ea omnia propter Deum diligimus, & in ejus bonum, hoc est, gloriam & honorem convertimus. Sed de his plura inferius.

Q. 5°. *Quotuplici modo Deus super omnia diligitur?*

R. Duplici, scilicet intensivè & appretiativè.

Deus diligitur intensivè super omnia, cum voluntas in eum fertur maximo conatu, & intensissimò seu ardentissimo amoris actu, qualis est amor beatificus: appretiativè verò super omnia diligitur, cum voluntas tam forti amoris vinculo atri-

re queat. Hoc amore appretiatiuè summo dicebat Apostolus Rom. 8. *Certus sum enim, quia neque mors, neque vita . . . neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei.*

Q. 6°. *Potestne dari amor Dei, qui sit super omnia appretiatiuè tantum?*

R. Non solum potest dari, sed actu & de facto datur, ut patet exemplo Iusti, qui intensiori & vehementiori dolore afficitur ob mortem patris, quem impensè diligebat, quam ob præterita peccata, quamvis apretiatiuè plus doceat se in Deum peccasse, quam patrem amisisse, paratusque fuerit ejusmodi orbitatem sustinere potius, quam Deum offendere, & ejus amicitia privari.

Dices: Deus est summè diligendus tum appretiatiuè, tum intensivè; Ergo peccat qui illum summè non amat etiam intensivè.

Distinguo antecedens; est summè diligendus etiam intensivè, id est, meretur sic diligì, & ad hunc amorem enitendum est, Concedo: sic diligendus est ex necessitate præcepti, Nego antecedens; præcepta enim sunt de rebus possibilibus: atqui nobis impossibile est, quandiu hanc vitam mortalem vivimus, Deum diligere eâ intensiōe quâ diligitur à Beatis.

Confirmatur responsio: Deus meretur amorem beatifico intensiorem & perfectiorem; est enim omni modo infinitè amabilis, utpote infinitè bonus: atqui nemo inde colliget in Beatis non esse veram charitatem, ut qui Deum non ament quantum meretur; hoc est, amore infinito tum appretiatiuè, tum intensivè, cujus capax non est ulla creatura, ne ipsa Christi Domini humanitas, soliusque Dei est se diligere quantum meretur.

Instabis: saltem Deus eâ intensiōe debet diligì, quæ est possibilis in hocce natura corruptæ statu.

Distinguo : quæ est possibilis in hocce statu, & in circumstantiis, in quibus fidelis reperitur, Concedo : quæ est possibilis in hocce statu, & impossibilis in quibusdam circumstantiis, Nego. Porro concurrunt aliquando circumstantiæ, in quibus huiusmodi intensio & fervor impossibilis est etiam Justis provectæ charitatis, ut loquitur S. Augustinus. Et ratio est, quia ut quis ardeat amore vel odio, satis non est objectum apprehendi ut bonum vel malum, nisi sit præsentissimum, viscera matris v. g. magis fervent erga parvulum, quem quotidie gerit in ulnis suis, quàm erga natu majorem quem tamen magis amat appetiati vè; similiter tempus lenit dolorem viduæ conjugem defunctum plorantis, quamvis augeat nedum minuat incommoda, quæ vidua vulgò circumveniunt. Quid ita? Nempe objecta remotiora sensus non afficiunt, appetitum non commovent ad voluntatis nutum, & rationis imperium; quin quam sæpius aliò impellunt, mentem avocant aut interturbant, præsertim vis imaginandi. Hinc devotio nonnumquam remissa, & oratio tepida in viris etiam virtute præditis: quia Deus etsi super omnia appetiati vè dilectus, remotior est à sensibus à quibus tamen mentis operationes pendent, nisi Deus suâ efficaci gratiâ interiorius corda moveat accendatque. Sed illi defectus non imputantur, in peccatum, nisi ex incuriâ & negligentia procedant; quin in huiusmodi infirmitate, in quâ non deest labor nec pugna, charitas perficitur, meritum augetur.

Q. 7°. *In quo præcisè consistit amor, qui appetiati vè tantum est super omnia.*

R. Consistit in voluntatis adhæsiōe ad Deum plenâ & tam firmâ, ut nihil æquè timeat, ac illi displicere, & ab eo separari.

Dixi 1°. *voluntatis*; appetiatio enim, de quâ

agitur, non est mentis æstimatio, qua certò, iudicat Deum esse tantum bonum, ut nihil ei debeat æquari, nedum præferri; quia amor non est actus intellectûs, sed voluntatis. Illud quidem mentis iudicium præsupponitur amorì tanquam necessaria ejus regula & mensura; quia voluntas non fertur in incognitum, nec Deum super omnia diligeret, nisi intellectus certiore eam faceret Deum esse super omnia amabilem. Sed illa mentis æstimatio seu appretiatio super omnia non est charitas, cum quivis etiam nequissimus tam certò æstimet Deum esse quid optimum, ut non possit non adhærere huicce veritati, utpotè evidenter notæ.

Præterea certi sumus nos de Deo ita sentire, cum tamen nemini absque speciali revelatione constet se Deum appretiati vè super omnia diligere. Ergo appretiatio, de quâ hîc sermo, non est præcisè adhæsió mentis, sed voluntatis.

Quid autem sit illa voluntatis ad Deum adhæsió, intelligitur exemplo corporum gravium, quæ pondere suo eò firmitus centro adhærent, quò graviora; ita ut aliquando tantum eorum sit pondus, ut nullâ vi inde avelli aut dimoveri queant. Namque amor fortis nomine ponderis solet exprimi, juxta illud tritum S. Augustini efatum, *pondus meum amor meus, illo feror, quocunque feror*. Sicut ergo inmanè saxum centro adhærens, non admittit eorum impetum, qui illud dimovere conantur; sic voluntas charitate instructa tanto amoris pondere Deo adhæret, ut nulla vis tentationum inde eam avellere queat, nisi ipsamet liberè se subducatur. Sed illa in Deum propensio debet esse plena, juxta primum legis præceptum: *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde*; alioquin si sit ex parte tantum, qualem S. Augustinus ante conversionem experiebatur,

levis est, & ad omnem tentationis ventum facil circumfertur; nec proinde charitas est, quia non est super omnia.

Dixi 2°. *ut nihil aquè timeat, ac illi displicere*, ut distinguatur amor charitatis ab amore concupiscentiæ, seu spei; namque spes informis unum super omnia timet, nempe beatitudinis jacturam & (quod idem est) impœnitentiam finalem; qui enim Deum sperat, necdum charitate diligit, non multum cavet leviora peccata, nec valde torquetur ubi eorum se conscium agnoscit, utpote quæ à regno cœlorum non excludant; quin gravi tentatione pulsus, facile se in peccatum lethale trahi finit, ex fiducia veniæ petendæ & obtinendæ.

Contra verò qui Deum ex charitate diligit, vel levissimam ejus offensam tanquam summum malum formidat, ac vitare studet, quamvis ex infirmitate humanâ identidem labatur; sed non sine acutissimo animi dolore, quem spes veniæ: non lenit, imò bonitas clementissimi patris illum pudore suffundit, & ad amplius dolendum incitat.

Ergo suspecta est admodum, & vana sæpissimè eorum conversio, qui post perceptum pœnitentiæ Sacramentum, cum jam charitas in cordibus eorum infusa esse debeat, ad primam quæ se offert tentationem ad primum alienæ mulieris aspectum, &c. graviter labuntur; voluntas enim tanto amoris pondere Deo inharrens, non ita facile sejungi potest, cum nequidem à temporalibus, quæ longè minùs diligit, adeò leviter avocaretur. Frustrâ objicitur infirmitas carnis; quia si in regeneratis per gratiam caro concupiscit adversus spiritum; spiritus quoque, cui supponitur vivere sacramenti virtute, concupiscit adversus carnem, unde in justificatis oritur pu-

manifestus tum Deo, ut patet, cùm ipse amorem illum infundat cordibus nostris: tum nobis, si non certitudine metaphysicâ & physicâ, vel fidei, ut docuimus Tract. de Gratiâ, saltem morali; ipse enim *Spiritus*, ait Apostolus Rom. 8. *testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filii Dei.*

Et 1. Cor. 2. *nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis.* 4°. fundatur in communione bonorum 1. Cor. 1. *Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem Filii ejus.* Ephes. 1. *benedixit nos in omni benedictione spirituali in celestibus in Christo.* Homines quoque in Deum refundunt, quæ ab illo acceperunt, juxta illud 1. Paralip. 29. *Tua sunt omnia & quæ de manu tuâ accepimus, dedimus tibi.*

Denique, licet ad veram amicitiam necesse non sit, ut amici simul vivant, cùm multi à se invicem diffiti amicitiam colant; nihilominus illa conditio non deest charitati: namque 1. Joan. 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Et Philip. 3. *nostra autem conversatio in calis est.*

Dices 1°. ex concessis, qui amat in proprium bonum non amat amore amicitiae: atqui Deus omnia operatur in gloriam suam, nos quoque proximum ex charitate diligimus propter Deum; Ergo charitas non est amor benevolentiae, nec proinde amicitiae.

Distinguo minorem, Deus omnia operatur in suam gloriam, nos quoque ad eum referimus quæ proximo volumus bona, ita tamen ut hæc nobis & proximo utilia sint ac commoda, atque eo intuitu Deus ea nobis velit, & nos proximo, Conci. & Deus in iis nobis non prospicit; nec nos proximo, Nego minorem & consequentiam; namque licet foveamus membra nostra propter bonum totius, verè tamen ipsis bonum volumus; quia ipse bene non erit, nisi totum bene se ha-

beat. Porro bonum nobis esse non potest, nisi in Dei gloriam tendamus, tumque maximè nos & proximum diligimus, cum nos & illum ad Deum puro corde referimus: *neque enim b. atun facit hominem, nisi qui fecit hominem*, inquit S. Augustinus epist. 155. aliàs 52. & qui vult vivere de se, odit animam suam, & miser efficitur.

Dices 2º. amicitia non est nisi inter æquales, Ethic. cap. 8. & 9. hinc inurbanè quis eum vocaret Principis amicum, qui apud illum in magnâ est gratiâ: ergo charitas non constituit Dei amicos, nec proinde dici potest amicitia respectu Dei.

Nego antecedens; namque Philosophus cap. 10. distinguit duplex amicitia genus, alteram quam vocat æqualitatis; alteram excellentiæ seu supereminentiæ, quæ est inter personas in diverso dignitatis gradu constitutas, quin Principes aliquando non dedignantur scribere amicos, illos ex subditis, qui sunt illis gratiosi, quamvis isti ab illo nomine abstineant urbanitatis causâ, ne videatur lædi reverentia Principi debita, quod in charitate non est timendum, cum crescente charitate, simul crescat in Deum reverentia.

CAPUT II.

De objecto materiali & formali Charitatis.

Q. 1º. Quidnam est objectum materiale Charitatis?
 R. Objectum materiale per se est Deus & quidem primarium & attributionis: secundarium verò nos ipsi & proximus indirectè autem & reductitiè sunt res omnes sive naturales, sive supernaturales, quatenus cedere possunt in Dei gloriam, ac nostrum ac proximi commodum. Tres responsionis sunt partes.

Prima pars probatur. Illud est objectum per se primarium, & attributionis, cujusque habitus ac virtutis, circa quod habitus ac virtus primario per se versatur, & ad quod cetera refert: atqui charitas per se primario versatur circa Deum & ad illum cetera refert, ut ex dictis satis intelligitur: Ergo.

Secunda pars probatur simili argumento: namque charitas per se versatur secundario circa illas personas, quibus Deus & nos amore benevolentiae volumus summum bonum, & cetera, quæ ad illud conducunt, & quidem in Dei gloriam: atqui Deus, qui est charitas, sic nobis & proximo bene vult, & nos nobis & proximo: Ergo.

Tertia pars probatur; quia charitas rerum amici curam gerit, non propter ipsas præcisè, non enim possunt esse objectum benevolentiae, sed propter amicum, cui prodesse possunt; atqui omnes creaturae sunt res Dei, in gloriam ejus productæ & conservatæ, & diligentibus Deum convertuntur in bonum: Ergo reductitiè sunt, objectum charitatis.

Dices: ex S. Gregorio homiliâ 17. in Evang. charitas nonnisi inter duos haberi potest: Ergo homo charitate seipsum diligere nequit.

Confirmatur: charitas ex dictis est amicitia: atqui amicitia non est ejusdem ad seipsum, cum ad amicitiam requiratur redamatio & mutuus amor: Ergo.

Distinguo antecedens; cum sancto Thomâ qu. 25. art. 4. charitas sumpta pro amicitia actuali & formali, nonnisi inter duos esse potest, Concedo: sumpta pro amicitia fundamentalì, Nego antecedens. Itaque charitas secundum se spectata, est principium & fundamentum amicitiae; sed nisi correspondeat alter redamans, non est actu & formaliter amicitia, quæ solet describi amor

seu unio duos cōpulans : ad se autem ipsum non est unio, sed unitas : *quæ*, inquit Angelicus Doctor, *est potior unione ad alium ; unde sicut unitas est principium unionis ; ita amor, quo quis diligit seipsum, est forma & radix amicitia, in hoc enim amicitiam habemus ad alios, quod ad eos nos habemus sicut ad nos ipsos.* Atque ex his patet responsio ad confirmationem.

Q. 2°. *Quis hic censendus est proximus ?*

R. Omnis creatura capax beatitudinis supernaturalis, sive sit Angelus, sive homo, justus aut peccator, fidelis, aut infidelis, Hæreticus excommunicatus, Paganus, amicus, aut inimicus ; quia hi omnes non solum sunt res Dei quas propter ipsum, utpote summè dilectum, amare debemus, ut supra diximus ; sed insuper amore benevolentia vocantur à Deo, sicut & nos, in societatem Filii ejus Jesu Christi Domini nostri, ut loquitur Apostolus 1 Cor. i. v. 9. Ergo spectandi sunt ut nobis proximi, communionem non solum ejusdem naturæ, sed præsertim ejusdem hereditatis æternæ, ac proinde diligendi amore benevolentia tendentis ad illam unionem, quæ esse debet inter socios, fratres, cohæredes, & membra ejusdem corporis, cujus caput est Christus. Hic autem amor est charitas, ut patet ex dictis.

Dixi, *creatura capax beatitudinis supernaturalis* ; ut exciperem dæmones & homines damnatos ; hos enim charitate diligere non licet, nec proinde inter proximos reputare, quia charitas est amor amicitia, quo volumus proximo vitam æternam, & cetera, quæ ad eam conducere possunt : atqui non licet velle damnatis vitam æternam ; ejusmodi quippe amor repugnaret charitati e ga Deum, quæ approbamus ejus iustitiam. Ita S. Thomas qu. 25. art. 11.

Dices 1°. Angeli non sunt ejusdem nobiscum naturæ : Ergo non possunt haberi tanquam nostri proximi charitate diligendi.

Nego consequentiam ; quia amor amicitiae non tam fundatur in communione naturæ , quàm bonorum spiritualium , alioquin nec Deum charitate diligeremus.

Dices 2°. peccatores sunt Dei inimici , & ei invisi , juxta illud Sap. 14. v. 9. *odio sunt Deo impius & impietas ejus* ; Ergo cùm charitas non efficiat unius spiritûs & voluntatis cum Deo , peccatores ut inimicos odisse debemus exemplo Davidis , qui Psal. 118. ita cecinit , *iniquos odio habui* ; & Psal. 138. *perfecto odio oderam illos , & inimici facti sunt mihi*. Quin Psalmo 9. extrema ipsis imprecans ait , *convertantur peccatores in infernum*.

Distinguo antecedens ; peccatores sunt Dei inimici , & ei invisi quatenus peccatores & ratione malitiæ , Concedo : impius v. g. fabricator idoli , & idolum ab ipso fabricatum Deo sunt odio ; de iis enim agitur citato capite 14. Sapientiae : sunt Dei inimici , & ei invisi secundùm naturam , Nego antecedens ; dilexit enim nos cùm adhuc peccatores essemus , *nunquid voluntatis mea est mors impij , dicit Dominus Deus . & non ut convertatur à vitis suis , & vivat ?* Ezech. 18. v. 23.

Distinguo similiter consequens , odisse debemus peccatoris iniquitatem & malam voluntatem , Concedo : personam , Nego consequens : *Iniquus homo* , inquit S. Augustinus lib. 19. contra Faustum cap. 14. *in quantum iniquus est , odio habendus est : in quantum autem homo est , diligendus est , ut illud quod rectè odimus arguamus , id est , vitium , quò possit illud quod ideo rectè diligimus , id est , humana ipsa natura , emendato vitio liberari*. Eadem docet S. Thomas qu. 25. art. 6. his verbis : *Secundùm naturam suam sunt ex charitate diligendi (pec-*

catores) secundum culpam, quâ Deo adversantur, sunt odiendi quicunque peccatores, etiam pater & mater & propinqui, ut habetur Luc. 14. . . & hoc est verè ex charitate diligere propter Deum. Addit in responsione ad 2. hanc fuisse doctrinam Philosophorum Gentilium, amicis peccantibus, sicut Philosophus dicit in 9. Ethicor. non sunt subtrahenda amicitia beneficia, quousque habeatur spes sanationis eorum; sed magis est auxilium dandum, (scilicet fraternâ correctione) ad recuperationem virtutis, quàm ad recuperationem pecunia, si eam amisissent, quanto magis virtus est magis amicitia assuâ, quàm pecunia. In responsione autem ad tertium, scribit illud Psal. 9. Convertantur peccatores in infernum, intelligendum vel per modum prædictionis rei futuræ: vel si per modum imprecationis, eam referendam ad remotionem, quippe non ad ipsam pœnam, ut scilicet peccata destruantur, & homines remaneant; vel è vivis auferantur, si emendari nequeant, & in infernum, hoc est juxta multos Interpretes, & in sepulchrum detrudantur.

Dices 3°. excommunicati abscissi sunt à Corpore Christi, à communione Fidelium separati, pro eis orare non licet, nec Ave eis dicere, epist. 2. Joan. v. 10. Ergo inter proximos non sunt numerandi, nec charitate diligendi.

Nego consequent. quia excommunicatio est pœna medicinalis ordinata ad salutem excommunicati, ut patet ex Apostolo 1. Cor. 5. ubi scribit se incestum tradidisse Satana in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi. Et 2. Thessal. 3. postquam præcepit Fidelibus ut se subtrahant ab omni Fratre ambulante inordinatè, statim subdit v. 15. Et nolite quasi inimicum existimare, sed corripite ut f. a. rem. Sed charitas Apostoli in incestum à se excommunicatum, & postea pœnitentem maximè elucet 2. Cor.

c. 2. ubi pro illo intercedit apud Corinthios, ut suo exemplo confirmet in illum charitatem, *ne foris, inquit, abundantiori tristitia absorbeatur.* Quin ipsemet Dominus interrogatus Luc. 10. quis sit noster proximus, Samaritanum Judæis invisum, & à Synagogâ excommunicatum appellavit, ut innueret omnem omninò hominem habendum ut proximum. Et S. Augustinus ep. 155. aliàs 52. ad Macedonium, referens illud Cornici ethnici (Terentii) *homo sum, humani nihil à me alienum puto.* scribit huic sententiæ theatra tota, plena stultis indoctisque applausisse. *ita, inquit, omnium affectum naturaliter attingit societas humanorum animorum, ut nullus ibi hominum nisi cujuslibet hominis proximum se esse sentiret.* Ecclesia quidem prohibet ne nomina excommunicatorum in publicis precibus recitentur, eosque removet à Fidelium societate, tam in civilibus, quàm in spiritualibus, sed ut utiliter confundantur, tandemque contumaciâ depositâ, humiles resipiscant per gratiam Dei, quam Fideles ipsis privatim precari non cessant. Sed de excommunicatione alibi.

Dices 4°. demones & alii damnati, sunt res Dei: Ergo debemus illos charitate diligere.

Distinguo conseq. cum S. Thomâ cit. art. 11. debemus diligere eo amore, quo concupiscimus amico amplam messëm, animalium domesticorum incolumitatem, Concedo: amore benevolentia & amicitia, Nego conseq. quia ejusmodi amore adversaremur Deo; *naturam demonum,* inquit sanctus Doctor, *etiam ex charitate diligere possumus, in quantum scilicet volumus i'los spiritus in suis naturalibus conservari ad gloriam Dei.*

Quæ cum ita sint, manifestum est nullius virtutis objectum materiale tam latè patere, quàm objectum charitatis. Omnes quippe alia virtutes & artes versantur circa determinatam materiam,

miseriordia circa sublevandam pauperis misericordiam, Theologia circa conclusiones ex propositionibus revelatis deducibiles, ars fabrilis circa lignum, aut ferrum; quæ materia cum desit aliquando, ejusmodi virtutes ferriari necesse est. Sed non sic charitas; quia præsto est illi semper materia, in quâ exerceatur omnia quippe, solo peccato excepto, in Dei gloriam tanquam in bonum dilecti referri possunt ac debent. Hanc divinam artem noverat, qui ad Philip. cap. 4. scripsit, *scio & humiliari, scio & abundare (ubique & in omnibus institutus sum) & satiari, & esurire.*

Dixi, solo peccato excepto; quia cum peccatum sit malum Dei, charitas illud summè refugit, nedum eo utatur ad opera sua, v. g. mendacio ad vitandas rixas, motivo superbix aut cupiditatis ad acuendos ignavi animos, &c.

Q. 3°. *Quodnam est objectum formale charitatis?*

R. Est Deus quatenus infinitè bonus, seu est infinita Dei bonitas, quâ redditur infinitè amabilis. Nomine autem bonitatis intelliguntur infinitæ Dei perfectiones, ut supra monuimus; quia bonum & perfectum sunt unum & idem, res eò est bona, quo in se perfecta, & eò est melior aut optima, quò est perfectior aut perfectissima.

Probatur autem responsio: quia objectum formale virtutis est motivum, seu ratio formalis, sub quâ virtus tendit in suum objectum materiale: objectum formale fidei v. g. est divina revelatio per Ecclesiam proposita; quia ratio propter quam fidè credimus Religionis Christianæ dogmata, est divina revelatio: atqui tota ratio cur charitate diligimus Deum, nos ipsos, proximum, & res ceteras, est infinita Dei perfectio & bonitas: Ergo infinita Dei bonitas & perfectio in se spectata, est adæquatum objectum formale charitatis.

Minor elucidatur experientiâ eorum, quæ in

civilibus contingunt; atque in exemplum profero patremfamilias ab altero impensè dilectum absque ullâ spe commodi temporalis, cum supponatur amans cumulatè honoribus & bonis fortunæ; sed præcisè ob mores ejus candidos, affabilitatem, sapientiam, & ceteras animi dotes præclarissimas. Quæro autem quodnam sit motivum arctissimæ illius amicitia, quæve diligendi ratio, nisi singularis illa perfectio & bonitas patrisfamilias secundum se spectata? Annon propter eam charum est etiam quidquid ad patremfamilias pertinet, diliguntur liberi & domestici? aliquis eorum iter habeat per urbem, in quâ degit amicus, ubi resciverit ille, statim eum accersit, cogitque diversari in propriâ domo; quin si sit malemoratus filius aut domesticus, & inhonestè se gesserit erga amicum, inde dolet amicus, illum salutaribus monitis emendare satagit, sed non ulciscitur propter patremfamilias: quod si sanis consiliis non acquiescat, rem totam ad prudentiam patrisfamilias refert, qui si è familiâ ejiciat domesticum, illis jam ejecti nullam rationem habebit amicus. In hoc exemplo cogita charitatem, quâ primariò diligimus Deum, secundariò nos ipsos, proximum, & res omnes ad Deum pertinentes, utpote creatas in ejus gloriam; & intelliges quomodo infinita Dei perfectio & bonitas sit tota ratio illum & nos & proximum amandi amore amicitia: illum quidem; quia est ipsamet originalis bonitas: nos verò & proximum; quia illa divina bonitas per communionem aut præparationem bonorum supernaturalium in nobis & proximo relucet tanquam in filiis Dei & domesticis. Unde si quis sit à Deo totaliter & absque ullâ spe rejectus, ut damnati, nullam habemus ad eum amicitiam; quia in illo non amplius relucet Dei bonitas; quæ est tota amandi ratio.

Nec dicas bonitatem Dei esse quid extrinsecum nobis ac proximo, proindeque non posse esse rationem nos & illum amandi, cum nihil sit amabile, nisi propter bonitatem, quæ in ipso est. Namque necesse non est ut objectum formale sit intrinsecum objecto materiali, sed satis est ut ad illud habeat moralem habitudinem, quod multis patet exemplis, prima veritas revelans v. g. est extrinseca rebus revelatis, & nihilominus est motivum formale, propter quod illas credimus: æger sanitatis amore diligit acerbæ remedia: imagines coluntur propter excellentiam archetypi, ad quod referuntur tanquam ad aliquid ipsis extrinsecum. Similiter proximus diligitur propter bonitatem Dei in eo relucentem.

At, inquires, quomodo potest diligi homo nequissimus, crudelis inimicus, qui quovis modo nos perdere nititur? cum voluntas amore non feratur nisi in objectum apprehensum ut bonum.

R. Diligi potest quomodo diligimus membrum vitiatum, quod acutissimis doloribus die nocteque nos cruciat. Nempe distinguimus substantiam inter & vitium doloris causam: substantia est nobis chara & pretiosa utpote pars nostri, quam sanam peroptamus, ideoque contra vitium eam infestans pugnamus, illudque quâ vi, quâ industriâ propellere nitimur. Sic Christus caput omnium hominum, cum adhuc peccatores essemus, propter nimiam suam charitatem dilexit nos tanquam propria membra, sed ægra & pessimè affecta; pretiosissimo Sanguinis sui balsamo morbum, hoc est peccatum, extinxit; sanitati, ac justitiæ nos restituit, & ex inimicis amicos accepit, quod longè gloriosius est; nam ex S. Augustino, multò est optabilius inimicum non habere, quàm ulciscendo vincere. Ita & nos, si charitas & Spiritus Christi habitet in nobis, di-

ligemus fratres: bonos quidem, quia sani sunt, malos autem, ut à vitiis sanentur & boni evadant. Sed utrisque volumus ut Deus in ipsis sit, & ipsi in Deo.

Ergo mens lumine fidei illustrata, & igne charitatis succensa, magnum bonum in nequissimo ac inimicissimo homine apprehendit, unde eum diligere possit ac debeat, nempe ordinem quem habet ad vitam æternam, & bonitatem divinam in eo relucens & agentem, ut illum ad pœnitentiam adducat sitque illi sicut & nobis societas cum Patre, & cum Filio ejus Jesu - Christo, ut dicitur 1. Joan. c. 1. Sed maximum illud charitatis incitamentum fugit odio flagrantes, qui ut animo suo indulgeant, mente non revolvunt, nisi incredibilem inimicorum malitiam, proptereaque impossibilis ipsis videtur eorum dilectio, nec mirum quia penes nos non est malum diligere. Unde sibi contradicunt, qui de eo qui displicuit, dicere solent in ejus contemptum, Christiano amore illum amo, sed nihili illum facio. Namque aut nullatenus amant, si prorsus contemnunt; quia illud amabile non est, in quo nulla deprehenditur bonitas, quam æstimemus: aut tanti æstiment quantum amant. Porro charitas Christiana est amor longè præstantissimus, ut colligitur ex ejus objecto formali & nos fusè exposuimus in praxi sacramentali Pœnitentiæ Gallicè editâ ad 5. præceptum Decalogi: ergo qui Christianâ charitate diligit, magni faciat dilectum necesse est.

Ergo charitas Theologica est virtus specie una & à ceteris distincta: illa enim virtus est specie una, & à ceteris distincta, quæ unum habet formale objectum nulli virtuti commune: atqui charitas Theologica unum habet formale objectum, nempe bonitatem divinam in se specta-

tam, nec objectum illud est illi commune cum altera virtute: Ergo.

Nec dicas charitatem vocari à sanctis Patribus, præsertim à S. Augustino, omnem virtutem, adeò ut fortitudo nihil sit aliud, quàm amor fortis, temperantia amor purus, &c. ita enim vocatur, quia nunquam existit sine comitatu omnium virtutum, iis imperat, tribuitque formam & ultimam perfectionem. Denique est omnis virtus imperativè, non elicitivè; hoc est imperat omnium virtutum actus, sed non elicit.

Ergo sicut nulla fides Theologica remanet in eo, qui contumaciter dissentit vel uni articulo; ita nec charitas Theologica in eo, qui vel unum proximum, putà inimicum, totaliter excludit à suà benevolentia; quia objectum formale utriusque virtutis est unum simplex ac indivisibile; & tam dissentiens uni articulo, quàm malevolus erga inimicum, sese avertunt à Deo, ille, ut Deus prima veritas est; iste, quatenus Deus est summa bonitas relucens etiam in inimico.

Q. 4°. *Amare Deum ob beneficia accepta, est-ne actus charitatis Theologica?*

R. Minimè, sed est actus gratitudinis, nisi illa beneficia spectentur ut communicationes bonitatis divinæ, quomodo solet apprehendi Incarnatio, Redemptio, visio beatifica, &c. ut dicitur sequenti responsione; quia charitas, utpote virtus Theologica, habet Deum ut in se bonum pro objecto formali: gratus autem animus ipsum beneficium, ac proinde numeratur inter virtutes morales. In Justis tamen charitas solet imperare ejusmodi gratitudinis, actus & ita sunt in illis actus charitatis imperati, sed à gratitudine elicit.

Q. 5°. *Diligere proximum propter supernaturalia dona, quibus exornatur, vel propter dotes naturales,*

& temporales necessitudines, v. g. cognationem, affinitatem, &c. est ne actus charitatis Theologica?

R. 1°. Dona supernaturalia dupliciter spectari possunt 1°. præcisè ut habitus vel actus virtutum à charitate distinctarum; 2°. ut participationes divinæ bonitatis. Si amentur primo modo, amor ille non est actus charitatis Theologicæ, sed illius virtutis putà fortitudinis, castitatis, quæ placet in proximo; quia ratio seu motivum huiusce amoris non est divina bonitas, sed honestas virtutis, putà fortitudinis, castitatis, quæ delectat in proximo. Sed si amentur secundo modo, quatenus sunt participationes divinæ bonitatis, amor ille est actus charitatis Theologicæ, cum objectum formale & motivum cur proximus ametur, sit divina bonitas tam copiosè se ei communicans.

R. 2°. Dotes naturales, & omnes conjunctiones temporales dupliciter etiam spectari possunt, 1°. in ordine supernaturali, & quatenus subserviunt prædestinationi, ut diximus Tractatu de Attributis, ubi de divina prædestinatione. 2°. in ordine naturali, quatenus præclaræ dotes & conjunctiones licitæ conferunt ad bonum publicum & felicitatem terrenam. Priori modo sunt objectum charitatis Theologicæ; in iis quippe refulcet infinita Dei perfectio, sapientia, omnipotentia, misericordia, iustitia, & quidquid nomine bonitatis intelligitur. Unde sicut amatur, optimus paterfamilias in sapienti administratione rei familiaris, in ordine domesticorum & distributione officiorum; ita Deus se præbet amandum ac laudandum in admirabili dispositione universi, in quo, ut cuncta suaviùs fortiùsque ad se ultimum finem adduceret, constituit gradus diversos, sed sic inter se connexos, ut sine se invicem stare nequeant, varias distinxit neces-

situdines per communionem vel ejusdem sanguinis, vel eorundem operum, per quæ homines tam arctè conjuncti se mutuò juvant, & quidem (si charitas Theologica sit diffusa in cordibus eorum) ut per hujusmodi ministeria temporalia tam ipsi, quàm parentes & socii Deum promereantur. *Quocirca*, inquit S. Augustinus lib. 19. de civit. Dei c. 16. *etiamsi habuerunt servos justii patres nostri, sic quidem administrabant domesticam pacem, ut secundum hæc temporalia bona, filiorum sortem à servorum conditione distinguere; ad Deum autem colendum, in quo aterna bona speranda sunt, omnibus domus sua membris pari dilectione consulerent. Et infra. Qui veri patresfamilias sunt, omnibus in familiâ suâ tanquam filiis ad colendum & promerendum Deum consulunt; desiderantes atque optantes venire ad caelestem domum, ubi necessarium non sit officium imperandi mortalibus; quia necessarium non erit officium consulendi jam in illâ mortalitate felicibus; quòdoque veniatur, magis debent patres quòd dominantur, quàm servi tolerare quòd serviunt.*

Posteriori modo spectata dona naturalia & temporales conjunctiones, nempe quatenus conferunt ad felicitatem terrenam, non sunt objectum charitatis Theologicæ, nec ullius veræ virtutis, quemadmodum S. Augustinus scribit epist. 155. aliàs § 2. ad Macedonium virum potentem, & in Republicâ strenuè agentem. *Si omnis prudentia tua, inquit, quâ consulere conaris rebus humanis; si omnis fortitudo, quâ nullius iniquitate adversante terreris; si omnis temperantia, quâ in tantâ labe nequissima consuetudinis hominum te à corruptionibus abstines; si omnis justitia quâ rectè judicando sua cuique distribuis, id laborat, id nititur, ut hi, quibus vis ut benè sit, salvi sint corpore . . . ita non erunt, vera virtutes tua, sicut nec istorum beatitudo.*

CAPUT III.

De necessitate Charitatis.

Certum est 1°. charitatem habitualement esse necessariam necessitate medii; illud enim est necessarium necessitate medii, sine quo salus obtineri nequit; atqui sine charitate habituali salus obtineri nequit; cum sine ejus infusione non remittatur peccatum.

Certum est 2°. charitatem actualement non esse necessariam in parvulis, qui licet non sint capaces ullius actus, per Baptismum tamen fiunt immaculati, Deo dilecti, ita ut nihil eos ab ingressu cæli remoretur, ut docet Concilium Tridentinum sess. 5. can. 5.

Quæstio esse potest duntaxat de adultis, an scilicet charitas actualis sit ipsis necessaria, necessitate medii. In hypothese quod adultus justificari possit per Sacramentum Baptismi vel Pœnitentiæ absque prævio motu charitatis; charitas actualis non erit necessaria necessitate medii absolute loquendo, sed ad summum necessitate præcepti; nam contingere potest, ut attritus necdum incipiens Deum diligere, baptizetur aut absolvatur in extremis, cum jam compos non est rationis, & statim decedat, sicque in illâ hypothese salutem consequatur sine prævio motu charitatis. Sed illa difficultas commodius discutitur, ubi de Sacramento Pœnitentiæ. Quare expendemus hic duntaxat, an charitas actualis sit adultis necessaria necessitate præcepti.

Cum autem charitas ex dictis versetur circa Deum & proximum, agendum est distinctis Pa-

ragraphis de præcepto amoris Dei, & de præcepto amoris proximi.

PARAGRAPHUS I.

De præcepto amoris Dei.

Q. 1°. **E**Xtat-ne præceptum divinum amoris Dei?
R. Affirmativè.

Probatur 1°. ex Scripturâ Deut. 6. v. 5. & 6. *Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex totâ animâ tuâ, & ex totâ fortitudine tuâ; eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo.* Matth. 22. vers. 38. Christus laudans illud præceptum, ait: *Hoc est maximum & primum mandatum.*

Probatur 2°. ex Traditione, quam sancti Patres unâ voce testantur. Sanctus Augustinus l. 1. Conf. cap. 5. Deum sic alloquitur: *Quid tibi sum ipse, ut amari te jubeas à me, & nisi faciam, irascaris mihi, & mineris ingentes misérias? Parva-ne ipsa est, si non amem te?* Ecclesia in administratione Baptismi hætenus illud præceptum tanquam vitæ Christianæ summam proposuit: *si vis ad vitam ingredi, serva mandata: diliges I. omnium Deum tuum ex toto corde tuo.* Undè meritò Alexander VIII. anno 1690. & Clerus Gallicanus an. 1700. tanquam hæreticam proscripserunt hanc propositionem: *Sufficit ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretativè: hinc homo non tenetur amare, neque in principio, neque in decursu vitæ moralis.*

Probatur 3°. ratione, quam urget S. Thomas qu. 44. art. 1. *Per se quidem, inquit, debitum est in unoquoque negotio id quod est finis; quia habet rationem per se boni. Propter aliud autem est debitum id quod ordinatur ad finem: sicut medico per se debitum est, ut sanet; propter aliud autem, ut medicinam det ad sanandum. Finis autem spiritualis vitæ est, ut*

homo uniatur Deo, quod fit per charitatem, & ad hoc ordinantur sicut ad finem, qua pertinent ad spiritualem vitam (putà alia præcepta)... in quolibet autem genere id quod est per se, potius est eo, quod est propter aliud, & idcò maximum præceptum est de charitate.

Q. 2º. Quando nam obligat præceptum amoris Dei?

Nonnulli Theologi Moderni in hac materiâ abierunt in absurdas & scandalosas sententias. Prima eorum propositio fuit; *præceptum amoris Dei per se tantum obligat in articulo mortis.* Secunda, *probabile est ne singulis quidem rigorese quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum.* Tertia, *an peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vitâ eliceret, condemnare non audent.* Quarta, *tunc solum obligat, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, quâ justificari possimus.* Via autem, quâ justificari possumus sine dilectione Dei in opinione illorum Theologorum, est Sacramentum Pœnitentiæ, cuius auxilio immunes nos putant à præcepto charitatis. Sed ejusmodi propositiones jam proscriptas partim ab Academiâ Parisiensi ann. 1665. partim à Summo Pontifice Innocentio XI, anno 1676 Clerus Gallicanus declaravit anno 1700. scandalosas, perniciosas, piarum aurium offensivas, impias, primum & summum mandatum irritum facientes, atque Evangelicæ legis spiritum extinguentes. Quare ad propositam questionem

R. 1º. Præceptum amoris Dei quam sæpius obligat, atque semper enitendum est ad ejus observationem.

Probatur 1º. ex Scripturâ Deut. 6. *Diliges Dominum Deum tuum, &c. eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo: & narrabis ea filiis tuis (notent parentes) & meditaleris in eis sc-*

dens in domo tuâ & ambulans in itinere, dormiens, atque confurgens. Et ligabis ea quasi signum in manu tuâ, eruntque & movebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine & ostiis domûs tuæ.

Probatur 2º. ex S. Augustino, præfatione in Psalm. 31. *Dilectio*, inquit, *vocare non potest.* Et in Psalm. 121. *habet omnis amor vim suam, nec potest vacare amor in animâ amantis: necesse est ut ducat.* Illud in se sentit & experitur omnis amans. Sed vis nosse qualis amor sit? vide quò ducat. Non enim gomo-nemus ut nihil ametis (quòd est impossibile) sed ne mundum ametis. Obligata enim anima amore terreno, quasi viscum habet in pennis, volare non potest; Munda-ta verò ab affectibus sordidissimî sæculi, tanquam extensis pennis & duabus alis revoluitis ab omni impedimento, id est, duobus præceptis dilectionis Dei & proximi volat. Quòd, nisi ad Deum ascendens volando, quia ascendit amando? Hinc Apostolus 1. Tim. 1. veram charitatem dicit esse ex corde puro, conscientia bonâ, & fide non fictâ; quia, interprete sancto Thomâ qu. 44. art. 1. corruptum abstrahit. & à Dei dilectione, propter passionem inclinantem ad terrena. Conscientia verò mala fecit horrere divi-nam iustitiam propter timorem pœnæ: fides autem ficta trahit affectum in id, quòd de Deo fingitur, separans à Dei veritate.

Probatur 3º. iis omnibus-momētis, quibus probavimus Tract. de Actibus humanis pag. 87. hominem teneri omnes actiones suas ad ultimum finem referte, saltem intentione virtuali. Quid sit autem illa intentio virtualis, & quomodo in nobis continuò manere ac operari possit, latè exposuimus eodem Tract. de Actibus humanis pag. 41. & seq.

Confirmatur: quamdiu mortalem hancce vitam vivimus, viatores sumus tendentes ad patriam caelestem; ergo semper progredi necesse

est; *ibunt*, inquit regius Psalter Pf. 83. *de virtute in vi-tutem*: qui enim in viâ subsistit, nec ultra vult progredi, viator esse desinit, & perseverantiam ipsi convenientem amittit. Quies in termino est perseverantia comprehensoris, & quandiu inde non recedit, perseverare dicitur: contra verò perseverantia viatoris est continuus progressus, adeò ut si amplius ambulare nolit, quamvis non deferat viam, pro viatore tamen non sit habendus, nec patriam defectu perseverantiæ consecuturus. Unde illud effatum apud sanctos Patres, in viâ Domini nolle progredi, deficere est: *minimè pro certo est bonus*, inquit sanctus Bernardus epistolâ 91. *qui melior esse non vult; & ubi incipit nolle fieri melior, ibi etiam desinit esse bonus*. Atqui imus ad Deum inquiebat supra sanctus Augustinus, non ambulando, sed amando. Et qui plus diligit velocius currit, & citius apprehendit: Ergo.

R. 2°. Theologi definiunt certa tempora, quibus præsertim eliciendi sunt actus amoris Dei.

Primò, initio usûs rationis, cùm jam homini liberum est vel ad Deum, vel ad creaturam se convertere; *creatura quippe rationali*, inquit sanctus Fulgentius lib. 1. de fide c. 17. *alia beatitudo non potuit, nec potest esse, nec poterit, nisi ut agnoscens à quo non solum facta, sed etiam à quo rationalis facta est, majorem dilectionem exhibeat bono Creatori, quàm sibi*. Neque enim ei inesse posset ullatenus ratio, nisi ei posset Creatoris inesse dilectio, quia nec est alia qua vera sit sapientia, vel intelligentia creatura rationalis, nisi dilectio Creatoris. Et S. Thomas 1. 2. qu. 89 art. 9. ad tertium, sic habet: *Ab aliis peccatis mortalibus potest puer incipiens habere usum rationis, per aliquod tempus abstinere; sed à peccato omisionis prædicta (amoris Dei) non liberatur, nisi quàm citò potest, se convertat ad Deum*. Primum enim quod

occurrit homini discretionem habenti, est quòd de ipso cogitet, ad quem alia ordinet sicut ad finem: finis enim est prior in intentione, & ideo hoc est tempus pro quo obligatur ex Dei præcepto affirmativo, quo Dominus dicit: Convertimini ad me, & ego convertar ad vos, Zach. 17. v. 1. Plures tamen Theologi putant ignorantiam in illo crespuculo luminis naturalis posse pueros aliquandiu excusare.

Secundò, præceptum amoris Dei maximè obligat in vitæ exitu; veniente enim sponso, virgo prudens lampadem suam accendere debet, & ei obviam exire ardentissimo quo possit amore, cupiens esse cum Christo, & vitam suam ei sincerè offerens in sacrificium. Hinc est, quòd Pastores juxta Ecclesiæ disciplinam, actus fidei, spei, & charitatis à decumbentibus exigere soleant.

Tertiò, eliciendi sunt actus amoris Dei cùm tentationibus pulsamur, advertimusque charitatem in nobis tepescere, & animam nostram amore sui, vel rerum terrenarum prægravatam excidere à suâ rectitudine; tum enim maximè desiderio spirituali erigenda est exemplo illius, qui in simili periculo dicebat: *ad te Domine, levavi animam meam*. Psal. 24. ne scilicet carnalibus desiderijs conculcetur.

Quartò, si eam orandi formulam, quam dictavit ac præcepit Magister noster, recitemus, toties actus amoris Dei elicere debemus, quoties Orationem Dominicam, ad quam ceteræ reduci debent, ex S. Augustino, linguâ proferimus: nisi enim interni affectus animi verbis nostris respondeant, verè illud Matth. 15. in nos contorquebitur; *populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me; sine causâ autem colunt me*. Quid enim lingua nostra exprimit dicendo, *sanctificetur nomen tuum*, nisi nos ante omnia expetere Dei gloriam? *Id petimus*, inquit Tertul-

lianus lib. de Oratione cap. 3. ut sanctificetur in nobis qui in illo simus : simul & in ceteris , quos adhuc gratia Dei expectat. Quid sonant illa verba , fiat voluntas tua sicut in cælo & in terrâ ? Audi sanctum Cyprianum de Oratione Dominicâ. *Voluntas Dei est , inquit , quam Christus & docuit & fecit Deum toto corde diligere , amare in illo quod Pater est , timere quod Deus est , Christo nihil omnino praponere ; quia nec nobis ille quicquam praposuit , charitati ejus inseparabiliter adharere , cruci ejus fortiter ac fidenter assistere , quando de ejus nomine & honore certamen est .* Quid exterius profiteimur , cum dicimus , *Credo in Deum Patrem omnipotentem , & in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum .* Respondet S. Augustinus tract. 29. in Joannem , *credendo amare , credendo diligere ; credendo in Deum ire .* Ne ergo simus ex illis , de quibus scriptum est Psal. 89. *inimici Domini .* *inveniti sunt ei ,* necesse est ut is affectus sit in nobis , quem exterius lingua nostra exprimit.

Q. 3°. *Modus diligendi Deum . scilicet ex toto corde , ex totâ mente , &c. cadit-ne sub præceptum ?*

R. Cadit ; quia tum cadit modus sub præceptum , cum actus præceptus poni nequit sine illo modo ; sic attentio & devotio v. g. quæ sunt modi orationis , simul præcipiuntur cum ipsa oratione ; quia verba prolata absque ullâ attentione & pietatis affectu , non sunt oratio : atqui amor , quo aliquis Deum non plus diligeret , quam seipsum aut aliam creaturam , non esset amor Dei : quia amor Dei essentialiter est unio & adhesio ad Deum tanquam ad ultimum finem , ad quem omnia referuntur : qui autem seipsum , aut aliam creaturam plusquam Deum diligit , se ipsum aut illam creaturam constituit pro ultimo fine : si autem supponatur quod æqualiter tantum se aut illam creaturam diligat : vel suppo-

nitur eum sibi constituere duos fines ultimos, quod repugnat secundum omnes Philosophos; vel saltem Deum non habebit pro ultimo fine, cum nolit seipsum ad illum referre, ac proinde non adhærebit illi tanquam suo ultimo fini, quemadmodum in politicis, qui Imperatoris alterum vel præponeret, vel æquaret, Dominum suum honore debito fraudaret, ac læsæ Majestatis reum se constitueret. Ergo amor Dei essentialiter debet esse ex toto corde, ex totâ mente, &c. ac proinde ille diligendi modus cadit sub primum legis præceptum. Effatum itaque Theologorum *modus præcepti non cadit sub præceptum*, non extenditur ex S. Thomâ 2. 2. qu. 44. art. 1. ad 1. nisi ad præcepta de virtutibus à charitate distinctis; putà, inquit, *sub hoc præcepto, honora patrem tuum & matrem tuam, non cadit quòd hoc ex charitate fiat.*

Q. 4°. *Quid est diligere Deum ex toto corde, ex totâ mente, ex totâ animâ, & ex totâ fortitudine, seu ex totis viribus?*

R. Alii aliter hujusce præcepti terminos interpretantur.

Apud S. Thomam qu. 44. art. 1. cor est voluntas; quia sicut cor est principium vitæ naturalis; ita voluntas actuum humanorum, & totius vitæ moralis: mens est intellectus; anima pars inferior, quæ complectitur sensus tum exteriores, tum interiores, & appetitum sensitivum cum omnibus ejus passionibus; quia spiritus rationalis dicitur a anima ab animando, & quatenus est forma corporis organici, efficitque vitam animalem; spiritus verò per ordinem ad Deum & objecta spiritualia; fortitudo denique est facultas motrix, seu, ut loquitur S. Thomas, facultas executiva operum exteriorum, quæ imperat voluntas. Igitur juxta Angelicum Doctorem, Deum diligimus, 1°. ex toto corde, quando tota nostra

intentio fertur in Deum. 2°. ex totâ mente, quando in omnibus rationes æternas consulimus, & ad lumen fidei cuncta expendimus, ita ut simus cum Deo unius sententiæ sicut & unius voluntatis, quemadmodum contingit in amicis ætissimo amicitie vinculo conjunctis. 3°. ex totâ animâ, cum sensuum motus & passionibus appetitûs juxta Dei beneplacitum dirigimus, vigilamus, ne ferantur ad illicita & vana, & ubi inordinatè rationem præveniunt resistimus. 4°. ex totâ fortitudine seu totâ virtute, & totis viribus, qui sunt termini synonymi, cum ob Dei amorem nec labor, nec difficultas nos deterrent ab externis operibus.

S. Bernardus ser. 20. in Cant. sic exponit illud præceptum, ut velit mentem & animam unam & idem significare. *Mihi videtur*, inquit, *amor quidem cordis ad zelum quandam pertinere affectionis: anima verò amor ad industriam seu judicium rationis, virtutis autem dilectio ad animi posse referri constantiam vel vigorem. Dilige ergo Dominum Deum tuum toto & pleno cordis affectu: dilige totâ rationis vigilantia & circumspectione: dilige & totâ virtute, ut nec mori pro ejus amore pertimeas. Sit suavis & dulcis affectui tuo Dominus Jesu, contra malè utique dulces vitæ carnalis illecebras, & vincat dulcedo dulcedinem; quemadmodum clavum clavus expellit. Sed sit nihilominus intellectus praviæ lux & dux rationi, non solum ob cavendas hæreticæ fraudis decipulas, & fidei puritatem ab eorum versutiis custodiendam, verùm ut cautus quoque sis nimiam & indiscretam vehementiam in tuâ conversatione vitare. Sit etiam fortis & constans amor tuus, nec cedens terroribus, nec succumbens laboribus. Tres illos divini præcepti gradus exhibet in Apostolis. Primum quidem cum contristarentur ob imminentem Magistri discessum; diligebant dulciter, sed minùs prudenter: diligebant*

carnaliter, sed non rationabiliter. Secundum, cum Petrus jam correctus, audito verbo, non *sapis quæ tibi sunt*, Matth. 18. promisit se cum Magistro moriturum, erat totâ animâ doctus diligere, sed adhuc infirmus; bene instructus, sed parum adjutus: non ignarus mysterii, sed *martyrii pavidus*. Necdum ergo ad tertium pervenerat gradum, in quo virtute totâ diligitur. Tum denuum tertio illo modo dilexit, cum indutus virtute ex alto vitam suam exposuit. Ergo non a' duci blanditis, nec seduci fallacis, nec injuriis frangi: toto corde, totâ animâ, totâ virtute diligere est. Quamobrem dicitur, *amare dulciter, amare prudenter, amare fortiter.*

S. Augustinus lib. 1. de doctrinâ Christianâ cap. 22. paulò aliter accipit ejusdem præcepti vocabula, nimirum totius cordis nomine intelligit omnes cogitationes, juxta illud Marci 7. v. 21. *de corde hominum mala cogitationes procedunt*; & nomine totius animæ omnem vitam; *diliges*, inquit, *Deum ex toto corde, & ex totâ animâ, & ex totâ mente, ut omnes cogitationes tuas, & omnem vitam, & omnem intellectum in illum conferas, à quo habes ea ipsa quæ confers.*

Sed quantumlibet varia sit acceptio horum vocabulorum, una est omnium sententia hocce divino præcepto ab homine exigi, ut ex toto corde Deum diligit. Cum autem ait *toto corde, totâ animâ, totâ mente*, nullam vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat, & quasi locum dare, ut aliâ re velit frui; sed quidquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur, quò totius dilectionis impetus currit... quæ nullum à se rivulum duci exire patitur cujus derivatione minuat. S. Augustinus cit. cap. 21. lib. de doct. Christ.

Dices: Deus impossibilia non jubet: atqui impossibile est Deum sic diligere: Ergo admitti non debet allata expositio.

Concessâ majore, distinguo minorem, impossibile est Deum sic diligere perfectè, Concedo: Sic diligere imperfectè & quantum fert hujusce statûs conditio, Nego minorem; qui enim dicit, *diliges ex totis viribus*, nihil exigit ultra vires.

Instabis: atqui ea est voluntas cujuslibet Legislatoris, ut lex illius perfectè impleatur; longè enim absurdissimum est dicere, vel etiam cogitare non esse ex mente Legislatoris, ut leges ab eo sancitæ servantur accuratè: Ergo Deus, utpote Legislator sapientissimus, nullam ferre potest legem, quæ perfectè & accuratè servari nequeat. Ex concessis autem præceptum, de quo est sermo, perfectè impleri non potest eo quo expositum est modo: Ergo hujusmodi expositio non est genuina, nec ad sensum litteræ.

Distinguo subsumptum; ut lex ejus perfectè impleatur quantum subditorum facultas patitur, Concedo. ultra quàm patitur. Neg. subsumptum; omnis quippe vera lex tendit in bonum commune subditorum; vergeret autem in evidentem eorum perniciem, si esset ipsis jugum intolerabile.

Distinguo similiter consequens: Deus nullam ferre potest legem, quæ perfectè servari nequeat perfectione propriâ hujusce statûs naturæ corruptæ, Concedo: perfectione quæ speratur in patriâ cælesti, Nego consequentiam.

Duplex itaque est charitatis perfectio, altera patriæ, altera viæ. Illa est in omnimodâ plenitudine; quia nulla ibi pugna, quæ dividat animam à seipsâ, nulla lex in membris repugnans legi mentis, sed prorsus toto corde, totâ animâ, totâ mente Beati adhærebunt Deo. Ista verò in progressu & consuetudine, similis est perfectionis sive viatoris, qui celeri & recto cursu ad patriam properat; sive militis, qui anhelans ad victoriam strenuè dimicat; nam ex S. Augustino lib. de per-

fectione Just. cap. 8. *Cum est adhuc aliquid carnalis concupiscentia, quod vel continendo frenetur, non omni modo ex totâ animâ diligitur Deus: non enim caro sine animâ concupiscit, quamvis caro concupiscere dicatur, quia anima carnaliter concupiscit: sicque divisa, totaliter in Deum ferri non potest.*

Prima perfectio proponitur ut finis & merces, ad quam tendere nos oportet: secunda præcipitur ut opus, quo promereamur tantum præmium. Finis autem præcisè sumptus, inquit S. Thomas qu. 44. art. 6. præcipi non solet, sed proponi, Imperator exercitûs v. g. militibus propriè non imperat ut victoriam reportent, sed ut fortiter & legitimè pugnent, quò victores evadant; nec Magister Scholæ præcipit discipulis ut scientiâ excellant, sed ut diligenter studiis incumbant. Unde nec miles nec discipulus tenentur culpâ: ille si victor non extiterit; iste, si scientiâ ceteros non superet; modò uterque partes suas impleverit, ille acriter pugnando, iste ad scientiam omnem operam conferendo.

Igitur perfectio viæ quæ præcipitur, & ad quam assequendam Deus misericorditer nos adjuvat, in eo consistit, ut concupiscentiæ, quæ habitat in membris nostris, & reluctatur menti nostræ, ad nullum opus malum vel facti, vel dicti, vel cogitati, ut loquitur S. Augustinus, consentiamus, corpus castigando in servitutem redigamus, membra nostra exhibeamus servire justitiæ: ad anteriora extendentes nosmetipsos; qui enim sic sapiunt, hos Apostolus perfectos pronuntiare non dubitat, Phil. 3. v. 13. *quicumque, inquit, perfecti sumus, hoc sentiamus.* Sed observat S. Augustinus, quòd idem ipse Apostolus, qui se perfectis hîc annumerat, paulò ante dixerit v. 12. *non quòd jam acceperim, aut jam perfectus sim, quæ contradictoria viderentur, nisi intelligere-*

tur Apostolus hîc loqui de perfectione patriæ, ad quam seipsum extendebat, quia ibi ipsa dilectio, inquit S. Augustinus lib. de spiritu & lit. cap. 36. non solum supra grām hic habemus, sed longè supra quām petimus, & supra quām intelligimus, erit nec ideo tamen plus esse poterit, quām ex toto corde, ex totā animā, ex totā mente; neque enim restat in nobis aliquid quod addi possit ad totum. Ad hanc autem perfectionem & felicitatem anhelans Apostolus, priori loco dicebat, *sequor autem, sicut quomodo comprehendam*, quod pertinet ad perfectionem viæ: quicumque enim tam strenuè currunt hos Apostolus posteriori loco dicit perfectos, ut qui Deum diligant ex toto corde, ex totā animā, & ex totā mente, quatenus scilicet nullam sequuntur cupiditatem, sed contendunt in dies ad maiorem charitatem; ac per hoc, inquit S. Augustinus cit. loco, *quantum mihi videtur, in ea, qua perficienda est, iustitiā multum in hac vitā profecit, qui quām longè sit à perfectione iustitiæ proficiendo cognovit.*

Porro ista, quæ nobis præcipitur, dilectionis perfectio impossibilis non est; quia etsi omnia peccata venialia collectivè sumpta declinare nequeamus, singula tamen distributivè vitare possumus ac debemus, ut diximus Tract. de Gratiā cap. 5. §. 3. *Sic ergo curramus, ut comprehendamus; omnes enim qui rectè currunt comprehendunt: non sic in agone theatro, omnes quidem currunt, sed unus accipit palmam. Curramus credendo, sperando, desiderando; curramus corpus castigando, & eleemosynas in nobis dandis malisque ignoscendis hilariter & ex corde faciendo, & currentium vires ut adjuventur orando; & sic audiamus præcepta perfectionis, ne curvere negligamus ad plenitudinem charitatis.* S. Augustinus lib. de perf. Just. cap. 8.

PARAGRAPHUS II.

De praecepto amoris proximi.

Q. 1°. **E**stat-ne praeceptum divinum eliciendi actus amoris proximi?

Negarunt quidam Recentiores hisce propositionibus. Prima, *non tenemur proximum diligere actu interno & formali*. Secunda, *praecepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos*. Tertia, *praeceptum affirmativum amoris Dei & proximi non est speciale, sed generale, cui per aliorum praeceptorum adimplerionem satisfis*.

Verum duæ priores propositiones damnatae sunt ab Innocentio XI. anno 1679. & tertia ab Academiâ Parisiensi anno 1665. ac demum à Clero Gallicano anno 1700. ut falsa, erronea, impia. Quare,

R. Praecepto divino tenemur diligere proximum interno amore amicitiae.

Probatur ex Scripturâ, Matth. 22. *Diliges proximum tuum sicut teipsum*. Quæro autem ab Adversariis quomodo seipsos diligant? An externo duntaxat amore? Joan. 15. *Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos*. Quis autem nesciat Christum nos dilexisse interno amore amicitiae? Propterea Joan. 17. v. 21. vult ut omnes, sive dominus, sive famulus & mancipium, sive bello victor, sive captivus, unum sit ad invicem. Et cap. 13. v. 35. dicit hanc fore notam, quâ veri Christiani secernantur à Philosophis ethnicis, qui virtutem colere profitebantur, *in hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis; si dilectionem habueritis ad invicem*. Quemadmodum, inquit S. Chrysostomus, Rex solâ purpurâ distinguitur inter aulicos, qui nonnunquam pre-

tiosioribus vestibus induuntur. 1. Cor. cap. 13. Apostolus ex professio docet externos charitatis actus sine internis non sufficere ad salutem. *si distribuero, inquit, in cibos pauperum omnes facultates meas . . . charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Notent, qui ita subveniunt necessitatibus famulorum suorum, & aliorum infimæ plebis, ut indignum se judicent iis intimo charitatis affectu conjungi, & esse cum illis cor unum & animam unam, ut legitur Act. 4.

Dices: nullum extat præceptum diligendi seipsum: Ergo non debuit dari præceptum diligendi proximum.

Nego consequ. Disparitas est, quia homo naturaliter diligit seipsum etiam infimum, etiam pessimum, nec in potestate ejus est, ut nolit esse beatus; quia aliquando ideò malus est, quia vult esse beatus, beatitudinem suam constituens in voluptatibus, & rerum terrenarum abundantia. Quamobrem frustra daretur illi præceptum diligendi seipsum; sed imprimis eget & doctrinâ, ut discat in solo Deo sitam esse hominis felicitatem & præcepto simul ac gratiâ, quibus suaviter impellatur devium amorem sui ab illicitis revocare (qui enim diligit iniquitatem, odit animam suam) & totum in Deo colligere. *Quia igitur, inquit S. Augustinus cit. epist. 155. nemo nisi Deum diligendo, diligit seipsum; non opus erat, ut dato de Dei dilectione præcepto, etiam seipsum homo diligere juberetur, cum in eo diligeret seipsum, quod diligit Deum.* Sed amor noster non simili impetu in proximum currit, multa in illo, etiam in sanguine conjunctissimis, displicent; suntque nobis onera; quæ impatienter ferremus, nisi lex diceret, *diliges proximum tuum sicut teipsum.* Item, alter alterius onera portare. De quo præcepto sic scribit S. Augustinus lib. 83. qu. 71. *onera invi-*

cem nostra portemus, ut ad eam vitam, qua caret omni onere, pervenire possimus... Verbi gratia iram fratris tui nunc portas, cum adversus eum non irasceris ut rursus eo tempore, quo in te ira preoccupaverit, ille te lenitate & tranquillitate sua supportet. Loquacitatem tuam ille portat; tu illius pertinaciam charitate portare debes, donec illud in te, & illud in illo visum sanctetur, &c.

Q. 2º. Quid est diligere proximum sicut seipsum?

Respondet S. Thomas qu. 44. art. 7. pronomen *sicut*; non denotare æqualitatem dilectionis, sed similitudinem; debemus enim nos plus diligere quàm proximum, nec licet nobis peccare etiam venialiter, cum illud necessarium videtur ad impediendum lethale alterius peccatum: prudentes virgines oleum suum cum fatuis partiti noluerunt, sed totum sibi servarunt, ne omnibus non sufficeret, Matth. 25. *Concha imitetur fontem*, inquit S. Bernardus sermone 18. in Cantica, *non manat ille in rivum, nec in lacum extenditur; donec suis satiatur aquis.*

Præcipitur itaque secundo legis præcepto, ut charitas, quâ nos ipsos diligimus sit instar exemplaris, ad cujus similitudinem procedat dirigaturque dilectio nostra erga proximum, quo sensu accipiendum est illud Christi, Matth. 5. *Estote perfecti, sicut Pater vester celestis perfectus est.* Ex illud Gen. 1. *Creavit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam.*

Q. 3º. Unde repetitur ejusmodi dilectionis similitudo?

R. Ex triplici capite, juxta S. Thomam cit. art. 7. 1º. ex fine & motivo, *ut sit sancta.* 2º. ex objecto materiali, seu materiâ circa quam, hoc est ex iis quæ volumus proximo, *ut sit justa.* 3º. ex principio, seu ex ipso animo benevolo, *ut sit vera.*

Primò igitur, ut proximum diligamus sanctâ & simili dilectione quâ nos ipsos diligimus, idem sit utriusque dilectionis motivum & finis necesse est. Cum autem nemo nisi diligendo Deum ex toto corde, seipsum diligit, *quod agis tecum*, inquit S. Augustinus lib. de moribus Ecclesiæ cap. 26. *id agendum cum proximo est; hoc est, ut ipse etiam perfectò amore diligit Deum. Non enim eum diligit tanquam teipsum si non ad id bonum, ad quod ipse tendis, adducere satagis. Et ser. 335. aliàs 256. de tempore: ille veraciter amat amicum, qui Deum amat in amico, aut quia est in illo, aut ut sit in illo. Quin ipsemet Dominus noster vetus illud mandatum in cordibus nostris insculptum, diliges proximum tuum sicut teipsum, novâ suâ interpretatione illustravit, exposuitque quo motivo, quove fine proximum jubemur diligere: hoc est præceptum meum*, inquit Joan. 15. *ut diligatis invicem sicut dilexit vos. Quod mandatum expendens S. Augustinus tract. 65. in Joan. sic scribit: ipsa est dilectio ab omni mundanâ dilectione discreta, quâ distinguendo addidit Dominus, sicut dilexi vos. Quid enim nisi Deum dilexit in nobis, non quòd habebamus, sed ut haberemus? ut perducatur nos, ubi Deus sit omnia in omnibus... In hoc cognoscent omnes, quia Discipuli mei estis, tanquam diceret, alia munera mea habent vobiscum etiam non mei, non solum naturam, vitam, sensum, rationem... verum etiam linguas, sacramenta... fidem, distributionem rerum suarum pauperibus, sed quoniam charitatem non habent, ut cymbala concrepant, nihil sunt, nihil illis prodest.*

Ergo dilectio proximi, quam Christus præcipit ex motivo suo sancta est & planè divina, essentialiterque distinguitur ab omni amore temporali, cujus species S. Augustinus enumerat ser. 395: aliàs 38. inter 50. hom. ubi rejectâ nefariâ

amicitiâ quam facit mala conscientia ebriosorum, rapacium, &c. recenset licitos amores, sed temporales, quos Christianus ex præcepto charitatis transcendere debet. Incipit licitus amor à conjugio, inquit sanctus Doctor, sed adhuc carnalis est, ut qui sit communis cum peccatoribus; passeret quippe simul ova confonent, simul pullos nutriunt. Secundus amor filiorum est, sed & ipse carnalis; nam leones & serpentes amant filios suos, ac proinde non laudandus qui amat filios suos, sed derestandus qui non amat; *pro magno enim laudaturus sum in homine, quod video in sigride? si non amaveris, à serpentibus vinceris.* Tertius amor est propinquorum, qui si ultra non extenditur, etiam carnalis est, qui enim propinquos amat, adhuc sanguinem suum amat. Quartus est consuetudinis cohabitandi, colloquendi, simul conversandi, ut contristetur homo, quando deseritur ab amico, cum quo solet colloqui. Et ista amicitia, honesta quidem; sed consuetudinis est, non rationis; habent enim illam & pecora: duo equi v. g. manducant simul, desiderant se. *surgamus adhuc ab istâ*, inquit sanctus Doctor; *est alia superior amicitia, non consuetudinis, sed rationis, quâ diligimus hominem propter fidem & mutuam benevolentiam in hac vitâ mortali.* Hâc superius quicquid invenerimus, divinum est. Quid autem sit superius, statim aperit. *Incipiat homo amare Deum, & non amabit in homine, nisi Deum.* Hâc est Christiana proximi dilectio; hoc est præceptum meum, ait Christus, *ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.* Quid autem nisi Deum dilexit in nobis? non ergo diligendus est proximus, inquit S. Augustinus lib. de vera Relig. cap. 46. ut diligunt carnales fratres, vel filii, vel conjuges, vel quique cognati, vel affines, aut cives; nam & dilectio ista temporalis est. *Itaque ad pri*

finam perfectamque naturam nos ipsa veritas vocans, praecepit ut carnali consuetudini resistamus, docens (Luc. 14. v. 28.) neminem aptum esse regi regno Dei, qui non istas carnales necessitudines oderit. Neque hoc cuiquam inhumanum videri debet; magis enim est inhumanum non amare in homine quod homo est, sed amare quod vilius est; hoc est enim non in eo amare illud quod ad eum pertinet, sed amare illud quod ad se pertinet. Quid ergo mirum, si ad regnum non pervenit, qui non communem, sed privatam rem diligit... Nemo potest perfecte diligere quod vocatur, nisi oderit unde revocatur... Quare oderimus oportet, unde ut liberemur, optamus. Oderimus ergo temporales necessitudines, si aeternitatis charitate flagramus. Diligat homo proximum tanquam seipsum; cerè enim sibi ipsi nemo est pater aut filius aut affinis, aut aliquid huiusmodi, sed tantum homo. Qui ergo diligit aliquem tanquam seipsum, hoc in eo debet diligere quod sibi est. Eadem repetit sanctus Doctor l. 1. de serm. Dom. in monte c. 26. Quae non sic intelligenda sunt, quasi charitas nullam rationem habeat ejusmodi necessitudinum; nam illas ordinat ad Deum, ut dicitur capite sequenti; sed ostendit duntaxat quo motivo & quo fine nos & propinquos, & ceteros homines diligere debeamus.

Secundò, tum proximum simili amore quo nos ipsos prosequimur, cum illi eadem quae nobis volumus, nempe ut Deus in illo sit omnia sicut in nobis, atque ad hunc finem, quantum in nobis est, illum datâ occasione juvamus, utilia suggerendo, & subministrando, noxia verò amovendo. Quilibet enim amans optat dilectum fieri sibi similem, ipse sibi est amandi regula: amat divitias, mundi honores, voluptates; vult similiter filios, propinquos, & amicos fieri divites, gloriâ celebres, & facillimè se agere. Tu verò amas justitiam vis proximum esse justum; amas

sub Deo esse, vis & illum esse sub Deo; odisti animam tuam in hoc mundo ut eam custodias in vitam æternam, illum in eundem affectum adducere niteris. *Quomodo ergo, inquit S. Augustinus cit. ser. 335. amicus hujus seculi secundum seculum amans animam suam, febrem vult pellere de amico suo, quem similiter amat ut se propter presentem salutem; sic tu quemcunque diligis, propter vitam æternam dilige. Cum inveneris iram, indignationem, odium, iniquitatem, sic coneris exponere morbum animi, quomodo amicus seculi morbum corporis. Ad hoc enim ama ut facias quod tu es, & erit in te perfecta charitas.* Tam enim repugnat castitatem servire aliorum cupiditatibus, quam veritatem eorum mendacijs, & castitatem libidinibus. Scriptum quidem est Luc. 6. *omni petenti te tribue*; sed, ut advertit S. Augustinus l. 1. de ser. Domini in monte c. 40. non ait omnia petenti te tribue, ut id des quod dare honestè & justè potes. . . . Id profectò dandum est, quod nec tibi nec alteri noceat, quantum sciri aut credi ab homine potest: & cui justè negaveris quod petit, indicanda est ipsa injustitia, ut non eum inanem dimittas. Ita enim petenti te dabis quamvis non semper id quod petit, dabis, sed aliquando melius aliquid dabis, cum petentem injustè correxeris. Quod si non acquiescat, sed inhumanum te pronunciet, fortè etiam tanquam ingrato collata beneficia exprobrat, iram ejus veluti phrenesim sustine, febrienti compatere, nec desieris in illo odisse, quod secundum charitatem in te ipso odisti, & proximum sicut teipsum diligis.

Tertiò, ut dilectio erga proximum sit ad similitudinem dilectionis quã nos ipsos diligimus, procedat oportet ex animo erga eum benevolo; quia ex sancto Thomã cit. art. 7. *Cum quis diligit proximum propter suam utilitatem, vel dilectionem: non verè diligit proximum, sed seipsum.* Et S. Augu-

stinus lib. de verâ Religionē cap. 46. *Si, inquit, vel ipsum hominem homo dilexerit, non tanquam seipsum, sed tanquam juvenem, aut aviculam pictam, vel garrulam, id est, ut ex eo aliquid temporalis voluptatis aut commodi capiat, serviat necesse est, non homini, sed quod est turpius, tam fœdo & detestabili vitio quo non amat hominem sicut amandus est. Quo vitio dominantī usque ad extremam vitam, vel potius mortem perducitur.*

Atque ex hâc explicatione colligas raram admodum esse eam benevolentia & charitatis dilectionem, quæ nobis præcipitur tum lege naturali: *ut ages proximum tuum sicut teipsum*, tum lege Evangelicâ, *hoc est præceptum meum* (non ait consilium meum) *ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.* Namque voluptuosi animo suo obsequuntur, dum amant; alcatores v. g. compotatores, & mulierum amore insanientes non aliter amicis blandiuntur quàm domino suo catulus, qui benevolentia capax non est. Bonorum temporalium cupidi in rem suam magnates & beneficos suos colunt. Carnales cognati quod ad se pertinet, in propinquis scilicet suum sanguinem diligunt, ut supra dicebat S. Augustinus. Qui aliorum consuetudine delectantur præcisè vel propter morum similitudinem, vel propter lucra temporalia, familiaribus suis potius utuntur, quàm eos diligunt. Denique omnes peccatores, ut malè se diligunt, ita & proximum: quia Deum in se & in aliis non diligunt. Quin Apostolus graviter monet beneficos erga pauperes, erogationes eorum non prodesse, nisi ex charitate procedant, ut innuat illud misericordiae opus posse fieri absque proximi dilectione, quàm præscribit lex Evangelica, ut scilicet diligamus invicem, sicut Christus dilexit nos. Unde S. Augustinus lib. de morib. Ecclesiæ c. 26. *Qui ergo diligit proximum,*

inquit, agit quantum potest, ut salvus corpore, salvusque animo sit; sed cura corporis ad sanitatem animi referenda est. Agit ergo his gradibus quod ad animum pertinet, ut primo timeat, deinde diligit Deum. Hæc est illa eleemosyna, quæ resistit peccato, sicut aqua extinguit ignem ardentem, Eccl. 3. v. 33. liberat à morte, Tob. 11. v. 4. & promeretur regnum cælorum. Matth. 25. v. 34.

Q. 4°. Quando nam obligat præceptum dilectionis proximi?

Nota duplicem vulgò à Theologis distingui amorem, affectivum scilicet, & effectivum. Amor affectivus est ipsemet gratuitus voluntatis affectus erga proximum: effectivus verò est effectus huiusce gratuiti affectus, ut eleemosyna. His præmissis,

R. 1°. Toties tenetur proximum diligere amore effectivo, & suppetias illi afferre, quoties nobis facultas non deest & ipse indiget. Responsionis ratio patebit ex dicendis de præcepto eleemosynæ, & correctionis fraternæ.

R. 2°. Amoris effectivi duplex est præceptum: alterum negativum, quo prohibetur omnis mala affectio erga proximum: alterum affirmativum, quo præcipitur erga eum benevolus animus.

Præceptum negativum obligat semper & pro semper; quia quod est per se malum, semper est prohibitum, nec unquam licet illud velle aut facere: atqui esse erga proximum animo vel per odium averso, vel indifferenti; ita ut nec in odium, nec in amorem velit moveri, est res per se mala, utpote contraria huic præcepto legis naturalis, *diliges proximum tuum*; nam ex S. Thomâ præcepta affirmativa eo ipso, quo actus virtutis imperant, actus oppositos prohibent; filius v. g. qui patrem contemneret, aut indifferenter erga eum ageret, proculdubio peccaret contra

illud præceptum, *honora patrem tuum*; ejusque contemptus, aut animus indifferens esset per se malus. Ergo & qui odio in proximum flagrat, & qui est animo erga eum indifferenti, nec vult eum diligere, manent in morte, ut dicitur 1. Joan. 3. v. 14. nec sunt absolutionis capaces. Unde Apostolus Rom. 13. v. 8. *nemini*, inquit, *quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis*; hoc est, omnibus debitis vos liberate, vectigalia solvite, ob mutuum acceptum refundite, &c. nemini manete debitores, solo debito fraternæ charitatis excepto, quod omnino exolvere non potestis; quia proximus etiam inimicus semper est diligendus, si non actu, saltem in præparatione cordis, & animi propensione: Ita S. Thomas quæst. 25. art. 8.

Præceptum affirmativum amoris effectivi erga proximum non obligat pro semper, sicut nec præceptum amoris Dei; cum sit impossibile in hac mortali vitâ, ut semper actu ardeamus amore Dei & proximi. Quando autem & quoties obliget illud præceptum, omnino definiri nequit. Omissis variis opinionibus, utpote quæ fundamento satis firmo careant, pro certo statui debet illud sæpius obligare, efficaciterque probatur ex oratione, quam Christus & frequentem, & pro omnibus, nemine excepto, fundendam præcepit. *Quando oramus*, inquit S. Cyprianus ser. de Orat. Domin. *non pro uno, sed pro populo toto oramus, quia totus populus unum sumus Deus pacis, & concordia Magister, qui docuit unitatem, sic orare unum pro omnibus voluit, quomodo in uno omnes ipse portavit, . . . Deus qui unanimes facit habitare in domo, non admittit in divinam & eternam domum, nisi apud quos est unanimes oratio.* Et S. Thomas quæst. 25. art. 9. *Sunt*, inquit, *quedam signa vel beneficia dilectionis, quæ exhibentur proximis in communi, puta, cum aliquis orat pro omnibus Fidelibus, vel pro toto*

populo; aut cum aliquod beneficium impendit aliquis toti communitati. Et talia beneficia vel dilectionis signa inimicis exhibere est de necessitate precepti. Si enim non exhiberemus inimicis, hoc pertineret ad livorem vindictæ. Quibus verbis sanctus Doctor explicat quod artic. 8. scripserat, & à nonnullis sensu ab ejus mente alieno accipitur, ut scilicet aliquis in speciali moveatur motu dilectionis ad inimicum, non est de necessitate charitatis absolute; quia nec etiam moveri motu dilectionis in speciali ad quoslibet homines singulariter, est de necessitate charitatis; quia hoc esset impossibile. Est tamen de necessitate charitatis secundum preparationem animi, ut scilicet homo habeat animum paratum ad hoc quòd in singulari inimicum diligeret, si necessitas occurreret. Hic S. Thomas loquitur de inimico absolute spectato, articulo autem 9. de inimico in hypothese quòd pro omnibus oremus, ut in Oratione Dominicâ; vel adsit in cœtu, quem ingredimur, cuique benevolentia signa exhibemus, & definit ad livorem vindictæ pertinere, si eum excludamus vel ab oratione nostrâ, vel ab honorificâ salutatione, quam aliis imperimus, si oculos ab illo avertamus; si verba ad nos dirigenti respondere detrectemus. Idem dicendum, si sit propinquus, vicinus, si antea nobis familiaris fuerit; in iis quippe circumstantiis ea amoris signa illi debentur, quæ communiter dantur propinquis, & vicinis. Esto familiariter eo non utamur sicut prius, modò id fiat ex prudentiâ, non autem ex appetitu vindictæ, & ex animo eum contemnendi aut contristandi; tenemur tamen necessariis benevolentia signis ab illo amovere omnem odii suspensionem, alioquin illi effemus malo exemplo & offensionem; *Vt autem homini per quem scandalum venit*, Matth. 18.

Sunt aliæ occasiones in quibus tenemur elicere actus charitatis fraternæ.

1º. Cùm

1º. Cùm quis acerbo dolore pungitur ob injuriam acceptam, periculumque est de inimico vel malum exoptet, vel malis ejus insultet, vel rebus latis invidet; contraria enim contrariis expelluntur, fide infidelitas, spe desperatio, & amor, odium. Tum igitur maximè urget Evangelicum præceptum, *orate pro persequentibus...* vos, Matth. 5. *Ille savi, in præcare; ille odit, tu miserere* S. Augustinus tract. 8. in 1. Joan. Nihil efficacius ad sedandum animum, nihil salubrius Confessarii imponere possunt pœnitentibus, quam crebras orationes pro iis qui illos infestant, ut scilicet Deus eos convertat, & ex inimicis fiant amici.

2º. Cùm prævidemus inimicum inimicitias depositurum, nec aliter, si cum specialibus benevolentiae officiis præveniamus; *unicuique enim mandavit Deus de proximo suo*, Eccli. 17. & si asinum vel bovem inimici errantem ad ipsum reducere tenemur, multò magis ipsum errantem reducere debemus ad Deum Dominum ipsius & nostrum. Scio justitiæ legem juxta quam qui non læsus est, sed qui læsit, prior obsequiis occupare tenetur; sed superior est lex charitatis, à quâ nullus immunis fieri potest, ut quisquis proximum diligat, id est, benè illi velit & faciat, ubi ope nostrâ indiget. Illud autem charitatis officium maximè spectat Pastores, quorum munus est ovem errantem requirere, dissidia subditorum extinguere, exasperatos animos blanditiis delinire, & ad pacem revocare. Atqui nullus sollicitudine ejus pastoralis tam indiget, quàm qui odium capitale adversus illum gerit: sit injustus, sit impius; de ejus tamen salute desperare non licet; fortè enim prædestinatus est sicut plures, quos Ecclesia experta est crudelissimos persecutores. Malitia ejus febris est. Quanta medici ple-

rumque patiuntur à phreneticis? Quales verborum contumelias? plerumque & percutiuntur, & nihilominus curant hominem à quo percutiuntur, oderunt morbum, febrem persequuntur, denique illud tollunt quod illis adversatur, ut remaneat illud unde gratulentur. Ita ferè S. Augustinus tract. 8. in 1. Joan. Si autem Pastor adjiciat curam hujusmodi phrenetici, si litibus morbum ejus exageret, & sub prætextu jus suum tuendi, illum in extremam perniciem impellat, quis dubitet quin Deus sanguinem animæ illius de manibus ejus requirat? maximè cum experientiâ constet hujusmodi flagitiosos vinci inexpectatâ Pastoris humanitate, nec posse resistere ei, qui cum posset ulcisci graves injurias sibi irrogatas, amore tamen paterno eos complectitur.

3°. Inimico veniam petenti, non solum offensam remittere, sed etiam benevolentia & reconciliationis signa exhibere tenemur, saltem ut plurimum; sic enim præcepit Dominus Luc. 17. v. 3. & 4. *Si peccaveris in te frater tuus, increpa illum... & si... septies in die conversus fuerit ad te dicens, pœnitet me, dimitte illi.* Unde S. Augustinus ser. 52. *Quando, inquit, inimicus veniam petit, contumud dimittatis... Tunc si non ignoveris: non dico, deles orationem de corde tuo: sed deleberis de libro Dei... sed fortè dicis, mentitur, fingit. O judex cordis alieni! Rogat, veniam petit: dimitte, prorsus dimitte. Si non dimiseris, non illi nocet, sed tibi. Nam ille scit quid sit facturus... Ibit ad Dominum vestrum... Nunquid non licet Domino debita relaxare servi sui? Ille acceptâ veniâ à Domino, recedit absolutus, tu remanes obligatus.*

Dixi, ut plurimum; nam pater, & quivis Superior justæ correptionis causâ, ab amoris indiciis excludere possunt filium & subditum, reconciliationemque differre, modò intus in corde dimittant, & charitatem servant. Sic David Absa-

lioni veniam petenti ita indulgit, ut eum ad tempus videre noluerit, 2. Reg. c. 14. Sic & Deus, inquit S. Augustinus ser. 5. *nunquid non nos diligit? non ad hoc nos hortatur ut diligamus inimicos nostros, ut quomodo possumus, similes illi simus. Quanta dilectio est in Domino, quando pro peccatoribus & impiis Christum crucifigendum misit? ... Ecce quomodo diligit homines. Attendamus, fratres, nunquid non illos flagellat? nunquid non illos corripit? Si non illos corripit, unde fames, unde agritudines, unde pestilentia & morbi? Omnes enim ista correptiones Dei sunt. Sicut ergo ille diligit, & tamen corripit: sic & tu si habes aliquem in potestate, quamvis serves affectum dilectionis, noli tamen negare flagellum correptionis, quia si negaveris, non tenebis dilectionem; quia ille moritur in peccatis, qui fortè correptus ea relinqueret, & tibi imputatur verum odium. Est igitur charitas pie sæviens, & odium perversè blandiens.*

Sed patres & Superiores imprimis præcavere debent exemplo Apostoli 2. Cor. 2. ne circumveniantur à Satana, hoc est, ne abundantiori tristitiâ absorbeantur, quos exercent ad emendationem; suspendant verbera, aperiantque charitatis viscera, ubi salus pœnitentium postulaverit.

Q. 5°. *Veniam petenti est-ne etiam remittenda ex præcepto actio injuriarum & satisfactio?*

R. Minimè, quia non ordo justitiæ, sed solus appetitus vindictæ repugnat charitati. Ita S. Thomas 2. 2. qu. 108. art. 1. ubi sic habet: *Est in vindicatione considerandus vindicantis animus; si enim ejus intentio feratur principaliter in malum illius, de quo vindictam sumit, & ibi quiescat, est omnino illicitum, quia delectari in malo alterius pertinet ad odiū. Nec aliquis excusatur si malum intendat illius, qui sibi injustè intulit malum, sicut non excusatur aliquis per hoc quòd odit se odientem; non enim debet homo in alium peccare, propter hoc quòd ille prius peccavit in*

ipsum : hoc enim est vinci à malo. Si verò intentio vindicantis principaliter feratur in bonum , puta ad emendationem peccantis , vel saltem ad cohibitionem ejus , & quietem aliorum , & ad justitiæ conservationem , & ad Dei gloriam , potest esse vindicta licita. Et illud probat in responsione ad quartum exemplo tum Eliæ , qui obtinuit ut ignis descendens de calo devoraret quinquaginta viros ad vindicandam injuriam sibi illatam , 4. Reg. 1. tum Elisæi , qui maledixit pueris cum iridentibus , 4. Reg. 11. quia Dei honos læsus erat in personâ utriusque Prophetæ.

At valde periculosum est ne in ejusmodi actionibus injuriarum apperitus propriæ vindictæ subrepat , neve per speciem tuendæ justitiæ revera privato dolori indulgeamus : quæ cum nobis satis explorata esse nequeant ; (*præsumptum est cor hominis & inscrutabile* , Jer. 17.) illud fuit semper consilium viris sanctis , Dei honorem , & proximi injurias acriter vindicare , proprias verò patienter sustinere ; nec existimant se ultra mandatum progredi , sed proximam illius transgredi occasionem vitare.

Q. 6º. Si inimicus plenam satisfactionem offerat , pars læsa tenetur-ne eam acceptare ?

R. Ordinariè tenetur , saltem ex præcepto charitatis : quia nulla honesta ratio interpellandi Judicem , nulla causa proximum obtruendi sumptibus , nisi ultionis libido ; quid enim amplius læsus expectare potest , quàm ut plenè sibi satisfiat ? atqui id ultro ipsi offertur : Ergo.

Dixi 1º. saltem ex præcepto charitatis , ut innuerem ad id non teneri ex virtute justitiæ , ut probavimus tract. de Incarnatione , ubi de differentiâ restitutionem inter & satisfactionem , p. 181.

Dixi 2º. ordinariè , quia aliquando expedit , vel etiam necesse est satisfactionem injuriarum pe-

tere coram Iudice. 1º. si reus sit Reipubl. noxius, & concives injuriâ afficere solitus. 2º. Si gravis esset offensa, nec privata satisfactio deleteret infamiam, quæ in totam familiam recidit.

CAPUT IV.

De ordine charitatis.

Q. 1º. *Est-ne servandus ordo in Charitate?*

R. Servandus est. Probatur 1º. ex Scripturâ 2. Cant. v. 4. *ordinavit in me charitatem.* Quem locum expendens S. Bernardus ser. 49. in Cant. sic habet: *Omnium necessario importabilis siquidem absque scientiâ est zelus. Ubi ergo vehemens est amulatio, ibi maximè discretio est necessaria, quia est ordinatio charitatis.*

Probatur 2º. ratione; quia ibi est ordo, ubi unum est principium & causa cæterorum: atqui in charitate amor Dei est principium, & causa amoris rerum cæterarum: Ergo.

Objicit sibi S. Thomas quæst. 26. art. 1. in aliis virtutibus non invenitur ordo: ergo neque in charitate.

Respondet negando consequentiam; quia *charitas tenet in ultimum finem sub ratione finis ultimi, quod non convenit alicui alii virtuti; finis autem habet rationem primi principii in appetibilibus, & in agendis. Et ideo charitas maximè importat comparisonem (ordinationem) ad primum principium.*

Q. 2º. *Quomodo ordinanda est Charitas?*

R. Amore affectivo meliora sunt magis diligenda: amore autem effectivo seu opere, quæ nobis sunt conjunctiora: in pari tamen necessitate, & in eodem bonorum genere.

Prima pars probatur; quia ubi major est ratio diligendi, magis diligere oportet: atqui bonum

est ratio diligendi : ergo quod est majus bonum, illud magis est diligendum. Hinc bona spiritalia, utpote meliora, plus amare oportet, quàm temporalia, si tamen ista sint amanda ; nam, ut sæpiùs diximus, non sunt bona nostra, sed necessaria quibus utendum ad aliud, non quibus frui liceat amore iis inhærendo.

Secunda pars probatur 1°. ex sancto Augustino lib. de doctrinâ Christianâ c. 28. ubi sic scribit : *Omnes . . . homines aquè diligendi sunt* (hoc est idem bonum hominibus expetendum, quamvis non eodem affectu.) *Si d. cum omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est, qui pro locorum & temporum vel quâlibet rerum opportunitate constri-ctius tibi quasi quâdam sorte junguntur.* 2°. ratione ; quia omnis causa priùs & fortius agit in ea quæ sunt viciniora, quàm in remotiora.

Confirmatur utraque pars-responsionis, ex S. Bernardo cit. serm. 49. in Cant. num. 6. *Non semper, inquit, quòd prius curandum, id etiam ampliùs diligendum erit, cum sapè quòd prius est ad sollicitudinem, minùs sit ad utilitatem, ac per hoc minùs esse oporteat & in affectu . . . Nonne v. g. ex injunctio incumbit mihi cura omnium vestrum ?* (alloquitur Monachos sibi subditos.) *Fam quidquid huic fortè pratulero operi, quòd minùs ipsi invigilem dignè & utiliter pro viribus exequendo ; & si ex charitate fortassis id facere videar, ordinis tamen ratio non consentit. Quòd si ante omnia quidem (ut debeo) huic intendo cura, non autem magis ad majora gaudeo Dei lucra, qua per alterum fortè fieri comperero, patet me ordinem charitatis ex parte tenere, ex parte nequaquam. Si verò me & ad id ampliùs, quòd specialiùs incumbit, sollicitum & nihilominus ad illud quòd majus est magis affectum exhibeam, utrobique profectò invenior charitatis ordinem affectus, & non est cur dicere non possim etiam ipse, quia ordinavit in me charitatem.*

Notent Pastores & quilibet Præpositi, qui prætextu amplioris messis aliò excurrunt, proprium verò agrum pro virili non excolunt.

Ergo Deum nobis & cæteris omnibus debemus antepondere amore tum affectivo, tum effectivo; quia præterquam quòd est summum bonum & ultimus finis, ad quem omnia sunt referenda, nobis quoque est conjunctissimus, & intimior nostro intimo; habet quippe rationem totius, nos verò partis: pars autem minùs est sui, quàm totius. Unde S. Augustinus lib. de doctr. Christianâ cap. 22. *Si teipsum*, inquit, *non propter te debes diligere, non succenseat alius homo (etiã si pater sit) si & ipsum propter Deum diligas.*

Dices: tenemur ex dictis nos magis diligere, quàm cæteros homines, inter quos sunt nobis meliores ac sanctiores: Ergo charitatis ordo non postulat ut præferamus meliora.

Distinguo consequens, ut præferamus amore effectivo, & desiderio efficaci, Concedo: amore complacentiæ, Nego consequentiam. Itaque debemus efficacius nostrum quàm aliorum in virtute profectum ac beatitudinem desiderare, & in iis attentius versari, quod est simpliciter seipsum magis diligere; sed recta ratio postulat ut magis complaceamus in majori aliorum sanctitate & beatitudine. *Si autem dicas*, inquit S. Bernardus serm. cit. num. 7. *difficile quemquam plus alieno gaudere magno bono, quàm proprio parvo, adverte certò vel ex hoc excellen:iam gratia apud ipsum, & quoniam non cui libet anima dicere sit, quia ordinavit in me charitatem... nimirum metientes nos ipsos nobis, sentimus aliqui nostrum pro nostra imperfectionis experiensiam, quam rara virtus sit aliena non invidere virtuti, necdum gaudere ad illam, necdum etiã tantò plus, quàm ad propriam quemque gratulari, quantò se perpenderit in virtute superari.*

Cumque sanctus Doctor adverteret Discipulorum suspiria, quibus testabantur nondum se illam perfectionem assecutos, eorum dolorem lenit pergens: *Si doles quod invides, sentis, sed non consensis, Passio est, quandoque sananda, actio non condemnanda.* Absit enim, ut inveniat expers salutis, qui magis confunditur sic se esse malè affectum, qui inclitum ex longo vitium, confitendo, flendo, orando conatur expellere: & cum non pravalet, mitior inde ad omnes, atque apud se humilior invenitur. *Quis sanè sapiens hominem damnet, qui à Domino didicit mitis esse & humilis corde?*

Dixi in responsione, in pari tamen necessitate. 1º. quia præceptum charitatis non obligat aliis benefacere, nisi adsit aliqua opitulandi necessitas; neque enim tenemur utilia quæque aliis afferre. 2º. quia extraneus in extremâ aut gravi necessitate constitutus, præferendus est propinquo non ita indigenti.

Triplex autem distingui solet necessitas, nempe communis, gravis, & extrema. Communis est ea, in quâ non habentur, nec labore comparari possunt necessaria quæque ad victum & vestitum; talis est mendicantium necessitas. Gravis, quæ hominem è statu suo dejiceret, nisi suppetitiæ ei afferrentur. Extrema, in quâ homo v. g. ægrotus derelictus, mortem effugere nequit, nisi ei subveniatur.

Ordo autem charitatis exigit, ut proximus in communi necessitate constitutus, adjuvetur ex bonis superfluis: in gravi ex bonis statui nostro partim necessariis: in extremâ, etiam ex bonis (si necesse sit) sine quibus status noster stare non potest.

Dixi 2º. in eodem bonorum genere; in diverso enim servandus est diversus operis seu amoris effectivi ordo. Alia autem sunt bona, quæ dicuntur

fortunæ, alia naturæ, ut vita corporis: alia spiritualia, & quæ spectant æternam animæ salutem. Porro responsionem nostrā limitavimus ad bona ejusdem generis in pari necessitate conferenda.

Atque juxta regulam à nobis traditam & stabilitam, ubi agitur de bonis fortunæ, in pari necessitate prius consulere debemus nobis, deinde propinquis juxta gradum propinquitatis, & post modum cæteris secundum varias necessitudines amicitiae, societatis, ac demum extraneis. Si ergo parentes, amici, & extranei, nobiscum versentur in gravi necessitate, hoc est, in proximo periculo cadendi à proprio statu legitimè acquisito, nobis prius providere debemus, secundo loco parentibus, ac deinceps aliis. Eadem regula servanda est, si omnes pariter premantur extremā necessitate, quæ tum duntaxat censetur, cum imminet mortis periculum. Quapropter in eā necessitate agitur de bonis naturæ, nempe de vitā quam quisque debet prius sibi servare, quam parentibus, & his prius quam reliquis; quia iis conjunctior est in ordine naturæ, qui firmior est ac præsuppositus omnibus necessitudinibus, quas deinceps superstruimus, nec proinde earum gratiā subvertendus. Non igitur audiendi sunt filii inhumani, dum exaggerant mala, quæ à parentibus perpeffi sunt, ut inde concludant sibi licitum esse non habere eos ut parentes; vita enim quādiū filio superest, tantum est beneficium à parentibus acceptum, ut pro eo semper sit illis debitor, nec par reddere possit, ex ipsismet Philosophis Ethnicis.

Ergo à fortiori is charitatis ordo in extremā necessitate servandus est erga patriam, quæ cum habeat rationem totius, præferenda est parentibus, qui & ipsi utpote ejus partes propriam vitam pro illius salute exponere tenentur, ex sancto

Thomâ qu. 26. art. 4. ad tertium. *Charitas, inquit, communia propriis anteponit, semper autem commune bonum est magis amabile unicuique, quàm proprium, sicut etiam ipsi parvi est magis amabile bonum totius, quàm bonum parziale sui ipsius.*

Q. 3°. *Cùm sint diversi gradus consanguinitatis, quemodo in iis servandus est ordo charitatis?*

R. 1°. Parentes præferendi sunt 1°. filiis; quia præter communionem sanguinis, rationem habent principii, adeoque eminentioris boni. 2°. uxori propter eam rationem; quamvis enim maritus & uxor sint una caro, ob vinculum conjugale; in patre tamen est eminentior bonitas, quàm in uxore, scilicet ratio principii. 3°. Pater est præferendus matri, utpote qui nobiliori modo principii rationem obtineat. 4°. præferenda est uxor filiis; quia est una caro cum marito, filii verò sunt partes ex patre decisæ. 5°. filii sunt præferendi patribus, & hi cognatis; quia major est sanguinis conjunctio cum prioribus. Quamobrem si omnes, quos hic recensuimus, naufragium aut simile mortis periculum patiuntur, filius præ uxore & propriis liberis, patrem eripere tenetur.

Q. 4°. *Cur non aquè in gravi necessitate ac in extremâ, filius anteponere debet parentes uxori, ac liberis, & excidere à proprio statu, si necesse sit, ut labentem patris statum fulciant?*

R. 1. Quia illud repugnat Scripturæ sacræ, Gen. 2. *relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suæ.* 2. Corinth. c. 12. *nec enim debent filii parentibus thesaurisare, sed parentes filiis.* 2°. quia si filii exhaurirentur ad sustentandam domum paternam, magna sequeretur perturbatio in familiis, & in totâ Republicâ; uxor divortium faceret cum marito, re familiari dilapidatâ filii convenienter non instituerentur, nec decenter collo-

carentur; qui in Republicâ aliorum curam gerunt, ut Magistratus, Pastores, officio suo, ut par est, defungi non possent, utpotè minus liberales, & munifici, sed contra undique corradentes, quæ subditorum animos à Præposito prorsus averiunt. Unde Tridentini Patres sess. 25. c. 1. de reformatione, Beneficiarios, ac præsertim Pastores, gravissimis hisce verbis compellant, *quam maxime potest, eos sancta Synodus monet, ut omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquosque carnis affectum, unde multorum malorum in Ecclesiâ seminarium extat, penitus deponant.*

Parochi igitur, ut præscriptum charitatis ordinem servent attentius, statumque suum parentum statui accuratius anteponant, meminerint imprimis verborum Apostoli, *nec enim debent parentibus thesaurizare filii, sed parentes filiis*, quæ ad litteram prolata sunt de Ecclesiæ Ministris, ut legenti patebit. Et quamvis juxta corticem litteræ, quæ leguntur Gen. 2. *relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ*. intelligantur de conjunctione viri & feminae; idem tamen Apostolus Eph. 5. docet ea etiam accipienda in sensu spirituali à Spiritu sancto intento, de summo Pastore Christo Ministrorum suorum exemplari, qui reliquit patrem ut adhæreret Ecclesiæ, pro quâ seipsum tradit, ut eam sanctificaret, gloriosamque sponfam exhiberet. Similiter ejus Ministri Ecclesiæ sibi creditæ adhæreant, se & sua in ejus sanctificationem impendant, Parochianis, tanquam filiis, quos per Evangelium genuerunt in Christo, spiritualia thesaurisent, quod præstare nequeunt, nisi pro facultate largi & effusi fuerint erga indigentes; alliciendi enim ac devincendi sunt eorum animi, aperienda corda, ut verba vitæ suscipiant, correctiones nonnunquam adhibendæ, quæ non proficiunt, nisi li-

bentius admittantur. Qui autem Pastor subditos sic erga se affectos habebit? beneficiis & parentibus profusæ suæ charitatis testificationibus, sicut scriptum est Prov. 22. v. 9. *victriam & honorem conuertet; qui dat man. ra. animam autem aufert accipientium*, id est, accipientes sibi devincit, ac reddit obnoxios.

Q. 5°. *Quis charitatis ordo servari debet, ut agatur de bonis spiritualibus proximi comparatis cum nostris temporalibus?*

R. 1°. In extremâ necessitate, in quâ positus proximus non potest vitam æternam consequi sine alterius auxilio, v. g. parvulus qui nondum initiatus, mox vitam exhalaturus est; tenemur pro illius salute vitam nostram evidenti mortis periculo exponere; v. g. parvulum illum baptizare, etiam si constet nos ob illud charitatis opus mortem à parentibus infidelibus intentatam non fore evasuros. Ita S. Thomas qu. 26 art. 5.

Probatur 1°. ex Scripturâ, 1. Joan. 3. *ut nos delemus pro fratribus nostris animas ponere*; quæ divina lex, si in extremâ necessitate non obliget, nusquam obligabit. 2°. ex S. Augustino lib. de mendacio cap. 6. *tem. oralem vitam suam, inquit, pro æternâ vitâ proximi non dubitavit Christianus amittere*. 3°. ratione; quia licet corpus sit pars nostri, magis tamen spectari debetur quid ad nos pertinet, quàm nos ipsi; nam ex Philosopho, quem laudat S. Thomas cit. art. 5. ad primum, unumquodque videtur esse id quod est præcipuum in ipso: atqui proximum magis diligere tenemur, quàm ea quæ ad nos pertinent, aliàs illum non diligeremus sicut nos ipsos; ita quippe nos diligimus, ut parati simus corpus temporaliter amittere pro salute æternâ animæ nostræ: Ergo ut amor proximi sit ad similitudinem amoris, quo nos ipsos prosequimur, necesse est, ut quemad-

modum in extremâ ejus necessitate bona nostra, quæ dicuntur fortunæ, largimur pro corporali ejus salute; ita sanguinem nostrum effundamus pro æternâ illius animæ beatitudine.

Dices: ex concessis magis diligere debemus amore effectivo, quæ sunt nobis conjunctiora: atqui proprium corpus nobis est conjunctius animâ proximi: ergo illud magis diligere debemus saltem amore effectivo.

Distinguo majorem; debemus magis diligere quæ nobis sunt conjunctiora in eodem genere bonorum, v. g. corpus proprium tenemur magis diligere, quàm corpus proximi, Concedo: in diverso genere bonorum, Nego majorem; nam capilli, vel quælibet minima pars corporis est nobis magis conjuncta, quàm proximus: quis autem dixerit illam anteponendam saluti æternæ proximi?

Instabis: naturale est corpus suum diligere, *nemo unquam carnem suam odio habuit*, inquit Apostolus Ephes. cap. 5. *sed nutrit & fovet eam*: atqui charitas non destruit naturam, sed eam perficit: Ergo.

Distinguo majorem; naturale est corpus suum diligere secundum rectam rationem, Concedo: homo quippe rationabili modo semper agere debet: naturale est corpus suum diligere contra rationem, Nego majorem. Atqui recta ratio admodum probat quòd datâ occasione, pro fide & charitate vitam profundamus, quòd desideria carnis refrenemus, & reluctantem castigemus vexemusque pœnitentiæ exercitationibus, & ad id charitas mentem roborat & accendit; ac proinde naturam nedum destruat, quin illam perficit.

R. 2º. in gravi necessitate, in quâ proximus absolutè, sed non sine magnâ difficultate sibi providere potest necessaria ad salutem, qui tenentur

ex iustitiâ, ut Pastores salutis, aliorum curam gerere, cum discrimine propriæ vitæ, proximo sic indigenti subvenire debent. Exemplum esto Parochiani, qui tempore pestis Sacramento Pœnitentiæ indiget, ille quidem salutis suæ absolute providere potest per actum perfectæ contritionis; sed quia difficilis est ejusmodi actus, necessitas Parochiani censetur gravis, quamvis non sit extrema, ut in parvulo non iam baptizato; & idè Parochus, si non adsit alius Sacerdos qui suppleat, tenetur vitam suam exponere pro salute Parochiani, juxta illud Joan. 10. *bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis.* Quin alibi probamus ipsum etiam aliquando cum vitæ periculo teneri ministrare Sacramenta Eucharistiæ & Extremæ-unctionis; quia ejusmodi Sacramenta, licet necessitate mediis absolute necessaria non sint, hominis tamen in extremis posito, in quo solet impeti gravibus tentationibus, quodammodo necessaria sunt tanquam arma spiritualia, quæ Pastor pro officio suppeditare tenetur.

Dixi, qui ex iustitiâ seu ex officio tenentur: nam cæteris laudabile quidem est, si in gravi necessitate proximi propriam vitam periculo exponant; sed præcepti obligatio non incumbit; aliàs discrimen non esset Pastorem inter & alios: quod repugnat communi hominum sensui.

R. 3°. In necessitate communi, in quâ quis propriæ salutis facile consulere potest, nedum propriam vitam, quin nec bona temporalia pro bono spirituali proximi perdere tenemur; quia necessitas illa planè voluntaria est in proximo, cum ex eâ facile se expedire possit, ut supponitur. Hinc viator non tenetur se tradere potestati prædonis, cum possit se defendere servato moderamine inculpatae tutelæ, ne fortè in periculoso conflictu ille cadat, & moriatur in peccato

mortali; quia sola malitia prædonem constituit in ejusmodi necessitate. Idem dicendum de debitoribus, qui si urgeantur ad solvenda debita, efferri solent iracundiâ & odio: & de Usurariis, qui sine usurâ mutuo dare nolunt graviter indigentibus.

CAPUT V.

De effectibus Charitatis.

Effectus charitatis alii sunt interni, alii externi.

Interni sunt amor, gaudium, pax, tristitia, propter Dei offensam.

Externi sunt beneficentia, quâ alteri ex affectu charitatis confertur beneficium: elemosyna, & correctio fraterna; illa temporalem proximi miseriam ex commiseratione expellere nititur; ista spirituales. De internis strictim dicemus; de externis verò paulò accuratiùs.

PARAGRAPHUS I.

De internis effectibus Charitatis.

Q. 1°. **A** Mor est-ne quid idem ac benevolentia?
R. Negat S. Thomas qu. 27. art. 2. quia amor importat quandam unionem secundum affectum amantis ad amatum, in quantum scilicet amans estimat amatum quodammodo ut unum sibi, vel ad se pertinens, & sic movetur ad ipsum. Sed benevolentia est simplex actus voluntatis, quo volumus alicui bonum, etiam non præsuppositâ prædictâ unionem affectûs ad ipsum. . . . sic ergo in dilectione secundum quod est actus charitatis includitur quidam benevolentia; sed dilectio sive amor addit unionem affectûs. Et propter hoc Philosophus dicit (1. 9. Eth. c. 5.) quod benevolentia est principium amicitia. Itaque amor

charitatis cū essentialiter sit amicitia, tendit ad unionem cum dilecto; ac proinde qui in sublimitate constituti ita infinīs bene volunt, ut indignum se putent eis affectu coniungi, non amant amore charitatis, sed simplici benevolentia, *sicut accidit in nobis de pugilibus*, inquit sanctus Doctor, *quorum alterum vellemus vincere.*

Q. 2°. *Deus potest-ne tota iter diligere?*

Respondet S. Thomas qu. 27. art. 5. Deum non posse totaliter diligere ex parte modi diligendi, ita ut modus diligendi adæquet modum rei dilectæ; quia quā bonum est objectum, tam est diligibile: atqui Deus est infinitè bonus: ergo & infinitè diligibilis. Nulla autem creatura potest Deum infinitè diligere, cū omnis virtus creata sive naturalis, sive infusa, sit finita: Ergo. Ex parte verò objecti, & ex parte diligentis Deus est totaliter diligendus: ex parte quidem objecti; quia quidquid est in Deo, sive misericordia, sive iustitia, sive omnipotentia, &c. diligere debet. Ex parte etiam diligentis; *quia ex toto posse suo homo debet diligere Deum; & quidquid habet, ad Dei amorem ordinare, secundum illud Deus. 6. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.*

Q. 3°. *Est-ne modus habendus in Dei amore?*

R. Negat S. Thomas citatā qu. 27. art. 6. probatque 1°. auctoritate S. Bernardi lib. de diligendo Deo cap. 1. in quo sic habet: *Causa diligendi Deum, Deus est: modus, sine modo.* 2°. ratione, *quia finis in omnibus est absque fine & termino; eorum autem quæ sunt ad finem, est aliquis terminus. Non enim Medicus imponit aliquem terminum sanitati, sed facit eam perfectam quantumcunque potest; sed medicina imponit terminum. Non enim dat tantum de medicinā quantum potest; sed secundum proportionem ad sanitatem, . . . finis autem omnium actio-*

num humanarum & affectionum est dilectio Dei, per quam maximè attingimus ultimum finem . . . Et idcò quantò Deus plus diligitur, tantò est dilectio melior. Et in responsione ad tertium distinguit inter exteriores actus charitatis, & interiorem dilectionem, docetque exterioribus competere modum, juxta illud Apostoli Rom. 12. *rationabile obsequium vestrum*; quia se habent ut medium ad finem: interiorem verò dilectionem esse sine modo; quia habet rationem finis, quatenus nos conjungit Deo, qui est nostrum summum bonum.

Q. 4º. Est-ne quid perfectius & magis meritorium diligere inimicum, quàm amicum?

R. Distinguit S. Thomas art. 7. ejusdem qu. nempe si spectetur dilectio amici per se & secundum bonitatem, quam desumit ex parte objecti, est perfectior, & magis meritoria: tum quia objectum illius est melius; amicus enim hominis justi est bonus, inimicus verò malus: tum quia amicus est diligenti magis conjunctus: agens autem intensius agit in subjecta priora, quàm in remotiora: tum quia pejus est odisse amicum quàm inimicum: ergo è contrario melius est illum diligere. Sed per accidens dilectio inimici est perfectior & magis meritoria. 1º. quia est difficilior. 2º. quia bonitas divina est sola ratio illum diligendi, utpote qui malus sit. At aliæ sunt rationes diligendi amicum, quæ nisi caveamus, solæ movent ad illum diligendum, & ejusmodi dilectio mercedem non habet apud Deum, ut dicitur Matth. 5. v. 46.

Q. 5º. Est-ne magis meritorium diligere Deum, quàm proximum?

Respondet S. Thomas art. 8. si seorsim spectentur ambæ illæ dilectiones, non est dubium, quin dilectio Dei sit magis meritoria; quia pro-

pter quod unumquodque, illud magis: atqui dilectio proximi non est meritoria, nisi quia diligitur propter Deum, qui est fons bonitatis, quæ derivatur ad proximum, & propter quam ipse diligitur. Sed si includatur amor Dei in amore proximi, ita ut tota ratio diligendi proximum sit Dei dilectio, sub illo respectu magis meritorium est diligere proximum, quàm Deum sine proximo; quia per ejusmodi dilectionem complexam adæquatè impletur mandatum, quod habemus à Deo, *ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.* 1. Joan. 4. v. 21.

Q. 6°. *Cur gaudium tribuitur charitati tanquam proprius ejus effectus?*

R. 1°. quia delectatio ex dictis paginâ 70. est fructus operationis perfectæ: atqui charitatis amor est actus omnium perfectissimus: ergo fructus ejus est gaudium & delectatio: *fructus autem spiritus*, inquit Apostolus Gal. 5. v. 20. *est charitas, gaudium.* 2°. quia omnis motus tendit ad quietem; corpora graviora v. g. moventur donec attigerint centrum veluti ultimum finem, in quo quiescant: atqui ex omnibus motibus animi solus charitatis amor attingit ultimum finem, solus animam Deo summo bono & omnium desideriorum fini conjungit, *qui non diligit, manet in morte*, 1. Joan. 3. contra verò, *qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* 1. Joan. c. 4. Charitas enim essentialiter est unio animæ cum Deo, & Dei cum animâ: Ergo fruitio, gaudium, quies animi est proprius effectus charitatis. Vide plura in hanc tem Tract. de Actibus humanis pag. 77. & 186.

Dices, una & eadem virtus non potest esse principium gaudii & tristitiæ: atqui charitas est principium tristitiæ; ait enim Apostolus Rom. 8. v. 23. *nos ipsi primicias spiritus habentes, & ipsi in-*

tra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes.
 Et v. 26. *Ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus :* Ergo gaudium non potest esse effectus charitatis.

Distinguo maiorem, eadem virtus non potest esse principium gaudii & tristitiæ sub eodem respectu, Concedo : sub diverso respectu, Nego maiorem. Nonne amor matrem perfundit gaudio & simul elicit ejus lacrymas, indubitata tristitiæ signa ; dum recipit filium, qui diu fuerat absens ?

Q. 7°. *Sub quo respectu Charitas est causa tristitiæ ?*

R. Respectu eorum, quæ impediunt ejus motum, & perfectam unionem cum Deo summe dilecto ; qui enim amicum impensè diligit, doleat necesse est, si quid amicitiam inturbet, vel amico adversetur. Quandiu autem mortalem hanc vitam vivimus, duo impediunt charitatis motum.

Primum est absentia dilecti ; quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino ; per fidem enim ambulamus, & non per speciem, 2. Corinth. 5. Tantò autem quis molestius fert absentiam amici, quantò ardentius illum diligit, nec ullus credet sponsam diligere, quæ non tangitur, sive præsens, sive absens sit sponsus. Per charitatem quidem hîc manemus in Deo, gustamusq; quàm suavis sit Dominus, & sub eo respectu charitas non potest esse sine eo gaudio, quod avellit à terrenis cupiditatibus, inchoatque beatitudinem, quam expectamus ; ut fusè demonstravimus tract. de Actibus humanis p. 108. & seqq. Attamen gaudium illud, quantum quantum sit, plenum hîc esse nequit, quia nec Deus plenè possideri potest, sed est duntaxat prælibatio quædam & irritamentum, quo accendimur ad querendam faciem Domini semper ; sicque charitas non est sine tristitiâ & gemitu, donec ruamus

in amplexus sponſi ſuper omnia dilecti; *ſuerunt mihi*, ait Pſalter regius Pſal. 45. *lacryma mea panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie; Ubi eſt Deus tuus?*

Alterum charitatis impedimentum, ex quo diligentibus Deum naſcitur triſtitia & continuus dolor, ſunt noſtra & proximi peccata, utpotè Dei offenſæ. Primum quippe amici officium eſt à dilecto malum avertere, priùs v. g. febrem ab illo expetere ſatagit, quàm de opibus vel honoribus ei acquirendis cogitet. Quòd ſi morbus ſit inſanabilis, doleat necesse eſt, & eò ampliùs, quò impenſiùs diligit. Atqui peccata ſunt malum Dei, polluant nomen ejus, ut dicitur Levit. 18. & 19. lādunt honorem & gloriam, propter quam omnia operatus eſt, ideoque ſummè ipſi diſplicent, ſi gravia, ipſum inter & animatu dividunt: ſi levia, remonent à familiariſſimis ejus amplexibus. Hinc charitatis pugna adverſus peccatum uti malum Dei ſuper omnia dilecti: hinc continua Juſti pœnitentia & animi dejectio pro quotidianis peccatis, quæ etſi minuire conetur, omnia tamen cavere non prævalet: hinc denique pia commiſeratio erga proximum delinquentem, fervens ſtudium illius emendationis, & ubi videt crescere ſcandala ex intimo cordis dolore dicit cum Prophetâ Pſ. 118. *Vidi pravaricantes, & tabescebam.* Et Pſ. 138. *perfecto odio odieram illos, & inimici facti ſunt mihi.* Sanctus quoque Auguſtinus præf. in Pſ. 69. de ejuſmodi ſcandalis, ait: *inter hæc gemimus, & hæc perſecutio noſtra eſt, ſi eſt in nobis charitas*, quin addit fortasſe ſavioſiorem eâ, quam paſſi ſunt martyres. Ne ergo ſibi blandiantur, quaſi Deum diligant, qui ad animi oblectationem familiariter convincunt cum voluptuoſis & rerum fluxarum cupidis; quæ enim ſocietas luci ad tenebras, charitati ad

aviditatem? An ignorant scriptum Jac. 4. *quia amicitia hujus mundi inimica est Deo? quicumque ergo voluerit amicus esse hujus seculi, inimicus Dei constituitur.*

Q. 8°. *Pax est-ne proprius effectus charitatis?*

R. Ita est proprius ut sine eâ haberi non possit; quia pax ex ordine efflorescit, definiturque à S. Augustino l. 19. de Civ. Dei c. 13. *tranquillitas ordinis*, pax corporis ut ibidem animadvertit sanctus Doctor, est ordinata temperatura partium: pax domus aut civitatis, ordinata imperandi atque obediendi concordia cohabitantium. Subvertatur autem ordo, mox sequitur discordia & tumultuatio in familiâ & in civitate: vel os unum moveatur è sede suâ, nulla corporis requies; atqui ex omnibus virtutibus sola charitas ubique ponit ordinem; namque 1°. hominem Deo subicit, singulos ejus affectus in illum colligit & refert, ut homo sit unius cum Deo voluntatis, & ita pacem ad Deum habeat, ut dicitur Rom. 5. v. 1. 2°. homo per charitatem jam subditus Deo secundum mentem, per eandem virtutem habet ut moderetur animo suo, cohibeatque reluctantes cupidines suas; quia sicut iustitiâ fuit, ut qui peccando obtemperare noluit superiori, Deo scilicet, in inferiorem suum, nempe carnem, inobedientem pateretur; *neque enim imperare inferioribus potest, nisi superiori se subiciat*, inquit S. Augustinus l. 1. de ser. Domini in monte c. 2. ita consequens videbatur, ut pacifici cum Deo, in nobis ipsis pacem haberemus; *nam si te regit superior, non te cruciat & affligit inferior: & si cum Deo conjunctus seris, diabolum non timebis; quia sub tali Regemilitas, ut de victoriâ dubitare non possis*. 3°. Nihil desiderari potest ordini, quem charitas servat erga proximum, quem ea benevolentia, quâ nos ipsos, diligimus parati & quæ nostra sunt amittere, ubi necessum fuerit, pro corpore ejus sa-

lute, & nostrum etiam sanguinem fundere pro æternâ illius beatitudine, ut latius exposuimus cap. præced. Quid autem ulteriùs expeti potest, ut homo charitate instructus cum proximo tranquillam vitam agat, & cum omnibus (quantùm in ipso est) pacem habeat? Ex quibus S. Thomas qu. 29. art. 4. in hæc verba concludit, *non est alia virtus, cujus pax sit actus proprius, nisi charitas.*

Dixit, *quantùm in ipso est*; quia pax non est impiis, neque ab impiis, qui, ut omnem pervertunt ordinem, nec quiescere possunt, nec alios lacessere desinunt; sed dum foris justos exagitant, hi pacem intus servant, & sibi adversantes quovis modo conciliare satagunt, juxta illud Psal. 119. *cum his, qui oderant pacem, eram pacificus*; charitas quippe *patiens est, benigna est non irritatur, omnia suffert, omnia sperat*, scilicet meliora etiam de nequissimis.

Dices: Christus, qui vult ignem charitatis vehementer ardere, Luc. 12. nihilominus ait Matth. 10. *non veni pacem mittere, sed gladium*: Ergo pax non est effectus charitatis.

Distinguo antecedens, Christus venit mittere gladium in vitia, Medicorum more, qui morbo non parcut, ut corpus doloribus vexatum, pristinæ sanitati, & tranquillitati restituant, Concedo: in ipsas peccantium personas, Nego antecedens. *Venit enim Filius hominis querere, & salvum facere quod perierat.* Luc. 19. v. 10. Itaque plurimùm interest inter cupiditatem & charitatem. Illa non distinguit inter amicum & ejus vitia; nec inter inimicum & ejus virtutes. Amici hujus seculi vulgò excusant, amant, laudant amicorum vitia; contra verò sugillant inimicorum virtutes, ut dum peccator laudatur in desideriis animæ suæ, quietam vitam agat, eò sanè miserior, quo non dolet amissam justitiam; namque ex

sancto Augustino l. 9. de Civit. Dei c. 13. *qui peccat, peior est, si latatur in damno aequitatis.* Quamobrem charitas, cujus ignem vult Christus vehementer accendi, perniciosam illam pacem veluti lethiferum letargici somnum amovere nititur, ut ipsum hominem salvet. Cogita quid agat filiorum pietas erga charissimum patrem letargico somno oppressum, quomodo illum vexent, pugnant, vellicent; irascitur ille, inhumanos & crudeles inclamat, quos valetudine confirmatâ, pios ac beneficos laudabit. Ita se habet charitas Pastoris, qui vocatur ad regendam plebem, apud quam contractus usurarii, iniusti, & alia huiusmodi illicita obtinuerunt, tanquam licita ex diuturno & communi omnium usu exitialem plebis pacem perturbat, gladium spiritûs (quod est verbum Dei, Eph. 6.) assumit adversus depravatos illos mores. Conqueruntur incolæ. Pastorem infamant tanquam publicæ pacis perturbatorem: & ita oportet fieri (modò prudenter) donec rebus in debitum ordinem adductis, pax vera quæ est genuinus iustitiæ fructus, stabiliatur.

PARAGRAPHUS II.

De Eleemoſynâ.

Q. 1°. **E**xtat-ne præceptum Eleemoſyna faciendæ
 R. Extat tum naturale, tum divinum positivum.

Prima pars, quæ est de præcepto naturali, sequitur ex dictis cap. 3. de necessitate charitatis; ex iis enim constat nos teneri lege naturali amare amore benevolentia & amicitia omnes homines, etiam inimicos: atqui amare amore amicitia est bene velle, & facere, quantum in nobis est: Ergo lege naturali tenemur non solum optare ut pro-

ximus non indigeat, sed etiam ipsi indigenti opem ferre, si facultas adsit.

Secunda pars probatur 1°. ex Scripturâ, Joan. 3. v. 18. *Non diligamus verbo, neque linguâ; sed opere & veritate. In hoc cognoscimus quoniam ex veritate sumus*, Jac. 2. v. 13. *Judicium... sine misericordiâ illi, qui non fecit misericordiam. Quæ sanè verba non consilium, sed præceptum indicant*, Luc. 6. v. 37. & 38. *Dimittite, & dimittentur vobis; date & dabitur vobis... eadem quippe mensurâ. quâ mensi fueritis remittetur vobis*. In quem locum S. Aug. serm. 42. aliàs hom. 29. sic loquitur: *Sacrificium Christianæ est elemosyna in pauperem; hinc enim fit Deus peccatis propitijs: nisi autem peccatis propitijs fiat Deus, quis remanet nisi reus? Ab eis peccatis & deletis, sine quibus vita illa non ducitur, mundantur homines per elemosynas, quæ sunt duorum generum erogatio & remittendo; erogando quod habes bonum & remittendo quod patieris malum... remitte, & remittetur vobis pertinet ad ignoscendum: date, & dabitur vobis, pertinet ad erogandum*. Denique supremus ipse Judex nos præmonuit Matth. 25. quam judicii formam instituturus sit, cum venerit judicare vivos & mortuos, nempe separabit electos à reprobis, tanquam oves ob hædis: illos constituet à dextris; istos à sinistris; dicetque iis qui à sinistris erunt, *Discedite à me maledicti in ignem æternum*, moxque causam subjungit; *esuriivi esim, & non dedistis mihi manducare*. Non exprobrat furta, rapinas, adulteria, homicidia, quia etsi ab iis se continuerint, satis est ad æternum supplicium quod misericordiam pauperibus non exhibuerint; quemadmodum nec eorum, qui à dextris erunt, laudabit fidem, æquitatem, religionem, castitatem, & alia ejusmodi præmio digna; sed charitatem in pauperes, ut intelligamus sine oleo misericordiæ nemini, etiam aliis virtutibus prædito,

prædito, patere januam regni cælestis. Ex quibus perspicuum est illud præceptum obligare sub mortali; nullus enim excludetur à regno cælorum ob peccata venialia.

Probatur 2°. ex sanctis Patribus. S. Basilius ser. ad divites avaros; *est panis famelici, inquit, quem tu tenes; nudæ tunica, quam in conclavi conservas; discalceati calceus, qui penes te marcessit; indigentis argentum, quod possides inhumatum. Quocirca tot pauperibus injuriam facis, quot dare valens es.* S. Hieronymus epist. ad Hebidiam, *si plus habes quam ad victum vestitumque necesse est, illud eroga, & in illo debitorem esse te noveris.*

Q. 2°. Quando & quanta præceptum eroganda est elemosyna?

R. Quando & quantum proximus indiget, nosque possumus ei suppetitias ferre juxta ordinem charitatis à nobis descriptum capite præcedenti, nimirum in extremâ ejus necessitate ei succurrendum ex bonis nostris propria vitæ superfluis; in gravi necessitate ex bonis statui nostro absolute non necessariis, quamvis commodis, v. g. detrahendo aliquid de suppellectili, de ornatu vestium, de lautioribus cibis, &c. In communi denique necessitate ex bonis statui nostro superfluis, quæ alioquin vel frustra coarceveremus, vel in expensas inutiles consumeremus.

Probata est responsio capite præcedenti.

Confirmatur 1°. ex censurâ primùm latâ ab Academiâ Lovaniensi anno 1657. deinde ab Innocentio XI. anno 1657. ac demum à Clero Gallicano anno 1700. in hancce quorundam Modernorum propositionem in Ecclesiâ hæctenus inauditam, *vix in secularibus invenias, etiam in Regibus superfluum statui; & ita vix aliquis tenetur ad elemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.* Hæc præpositio unum supponit tanquam verissi-

num, & ab omnibus receptum, scilicet proximo, in gravi necessitate constituto opitulandum, etiam ex iis quæ statui nostro sunt commoda, & aliquatenus necessaria, ac proinde reos esse gravius peccati, qui tempore publicæ famis nihil de suo statu minuunt ad alendos pauperes.

Duo autem negat; primum, vix in sæcularibus etiam in primariis inveniri superfluum, aded ut quilibet sumptus ad luxum & delicias sint illis concedendi: alterum ejusmodi homines ordinariè non teneri ad eleemosynam, quando necessitas proximi est duntaxat communis. Utrumque autem laudatâ censurâ præstringitur. *Hæc propositio*, inquiunt Antistites Gallicani, *est temeraria, scandaloſa, pernicioſa, erronea, Evangelicum de eleemosynâ præceptum pessundat.*

Confirmatur 2°. necessitas ea dicitur communis, in quâ proximus tenuiter vivit, non quidem ex propriis facultatibus, ut qui nullas habeat, neque ex labore, cùm fractus sit viribus; sed aliorum ope & subsidio. Et hæc est sors mendicorum, & aliorum benemultorum, qui mendicare erubescunt: Atqui nisi succurratur saltem ex bonis statui superfluis ejusmodi egenis, qui in Republicâ sunt in magno numero, eorum necessitas, divitum ope duntaxat communis, manifestè evadet extrema, & omnes fame & miseriâ peribunt: Ergo omnes & singuli sub gravi peccato tenentur ex bonis superfluis antevertere extremam egenorum necessitatem, alioquin includibilem; ac proinde graviter peccant, qui obtentu honesti & elegantis statûs, vel fallaci futuræ necessitatis umbrâ, superflua sua vanitati ac luxuriæ impendunt, aut avaritiæ accumulânt.

Eadem ratio urgetur amplius, vel enim nullus, vel omnes & singuli ex superfluo tenentur juvare proximum in comuni necessitate constitutum.

Primum ne
vivunt nisi ab
si nullus eis
m. tratur nec
persua erog
divè sumpta
stitum iis qu
singuli tanqu
cessarium ill
persuofu conf
ubi cives mi
tanquam mi
per, summa
singulis imp
peribus deb
plina suppor
quineſſet in
bona in alter
gustinus, ve
310. in Ap
inducit loqu
pauperi daret
non quia am
perem volui
perem feci.
Quid tibi s
tu solus com
bori hoc aff
lium meum
diam meam
filius cita
nizus pro
Deus in ag
das, ille
merita co
retur? A
cet S. T

Primum nemo concesserit ; quia egeni qui non vivunt nisi aliorum ope, certò certius interirent, si nullus eis opem ferret. Secundum autem admittatur necesse est ; cur enim unus præ alio superflua erogare teneretur ? Si Respublica collectivè sumpta tenetur suppeditare victum & vestitum iis qui sibi comparare nequeunt , annon singuli tanquam ejusdem corporis membra ad necessarium illud misericordiæ opus, saltem ex superfluo conferre debent ? Enimvero Magistratus ubi cives minùs liberaliter egenis subministrant, tanquam ministri Dei , cui derelictus est pauper, summam pecuniæ in subsidium pauperum singulis imponunt, exiguntque veluti rem pauperibus debitam. Porro ejusmodi civilis disciplina supponit debitum in unoquoque cive ; alioquin esset injusta ; nec enim licet transferre unius bona in alterum, cui ille nihil debet. Hinc S. Augustinus, vel quivis auctor hom. 47. nunc ser. 310. in Appendice, Deum habenti superflua sic inducit loquentem : *Plus tibi dedi, ut haberes unde pauperi dares ; pauperi non dedi ob hoc, ut te probarem ; non quia ambobus non habui unde darem, sed per pauperem volui te probare. Ego sum qui divitem & pauperem feci, prærogaterem te constitui in bonis meis . . .* Quid tibi soli vindicas, quod ambobus dedi ? Quare tu solus comedis, quod ambobus creavi ? Quasi tuo labori hoc assignas, & tuum esse putas ? Aufero auxilium meum, habe laborem tuum : aufero misericordiam meam, & tunc apparebit miseria tua. Et S. Basiliius citato ser. ad divites : Si fateris ea tibi divitiis provenisse (bona temporalia) an injustus est Deus inæqualiter res nobis distribuens ? Cur tu abundas, ille verò mendicat nisi ut tu bona dispensationis merita consequaris, ille verò patientia bravissimè decoretur ? Aliàs injusta foret rerum divisio, ut docet S. Thomas 2. 2. qu. 66. art. 7.

H h ij

Dices 1°. ex S. Thomâ, eleemosyna est consilii duntaxat extra casum extremæ necessitatis; sic enim scribit qu. 32. art. 5. *dare eleemosynam de superfluo est in præcepto, & dare eleemosynam ei, qui est in extremâ necessitate. Alias autem eleemosynas dare est in consilia: Ergo.*

Nego antecedens, Sanctus enim Doctor non vult necesse esse ad inducendam obligationem erogandæ eleemosynæ, ut duo illa simul concurrant, scilicet superfluum ex parte dantis, & extrema necessitas ex parte accipientis; sed statuit obligationem illam repetendam ex alterutro capite, ut patet ex ejus responsione ad secundum, ubi sic habet: *Bona temporalia, quæ homini divinitus dantur, ejus quidem sunt quantum ad proprietatem; sed quantum ad usum non solum debent esse ejus, sed etiam aliorum, qui ex iis sustentari possunt ex eo quod ei superfluit.*

Dices 2°, rigidior est ejusmodi sententia, utpote quæ damnet plerosque divites, & eorum Confessarios: Ergo.

Nego antecedens; quid enim rigidius habet nostra sententia, quam illud præceptum, *di riges proximum tuum sicut teipsum*, quod non impletur, ut patet ex dictis, nisi proximo bene velimus & faciamus, quantum in nobis est, quando ille nostrâ ope indiget; *ad dilectionem proximi pertinet*, inquit S. Thomas cit. art. 5. *ut proximo non solum velimus bonum, sed etiam operemur secundum illud*, 1. Joan. 3. Non diligamus verbo, neque linguâ, sed opere & veritate. Illud ipsum ratio naturalis docuit Philosophos ethnicos, ex quorum scholâ hancce definitionem cap. 10. protulimus, *amare est bene velis & facere alteri, quantum in nobis est, ipsius gratiâ.*

Quod opponitur ex moribus & agendi ratione quamplurimorum divitum, nullius est momen-

ti; eosdem extremâ necessitatem sumus paucique fame id quidquam dixerunt, quæ id sub modo Confessarii, dissimulant, autem si excedunt, scilicet Ceterum d præsertim si communi necessitât; in communem, ex diximus, ex superflua fuerit. 6. necessarii, plura ratione familiæ, & liberos, prout dunt incommoditas. Dico 33. art. 5. ad omnes casus, enim esset de Matth. 6. S. necessarium secundum bus occurrunt etiam ea, si quod status judicio, sed nienter vivunt art. 5. ejusdem fluxarum imò nunquam vixit decent

ti; eosdem enim ipsos non magis in gravi & extremâ necessitate pauperibus opitulari experti sumus paucis ab hinc annis, cum pauperes ubique fame interirent; namque divites illi nihil quidquam de statûs sui ornatu & elegantia detraxerunt, quamvis ex constanti omnium sententiâ ad id sub mortali tenerentur. Meminerint autem Confessarii, qui ista non vident, aut videre se dissimulant, scriptum esse Matth. 15. v. 14. *Cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.* scilicet & qui ducit, & qui ducitur.

Ceterum difficilius est figere quantum quisque, præsertim si sit paterfamilias, erogare debeat in communi necessitate, quàm in gravi aut extremâ; in communi quippe necessitate divites, ut diximus, ex præcepto tenentur erogare duntaxat superflua suo statui; atqui ex S. Thomâ qu. 32. art. 6. necessarium statûs non consistit in indivisibili, plura enim requiruntur ad sustinenda onera familiæ, dotandas filias, honestè collocandos liberos, prospicienda sunt quæ frequentius accidunt incommoda, ut morbi, bella, ægrorum sterilitas. Dico, *frequentius*; nam ex S. Thomâ qu. 33. art. 5. ad tertium: *nec oportet quod consideres ad omnes casus, qui possunt contingere in futurum, hoc enim esset de crastino cogitare, quod Dominus prohibet Matth. 6. Sed debent dijudicari superfluum & necessarium secundum ea quæ probabiliter, & ut in pluribus occurrunt.* Inter necessaria statui computantur etiam ea, sine quibus non servaretur decorum, quod status postulat, non quidem mundanorum iudicio, sed sapientium; *nullus quidem inconvenienter vivere debet*, inquit idem sanctus Doctor art. 5. ejusdem qu. 32. sed inanis gloriæ & rerum fluxarum cupidis nihil videtur superfluum, imò nunquam satis, privatus v. g. qui hætenus vixit decenter, auctus amplâ hæreditate pingui

beneficio, largior non est in pauperes, sed profusior in sua commoda. Similiter paterfamilias orbatu filio, quem cum aliis sustentabat prout statum ejus decebat, partem defuncti superfluam & pauperibus dividendam non reputat, sed tanquam superstitibus necessariam servat. His & similibus argumentis S. Augustinus & alii Patres revincunt divites, qui cupiditatem & cordis duritiam velamine pietatis obtegere solent.

Q. 3°. *Quinam sunt eleemosyna fructus?*

R. Eleemosyna, quæ ex verâ charitate in Deum & proximum procedit, 1°. liberat à peccatis etiam gravioribus. Tob. 4. *eleemosyna ab omni peccato & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras.* Eccli. 3. v. 33. *ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis.* 2°. purgat à quotidianis delictis, Luc. 11. v. 41. *dote eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Unde S. Cyprianus ser. de eleem. *sicut lavacro aqua salutaris, inquit, gehenna ignis extinguitur; ita eleemosynis atque operibus justis delictorum flamma sopitur. Et quia semel in Baptismo remissio peccatorum datur, assidua & jugis operatio. Baptismi instar imitata, Dei rursus indulgentiam largitur.* 3°. debita ex peccatis contracta, seu reatum pœnæ, dissolvit & expungit, Dan. 4. *peccata tua eleemosynis redime.* Ecclesia hactenus eleemosynam inter opera satisfactoria numeravit, eamque orationi & jejunio semper adjunxit, juxta illud Tobia 12. *Bona est oratio cum jejunio & eleemosynâ, quo ostenditur deprecationes solas parùm ad impetrandû valere, inquit S. Cyprianus cit. se. de eleem. nisi factorum & operum accessione fassentur; neque enim promereri misericordiam Domini poterit, qui misericors ipse non fuerit, aut impetrabit de divinâ pietate aliquid in precibus, qui à precem pauperis non fuerit humanus.* 4°. Eleemosyna non solum liberat à malis, sed insuper omni bo-

norum ger
batur vobis.
tur pauperi
bit lib. de
niam vestre
netur: ille
lium ejus
dare? si q
promittat
pecuniam
se repen
phum, t
cede inv
dicit: par
dicit: mi
enarrat
do emas
& non
vili em
potueri
regni e
res effi
pendia
ponde
amat:
ascen
Scri
nis i
Qu
ad r
stru
Seu
nar
tar
in
ca
ab

norum genere abundare facit. Luc. 6. *date, & dabitur vobis*, Prov. 19. *faciatur Domino, qui misereatur pauperis*. In quem locum S. Ambrosius sic scribit lib. de Tobia c. 16. *Faciatur ergo Domino pecuniam vestram in manu pauperis*. Ille astringitur & tenetur: ille scribit quidquid egenus accoperit: *Evangelium ejus cautio est*. . . ille dicit fidem, quid dubitatis dare? si quis vobis dives hujus seculi offeratur, qui fide promittat sua pro aliquo debitore, statim numeratis pecuniam. &c. Quid autem pro eleemosynâ Deus se repensurum promittat, lege ejus chirographum, sacram scilicet scripturam: 1°. pro mercede invenis regnum cælorum, Matth. 25. *possidete, paratum vobis regnum*. . . *esurivi enim, & dedistis mihi manducare*. Quod expendens S. August. enarrat. in Ps. 102. *Vide, inquit, quid emas, quando emas, quanti emas; emis enim regnum cælorum; & non est emendi tempus, nisi in hac vitâ*. Et quâ vilis emas attende. Tanti tibi valet, quantum habere potueris. Et S. Leo serm. 8. de Collectis, *cibus egeni regni celestis est pretium*. Et largitor temporalium habes efficitur aternorum. Unde autem exigua ista impendia tantâ estimari taxatione potuerunt? nisi quia pondera operum charitatis lance pensantur, & cum amatur ab homine quod Deus diligit, meritis in ejus ascenditur regnum, in cuius transitur affectum. 2°. Scriptura cautio est pro temporalibus etiam bonis in hac vitâ multiplicandis, 2. Cor. 9. v. 10. *Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandum prestabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum justitiæ vestræ*. Sensus est qui eleemosynam tribuit, more seminantis spargit opes suas in manibus pauperum, tanquam in agro fertili: videntur incredulis & insipientibus perire, sed permanent & fructificant, quemadmodum semina in terram jacta: ut eriore fructu succrescunt. Si verbo Dei scripto

non credis, quid facit in domo fides perfidum pectus? Verba sunt sancti Cypriani cit. serm. de eleemos. Quid, qui Christo omninò non credit, appellatur & dicitur Christianus? Et infra: retardat te numerositas filiorum... atqui hoc ipso operari amplius debes, quo multorum pignorum pater es, plures sunt pro quibus Deum deprecaris... Si ergo verè filios tuos diligis, si eis exhibes plenam & paternam dulcedinem charitatis, operari magis debes, ut filios tuos Deo justâ operatione commendes... Illi assigna facultates tuas, quas hereditibus servas: ille sit liberis tuis tutor, ille contra omnes injurias seculares divinâ maiestate protector. In tuto hereditas ponitur, quæ Deo custode servatur. Hoc est charis pignoribus in posterum providere. Scriptum quippe est Psal. 36. de Patre misericorde, totâ die miseretur & commodat, & semen ejus in benedictione erit. Unde concludit idem sanctus Martyr: pravaricator itaque & proditor pater es, nisi filiis tuis fideliter consulas, nisi conservandis eis religiosâ & verâ pietate prospicias. Confirmat suam sententiam exemplo viduæ, quæ 3. Regum c. 17. filiis suis abundè prospexit, ex iis quæ Eliæ misericorditer subministravit; nec filiis, inquit, abstulit mater, quod Etia dedit: sed magis filiis contulit, quod benignè & pater fecit.

Dixi in responsione, quæ ex verâ charitate in Deum & proximum procedit, contra absurdum eorum errorem, qui ut refert S. August. ex Scripturis malè intellectis colligebant divites eleemosynis salvatum iri absque mandatorum observatione, & pecuniâ suâ quasi emere licentiam peccandi: Non se fallant, inquit sanctus Doctor enchir. c. 77. qui per eleemosynas quasi bet largissimas fructuum suorum, vel cujuscunque pecunie impunitatem se emere existimant in facinorum suorum immanitate ac flagitiorum nequitia permavendo... qui diligit iniquitatem, odit animam suam: & qui odit

animam suam
ergo vellet ei
essent omnia, &
geret eam se
dè diligens
que diligit p
pter Deum;
liberat à m
lorum.

Eleemo syn.
hom. 19. m
delenda pec
tem in eis de
non corrump
pendice se
collocare in
Deus tuus

Eleemo
obtinend
tionis gra
zterna,
Dei mi
merito.

Q. 4.
R. Ex
quibus
est Tob
Eccli.
Qui off
victim
gustim
de ju
quod
Judic
- Er
tatis
citè:

animam suam, non est misericors, sed crudelis... Si ergo vellet ei dare eleemosynam, per quam munda illi essent omnia, odisset eam secundum seculum, & diligeres eam secundum Deum. Animam autem sic rectè diligens, hoc est propter Deum, rectè quoque diligit proximum sicut seipsum, id est propter Deum; & eleemosyna ex illo affectu data, liberat à morte, & jus tribuit ad regnum cœlorum.

Eleemosyna ergo, pergit idem sanctus Doctor hom. 19. nunc serm. 388. possunt tibi prodesse ad delenda peccata praterita, si mores mutaveris. Si autem in eisdem malis perseveraveris, eleemosynis tuis non corrumpes iudicium Dei. Et hom. 2. nunc in appendice serm. 53. Noli tibi pingere talem Deum; noli collocare in templo cordis tui tale idolum. Non est talis Deus tuus, qualis non debes esse nec tu.

Eleemosyna tamen peccatoris pœnitentis ad obtinendam morum emendationem, & justificationis gratiam, quamvis non sit meritoria vitæ æternæ, plurimum tamen valet ad flectendam Dei misericordiam, ut constat ex dictis ubi de merito.

Q. 4°. Ex quibus bonis danda est eleemosyna?

R. Ex bonis propriis, & aliàs non debitis, de quibus liceat nobis disponere; scriptum quippe est Tobix. 4. ex substantiâ tuâ fac eleemoynam. Et Eccli. 34. dona inimicorum non probat Altissimus... Qui offert sacrificium ex substantiâ pauperis, quasi qui vicitimat filium suum in conspectu patris sui. Et S. Augustinus serm. 113. aliàs 35. de verbis Domini; de iustis, inquit, laboribus facit eleemosynas: ex eo quod rectè habetis, date; non enim corrupturi estis Iudicem Christum.

Ergo Religiosus extra casum extremæ necessitatis, in quo omnia communia esse diximus, licitè non potest eleemosynas erogare sine consen-

Hh v

fu Superioris; quia nihil habet proprium. Præsumitur autem Superior consentire in iis circumstantiis, in quibus Religiosus extra monasterium divertens, malo exemplo esset si non erogaret.

Idem dicendum de uxore, quæ non habet bona paraphernalia; quamvis enim bona dotalia sint ipsi propria, horum tamen administratio pertinet ad maritum, ac proinde sine ejus consensu non licet ei eleemosynas facere, nisi eas quæ decent ejus statum, & conditionem habitû ratione rei familiaris. Plura erogare poterit, si ex iis, quæ maritus concedit in proprios usus, quædam sibi subtrahat in pauperum subsidium. Idem quoque judicium esto de filiofamilias. Sed de his iterum Tract. de Justitiâ & Jure.

Dixi, & aliàs non debitis; qui enim obligatur ære alieno, tenetur prius liberare se, quàm eleemosynas dare in incommodum creditorum, nisi tanta esset proximi necessitas, ut ipsimet creditores tenerentur ei succurrere; in illâ quippe hypothese non censerentur rationabiliter inviti, quod debiti solutio differretur.

Dices 1º. qui injustè collegerunt, nec inveniunt quibus restituant, tenentur bona sic acquisita distribuere pauperibus: Ergo eleemosyna licitè fieri potest ex bonis aliàs debitis.

Nego consequens, illa quippe erogatio eleemosyna non est, sed vera restitutio, utpote opus strictæ justitiæ, non verò misericordiæ. Injustè ergo ambiunt vocari misericordes ac benefici, qui ex bonis malè partis Ecclesias aut Xenodochia dotant; ista opera non minùs sunt monumenta præteritarum rapinarum, unde erubescere & deijci deberent quàm præsentis satisfactionis ac poenitentia, quæ laudem non meretur, nec mercedem, si ex appetitu inanis gloriæ procedat.

Dices 2º. si eleemosyna non sit eroganda, nisi

ex bonis p
misericordi
pauperes c
lute desper
est absurdi
Nego m
a. 2. multi
cit corpus
actus sunt
cibum &
tibus, red
& exciper
tuos, qua

visito.

Ad elec
docere p
quentem
solari, t
patiente
Deum p
quenti.

Com

Porro
his mis
potest.
Evang
non est
bet pau
nimium
nino n
aut co
gelet m
tem,
utilit
de loc

ex bonis propriis, & aliunde nemo sine operibus misericordiæ ingressurus fit in regnum cœlorum, pauperes qui nihil habent unde tribuant, de salute desperare debent: atqui consequens longè est absurdissimum: Ergo & antecedens.

Nego maiorem; namque ex S. Thomâ qu. 22. a. 2. multiplex est eleemosynæ genus: alia respicit corpus, alia animam. Eleemosynæ corporalis actus sunt visitare infirmos, aut carcere detentos, cibum & potum præbere esurientibus & sitientibus, redimere captivos, vestire nudos, colligere & excipere hospites, condere, seu sepelire mortuos, quæ continentur sequenti versiculo,

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Ad eleemosynam autem spiritualem pertinet docere proximum, eique consilium dare, delinquentem corrigere, afflictum aut tristem consolari, remittere offensam si in nos peccaverit, patienter & benignè ferre ejus defectus, apud Deum pro illo intercedere, ut habetur versu sequenti.

Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.

Porro quilibet etiam pauperrimus, aliquo ex his misericordiæ operibus proximum recreare potest. Nullus est, inquit S. Gregorius hom. 9. in Evang. qui veraciter dicat, talentum minimè accepi, non est unde rationes ponere cogar. Talenti enim cuilibet pauperi etiam hoc ipsum reputabitur, quod vel minimum accepit... habens ergo intellectum cures omnino ne taceat (cùm scilicet proximus doctrinâ aut consilio indiget) habens rerum affluentiam vigilet ne à misericordia largitate torpescat: habens autem, quâ regitur, magnopere studeat, ut usum atque utilitatem illius cum proximo partiat: habens loquendi locum apud divitem; damnationem pro retemo sa-

Hh vi

lento timeat, si, cum valet, non apud eum pro pauperibus intercedit. Et S. Augustinus in Ps. 125. Si non habes, inquit, noli esse tristis, si est tibi bona voluntas... Nunquid dixerunt Angeli, pax in terrâ divitibus hominibus? sed, pax in terrâ hominibus bonæ voluntatis... vidua illa, quæ duo minuta misit, parum seminavit? imò tantum quantum Zachæus: minores enim facultates ferebat, sed parem voluntatem habebat... calix aqua frigida, non duobus nummis, sed gratis constat: tamen sic gratis constat, ut habeat illum alius, & alius non habeat: si ergo ille qui illum habet, dederit illi qui non habet, tantum dedit, si de plenâ charitate dedit quod dedit, quantum illa in duobus minutis, quantum Zachæus in dimidio rerum suarum... Quid si nec hoc habeat? securus sit: pax in terra hominibus bonæ voluntatis. Charitas non potest esse otiosa aut infœcunda, est arbor illa bona, quæ bonos fructus facit: aut commiseratione cor movet super malis proximi, & pro illo precatur: aut membra accommodat, ut debilem sustentet: aut linguam adhibet, ut irati dolorem leniat, vel errantem revocet, corrigat, adhortetur, & plus est, quàm si pecuniam largiretur. Ista præsertim inculcari debent pauperibus, qui vulgò ita occupantur propriis miseriis, ut alienis nedum tangantur, quin invideant, si quis alteri similiter patienti opituletur.

PARAGRAPHUS III.

De correctione fraternâ.

Duplex est correctio: alia judicialis, seu iudicialis quæ fit cum auctoritate, tenditque non solum ad emendationem delinquentis, sed etiam ad vindictam & pœnam infligendam, estque actus iustitiæ saltem latius sumptæ pro fide-

tate, quâ Super
in ordine cor
Altera correctio
proximum sp
diz & charit
Prior compe
rò eosdẽ sp
& charitatis
curtimus cor
correctione
Hæc distinc
notanda est
nunt Superie
inferiorum
correctione
sed de frater

Q. 1º. Co

1ºis præceptis

R. Est nec

turalis, tum

omnes Theo

Prima par

batur; quia

mum & m

secundum v

sum, in his

Propheta, M

dictis sit be

mum & m

nis est amo

lius ita eff

ex eo quod

raret, qua

posset, a r

lethale est

vis ejus o

occidat ej

tate, quâ Superiores ex officio tenentur subditos in ordine continere, & ad bonum promovere. Altera correctio dicitur fraterna; quia per eam proximum fraternè, hoc est, motivo misericordiae & charitatis à peccato revocare nitimur. Prior competit solis superioribus: posterior verò eosdem spectat quos præceptum misericordiae & charitatis; sicut enim per eleemosynam succurrimus corporali indigentiae proximi, ita per correctionem fraternam spirituali ejus miseriae. Hæc distinctio duplicis correctionis imprimis notanda est propter eos, qui obtrudere non desunt Superiorum esse peccantes corrigere, non inferiorum aut æqualium, quod verum est de correctione juridicâ, de quâ hîc non agimus, sed de fraternâ duntaxat, circa quam

Q. 1°. Correctio fraterna est-ne necessaria necessitate præcepti?

R. Est necessaria necessitate præcepti tum naturalis, tum divini positivi, tum Ecclesiastici. Ita omnes Theologi post S. Thomam qu. 33. art. 2.

Prima pars, quæ est de præcepto naturali, probatur; quia diligere Deum ex toto corde, est primum & maximum legis naturalis præceptum: secundum verò, diligere proximum sicut seipsum, in his duobus mandatis universa lex pendet & Propheta, Matt. 22. Atqui cum diligere ex sapius dictis sit bene velle & bene facere dilecto, primum & maximè necessarium officium dilectionis est amovere malum à dilecto; neque enim filius ita efficaciter argueretur non amare patrem, ex eo quod commodiora quæquæ ei non procuraret, quàm si eum non liberaret, cum facile posset, à malis quibus premitur. Porro peccatum lethale est grave malum, tum Dei, utpote gravis ejus offensa, tum proximi, cum spiritualiter occidat ejus animam, & reatum æternæ damna-

tionis inducat: Ergo lege naturali tenemur revocare proximum à peccato, cùm id fieri potest per correctionem fraternam.

Confirmatur. Jure naturali tenemur per eleemosynam subvenire proximo corporaliter indigenti: ergo à fortiori per correctionem spiritualiter indigenti: nam potior cura habenda est animæ, quàm corporis, cùm propter illius salutem vita corporis aliquando sit amittenda. Illud ipsum agnoverunt Philosophi gentiles, ut patet ex lib. 9. Ethic. c. 3. ubi legitur magis in moribus, quàm in facultatibus ferendum esse auxilium. Unde S. Bernardus lib. 4. de consider. c. 6. meritò de Christianis conqueritur in hæc verba: *cadit asina, & est qui subleves: perit anima, & nemo est qui reputet.*

Dices: præceptum charitatis non obligat nisi in proximi necessitate: atqui proximus nullam patitur peccandi necessitatem; peccatum enim adeò est voluntarium, inquit S. Augustinus, ut nisi voluntarium fuerit, peccatum non sit: Ergo nulla est obligatio illum revocandi à sordibus peccati, in quibus voluntariè & liberè volatur. Quis enim dixerit erogandam esse eleemosynam homini fame laboranti ex solâ inertia?

Nego minorem, multùm erras, inquit S. Augustinus Julianum Pelagium alloquens, qui nullam putas peccandi necessitatem; solus Pelagianus negaverit necessarium Dei auxilium ad vincendas tentationes, quas patimur ex ignorantia, ex infirmitate naturæ lapsæ, & ex duritiâ cordis, quæ parit peccata malitiæ. Eleemosyna quidem est deneganda homini otioso, qui labore suo victum & vestitum facillè sibi comparare potest, ne videamur fovere ejus inertiam; *si quis non vult operari, nec manducet*, inquit Apostolus 2. Thess. 3. & S. Augustinus epist. 93. alias 48.

nilius panem
iam neglig
justitia (edu
fratema co
Deo interi
humana su
emendatio
à nobis ad
v. 8. ubi P
pie, morte
impus à vi
sanguinem
ex textibu
mox affer
correctio
Secunda
firivo, pr
stamento.
vit. 19. Ne
publicè arg
cli. 19. cor
corripe pro
sapè enim f
to pluribu
na. Epist
illos verò
quis non ol
illo. ut ce
mare. sed
inquietos.
delicto, &
in spiritu
beant pr
rius ener
Rom. vi
te; non j
niant fac

utilius panis esurienti tollitur, si de cibo securus iustitiam negligat, quam esurienti panis frangitur, ut iniustitia seductus acquiescat. Sed ejusmodi homini fraterna correctio est adhibenda, ut à peccato, Deo interiùs operante, resipiscat; quamvis enim humana subsidia per se non sufficiant ad aliorum emendationem, Deus tamen iis utitur, vultque à nobis adhiberi, ut constat, tum ex Ezech. 33. v. 8. ubi Pastori ait: *si me dicente ad impium: Impe, morte morieris, non fueris locutus, ut se custodiat impius à viâ suâ, ipse impius in iniquitate morietur: sanguinem autem ejus de manu tuâ requiram;* tum ex textibus pro secundâ nostræ responsionis parte mox afferendis, in quibus speciatim præcipitur correctio fraterna. Itaque.

Secunda pars, quæ est de præcepto divino positivo, probatur tum ex veteri, tum ex novo Testamento. Ex veteri quidem, nam habetur Levit. 19. *Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, ne habeas super illo peccatum.* Eccli. 19. *corripe amicum, ne fortè non intellexerit. . . corripe proximum. . . ne fortè iteret: corripe amicum: sapè enim fit commissio.* In novo quoque Testamento pluribus in locis præcipitur correctio fraterna. Epist. S. Judæ, *hos quidem arguite judicatos, illos verò salvate de igne rapientes.* 2. Thessal. 3. *si quis non obedit verbo nostro. . . ne commisceamini cum illo, ut confundatur: & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite ut fratrem.* 1. Thessal. 5. *corripite inquietos.* Gal. 6. *si praoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis.* Quòd autem hæc verba vim habeant præcepti, patet ex sequentibus: *alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi:* Rom. vers. ultimo, *qui talia agunt, digni sunt morte; non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiant facientibus.* In quem locum Glossa laudat à

sancto Thoma 2. 2. qu. 70. art. 1. sic habet: *consentire est tacere, cum possis arguere. Et c. Facientis dist. 86. quod refertur ex Joanne VII. Facientis culpam procul dubio habet, qui quod potest corrigere, negligit emendare: scriptum quippe est, non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, participes judicantur. . . & negligere, cum possis deturbare perversos, nihil aliud est quam fovere: nec caret scrupulo consensiois occulta, qui manifesto scelere desinit obviare. S. quoque Augustinus ser. 82. aliàs 16. de verbis Domini: peiores, inquit de eo, qui negligit corrigere, tacendo, quam ille convitiando.*

Sed insignis est locus Matth. 18. ubi Christus sic loquitur v. 15. *si . . . peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesia: si autem Ecclesiam non audierit: sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* In nos peccat proximus, 1°. quando in Deum patrem nostrum super omni adilectum peccat; quis enim filius non læditur, nec injuriam sibi factam existimat, cum pater, ipso præsentem, convitiis læcessitur? 2°. quando nos testes, & quasi approbatores iniquitatis suæ facit; scandalum enim nobis præbet. Ita S. Augustinus cit. ser. 82. c. 7. *peccavit in te frater tuus, inquit, si tu solus nosti, tunc verè in te solum peccavit, nam si multis audientibus tibi fecit injuriam, & in illos peccavit, quos testes sua iniquitatis effecit. . . quando me audiente, fratri meo quisque injuriam facit, absit ut à me injuriam alienam putem. Prorsus & mihi fecit: imò & mihi plus fecit, cui putavit facere quod fecit. Sed magis ad litteram, & ad mentem Christi eo loci, peccat in nos frater, quando contra nos peccat, & ita intellexit Beatus Petrus hæc Christi verba, ubi*

quæsit: *Domine, & dimittam e contra nos peccata fecit; sed qui enim Christus inquit. Quæ dato sermones, quæ peccata facis. S. que in ipsis verbis, utrum tu cratus es frater lucraris illud. ricat. Quæ peccatum in peccatum le eo, qui non sanctus Dominus linquente, injuriam fecit. vulnere percuties eum peccando, quam quis peccat, nam gloriatur injuriam tuam scripserat satisfactionem uti collatione non d. feri non d. qui in veteravit. 19. ju. p. fratre catum. In ter, vade divinum agnoscitur*

quæſivit: *Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei?* Jubet autem Dominus corripere contra nos peccantem, non quia nobis injuriam fecit; sed quia lethale vulnus ſibi infligit; ſubdit enim Chriſtus: *ſi te audierit, lucratus eris fratrem tuum.* Quæ verba expendens S. Auguſtinus laudato ſermone ait: *Quare illum corripis? quia te doles, quod peccaverit in te? abſit: ſi amore tui id facis, nihil facis. Si amore illius facis, optimè facis. Denique in ipſis verbis attende, cujus amore id facere debeas, utrùm tui, an illius.* Si te audierit, inquit, lucratus es frârem tuum. Ergo propter illum fac, ut lucreris illum. Si faciendo lucraris, niſi feciſſes, perierat. Quæ poſteriora verba 1º. ſupponunt grave peccatum in fratre, non enim periret propter peccatum leve. 2º. lethale peccatum arguunt in eo, qui non corripit occasione opportuna. Unde ſanctus Doctör concludit eum peccatorem eſſe delinquentem, qui negligit corrigere. Ille, inquit, injuriam fecit, & in injuriam faciendo, gravi ſeipſum vulnere percuffit. Tu vulnus fratris tui contempnis? Tu vides eum perire, vel periſſe, & negligis? peior es tacendo, quàm ille convitiando. Quando ergo in nos aliquis peccat, habeamus magnam curam, non pro nobis; nam glorioſum eſt injurias obliviſci: ſed obliviſcere injuriam tuam, non vulnus fratris tui. Similiter jam ſcripſerat S. Baſilius in reg. brev. ubi ad interrogationem 47. nunquid adverſus peccantes diſſimulatione uti conveniat? ſic reſpondet, ſanè quoddam hoc fieri non debeat, perſpicuum eſt ex præceptis Domini, qui in veteri quidem Teſtamento dixerit (ſcilicet Levit. 19. juxta aliam verſionem) correptione corripies fratrem tuum, & non assumes propter illum peccatum. In Evangelio autem, ſi peccaverit in te frater, vade & corripe eum. Mitto alios Patres, qui divinum præceptum in laudatis Chriſti verbis agnoſcunt, ut S. Hilarium, S. Hieronymum in

cap. 18. Matth. & sanctum Ambrosium in cap. 17. Lucæ.

Tertia pars, quæ est de præcepto Ecclesiastico, probatur ex laudato capite *Faciens*, dist. 86. ex cap. *Qui potest* 23. qu. 3. ex cap. *Ecce*, qu. 4. & ex cap. *Qui alios*, extra tit. de hæreticis, in quo sic habetur: *Qui alios, cum potest, ab errore non revocat, seipsum errare demonstrat.*

Confirmatur responsio nostra auctoritate Academia Parisiensis, ad quam cum delatæ fuissent anno 1665. sequentes propositiones: prima, *Ille ordo procedendi Evangelicus, neminem obligat ut præceptum, ut communiter accipitur à Theologis pro lege obligante ad mortale peccatum ejus transgressores*: secunda, *Frustra exipiuntur tot casus & conditiones ab illo præcepto Evangelico (correctioni fraternæ) quia non datur tale præceptum: cum secundum naturale præceptum charitatis correctio fraterna debeat regulari, &c.* Tercio loco ostendetur (quod gravius est) præceptum illud perniciosum fore, ne dum utile: de quibus propositionibus hocce judicium tulit Sacra Facultas, *Doctrina his propositionibus contenta, falsa est & temeraria, sanctis Patribus contraria, & quatenus dicit fore perniciosum præceptum, si quod foret in Evangelio Matthæi cap. 18. blasphema.* Falsam dicit ejusmodi doctrinam; quia adversatur legi naturali: temerariam, quia pugnat contra communem Theologorum sententiam: blasphemam, quia malè sentit de divino præcepto, illudque asserit fore perniciosum in hypothese quòd daretur, quamvis nihil societati humanæ sit magis salutare ac necessarium.

Enimverò correctio fraterna medetur præsentibus malis, & tuetur à futuris. *Ventus Aquilo*, inquit Sapiens Prov. 25. v. 23. *dissipat pluvias, & facies tristis linguam detrahentem*; adde impudicam, blasphemam, & impiam. Ad quid enim tam ob-

cœna, tamque
congressioni
An quasi per
dicitur Prov
caturus est,
& inde erub
terna, sive t
displicentia
tem & qua
Aquila diss
Ergo toll
fraternam,
nus sient s
Deus vent
quam scop
& fœtidis
rat, qui qu
lentiam in
ctionis fr
qui maxim
quis, ubi
ciplinæ h
corruptâ
quæ sine
via scanc
tem publi
provinci
Ex iis
Dei c. 9
nonnum
flagitia
num et
stentur
probare
serunt.
eodem
luxuria

cœna, tamque injusta proferuntur in familiaribus congressionibus, nisi in sociorum oblectationem? An quasi per risum stultus operabitur scelus, ut dicitur Prov. 10. peccata sua ut Sodoma prædicaturus est, si familiares amicos id ægrè ferre, & inde erubescere advertat? Ergo correctio fraterna, sive fiat verbo, sive facie tristi, & aliis displicentiæ signis, dissipat linguam detrahentem & quævis alia mala, non secus ac ventus Aquilo dissipat pluvias.

Ergo tollere è societate humanâ correctionem fraternam, idem est ac si ligentur venti, quominus flent super terram; quemadmodum enim Deus ventos de thesauris suis produxit, qui tanquam scopæ mundant aërem putridis halitibus & fœtidis vaporibus, quos continuò terra expirat, quique brevi aërem corrumpere, & pestilentiam inducerent: ita per præceptum correctionis fraternæ prospexit integritati morum, qui maximè periclitantur in familiaribus colloquiis, ubi, laxatis quodammodo severioris disciplinæ habenis, è naturâ per concupiscentiam corruptâ ebulliunt plura immunda & illicita, quæ sine correctione fraternâ erumpunt in gravia scandala, mores corrumpunt, tranquillitatem publicam perturbant & fulmina iræ Dei in provincias & regna integra provocant.

Ex iis efficaciter colligit S. Aug. lib. 1. de Civ. Dei c. 9. in vastationibus publicis, quibus Deus nonnunquam temporaliter ulciscitur incolarum flagitia, justè concludi cum auctoribus criminum etiam illos, qui licèt tam nefanda detestentur, timore tamen mundano ea palam improbare & fraternâ charitate arguere prætermiserunt. *Quis tandem, inquit, facile reperitur, qui eisdem ipsos, propter quorum horrendam superbiam, luxuriam, & avaritiam, atque execrabiles iniquita-*

tes & impietates, Deus, sicut minando prädixit, con-
terit terras, sic habeat ut habendi sunt; sic cum eis vi-
vat. ut cum talibus est vivendum? Plerumque enim ab
eis docentis, admonendis, aliquando etiam objurgandis
& corripiendis malè dissimulatur; vel cum laboris pi-
get, vel cum eorum es coram verecundamur offendere,
vel cum inimiciis devitamus, ne impediatis & no-
ceant in illis temporalibus rebus, sive quas adipisci ad-
huc appetis nostra cupiditas, sive quas amittere formi-
dat infirmitas: ita ut, quamvis bonis vita malorum
displiceat, & ided cum eis non incidant in illam dam-
nationem, qua post hanc vitam talibus preparetur, ta-
men quia propterea peccatis eorum damnabilibus par-
cunt. . . jure cum eis temporaliter flagellantur, quam-
vis in aeternum minimè puniantur. Et infra, Quā in
re non utique parem, sed longè graviozem habent cau-
sam, quibus per Prophetam dicitur: ille quidem in
fuo peccato morietur, sanguinem autem ejus de
manu speculatoris requiram. Ad hoc enim specula-
tores, hoc est, populorum Propositi constitui sunt in Ec-
clesiis, ut non parcant, objurgando peccata. Nec ided
tamen ab hujusmodi culpā penitus alienus est, qui li-
cèt propositus non sit, in eis tamen, quibus vita hujus
necessitate conjungitur, multa monenda vel arguenda
novit & negligit devitans eorum offensiones.

Non nego hypocritas & temerarios occasione hujusce præcepti nonnunquam pacem turbare; sed tollitur ne de medio præceptum naturale & divinum, putà, *Dominum Deum tuum adorabis*; quia occasione illius non solum infideles, sed etiam vulgus Christianorum in absurdas ruit superstitiones? Nonne idem ipse Dominus, qui Matth. 7. v. 34. & 35. increpat hypocritas, præcipit Matth. 18. ut proximum corripiamus? *Vade*, inquit, *& corripe eum*.

Q. 2°. Si proximus nos non audierit, tenemur-ne peccatum illius manifestare alteri, qui possit illum emendare aut saltem coërcere?

R. Tenemur
dato c. 18. M.
ris, *adhibe* *ec.*
non *auderet* *eo.*
deles censuris
ximi crimina
atque censura
potest, nisi in
quia commun
logorum sent
nationem, qu
emendetur, v
alias 74 ad D
ex haresi Ma
tentiam admi
novit eadem
mentia locum
novit illic esse
2. qu. 70. art.
revelandi cri
ponderare pr
quandogue en
hominis vener
periment ad
vel corporale
fena, vel si q
pulare tenetur
contra hoc deb
m. 11. Exci
ctamentalis
qua, inquit
quam Dei M
si quolibet h
Q. 3°. Or
scriptus est -
R. Obser
exceptis, c

R. Tenemur. 1°. quia sic Christus præcipit laudato c. 18. Matth. *Si autem, inquit, te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos . . . Q. d. si non audierit eos, dic Ecclesia.* 2°. Quia Ecclesia Fideles censuris compellit patefacere occulta proximi crimina, quæ vergunt in damnum aliorum; atqui censura, utpote pœna peccati, ferri non potest, nisi in præcepti transgressores: Ergo 3°, quia communis est sanctorum Patrum ac Theologorum sententia, teneri nos ad ejusmodi declarationem, quando necessaria est ut proximus vel emendetur, vel coërceatur. S. Aug. epist. 236. aliàs 74 ad Deuterium, non vult Subdiaconum ex hæresi Manichæorum redeuntem, ad pœnitentiam admitti, nisi prius manifestaverit, quos novit eadem impietate infectos, *petenti autem pœnitentia locum tunc reddatur, inquit, si & alios, quos novit illic esse, manifestaverit vobis.* S. Thomas 2. 2. qu. 70. art. 1. ad secundum, docet præceptum revelandi crimen occultum alteri noxium, præponderare præcepto naturali servandi secretum, *quandoque enim, inquit, sunt talia cum ad notitiam hominis venerint; homo ea manifestare tenetur, puta si pertinent ad corruptionem multitudinis spiritualem, vel corporalem, vel in grave damnum alicujus persona, vel si quid est aliud hujusmodi, quod quis propalare tenetur, vel testificando, vel denunciando; & contra hoc debitum obligari non potest per secreti commissum.* Excipit tamen secretum Confessionis Sacramentalis, quod nullo modo violari debet; *quia, inquit, hujusmodi non scit ut homo, sed tanquam Dei Minister, & majus est vinculum Sacramenti quolibet hominis præcepto.*

Q. 3°. Ordo correctionis fraternæ. Matth. 18. *prescriptus est ne necessitate præcepti observandus?*

R. Observandus est, nonnullis tamen casibus exceptis, quia hæc Christi verba, *corripe eum in-*

ter te & ipsum solu n . . . si autem se non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos . . . quod si non audierit eos, dic Ecclesie, vim habent præcepti juxta constantem doctrinam sanctorum Patrum & Theologorum. Corripe eum, inquit S. Aug. serm. 82. aliàs 16. de verbis Domini cap. 14. inter te & ipsum solum, intendens correctioni, parcens pudori, fortè enim pra verecundiâ incipit defendere peccatum suum, & quando vis facere correctionem facis pejo-rem. Et cap. 7. quia secretum fuit, quando in te peccavit, secretum quare, cum corripis quod peccavit. Nam si solus nosti quia peccavit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es corrector, sed proditor . . . sic agamus, & sic agendum est, non solum quando in nos peccatur, sed quando peccatur ab aliquo ut ab altero nesciamur. In secreto debemus corrigere Eadem habet S. Hieronymus in laudata verba Matth. 18. Et S. Thomas qu. 33. art. 7. præclare quæstionem solvit his verbis: Medicus corporalis sanitatem agroto confert, si potest, sine alicujus membri abscissione; si autem non potest, abscindit membrum minus necessarium, ut vita totius conservetur, ita etiam ille qui studet emendationi fratris, debet, si potest, sic emendare fratrem, quantum ad conscientiam, ut fama ejus conservetur, quæ quidem est utilis ipsi peccanti; non solum in temporalibus, in quibus quantum ad multa homo patitur detrimentum, amissâ famâ; sed etiam quantum ad spiritualia: quia pra timore infamia multi à peccato retrahuntur. Unde quando se infamatos conspiciunt, irrefrenatè peccant. Sed quia conscientia præferenda est fama: voluit Dominus, ut saltem cum dispendio fama, fratris conscientia per publicam denuntiationem à peccato liberetur (quando scilicet nos audire noluit.) Unde patet de necessitate præcepti esse, quod secreta admonitio publicam denuntiationem præcedat.

Dixi, nonnullis tamen casibus exceptis; præscri-

tus enim co
tuor in calib
Primus, c
quippe Apo
bus argue, ut
locum sic ha
corripenda s
omnibus: ip
tur secretius
art. 7. Quia
qui peccavit
notitiam dev
crimen cen
uni aut alte
possit, sed
tem in plu
tate, sive è
nisi superio
Ergo statim
Secundo
in pernici
mas in qua
mum, sec
dum quip
ditor, fur
nans error
res ad tur
gerat, &
occultare
cautione
ejusmodi
tati publ
famæ pe
qu. 10.
rectionis
autem c
communi

ritus enim correctionis ordo non obligat quatuor in casibus.

Primus, quando crimen est publicum; ait quippe Apostolus 1. Tim. 5. *Peccantes coram omnibus argue, ut & ceteri timorem habeant*; in quem locum sic habet S. Aug. laudato serm. 82. c. 7. *ipsa corripienda sunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus: ipsa corripienda sunt secretius, quæ peccantur secretius* Et rationem affert S. Thomas qu. 3; . art. 7. *Quia non est tantum adhibendum remedium ei qui peccavit, ut rectior fiat, sed etiam aliis in quorum notitiam devenit, ut non scandalizentur*. Ut autem crimen censeatur publicum, satis non est quòd uni aut alteri sit notum, ita ut in iudicio probari possit, sed requiritur ut, si non in omnium saltem in plurium, v. g. septem sive è communitate, sive è vicinâ notitiam venerit. Quis verò nisi superior ejusmodi scandalo mederi potest? Ergo statim ei deferendum est.

Secundus, cùm crimen, etsi occultum, vergit in perniciem aliorum; quia, ut advertit S. Thomas in quæst. disputatis qu. de cor. art. 2. ad primum, secreta admonitio est periculosa; timendum quippe est, ne admonitus, v. g. patriæ proditor, fur domesticus, Pastor occultè diffeminans errores contra fidem, aut sollicitans mulieres ad turpia, secretâ illâ monitione cautiùs se gerat, & minùs cogitet crimen emendare, quàm occultare, eoque plus noceat, quo adhibitâ novâ cautione, se securiorem existimabit. Quare in ejusmodi casibus magis consulendum est securitati publicæ, & salutì cuiusque innocentis, quàm famæ peccatoris. Unde S. Thomas quod lib. 1. qu. 10. art. 1. *oportet, inquit, ordinem fraternæ correctionis sumere secundum ordinem charitatis; ordo autem charitatis est, ut quis bono proximi præferat commune bonum: item ut velit bonum proximi & con-*

scientia & fama. & in his magis velis bonum conscientia, quàm fama, quando utrumque haberi non potest: hoc est, vulnus quoddam inferat famæ, si necesse sit, ut sanet conscientiam.

Tertius: quando prævidetur non profutura secreta admonitio, ut peccantibus ex habitu & ex contemptu, magis quàm ex infirmitate; ii quippe validiori remedio indigent, nimirum Superioris correptione, qui monitionibus & exhortationibus minas aut etiam pœnas, si necesse sit, adjungere potest: nec in eo peccabitur contra præceptum: *corripe inter te & ipsum solum*: tum quia ex dicendis omittenda est correctio, ac proinde monitio, quando prævidetur inutilis: tum quia ex sancto Thomâ citato articulo ad decimum, *Dominus non loquitur de culpâ futurâ cavendâ, sed de culpâ præteritâ jam committâ.*

Quartus casus: quando cum majori delinquentis utilitate, & sine dispendio ejus famæ, Superior tanquam pater immediatè monetur. Ita S. Aug. in Regulâ ad Sorores. *Si, inquit, for. r tua vulnus haberet in corpore, quod vellet occulâri, dum timet secari, nonne crudeliter abs te sileretur, & misericorditer indicaretur? Quando ergo potius eam debes manifestare, ne perniciosius putrescat in corde? Sed antequam aliis demonstretur, per quas convincenda est, si negaverit, Præposita debet ostendi.* Quæ posteriora verba expendens S. Thomas qu. 33. art. 8. ad tertium sic habet: *Augustinus intelligit, quod prius dicatur Pralato, quàm testibus, secundum quod Prælatus est singularis persona, quæ magis potest prodesse, quàm alii.* Et quodlibeto 11. qu. 10. art. 11. *Sic ego scio, inquit, quod frater per me corrigitur. tunc non debeo hoc denunciare Pralato: si autem videtur quod hoc melius fiat per Prælatum, & Prælatus sit nihilominus pius & discretus & spiritualis, non habens rancorem seu odium adversus illum subditum: tunc li-*

cité

cité potest h
fia, quia n
proficienti
Sed quia p
subditorum
quia aliqua
versus sub
Pralati: i
omnibus i
melius &

Q. 4. S
fraterna?

Ut prop
oportet in
præcipitu
ceptum n
situm; pr
aut corre
est, inclu
odium in
coram ne
R. 1.º. F
tivè sum
quia nun
re five in
quentem
tates, de
se: Ergo
probare
mala; ac
portuni
ceptum
cunstan
men est
di aut
mis no
R. 2.º
To

cirè potest hoc denuntiari ipsi: & tum non dicit Ecclesia, quia non dicit ei sicut Pralato, sed sicut persona proficienti ad correctionem proximi & emendationem. Sed quia propter diversas conditiones Pralatorum & subditorum, non potest in hoc dari generale iudicium, quia aliquando vel Pralatus movetur ad odium adversus subditum; vel subditus non bene ferret verba Pralati: idè tenendum est hoc pro regulâ, quod in omnibus istis semper servanda est charitas, & quod melius & magis expedire videtur.

Q. 4°. Quando nam obligat præceptum correctionis fraternæ?

Ut propositæ questioni fiat satis, meminisse oportet in quolibet præcepto affirmativo, quo præcipitur actus virtutis, semper intelligi præceptum negativum, prohibens peccatum oppositum; præceptum v. g. dilectionis inimicorum, aut correctionis fraternæ, quod affirmativum est, includit præceptum negativum, prohibens odium inimicorum, aut approbationem fratris coram nobis delinquentis. His præsuppositis,

R. 1°. Præceptum correctionis fraternæ negativè sumptum, obligat semper & pro semper; quia nunquam licet malè agere: atqui approbare sive interiùs, sive exterioriùs proximum delinquentem, laudando v. g. eius libidines, impietates, de inimicis ultiones, &c. est malum per se: Ergo nequidem signis exterioribus licet approbare, quæ coram nobis sunt aut dicuntur mala; ac proinde quamvis non semper adsit opportunità positivè corripiendi fratrem, nec præceptum affirmativum obliget in quibuslibet circumstantiis, ut dicetur responsione sequenti; tamen est semper præcepti necessitas non blandiendi aut applaudendi ejus peccatis; quod imprimis notandum est.

R. 2°. Præceptum affirmativum correctionis

fraternæ non obligat, nisi quatuor concurrentibus circumstantiis. Prima, quando constat de peccato proximi, præsertim mortali; scriptum quippe est Eccli. 20. *Priusquam interroges, non vituperes quenquam.* Et Matth. c. 7. *nolite iudicare*, scilicet temerè. Et certè proximus injuriæ duceret, quòd crimen ei imponeretur cujus conscius non est & ejusmodi correctio esset contra charitatem, quæ non *cogitat malum*, 1. Cor. 13. Si tamen essent conjecturæ admodum probabiles cum aliquâ infamiâ; proximus non deberet quidem corrigi & absolutè condemnari, sed moneri, ut causas, si quas dedisset suspicionis, amoveret. Sed ista magis Superiores spectant, quàm æquales, nisi familiares sint, vel proximus sit in proximo ruinæ, putà mortis periculo constitutus, nec adsit Pastor qui illum commoneat. Secunda, quando spes aliqua, saltem dubia affulget correptionis profuturæ; finis quippe correctionis fraternæ est emendatio proximi, quemadmodum sanitas medicinæ; ac proinde sicut remedia, quæ prævidentur fore inutilia, non sunt corpori adhibenda, maximè cum periculo ne noceant; ira nec correctio fraterna, ubi nulla est spes nequidem dubia emendationis; tunc enim ferè semper periculum subest, ne proximus deterior fiat. Atque in eo differt correctio fraterna à judiciali; quòd ista, cum spectet bonum commune, & scandalum removendum, adhiberi debeat, etiamsi reus prævideatur deterior futurus. Tertia, quando nullus adest magis idoneus, v.g. Superior, qui possit & velit corrigere. Dico, & *velit*; si enim noluerit, perinde est ac si nullus adestet; ideoque sicut in casu necessitatis eroganda est eleemosyna, etiamsi adsint ditiores, qui erogare nolunt; ita & correctio ab inferiori facienda, si Superior eam negligat, fortè ex inadvertentiâ; sed in eo casu in-

ferior prud
nempe rog
Quarta, qu
nis opportu
proximo fo
ejusmodi d
consilium c
lib. 1. de C
Dixi cor
stat de pecc
nisi veniali
subvertend
ut plurimu
quia intol
minima qu
modi corre
vocat, qu
miliari an
lem & an
tis proper
Q. 5.º. q.
correctio p
R. Frat
judicialis
charitati
tis: atqu
timetur
hypothe
correpti
propter
num pr
S. Thon
aliter c
Dixi
gressu
mores
esset q

ferior prudenter ac modeste se gerere debet, nempe rogando potius quam pronuntiando. Quarta, quando non speratur tempus correctionis opportunius; si enim commodius & utilius proximo foret eam differre, differenda est; cum ejusmodi dilatio non sit occasio cupiditatis, sed consilium charitatis, ut loquitur S. Augustinus, lib. 1. de Civ. Dei, cap. 9.

Dixi correctionem tum faciendam, cum constat de peccato proximi, præsertim mortali; quia nisi venialia in grave damnum vergant, v. g. ad subvertendam Monasterii disciplinam, satius est ut plurimum dissimulare, quam arguere; tum quia intolerandus esset in societate civili, qui minima quæque reprehenderet; tum quia ejusmodi correptio sæpè iram & odium potius provocat, quam emendationem, nisi fiat vel à familiari amico, vel ab eo, qui bene novit indolem & animum proximi ad omne genus virtutis propensum.

Q. 5°. Quid agendum, quando aequè dubitatur, an correctio profutura sit, an nocitura?

R. Fraternalis ordinariè est omittenda, non verò judicialis; quia fraternalis correctio, utpote actus charitatis, tendit in bonum proximi delinquentis: atqui nullum apparet bonum quando aequè timetur malum, ac speratur bonum: Ergo in illâ hypothese non est locus correctioni fraternæ. At correptio judicialis spectat bonum commune, propter quod negligendum est, si necesse sit, bonum privatum; Medicus enim, ut supra dicebat S. Thomas, membrum amputat, cum non potest aliter consulere saluti totius corporis.

Dixi, ordinariè; quia si quis in familiari congressu nonnulla proferret contra fidem aut bonos mores, unde astantes inficerentur, corripiendus esset quamvis deterior futurus, modò spes fo-

ret correctionem aliis profuturam.

Ergo non tenemur corrigere homines ob quodvis peccatum etiam mortale, quorum ingenium nobis est ignotum, ne scilicet pejores fiant potius, quam corrigantur.

Q. 6°. *Quinam obligantur praecepto correctionis fraternae?*

R. Omnes sive Sacerdotes, sive laici, sive iusti, sive peccatores, sive aequales, sive inferiores, sed maximè Superiores. 1°. quia Christus Matth. 18. neminem excipit, dum ait: *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe.* 2°. quia sic docent sancti Patres, ut S. Augustinus lib. 1. de Civit. Dei, cap. 9. *Nec tamen, inquit, ab ejusmodi culpâ corripienti alienus est, qui licet Praepositus non sit in eis tamen, quibus necessitate conjungitur multa monenda vel arguenda novit, & negligit.* Illud ipsum fusè probat S. Thomas quæst. 33. art. 3. 4. & 5. 3°. quia praeceptum charitatis omnes & singulos obligat: Ergo sicut singuli tenentur eleemosynam erogare proximo indigenti, ita & correptionem. Cum autem ordo charitatis postulet, ut nobis conjunctiores praeferamus, ut parentes, Superiores, iis maximè debitum correctionis fraternae impendere debemus, sed seorsim & magis obsecrando, quam arguendo, juxta illud 1. Timoth. 5. *seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem.* Excipit tamen S. Thomas art. 4. nisi immineat periculum fidei; tunc enim publicè arguendus est Superior exemplo S. Pauli, qui in faciem restitit sancto Petro Gal. 2. ob idque laudatur à S. Augustino epist. 82. aliàs 19. *Ipse virò Petrus, inquit, quod à Paulo fiebat utiliter libertate charitatis, sancta ac benigna pietatis accepit: atque ita rarius & sanctius exemplum posteris praeiit: quo non dedignarentur, sicubi forè recti tramitem reliquissent, etiam à posterioribus corrigi, quàm Paulus*

quo confia
defendena
ritate, ref
in nullo
mirabilis
quàm au

Præcep
plura obl
que 1°. Su
tam subd
quis eoru
gligentiâ
cum susp
quæ priv
gustinus
mini c. 1
noſter non
rendo qui
2°. Super
pere, etſi
ſaltem tin

Dices:
Ergo non
nis frate
Probat
Hypocri
videbis e
in quo ju
anim eg
ſus Aug
te cap. 1
rum viro
alienas p
cto Tho
corrigere
Nego
tor imm

quo confidenter auderent etiam minores majoribus pro defendendâ Evangelicâ veritate, salvâ fraternâ charitate, resistere. Nam cum satius sit, à tenendo itinere in nullo quàm in aliquo declinare; multò est tamen mirabilius & laudabilius libenter accipere corrigentem, quàm audacter corrigere devientem.

Præceptum tamen correctionis fraternæ ad plura obligat Superiores, quàm privatos. Namque 1°. Superiores ex officio in se suscipiunt curam subditorum, ideoque debent invigilare numquid eorum recto itinere declinet, aut in eo negligentius incedat, explorare num dederit locum suspicionibus malis, quæ de eo sparguntur, quæ privatis non competunt, ut advertit S. Augustinus citato ser. 82. aliàs 16, de verbis Domini c. 1. ubi sic habet: *Admonuit nos Dominus noster non negligere invicem peccata nostra, non querendo quid reprehendas, sed videndo quid corrigas.* 2°. Superiores non verò privati tenentur corripere, etsi nulla sit spes emendationis, ut peccans saltem timore pœnæ coerceatur.

Dices: peccator non debet alios corrigere: Ergo non omnes obligantur præcepto correctionis fraternæ.

Probatur anteced. 1°. ex Scripturâ. Matth. 7. *Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui.* Rom. 2. *in quo judicas alterum, te ipsum condemnas; ea enim animæ regis qua judicas.* 2°. ex sanctis Patribus. Sanctus Augustinus lib. 2. de serm. Domini in monte cap. 19. *accusare vitia, inquit, est officium bonorum virorum & benevolorum: quod cum mali faciunt alienas partes agunt.* Et S. Isidorus laudatus à sancto Thomâ qu. 33. art. 5. *non debet vitia aliorum corrigere, qui est vitis subiectus.*

Nego antecedens; absit enim ut dicatur peccator immunis à lege naturali & divinâ: atqui præ-

ceptum charitatis, cujus præcipui actus sunt elemosyna & correctio fraterna, numeratur inter primaria legis naturalis & divinæ præcepta: Ergo.

Ad confirmationem respondeo, hæc & similia intelligenda esse de peccatore, qui propria peccata, quamvis aliis manifesta, dissimulans, aliena corrigere præsumit, quasi ipse sit justus, & aliis sese præferat, quod cum fieri nequeat sine audientium offensâ & scandalo verbumque veritatis contemptui exponat, meritò illi dicitur: *quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?* Psalm. 49. Urgente ergo præcepto correctionis fraternæ, tenetur peccator à se remove quæ illam impediunt, nempe quæ viderentur sapere superbiam & ostentationem, prius seipsum arguendo, & pœnitentiæ signa præ se ferendo; & ita proximum utiliter non solum verbo, sed etiam exemplo ad resipiscendum commovebit. Unde sanctus Augustinus post laudata in objectione verba, subdit: *si autem cogitantes nosmetipsos invenerimus in eo esse vitio, in quo est ille, quem reprehendere parabamus, non reprehendamus, neque obijurgemus; sed tamen congemiscamus; & non illum ad obtemperandum nobis, sed ad pariter conandum invisemus.* Et sanctus Thomas cit. art. 5. *si peccator cum humilitate corripiat delinquentem, non peccat, nec sibi novam condemnationem acquirit.*

Q. 7°. *Quale est peccatum omittere correctionem fraternam urgente præcepto?*

R. Est ex suo genere mortale. Ita sanctus Thomas qu. 33. art. 2. ad tertium, *Prætermittitur, inquit, fraterna correctio cum peccato mortali, quando formidatur iudicium vulgi, & carnis excruciatio vel peremptio, dum tamen hac ita dominantur in animo, quòd fraterna charitati præponantur; & hoc videtur contingere, quando aliquis præsumit de aliquo delin-*

quente proba
& tamen pro
Et ratio est
gravitas p
1°. ex pœ
contra tra
circa quan
cernitur c
fraternam
1. qui cor
exposuim
materia
ruina pro
Dixi,
lud esse
ctus Aug
9. lib. 1.
rum dan
noceant
vis in at
Q. 8°
fenda ej
R. 1°
niali,
alteriu
quand
titur
sancto
& cup
delicti
fra. r
cupid
chari
sancti
bis
intu
quo

quente probabiliter, quod posset eum à peccato retrahere, & tamen propter timorem vel cupiditatem pratermittit. Et ratio est, quia ex dictis tractatu de Peccatis, gravitas peccati ex duplici capite colligitur, 1°. ex pœnæ magnitudine per legem definitâ contra transgressores, & ex gravitate materiæ, circa quam lex versatur; atqui pœna gravis discernitur contra eos, qui omittunt correctionem fraternam, digni sunt morte, ait Apostolus Rom. 1. qui consentiunt facientibus, hoc est, ut suprà exposuimus, qui silent, cùm arguere possint, materia quoque est gravis, scilicet spiritualis ruina proximi impedienda: Ergo.

Dixi, *ex suo genere*, ut innuerem peccatum illud esse nonnunquam veniale, ut agnoscit sanctus Augustinus his verbis supra laudatis ex cap. 9. lib. 1. de Civit. Dei; *quia propterea peccatis eorum dominabilibus parcunt* (scilicet ne temporaliter noceant) *jure cum eis temporaliter flagellantur, quamvis in aeternum non puniantur.*

Q. 8°. *Quandonam ommissio correctionis fraternæ censenda est venialis?*

R. 1°. Cùm agitur de corrigendo peccato veniali, quod non vergit in grave detrimentum alterius; quia ejusmodi materia est levis. 2°. quando ex inadvertentiâ minime crassâ omititur correctio etiam gravioris peccati. 3°. ex sancto Thomâ cit. art. 2. ad tertium, *quando timor & cupiditas tardiores faciunt hominem ad corrigenda delicta fratris.* Non tamen ita, quòd si ei constaret, quòd fratrem posset à peccato retrahere propter timorem, vel cupiditatem omitteret, quibus in animo suo præponit charitatem fraternam. Et hoc modo quandoque viri sancti negligunt corrigere delinquentes. In quibus verbis Angelicus Doctor supponit hominem, qui intus in corde servat charitatis ordinem, juxta quem bonum spirituale proximi in casu necessi-

tatis præferendum est commodo nostro temporali; sed quod an pudore correptus, & timore amittendi boni temporalis præoccupatus, non invenit quomodo prudenter moneat delinquentem, defunt verba & modus, sine quibus salutare remedium rejiceretur; nisi enim correctio fraterna sit sale prudentiæ condita, sæpè noxia est, nedum utilis. Ideò autem S. Thomas in proposito casu agnoscit peccatum saltem veniale; quia timor ille mentem incertam tenens est quodammodo voluntarius in causâ, scilicet in cupiditate; si enim esset planè involuntarius, otireturque ex naturali infirmitate, excusaret à peccato, ut in scrupulosis qui cum prudentia ad corripiendum necessaria careant, vix alios utiliter reprehendunt.

CAPUT VI.

De peccatis Charitati oppositis.

OMnia peccata dici possunt charitati opposita, saltem indirectè: mortalia quidem, quia excludunt charitatis & habitum & actum: venialia etiam, quia etsi non destruant charitatis habitum nisi dispositivè, ejus tamen actum excludunt. Præterea charitas, ex quâ omne bonum, & cupiditas radix omnium malorum, non minus inter se pugnant, quàm calor & frigus: major charitas, inquit S. Augustinus, minor cupiditas; & perfecta charitas ut in patriâ nulla cupiditas, ac proinde nullum peccatum. Contra verò ubi major est cupiditas, minor est charitas, & ubi dominatur cupiditas, ut in peccatoribus, nulla est charitas.

Sed sunt quædam peccata, quæ directè oppo-

nuntur: contra
tra ejus actum
gaudium, &
ctionem &
odium Dei
Dei, tristitia
gorium &
accediam: &
vidia. Contra
ma, bellum
rectionem
peccata n
bus S. Th
sivè. Pauc
prima, &
dum ult

De no

Nihil e
de o
De accedi
maximè
status no
reret. Q
pœnitent
expendit
lia, scilicet
longè p
dia quib
sis; per
septem
Q. 1.
R. Et
enim c

nuntur charitati, formaliterque pugnant contra ejus actus, scilicet amorem Dei & proximi, gaudium, pacem, & beneficentiam, seu correctionem fraternam. Contra amorem pugnant odium Dei & proximi: contra gaudium de bono Dei, tristitia, quam S. Thomas, post S. Gregorium & alios Scriptores Ecclesiasticos, vocat acediam: contra gaudium de bono proximi, invidia. Contra pacem discordia, contentio, schisma, bellum injustum, rixa, seditio. Contra correctionem fraternam scandalum, & ita decem peccata numerantur charitati opposita, de quibus S. Thomas à quæst. 34. ad quæst. 43. inclusivè. Paucis perstringemus quæ spectant novem prima, & paulo diutius immorabimur circa scandalum ultimo loco recensitum.

PARAGRAPHUS I.

De novem primis peccatis Charitati oppositis.

Nihil est quod addamus iis, quæ dicta sunt de odio, ubi de actibus internis charitatis. De acediam & invidiam plura, & quidem in praxi maximè necessaria hinc dicenda essent, nisi Tractatus noster jam prolixior in immensum excurreret. Quare Lectorem remittimus ad praxim pœnitentiarum à nobis Gallicè editam, ubi fusè expendimus quæ spectant illa duo vitia capitalia, scilicet eorum malitiam, causas, effectus longè perniciosissimos, proponimusque remedia quibus curari possint. His igitur prætermisissis, pergimus ad dubia quædam solvenda circa septem alia peccata charitati opposita.

Q. 1°. *Quid est discordia?*

R. Est contrarietas voluntatum; opponitur enim concordia, quæ est unio cordium, ut no-

men sonat. Unionem autem illam efficit charitas, inquit sanctus Thomas qu. 37. art. 1. *in quantum scilicet multorum corda conjungit in unum, quod est principaliter quidem bonum divinum, secundariò autem bonum proximi . . . unde per se discordat a'iquis à proximo, quando scienter & ex intentione diffinit à bono divino, & à proximi bono in quo debet consentire (nimirum quando recta agnoscitur proximi voluntas & conformis divinæ, quæ est omnium voluntatum regula) & hoc est peccatum mortale ex suo genere propter contrarietatem ad charitatem licet primi motus hujus discordia propter imperfectionem altius, sint peccata venialia.* Unde Apostolus Gal. 5. dissensiones seu discordias numerat inter opera carnis, de quibus ait, *qui talia agunt, regnum Dei non consequuntur.*

Dixi, discordiam esse contrarietatem voluntatum; quia, ut docet S. Thomas ex Philosopho qu. 29. art. 3. ad tertium, *ad amicitiam (seu charitatis concordiam) non pertinet concordia in opinionibus, sed concordia in bonis conferentibus ad vitam, & precipud in magnis; quia dissentire in parvis, quasi videtur non esse dissensus.* Et propter hoc nihil prohibet aliquos charitatem habentes in opinionibus dissentire . . . similiter etiam existente concordia in principalibus bonis (quæ sunt de necessitate salutis) dissensio in aliquibus parvis, non est contra charitatem? procedit enim talis dissensio ex diversitate opinionum, dum unus æstimat hoc, de quo est dissensio, pertinere ad illud bonum in quo conveniunt, (puta ad gloriam Dei, utilitatem proximi; quam uterque intendit) alius æstimat non pertinere. Unde concludit sanctus Doctor citato art. 1. qu. 37. ejusmodi dissensionem non esse peccatum, nisi quando quis opinionem suam inordinate & cum pertinaciâ propugnat; tum enim contrarietati opinionum adjungitur contrarietas voluntatum, quam dicit

esse filiam sup
fione ad tertiu
cessit S. Paulu
fuisse absque
bonum: sed
uni videbatur
hum humanu

Q. 2º. In q
R. In eo qu
rietatem vo
tatem verb
acrimoniam,
& dictis mo
cap. 1. Rom
fidentiam clam

Q. 3º. Ill
R. Distin
tentio, inqu
bito modo a
tem accipia
nem verita
tum morta
quod impor
to modo; s
ta inordin
retur s. n
dixisset. 2.
dit: ad r
nem aud
dalum
content
tia con
Ergo
est con
inter c
ab Apo
ira ac

esse filiam superbiæ & inanis gloriæ. Et in responsione ad tertium, scribit discordiam, quæ intercessit S. Paulum inter & S. Barnabam, Act. 15. fuisse absque peccato; quia uterque intendebat bonum: sed absque pertinaciâ & contentione, *uni videbatur hoc esse bonum, aliud, quod ad defectum humanum pertinebat.*

Q. 2°. In quo differt discordia à contentione?

R. In eo quòd discordia præcisè dicat contrarietatem voluntatum: contentio verò contrarietatem verborum & sermonis cum inordinatâ acrimoniâ, & modo indebito, putà clamoribus & dictis mordacibus: *contentio*, inquit Glossa in cap. 1. Rom. v. 29. *est impugnatio veritatis cum confidentiâ clamoris.*

Q. 3°. Illa verborum contentio est-ne peccatum?

R. Distinguit S. Thomas qu. 38. art. 1. Si contentio, inquit, dicatur impugnatio falsitatis cum debito modo acrimonia, sic contentio est laudabilis, si autem accipiatur secundum quod importat impugnationem veritatis, & inordinatum modum; sic est peccatum mortale: si autem accipiatur contentio secundum quòd importat impugnationem falsitatis cum inordinato modo; sic potest esse peccatum veniale, nisi forè tanta inordinatio fiat in contendendo, quòd ex hoc generetur scandalum aliorum. Unde & Apostolus, cum dixisset 2. Timoth. 2. noli contendere verbis, subdit: ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium: subvertuntur autem, & scandalum patiuntur audientes, quoties ejusmodi contentiones eos provocant ad odium & convicia contra inordinatè contendentes.

Ergo in omni controversiâ, imprimis vitanda est contentio, utpote charitati & paci opposita, inter opera carnis, quæ excludunt à regno Dei, ab Apostolo reposita, Gal. 5. & uti immunda ira ac superbiæ soboles; *hæc est homini, qui se-*

parat se à contentionibus, inquit Sapiens Prov. 20. v. 3. *omnes autem stulti miscntur contumeliis*, quæ vix absunt ab indecoris illis contentionibus. Si autem ejusmodi excessus cavendi sunt etiam ubi agitur de tuendâ manifestâ veritate aut justitiâ; quantò magis quando unusquisque pugnat pro suâ opinione aut jure duntaxat præsumpto. Nihilominus non solum homunciones ac mulierculæ, sed & viri alioquin spectabiles; sæpè etiam Theologi & Sacerdotes se propterea alicujus culpæ conscios non advertunt, etsi datâ occasione, in eisdem excessus semper prolabantur, adeo prævalent in Christianorum cordibus superbia & cupiditas.

Q. 4°. *Quid est Schisma?*

R. Respondet S. Thomas quæst. 39. art. 1. est separatio ab unitate Ecclesiæ, cujus partes tanquam membra unius & ejusdem corporis charitas veluti spirituale vinculum copulat ac constringit. Læditur quidem illa unitas per quamlibet inobedientiam, quâ quis præcepta Prælati sui contemnit; sed absolutè non solvitur, nisi inobedientiæ addatur rebellio & contumacia, quâ inobediens non vult subesse vel Concilio Generali, vel Summo Pontifici, vel suo Episcopo. Unde non omnis inobediens est schismaticus.

Q. 5°. *Omne bellum est-ne peccatum charitatis oppositum?*

R. Minimè; quia ut argumentatur S. Augustinus epist. 138. aliàs 9. *Si Christiana disciplina omnia bella culparet, hoc potius militibus consilium salutis petentibus in Evangelio diceretur, ut abjicerent arma, sequæ omnino inultra subtraherent: Dictum est autem eis, neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum, Luc. 3. Enimverò scilicet privato cuique jus suum tueri, bona sua à raptoribus in judicio repetere cum*

eorum capitibus
enim sine cau

Q. 6°. *Quæ*

R. Tria, e

Primum est

cui cura Rei

eam tanquam

infestantes h

gustinus lib.

paci accommo

amitas atque

antem iussa b

salutique com

canonico &

tur; non qu

ctæ; sed qui

pria vitæ, u

tis periculo

quod est præ

Secundum

premere no

nus urbes &

sanguinis e

ctus Augu

definiri solen

vel civitas

glexerit, qu

quod per imp

rum est, c

non verò f

Tertium

S. Thomæ

moveatur

singere ut

causa iusta

bellum ve

22. contra

eorum capitis periculo, quidni & Principi? Non enim sine causâ gladium portat, Rôm. 13.

Q. 6°. *Quæ requiruntur ut bellum sit licitum?*

R. Tria, ex S. Thomâ qu. 40. art. 1.

Primum est potestas, quæ residet in Principe, cui cura Reipublicæ commissâ est, & eo titulo eam tanquam Dei Minister tueri debet contra infestantes hostes: *Ordo naturalis*, inquit S. Augustinus lib. 22. contra Faustum c. 75. *mortalium paci accommodatus hoc poscit, ut suscipiendi belli auctoritas atque consilium penès Principem sit; exequendi autem iussu bellica ministerium milites debeant paci salutique communi.* Hinc duellum non solum jure canonico & civili, sed etiam naturali prohibetur; non quia præcisè eligitur appetitu vindictæ; sed quia privati non habent dominium propriæ vitæ, ut eam exponant tam evidenti mortis periculo, nisi in necessitate boni communis, quod est præferendum bono privato.

Secundum est causa justa; si enim litibus alios premere non licet absque necessitate, multò minùs urbes & provincias devastare cum plurimi sanguinis effusione. *Iusta autem bella*, inquit sanctus Augustinus lib. quæst. super Josue qu. 10. *definiri solent, quæ ulciscuntur injurias, si quæ gens, vel civitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexerit, quod à suis improbè factum est, vel reddere quod per injuriâ ablatum est.* Sed ista ponderare eorum est, quos Princeps adhibet in consilium, non verò subditorum.

Tertium est recta intentio, quâ scilicet, inquit S. Thomas cit. art. 1. *intenditur, vel ut bonum promoveatur, vel ut malum vitetur...* Potest autem contingere ut sit legitima auctoritas indicentis bellum, & causa justa; nihilominus propter pravam intentionem bellum reddatur illicitum; dicit enim Augustinus lib. 22. contra Faustum c. 74. *nocendi cupiditas, ulciscen-*

di crudelitas, implacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia, hæc sunt quæ in belli jure culpantur.

Christianus igitur, jubente Principe, & deposito dubio num belli causa sit justa, nec-ne, arma sumat, sed eo animo, quo Chirurgus ad nutum Medici ferrum & ignem adhibet, nimirum ad sananda Reipublicæ vulnera, & stabilendam publicam pacem, quæ est regni salus. Quid enim tam alienum à Christianis moribus, aut tam inhumanum & crudele, quàm contra hostes insurgere, veluti si avis rapax, aut canis venaticus ruat ad prædam, devictum adversarium qui secundum militiæ leges servandus esset captivus, interficere eum spoliandi causâ, quomodo venator captam feram occidit, ut pellem detrahat? Hæc & similia Confessarius inquireret solum à gregariis militibus, sed & à militiæ Præfectis, quibus ut ipsimet palàm testantur, pax & tranquillitas publica oneri est, & bellum in votis utpote occasio, vel captandæ gloriæ, vel rei familiaris amplificandæ, eò sanè peiores Judice & Medico, qui exoptarent, ille dissidia in civitate ad multiplicandas lites, ille ægritudines ad colligendas opes ex alienis malis; quò urbium subversiones, & innumeræ interneciones sunt quid longè gravius ruinâ unius aut alterius familiæ.

Q. 7°. Quid rixa & seditionis nomine intelligitur, & quomodo ambo illa peccata differunt à prioribus?

R. 1°. Rixa est bellum privatum, in quo discordes se invicem percutiunt, ex Glossâ in c. 5. ad Gal. v. 20. Igitur ex discordiâ seu oppositione voluntatum nascitur contentio, quæ est pugna verborum: ex contentione rixa, quæ est pugna manuum & verberum. In aggressionem est peccatum ex genere suo mortale: in repugnante li-

cita est, si ser-
illicita verò
niale; vel leti-
petitis vindi-
41. art. 1.
R. 2°. Sediti-
v. 20. laudat
multus ad pu-
tuantur, pax
ad pugnandum
sed contra se
esse grave pe-

P.

Q. 1°. Quid
fionem, ut l-
offendens p-
res illud no-
nobis ad be-
næ spirituali-
tri cap. 2. l-
nempe incre-
Q. 2°. Quid
R. Defin-
communit-
15. Matth.
præbens al-
Dicitur
tas nisi ex-
potest esse
facti inte-
enim omi-
subiectum
audire die

cita est, si servet moderamen inculpatæ tutelæ, illicita verò & peccatum si non servet, vel veniale; vel lethale, secundum iræ, odii, & appetitûs vindictæ excessum. Ita S. Thomas quæst. 41. art. 1.

R. 2º. Seditio ex Glossâ in secundam Cor. c. 12. v. 20. laudata à S. Thomâ qu. 42. art. 1. est tumultus ad pugnam, cùm scilicet cives tumultuantur, pacem civitatis turbant, & arma sumunt ad pugnandum, non contra extraneos hostes, sed contra se invicem. Unde patet seditionem esse grave peccatum charitati oppositum.

PARAGRAPHUS II.

De Scandalo.

Q. 1º. Quid significat nomen scandali?

R. Offendiculum, seu pedis offensionem, ut lapis in viâ, ad quem viator incautè offendens prolabitur. Translatum autem ad mores illud nomen Græcum, significat quidquid nobis ad beatitudinem tendentibus est causa ruinæ spiritualis, quo sensu Christus dicitur 1. Petri cap. 2. lapis offensionis & petra scandali, nempe incredulis & carnalibus.

Q. 2º. Quomodo definitur Scandalum?

R. Definitur à S. Thomâ qu. 43. art. 1. & aliis communiter Theologis; ex S. Hieronymo in c. 15. Matth. dictum vel factum minus rectum præbens alteri occasionem ruinæ.

Dicitur 1º. dictum vel factum; quia sola voluntas nisi exteriùs se prodat dictis vel factis, non potest esse aliis offensio. Nomine autem dicti & facti intelligitur etiam externa omissio; qui enim omittit loqui vel agere cùm deberet, v. g. subjectum blasphemantem corrigere, Sacrum audire die festo, aliis est scandalum & offensioni.

Dicitur 2°. *minus rectum*, sive illud sit per se malum, sive habeat duntaxat speciem mali; species enim mali æquè inducit ad peccandum ac malum ipsum: imò si malum haberet speciem boni, non moveret alios ad peccatum. v. g. fornicarius, qui domum mulieris frequenter ingreditur sub specie negotii necessarij, neminem scandalizat: contra verò Clericus, qui apud se puellam retinet, quamvis castimoniam illibatè servet, nihilominus aliis est malo exemplo & offendentulo; quia factum habet speciem mali.

Dicitur 3°. *præbens alteri occasionem ruina*: quia necesse non est ad rationem scandali, ut ruina actus sequatur, sed satis est ut ruina detur occasio.

Q. 3°. *Quotuplex est scandalum?*

R. Duplex, alterum datum sive actum, cujus mox definitionem attulimus: alterum acceptum seu passivum, quod est effectus scandali activi seu peccatum, cujus causa fuit scandalum datum.

Q. 4°. *Quotuplex est scandalum datum?*

R. Duplex, scilicet directum, & indirectum. Directum, cum quis dictis vel factis proximum in ruinam impellere intendit, putà in fornicationem. Indirectum, cum quis non intendens ruinam proximi, nonnulla dicit aut facit in proprium commodum, aut animi oblectamentum, quæ tamen sunt alteri occasio peccati.

Q. 5°. *Quotuplex est scandalum passivum seu acceptum?*

R. Duplex; alterum dicitur pusillorum, quod ex proximi ignorantia, aut infirmitate oritur: alterum Phariseorum, quod nascitur ex malitia accipientis. Ideo autem dicitur Phariseorum; quia insignis fuit eorum malitia, quâ ex dictis & factis Christi Domini peccandi occasionem sumperunt.

Dices: ha-
e im est hor-
ctu, qui ode-
gere ut ber-
qui facile se-
oderunt, in-
te firmati, i-
Ergo sicut a-
sunt primi
cundi statu-
rum, qui si
est scandalu-

Negat S-
tendum et
tur enim F-
nam, & n-
frustra jaci-
rabolicè s-
pretes de-
facile dec-
ad cælesti-
amore D-
ricantium
agens qu-
sarii, ig-
tior eva-
quit Ps-

Quo-
multo
perfectu-
lum a-
perfecto-
lam va-
adhibe-
sed ori-
Ergo
sive c-

Dices: hæc divisio non est adæquata. Triplex enim est hominum status: alii peccant ex affectu, qui oderunt veritatem, nec volunt intelligere ut bene agant; alii sunt infirmi & pusilli, qui facile seduci possunt, & ad malum, quod oderunt, impelli. Alii sunt fortes, & in virtute firmati, ideoque ab eâ difficilius dimoventur: Ergo sicut aliud est scandalum Phariseorum, qui sunt primi status: aliud pusillorum, qui sunt secundi status: ita aliud admitti debet perfectorum, qui sunt in tertio statu, ac proinde triplex est scandalum passivum.

Negat S. Thomas qu. 43. art. 5. & 6. admitendum esse tertium illud genus scandali; dicitur enim Psalm. 118. *pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum.* Et Prov. 1. v. 17: *frustra jacitur rete ante oculos pennatorum;* quod parabolicè scriptum communiter intelligunt Interpretes de viris perfectis, qui scandalorum retia facile declinant, & è peccandi periculo promptè ad cælestia avolant spiritualibus alis, nempe amore Dei & timore. Imò ex conspectu prævaricantium ampliùs accenditur eorum charitas; agens quippè vires exerit ad præsentiam adversarii, ignis, v. g. à frigore impugnatus ardentior evadit; *vidi prævaricantes & tabescebam,* inquit Psalmista Psalm. 118.

Quòd si perfecti scandalum non accipiunt, multò minùs aliis præbent, quia plus repugnat perfectioni, inquit Angelicus Doctor, scandalum activum, quàm scandalum passivum: *ad perfectos enim pertinet ea quæ agens, secundum regulam rationis ordinare . . . & præcipuè hanc cautelam adhibens in his, in quibus non solum ipsi offenderent, sed etiam aliis offensionem pararent.*

Ergo ex intolerandâ ignorantia, sive affectatâ, sive crassâ, nonnulli scandalum pusillorum con-

temnendum ducunt: vel enim nullum scandalum est cavendum: vel scandalum pusillorum cavere necesse est. Primum dici nequit, cum manifestè repugnet Scripturæ sacræ, rectæ rationi, & omnium hominum sensui, ut mox demonstrabitur: ergo secundum dicatur oportet, nempe sollicitè cavendum, ne unum ex pusillis contemnamus scandalizemusque, nam scandalum Pharisæorum nullam habendam esse rationem docuit Magister & Dominus noster, Matth. 18. v. 12. ubi referentibus Discipulis, quod Pharisei verbis ejus fuissent scandalizati, respondit, *Sinite illos, ceci sunt*, id est ne curetis illorum scandalum; est enim ex cordis malitiâ eos excæcante, & *utilius nasei permittitur scandalum, quàm quòd veritas relinquatur*, inquit S. Gregorius hom. 7. in Ezechi. Potest quidem veritas, quam infirmi necdum ferre possunt, ad tempus opportunius abscondi, sicut & correctio fraterna differri; sed longè absurdissimum foret, si Justi, quos Deus posuit tanquam luminaria in medio nationis prævæ, ut loquitur Apostolus bonis operibus lucere caverent, eo prætextu quòd veritas improbis odium pariat, & virtus sit illis lapis offensionis & petra scandalum. Igitur contemnendum est scandalum Pharisæorum, vix etiam, timendum est scandalum perfectorum, cum scandalizari non solcant, certique simus quòd si dictum & factum minus rectum nobis excidat, illi nos correpturi sint in misericordiâ, nedum scandalum accepturi, proindeque nullum scandalum habemus cavendum, nisi pusillorum.

Q. 6°. *Quomodo accipi debet, quod scribit S. Thomas loco citato, perfectos nec dare nec accipere scandalum, cum possint à perfectione suâ excidere, juxta illud Apostoli 1. Cor. 10. qui se existimat stare, videat ne cadat?*

D
8. Illud accipit
stus Matth. 7.
cere. Et Beatus
natus est ex De
peccare, quoniam
diximus, quia
diu semen gra
vat, ejusque d
agit perperam
fundati & ra
tatos habent
mali, non fac
plis, ut fiant
tur pro iis ti
At, inquit
tumcunque
inquit S. Hi
nos subjacere
calumniaris)
voluntatis hu
Deus solus est
lum dare &
Responde
cit. art. 5. ac
quidem lab
infirmitate
in eis reman
minus rect
appropinqua
mi 72. Me
Responde
6. ad terti
constituti i
dalizare ne
dictis & f
via sunt, n
Quòd si n

R. Illud accipiendum eo sensu, quo dixit Christus Matth. 7. *non potest arbor bona malos fructus facere*. Et Beatus Joannes 1. epist. cap. 3. *omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit . . . & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est*, nempe, ut aliàs diximus, quamdiu manet arbor bona, & quamdiu semen gratiæ Dei, quâ renatus est, conservat, ejusque ductum sequitur; charitas enim non agit perperam. Sed perfecti, utpote in charitate fundati & radicati, ac pro consuetudine exercitatos habentes sensus ad discretionem boni & mali, non facilè moventur pravis aliorum exemplis, ut fiant arbor mala, ac proinde non videtur pro iis timendum.

At, inquires, non est homo super terram quantumcunque perfectus, qui non peccet, *neesse est*, inquit S. Hieronymus lib. 2. contra Pelagianos, *nos subiacere peccato: non natura & conditionis (ut in calumniariis) vitio, sed fragilitate & communicatione voluntatis humana, qua per momenta variatur, quia Deus solus est immutabilis*; Ergo perfecti scandalum dare & accipere possunt.

Respondet S. Thomas 1°. de scandalo passivo cit. art. 5. ad tertium, viros perfectos interdum quidem labi in peccata venialia, sed potius ex infirmitate, & ex illicita concupiscentiâ, quæ in eis remanet; quàm ex aliorum dictis vel factis minùs rectis; *sed*, inquit, *potest esse in eis quadam appropinquatio ad scandalum, secundum illud Psalmi 72. Mei penè moti sunt pedes*.

Respondet 2°. quoad scandalum activum art. 6. ad tertium, *peccata venialia perfectorum præcipue consistunt in subitis motibus, qui cum sint occulsi, scandalizare non possunt. Si qua verò etiam in exterioribus dictis & factis venialia peccata committant, tam levia sunt, ut de se scandalizandi virtutem non habeant. Quòd si nonnulli peccant occasione ejusmodi le-*

viorum defectuum, sanctus Doctor in responsione ad primum & secundum, docet non viros perfectos occasionem peccandi præbere, sed ipsosmet peccantes accipere ad excusanda sua peccata exemplo perfectiorum; *non tamen*, inquit, *factum Petri* (de quo Gal. 2.) *erat tam grave peccatum quòd merito possint alii scandalizari.* Unde patiebantur scandalum passivum: non autem erat in Petro scandalum activum.

Ergo amici hujus seculi desinant nobis obtrudere quædam dicta vel facta, quibus viri doctrinâ & pietate illustres, eorum vanitati & cupiditati favisse existimant. Aut enim falsa sunt, quæ de ipsis narrantur: aut si vera, non eo, quo referuntur modo, dixerunt vel fecerunt, aut si revera dixerint vel fecerint, ut dicitur, sunt defectus, non exempla quæ sequi liceat: homines quantumcunque perfecti non sunt regula regulans, inquit S. Thomas, sed regula regulata, hoc est non ad eorum dicta vel facta Evangelium, quod est regula regulans, flecti & detorqueri debet; quia non ex personis fidem, sed ex fide personas judicamus, ut loquitur Tertullianus, & ad rem præsentem pertinet, quod scribit S. Augustinus ad S. Hieronymum epist. 82. aliàs 29. *Solis eis Scripturarum libris*, inquit, *qui jam Canonici appellantur, didici huncimorem honoremque deferre, ut nullum eorum autorem scribendo aliquid errasse firmissimè credam . . . alios autem iis lego, ut quantalibet sanctitate doctrinâque prepolleant, non idèò verum putem, quia ipsi iis senserunt; sed quia mihi per illos autores canonicos, vel probabili ratione, quod à vero non abhorreat, persuadere potuerunt.* Absit v. g. ut propter dissensionem, quæ intercessit Apostolum Paulum inter & S. Barnabam, Act. 15. existimem licitam esse discordiam inter fratres, quam Scriptura tam dilucidè numerat in-

ter opera ca
debitus serv
modare del
lici Doctor
fuisse dunt
sine conte
leve minù
excidat pr
ipsis mane
trahendur
quam mul
dicta vel
là morur
alioquin
cebat S. T
mus laxa
ita scand
passivum

Ergo e
præsertim
res, præ
gere del
quam e
cere, ne

Q. 7°

Certe
esse pec
tas imp
formal
liria p

Cer
ipsem
quoq
cis, c
casion
catur
quis
tur,

ter opera carnis Gal. 5. quin ut honos tantis viris debitus fervetur, eorum controversiam accommodare debeo regulæ regulanti, ut verbis Angelici Doctoris utar, & judicare illam dissensionem fuisse duntaxat in opinionibus, illasâ charitate, sine contentione & peccato. Denique si quid leve minùs tamen rectum sanctis viris aliquando excidat propter concupiscentiam, quæ semper in ipsis manens nonnunquam obrepit, nunquam trahendum est in exemplum; sed existimatio, quam multis titulis merentur, exigít, ut eorum dicta vel facta, quantum fieri potest, cum regulâ morum, hoc est, cum lege componamus; alioquin non illi dant occasionem, ut supra docebat S. Thomas, sed nos ipsi occasionem sumimus laxandi habenas propriis cupiditatibus, & ita scandalum Phariseorum est in nobis, id est, passivum & acceptum.

Ergo qui singularem pietatem præ se ferant, præsertim si in dignitate sint constituti, ut Pastores, præ cæteris dicta sua & facta ad regulam exigere debent, utpote quæ statim evulgentur tanquam effata & exempla, quibus nec contradicere, nec resistere liceat.

Q. 7º. Scandalum est-ne peccatum?

Certum est 1º. scandalum activum directum esse peccatum ex genere suo lethale; quia voluntas impellendi proximum in peccatum & ruinam formaliter pugnat contra charitatem, & est malitia prorsus diabolica.

Certum est 2º. scandalum passivum, cum sit ipsemet lapsus illius qui scandalum patitur, esse quoque peccatum non unius speciei, sed totuplicis, quotuplex est materia, in quâ peccatur occasione dicti vel facti alterius, nempe erit peccatum injustitiæ intemperantiæ, impudiciæ, si quis ex dictis vel factis alterius furetur, inebrietur, desideria impudica concipiat.

Difficultas itaque superest duntaxat circa scandalum activum indirectum, num scilicet qui nonnulla dicit aut facit, non eâ intentione, ut proximus in peccatum labatur, sed solum ut suo commodo consulat, vel suo genio indulgeat, reus sit peccati, si dicta ejus aut facta præter intentionem præbeant alteri peccandi occasionem.

R. Ejusmodi scandalum est peccatum ex genere suo mortale & speciale, ac in confessione Sacramentali exponendum. Ita omnes Theologi post S. Thomam qu. 43. a. 3. & 4. Duæ autem sunt responsionis partes. Prima, quod ejusmodi scandalum sit ex genere suo peccatum lethale. Secunda, quod sit speciale, & in Confessione Sacramentali exponendum.

Prima pars probatur 1°. ex Scripturâ Matth 18. *qui . . . scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo ejus. & demergatur in profundum maris. Va mundo à scandalis; Neceffe est enim ut veniant scandala: veruntamen va homini illi, per quem scandalum venit.* Hic agitur de scandalo, quod necesse est præbeatur in mundo agentibus, si spectentur corrupti mores eorum quibuscum versari oportet: atqui illud scandalum est indirectum; facile enim vitari possunt, qui nos ad malum directè, v. g. consiliis & suasionibus inducant; impossibile verò quin in mundo multa videantur & audiantur illicita, quæ videntibus & audientibus sunt occasio peccandi. Porro scandalum illud esse peccatum grave colligitur ex pœnâ gravissimâ; quâ Christus dicit fore puniendum, *Va mundo, inquit, à scandalis.* Sed Apostolus distinctè ac dilucidè loquitur de scandalo indirecto, c. 14. ep. ad Rom. & c. 8. & 10. epist. 1. ad Cor. ibi quippe agit de iis, qui in fide plenè instructi idolothytis, id est, carnibus idolo immolatis vescabantur, ut quæ ni-

hil rel
cùm r
Evang
fratr
tantes
exemp
tum c
quia e
bantu
illud
mior
liber
cere i
osten
inflat
Nihil
indir
grave
suâ s
Sic an
riam
sanè
S. C
mod
daliz
auct
inte
Cler
liete
mon
las v
pud
ago
Pej
nos
Y
ten

hil religionis haurirent ab idolo, quod nihil est, cum non sit quod repræsentat. Sed quia hæcce Evangelicâ libertate utebantur coram infirmis fratribus, qui cum conscientia idoli, hoc est, putantes idolum ejusmodi carnes inficere, aliorum exemplo idolothytum quasi pollutum & illicitum cibum manducabant, ideoque peccabant, quia ex conscientia erroneâ id non licere arbitrabantur; manifestum est autem quod peccatum illud infirmorum, esset præter intentionem firmiorum, ut qui illud unum intenderent hæcce libertate fidem suam ac religionem testatam facere in idolorum contemptum, fore cum aliqua ostentatione, propter quam illis dicitur, *scientia inflat, charitas verò* (quam negligebant) *adificat.* Nihilominus scandalum illud quantumcunque indirectum reprehenditur ab Apostolo tanquam grave peccatum, & peribit, inquit 1. Cor. 8. *in tuâ scientiâ frater, propter quem Christus mortuus est? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, & in Christum peccatis.* Quæ sanè non dicerentur de peccato veniali. Unde S. Chrysostomus hom. 21. in 1. ad Cor. de hujusmodi scandalo ait: *est quovis vulnere gravior scandalizare, seu offensionem afferre.* Sed audiendus est auctor egregii libelli de singularitate Clericorum inter opera S. Cypriani, ubi insurgit adversus Clericos, qui prætextu charitatis, religiosas mulieres in suis domibus alebant, & contenti testimonio propriæ conscientiæ, contemnebant malas vulgi suspensiones, oblocutiones, & scandala: *pudicitia bonum, inquit, frustra intrinsecus laborioso agone custodit, quod forinsecus efficit infamari. . . . Pejus est quàm mæchari continentiam ducere criminis nosam, & infamem ferre sanctimoniam.*

Probatur 2°. ratione; quia sub peccato gravi tenemur amovere proximi miseriam, sive corpo-

ralem per eleemosynam, sive spiritualement per correctionem fraternam: Ergo à fortiori tenemur cavere ne illum per scandalum in tuinam conjiciamus: pejus enim est proximum in malum conjicere, quam illum jam lapsum non erigere.

Confirmatur à simili. Societas humana non patitur ut quis in proprio fundo quidquam faciat in privatum commodum, & ornamentum domus quod sit alteri nocivum, & ruinæ periculum. *Si quis.* ait Dominus Exod. 21. v. 33. *aperuerit cisternam & foderit, & non aperderit eam, cecideritque bos aut asinus in eam, reddet dominus cisterna pretium jumpentorum.* Ergo à pari, qui scandalum sive directè, sive indirectè dederit, reus est illius damni & ruinæ.

Dixi, scandalum indirectè datum, esse peccatum ex genere suo mortale: ut innuerem aliquando esse veniale ob levitatem materiæ, cum scilicet est solum occasio peccati venialis, modò tamen peccatum illud veniale non vergat in grave detrimentum proximi, ut supra diximus de omissione correctionis fraternæ.

Secundà pars, nempe quòd peccatum scandalum sit speciale, & in Confessione Sacramentali exponendum, probatur: quia illud peccatum est specie à cæteris distinctum, quod pugnat contra specialem virtutem; ebrietas v. g. specie differt à sacrilegio; quia est opposita virtuti sobrietatis, quæ est specie distincta à religione, quam impugnatur sacrilegium: atqui scandalum indirectè datum pugnat contra charitatem, quâ tenemur diligere proximum sicut nosipsum, hoc est, malum illius avertere, & bonum procurare. Ergo scandalum etiam indirectè datum, est peccatum speciale, & consequenter in Confessione Sacramentali exponendum; de fide enim est explicandas esse circumstantias, quæ peccati speciem mutant, ut definiit

Concilium

Concilium

Ergo sc
cena col
furatum
an aut
nition
thesi qu
contra cl
2º. contr
plo, & c
peccatur
quibus
Navarra
cut qui
esset du
sceno d
nem pec

Dice
directè
speciale
acciden

Disti
primar
objecto
repetit
dum di
teceder
quæ in
quæ ta
logis,
elemen
gionis
scilicet
bonita
paup
bonita
injust

To

Concilium Tridentinum sess. 14. can. 7.

Ergo satis non est, ut quis confiteatur se obscœna colloquia habuisse, fornicatum fuisse aut furatum cum aliis; sed tenetur insuper explicare an auctor fuerit ejusmodi colloquiorum, aut fornicationis, & furti aliorum; namque in hypothese quod auctor fuerit, dupliciter peccavit. 1°. contra charitatem per scandalum ab ipso datum; 2°. contra castitatem in primo & secundo exemplo, & contra justitiam in tertio. Imò scandali peccatum in eo multiplicatur pro numero eorum quibus dedit occasionem peccandi, ut docent Navarrus Manualis c. 6. num 19. & alii; quia sicut qui uno ictu interficere duos homines, reus esset duplicis homicidii; ita qui uno verbo obscœno duobus, tribus, quatuor, &c. dat occasionem peccandi, tot peccatorum reum se constituit.

Dices: ex sancto Thomâ art. 3. scandalum indirectè & præter intentionem datum, non est speciale peccatum; quia, inquit, quod est per accidens, non constituit speciem: Ergo.

Distinguo antecedens; non constituit speciem primariam & essentialem actui, quæ repetitur ex objecto, Concedo: speciem secundariam, quæ repetitur ex fine & circumstantiis, quemadmodum diximus ubi de Actibus humanis, Nego antecedens. Itaque certum est dari circumstantias, quæ in genere moris novam actui dant speciem; quæ tamen dicitur à S. Thomâ & ab aliis Theologis, bonitas vel malitia actui accidentaria; eleemosina v. g. data Sacerdoti ex motivo religionis, licet duplicem specie habeat bonitatem, scilicet misericordiæ & religionis; tamen sola bonitas misericordiæ, quæ repetitur ex miseriâ pauperis Sacerdotis, est essentialis huic actui: bonitas verò religionis accidentaria. Item si quis injustè percutiat Sacerdotem, reus est duplicis

specie peccati, scilicet injustitiæ & factilegii, nullusque nisi hæreticus negaverit utrumque in Confessione aperiendum; sacrilegium tamen dicitur circumstantia actui accidentalis, & minimè speciem constituens. Quòd autem S. Thomas faveat nostræ sententiæ, patet ex responsione ad secundum, in quâ sic habet; *scandalum activum potest inveniri separatim ab aliis peccatis, puta, quando proximum scandalizat facto, quod de se non est peccatum, sed habet speciem mali*: unde concludit scandalum esse peccatum à cæteris distinctum, cum possit existere in dante scandalum sine alio quovis peccato.

Q. 8°. *Ten. mur. ne omittere actionem indifferentem vel etiam bonam ad vitandum scandalum?*

R. 1°. Ob scandalum Phariseorum, actio sive indifferens, sive bona, non debet omitti; quia illud scandalum ex solâ malitiâ scandalizati oritur, ac proinde nulla illius ratio habenda.

R. 2°. Actio indifferens debet omitti ob scandalum pusillorum, si quos noverimus inde ob infirmitatem commovendos; quia ordo charitatis postulat, ut omittamus quæ indifferentia sunt, cum prævidemus periculum, ne sint proximo ruinæ occasio. Si excusari nequit, qui ignem defert cum periculo incendii in aream proximi, in quâ sunt balæ; quis eum innocentem pronuntiabit, qui rem facit indifferentem cum scandalo fratris, quem novit infirmum? Dico, quem novit infirmum; quia intolerabile esset onus, & janua patens innumeris scrupulis, si omittenda esset omnis actio indifferens, quæ generatim ac indeterminatè posset esse occasio ruinæ, nisi actio illa de se, & prudentum judicio talis esset, quæ omnibus infirmis speciem mali præ se ferret, à quâ abstinendum docet Apostolus 1. Theff. 5. v. 21. Hinc mulieres peccant peccato scandali,

si ornatus earum sit indecens & ad lasciviam provocans; secus si decens judicetur.

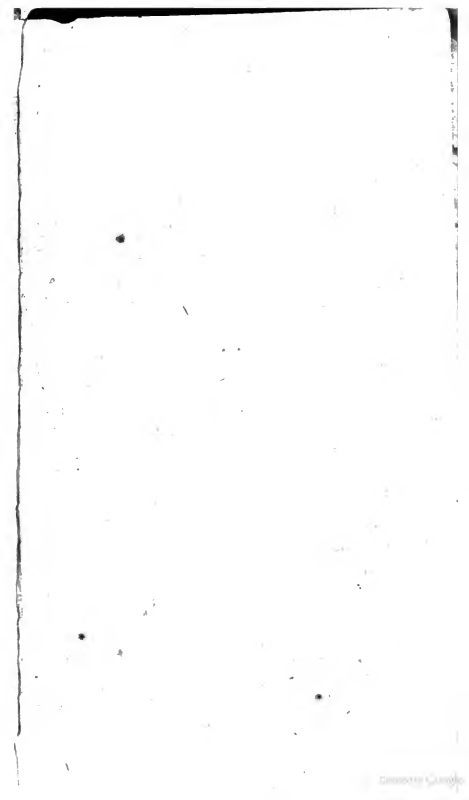
R. 3°. Actio bona vel non est præcepta, vel est præcepta: si non est præcepta, censet S. Thomas q. 43. art. 7. propter scandalum pusillorum, aut esse occultandam, aut differendam, donec ipsis exposuerimus nostram ita agendi rationē. Quòd si, expulsā jam ignorantia, nihilominus scandalum patiantur; non erit datum, sed acceptum & Pharisaorum, ac proinde contemnendum.

Major est difficultas circa bonam actionem præceptam, quæ ut solvatur, distinguendum est inter præceptum negativum & affirmativum, naturale, & positivum: præceptum naturale negativum obligat semper & pro semper; quia, ut suprâ diximus, prohibet actionem per se malam; nunquam autem quâlibet hypothese posita, licet malè agere; ac proinde propter scandalum vitandum, nefas est mentiri, pejerare, sacrilegium committere, v. g. absolutionem sacramentalem impertiri indigno: ne ex ejusmodi repulsâ, longè deterior fiat. Idem judicium esto de uxore, à quâ maritus propudiosa contra legem naturalem exigit, nempe morem illi gerere non debet ad vitanda gravia scandala. Secus sentiendum de præcepto negativo legis humanæ, putà de præcepto abstinendi à carnibus vel ab operibus servilibus certis diebus: Catholicus enim inter Hæreticos occultus, licitè carnes comederet, si prævideret suam abstinenciam fore occasionem injustæ persecutionis; & famulus licitè operaretur die festo; aliter non posset vitare iniquam heri vexationes & blasphemias.

Quod verò spectat præceptum affirmativum five naturale, five positivum, cum non obliget pro semper, sed solum positis omnibus circumstantiis ad honestè agendum requisitis, potest

aliquando prætermitti ad vitandum scandalum; correctio fraterna v.g. licet sit præcepti naturalis & divini positivi, omittenda tamen est, si proximus ex eâ deterior sit futurus, imò & juridica ex S. Augustino l. 3. contra Parmenianum cap. 2. si schisma timeatur. Veritas quoque, quam Christus præcepit super tecta prædicandam, aliquando tegenda est, non quidem falsitate, & æquivocationibus, quæ à mendacio non differunt, sed prudenti dispensatione, juxta illud Matth. c. 7. *Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos; quod S. Thomas citato art. 8. intelligit de doctrinâ. Propter nullum scandalum, inquit in responsione ad secundum, quod sequi videatur, debet homo, prætermissa veritate, falsitatem docere, Sed ipse actus docendi inter spirituales eleemosynas computatur. Et ideo eadem ratio est de doctrinâ, & de aliis misericordia operibus, quæ scilicet exerceri debent pro loco, tempore & personis. Ii tamen, quibus incumbit officium alios docendi, ut Pastores, tacere non debent propter periculum scandali, quando mendacium prævalere advertunt, v.g. contractus usurarii & injusti laudantur, & prædicantur ut liciti; tunc enim utiliùs nasci permittitur scandalum, utpote Phariseorum, quàm si veritas relinquatur.*
 † Utrùm autem & quando temporalia sint dimittenda propter scandalum vitandum, patet ex dictis de correctione fraternâ.

FINIS.

31
22

163
L
3

